

FRUNZE

IZABRANA DELA

BIBLIOTEKA DOMA JNA
BEOGRAD

VOJNA BIBLIOTEKA

KLASICI

KNJIGA PETNAESTA

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD
BEOGRAD
1967.

FRUNZE

IZABRANA DELA

NASLOV DELA U ORIGINALU

М. В. ФРУНЗЕ

ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

Preveo sa ruskog
general-potpukovnik u penziji Vladimir Smirnov

ВОЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
МИНИСТЕРСТВА ОБОРОНЫ СОЮЗА ССР
МОСКВА — 1957.

SADRŽAJ

1918. godina

1919 — 1920. godina

1921. godina

1922. godina

1923. godina

1924. godina

1925. godina

U izabrana dela M. V. Frunzea unete su zapovesti, instrukcije, direktive, proglasi, telegrami i najvažniji teorijski radovi iz 1918—1925. god.

Dokumenti koji se nalaze u prvoj knjizi odnose se na delatnost M. V. Frunzea na različnim frontovima građanskog rata. U toj knjizi se prvi put objavljuju dokumenti koji se tiču Frunzeovog rada na dužnosti vojnog komesara Jaroslavskog vojnog okruga.

U drugu knjigu uneti su najvažniji teorijski radovi, koji obuhvataju pitanja ratne veštine, vaspitanja i obuke jedinica, izgradnje sovjetskih oružanih snaga.

Svi dokumenti i dela, ovde objavljeni, provereni su upoređivanjem sa originalima, koji se čuvaju u različnim arhivima.

Ovu knjigu Frunzeovih Izabranih dela sastavili su pukovnik u rezervi Dolgi M. S. i pukovnik Širjakin N. V.

PREDGOVOR

Mihajlo Vasiljevič Frunze je istaknuti aktivist Komunističke partije i sovjetske države, veran učenik genijalnog Lenjina, jedan od najobdarenijih organizatora i vojskovođa Sovjetske armije, heroj građanskog rata.

Život i delatnost M. V. Frunzea predstavljaju svetao primer beskompromisnog služenja otadžbini i predane borbe za pobedu komunizma.

»Frunze je pripadao onoj slavnoj, čeličnoj gardi boljševika« — govori se u pismu CK RKP(b) povodom njegove smrti — koja je u dubokoj ilegalnosti, boreći se protiv carističkih batinaša, potkopavala temelje omrznutog samodržavlja; koja je u mraku neprosvećenosti znala da organizuje mase, da zbije redove nesalomljive proleterske partije, da povede u borbu milione revolucionarnih trudbenika; koja je dorasla da rukovodi pobedonosnim bitkama, do tada neviđenim u istoriji čovečanstva; koja je vodila i vodi partiju, a preko nje i čitav narod, ka veličanstvenoj izgradnji socijalizma.

Mihajlo Vasiljevič Frunze rodio se 2. februara 1885. u gradu Pišpek (danas Frunze, glavni grad Kirgiske SSR) u porodici lekarskog pomoćnika. Osnovno obrazovanje je dobio u Pišpekskoj gradskoj školi, srednje u gimnaziji u gradu Verni (danas Alma-Ata). Posle završene gimnazije M. V. Frunze je stupio 1904. na ekonomsko odeljenje Peterburškog politehničkog instituta.

To je bilo vreme kad se u Rusiji širio revolucionarni pokret. Komunistička partija na čelu sa V. I. Lenjinom pripremala je mase trudbenika za svrgavanje carizma, za odlučnu borbu protiv kapitalizma. Revolucionarni talas, koji je narastao u radničkoj i sitnoseljačkoj sredini, zahvatio je i demokratski nastrojene studente. Oni su sa oduševljenjem prihvatili boljševičke parole o svrgavanju carskog samodržavlja, o demokratskoj republici, o odlučnoj borbi protiv kapitalizma.

Buran društveno-politički život prestonice zahvatio je mladoga Frunzea. Od prvih dana boravka među studentima on aktivno učestvuje u radu studentskih i radničkih kružoka.

Novembra 1904. M. V. Frunze stupa u redove Socijaldemokratske radničke partije i odmah se opredeljuje za njeno levo, boljševičko, krilo. Počinje surov život profesionalnog revolucionara, boljševika-ilegalca. Frunze izvršava odgovorne partijske zadatke i kao organizator revolucionarnih masa istupa kao propagator ideja maksizma-lenjinizma.

Gonjen od strane carskih žandarma zbog revolucionarne delatnosti, Mihajlo Vasiljevič bio je uskoro prinuđen da napusti Petrograd i da pređe u Moskvu. Moskovski partijski komitet upućuje ga u centar tekstilne industrije — u grad Ivanovo-Voznesensk — sa zadatkom da organizuje grupu RSDRP.

U Ivanovo-Voznesensk M. V. Frunze stiže maja 1905. i odmah se uključuje u revolucionarni rad. Istog meseca on je već jedan od organizatora i rukovodilaca opšteg političkog štrajka tekstilaca. Štrajk, u kojem je učestvovalo oko 70.000 radnika, potrajao je do avgusta 1905. Pod rukovodstvom M. V. Frunzea, Afanasjeva i drugih revolucionara radnici ističu ne samo ekonomske nego i političke zahteve. Stvara se Sovjet radničkih punomoćnika, kao prvi Sovjet radničkih deputata Rusije. Rukovodeći borbom ivanovovoznesenskih tekstilaca M. V. Frunze sprovodi sistematski i bez kolebanja liniju naše partije u pogledu razvoja revolucije i njenog dovođenja do oružanog ustanka.

Prema odluci III kongresa partije i na osnovu uputstava V. I. Lenjina za pripremu oružanog ustanka, Frunze obraća veliku pažnju na organizaciju radničkih borbenih družina, njihovo naoružavanje i obuku. Pod njegovim rukovodstvom u specijalnim radionicama, zalaganjem i sredstvima samih radnika, bila je organizovana izrada oružja i municije.

U toku decembarskog oružanog ustanka u Moskvi M. V. Frunze učestvuje u borbama na barikadama sa odredom ivanovskih i šujskih radnika, ističući se hrabrošću, čvrstinom i vojnim znanjem.

U aprilu 1906. M. V. Frunze odlazi kao delegat ivanovovoznesenskih boljševika u Stokholm na IV kongres objedinjavanja RSDRP. Tu on prvi put susreće V. I. Lenjina, sluša njegov referat i diskusiju.

Četvrti kongres partije bio je velika politička škola za M. V. Frunzea. U mračnim godinama reakcije posle revolucije 1905. M. V. Frunze jača ivanovovoznesensku organizaciju boljševika i vodi borbu za lenjinske ideje protiv menjševika i esera, agenata buržoazije.

Aktivna revolucionarna delatnost M. V. Frunzea izazivala je bes carske »ohranke«.* Frunzea proganjaju od 1904. godine. 1907. bio je uhapšen a 1909. osuđen na smrt. Na ponovnom suđenju bio je opet osuđen na smrt, ali mu je smrtna kazna zamenjena robijom. M. V. Frunze je od 1907. pa do 1914. proveo po robijašnicama. Godine 1914. carska vlada ga je prinudno naselila u selo Manzurku, verholenskog sreza irkucke gubernije.

No, ni hapšenja ni smrtne presude, pa ni robijašnice, nisu slomile revolucionara — lenjinistu, već naprotiv, još više su ga kalile.

Dok je živeo kao prinudni naseljenik u Sibiru, M. V. Frunze nije prestao sa revolucionarnim radom i živo se interesovao za događaje na frontovima prvog svetskog imperijalističkog rata. Shvatao je da će rat neizbežno zaoštriti klasnu borbu u Rusiji i izazvati novu revolucionarnu eksploziju koja može dovesti do oružanog ustanka; shvatao je da su za oružanu borbu protiv carizma i kapitalizma potrebni vojni organizatori i komandanti.

---

* Carska služba državne bezbednosti. — Prim. prev.

Zahtev Lenjina da boljševici ozbiljno izučavaju vojnu nauku predstavljao je zakon za Frunzea. Mihajlo Vasiljevič ne samo što proučava vojnu literaturu, nego se bavi i širenjem vojnih znanja među naseljenicima i organizuje u tu svrhu naročiti kružok.

Kad su carske vlasti saznale za rad M. V. Frunzea među prinudno naseljenima, opet ga hapse i upućuju u zatvor u Irkuck. Pri sprovođenju M. V. Frunze beži, neko vreme radi u Čiti, a potom se probija u evropski deo zemlje.

Partija upućuje M. V. Frunzea na Zapadni front sa zadatkom da vrši revolucionarni rad u carskoj armiji. Izvršenju ovog partijskog zadatka Frunze posvećuje svu svoju energiju. Na ovom radu M. V. Frunze se pokazao kao istaknuti aktivista Komunističke partije i talentovan organizator i vaspitač masa. U početku februarske buržoasko-demokratske revolucije M. V. Frunze je stvorio na Zapadnom frontu čvrstu boljševičku organizaciju sa centrom u Minsku i odeljenjima u 10. i 3. armiji.

Posle februarske buržoasko-demokratske revolucije M. V. Frunze je bio na čelu borbe za razoružavanje carske žandarmerije i policije u Minsku i za naoružavanje radnika. Bio je postavljen za načelnika minske narodne milicije, koja je odigrala važnu ulogu u daljem razvitku revolucije. Narodna milicija, čije je jezgro činila radnička klasa, borila se protiv kontrarevolucije, braneći interese trudbenika.

Na predlog M. V. Frunzea u preduzećima su bile stvorene radničke družine, kao prvi odredi Crvene garde u Belorusiji. U danima Kornilovljeve pobune, ove družine, zajedno sa radničkom milicijom, blokirale su carski štab, nisu dozvolile odašiljanje trupa sa Zapadnog fronta prema Petrogradu i time omogućile proletarijatu Petrograda da brzo savlada kontrarevoluciju.

Obiman rad je obavio M. V. Frunze u Belorusiji na privlačenju radnih masa na stranu boljševika. Radu među vojnicima on je pridavao naročit značaj.

U to vreme je vođena vrlo oštra borba oko prestiža u armiji. Trebalo je otrgnuti armiju od uticaja buržoazije. Pod rukovodstvom M. V. Frunzea, a uz njegovo neposredno učešće, pripremljen je i održan prvi frontovski kongres delegata Zapadnog fronta u aprilu 1917. U borbi protiv crnostotinaša, menjševika i esera M. V. Frunze je objašnjavao vojnicima suštinu politike Komunističke partije i pozivao ih u socijalističku revoluciju.

U vreme kad je naša partija, shodno odlukama VI kongresa, počela praktičnu pripremu oružanog ustanka, Frunze je radio u gradu Šuja. Kad je u Moskvi počeo februarski oružani ustanak, on je došao u Moskvu na čelu odreda ivanovskih i šujskih radnika i uzeo učešće u borbi protiv kontrarevolucije.

U prvim danima sovjetske vlasti M. V. Frunze je obavljao istovremeno dužnosti predsednika Ivanovovoznesenskog gubernijskog izvršnog komiteta, Gubernijskog komiteta partije, gubernijskog vojnog komesara i predsednika Gubernijskog privrednog sovjeta, vršeći mobilizaciju partijske organizacije za ispunjenje zadataka koje je postavio V. I. Lenjin radi učvršćenja sovjetske vlasti.

Kad je Centralni komitet Komunističke partije pozvao narod da pruži otpor nemačkim imperijalistima koji su napali mladu sovjetsku

republiku, M. V. Frunze je sa njemu svojstvenim boljševičkim oduševljenjem objašnjavao parole naše partije i pozivao radnike u redove Crvene armije, dokazujući da »postoji samo jedan izlaz — odmah i neodložno organizovati naše oružane snage«.

U drugoj polovini 1918. imperijalisti Antante su bacili protiv mlade sovjetske republike ogromne vojne snage. Da bi se zaustavila ova navala imperijalista, trebalo je organizovati mnogomilionsku armiju, prožetu gvozdenom disciplinom i sa centralizovanim komandovanjem. U tom cilju partija je uputila u armiju svoje najbolje kadrove na dužnosti komandanata i komesara. Na dužnost u armiji upućen je bio i M. V. Frunze, i na toj dužnosti ostao je do kraja života.

Za vreme službe u armiji (1918—1925) M. V. Frunze je izvršavao mnoge partijske zadatke. On je organizovao i izgrađivao Crvenu armiju od samog njenog postanka; komandovao na raznim frontovima građanskog rata; rukovodio radom na reorganizaciji sovjetskih oružanih snaga u vremenu prelaza zemlje sa ratne na mirnodopsku privredu; radio u oblasti sovjetske vojne nauke.

Praktična vojna delatnost M. V. Frunzea u godinama strane vojne intervencije, građanskog rata i posle ovoga i njegovi vojnoteoretski radovi pružaju dragocen materijal za izgradnju vojne naobrazbe oficira i generala sovjetskih oružanih snaga.

*

Ovo izdanje sadrži najznačajnija Frunzeova dela, koja ga karakterišu kao organizatora i graditelja sovjetskih oružanih snaga i kao talentovanog vojskovođu i istaknutog vojnog teoretičara. Dela i dokumenti u ovoj zbirci obuhvataju Frunzeovu delatnost u periodu od 1918. do 1925. godine. Za razliku od prethodnih izdanja Frunzeovih dela, u ovom je dato više materijala o njegovoj vojnoj aktivnosti.

U I knjizi objavljena su naređenja i depeše, a u II knjizi* nalaze se članci, referati i govori M. V. Frunzea.

I knjiga počinje pismom Centralnog komiteta RKP(b): »Svim članovima partije, svim radnicima i seljacima«, povodom smrti M. V. Frunzea, i govorima istaknutih aktivista Komunističke partije i sovjetskih državnika, u kojima se iznosi lik M. V. Frunzea kao revolucionara, političara, državnika i vojnika. Data je i njegova autobiografija kao i izvodi iz njegovog službenog dosijea.

U prvom delu I knjige prvi put se publikuju materijali o delatnosti M. V. Frunzea kao okružnog komesara Jaroslavskog vojnog okruga.

Sve jači pritisak intervenata na sovjetsku republiku i porast kontrarevolucionarnih snaga u zemlji, bili su nametnuli partiji ogroman zadatak stvaranja armije. Posle V sveruskog kongresa Sovjeta, koji je prihvatio opštu vojnu obavezu kao osnovicu za izgradnju armije, počela je druga etapa izgradnje sovjetskih oružanih snaga, u kojoj su lokalni vojni komesari odigrali značajnu ulogu.

M. V. Frunze je razvio živu aktivnost na organizaciji regularne Crvene armije čim je primio dužnost jaroslavskog okružnog vojnog ko-

---

* U našem izdanju ove knjige su date u jednom tomu. — Prim. red.

mesara. U strategijskom pogledu ovaj okrug je imao veliki značaj za odbranu sovjetske republike. On je obuhvatao jaroslavsku, kostromsku vladimirsku, tversku, nižnjenovgorodsku, vologodsku, arhangelsku i severodvinsku guberniju. U samom početku M. V. Frunze je čvrsto organizovao rad okružnog, gubernijskih, sreskih i oblasnih komesarijata za vojne poslove, uviđajući da od rada ovih ustanova uveliko zavisi uspeh u izgradnji i organizaciji armije.

Materijale I knjige karakteriše raznovrsnost delatnosti Frunzea u tom periodu. Naredba br. 150/102 od 12. septembra 1918. o formiranju 1. i 7. divizije na teritoriji Jaroslavskog vojnog okruga pokazuje koliki je značaj pridavao M. V. Frunze formiranju ovih združenih jedinica. On sam neprestano se brinuo o snabdevanju ovih divizija ljudstvom, naoružanjem i opremom.

Pitanje starešinskog sastava bilo je najsloženije pitanje izgradnje Crvene armije u to doba. Za novu armiju trebalo je stvoriti nov komandni kadar, tesno povezan sa radničkom klasom i radnim seljaštvom. Partija se prihvatila organizacije vojnih kurseva za pripremu starešinskog kadra, a uporedo s tim je ukazala i na potrebu korišćenja i starih vojnih stručnjaka.

M. V. Frunze je tačno i dosledno sprovodio u život liniju partije o ovom pitanju. Naročitu pažnju je obraćao popuni starešinskog kadra jedinica koje su se formirale u njegovom okrugu. Naredbe br. 20 i 35 Jaroslavskog okružnog komesarijata za vojne poslove pokazuju da je M. V. Frunze sproveo u život liniju partije u pitanju starih vojnih stručnjaka. U naredbi se kaže: »Za sve mobilisane bivše oficire formirati kontrolnu komisiju i to: za lica određena na dužnosti komandira čete i sl. — pri gubernijskim komesarijatima za vojne poslove, dok za dužnosti komandanata bataljona, baterija i sl. — pri Okružnom komesarijatu.« Frunze je smatrao da su podoficiri stare armije glavna rezerva za popunu starešinskog sastava Crvene armije, jer po socijalnom poreklu pripadaju radničkoj klasi i seljaštvu. Preduzeo je sve mere da bivše podoficire postavi na dužnost komandira vodova, četa i njihovih pomoćnika. Da bi se podigao nivo njihovog obrazovanja, M. V. Frunze je organizovao specijalne škole za doškolavanje podoficira pri gubernijskim komesarijatima za vojne poslove.

Veliku pažnju poklanjao je buđenju i razvijanju svesti vojnika i podizanju njihove opšte kulture, jer je shvatio da moralno stanje vojske zavisi od kulturnog nivoa i svesti boraca i komandira. Svaki pojedinac morao je biti ubeđen u pravilnost ciljeva za koje se bori. Naredba br. 521 o organizaciji vojno-agitacionih kurseva i naredba br. 523 o organizaciji analfabetskih kurseva pri gubernijskim i sreskim komesarijatima za vojne poslove pokazuju kako se ovaj zadatak rešavao u praksi. U ovim naredbama izneti su ne samo zadaci i program vojno-agitacionih i analfabetskih kurseva, već je i razrađen metod rada. Frunze je smatrao da analfabetu ne treba samo naučiti čitati i pisati, nego ga osposobiti i da se samostalno snalazi u svim prilikama u kojima bi se mogao naći u životu.

Osim ovih naredbi prvi deo I knjige obuhvata i druge materijale o aktivnosti M. V. Frunzea na izgradnji Crvene armije 1918, koji ga karakterišu kao istaknutog vojnog organizatora.

Iduća tri dela I knjige sadrže materijale o delatnosti M. V. Frunzea na frontovima građanskog rata od januara 1919. do kraja 1920. Materijali su sređeni hronološkim redom: prvo su dati materijali sa Istočnog fronta, zatim sa Turkestanskog i, najzad, sa Južnog.

Delatnost M. V. Frunzea kao vojskovođe predstavljena je materijalima operativnog karaktera: naredbama, direktivama, uputstvima, depešama, referatima i izveštajima. Drugog materijala iz tog vremena nema, jer govori M. V. Frunzea vojnicima na savetovanjima starešinskog i političkog kadra nisu bili stenografisani.

Revolucionarni vojni sovjet Republike uputio je M. V. Frunzea u decembru 1918. u armiju za vojnog rukovodioca odredivši ga za komandanta 4. armije na Istočnom frontu. Armija je dejstvovala na desnom krilu fronta i štitila važan pravac od Samare. Zadatak joj je bio oslobođenje Uralske oblasti od belih kozaka. M. V. Frunze je došao na položaj komandanta armije u teškom momentu. Disciplina u armiji je bila jako popustila; bilo je pojava neizvršavanja naređenja; u jedinicama je vladala »partizanština«, u jednom puku eseri su izazvali pobunu i ubili komandanta i komesara puka.

Čim je primio dužnost komandanta armije, M. V. Frunze je počeo gvozdenom rukom zavoditi vojnu disciplinu. Bez milosti je presecao svaki pokušaj klasnog neprijatelja da potkopa snagu Crvene armije. U borbi za učvršćenje discipline M. V. Frunze nije koristio samo mere prinudnog karaktera, nego je pre svega težio da objasni borcima i komandirima suštinu i značaj discipline. Ukazivao je na to da će Crvena armija biti u stanju da sa uspehom izvršava zadatke samo onda ako svi njeni delovi budu prožeti gvozdenom disciplinom. Svaki pripadnik armije bio je dužan da se dobrovoljno, svesno i bezuslovno pokorava svim zakonitim zahtevima starešina.

Mere za učvršćenje discipline, koje je sproveo M. V. Frunze, pozitivno su uticale na povećanje borbene gotovosti armije.

Uskoro je M. V. Frunze pripremio i otpočeo ofanzivnu operaciju u kojoj je 4. armija uspela da oslobodi znatan deo teritorije Uralske oblasti. Pri rukovođenju borbenim dejstvima M. V. Frunze je pokazao sposobnost dubokog i svestranog procenjivanja situacije i smelog odlučivanja. Iako pre toga nije služio u armiji niti je imao vojno obrazovanje, njegovo snalaženje u pitanjima strategije, operativne veštine i taktike, kao i način rukovođenja trupama, stvorili su mu veliki autoritet kako kod boraca, tako i kod starešina, pa čak i kod bivših oficira stare armije, koji su imali solidno vojno obrazovanje.

M. V. Frunze se pokazao kao talentovani vojskovođa, može se reći, od prvog dana dolaska na front. Njegov zamenik, bivši carski general, koji je davno pre prvog svetskog rata završio Generalštabnu akademiju — F. F. Novicki — ovako karakteriše njegovu delatnost na dužnosti komandanta armije: »Od prvih dana svoje ratne službe, i to odmah na dužnosti komandanta armije, kojoj se moglo nadati u stara vremena tek pri kraju vojničke karijere — Mihajlo Vasiljevič je vršio svoju dužnost u pravom smislu reči briljantno, potpuno u skladu sa pravilima i zakonima vojne nauke«.

Operativni dokumenti, koji se nalaze u 1 knjizi, potpuno opravdavaju ocenu druga Novickog.

7. marta 1919. M. V. Frunze je bio postavljen za komandanta Južne grupe snaga Istočnog fronta, koja se sastojala od 4. armije i turkestanskih jedinica. Ova grupa je postala jezgrom Turkestanske armije koja se kasnije naročito istakla u borbama protiv belogardejaca.

U vezi s nastupanjem Kolčaka, u aprilu 1919, iskrsla je ozbiljna opasnost da će se on probiti do Volge. Neprijatelj je probio naš Istočni front na položajima 5. armije. Centralni komitet partije na čelu sa V. I. Lenjinom pozvao je sovjetski narod da pruži odlučan otpor neprijatelju i da mu ne dozvoli da prođe do Volge. Štab Istočnog fronta predložio je u svome izveštaju od 9. aprila, upućenom predsedniku Sovjeta odbrane V. I. Lenjinu, da se za izvršenje ovog zahteva CK RKP(b) organizuju na Istočnom frontu dve grupe armija: Severna (2. i 3. armija) i Južna (4, 1, Turkestanska i 5. armija). Za komandanta Južne grupe armija jačeg sastava bio je predložen M. V. Frunze. Revolucionarni vojni sovjet Republike potvrdio je 10. aprila Frunzeovo postavljenje i on je primio dužnost 11. aprila.

Snage Južne grupe imale su da reše najvažniji zadatak fronta — razbijanje glavnih snaga Kolčakove armije.

Ovaj zadatak rešavao je M. V. Frunze zajedno sa V. V. Kujbiševim, koji je bio postavljen za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta. Trebalo je u najkraćem vremenu pripremiti i sprovesti kontraofanzivnu operaciju s ciljem da se razbije Zapadna armija neprijatelja koja je nastupala na Simbirsk i Samaru. Pregrupisavanje jedinica i koncentracija udarne grupe u rejonu Buzuluka bili su izvršeni pod vanredno teškim uslovima.

Deo materijala u I knjizi prikazuje pripremu i planiranje operacije i preduzimanje mera za organizaciju utvrđenih rejona pored Volge. Svi ovi materijali svedoče o ogromnoj upornosti kojom je M. V. Frunze sprovodio svoju zamisao operacije, a koja se sastojala u tome da se glavni udar izvede iz rejona Buzuluka u bok i u pozadinu Zapadne armije Kolčaka, čime bi se ona odsekla od Ufe i mogla biti uništena.

Pregrupisavanje jedinica i priprema protivofanzivne operacije morali su biti izvođeni u uslovima neprekidnog nadiranja neprijatelja i našeg povlačenja, kad se i situacija na frontovima stalno menjala. Sve je to zahtevalo od M. V. Frunzea da više puta menja pravac glavnog udara i sastav udarne grupe. Operativna naređenja br. 21, 22, 23 i drugi materijali iz istog perioda pripreme i razvoja protivofanzivne operacije pokazuju s kakvom je umešnošću M. V. Frunze rukovodio trupama i u kolikoj je meri ne samo pravilno cenio situaciju već i predviđao njen razvoj.

Krajem aprila 1919. jedinice Južne grupe armija počele su protivofanzivnu operaciju, razbile u rejonu Buguruslana, a kasnije kod Buguljme i Belebeja, 3. i 6. neprijateljski korpus, preotele mu inicijativu i stvorile pogodne uslove za prelaz celog Istočnog fronta u protivofanzivu.

Kad su snage Južne grupe potukle neprijatelja kod Buguruslana i 5. maja zauzele grad, Kolčak je izvršio novi udar iz rejona Buguljme i Belebeja da bi na taj način omeo našu uspešnu protivofanzivu, a u isto vreme pojačao pritisak na Orenburg i Uraljsk. Naše su snage zapale u vrlo složenu operativnu situaciju.

M. V. Frunze je preduzeo energične mere da zaustavi neprijatelja. Komandantu Turkestanske armije naredio je 6. maja da udari na Belebej da bi time omeo koncentraciju neprijateljskih operativnih rezervi određujući mu »kao dalji neposredni zadatak brzo izbijanje na buguljminski drum od Belebeja prema severu«. U isto vreme 1. armiji je naređeno »da 24. divizija nastupa na Šafrankovo u tesnoj vezi sa Turkestanskom armijom«. Ovim manevrom udar neprijatelja bio je onemogućen. Posle velikih gubitaka u rejonu Buguljme i Belebeja, neprijatelj je bio prinuđen na odstupanje. Da se neprijatelj ne bi uspeo povući preko reke Bele pre nego što bude razbijen, M. V. Frunze je svojom direktivom br. 01443 od 7. maja zahtevao od komandanta Turkestanske armije da najenergičnije dejstvuje.

Iako je bio zauzet razbijanjem neprijatelja na pravcu glavnog udara, M. V. Frunze ipak pažljivo prati događaje i na drugim delovima fronta. Zahteva od rukovodstva 4. i 1. armije da po svaku cenu zadrže Orenburg i Uraljsk. Lično se obraća borcima u opsađenom Uraljsku i poziva ih da ne dozvole neprijatelju da ovlada gradom.

Jedinice Južne grupe rukovođene M. V. Frunzeom, u periodu od 2. aprila do 11. maja postigle su u žestokim borbama značajne uspehe. U specijalnoj naredbi od 11. maja M. V. Frunze je sumirao rezultate ovih borbi i postavio nove zadatke. Pozvao je sve snage da dotuku Kolčaka.

Posle razbijanja neprijatelja u rejonu Buguruslana, Buguljme i Belebeja, stvoreni su povoljni uslovi za nastupanje naših snaga u pravcu Ufe.

U periodu od 14. do 19. maja 1919. M. V. Frunze priprema operaciju kod Ufe, kojom je trebalo završiti borbu protiv Kolčaka. U izveštaju od 19. maja M. V. Frunze je izložio komandantu fronta plan operacije kod Ufe, sastav snaga i sredstava koje namerava da koristi u ovoj operaciji. M. V. Frunze je planirao udar glavnih snaga Južne grupe armija u pravcu Ufe uz istovremeni udar na neprijatelja u rejonu Orenburga i Uraljska. Materijali objavljeni u ovom Zborniku pokazuju sa kakvom je energijom i upornošću M. V. Frunze radio na razbijanju neprijatelja.

21. maja M. V. Frunze je naredio da se zauzmu rejoni Ufe i Sterlitamaka i da se uguši kontrarevolucionarni ustanak u Uraljskoj i Orenburškoj oblasti. 9. juna snage Turkestanske armije, pod komandom M. V. Frunzea, razbile su neprijatelja kod reke Belaja i oslobodile Ufu. Objavljeni dokumenti pokazuju tok operacije i neke rezultate.

Za umešnost u komandovanju i za pokazan heroizam u borbi protiv neprijatelja M. V. Frunze je bio odlikovan Ordenom Crvene zastave.

U toku operacije kod Ufe bila je pripremljena i sprovedena operacija za likvidaciju opsade Uraljska.

13. jula 1919. M. V. Frunze je bio postavljen za komandanta Istočnog fronta. U ovom Zborniku publikovani su dokumenti koji ocrtavaju lik M. V. Frunzea kao vojskovođe na ovoj dužnosti. To su direktiva br. 3763 od 26. jula, naredba br. 527 od 2. avgusta i dr. U nizu ofanzivnih operacija snage Istočnog fronta pod komandom M. V. Frunzea razbile su neprijatelja na obroncima Urala i oslobodile gradove Čeljabinsk, Zlatoust i dr.

Posle poraza na Uralu beli su počeli povlačenje — jednim delom snaga u dubinu Sibira, a drugim — u Srednju Aziju. U vezi s tim Istočni

front se 13. avgusta podelio na dva fronta. Južna grupa armija obrazovala je samostalni Turkestanski front u sastavu: 11, 4. i 1. armija, a M. V. Frunze određen je za njegovog komandanta.

Osnovni zadatak Turkestanskog fronta je bio razbijanje intervenata i belogardejaca u Srednjoj Aziji i u Kazahstanu, likvidiranje neprijateljske blokade i povratak Srednje Azije i Kazahstana u porodicu sovjetskih naroda.

Dejstva snaga Turkestanskog fronta odvijala su se u vanredno složenim političkim i strategijskim uslovima. Front se razvukao na više od dve hiljade kilometara: od zapadne obale Kaspijskog mora do istočnog dela Južnog Urala. Snage Turkestanskog fronta su se borile u isto vreme — protiv Kavkaske armije pod komandom Vrangela (ulazila je u sastav oružanih snaga »Juga Rusije«, kojima je komandovao Denjikin), protiv uralske belokozačke armije pod komandom generala Tolstoja i protiv južne grupe Kolčakove vojske pod komandom generala Belova. U Turkestanu su, sem toga, dejstvovale snage engleskih intervenata i lokalnih nacionalista.

Snage Turkestanskog fronta dobile su zadatke da: a) u najkraćem roku zauzmu Uraljsku i Orenburšku oblast do Gurjeva, Aktjubinska i Orska; b) pripreme ekspediciju u Turkestan; c) pripreme 11. armiju za nastupanje u jugozapadnom pravcu, i d) da do 15. avgusta završe pripreme za napad na Caricin, u sadejstvu sa levim krilom Južnog fronta.

Primivši ovaj zadatak od Vrhovnog komandanta, M. V. Frunze je prišao njegovom izvršenju. Iako je raspolagao ograničenim snagama i sredstvima, odlučio je da izvrši tri istovremena udara po najvažnijim grupacijama neprijatelja. Prvi udar trebalo je da izvrši 1. armija, u sadejstvu sa trupama Sovjetskog Turkestana, po Južnoj armiji Kolčaka, da bi se raskinula blokada Turkestana. Drugi udar — 4. armija iz rejona Uraljska na Gurjev, sa ciljem da razbije samostalnu belogardejsku Uralsku armiju i da ovlada rejonom Gurjeva i dosorskim izvorima nafte kod ušća reke Embe. Tu su bile uskladištene velike rezerve nafte i njenih derivata, toliko potrebne sovjetskoj republici. Treći udar, po Kavkaskoj armiji Denjikina, trebalo je da izvede 11. armija sadejstvujući time protivofanzivi levog krila Južnog fronta.

Saglasno postavljenim zadacima jedinice fronta počele su da nastupaju na svim pravcima. Najveći uspeh postigla je 1. armija. U sadejstvu sa jedinicama Sovjetskog Turkestana ona je opkolila i uništila Južnu armiju Kolčaka. Tom prilikom zarobljeno je oko 40.000 ljudi, 13. septembra, na stanici Mugodžarska, spojile su se jedinice 1. armije i vojske slobodnog Turkestana. Time je bila uspostavljena čvrsta veza centralnih rejona sovjetske republike sa Sovjetskim Turkestanom.

Aktjubinsko-orska operacija 1. armije, koju je pripremio i sproveo M. V. Frunze, smatra se za jednu od najsjajnijih operacija građanskog rata. K. J. Vorošilov pisao je o tome: »... Sjajna operacija spajanja odsečene i gotovo ugušene u neprijateljskom okruženju revolucionarne armije Turkestana i pobedničkih jedinica Istočnog fronta, samo je potvrdila i konačno učvrstila reputaciju Mihajla Vasiljeviča kao istaknutog vojskovođe i organizatora revolucionarnih pobeda.«

U ovom Zborniku objavljena je depeša M. V. Frunzea V. I. Lenjinu od 14. septembra, kojom ga izveštava o uspesima jedinica Turkestanske

armije i o uspostavljanju veze sa Turkestanom; naredba jedinicama Turkestanskog fronta od 7. oktobra 1919. u kojoj se iznose uspešna borbena dejstva 1. armije, kao i niz drugih naredbi, direktiva i depeša, koje se odnose na dejstva 1, 4. i 11. armije.

Ovi materijali u drugom svetlu predstavljaju borbu Crvene armije protiv Denjikina. Sve dosad su u našoj literaturi, pri opisivanju borbe protiv Denjikina, uzimane u obzir samo jedinice Južnog fronta. Međutim, protiv Denjikinovih hordi su se borile i jedinice Turkestanskog fronta. V. I. Lenjin je lično zahtevao da rukovodstvo Turkestanskog fronta pruži pomoć Južnom frontu angažovanjem dela snaga 11. armije kod Caricina. Drukčije izgleda i plan ofanzive protiv Denjikina u avgustu. Kao što se vidi iz ovih dokumenata, protivudar protiv Denjikina trebalo je da izvrše snage dvaju frontova — Južnog i Turkestanskog. Takav plan odgovarao je situaciji na frontu i on se ne može smatrati pogrešnim, kao što su ga dosad smatrali mnogi autori.

Posle konačnog razbijanja ostataka Kolčakove vojske u uralskim i kaspijskim stepama, M. V. Frunze je u februaru 1920. prešao sa svojim štabom u Taškent, s namerom da se potpuno posveti čišćenju Srednje Azije i Kazahstana od belogardijskih kontrarevolucionara i lokalnih nacionalista i učvršćenju sovjetske vlasti. Frunze je imao velika ovlašćenja: bio je član komisije VCIK i komisije CK RKP(b) za poslove Turkestana.

U to doba stanje u Srednjoj Aziji bilo je još krajnje složeno i teško. U Semirečju i u Fergani dejstvovali su belogardejski odredi atamana Anenkova i drugih. Turkestanom su se muvale bande basmača, ponekad i po nekoliko hiljada ljudi. U ovim odredima, pored kriminalaca i kulačko-bajskih elemenata, bilo je mnogo ljudi koji su još pre revolucije vodili borbu protiv nacionalnog i socijalnog ugnjetavanja od strane carskog samodržavlja. Posle revolucije, kulačko-nacionalistički kontrarevolucionarni elementi koristili su nepoverenje prema Rusima, stvoreno politikom carizma, i težili da uvuku trudbenike u ove basmačke odrede i da ih iskoriste za borbu protiv sovjetske vlasti. Mesno stanovništvo je održavalo veze sa bandama basmača i hranilo ih. Uz pomoć bajeva i mula* odredi su terorisali stanovništvo i sprečavali ga da priđe Crvenoj armiji.

Borba protiv basmača bila je naročito teška zato što su oni dejstvovali odvojenim odredima. Protiv njih nije se mogao organizovati front u uobičajenom smislu. Da bi se basmaštvo likvidiralo nužno je bilo iskoreniti ga u redovima stanovništva a to je bio težak i složen zadatak. Uporedo sa organizacijom i rukovođenjem borbenim dejstvima, trebalo je na terenu stvarati i učvršćivati organe sovjetske vlasti. To je bilo veoma teško. Stanovništvo Srednje Azije bilo je mnogonacionalno i na niskom kulturnom nivou. Imperijalisti SAD, Engleske kao i buržoaski nacionalisti, pokušavali su (često sa uspehom) da koriste u borbi protiv sovjetske vlasti izvesno nepoverenje prema Rusima. U organizovanju kontrarevolucionarnih snaga u Turkestanu i njihovom huškanju protiv Sovjetske Turkestanske Republike glavna uloga pripadala je imperijalistima Engleske, koji su imali za cilj pretvaranje naroda Srednje Azije u kolonijalne robove, a Turkestan u drugu Indiju. Kao specijalisti za ratovanje preko tuđih leđa, engleski imperijalisti težili su da dobiju Srednju Aziju koristeći turke-

---

* Begova i hodža. — Prim. prev.

stanske nacionaliste, lokalne feudalce. Da bi obmanuli mase trudbenika, privukli ih na svoju stranu i iskoristili u borbi protiv sovjetske vlasti, buržoaski nacionalisti, kao npr. »kokanski autonomisti« i njima slični, isticali su lažne parole »odbrane islama«, a u stvari su izvršavali nalog svojih gospodara — engleskih imperijalista. Tako, na mig engleskog generala Malisona, 11. jula 1918. počeo je ustanak u Ašhabadu. U Fergani kontrarevolucijom je rukovodio engleski konzul u Kašgaru ser Makertnej. On je težio da uz pomoć basmača likvidira vlast sovjeta u Fergani a kasnije i u centru Sovjetskog Turkestana — Taškentu.

U izvesnoj meri uspeh naših neprijatelja u Srednjoj Aziji može se objasniti i greškama političkog, ekonomskog i nacionalnog karaktera, koje su učinili naši partijski i sovjetski lokalni radnici na terenu.

To su bile teškoće koje su se isprečile pred M. V. Frunzeom, V. V. Kujbiševim, Š. Elijavom i ostalim drugovima, koje je uputio CK partije u Srednju Aziju.

Posle svestranog i ozbiljnog proučavanja situacije M. V. Frunze i ostali aktivisti naše partije prišli su izvršenju zadataka postavljenih od strane Centralnog komiteta partije. Oni su posvetili veliku pažnju učvršćenju partijskih organizacija i poveli borbu protiv svih izopačavanja politike partije od strane pojedinaca.

U toku oružane borbe protiv kontrarevolucije M. V. Frunze je rešio da prvo likvidira kontrarevolucionarne belogardejske bande u Semirečju, pod komandom atamana Anenkova i generala Bakiča. Energične mere preduzete od strane Štaba Turkestanskog fronta dovele su do likvidacije kontrarevolucije u ovom rejonu već u aprilu 1920. Pod rukovodstvom M. V. Frunzea bile su likvidirane i bande basmača u Fergani i u Horezmu. U avgustu M. V. Frunze je izveo operaciju za likvidaciju Buharskog emirata. Ovim je bilo završeno čišćenje Srednje Azije od kontrarevolucionarnih vojski. Pored rukovođenja borbenim dejstvima sovjetskih snaga u razbijanju kontrarevolucije i čišćenju Srednje Azije od intervenata i belogardejaca, M. V. Frunze je zajedno sa ostalim aktivistima naše partije sproveo ogroman rad na organizovanju i učvršćenju sovjetske vlasti.

M. V. Frunze i ostali partijski aktivisti koji su radili zajedno s njim uspeli su da uspostave pravilan odnos s radnim masama Turkestana i da ih privuku na stranu sovjetske vlasti.

Niz dokumenata iznetih u Zborniku, koji se odnose na turkestanski period delatnosti M. V. Frunzea, svedoči o vezi između M. V. Frunzea i V. I. Lenjina. M. V. Frunze je stalno obaveštavao V. I. Lenjina o svim važnim pitanjima. Iz dokumenata se vidi da je V. I. Lenjin pažljivo pratio borbe u Turkestanu, rukovodio njima, davao konkretna uputstva štabu Turkestanskog fronta i kontrolisao izvršenje.

M. V. Frunze je preduzimao sve mere da bi se uputstva V. I. Lenjina tačno izvršavala. U izveštajima Lenjinu, Frunze je detaljno obaveštavao o toku borbe na frontovima i o merama koje je preduzimao za obezbeđenje izvršenja Lenjinovih uputstava.

*

Posle uspešnog završetka buharske operacije M. V. Frunze bio je odlukom Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike postavljen za komandanta novoformiranog Južnog fronta protiv Vrangela.

Drugog dana po dolasku na Južni front M. V. Frunze je telegrafski obavestio V. I. Lenjina o stanju na frontu i izložio mere koje je nameravao da sprovede u najskorijem vremenu.

U vreme njegovog dolaska na dužnost komandanta, situacija na Južnom frontu nije bila povoljna za nas. Inicijativu je držao neprijatelj u svojim rukama. Vrangel je svim merama pokušavao da onemogući pripremu našeg nastupanja. U tom cilju usmerio je svoju aktivnost u pravcu Donbasa. Tu je uspeo da nanese nekoliko udaraca jedinicama 13. armije Južnog fronta, potisnuvši ih ka severoistoku i neposredno ugrozivši centar Donbasa. Osim toga, beli su nameravali da forsiraju Dnjepar i da napadnu naše snage na njegovoj desnoj obali.

M. V. Frunze je uspeo da na vreme pogodi zamisao neprijatelja. U izveštaju V. I. Lenjinu od 3. oktobra 1920. izrazio je mišljenje da će neprijatelj posle uspeha na donbaskom pravcu »nesumnjivo pokušati da razbije i naše snage na desnoj obali i zato će preći Dnjepar negde u rejonu Aleksandrovska.

Naš zadatak je da se pošto-poto zadržimo na levoj obali i da zaštitimo Donbas bez angažovanja u borbama naših snaga na desnoj obali, koje još nisu spremne«.

Kao što je i pretpostavljao M. V. Frunze, neprijatelj je početkom oktobra forsirao Dnjepar u rejonu južnog kraja otoka Hortice i počeo da nadire protiv naših snaga na desnoj obali. U isto vreme bile su napadnute i snage koje su branile kahovski mostobran. Tu se razbuktala žestoka bitka, ali mere koje je preduzeo M. V. Frunze dovele su do razbijanja neprijatelja koji je prešao Dnjepar. Do 15. oktobra bitka na desnoj obali Dnjepra bila je završena našom pobedom. Neprijatelj je bio odbijen i na kahovskom mostobranu.

Naređenja jedinicama Južnog fronta, koja su izneta u I tomu, izveštaji M. V. Frunzea Vrhovnom komandantu, direktive, uputstva i druga dokumenta pokazuju s kakvom je energijom i kako znalački rukovodio M. V. Frunze u ovom periodu, kako je energično postupao da bi suzbio pritisak neprijatelja i iščupao mu iz ruku strategijsku inicijativu.

Razbijanje najboljih divizija Vrangela, koje su se bile prebacile na desnu obalu Dnjepra, i odbacivanje njihovih ostataka u Severnu Tavriju, prinudilo je Vrangela da obustavi ofanzivu i da se brani na celom frontu. Samim tim bila je korenito promenjena strategijska situacija u korist sovjetske vojske i stvoreni uslovi za odlučna dejstva sa ciljem potpunog uništenja Vrangela.

M. V. Frunze je pristupio svestranoj pripremi protivofanzive. Najveću pažnju posvetio je stvaranju udarnih grupacija. Pošto do sredine oktobra još nisu pristigle sve snage koje je Vrhovna komanda odredila za Južni front, Frunze je morao sam da organizuje prebacivanje jedinica, opreme i hrane. Naročitu pažnju posvetio je blagovremenoj koncentraciji 1. konjičke armije, koja je dolazila sa Zapadnog fronta, i prebacivanju 30. pešadijske divizije iz Sibira.

U direktivi od 19. oktobra 1920. M. V. Frunze je izneo ideju plana operacija. Cilj predstojeće ofanzivne operacije u Severnoj Tavriji Frunze je postavio ovako: »Razbiti armiju Vrangela pre nego što bi se povukla na Krimsko poluostrvo i zauzela prevlaku.« Snage armije na desnoj obali dobile su zadatak da preseku neprijatelju put za povlačenje na Krim i

da nastupanjem u istočnom pravcu razbiju rezerve Vrangelove armije u rejonu Melitopolja. Armije na levoj obali trebalo je da vežu za sebe što više neprijateljskih snaga i da im ne dozvole da se izvuku ispod udara naše armije na desnoj obali i povuku u njihovu pozadinu

Na taj način bila je pripremljena operacija sa rešavajućim ciljem. Izvođenje glavnog udara sa kahovskog mostobrana imalo je cilj da se neprijatelj opkoli i uništi severnije od prevlaka.

Pripremajući ofanzivnu operaciju u Severnoj Tavriji M V. Frunze je pridavao veliki značaj obrazovanju mostobrana na levoj obali Dnjepra, u rejonu Nižnji Rogačik i Nikopolj.

20. oktobra M. V. Frunze je naredio opštu ofanzivu protiv Vrangela. Snage Fronta napale su neprijatelja i u žestokoj bici razbile ga. Samo ostaci Vrangelove vojske uspeli su da se povuku na Krim.

5. novembra u direktivi br. 0011 M. V. Frunze sumira rezultate bitke u Severnoj Tavriji i piše: »Završena je prva etapa likvidacije Vrangela. Kombinovanim dejstvima svih armija Fronta odlično je izvršen zadatak opkoljavanja i uništenja glavnine neprijateljskih snaga severnije i severoistočnije od krimskih prevlaka. Neprijatelj je pretrpeo ogromne gubitke — mi smo zarobili oko 20 hiljada ljudi i zaplenili preko 100 topova, masu mitraljeza, oko 100 lokomotiva i 2.000 vagona i skoro svu komoru sa ogromnim rezervama municije — desetine hiljada topovskih zrna i milione puščanih.«

Posle uspešno zavšene operacije u Severnoj Tavriji, M. V. Frunze je otpočeo pripremu i izvođenje perekopsko-čongarske operacije. Ova operacija je bila pripremljena u kratkom roku.

U toku noći 7/8. novembra 1920. snage Južnog fronta počele su pod rukovodstvom M. V. Frunzea proboj ranije pripremljenih, dubokih i veoma jako utvrđenih neprijateljskih položaja na krimskim prevlakama. Za nekoliko dana snage Južnog fronta probile su ove položaje po celoj dubini i omogućile dalje nastupanje i oslobođenje Krima od belogardejaca. Vojnički talenat M. V. Frunzea ispoljio se u punom sjaju u toku priprema i izvođenja ove operacije. Njegova procena situacije bila je duboka i brižljiva. Naročito je vešto izabrao pravac glavnog udara, pri čemu je u obzir uzimao ne samo raspored i način grupisanja neprijateljskih snaga, nego čak i meteorološke uslove. Vodeći računa o tome da zaliv Sivaš pri zapadnom vetru gubi vodu i postaje gazan, Frunze je rešio da se utvrđenja neprijatelja na Perekopskoj prevlaci obiđu preko Sivaša i glavni udar da se nanese na Litovski poluotok. To je bila u izvesnoj meri rizična odluka. Bila je potrebna vanredno čvrsta volja vojskovođe koji veruje u nepokolebljivost svoje vojske da bi se tako smelo rešenje moglo prihvatiti. Frunze je rizikovao, ali je sve zasnovao na detaljnom i trezvenom proračunu.

U toku operacije Frunze se pojavljivao na najugroženijim mestima, tamo gde se rešavala sudbina cele operacije, i sam rukovodio probojem neprijateljskih položaja. Ličnim primerom oduševljavao je borce i starešine i podsticao ih na herojska dela.

Sjajna pobeda nad neprijateljem i brzo oslobođenje Krima postignuti su zahvaljujući veštom rukovođenju M. V. Frunzea i hrabrosti i heroizmu boraca, starešina i političkih radnika.

16. novembra 1920. M. V. Frunze je izvestio V. I. Lenjina: »Danas je naša konjica zauzela Kerč. Južni front je likvidiran.«

V. I. Lenjin, koji je pažljivo pratio tok borbi jedinica Južnog fronta, visoko je cenio njihove herojske podvige. On je rekao: »... Savlađivanje takvih prepreka i takvih utvrđenja, za koja su čak i vojni stručnjaci i autoriteti tvrdili da su nesavladljiva, zahtevalo je od Crvene armije vanredan heroizam. Takva potpuna, odlučna i vanredno brza pobeda nad Vrangelom jeste jedna od najsjajnijih stranica istorije Crvene armije.«

Za vešto rukovođenje dejstvima sovjetske vojske u borbama protiv Vrangela M. V. Frunze je bio nagrađen počasnim oružjem — zlatnom sabljom sa utisnutim ordenom i natpisom »Narodnom heroju«.

Materijali I knjige daju mogućnost za relativno detaljno izučavanje toka borbi jedinica Južnog fronta i sagledavanje karakterističnih osobina M. V. Frunzea kao vojskovođe.

Na kraju I knjige dato je nekoliko naređenja i direktiva M. V. Frunzea iz perioda njegove aktivnosti prilikom likvidacije bandita Mahnoa.

Materijali I knjige pokazuju da je M. V. Frunze duboko shvatio prirodu savremenog rata uopšte, a građanskog posebno. Shvatanje da je rat prisilno produženje politike određenih klasa omogućavalo mu je pravilno rešavanje borbenih zadataka u saglasnosti ne samo sa ratnim nego i sa političkim uslovima. U pripremanju operacija M. V. Frunze je uvek obraćao naročitu pažnju na političko obezbeđenje borbi. Uvek je imao u vidu lenjinsku postavku da pobedu, u krajnjoj liniji, određuje moralno stanje vojske koja proliva svoju krv.

U naređenjima i u govorima jedinicama M. V. Frunze je objašnjavao da rat koji vodi sovjetski narod pod rukovodstvom Komunističke partije protiv udruženih snaga inostrane i domaće reakcije, — ima karakter pravednosti. On je razotkrivao porobljivačku politiku imperijalista SAD, Engleske, Francuske i drugih kapitalističkih država.

Neustrašiv revolucionar, koji je sav svoj život posvetio borbi za dobro radnog naroda, M. V. Frunze je uvek polazio sa stanovišta zaštite interesa radnog naroda. Frunze je dobro razumeo ljude i umeo da pronađe put ka srcu svakog crvenoarmejca, starešine i političkog radnika. Dajući borbene zadatke jedinicama kojima je komandovao, on je vaspitavao lični sastav u duhu odanosti revoluciji.

Veliki značaj pridavao je Frunze razvijanju osećanja internacionalizma kod boraca. U naređenjima koja su objavljena u ovom Zborniku, na više mesta se može naći opomena M. V. Frunzea, da vođenje borbe protiv kontrarevolucije znači za borca Crvene armije izvršavanje svog internacionalnog duga prema proletarijatu sveta.

Kao vojskovođa novog tipa, vojskovođa armije socijalističke države, M. V. Frunze se odlikovao pre svega naročitom sposobnošću za duboku procenu situacije na frontovima građanskog rata. Sposobnost da sagleda sve elemente strategijske i operativne situacije i da ih pravilno oceni omogućavala mu je da pronalazi najpravilnija rešenja, da bira najpovoljniji i najcelishodniji način dejstva i da pobeđuje.

Za M. V. Frunzea, kao vojskovođu, karakteristična je bila veština da menja oblike borbenih dejstava. On je polazio, pri tome, od poznatih postavki V. I. Lenjina da se »marksizam razlikuje od svih primitivnijih

formi socijalizma time što ne povezuje kretanje sa nekom određenom formom borbe. On prihvata najrazličitije forme borbe... marksizam se ne odriče bezuslovno ni od kakvih formi borbe. Marksizam se ne ograničava ni u kojem slučaju na forme borbe koje su moguće i postoje samo u datom momentu, nego priznaje neizbežnost pojave novih, nepoznatih danas formi borbe... marksizam zahteva bezuslovno istorijsko prilaženje pitanju forme borbe.«* Oslanjajući se na ovu lenjinsku postavku M. V. Frunze je u procesu rešavanja konkretnih borbenih zadataka uvek usvajao formu borbenih dejstava koja je odgovarala konkretnoj situaciji.

Frunze je bio pristalica odlučnih dejstava. Ne poričući potrebu odbrane u određenim uslovima, ipak je uvek težio da rešava borbene zadatke energičnim nastupanjem. O tome govore njegove mnogobrojne direktive, naređenja i uputstva. Odlučnost borbenih dejstava bila je uslovljena karakterom građanskog rata, nepomirljivošću interesa zaraćenih strana.

Za M. V. Frunzea je bila karakteristična težnja da dejstvuje udarnim grupama na glavnom pravcu. Iako je širina zona armija i frontova kojima je komandovao M. V. Frunze bila ogromna, dok su snage i sredstva bili ograničeni, on je uvek težio koncentraciji glavnih snaga na najvažnijim sektorima da bi stvorio nadmoćnost snaga na rešavajućem pravcu.

Dokumenti u I knjizi karakterišu M. V. Frunzea kao komandanta koji je uvek težio da u potpunosti ostvari prihvaćeni plan, bez obzira na smetnje.

I najzad, treba podvući da je za Frunzea bilo karakteristično i to, što se u komandovanju nije ograničavao na donošenje odluka i pisanje naredbi, već je svom energijom sprovodio svoje odluke u život. Frunze je bio uvek tesno povezan sa potčinjenim komandantima i komesarima.

U I knjizi ima mnogo dokumenata koji svedoče o tesnoj vezi između M. V. Frunzea i V. I. Lenjina i otkrivaju ulogu Lenjina u rukovođenju borbenim dejstvima sovjetske vojske u građanskom ratu. Oni pokazuju da je Lenjin pratio svakodnevno tok borbenih dejstava. On nije rukovodio samo u strategijskom smislu, nego je davao i konkretna uputstva u vezi sa pripremom i izvođenjem operacija. Dokumenti će pomoći sovjetskim istoričarima da pravilnije i potpunije osvetle ulogu V. I. Lenjina u građanskom ratu. Sve što je učinjeno u ovom smislu do danas bilo je nedovoljno.

*

Posle pobedonosnog završetka građanskog rata, pred Komunističkom partijom iskrsnuo je zadatak kako prevesti armiju u mirnodopsko stanje i odrediti način izgradnje i organizacije oružanih snaga sovjetske republike u uslovima ekonomske nesređenosti zemlje i pretnje neprijateljskog napada.

Rešavajući zadatak prevođenja armije u mirnodopsko stanje Komunistička partija i sovjetska vlada morale su pre svega obezbediti sposobnost naše otadžbine da se brani, kao osnovni preduslov uspešne izgradnje socijalizma u našoj zemlji.

---

* В. И. Ленин. Соч., т. 11, стр. 186—187.

U decembru 1920. na VIII sveruskom kongresu Sovjeta, V. I. Lenjin je formulisao zadatak u oblasti izgradnje armije i odredio način njegovog izvršenja. On je rekao: »... Borbenu gotovost mi smo dužni sačuvati u svakom slučaju. Bez obzira na već nanete udarce imperijalizmu, mi moramo sačuvati pošto-poto borbenu gotovost naše Crvene armije i ojačati njenu borbenu sposobnost... Smatramo da će nam ogromno iskustvo koje je u toku rata stekla Crvena armija i njeno rukovodstvo pomoći da sada poboljšamo njen kvalitet. Mi ćemo to postići tako što ćemo smanjujući armiju zadržati njeno osnovno jezgro koje neće zahtevati velike izdatke za svoje izdržavanje. ali ćemo biti u stanju da bolje nego pre obezbedimo mogućnost da mobilišemo u slučaju potrebe još veću vojnu silu.«*

V. I. Lenjin je ukazivao na to da Komunistička partija, prevodeći armiju na mirnodopsko stanje, ne može to učiniti samo smanjivanjem njenog brojnog stanja putem demobilizacije, već mora da tako reorganizuje oružane snage da se njihova borbena sposobnost ne samo ne smanji, već čak i da se poveća.

Izvršavanje ovog zadatka bilo je skopčano sa ogromnim teškoćama pošto su uporedo s tim nicali i mnogi drugi problemi koje je trebalo rešavati. Sve se komplikovalo još i time što naša partija nije imala nikakvog iskustva u prevođenju armije u mirnodopsko stanje i u izgradnji oružanih snaga u uslovima mira.

Ipak, bez obzira na sve teškoće, partija se prihvatila ovog zadatka. O vojnoj izgradnji diskutovano je na IX, X i XI kongresu partije i donošene su specijalne odluke.

M. V. Frunze mnogo je doprineo razradi teorijskih pitanja vojne izgradnje i njenom praktičnom sprovođenju posle završetka građanskog rata.

Revolucionarni vojni sovjet Republike rešio je 3. decembra 1920. da ustanovi dužnost komandanta svih oružanih snaga u Ukrajini, kako bi se sve oružane snage koje su dejstvovale na teritoriji Ukrajinske Sovjetske Republike objedinile pod jedinstvenim rukovodstvom. Na ovu dužnost bio je postavljen M. V. Frunze. Njemu su bile potčinjene sve borbene jedinice, vojne ustanove i uprave koje su se nalazile i funkcionisale na teritoriji Ukrajinske Sovjetske Republike, Harkovski i Kijevski vojni okruzi, rezervna armija, jedinice radne armije, jedinice VNUS i vojne ustanove na teritoriji ovih vojnih okruga.

Komandant svih oružanih snaga u Ukrajini bio je član Sovnarkoma Ukrajinske Sovjetske Republike kao punomoćnik Revolucionarnog sovjeta Republike sa odlučujućim pravom glasa.

M. V. Frunze služio je u Ukrajini od 1920. do 1924. godine i uložio mnogo truda i energije za učvršćenje sovjetske vlasti u toj republici. Prema uputstvima Centralnog komiteta Komunističke partije M. V. Frunze je obavio veliki posao na mobilizaciji svih trudbenika Sovjetske Ukrajine za konačno uništenje kulačko-nacionalističkog banditizma. Rukovodio je razbijanjem bandi Mahnoa, Tjutjunika, Zelenog i dr., koje su podržavali imperijalisti i koje su napadima na mirne građane i sovjetske organe vlasti terorisali stanovništvo, pokušavajući da na taj način oslabe sovjetsku vlast.

---

* В. И. Ленин. Соч., т. 31, стр. 458.

Za umešnost u rukovođenju i za ličnu hrabrost u borbama s bandama M. V. Frunze je bio po drugi put odlikovan Ordenom Crvene zastave.

U martu 1924. M. V. Frunze je bio postavljen za zamenika predsednika Revolucionarnog vojnog sovjeta SSSR i narodnog komesara za poslove vojske i mornarice, a u aprilu 1924. za načelnika štaba RKKA i načelnika Vojne akademije, koja danas nosi njegovo ime.

26. januara 1925. M. V. Frunze je bio postavljen za narodnog komesara za poslove vojske i mornarice i predsednika Revolucionarnog vojnog sovjeta SSSR.

Radeći na ovim najvišim vojnim položajima, M. V. Frunze se istakao i kao veliki vojni teoretičar.

U II knjizi Izabranih dela uneti su članci, referati i govori M. V. Frunzea iz perioda od 1921. do 1925. u kojima je on pokrenuo i teoretski razradio niz najvažnijih problema izgradnje sovjetskih oružanih snaga i sovjetske vojne nauke.

Među problemima koje je teoretski i praktično rešavao M. V. Frunze najvažnija su svakako opšta pitanja vojne izgradnje oružanih snaga socijalističke države. Ova pitanja on je razradio u delima: »Jedinstvena vojna doktrina i Crvena armija«, »Vojno-političko vaspitavanje Crvene armije«, »Osnovni zadaci u sadašnjem momentu« i dr. U njima je M. V. Frunze izložio osnovne postavke sovjetske vojne ideologije.

U tezama koje je napisao zajedno sa S. I. Gusevim u januaru 1921, kao materijal za X kongres partije, a posle toga u članku »Jedinstvena vojna doktrina i Crvena armija«, M. V. Frunze je istupao protiv šarenila u metodama vojne obuke u jedinicama. Predlagao je da se oružane snage izgrađuju u saglasnosti sa zahtevima savremenog rata, ukazujući na potrebu usvajanja jedinstvenog shvatanja suštine borbenih zadataka Crvene armije i jedinstvenog metoda njihovog rešavanja. Frunze je pisao: »Jedan od osnovnih uslova neophodnih za stvaranje maksimalne snage Crvene armije jeste njeno pretvaranje u jedinstveni organizam povezan odozgo do dole ne samo jedinstvenom političkom ideologijom, već i jedinstvenim shvatanjem karaktera vojnih zadataka, koji se nameću republici, načina njihovog izvršavanja i metoda obuke i vaspitanja vojske.«

U referatu »Vojno-političko vaspitanje Crvene armije«, održanom na savetovanju starešinskog i komesarskog sastava vojske Ukrajine i Krima i flote Crnog i Azovskog mora 1. marta 1922, Frunze je opet podvukao da: »1) Crvena armija mora da se vaspitava i obučava na osnovu jedinstvenih shvatanja njenih zadataka; i 2) Takvo jedinstvo mora da prožima sve aspekte njenog života, kako u mirno doba, tako i za vreme rata.«

M. V. Frunze je ne samo pokrenuo pitanje potrebe čvrste sistematizacije pogleda na izgradnju oružanih snaga, nego je razjasnio i pojam »vojna doktrina«. U svome delu »Jedinstvena vojna doktrina i Crvena armija« izneo je da je vojna doktrina učenje usvojeno u armiji date države, koje određuje karakter izgradnje oružanih snaga zemlje, metode borbene obuke vojske, komandovanje na osnovu vladajućih u državi shvatanja karaktera vojnih zadataka i načina njihovog rešavanja, a koji proističu iz klasne suštine države i određeni su nivoom razvitka proizvodnih snaga.

Na osnovu analiza vojnih doktrina kapitalističkih država — Nemačke, Francuske i Engleske — M. V. Frunze je otkrio duboko klasni karakter vojnih teorija. On je pokazao da vojne doktrine proističu iz klasne suštine država i da su određene nivoom razvitka proizvodnih snaga zemlje.

Društveno i državno uređenje ove ili one zemlje, unutrašnja i spoljna politika vladajuće klase — sve to utiče na formiranje vojne teorije i prakse. Iz ovoga M. V. Frunze izvlači značajne zaključke:

»Prvi je, a to je ono što smo već više puta ponavljali, da vojna misao i praksa date države, posmatrani u celini, nisu nešto apstraktno, nego su u celini određeni opštim uslovima života te države; drugi — karakter vojne doktrine prihvaćene u armiji jedne države određen je karakterom opšte političke linije društvene klase koja je na čelu te države; treći — osnovni uslov vitalnosti vojne doktrine jeste njena stroga podudarnost sa ciljevima države i adekvatnost materijalnim i moralnim izvorima kojima ona raspolaže, i četvrti — doktrina koja bi mogla poslužiti kao organizujući faktor za armiju ne može se izmisliti. Svi njeni osnovni elementi već postoje u zemlji i narodu i teoretičari treba samo da ih sagledaju, sistematizuju i usklade sa osnovnim postavkama vojne nauke i ratne veštine.«

Boreći se protiv Trockog i njegovih sledbenika, koji su poricali potrebu naučnih teorija za izgradnju oružanih snaga, M. V. Frunze je ne samo dokazao potrebu naučno razrađene teorije, nego je ukazao i na čemu sve treba da radi naša stvaralačka vojna misao.

»Osnovni teoretski zadatak organizatora radničko-seljačke Crvene armije« — pisao je Frunze — »mora da bude: proučavanje karaktera društvene sredine koja nas okružuje; određivanje karaktera i suštine vojnih zadataka koji proizlaze iz same društvene stvarnosti; proučavanje uslova koji obezbeđuju njihovo izvršenje na osnovu usvojenih materijalnih i moralnih pretpostavki; proučavanje specifičnosti stvaranja Crvene armije i metoda borbe koje su njoj bile svojstvene; prilagođavanje zahtevima vojne nauke svih odluka naše proleterske države i revolucionarne epohe u kojoj živimo.«

M. V. Frunze je više puta podvlačio da pitanje odbrane sovjetske socijalističke države moramo rešavati oslanjajući se: »Prvo, na jasnu i tačnu predstavu o karakteru budućeg rata; drugo, na istinitu i tačnu predstavu o sili i sredstvima kojima će raspolagati naši eventualni neprijatelji; i treće, na tačnoj evidenciji naših sopstvenih izvora.«

Zahtevajući konkretan istorijski prilaz pitanju odbrane sovjetske socijalističke države, M. V. Frunze je ukazao na šta sve treba obratiti pažnju. Smatrao je da pravilna organizacija oružanih snaga, njihova obuka i vaspitanje nisu mogući bez sagledavanja specifičnosti rata za koji se armija sprema.

Oslanjajući se na lenjinsku postavku, da ratove vode narodi, M. V. Frunze je u nizu svojih dela i govora izneo svoj pogled na karakter budućeg rata. Govoreći o karakteru savremenih ratova M. V. Frunze je pisao: »U poređenju sa ratovima prošlih epoha, savremeni ratovi imaju čitav niz karakterističnih osobina. Dok je ranije rezultat ratnih sukoba zavisio od učešća relativno malog dela stanovništva, u vidu stalnih vojnih odreda profesionalaca ili privremeno pozvanih u redove vojske, u današnje doba u ratu učestvuje gotovo celo stanovništvo, bore se ne hiljade

ili desetine hiljada, nego milioni. Ratovi se uvlače u sve pore društvenog života i zahvataju sve oblasti društvenog i državnog života. Danas vojište nije usko ograničeno prostranstvo, nego ogromna teritorija sa desetinama i stotinama miliona stanovnika. Tehnička borbena sredstva se neograničeno razvijaju i postaju sve komplikovanija, a time se stvaraju nove kategorije specijalnosti, rodova vojske itd.«

Tim rečima je ocrtao M. V. Frunze karakter budućeg rata u svojem delu »Jedinstvena vojna doktrina i Crvena armija« još u 1921. godini. Kasnije, u člancima »Front i pozadina u budućem ratu« (1924) i »Naša vojna izgradnja i zadaci Vojno-naučnog društva« (1925), on vrlo ubedljivo dokazuje da u budućem ratu neće biti granice između fronta i pozadine u uobičajenom smislu, jer u savremenom ratu će se boriti ne samo armija nego i ceo narod.

Do takve ocene karaktera savremenog rata M. V. Frunze je došao na osnovu ozbiljnog proučavanja iskustva prvog svetskog i građanskog rata. Iskustvo drugog svetskog rata i velikog otadžbinskog rata Sovjetskog Saveza protiv fašističke Nemačke u potpunosti je potvrdilo pravilnost pogleda M. V. Frunzea.

Treba podsetiti na to da su neki vojni ideolozi kapitalističkih zemalja propovedali u to doba razne »teorije« munjevitog rata, zatim teorije malih profesionalnih armija, tenkovskog i vazdušnog rata. Sve ove teorije nisu imale ništa zajedničko sa naučnim shvatanjem karaktera savremenih ratova i bile su posledica životinjskog straha buržoazije od trudbeničkih masa, koje su na kraju prvog svetskog imperijalističkog rata iskoristile protiv buržoazije oružje dobijeno iz njenih ruku.

Ove buržoaske vojne teorije ipak su u izvesnoj meri uticale na formiranje shvatanja pojedinih rukovodilaca Crvene armije, naročito bivših oficira stare armije, koji su bili vaspitani u klanjanju pred Zapadom.

Istupanja M. V. Frunzea o pitanju karaktera savremenih ratova i pravilno marksističko-lenjinističko tretiranje ovih pitanja, imali su ogroman teoretski i praktičan značaj.

Polazeći od lenjinske postavke da je rat svestrani ispit svih organizacijskih sposobnosti i duhovnih snaga nacije, M. V. Frunze je razbio iluziju onih koji su smatrali da će savremeni rat biti kratak i da će za njegovo vođenje biti dovoljna mala kadrovska armija. »U sukobu jakih protivnika« — pisao je M. V. Frunze — »odluka ne može da padne posle jednog sudara. Rat će poprimiti karakter dugotrajne i žestoke utakmice u toku koje će se ispitati svi ekonomski i politički temelji zaraćenih strana.«

M. V. Frunze je smatrao da u savremenim ratovima, koje će voditi ne samo armije nego i ceo narod, zemlja koja raspolaže dovoljno velikom teritorijom i odgovarajućim rezervama, može mobilisati nove rezerve, stvoriti novu armiju i sa uspehom nastaviti rat čak i u slučaju poraza njene armije na frontu.

Ovaj stav M. V. Frunzea bio je potvrđen u toku velikog otadžbinskog rata. Poznato je da su hitlerovci, spremajući se za rat protiv Sovjetskog Saveza, računali s tim da će im uspeti da razbiju našu aktivnu armiju još u bici na granici i na taj način postići brzu pobedu. Međutim, život je pokazao da su se nade neprijatelja zasnivale na pesku. I pored neuspeha u prvom periodu rata, sovjetska zemlja našla je snaga i sred-

stava za uspešan nastavak rata. Koristeći prostranstvo i vreme, partija i vlada mobilisale su nove materijalne i ljudske rezerve, formirale novu armiju i ne samo zaustavile nastupanje neprijatelja, nego ga i razbile.

Iznoseći svoje stavove u odnosu na karakter budućeg rata, M. V. Frunze je uvek izvlačio zaključke za praktični rad Komunističke partije i sovjetskog naroda.

Frunze je odredio i ulogu pozadine, polazeći od karaktera budućeg rata. On je više puta podvlačio da je za uspeh u budućem ratu potrebna čvrsta pozadina.

Oštro odvajajući ekonomski od moralnog elementa, M. V. Frunze je posmatrao pozadinu u celini, kao jedinstven kompleks.

Boreći se za to da još u miru treba spremiti za rat ne samo armiju, nego i zemlju u celini, M. V. Frunze je pisao: »Ova priprema treba da ima za cilj — prvo, dobro uređeno snabdevanje fronta svim potrebama za vođenje operacija; drugo, obezbeđenje same pozadine svim što je potrebno za održavanje njene radne energije i moralne otpornosti na nužnom nivou.«

Ovo nije zadatak samo vojnih organa — po mišljenju M. V. Frunzea — nego i celokupnog sovjetskog aparata. Govoreći o pripremi zemlje za rat, M. V. Frunze je ukazivao da pri planiranju rada u svakoj grani naše privrede, pri stvaranju svakog našeg privrednog preduzeća, mi moramo uzimati u obzir i potrebe narodne odbrane. On je smatrao da je najvažniji zadatak u izgradnji naše privrede »takva mirnodopska organizacija zemlje, da bi ona mogla brzo, lako i bezbolno da pređe na ratni kolosek.«

Na svečanoj sednici proširenog plenuma Lenjingradskog gubispolkoma 24. februara 1925. Frunze je izjavio da ovaj zadatak olakšava to što »mi imamo državnu privredu, a ne privatnu svojinu. U smislu odbrane ova specifičnost otvara nam široke perspektive. Mi možemo da kažemo da nijedna buržoaska država nema takvih mogućnosti«.

Frunze je isticao preimućstva socijalističke privrede nad kapitalističkom pri prelazu na ratnu proizvodnju i pozivao da se ova prednost znalački iskoristi. S pravom je ukazivao da će prelaz kapitalističke privrede na ratni kolosek biti veoma težak i spor.

U člancima »Četvrta godišnjica«, »Odbrana zemlje i Komsomol«, »Učitelji pomozite Crvenoj armiji« i dr., koji su uneti u II tom Izabranih dela, M. V. Frunze poziva trudbenike da pripremaju zemlju za budući rat. Pri tome, obraćajući se sovjetskoj javnosti, M. V. Frunze poklanja naročitu pažnju pitanju brzog razvitka industrije, naročito teške, kao materijalne baze vojne moći socijalističke države, jer budući rat, pisao je on, »biće u velikoj meri, ako ne i u potpunosti, rat mašina«.

U člancima »Čuvajte revoluciju«, »Crvena armija ranije i sad«, »Potrebna nam je tehnika« i dr. M. V. Frunze duboko naučno tretira pitanje tehnike u savremenom ratu i prikazuje njen sve veći značaj. U najvećoj meri energično, kao što to može samo boljševik-lenjinist, on zahteva od partije i naroda da se u najkraćem vremenu likvidira tehnička zaostalost naše Crvene armije. M. V. Frunze je smatrao da se ovaj zadatak može rešiti stvaranjem domaće ratne industrije, sposobne da proizvodi sve vrste ratne tehnike.

Naročitu pažnju obraćao je M. V. Frunze izgradnji vazduhoplovne i tenkovske industrije, kao i razvoju ratne mornarice.

Iako je uviđao veliku i značajnu ulogu tehnike u budućem ratu i preduzimao sve mere da Crvena armija dobije najsavremeniju ratnu tehniku, M. V. Frunze se ipak nije klanjao pred tehnikom. On je žestoko kritikovao buržoaske ideologe, koji su se klanjali tehnici i čoveka smatrali samo dodatkom uz mašinu.

Polazeći od poznate postavke Lenjina, koju je izneo u članku »Pad Port Artura«, da savremeni rat »takođe zahteva visokokvalitetni ljudski materijal, kao i savremenu tehniku. Bez inicijativnog, svesnog vojnika i mornara nije moguće postići uspeh u savremenom ratu«. M. V. Frunze je ukazivao da »radom u armiji i među stanovništvom treba obezbediti pravilno razumevanje stvarne uloge tehnike i njen stvarni značaj. Mi moramo ipak da kažemo da odlučujuća uloga ne pripada tehnici, jer iza tehnike uvek stoji živ čovek, a bez njega je tehnika mtrva stvar.«

M. V. Frunze je uvek tvrdio da povećanje ratne tehnike ne samo da ne potiskuje značaj ljudskih masa, niti da tehnika zamenjuje živu silu, nego obratno — porast tehnike uslovljava ogromno povećanje brojnosti vojske i postavlja sve veće zahteve za moralni kvalitet boraca i njihovu nepokolebljivost.

»Snaga svake armije, računajući i našu, oslanja se na dva momenta: prvo — na moralno-političko stanje, i drugo — na stepen obučenosti« — govorio je M. V. Frunze.

Pridajući veliki značaj moralnom faktoru u ratu, M. V. Frunze je ukazivao da izvor visokog morala Crvene armije leži u sovjetskom socijalističkom društvenom i državnom uređenju, unutrašnjoj i spoljnoj politici Komunističke partije i Sovjetske vlade, koja predstavlja izraz suštinskih interesa trudbeničkih masa naše otadžbine. Mase shvataju i prihvataju ovu politiku kao svoju i spremne su da je brane do kraja. U isto vreme M. V. Frunze je podvlačio da visok borbeni moral ne može da nastane stihijno, nego tek kao rezultat političkog i vojničkog vaspitanja. Razvijanje visokih moralnih kvaliteta i borbenosti vojnika zahteva vanredno pažljiv i uporan rad komandira, političkih radnika, političkih organa i partijskih organizacija.

U II tom uključen je i niz članaka i referat M. V. Frunzea, u kojima je on formulisao najvažnije stavove o ulozi i značaju vaspitnog rada u smislu učvršćenja armije socijalističke države, odredio zadatke i sadržinu političkog vaspitnog rada u vojsci.

Pitanja vojno-političkog vaspitanja razrađena su u delima M. V. Frunzea »Vojno-političko vaspitanje Crvene armije«, »Pozdrav PUR-u« itd.

M. V. Frunze je zahtevao da se program vaspitanja i obuke sastavlja tako da pomaže »pretvaranju svakog crvenoarmejca u svesnog građanina, koji zna svoje mesto u sovjetskoj republici i svoje zadatke u vezi sa neprijateljskim okruženjem... sticanju najviših vojnih kvalifikacija boraca«.

Gledišta M. V. Frunzea o pitanjima vaspitavanja i obuke sovjetskih vojnika nisu ni danas ništa izgubila od značaja. U njima naše starešine i politički komesari mogu naći korisna uputstva za odgajanje visokih

moralnih i borbenih kvaliteta ličnog sastava, razvijanje sovjetskog patriotizma, dubokog razumevanja internacionalnog i vojničkog duga, vojničkog ponosa, muževnosti i čvrstine, kao i odličnog poznavanja vojnih veština.

Članci, govori i referati, koji su štampani u II tomu, svedoče o tome koliku je pažnju posvećivao M. V. Frunze pitanjima organizacije i obučavanja oružanih snaga. Polazeći od marksističko-lenjinističke teorije i oslanjajući se na duboko i svestrano proučeno iskustvo prvog svetskog i građanskog rata, M. V. Frunze je izvukao pravilan zaključak da će u budućem ratu, ako bude nametnut Sovjetskom Savezu, učestvovati cela zemlja, dok će armija možda biti »samo prethodnica, naoružani deo celog naroda, koji mora biti pripremljen za vođenje rata svom svojom masom«. U vezi s tim, M. V. Frunze je ukazivao na veliki značaj vojne propagande među građanstvom. Smatrao je da je potrebno uključiti u program osnovnih i srednjih škola minimalan kurs vojnih znanja i vojničkog vaspitanja. »To je naročito važno na selu, koje daje glavnu masu oružanih snaga.«

Velike zasluge pripadaju M. V. Frunzeu za pravilno određivanje pravca organizacijske izgradnje oružanih snaga posle građanskog rata.

Kao što je poznato, V. I. Lenjin je još u decembru 1920. ukazivao na potrebu smanjenja brojnog stanja armije, ali bez i najmanjeg slabljenja njene borbene sposobnosti. Trebalo je pronaći takve forme organizacije oružanih snaga, da Crvena armija ostane snažna ali u isto vreme da ne iziskuje velike izdatke od strane države. O ovom pitanju u vojnom rukovodstvu nije bilo jedinstvenog gledišta. Čuli su se glasovi da treba napustiti ideju kadrovske armije i preći na narodnu miliciju. M. V. Frunze je istupio protiv takvih likvidatorskih stavova. On je istakao ideju o kombinaciji kadrovske armije sa teritorijalnim jedinicama. Frunze je predložio stvaranje malobrojne, čvrste kadrovske Crvene armije i, u isto vreme, pripremu celokupnog stanovništva sposobnog za oružje da stupi u redove Crvene armije ako zatreba.

Još 1921, u već spomenutom radu »Jedinstvena vojna doktrina i Crvena armija«, M. V. Frunze je pisao: »U organizacionom smislu osnovicom naših oružanih snaga u sadašnjem periodu može biti samo stalna Crvena armija . . .

Prelaz na sistem milicije na osnovu Vseobuča* moguć je samo utoliko, ukoliko bi to stvorilo izvesne uštede državnih sredstava, bez slabljenja sposobnosti Crvene armije da rešava aktuelne zadatke.«

Kasnije se M. V. Frunze češće vraćao na ovo pitanje. Zamisao organizacije sovjetskih oružanih snaga na osnovu kombinacije kadrovskih i teritorijalnih jedinica Frunze je prvo teorijski razradio, a potom sproveo i u praksi. Takav sistem oružanih snaga sovjetske države u ono doba (dvadesete godine) bio je najcelishodniji i odgovarao je međunarodnom položaju Sovjetskog Saveza i unutrašnjem stanju u zemlji. On je omogućio držanje male kadrovske armije i u isto vreme spremanje znatnih kontingenata ljudstva obučenog za rat.

Pod rukovodstvom M. V. Frunzea bila je pripremljena i počela je da se sprovodi vojna reforma, razrađena po uputstvima CK Komunističke partije, koja je zadrla u sve strane života naših oružanih snaga.

---

* Vidi napomenu 20 na kraju knjige.

Najvažniji deo vojne reforme bila je izgradnja teritorijalne vojske.

U II knjizi uključena su dela M. V. Frunzea »Kadrovska armija i milicija« i »Regularna armija i milicija« u kojima je on duboko i detaljno obrazložio potrebu prelaska na kombinaciju kadrovskih i teritorijalnih jedinica i objasnio sistem teritorijalne vojske i njene pozitivne i negativne osobine. On je dokazao da je partija, raspolažući malom kadrovskom armijom, prinuđena da pređe na stvaranje teritorijalne vojske da bi mogla rešiti problem pripreme obučenih rezervi za slučaj rata.

»Zadatak savremene kadrovske armije« — pisao je M. V. Frunze — »sastoji se: prvo, da odigra ulogu zaštite u toku mobilizacije zemlje posle objave rata, drugo, po veličini da bude tolika, da bi kroz njene redove mogli da prođu svi kontingenti regruta i, treće, da ima toliki broj združenih jedinica koliko je potrebno da se po operativnim planovima razvije određeni broj ratnih jedinica.«

Utvrđeno brojno stanje armije od 562 hiljade ljudi, pod uslovom formiranja samo kadrovskih združenih jedinica, nije moglo da zadovolji dva poslednja uslova. Tolika armija nije mogla obezbediti obuku svih kontingenata regruta. U to vreme u armiju se svake godine regrutovalo 1,200.000 ljudi, od kojih oko 900.000 sposobnih za službu. To znači da bi pri dvogodišnjem roku službe u kadru bila potrebna kadrovska armija od 2 miliona ljudi. Armija od utvrđenih 560 hiljada mogla bi primiti u svoje kadrovske jedinice najviše 300.000 ljudi. To znači da bi dve trećine regrutovanih kontingenata ostalo van armije i mi bismo u slučaju rata mogli ostati bez dovoljno obučene popune.

Zbog toga se partija smelo prihvatila formiranja teritorijalne vojske. Pored kadrovskih divizija formirane su i takve u kojima su samo štabovi i starešinski kadar pripadali stalnom kadru, dok je borački sastav bio nestalan i periodično se pozivao na vežbe. Takav sistem opravdao je sebe u potpunosti.

Tridesetih godina, u vezi s porastom moći naše države, uvođenjem složene ratne tehnike i promenama u međunarodnoj situaciji, ovaj sistem je bio napušten. Partija je morala da se odrekne teritorijalne vojske i da izgrađuje kadrovsku vojsku.

Značajan elemenat vojne reforme bilo je uvođenje u armiju jednostarešinstva. Partija je uvek smatrala da Crvena armija treba da se izgrađuje na principu centralizovane uprave i jednostarešinstva, što u godinama građanskog rata nije bilo praktički moguće. Prelazeći na izgradnju regularne armije socijalističke države, Komunistička partija naišla je na velike teškoće u pogledu stvaranja starešinskog kadra. Iako se, u načelu, starešinski kadar stvarao od radnika i radnih seljaka, ipak je partija u isto vreme uvlačila u Crvenu armiju i stručnjake iz stare armije, a njihovu delatnost stavila je pod nadzor Komunističke partije i Sovjetske vlade.

Kontrolu delatnosti ovih stručnjaka vršili su komesari, kao predstavnici partije i Sovjetske vlade. Komesari su odigrali veliku ulogu u armiji, ali uvođenje institucije komesara imalo je i negativnih posledica. U toku građanskog rata komesari su ne samo vršili kontrolu vojnih stručnjaka, nego su se i sami pretvarali u organizatore i administratore. To je dovodilo do rušenja prava i ugleda komandanta, naročito ako koman-

dant nije bio član partije. »Tu se pojavljuje već druga strana medalje« — pisao je M. V. Frunze — »komandant postepeno gubi najbolju osobinu svakog dobrog komandanta: Volju i sposobnost za donošenje samostalnih i brzih odluka.«

Zato, kad je bio rešen problem starešinskih kadrova, partija je prišla uvođenju jednostarešinstva u armiji. Ono se uvodilo u dva vida. Prvi vid — kad se u rukama komandanta koncentrišu funkcije starešine i partijskog rukovodioca. Ovaj vid jednostarešinstva, po mišljenju M. V. Frunzea, je najviša i najpoželjnija forma. »Ali takva koncentracija funkcija zahteva da komandant poseduje kvalitete koje nema ni svaki član partije. U perspektivi, nesumnjivo, ovaj tip jednostarešinstva je ono što mi najviše želimo.« Drugi vid jednostarešinstva — kad su u rukama komandanta komandantske, administrativne i ekonomske funkcije, dok funkcije partijsko-političke ostaju u rukama komesara. Komesar se ne brine za delatnost komandanta u pogledu komandovanja, administracije i ekonomike, i pretvara se u partijskog rukovodioca.

Kao načelnik Vojne akademije Crvene armije i zamenik predsednika Revolucionarnog vojnog sovjeta i narodnog komesara za poslove vojske i mornarice SSSR, M. V. Frunze je poklanjao veliku pažnju pitanjima organizacije višeg vojnog obrazovanja u zemlji.

Govori M. V. Frunzea na svečanim sednicama akademije — »Zadaci oficira koji su završili akademiju u armiji« (1. avgusta 1924) i »Šestogodišnjica vojne akademije« (7. novembra 1924), njegovi članci: »Poruka časopisu *Rat i revolucija,* »Naša vojna izgradnja i zadaci Vojno-naučnog društva« i »Pitanja višeg vojnog obrazovanja« — sadrže njegove poglede na organizaciju višeg vojnog obrazovanja.

Kao načelnik Vojne akademije, Frunze je mnogo učinio da preinači proces nastave u saglasnosti sa zahtevima za obrazovanje oficira armije novog tipa, armije socijalističke države.

Pre svega, ceo vaspitni i nastavni rad bio je postavljen na pozicije marksizma-lenjinizma. »Mi moramo tako orijentisati naš rad« — govorio je M. V. Frunze — »da svaki slušalac koji napušta Vojnu akademiju postane starešina — društveni radnik najviših kvalifikacija. U osnovi, ceo starešinski sastav, uključujući članove i nečlanove partije, mora duboko i ozbiljno da upozna metode izučavanja društvenih pojava, a između ostalog vojnu nauku kako nam je daje marksistička teorija i njena dopuna, učenje Lenjina ... Marksistički metod mora da postane glavni metod u vojnoj nauci.« U članku »Pitanja višeg vojnog obrazovanja« Frunze je pisao o tome šta će se sve zahtevati od sovjetskog vojnog starešine kad završi akademiju.

»Naš starešina treba da ume da organizuje svoj rad tako da masa vidi u njemu ne samo tehničkog rukovodioca, nego i vaspitača. To će se ostvariti samo ako naš starešina stekne dovoljno širok politički vidokrug, ako postane sposoban da se snalazi u složenim odnosima klasnih i nacionalističkih snaga, koji predstavljaju stvarnost i koji interesuju najšire mase radničko-seljačke Crvene armije.«

U II knjigu unet je referat M. V. Frunzea na zasedanju Vojne akademije RKKA, povodom godišnjice smrti Lenjina, članci »Lenjin i Crvena armija« i »Crvena armija izvršava poruke Lenjina«. U njima je

Frunze sa vanrednom dubinom prikazao ulogu V. I. Lenjina u daljem razvijanju marksizma, razradi strategije i taktike proleterske revolucije, rukovođenju oružanom borbom proletarijata 1905. i 1917, a takođe i ulogu V. I. Lenjina u rešavanju zadataka vojne izgradnje na različitim etapama razvitka socijalističke države.

*

M. V. Frunze nije dugo živeo. Umro je 31. oktobra 1925, kad je imao 40 godina. On spada među ljude čiji život ostavlja duboke i neizbrisive tragove u beskrajno dugom periodu istorije čovečanstva.

KNJIGA PRVA

SVIM ČLANOVIMA PARTIJE, SVIM RADNICIMA I SELJACIMA

Drugovi,

Od paralize srca umro je drug Frunze, veran borac naše partije, jedan od njenih najboljih sinova.

Drug Frunze je pripadao onoj slavnoj, čeličnoj gardi boljševika, koja je u dubokoj ilegalnosti, pod bičevima i višestrukim kamdžijama carizma, potkopavala oslonce omrznutog samodržavlja, koja je umela organizovati mase obuhvaćene neprozirnom tamom neznanja, zbiti redove nesalomljive proleterske partije, voditi u bitku milione revolucionarnih trudbenika, koja je znala da pobeđuje u borbama dotle još neviđenim u istoriji čovečanstva, koja je vodila i vodi partiju, a preko nje i sav narod, ka veličanstvenoj izgradnji socijalizma.

Istorija života Frunzea, našeg dragog borbenog druga, čije je srce prestalo da kuca u toku noći 30/31. oktobra, odraz je istorije naše partije, muževne, bezgranično hrabre i do kraja odane proletarijatu, srasle svim svojim korenovima sa radničkim naseljima. Od svog mladićkog doba drug Frunze se nalazio u prvoj borbenoj liniji. Prvi snažni štrajkovi proletarijata, moskovske barikade 1905. godine, dugogodišnja robija, neprekidan rad u ilegalnosti sve do uništenja režima samodržavlja — sve je to prošao Frunze kao neumoran i neustrašiv borac. Barikade velikog oktobra, bezbrojni frontovi građanskog rata poznavali su Frunzea kao svog heroja, koji nije napuštao vatrenu liniju, kao jednog od najistaknutijih organizatora pobede proletarijata.

Ne jednom je drug Frunze izbegao smrtnu opasnost. Ne jednom je smrt nadnosila svoju kosu nad njegovu glavu. On je izašao neozleđen iz herojskih bitaka građanskog rata i svu svoju ogromnu energiju, sav svoj organizatorski elan preneo na našu izgradnju i istakao se kao vođa naše pobedničke Crvene armije.

I sad već osedeli borac, on nas je napustio zanavek. Njegovo srce koje je toliko podnelo i koje je bilo puno tople ljubavi prema svim ugnjetenim, nije moglo da izdrži. Umro je veliki revolucionar — komunista. Umro je naš proslavljeni drug u borbi. Umro je rukovodilac pobedničkih bitaka Crvene armije. Umro je njen istaknuti graditelj.

U ime cele naše partije priklanjamo zastavu Centralnog komiteta pred posmrtnim ostacima druga Frunzea.

Da živi naša partija, čiji je sin bio Frunze!

Da živi Crvena armija, koju je gradio preminuli borac!

31. oktobra 1925. godine — *Centralni komitet RKP(b)*

M. V. FRUNZE — VOJSKOVOĐA

(GOVOR A. S. BUBNOVA* NA SEDNICI VOJNE AKADEMIJE 1. NOVEMBRA 1925. GOD)

Drugovi, u licu druga Frunzea mi smo izgubili vojnog organizatora. To je bio vojni organizator sasvim naročitog tipa i sasvim naročitog načina mišljenja. To je bio vojni organizator, koji je umeo da se uzdigne do položaja predsednika Revolucionarnog vojnog sovjeta našeg Saveza, da postane vojskovođa radničko-seljačke Crvene armije. Vojskovođa takve vojne organizacije kao što je naša Crvena armija počinje tamo gde se politika spaja sa dubokim vojnim znanjem i cementira voljom, prekaljenom u revolucionarnim bitkama.

Svaku svoju osobinu kao vojnog organizatora, izraslog do vojskovođe Crvene armije, drug Frunze je izgradio u sebi u toku mnogih godina revolucionarnog rada, dugih godina zatvora, prinudnog iseljenja i robije.

Već sam rekao da se vojskovođom postaje tamo gde se politika spaja sa vojnim znanjem i gde se ovaj spoj kali jedinstvenom voljom. Ceo život druga Frunzea, kao revolucionara-boljševika, nije bio ništa drugo nego priprema za položaj na kojem je umro.

Početkom 1900. godine drug Frunze je stupio u redove Komunističke partije radničke klase naše zemlje. U toku godina neposredno pred prvu rusku revoluciju i u toku same revolucije, on se razvija u istaknutog člana partije. Naročito karakteristično za ovaj deo njegovog života je to, što je još kao mladić, izvršavajući različite partijske zadatke, u isto vreme sa vanrednim interesovanjem i strašću učestvovao u svestranoj borbenoj aktivnosti naše partije. Sećam se novembarskih demonstracija 1904. godine u ondašnjem Petersburgu, u kojima je drug Frunze uzeo veoma živo učešće. Sećam se rada druga Frunzea kao učesnika moskovskog decembarskog ustanka i faktičkog rukovodioca šujske borbene grupe.

Sećam se kako je tih godina drug Frunze sa oduševljenjem radio na organizaciji naših borbenih snaga i uzimao aktivno učešće u oružanim sudarima, koje je u to vreme imala naša partija sa carskim samodržavljem. Već i u to doba drug Frunze je bio teoretski uzdignut član partije, odličan organizator, istaknut govornik, čovek koga su volele

* Napomene (od 1 do 183) nalaze se na kraju knjige.

široke radničke mase Šuje i Ivanova, volele istinski, kao svog rođenog. Ali i pored svega toga njegova misao i njegov rad bili su stalno usmereni u pravcu organizacije oružanih snaga partije.

Kad god se setim ilegalne partijske delatnosti Mihajla Vasiljeviča u ivanovovoznesenskom periodu, u kojoj smo se ponekad susretali, padaju mi na pamet šujske šume, radnička naselja Ivanovo-Voznesenska, naši partijski i masovni sastanci van grada, u šumama i jarugama, po noći, leti i u jesen — sećam se da sam primećivao kako se Mihajlo Vasiljevič pretvarao u revolucionara, partijskog radnika, koji je vanrednu pažnju i veliko interesovanje posvećivao pitanjima organizacije oružanih snaga partije. Moglo bi se navesti bezbroj primera kako je drug Frunze, pod nadimcima Trifonič i Arsenije, izvršavao u ono doba borbene zadatke. Podvući ću samo jedan od slavnih podviga onoga vremena, koji je organizovao i izveo Frunze — zauzimanje Liponovske štamparije, čuvenog u istoriji šujskog radničkog pokreta.

Ova štamparija u centru nevelikog grada Šuje bila je zauzeta gotovo usred bela dana od strane borbene grupe na čelu sa drugom Frunzeom da bi se u njoj odštampao izborni proglas naše partije. Mihajlo Vasiljevič tada ne samo što je ulagao svoju neiscrpnu energiju u odbranu potrebe organizovanja oružanih snaga partije, ne samo što je uzimao aktivno učešće u organizovanju naših borbenih grupa i tukao se na moskovskim barikadama u decembru 1905. godine, nego je trošio svoje snage i na organizovanje i takvih, na prvi pogled omanjih poduhvata.

No drug Frunze nije bio, naravno, samo »bojevik«.* On je bio čovek koji u toku celog života nikad nije gubio stare ogranizacione veze sa našom partijom, niti vezu sa radničkim masama. Boljševički, lenjinski stav je da član partije ne može a da ne bude član organizacije, a takav je i bio drug Frunze.

U toku celog svog ilegalnog rada Mihajlo Vasiljevič je bio član naše partijske organizacije i njenih rukovodećih centara. On je uzimao učešće u rukovođenju demonstracijama, štrajkovima i uopšte u ondašnjem masovnom radu naših organizacija. To je iskovalo od njega političara i rukovodioca masa.

Takvog sam poznavao druga Frunzea u Ivanovo-Voznesenskom i Šuji u vremenu 1905—1907. godine. Kad je u proleće 1907. godine bio uhapšen, masa od 15 hiljada šujskih radnika u dva navrata okupljala se oko robijašnice, gde je ležao »Arsenije«, da bi ga oslobodila.

Radničke mase osećale su ga kao svog rođenog, svoga vođu, koji se nije privremeno vezao za njih i njihove zahteve, nego za ceo život, do groba. Mase i radnici Moskve voleli su druga Frunzea i uvek su ga štitili koliko su mogli, napuštajući čak i mašine i radionice i okupljajući se oko robijašnice branjene čeličnim bajonetima, zahtevajući da se njihov vođa Arsenije oslobodi. Već tada povezan sa radničkom masom, drug Frunze je preko nje tražio i uspostavljao vezu sa selom. Njega je poznavala ne samo radnička Šuja, nego i seljačka okolina. Drug Frunze nije nikad gubio vezu sa našom organizacijom, on je navikao da radi ne kao pojedinac, nego kao član jedinstvene disciplinovane napredne organizacije proletarijata, kao redov i kao rukovodilac. Zato je drug Frunze

* »Bojevik« — naziv člana borbene grupe za vreme ruske revolucije 1905. godine. — Prim. prev.

naučio ne samo da naređuje i prati izvršavanje naređenja, nego da se i sam potčinjava direktivama i naređenjima partije.

Svi znamo da komandant koji ume samo dobro da naređuje, a sam nije kadar da izvršuje i da se potčinjava — nije dobar komandant. Frunze je umeo ne samo da naređuje, nego je i sam u isto vreme bio disciplinovani vojnik revolucije.

Nekada, kad smo radili u ilegalnim kružocima i kad je disciplina bila ništa manje potrebna nego sada, a možda, ponekad, i beskrajno više, Frunze je radio i znao da radi i kao šrafčić u čeličnom aparatu naše partije. U vreme ilegalnosti partije ne jednom ili dva puta, nego desetinama puta postavljala je partija Frunzea na odgovorne i borbene komandantske položaje. On je umeo da daje direktive, da preuzima odgovornost za svoje odluke, ali isto tako je znao da izvršava naređenja partije kao disciplinovan, prekaljen vojnik revolucije.

Sećam se, drugovi, šujskih vremena, kad me je Ivanovovoznesenski komitet naše partije poslao u Šuju. To je bilo 1907. godine, marta-aprila. Mene su poslali u Šuju da izvučem otuda Arsenija, kome je pretila opasnost hapšenja, robije pa i smrti. Teško mu je bilo da napusti taj radnički centar, teško zato što su zadaci koji su stajali pred organizacijom više nego ikad zahtevali njegovo prisustvo u Šuji. Ali drugu Frunzeu pretilo je hapšenje. Sećam se kad sam ga tražio u Šuji u jednom od ćorsokaka radničkog rejona, pa kad smo posle prošli zajedno s jednog kraja grada na drugi, sve smo morali raditi uz primenu najstrožih pravila maskiranja i prilagođavanja terenu. Dosta dobro naoružani, morali smo da idemo preko jaruga, da preskačemo ograde i kad god su nailazile kozačke patrole ili se videle policijske kape, da zauzimamo položaj za borbu ili da se povlačimo. Ja sam mu doneo odluku komiteta da napusti Šuju. Drug Frunze me je dobar sat ubeđivao da to ne može da uradi i u toku istog sata ja sam mu govorio da on to treba da učini, zato što je tako odlučio partijski komitet.

Dan posle mog odlaska drug Frunze je napustio Šuju i otišao u Rodniki. Posle nekog vremena vartio se u Šuju da završi svoje poslove i tu ga je uhvatila banda policajaca i kozaka, na čelu sa »urjadnikom« (kozački podoficir) Perlovim, na koga je on pre toga pucao, ali, na žalost, promašio. Ova epizoda je karakteristična za Frunzea — tu se ogleda i njegova vanredna hrabrost, disciplinovanost, čvrsta veza, čak ljubav, prema radničkoj masi sa kojom se saživeo i srodio u svakodnevnom radu, u borbi, u masovnim istupanjima, kao radnički vođa i kao vojnik partije proletera.

Drug Frunze je bio disciplinovan vojnik revolucije, najodaniji borac za komunizam. Ovu svoju osobinu izgradio je na taj način što nikad nije gubio vezu sa partijskom organizacijom, nije radio kao revolucionar-pojedinac nego kao član boljševičke partije — organizovane, prekaljene, borbene. Drug Frunze nije nikad gubio vezu sa masama. To potvrđuju mnogi primeri a postoji i čitavo brdo dokumenata. Uz to treba dodati da je drug Frunze bio politički obrazovan i pravi lenjinovac u teoretskom smislu. Oslonac njegove revolucionarne delatnosti bila je najnaprednija revolucionarna teorija našeg doba — lenjinizam.

Drug Frunze je bio jedan od najistaknutijih članova naše boljševičke lenjinske garde. On je bio čovek s početka našeg veka Svoju revo-

lucionarnu delatnost počeo je pred revoluciju 1905. i produžio je u godinama revolucije. Nije slučajno što čitav niz najviših položaja u našem partijskom i državnom rukovodstvu zauzimaju ljudi s početka ovog veka. Nije slučajno zato što političar, pravi revolucionar koji ume sjedinjavati revolucionarnu praksu sa doslednom primenom napredne revolucionarne teorije našeg doba, kao što je lenjinizam, mogao je postati samo čovek koji je prošao veliki borbeni put revolucionara-boljševika, pobede i poraze, svakidašnjicu ilegalnog rada i praksu golemih zamaha revolucionarne stihije, koji je razumeo i upio u sebe lenjinsku liniju političke strategije i taktike proleterskog pokreta u samoj praksi borbe, a ne samo iz knjiga i kabinetskog proučavanja. Drug Frunze je bio jedan od tih ljudi, koji su uspeli da prođu ovaj borbeni revolucionarni put.

Odlike revolucionara-lenjiniste drug Frunze je stekao baš zato što je stupio u redove naše partije u početku 1900. godine, što je prošao kroz prvu rusku revoluciju radeći kao član partije i što se izgrađivao kao rukovodilac baš u vreme kad je Lenjin polagao osnove svoga učenja.

Drug Frunze je izdržavao kaznu robije kad se naša partija povlačila posle revolucije, kad je 1911. godine opet krenula na tvrđavu samodržavlja. Ležeći u vladimirskoj robijašnici, a zatim gonjen od strane carskih dželata po svim robijašnicama Rusije i Sibira, Frunze je bio prinuđen da vodi tešku borbu, uporno braneći dostojanstvo revolucionara i zastavu naše partije. Tu se iskovala gvozdena volja Frunzea kao revolucionara, tu se konačno formirao čovek kadar da sjedini u sebi »bojevika« i teoretičara, nesavitljivog, čeličnog revolucionara boljševika.

Biti vojskovođa, to znači spojiti u sebi »bojevika« i teoretičara, političara i vojnog stručnjaka. I eto, srećna osobina prirode Frunzea i bila je u tome što je on uspeo da sjedini u sebi »bojevika« i revolucionarnog teoretičara, političara i vojnog stručnjaka. Frunze nije služio carsku vojsku, on se vojnički nije vaspitavao i nije učio vojne nauke, nije stekao vojničke navike u stručnoj vojnoj školi. Svoju vojnu naobrazbu stekao je u šujskim šumama, u borbenim akcijama sličnim onoj pri zauzimanju Liponovske štamparije, na moskovskim barikadama, u zatvoru, na robiji i u Sibiru.

Poznavao sam Frunzea vrlo dobro. Imao sam prilike da radim s njime u ilegalnosti, da budemo zajedno u zatvoru, da živimo zajedno u radničkim predgrađima Ivanova i Šuje. Prvi put sam ga video kada je, tada još student Politehničkog instituta, 6. maja 1905. godine ušao u dvorište kuće u kojoj sam živeo u Ivanovo-Voznesensku. Otada je prošlo oko 20 godina, i tih dvadeset godina učinili su od Frunzea ono što je bio sada i što će ući u istoriju naše partije, u istoriju naše države i u istoriju izgradnje oružanih snaga prve u svetu radničko-seljačke države — učinili su od njega vojnog organizatora vanrednih sposobnosti i vanrednog zamaha, vojnog organizatora koji je imao snage da se uzdigne do vojskovođe Crvene armije. Drug Frunze je bio teorijski obrazovan boljševik, on je izgradio sebe tako na putu revolucionarne prakse, koji je prošao u svome životu kao boljševik. On je to postao i na taj način što je od prvih godina svog svesnog političkog života i do njegovog kraja sedeo nad knjigom, on je znao sve što je dala napredna misao čovečanstva.

Drug Frunze je uvek držao knjigu pred sobom, odlično je poznavao dela Engelsa, proučavao Marksa. Učio je uvek: u toku burnog revolu-

cionarnog rada, u zatvorskoj samici, u Sibiru. Sećam se kako je 1906. godine naročito pažljivo proučavao piskaranja anarhista, koji nisu priznavali državu i kritikovali socijaldemokrate kao partiju koja se pridržava koncepcije države.

Drug Frunze uvek je voleo vojnu knjigu, uvek je čitao i žudno vrebao priliku da ugrabi vreme za razmišljanje o vojnim pitanjima. Znam da je Frunze voleo vojnu istoriju još iz ranijih godina i video sam kako, sa olovkom u ruci, još tu nedavno, u bolnici u Kremlju, ponovo pročitava i studira knjigu Foša »O vođenju rata«.

Eto, to je taj deo životnog puta druga Frunzea, koji ga je doveo do mogućnosti da postane komandant, vojskovođa u godinama građanskog rata, koji ga je pripremio za komandovanje armijom, frontom, koji ga je doveo do najvišeg položaja u Crvenoj armiji. Frunze kao komandant, vojskovođa, može se shvatiti samo ako ga shvatimo kao revolucionara, ilegalca, »bojevika«, lenjinistu, čoveka koji je stupio na pozornicu revolucionarnih bitaka početkom 1900. godine.

Već sam rekao da vojskovođa počinje tamo gde se političar spaja sa vojnim stručnjakom i kad se ovaj spoj inspiriše prekaljenom voljom. Kazao sam da se kod Frunzea spojio »bojevik« i teoretičar, političar i vojni stručnjak i da ga je to dovelo na položaj vojskovođe radničko-seljačke Crvene armije.

Naša partija, partija revolucionarnog proletarijata našeg Saveza, raspolaže sa veoma mnogo pozitivnih svojstava. Jedno od takvih svojstava bilo je i ostaje sposobnost prelaska na naredne zadatke. U revolucionarnoj borbi, u teškim uslovima borbe na mnogim frontovima, u okruženju nemilorsrdnog neprijatelja, sposobnost da se pređe na naredne zadatke u partiji koja izvršava tako gigantske zadatke, predstavlja veliku obdarenost, značajno svojstvo.

Zašto vam sada govorim o tome? Kad sam sutradan posle smrti druga Frunzea, tog neizmerno teškog dana za sve nas a naročito za one među nama koji su bili vezani za Frunzea dugim godinama velikog rada — kad sam razmišljao o tome kako nas je pritisla smrt Mihajla Vasiljevića, kao oburvana stena, pomislio sam baš na sposobnost naše stare garde, naše partije da prelazi na naredne zadatke bez zadržavanja na trenutnim teškoćama, bez obzira kolike su one.

Mihajlo Vasiljevič je umro, dragog druga Frunzea više nema, ali mi smo ipak u stanju da pređemo i preći ćemo na naredne zadatke. To znači da ćemo po starom, isto tako čvrsto i neraskidivo zbijeni, kao i ranije u našoj partiji, u našoj vojnoj porodici nastaviti delo koje je još nedavno, zajedno s nama, obavljao drug Frunze.

U nasleđu koje nam je ostavio drug Frunze kao vojni organizator, postoji čitav niz beskrajno vrednih praktičnih ideja za organizaciju oružanih snaga naše države. Jedna od njih je ideja o izgradnji teritorijalne vojske. Mihajlo Vasiljevič bio je njen najjači branilac i najtalentovaniji realizator.

Kroz nekoliko dana mi ćemo odneti Mihajla Vasiljeviča u zidine Kremlja, odneti ono što nam je ostalo od našeg dragog druga i vojskovođe Crvene armije, i tamo ćemo svi zajedno, u jedan glas, da kažemo:

— Ti si umro, ali mi, čvrsto zbijeni, produžićemo tvojim putem izvršavajući tvoj amanet.

MIHAJLO VASILJEVIČ FRUNZE

(GOVOR I. S. UNŠLIHTA[2] NA SEDNICI VOJNE AKADEMIJE 1. NOVEMBRA 1925. GOD)

Umro je prvi crveni komandant radničko-seljačke Crvene armije. Umro je jedan od najboljih i najodanijih članova ruske Komunističke partije. Umro je čovek koji je sav svoj život, sve svoje snage dao revolucionarnoj borbi za oslobođenje radnika i seljaka.

Pre svega nekoliko dana imao sam s njim dug razgovor. Govorili smo o raznim temama i on je pokazivao toliki interes, toliko jaku volju, energiju, iznosio tako široke planove rada u najbližoj budućnosti, toliko je verovao da će se kroz dve-tri nedelje opet vratiti k nama i da će opet raditi, opet moći da ulaže svoje snage u izgradnji radničko-seljačke Crvene armije. Pokazalo se, međutim, da mu nije uspelo da ostvari sve ove planove, namere i želje, sve što je bilo cilj života Mihajla Vasiljeviča.

Život Mihajla Vasiljeviča je bogat, pun neprestane borbe za stvar radnika i seljaka. 1905. godine M. V. Frunze uzima aktivno učešće u ilegalnom revolucionarnom radu. Snažan porast revolucionarnog pokreta u najširim radničkim masama postavio je pred partiju nove zadatke. Vladimir Iljič je odmah ocenio ovaj pokret kao prvi frontalni napad radnih masa na tvrđavu carizma.

*

Genijalnost druga Lenjina pokazala se i u tome što je on, sem ove konstatacije, jasno i nedvosmisleno podvukao da nisu dovoljne samo revolucionarne parole, svest širokih masa trudbenika, želja da se neprijatelj pobedi — treba imati mogućnosti i sredstava da se neprijatelju nanese udar, treba naoružati radničku klasu, naučiti je da vlada oružjem. Nije bilo moguće tih godina u potpunosti ostvariti ove osnovne misli Vladimira Iljiča. Radničke mase još nisu u dovoljnoj meri prihvatile metode borbe sa svojim klasnim neprijateljem.

Mihajlo Vasiljevič je odlično razumeo da je pored izgradnje oružanih snaga revolucije potrebno izazvati raspad carske vojske, koja se bez pogovora potčinjavala volji svog klasnog neprijatelja. Vi znate kako je to bio opasan, težak i krajnje odgovoran zadatak. Orgnizovati revolucionarni rad u radničkoj sredini je daleko lakše nego prići carskoj vojsci, koja je bila do 90% sastavljena od seljaka, malosvesne mase,

koja je još verovala u »cara-baćušku« kao svog spasitelja. Rušiti takvu vojsku je veoma teško, ali Mihajlu Vasiljeviču bilo je jasno da se ovaj zadatak mora izvršiti, bez obzira koliko je bio težak.

Dakle, već u ono doba, sem partijskog ilegalnog rada na organizovanju radničke klase, Mihajlo Vasiljevič je radio na dezorganizovanju carske vojske, na stvaranju kadrova za oružane snage revolucije i organizovanju borbene grupe. Vi znate kako je carska vlada odgovorila na njegovu revolucionarnu delatnost, znate da je on bio dva puta osuđen na smrt.

Godinama je carska vlada držala Mihajla Vasiljeviča na robiji, po zatvorima i u Sibiru. Prvi period revolucionarne delatnosti Mihajla Vasiljeviča, njegov ilegalni rad bio je pun energije i potpuno jasnog shvatanja, u ono doba malo popularnog i nerazumljivog čak i za mnoge partijce, partijskog kursa na pripremu oružanog ustanka, na stvaranje kadrova oružanih snaga revolucije.

*

Druga etapa, drugi period delatnosti Mihajla Vasiljeviča — jesu duge godine robije. Mali je broj onih koji mogu u zatvoru sačuvati čvrstinu karaktera, izdržljivost, verovanje u bolju budućnost. Drug Frunze je bio jedan od malog broja ljudi koji za celo vreme bavljenja u zatvoru nisu postali malodušni, koje nisu mogla slomiti nikakva zlostavljanja zatvorskih vlasti, jedan od malog broja onih koji su ostali u toku robije isti oni revolucionari kao i pre, jedan od onih koji je umeo da oduševi slabije, da stvori atmosferu i uslove koji su omogućavali život u toku dugih godina robijanja. A uz to je, koliko je bilo moguće u zatvoru, radio na svome uzdizanju, na produbljivanju svoga znanja.

*

Ono što je genijalni duh druga Lenjina predvideo još 1905, prvi pokušaji izgradnje oružanih snaga revolucije kojih su se prihvatali najsvesniji, najnapredniji revolucionari onoga doba — sve je to buknulo u ognju i buri građanskog rata.

U takvoj situaciji Mihajlo Vasiljevič je ispoljio veliki organizatorski talenat. Još iz doba ilegalnog rada svestan nužnosti stvaranja osnovnog kadra oružanih snaga, on je odlično shvatio da borba koja se odvijala može biti privedena kraju samo ako stvorimo snažnu radničko seljačku armiju, ako stvorimo silu sposobnu da nanese odlučan udar našem neprijatelju.

U to doba mi nismo imali komunista, revolucionara-komandanata. Mihajlo Vasiljevič nije bio profesionalni vojnik, on nikad nije služio u carskoj vojsci. Međutim, shvatajući potrebu i značaj oružanih snaga revolucije, on je ozbiljno izučavao vojnu veštinu u slobodnom vremenu pre hapšenja, u zatvoru i na robiji, kao i kasnije.

*

M. V. Frunze je umeo da priđe Crvenoj armiji. On je shvatao da nije dovoljno samo razraditi, makar i najbolji, operativni plan, nego je potrebno da mase poznaju svog vojskovođu, da ga vide. On je umeo da ih

oduševi, on je bio uvek na isturenim položajima. Mi znamo za čitav niz slučajeva kada je na molbe i ubeđivanja da ne izlaže svoj život opasnosti, odgovarao: »Tamo gde su crvenoarmejci moram i ja da budem. Događaju se momenti kad je potrebno, kad je neophodno da svojim primerom oduševljavam Crvenu armiju.«

Ne jednom je život druga Frunzea bio u smrtnoj opasnosti i za vreme carizma, na ilegalnom radu, i u toku građanskog rata. Mnogo se napatio, mnogo preživeo u toku godina revolucionarne borbe, ali je ostao čitav, pun života i uvek dobar. I eto, pre nekoliko dana neumoljiva smrt je istrgla iz naših redova dragog, bliskog nam druga.

*

U godinama građanskog rata drug Frunze je neumorno radio na organizovanju i jačanju Crvene armije. Kad je ona posle završenih borbi prelazila na mirnodopsku izgradnju, opet je njemu palo u deo da se prihvati ovog složenog i teškog zadatka.

Kako postići nepobedivost Crvene armije a da ona, u isto vreme, što manje staje državu? Kako smanjiti armiju, zadržavajući njenu borbenu sposobnost? To je bio osnovni zadatak na kome je radio Mihajlo Vasiljevič, trudeći se bez prestanka. Vama je poznato kakve je on krupne rezultate postigao. On je otvoreno postavio pitanje teritorijalne vojske i u to vreme, kad čak i u redovima Crvene armije nije nalazio mnogo pristalica, u vreme kad nisu shvatali značaj teritorijalne vojske, kad nisu verovali da će priprema teritorije u tom smislu dati pozitivne rezultate. U tome pravcu on je krenuo u napad po celom frontu.

Događaji su se razvijali tako da je bilo moguće očekivati nov napad svetskog imeprijalizma na SSSR. Mihajlo Vasiljevič ističe parolu vojnizacije zemlje: treba držati čvrste, malobrojne kadrove Crvene armije, ali u isto vreme pripremiti celokupno stanovništvo sposobno za oružje da bude spremno i u stanju da stupi u redove Crvene armije i da se bori.

Na žalost, Mihajlo Vasiljevič nije uspeo da ovu stvar dovede do kraja, ali ju je osvetlio sa teorijske strane i praktično sproveo u život. Pitanje izgradnje Crvene armije on je postavio u punom obimu težeći da stvori uslove za najveću borbenu sposobnost Crvene armije uz najmanje troškove za njeno izdržavanje.

On je usklađivao potrebe opštedržavnog karaktera sa potrebama naše Crvene armije. To je stvar od ogromnog značaja, to je velika stvar, grandiozno delo.

Popuštanje zategnutosti omogućilo je krupne rezultate. Bez obzira što rad nije bio priveden kraju u predviđenom obimu, već danas možemo sa sigurnošću da kažemo da je Crvena armija u smislu organizacije borbene sposobnosti, u smislu discipline i političke uzdignutosti, učinila ogroman korak napred.

Teško je govoriti o mnogostranoj aktivnosti Mihajla Vasiljeviča, kad u svesti izrasta živ Mihajlo Vasiljevič. Ali već iz onoga što je rečeno jasno je da ovde nije reč o osrednjem čoveku. To je bio aktivist krupnog poteza. Čovek koji je sebi još za života podigao spomenik. Od istorijskog značaja je rad koji je on obavio, temelj koji je postavio. To je rad koji

se lako ne zaboravlja, to je rad koji nije kadar svako da izvrši. Postavljen je čvrst temelj izgradnje radničko-seljačke Crvene armije na novim osnovama.

Godine građanskog rata su pokazale da je u redovima naše partije, u redovima RKP bilo raznih kolebanja. Veoma istaknuti partijski radnici, kao što se danas vidi, nisu svhatali jasno i određeno suštinu lenjinizma.

Mihajlo Vasiljevič je bio nesumnjivo jedan od nepokolebljivo čvrstih leinjinista. Za celo vreme građanskog rata on je sprovodio liniju partije, koja se u potpunosti poklapala sa linijom Vladimira Iljiča. Danas to mnogima izgleda sasvim prirodno, ali nije tako bilo u ono doba, kad su u vihoru revolucije pred nama iskrsavali teški problemi u vanredno komplikovanim situacijama. Bila je potrebna pronicljivost, svojstvena Mihajlu Vasiljeviču, potrebna je bila boljševička čvrstina, koju je on stekao u godinama aktivnog ilegalnog rada, kad mu je bilo najvažnije da ne izgubi vezu sa masama, da se bori i radi sa njima.

Mi znamo mnogo odanih drugova koji imaju ogromne zasluge za revoluciju, mi poznajemo ljude koji su sav svoj život posvetili stvari socijalizma, ali nema mnogo drugova koji znaju da žive sa masama i da ih razumeju. Treba umeti pristupiti ljudima. Treba znati da ostaneš drug prema onima sa kojima si preživeo teške momente u životu. U odnosu prema drugovima treba da ostaneš uvek isti, bez obzira na kojem si položaju danas.

Mihajlo Vasiljevič je bio redak čovek. Nikad se nije desilo da ne primi, da drugarski ne porazgovara sa nekim koji bi mu se obratio, bio to partijac, redov crvenoarmejac, odgovorni radnik, komandant ili čovek s kojim je on bio u zatvoru i na robiji.

Znao je da se ophodi sa ljudima, shvatao značaj takvog ophođenja. On je razumeo da za jednog izgubljenog nezadovoljnika, za jednog radnika ili crvenoarmejca koji je zapao u teškoće, ponekad jedna lepa reč znači mnogo više nego materijalna pomoć koja bi mu se pružila.

Čini mi se da baš na ovu osobinu Mihajla Vasiljeviča treba obratiti naročitu pažnju. U ovom smislu treba on svima nama da bude primer. Ponavljam, ja nisam sreo čoveka koji bi se tako ophodio sa drugima, koji je ne samo umeo naređivati, nego i slušati i osluškivati druge. Nisam video čoveka koji bi sa takvom lakoćom, kao što je on činio, priznavao svoje greške. Mirno, sa njemu svojstvenim prijatnim osmehom, prihvatao je argumente koji su za njega bili ubedljivi.

Toliko bogato obdaren čovek, toliko talentovan čovek, takav vojskovođa, toliko odan boljševik — otišao je iz naših redova.

*

U teškim momentima uvek se sećamo da je za nas bila spasonosna čvrsta zbijenost naših redova. Ukoliko je ovaj gubitak značajniji, ukoliko se više proređuje kohorta stare boljševičke garde, utoliko se moraju čvršće zbijati redovi naše partije.

Siguran sam, drugovi, da ono za čim je težio Mihajlo Vasiljevič, što je najviše voleo, vi ćete ostvariti u dovesti do kraja. On je voleo vojno delo, jer je znao da samo oružana snaga može dovesti do konačne pobede nad neprijateljem.

Vi morate da volite Crvenu armiju onako kao što ju je voleo Mihajlo Vasiljevič. On je shvatao da Crvena armija ne može da postoji bez gvozdene discipline. Ukazivao nam je na potrebu vojnog obrazovanja, na ogroman značaj političkog vaspitanja, učio nas da naš rad neće dati pozitivne rezultate, bez obzira u kojoj oblasti radimo, ako ne budemo imali široke veze sa radničko-seljačkim masama.

Drugovi, pozivam vas da ostvarite sve što je bila intimna nada i cilj Mihajla Vasiljeviča. Siguran sam da vam je uspomena na njega toliko draga da ćete sami poći tim putem.

Nama je jasno da su novi ratovi neizbežni. Za njih se sprema kapitalistički svet. Potrebni su vanredni napori da bi se savladao svetski imperijalizam.

Uveren sam da ćete po završetku Vojne akademije slediti primer i poruke našeg dragog vođe i druga Mihajla Vasiljeviča Frunzea na položajima koje ćete zauzeti u redovima radničko-seljačke Crvene armije, da ćete ostati čvrsti, izdržljivi lenjinisti, odani vojnici revolucije.

NAD OTVORENIM GROBOM

(IZ GOVORA DM. FURMANOVA U ŠKOLI VCIK POVODOM SMRTI FRUNZEA)

Drugovi, iz ivanovovoznesenskog rejona izašlo je mnogo krupnih političkih radnika, ali najistaknutiji među njima i najomiljeniji u celom rejonu bio je uvek — i 1905. godine, i kasnije i sada — Mihajlo Vasiljevič Frunze.

To je bila ličnost prema kojoj su svi u ivanovovoznesenskom rejonu imali sasvim naročit stav — i u selima i u tekstilnim fabrikama pa čak i građani i gradska inteligencija. To je bila jedna od retkih ličnosti prema kojima okolina, nekako, odjednom oseti ljubav i privrženost.

Drugovi su pričali o svojim susretima sa Frunzeom u toku revolucije, u godinama građanskog rata. I ranije u toku konspirativnog rada susreti sa njim i odnosi prema njemu su bili vanredno topli i prožeti dubokim poštovanjem. Ne samo zato što je on bio veliki političar i organizator, nego i veliki čovek, širokog, divnog srca, čovek razvijenog osećanja prema životu drugih...

Drugovi, u njemu nismo izgubili samo dobrog čoveka, nego čoveka raznovrsno, bogato obdarenog. To je bio, pre svega, veliki organizator, istaknuti politički aktivist i privredni stručnjak. Bio je odličan vojni starešina i strog, tačan administrator. Istina, u toku građanskog rata nije imao prilike da deluje u svim ovim pravcima, ali 1917/18. godine, kad je rukovodio kod nas ivanovovoznesenskim gubernijskim sovjetom narodne privrede ili kad je bio tamo kao predsednik Gubernijskog izvršnog komiteta — on se pokazao i kao istaknut privrednik, koji razume i ima u vidu ne samo potrebe našeg tekstilnog rejona, nego i najšire opštedržavne potrebe. To je bila raznovrsno obdarena priroda. I kad bi se prihvatio posla u ma kojoj oblasti, odmah bi se pokazala njegova nekakva naročita sposobnost sagledavanja suštine stvari, sposobnost da se pravilno orijentiše, da se snađe i da uđe u srž problema. Ako je na privrednom zadatku — i tu pokazuje svoje sposobnosti. Prebace li ga na vojne zadatke — on i tamo ispolji svoj talenat. Poduhvati li se nekog kulturno-prosvetnog rada, organizuje li neku tehničku školu kao, na primer, onu koja i sad postoji u Ivanovu — i tu je na svome mestu.

1918. godine, dok je još bio u Ivanovu, organizovao je radničke odrede. Kasnije, na frontu, on ubacuje ove odrede u seljačke divizije i tako stvara prekaljene, gvozdene divizije, kao što je bila, na primer,

divizija Čapajeva. To se dešavalo, drugovi, već početkom 1919. godine. Vi se sećate kakvo je onda bilo stanje. Kolčak je potiskivao naše armije gotovo do same Volge, bio je 40 km od Buzuluka i 60 km od Samare. Stanje je bilo veoma teško i već se mislilo da ćemo se povući preko Volge.

Sa severa su nastupali engleski banditi. Sa juga je navaljivala denjikinština — Sovjetsku Rusiju je stezao gvozdeni obruč. Teško nam je onda bilo boriti se: ako je na jednom frontu lakše — na drugom je teže; ovamo se sredimo, onamo je popustilo. Teško je bilo stanje. Na istočnom frontu je iz pobede u pobedu išao admiral Kolčak — najjači rukovodilac belogardejskih armija. Svu težinu borbe sa kolčakovskim snagama morao je da iznese na svojim ramenima odgovorni rukovodilac odbrane — M. V. Frunze. On se nije povukao preko Volge. Frunze je mobilisao i formirao 1, 4, 5. i Turkestansku armiju i najpre je zaustavio isturene Kolčakove patrole, a onda i njega poterao ka Ufi, ka Čeljabinsku u Sibir — gde je Kolčak i propao... Kod Ufa su se odigrale odlučujuće borbe. Ufa je postala centar gde su se usredsredile naše i Kolčakove nade, koga smo inače gonili. Kod Ufe smo konačno ispitali čvrstinu naših trupa. Dok smo gonili isturene Kolčakove patrole od Buzuluka, Buguruslana, Belebeja — to su bili u neku ruku naši početni koraci, još se nismo sudarili sa glavninom neprijatelja. Iskrsavalo je pitanje: kako će biti kad se budemo sudarili sa glavninom Kolčakovih snaga, koliko ćemo biti jaki?

Na Ufu nisu krenuli 7, nego tek u toku noći 7/8. a 9. su zauzeli Ufu. I eto, u toj velikoj, žestokoj bici, kad su naši u jednom momentu popustili i Frunze saznao za to, on polazi tamo i ide u Ivanovovoznesenski puk i odjednom je odjeknuo radostan poklič: »Frunze je s nama, Frunze je u streljačkom stroju!« I u najodsudnijem času, kad je nestajalo municije, kad je trebalo oteti inicijativu iz ruku neprijatelja — crvenoarmejci su jurnuli napred, zaustavili i poterali neprijatelja i tako sačuvali položaj. Vi znate, drugovi, kako je u borbi važno iskoristiti pravi momenat, preuzeti inicijativu i učiniti prelom, a baš se desilo da je inicijativu iz naših ruku bio istrgao neprijatelj, potisnuo nas i mogao se očekivati težak kraj. Tu je lični primer Frunzea odigrao ulogu. Naravno, ne može se reći da je samo ovaj primer bio spasonosan u toj ozbiljnoj situaciji, ali je nesumnjivo jako uticao na moral pukova. Frunze je zajedno sa Troninom poleteo u napad ispred pukova. Tronina je metak pogodio u grudi. Ujutru 9. mi smo ušli u Ufu.

Ja sad, drugovi, ne bih mogao da vam nabrojim sve briljantne momente iz života Frunzea. Mi ćemo se jednog dana posebno pozabaviti time, preko štampe ćemo osvetliti njegov život i govoriti o njegovom herojskom radu. Sada, duboko ga žaleći, iznosimo samo naša sećanja nadohvat, sećanja na ovog velikog, divnog čoveka, koji nas je zanavek napustio. Kako je teško biti svestan toga da ga više nema, da će se tamo pored grobnice velikog vođe, u zidinama Kremlja, pojaviti nova humka u kojoj će počivati svoj večiti san naš voljeni Mihajlo Vasiljevič.

K. E. VOROŠILOV

M. V. FRUNZE — DRUG I RUKOVODILAC CRVENE ARMIJE

Prošla je godina dana od smrti nezaboravnog Mihajla Vasiljeviča. »Vreme zaceljuje« — kaže poslovica. Zaista, osećanje gubitka, duševni bol, postaju manje oštri, manje se osećaju, slabe. To su zakoni života. No Mihajlo Vasiljevič pripada takvoj vrsti ljudi, čiji život ostavlja duboke, neizbrisive tragove u istoriji čovečanstva.

Prošla je godina dana kako je nestalo jednog od najboljih komunara, jednog od najtalentovanijih samouka-vojskovođa i organizatora oružanih snaga proleterskog ustanka. Bez obzira na to što je uminuo bol usled gubitka, mi, njegovi drugovi i saradnici, njegovi pomoćnici u teškoj ali zahvalnoj revolucionarnoj delatnosti, još uvek ne možemo da verujemo da među nama više nema ovog vanrednog čoveka, ovog milog i srdačnog druga. Svi, koji su sa njime bili u neposrednom dodiru, od crvenoarmejca, radnika i seljaka do odgovornih partijskih i državnih rukovodilaca, sačuvali su najbolje, najsvetlije uspomene na njega. Pa drukčije i ne bi moglo da bude. Ovaj neobično privlačan, mek, dobrodušan čovek ostavljao je bukvalno očaravajući utisak na svakog koji je imao s njim dodir, i to ne samo u slobodnim časovima nego i za vreme napregnutog, čak iscrpljujućeg rada.

Nikad neće zaboraviti Mihajla Vasiljeviča radnici Ivanovo-Voznesenska, među kojima je politički izrastao i oformio se, izbio u prve redove partije proletarijata i kasnije postao jedan od njenih najboljih rukovodilaca i vođa. Neće se izgubiti uspomena na njegov svetao lik kod radnika i vojnika Minska, gde je Mihajlo Vasiljevič radio početkom 1917. godine, u periodu konačnog raspada carskog režima i širenja revolucionarnog pokreta. Sećaće se Mihajla Vasiljeviča kao svoga rođenog, bliskog druga i vođe sva proleterska i siromašna Ukrajina, gde je on bio ne samo visoki vojni starešina i organizator oružanih snaga, nego i stalni savetnik i pomoćnik u izgradnji sovjetske republike u teškim godinama. Drag je i blizak Mihajlo Vasiljevič takođe i svim radnicima Moskve, koji su ga videli u svojim redovima u toku oktobarskih bitaka 1917. godine a kasnije ga više puta slušali na raznim mitinzima i zborovima. Najzad, svi trudbenici Sovjetskog Saveza, svi napredni radnici i seljaci van naše

zemlje sećaće se Mihajla Vasiljevića kao istaknutog revolucionara i borca, do kraja odanog stvari oslobođenja radničke klase.

Pre nego što je postao jedan od rukovodilaca naše partije i vođa radničko-seljačke Crvene armije, Mihajlo Vasiljevič Frunze je prošao surov i težak životni put. Zatvori, teška premlaćivanja prilikom hapšenja, carski sud, koji ga je dva puta osuđivao na smrt, dugi meseci ležanja u zatvoru u očekivanju smrtne kazne, robija i proterivanje u Sibir, bežanje, skrivanje pod tuđim imenima uz rizik da ga svakog časa uhvate carski žandarmi — sve to nije moglo da slomi gvozdenu volju boljševika-lenjinovca, koji je svesno žrtvovao sebe služenju velikoj stvari — oslobođenju čovečanstva od kapitalističkog ropstva. Naprotiv, teška iskušenja učvrstila su volju i karakter vatrenog revolucionara...

Mihajlo Vasiljevič ušao je u istoriju kao jedan od najistaknutijih vojskovođa i rukovodilaca Crvene armije. On nije bio vojni stručnjak u uobičajenom smislu te reči. Tek kad je prošao kroz tešku školu boljševika-ilegalca, koja je dopunila njegovo poznavanje vojne veštine, ovaj izuzetni čovek je postao vojskovođa oružanih snaga proletarijata. Pravo je čudo, kako dojučerašnji robijaš, gonjeni begunac i prinudni iseljenik postaje najpre istaknuti vojni organizator na dužnosti okružnog komesara a posle stupa na čelo složenih operacija, razbijanja kontrarevolucionarnih snaga, koje su ugrožavale još nejaku proletersku državu.

Mihajlo Vasiljevič je bio najpošteniji i najčestitiji čovek i već samo to što se primio tako teškog i odgovornog posla potvrđuje njegovu duboku veru u zadatak kojeg se prihvatio, tako i u svoje snage koje su mu stajale na raspolaganju za izvršenje tako odgovornog zadatka. Zato nije nikakvo čudo što neposredni pomoćnik Mihajla Vasiljeviča i jedan od naših najistaknutijih vojnih stručnjaka, koji je u tom periodu radio zajedno s njim i pod njegovim rukovodstvom, piše o njemu u svojim uspomenama: »Verovatno malo ko zna da je od prvih dana komandovanja armijom — a to je bila po ranijim shvatanjima dužnost na koju su stari stručnjaci dolazili na kraju svoje vojničke karijere i vojničke aktivnosti — on bio uzdignut na tu dužnost i od prvih dana obavljao je u punom smislu te reči, blistavo, po zakonima vojne nauke, koju je on delimično možda poznavao teorijski, ali koju je sprovodio u život na osnovu svog prirodnog vojničkog dara... Kasniji događaji pokazali su koliko je vredeo udar kod Buguruslana. Kolčakove snage počele su se osipati po celom frontu i borba protiv Kolčaka se pretvorila u skupljanje lovorika buguruslanske pobede, u prodiranje većim ili manjim snagama i gonjenje ranjene zveri.«

Eto takvim rečima govori o svome starešini taj najistaknutiji vojni stručnjak, bivši general stare carske vojske F. F. Novicki, koji je mnogo štošta video u svome životu. Moglo bi se navesti mnogo citata iz govora i članaka veoma kompetentnih ljudi, koji su izbliza posmatrali vanredno talentovano rukovođenje Mihajla Vasiljeviča borbenim operacijama na istoku.

Operacija ponovnog spajanja odsečene male Turkestanske armije, koja se gušila u neprijateljskom okruženju, sa pobedničkim jedinicama

4*

Istočnog fronta, koju je zamislio a zatim i sjajno ostvario Mihajlo Vasiljevič, samo je potvrdila njegovu reputaciju i slavu istinskog vojskovođe i organizatora revolucionarnih pobeda.

Zato nije ni čudo što se — u momentu kad se nedonošče kontrarevolucije baron Vrangel, koji se bio zabarikadirao na Krimskom poluostrvu i snivao o zvonjavi moskovskih zvona, izvukao iz svoga brloga i počeo da razvija uspešne operacije protiv crvene vojske — CK naše partije sa Vladimirom Iljičem na čelu setio M. V. Frunzea.

Naša partija i Sovjetska vlada poverile su Mihajlu Vasiljeviču težak i častan zadatak da konačno razbije poslednju kontrarevolucionarnu armiju Vrangela, tesno povezanu sa zapadnoevropskim imperijalizmom. Trudbenici naše zemlje, i ne samo naše nego i celog sveta, znaju kako je Mihajlo Vasiljevič sjajno izveo ovu složenu borbenu operaciju, uprkos tome što su pored talentovanog i energičnog belog vojskovođe — barona bili najbolji stratezi i vojne starešine stare, carske Rusije. Baron Vrangel i njegovi pomoćnici primenili su sva dostignuća i sredstva vojne nauke i tehnike da bi zadržale Krim, ali crvene oružane snage, rukovođene blistavim vojničkim genijem Mihajla Vasiljeviča, raspršile su kontrarevolucionarnu vojsku kao kulu od karata i od jučerašnje borbene slave barona Vrangela i njegovih generala nije ostalo ništa, sem bedne uspomene.

Vatreni boljševik, Mihajlo Vasiljevič je bio pravi sin velikog ruskog proletarijata. Sjajni vojni uspesi crvenog oružja nisu mu udarili u glavu. On je ostao tih, skroman čovek, sa njemu svojstvenim smeškom i gotovo detinjski jasnim, divnim očima. On je ostao primeran član svoje velike Komunističke partije, spreman da izvrši svaki zadatak, ma koliko bio težak. Svaki partijski zadatak, bez obzira na njegov obim i karakter, svaki partijski posao, veliki ili mali, on je izvršavao sa punim zalaganjem i entuzijazmom — a to je odlika pravog partijca.

Veliki građanski rat je završen. Mihajlo Vasiljevič staje na čelo oružanih snaga raspoređenih u Ukrajini i na Krimu. Posla, veoma teškog posla, ima beskrajno mnogo. Treba demobilisati i pustiti kućama stotine hiljada radnika i seljaka. Kako to učiniti, kad transport gotovo i ne funkcioniše, goriva nema, železničke pruge zavejane snegom, crvene jedinice u garnizonima slabo odevene, gladne, a po Ukrajini se kao šakali vuku bande Mahnoa, Tjutjunika i nebrojene druge kontrarevolucionarne bande, koje razaraju ionako razorenu privredu zemlje i ometaju sovjetsku izgradnju?

Mihajlo Vasiljevič se nije uplašio ovih teškoća. S njemu svojstvenom hladnokrvnošću i verom u sebe i u svoj rad, on počinje zajedno sa ostalim drugovima veliki rad na demobilizaciji armije, na učvršćenju sovjetske vlasti i sovjetske zakonitosti, na uspostavljanju privrede, i u kratkom roku se pokazuju veoma krupni rezultati. U isto vreme on započinje planski, po frunzeovski zamišljen rad na likvidaciji banditizma koji je već dobio ogromne razmere i uvalio Ukrajinu u veliku nesreću. Kao i u svemu, tako i u borbi protiv banditizma drug Frunze se nije zadovoljavao samo razradom planova i davanjem direktiva. On sam odlazi u mesta najviše zahvaćena banditizmom i neposredno rukovodi borbom. Jednog

dana, u Poltavštini, naleteo je na mahnovske bandite i samo zahvaljujući svojoj vanrednoj hladnokrvnosti i pravoj, neupadljivoj hrabrosti i snalažljivosti, uspeo je da se izvuče. Njegov mecima probijeni šinjel i šapka i ranjeni konj jasno su potvrđivali svu ozbiljnost situacije u kojoj se našao.

Sovjetska Ukrajina je visoko ocenila talenat ovog vanrednog čoveka. Mihajlo Vasiljevič je bio u isto vreme komandant trupa u Ukrajini i na Krimu i zamenik predsednika Sovjeta narodnih komesara Ukrajine, a i na dužnostima u civilu utrošio je dosta snage i vremena. Njegov odlazak u Kemalovu Tursku, koja se borila protiv imperijalizma, kao predstavnika vlade Sovjetske Ukrajine, još jedanput je potvrdio ogromno poverenje koje je imao kod drugova iz Ukrajine naš nezaboravni Mihajlo Vasiljevič. Kemal-paša i druge ličnosti Turske govorili su o Mihajlu Vasiljeviču sa velikim poštovanjem, videći u njemu istaknutog vojnog i društvenog radnika sovjetske države.

Najzad početkom 1924. godine partija postavlja Mihajla Vasiljeviča na odgovornu dužnost zamenika predsednika Revolucionarnog vojnog sovjeta SSSR. To je bilo u vezi sa otkrivanjem krupnih nedostataka u stanju i u strukturi oružanih snaga. Mihajlo Vasiljevič se prihvata vanredno teškog i veoma potrebnog rada na reorganizaciji Crvene armije. Već prema svome običaju (»najpre se upoznaj, prouči a onda dejstvuj«) on se i u ovom velikom poslu upoznaje sa podacima, proučava ih a zatim razrađuje detaljan plan reorganizacije kako centralnih i lokalnih aparata Crvene armije, tako i celog niza drugih oblasti RKKA.

U ovom poslu prolazi cela 1924. godina. Reorganizacija je uspešno završena i njeni rezultati se odmah pokazuju u većoj tačnosti rada štabova, u boljoj povezanosti raznih delova vojnog organizma i u opštem porastu borbene gotovosti Crvene armije. Paralelno s tim, Mihajlo Vasiljevič čvrsto i određeno postavlja pitanje daljeg razvijanja i učvršćivanja teritorijalne vojske. Ništa nije moglo skrenuti s puta Mihajla Vasiljeviča, koji je on našao razmišljanjem i proučavanjem — ni sumnjičavi smešak drugova, ni zlobno siktanje neprijatelja, koji su u izgradnji teritorijalne vojske videli likvidaciju oružanih snaga, ni slaba prilagođenost komandnog i političkog kadra ovom novom, još neproverenom metodu stvaranja crvenih jedinica, — mimo svega toga je prolazio Mihajlo Vasiljevič, idući odlučno svojim putem. I u ovom poslu kao i u svemu što je radio, on je postigao ogromne rezultate. Danas možemo reći da je bio potpuno u pravu i u pitanju izgradnje teritorijalne vojske. Naše teritorijalne jedinice izrasle su u moćnu organizovanu silu, koja ni u čemu ne ustupa kadrovskim jedinicama naše armije.

U januaru 1925. godine Mihajlo Vasiljevič postaje narodni komesar vojske i mornarice i predsednik Revolucionarnog vojnog sovjeta SSSR. Na ovom najodgovornijem položaju on nastavlja energičan rad na učvršćenju reorganizovanog vojnog aparata, na poboljšanju kvaliteta rada u njemu i na uzdizanju odbrambene sposobnosti armije i države u celini. Nije ovde mesto za iznošenje svih problema koje je drug Frunze postavio pred partiju i vladu, od kojih je neke sam rešio a drugi se sad rešavaju.

Treba samo reći da su ogromni zadaci koje je postavljao ovaj izuzetni čovek otvorili novu eru u izgradnji vojske. Njegov zavet za nas, njegove drugove, ostaje nepokolebljiv i biće ostvaren u korist radničko-seljačke Crvene armije i naše sovjetske države.

Putokazi koje je postavio Mihajlo Vasiljevič na putu razvitka oružanih snaga naše države i dalje će nam pokazivati pravac kojim treba da idemo ka ciljevima koji su nam dragi, kojima je služio, za koje je dao sve što je imao najbolje u svome životu, pa i sam život, Mihajlo Vasiljevič Frunze.

Naš neprestani, neumorni rad na učvršćivanju borbene moći Crvene armije, tog oslonca mirnog rada naše proleterske države, biće dostojan spomenik našem drugu, rukovodiocu Crvene armije i čvrstom boljševiku--lenjinovcu.

IZVOD IZ LIČNOG DOSIJEA *M. V. FRUNZEA*

(Period od 31. januara 1919. do 21. januara 1921. god)

	Godina	Mesec	Dan
Stupio na dužnost komandanta 4. armije (armijska naredba br. 40)	1919.	januara	31.
Nalazio se na službenom putu na frontu (armijske naredbe br. 44/13 i 77/31) . . . . od	1919.	februara	7.
do . . .	1919.	februara	23.
Nalazio se na službenom putu u gradu Orenburgu u štabu 1. armije (armijske naredbe br. 94/40 i 97/41) . . . . od	1919.	marta	3.
do . . .	1919.	„	6.
Nalazio se na službenom putu na otvaranju Aleksandrovskog mosta (naredba Južne grupe br. 2/2 i 3/3) od . . .	1919.	„	27.
do . . .	1919.	„	29.
Postavljen za komandanta Južne grupe Istočnog fronta (naredba Revolucionarnog vojnog sovjeta Istočnog fronta br. 313)	1919.	„	5.
Primio dužnost komandanta Južne grupe	1919.	„	17.
Nalazio se na službenom obilasku trupa na frontu (nar. Južne grupe br. 33/26 i 34/27) . . . . od	1919.	aprila	23.
do . . .	1919.	„	25.
od . . .	1919.	aprila	30.
do . . .	1919.	maja	1.
Br. 45/34, 46/35, 47/36, 48/37, 59/43 i 60/44	1919.	maja	3.
do . . .	1919.	„	4.
od . . .	1919.	„	9.
do . . .	1919.	„	12.
Nalazio se na službenom putu u štabu Istočnog fronta (nar. br. 61/45 i 62/46) od	1919.	maja	12.
do . . .	1919.	„	15.

	Godina	Mesec	Dan
Nalazio se na službenom putu na frontu (nar. Južne grupe br. 68/51 i 88/64) od	1919.	„	22.
do . . .	1919.	juna	12.
Nalazio se na službenom putu u štabu Turkestanske armije (nar. Južne grupe br. 93/68 i 102/73) od . . .	1919.	„	15.
do . . .	1919.	„	20.
Saglasno odluci Sovjeta radničko-seljačke odbrane od 13. jula 1919. god. postavljen je za komandanta Istočnog fronta	1919.	jula	13.
Primio dužnost komandanta Istočnog fronta (naređenje armijama fronta br. 475)	1919.	„	19.
Nalazio se na službenom putu u štabu Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike (naređenja armijama fronta br. 564 i 580)	1919.	avgusta	6.
do . . .	1919.	„	11.
Saglasno telegramu Glavkoma br. 1165 postavljen za komandanta Turkestanskog fronta (naređenje armijama Istočnog fronta br. 596)	1919.	„	14.
Otišao na novu dužnost (naređenje armijama Istočnog fronta br. 613)	1919.	„	15.
Naređenjem Glavkoma br. 214 postavljen za komandanta Turkestanskog fronta	1919.	„	15.
Stigao je i primio dužnost komandanta Turkestanskog fronta (nar. Turkfronta br. 5)	1919.	„	18.
Nalazio se na službenom putu u rejonu 1. armije (nar. Turkfronta br. 38 i 44)	1919.	avgusta	26.
do . . .	1919.	„	31.
Nalazio se na službenom putu u rejonu 11. armije (nar. Turkfronta br. 51 i 84) od . . .	1919.	septembra	4.
do . . .	1919.	„	13.
Nalazio se na službenom putu u rejonu 1. armije (nar Turkfronta br. 114 i 115) . . . . od	1919.	„	17.
do . . .	1919.	„	21.
Nalazio se na službenom putu u Moskvi na poziv Vrhovnog komandanta (nar. Turkfronta br. 120 i 143) . . . . od	1919.	„	24.
do . . .	1919.	oktobra	2.

	Godina	Mesec	Dan
Nalazio se na službenom putu u Moskvi (nar Turkfronta br. 282 i 290) . . . . od	1919.	decembra	11.
do . . .	1919.	„	20.
Stigao u Taškent i primio pod svoju komandu sve oružane snage u granicama Turkestana (nar. Turkfronta br. 77)	1920.	februara	22.
Nalazio se na službenom putu u rejonu 1. armije (nar. Turkfronta br. 104 i br. 164) . . . . od	1920.	marta	9.
do . . .	1920.	aprila	2.
Nalazio se na službenom putu u rejonu 2. turkestanske divizije (nar. Turkfronta br. 168 i 196) od	1920.	aprila	14.
Br. 293 i 319) . . . . . . do	1920.	„	27.
od	1920.	maja	22.
do	1920.	juna	2.
Nalazio se na službenom putu u rejonu 1. armije (nar. Turkfronta br. 372 i 422) . . . . od	1920.	„	20.
do . . .	1920.	„	29.
(nar. Turkfronta br. 601 i 633) . od	1920.	avgusta	27.
do . . .	1920.	septembra	8.
Predao dužnost komandanta Turkestanskog fronta (nar. Turkfronta br. 637)	1920.	„	21.
Naredbom Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike od 21. septembra 1920. br. 5512/op i br. 1240/š postavljen za komandanta Južnog fronta br. 1 (sek)	1920.	„	21.
Primio dužnost komandanta Južnog fronta (nar. Juž. fronta br. 31) op	1920.	„	27.
Nalazio se na službenom putu po frontu (nar. Juž. fronta br. 140/28 i 160	1920.	oktobra	25.
do . . .	1920.	„	28.
Br. 171, 203/a, 204 i 252) . . . . od	1920.	novembra	5.
do	1920.	novembra	13.
od	1920.	„	14.
do	1920.	„	24.
Nalazio se na službenom putu u Moskvi (nar. Južnog fronta br. 260 i 280) . . . . od	1920.	„	27.
do . . .	1920.	decembra	4.

	Godina	Mesec	Dan
Naređenjem Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike od 3. decembra 1920. god. br. 2660/532 postavljen za komandanta oružanih snaga Ukrajine i člana Rev. vojn. sovj. Republike (nar. br. 1)	1920.	decembra	3.
Stupio na dužnost komandanta oružanih snaga Ukrajine (nar. br. 1, § 2)	1920.	decembra	5.
Nalazio se na službenom putu u Moskvi (nar. br. 50 i 4) . . . . . od do . . .	1920. 1921.	decembra januara	21. 3.
Naređenjem RVSR 1920. br. 2882 preveden je u Generalštab (nar. br. 12)	1921.	„	2.

AUTOBIOGRAFIJA M. V. FRUNZEA

Rodio sam se 1885. godine u gradu Pišpek, Semirečenske oblasti, Turkestanske pokrajine. Otac mi je bio poreklom seljak zaharjevske opštine, tiraspoljskog sreza, hersonske gubernije, po nacionalnosti Moldavac. Vojni rok služio je u turkestanskim jedinicama. Po završetku službe u kadru ostao je u Semirečju, gde je radio kao lekarski pomoćnik. Moja mati je vodila poreklo od seljaka voronješke gubernije, koji su se doselili u Semirečje 70-ih godina.

Posle završetka osnovne škole stupio sam u gimnaziju u gradu Verni, koju sam završio 1904. god. Posle završene gimnazije stupio sam u Peterburški politehnički institut. Još u gimnaziji, gde sam učestvovao u radu kružoka samonaobrazbe, upoznao sam se sa revolucionarnim idejama. Od prve godine univerzitetskog života stupio sam u socijaldemokratsku partijsku organizaciju i odmah se priključio boljševičkoj struji (pokretu).

Od kraja 1904. godine počeo sam da uzimam aktivno učešće u delatnosti raznih boljševičkih organizacija. Početkom 1905. god. počeo sam da radim u ivanovovoznesenskom industrijskom rejonu. Bio sam jedan od organizatora i rukovodilaca čuvenog štrajka tekstilaca 1905. godine, kojim je bio obuhvaćen sav ivanovovoznesenski industrijski rejon. Bio sam na IV kongresu ujedinjenja RSDRP u Stokholmu, kao delegat Ivanovovoznesenskog komiteta. Bio sam organizator Ivanovovoznesenske okružne organizacije, a zatim Ivanovovoznesenskog saveza RSDRP, koji je obuhvatio kako gradsku ivanovovoznesensku organizaciju, tako i sav ivanovovoznesenski industrijski rejon (Ivanovo—Voznesensk, Šuja, Kinešma, Tejkovo, Rodniki, Jurjevac, Juža, itd.).

Od 1904. do početka 1907. godine bio sam više puta hapšen. Početkom 1907. godine uhapšen sam u gradu Šuji. Bio sam optužen za pripadnost RSDRP (boljševika) i osuđen sam na 4 godine robije. U toku robije bio sam opet osuđen za oružani otpor policiji, i to na smrt. Vrhovni vojni sud poništio je presudu i odredio novo suđenje usled potpunog nedostatka dokaza. Na drugom suđenju bio sam opet osuđen na smrt, ali mi je ta kazna zamenjena robijom. Dobio sam 6 godina, kao povećanje ranije kazne. Robiju sam izdržao u centralnim robijašnicama Vladimirska, Nikolajevska i Aleksandrovska (u Sibiru). Krajem 1914. godine kazna je bila smanjena i bio sam prinudno naseljen u verholenskom srezu Irkutske ob-

lasti. U leto 1915. god. bio sam uhapšen zbog stvaranja organizacije. U avgustu 1915. godine pobegao sam iz zatvora i radio ilegalno u Zabajkalskoj oblasti pod imenom V. G. Vasilenko.

Krajem 1915. godine, zajedno sa nekoliko drugova, pokrenuo sam veliki nedeljni list »Istočni pregled« i bio jedan od njegovih urednika. Ohranka me je otkrila, ali sam se srećom spasao hapšenja i pobegao u Rusiju. Pod imenom »Mihajlov« otišao sam na Zapadni front u Sveruski zemaljski savez. Tu sam radio na stvaranju ilegalne revolucionarne organizacije. U vreme izbijanja februarske revolucije bio sam na čelu ilegalne revolucionarne organizacije sa centrom u Minsku i sa odeljenjima u 10. i 3. armiji.

Od početka februarske revolucije postao sam jedan od rukovodilaca revolucionarnog pokreta u Minsku, u Belorusiji i na Zapadnom frontu. Razoružao sam minsku policiju i žandarmeriju i postao načelnik minske građanske milicije. Organizovao sam Minski sovjet radničkih deputata i postao stalni član njegovog Izvršnog komiteta. Organizovao sam Sovjet seljačkih deputata Belorusije i sproveo dva kongresa beloruskog seljaštva. Bio sam predsednik prvog saziva Sovjeta seljačkih deputata Belorusije i predsednik Izvršnog komiteta. Bio sam član Prezidijuma Sveruskog kongresa seljačkih deputata Beloruske oblasti. Zatim jedan od organizatora Kongresa armija Zapadnog fronta na kojem sam bio izabran za člana Frontovskog komiteta armija Zapadnog fronta. Bio sam jedan od urednika boljševičkih listova koji su izlazili u Minsku (»Zvezda«). Za vreme pobune Kornilova bio sam postavljen na zajedničkoj sednici Frontovskog komiteta i Izvršnog komiteta Minskog sovjeta na dužnost načelnika štaba revolucionarne vojske minskog sektora.

Krajem avgusta otišao sam u grad Šuju, vladimirske gubernije, i tamo postao predsednik Sovjeta radničkih, vojničkih i seljačkih deputata.

Bio sam izabran za predsednika Šujske gradske dume i predsednika Šujske sreske zemaljske uprave. Predstavljao sam grad Šuju na demokratskom savetovanju u Petrogradu.

U oktobarskoj revoluciji stao sam na čelo oružanih snaga šujsko-ivanovskog rejona i doveo u Moskvu odred od 2000 naoružanih radnika i vojnika. Uzeo sam neposredno učešće u oktobarskim borbama. Posle organizovanja Ivanovovoznesenske gubernije postao sam predsednik Gubernijskog izvršnog komiteta. Celo vreme bio sam predsednik Šujskog sreskog komiteta partije i Ivanovovoznesenskog gubernijskog komiteta partije. Bio sam delegat na svim kongresima sovjeta, sem prvog.

U Sverusku konstituantu bio sam delegiran od strane partije boljševika vladimirske gubernije.

U proleće i leto 1918. godine, pored dužnosti predsednika Gubernijskog izvršnog komiteta i predsednika Gubernijskog komiteta partije, vršio sam i dužnost gubernijskog vojnog komesara i predsednika Gubernijskog sovjeta narodne privrede. Posle jaroslavskog ustanka bio sam postavljen za okružnog vojnog komesara Jaroslavskog okruga. Decembra 1918. postavljen sam za komandanta 4. armije na Istočnom frontu.

U aprilu 1919, kad je nadiranje Kolčakove vojske dostiglo kulminaciju i kad su Kazan, Simbirsk i Samara bili ugroženi, postavljen sam za komandanta četiri armije južnog sektora Istočnog fronta (4, 1, Turkestan-

ska i Peta). Organizovao sam i izvršio udar iz rejona Buzuluka u bok nastupajućih Kolčakovih armija, što je dovelo do prekida nastupanja i brzog povlačenja ovih armija na celom Istočnom frontu.

Ostajući i dalje komandant Južne grupe armija, preuzeo sam neposredno rukovođenje Turkestanskom armijom, koja je dejstvovala u pravcu Ufe. Sproveo sam ufimsku operaciju, prelazom preko reke Bele 7—8. juna, razbio neprijatelja na prilazima Ufi i 9. juna je zauzeo. Za ovu operaciju odlikovan sam Ordenom Crvene zastave.

Krajem juna postavljen sam za komandanta svih armija Istočnog fronta. Rukovodio sam operacijama fronta do zauzimanja Čeljabinska i prelaza celog fronta preko Uralskog bila.

Avgusta 1919, u vezi sa podelom istočnog fronta na dva pravca (sibirski i turkestanski), postavljen sam za komandanta Turkestanskog fronta (11, 4, 1. i snage u Turkestanu). U toku septembra pripremio sam i izvršio okruženje i uništio južnu Kolčakovu armiju pod komandom generala Belova. Ova operacija omogućila je vezu sa Turkestanom i prelaz orenburških kozaka na stranu sovjetske vlasti.

U toku decembra rukovodio sam operacijama na likvidaciji Uralskog fronta. Operaciju sam završio krajem decembra, zauzeo grad Gurjev i zaposeo obale Kaspijskog mora.

Ostajući i dalje komandant armija Turkestanskog fronta, bio sam postavljen za člana Komisije Sveruskog centralnog izvršnog komiteta za poslove Turkestana i za člana Komisije Centralnog komiteta RKP za poslove Turkestana.

Od 15. februara do avgusta 1920. god. radio sam u Turkestanu. Rukovodio sam operacijama na likvidaciji Semirečenskog belogardejskog fronta. Krajem avgusta rukovodio sam operacijama na likvidaciji buharskog emirata i na stvaranju buharske narodne sovjetske republike. Septembra 1920. god. bio sam postavljen za komandanta armija Južnog fronta (protiv Vrangela). Zauzećem Krima, krajem novembra, završio sam operacije na likvidaciji južnoruske kontrarevolucije.

Posle likvidacije spoljnih frontova bio sam postavljen za punomoćnika Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike za Ukrajinu i za komandanta svih oružanih snaga u Ukrajini. U novembru na Sveukrajinskoj konferenciji bio sam izabran za člana Centralnog komiteta Komunističke partije boljševika Ukrajine.

Na kongresu Sovjeta Ukrajine bio sam izabran za člana Sveukrajinskog CIK. Bio sam član Sveruskog centralnog izvršnog komiteta svih saziva, počev od trećeg. Na X kongresu RKP bio sam izabran za člana Centralnog komiteta RKP.

Sada radim u Ukrajini kao punomoćnik Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike i komandant svih oružanih snaga Ukrajine i Krima.

(1921. god)

1918.

RUSIJA I DALEKI ISTOK[3]

Ruskoj revoluciji preti nova opasnost, koja ovoga puta dolazi sa istoka. U Vladivostoku se iskrcao oružani japanski desant, što predstavlja direktan izazov Sovjetskoj Rusiji. Šta će ovome da sledi, da li će Japanci da krenu dalje prema Blagoveščensku, Čiti i Irkutsku ili će se ograničiti na Vladivostok — sada je još teško reći. Bez sumnje je samo jedno, da je japanskim iskrcavanjem Rusija postavljena licem u lice pred činjenicom otvorenog početka neprijateljskih akcija protiv nas na Istoku.

Bez sumnje je i to da se ove akcije mogu u najbliže vreme pretvoriti u strašan udarac protiv naše zemlje. Stižu vesti o grozničavim vojnim pripremama Japanaca na Kvantunskom poluostrvu (bivši naš Port-Artur), o koncentraciji krupnih vojnih snaga u južnoj Mandžuriji itd.

Uporedo sa tim pojačava se provokatorska, uperena protiv Rusije, delatnost u Pekinu, Harbinu i uopšte u čitavoj Mandžuriji od strane nitkova bez časti i savesti, kao što su na primer general Horvat, oficiri Semjonov i drugi, koji dejstvuju u ime šačice rusih kapitalista,[4] okupljenih u Kini i koji rade na tome da japanske i kineske razbojničke bande preplavljuju našu istočnu Sibiriju. Sprovodi se aktivno vrbovanje kineskih i japanskih izroda; njih snabdeva oružjem japanska vlada a njihovom obukom bave se delom japanski, a delom bivši ruski oficiri, kao što su to pomenuti Horvati i Semjonovi. Takvo je stanje stvari — šta da se radi?

Izlaz postoji samo jedan — najhitnija i najenergičnija delatnost na organizovanju naših oružanih snaga. Dokgod Sovjetska Rusija njih ne izgradi, ona će biti laki i lakomi plen svakog grabljivca. Treba shvatiti da nas od ove opasnosti neće spasti nikakvi mirovni ugovori, nikakva odstupanja i miroljubivost. Mi moramo da budemo jaki da bi sa nama računali. Zar računaju nemački nasilnici sa Brestkim ugovorom, uništavajući našu Baltičku flotu i zauzimajući niz punktova, neposredno ruske teritorije? Ne, i neće dokgod ne ugledaju ponovo realnu silu koja će biti u stanju da pruži dostojan otpor.

Sada takve sile nema i jedini oslonac Sovjetske Rusije jeste suparništvo između svetskih grabljivaca kod podele plena. Do sada je samo suprotnost interesa Japana i Severoameričkih Sjedinjenih Država služila kao izvesna zaštita nepovredivosti naših granica na dalekom istoku.

Činjenicu suparništva moramo mi da iskoristimo, ali izgrađivati svoju spoljnu politiku samo na tome se ne može. Dakle, ako mi doista cenimo svoje tekovine, cenimo mogućnost iskorišćavanja mirnog predaha, koju smo stekli putem najvećeg nacionalnog poniženja i teških gubitaka radi zalečivanja rana zadatih ratom, onda treba našim najaktuelnijim zadatkom učiniti organizaciju oružanih snaga. Neka je narod sav zamoren, razoren i sustao; neka taj zadatak izgleda pod današnjim uslovima iznad naših snaga... Mi ga moramo rešiti, ako uopšte hoćemo da živimo i da se razvijamo.

Vreme je da sa sebe zbacimo stanje bezrazlične i tupe apatije, vreme je da sve snage i sredstva odamo na službu trudbeničke domovine, koja izgrađuje novi život. Posedničke klase, u najmanju ruku njihov znatan deo, sada nju sve cene. One su pozivale na zaštitu domovine kada je ona bila zemlja knuta i nagajke, zemlja pljačkanja i ugnjetavanja većine stanovništva. A danas je one izdaju i prodaju... Tim veći postaje naš dug, dug radnih masa da to ne dozvole.

Svaki radnik mora da je toga svestan i svaki mora da uloži svoje napore za stvaranje Radničko-seljačke crvene armije.

U tome, i samo u tome, leži spas naše zemlje i revolucije od svih mogućih pokušaja svetskih grabljivaca.

JAROSLAVSKI OKRUŽNI KOMESARIJAT ZA VOJNE POSLOVE

ZAPOVESTI, TELEGRAMI, IZVEŠTAJI

(septembar 1918. god. — januar 1919. god)

ZAPOVEST JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE BR. 150/120

12. septembar 1918. god.

Naredbom br. 4 od 11. septembra o.g.[5] Revolucionarni vojni sovjet Republike je ukinuo sve dosadašnje formacije vojnih jedinica i naredio da se na teritoriji Jaroslavskog vojnog okruga formiraju sledeće jedinice.

Formiraće se dve kategorije jedinica:

1) Divizija br. 1 od svih građana rođenih 1898. godine, koji će se pozvati na odsluženje roka između 15. oktobra i 15. novembra o.g.

2) Divizija br. 7, koja će se formirati od postojećih jedinica i od jedinica koje su u toku formiranja.

I. UPUTSTVA ZA FORMIRANJE DIVIZIJE BR. 1

1) *Za formiranje* ove divizije Jaroslavski vojni okrug treba da formira jedinice po sledećem:

U vologdskoj guberniji — 2 pešadijska puka
U jaroslavskoj guberniji — 1 pešadijski puk
U kostromskoj guberniji — 1 pešadijski puk
U vladimirskoj guberniji — 1 pešadijski puk
U ivanovovoznesenskoj guberniji — 1 pešadijski puk
U tverskoj guberniji — 2 pešadijska puka
U svemu Jaroslavski vojni okrug formira 8 pukova (3 brigade).

Osim toga, po naređenju Jaroslavskog vojnog okruga, na teritoriji navedenih gubernija moraju se formirati:

2 laka artiljerijska diviziona
2 inžinjerijske čete
2 odeljenja za žičanu vezu
2 eskadrona.

Sve ove jedinice, zajedno sa 4 puka koje formira Petrogradski vojni okrug, ulaze u sastav četiri brigade divizije br. 1, pri čemu će jedan od ova 4 puka ući u sastav jedne od triju brigada ove divizije koje formira Jaroslavski vojni okrug.

Sve artiljerijske, inženjerijske, tehničke i konjičke jedinice, kao i štabovi i ustanove, koji po formaciji pripadaju diviziji br. 1, formiraće Petrogradski vojni okrug izuzev, kao što je već napred navedeno, 2 laka artiljerijska diviziona, 2 inžinjerijske čete, 2 odeljenja za žičanu vezu i 2 eskadrona, koje će formirati Jaroslavski vojni okrug.

2) *Dopunske jedinice za diviziju* br. 1 formiraće se zavisno od viška regruta, pri čemu treba formirati 3 do 6 dopunskih bataljona (računajući 1—2 dopunska bataljona na brigadu), i samo po jedan vod dopunske teške i dopunske haubičke baterije, jednu dopunsku inženjerijsku četu i jedan dopunski eskadron.

3) *Način popune.*

Jedinice 1. divizije i pridodate joj dopunske jedinice popuniti do punog formacijskog sastava obveznicima rođenim 1898. god., koji se pozivaju na vojnu službu sa teritorije cele Republike. Izuzetno se odobrava popuna i starijim stručnjacima samo za pojedine dužnosti i za tehničke jedinice, ako za ovu popunu ne bude dovoljno odgovarajućih obveznika rođenih 1898. god.

Obveznici rođeni 1898. god. ne mogu biti upotrebljeni za popunu drugih jedinica.

Pozivanje obveznika rođenih 1898. god. izvršiti od 15. oktobra do 15. novembra o.g., pri čemu će tačne rokove pozivanja odrediti gubernijski vojni komesarijati u saglasnosti sa planom formiranja jedinica i napredovanja pripremnih mobilizacijskih poslova.

4) *O kadrovima 1. divizije* (starešinski sastav).

Prema naređenju Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike starešinski sastav se mora popuniti do punog formacijskog stanja:

a) Instruktorima, koji će završiti instruktorske kurseve 15. septembra.

b) Starešinama iz sastava divizija, koje će se sad rasformirati, a koje će ostati na raspolaganju štabu Jaroslavskog vojnog okruga, pod uslovom njihove političke sigurnosti.

c) Ako pod tačkama a) i b) ne bude dovoljno raspoloživih starešina, ostatak popuniti mobilisanim bivšim oficirima i vojnim činovnicima, rođenim 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897. i 1898. godine.

Ove oficire odmah po njihovom dolasku postavljati kao privremene vršioce dužnosti, kako je regulisano u tački 16. naređenja Narodnog komesarijata za vojne poslove br. 468 o.g., s tim da se u najkraćem vremenu u odgovarajućim komisijama izvrši provera njihovog ranijeg službovanja.

d) Bivšim podoficirima, kako onima koji se oslobađaju usled rasformiranja divizija, tako i mobilisanim podoficirima rođenim 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897. i 1898. godine.

Mobilizaciju prema tačkama c) i d) u svima gubernijama okruga početi 1. oktobra, kao što je određeno za celu Republiku. Formiranje celokupnog starešinskog kadra potrebnog za 1. diviziju završiti do 15. oktobra.

5) Za nedolazak na vreme obveznika rođenih 1898. godine i bivših podoficira i oficira navedenih u tačkama c) i d) odgovaraće, prema naređenju Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike, ne samo okružni, gubernijski, sreski i opštinski komesarijati za vojna pitanja, nego i:

a) Starešine porodica mobilisanih lica i

b) Predsednici sovjeta i komiteta siromaha, fabričko-zavodskih i kućnih komiteta u mestima rada i stanovanja mobilisanih.

Gubernijski vojni komesarijati Jaroslavske oblasti dužni su da obezbede uspeh mobilizacije sprovođenjem brižljivih priprema.

II UPUTSTVA ZA FORMIRANJE DIVIZIJE BR. 7

6) U drugoj kategoriji na teritoriji Jaroslavskog vojnog okruga formiraće se jedna divizija br. 7 od tri brigade i sa istim dopunskim jedinicama kao i kod prve divizije.

Za formiranje ove divizije upotrebiće se sve jedinice na raspolaganju okružnog i gubernijskih komesarijata Jaroslavskog vojnog okruga, osim jedinica lokalne vojske, formiranih naređenjem narodnog komesara za vojne poslove od 30. avgusta br. 789, i pomoćnih oružanih snaga (pogranične straže, snabdevačke armije itd.), kao i svih onih jedinica koje su potčinjene komandantima frontova i komandantu Zapadnog rejona odbrane.

Zbog toga moraju se odmah obustaviti sva formiranja na teritoriji gubernija Jaroslavskog okruga, koja su bila predviđena naređenjem Jaroslavskog vojnog okruga br. 1—20, osim nekih jedinica 3. moskovske divizije, o čemu slede dopunska uputstva.

7) Raspored jedinica, koje se rasformiraju po tač. 6, po delovima nove 7. divizije sa naznačenjem dislokacija ovih delova, dostaviće se naknadno pošto to razradi Okružni komesarijat (preko Okružnog štaba).

8) Za popunu 7. divizije ljudstvom upotrebiti sve vojnike na raspolaganju komesarijata (gubernijskih, sreskih i opštinskih), kako one koji su stupili u vojnu službu dobrovoljno, tako i one koji su se odazvali ranijim pozivima za mobilizaciju. U slučaju nedovoljnog broja, diviziju popuniti ljudstvom od nove mobilizacije, koja će se objaviti dopunskim naređenjem Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike, o čemu će obavestiti Jaroslavski okružni komesarijat.

9) *Starešinski sastav popuniti:*

a) Starešinama iz rasformiranih jedinica, ali samo ako preteknu posle popune formacije divizije br. 1.

b) Bivšim oficirima i podoficirima koji će biti mobilisani 1. oktobra o.g., ali opet samo ako preteknu posle popune formacije 1. divizije.

Formiranje divizije br. 7 završiti do 1. decembra.

III OPŠTA UPUTSTVA ZA FORMIRANJE OBE DIVIZIJE (1. I 7)

10) *Popuna konjima i kolima.*

Konje i nedostajuća kola prikupiti saglasno dekretu Sovjeta narodnih komesara od 26. jula a prema Privremenom uputstvu odobrenom od strane Narodnog komesarijata za vojne poslove od 15. jula o.g. ili kupovinom, ako se to bude smatralo podesnijim.

Pri mobilizaciji konja u vlasništvu baštovana pridržavati se uputstava datih u depeši narodnog komesara Skljanskog od 2. septembra, koja su objavljena u naređenju Jaroslavskog komesarijata br. 230, § 3.

Pri mobilizaciji konja i kola strogo se pridržavati stvarnih potreba u smislu tempa formiranja jedinica za koje se mobilišu i voditi računa o tome da svi pristigli konji, odmah po dolasku, budu raspoređeni po jedinicama i ustanovama i da za njih bude pripremljen smeštaj, nega i hrana.

Pre mobilizacije konja sprovesti pripreme kao: formiranje komisija za prijem prema »Privremenom uputstvu«; proveravanje poznavanja propisa »Privremenog uputstva« od strane svih ustanova i pojedinaca zaduženih za mobilizaciju konja; pripremu zbornih mesta i hrane za konje; određivanje primaoca i sprovodnika itd.

11) *Smeštaj jedinica.*

Revolucionarni sovjet Republike zadužio je Jaroslavski okružni komesarijat i gubernijske vojne komesarijate Jaroslavskog okruga za dislokaciju i smeštaj jedinica 1. i 7. divizije.

Jaroslavski okružni komesarijat propisaće opšta uputstva za dislokaciju 1. i 7. divizije, dok su gubernijski komesarijati, uz pomoć Okružne stambene uprave Jaroslavskog okruga, saglasno ovim uputstvima, dužni da obezbede smeštajni prostor za jedinice divizije.

Sve prostorije, kako vojne kasarne tako i prostorije dodeljene od strane civilnih vlasti, moraju biti iskorišćene do najveće mere. Ukoliko takvih prostorija ne bude dovoljno, jedinice treba raspoređivati po privatnim kućama, vodeći računa da se postigne što veća koncentracija pojedinih organizacijskih jedinica.

Do 1. oktobra sve prostorije za smeštaj jedinica moraju biti potpuno pripremljene, snabdevene ogrevom, osvetljenjem i potrebnim inventarom. Za ovo će biti odgovorna Jaroslavska okružna stambena uprava i gubernijski komesarijati za vojna pitanja.

12) Novoformirane jedinice snabdeti oružjem, opremom, odećom i ostalim potrebama iz rezervi kod gubernijskih, sreskih i opštinskih komesarijata i sovjeta deputata, a takođe i iz onoga što će se dobiti od rasformiranih jedinica na teritoriji okruga.

Neispravnost gornje opreme moraju otkloniti okružne snabdevačke ustanove, koje moraju organizovati radionice svih vrsta.

Gubernijski komesarijati za vojne poslove treba da preduzmu sve mere, za koje su nadležni, radi punog korišćenja lokalnih rezervi materijala, imajući u vidu da će se neizvršenje ovoga veoma nepovoljno odraziti na tok formiranja jedinica.

Okružne snabdevačke uprave treba odmah da izvrše sve potrebne proračune snabdevanja 1. i 7. divizije.

Sva lica odgovorna za snabdevanje 1. i 7. divizije treba da prime k znanju da do 10. oktobra o.g. sva materijalna sredstva potrebna novim jedinicama moraju biti prikupljena na mestima formiranja.

Obaveštavaju se snabdevačke uprave okruga da uporedo s ovim glavne snabdevačke uprave razrađuju detaljna uputstva i preduzimaju praktične mere za snabdevanje 1. i 7. divizije svim potrebama.

Upućivanje trebovanja za materijal iz centralnih snabdevačkih ustanova dozvoljava se samo posle potpunog iskorišćenja lokalnih rezervi gubernija i okruga.

13) Obezbeđenje 1. i 7. divizije ljudskom i stočnom hranom mora se izvršiti iz lokalnih prehrambenih rezervi i to se stavlja u dužnost Jaroslavskom okružnom komesarijatu i gubernijskim komesarijatima.

Centralna vlast je odredila da do 1. oktobra u mestima smeštaja jedinica novoformiranih divizija treba da budu stvorene rezerve hrane najmanje za dve nedelje, računajući na puni formacijski sastav, i treba da se organizuje popuna ove rezerve po količini njenog utroška.

Briga za izvršenje ove odredbe centralne vlasti spada u dužnost gubernijskih komesarijata i okružnih privrednih uprava, koje moraju odmah da izvrše sve proračune i pripreme.

U gubernijama i mestima gde ne budu dovoljne lokalne rezerve hrane, glavni načelnik snabdevanja preduzeće mere da pomogne snabdevanje jedinica hranom i njemu treba dostaviti sve podatke plana snabdevanja hranom za svoju guberniju, koje će usvojiti okružna privredna uprava.

14) Odmah posle formiranja starešinskog kadra jedinica 1. i 7. divizije pristupiti obuci komandnog sastava.

Takođe *odmah* po dolasku regruta u jedinice početi redovna zanimanja radi njihove ubrzane pripreme, a po programima izgrađenim od strane Sveruskog glavnog štaba.

Sva potrebna učila kao i streljački, gimnastički i mačevalački pribor moraju biti pripremljeni do 1. oktobra, a do istog datuma treba formirati i muzike, predviđene formacijom.

U svakoj jedinici organizovati vojničke klubove pod rukovodstvom grupa komunista.

15) Formiranje jedinica 1. i 7. divizije prema naređenju Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike mora biti sprovedeno krajnje odlučno, ne samo dopisivanjem, nego živim podučavanjem svih izvršilaca i njihovim pozivanjem u više ustanove, a takođe odašiljanjem autoritativnih i kompetentnih lica iz viših ustanova u niže radi nadzora nad radom.

16) Formiranje jedinica 1. i 7. divizije izvršavaju gubernijski vojni komesarijati pod nadzorom Jaroslavskog okružnog komesarijata.

17) Jedinice 1. i 7. divizije u formiranju ni u kom slučaju ne mogu se bez specijalnog naređenja Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike nikuda upućivati pre završenog formiranja.

18) U cilju nadzora, razjašnjavanja iskrslih pitanja i za vezu sa centralnim vojnim vlastima, centralni vojni organi će odrediti svoje izaslanike u okruge i u neke gubernije. Slične izaslanike sa istim zadacima poslaće i Jaroslavski okružni komesarijat u gubernije okruga.

Osim toga postoji namera da se između 20. i 25. septembra organizuje u Moskvi savetovanje o ovim pitanjima, na koje će se pozvati odgovorni iz Jaroslavskog okružnog komesarijata i neki gubernijski komesari.

U slučaju da takav poziv dobiju, pozvani treba da ponesu sve podatke za referisanje o stanju poslova na formiranju 1. i 7. divizije.

19) Način dostavljanja hitnih izveštaja Jaroslavskom okružnom komesarijatu sa terena o toku formiranja 1. i 7. divizije biće utvrđen na savetovanju 23. septembra.

Okružni komesarijat — *Frunze, Novicki*

ZAPOVEST JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE

Br. 20

Ivanovo—Voznesensk 15. septembar 1918. god.

Mobilizacija oficira i podoficira na teritoriji ivanovovoznesenske gubernije pokazala je da se samo u ovoj guberniji može dobiti dovoljno komandnog kadra za divizije u formiranju i zato, kao dopunu naređenja br. 16 Okružnog komesarijata za vojne poslove od 6. septembra i br. 17 od 9. septembra, Okružni komesarijat naređuje:

1) Ubuduće nastaviti mobilizaciju bivših oficira i podoficira samo u ivanovovoznesenskoj guberniji, dok u kostromskoj i vladimirskoj guberniji mobilizaciju privremeno obustaviti i ova lica držati u evidenciji, a samo po naročitom naređenju mobilisati ih, ukoliko bi se pojavio manjak pri mobilizaciji na teritoriji ivanovovoznesenske gubernije.

2) Kod svih mobilisanih bivših oficira i podoficira izvršiti proveru njihovog dosadašnjeg službovanja i to: do uključivo položaja komandira čete i njemu odgovarajućeg — preko komisija kod gubernijskih komesarijata za vojne poslove, a za položaj komandanta bataljona, baterije i sl. preko komisije kod Okružnog komesarijata. U tom cilju gubernijski komesarijati će odmah dostaviti Okružnom komesarijatu spiskove svih mobilisanih, koji bi prema svome ranijem službovanju mogli dobiti dužnosti komandanta bataljona, baterije i sl. a takođe i viši položaj, tj. komandanta samostalnih jedinica.

3) O svim bivšim oficirima koji su kandidati za odgovarajuće dužnosti gubernijski komesarijati za vojne poslove odmah će obavestiti Okružni komesarijat da ih uvrsti u svoju rezervu.

4) Sve bivše oficire koji ne bi odgovarali za komandne dužnosti držati u evidenciji radi njihovog korišćenja u pozadinskoj rezervnoj vojsci.

5) Pošto se dekretom od 2. avgusta mobilisani podoficiri predviđaju za komandne dužnosti, između njih odabrati one koji su završili trupnu školu i po mogućnosti imaju borbeno iskustvo, ili koji makar i nisu svršili trupnu školu ali su unapređeni u podoficire za dobro držanje u borbi, i koji su pismeni. Takve podoficire, prema naređenju koje će uslediti, rasporediti u tri škole, koje će gubernijski komesarijati za vojne poslove organizovati u Ivanovo—Voznesensku, Vladimiru i Kostromi.

Ostale podoficire koji nisu za komandne dužnosti odmah predati vojnim sovjetima divizija za raspored na dužnosti u nekoj odgovarajućoj službi.

6) Plate isplaćivati:

a) Svima bivšim oficirima ne od dana mobilizacije, nego od dana postavljanja na neku dužnost (faktički ili u rezervi), i to prema dužnosti na koju će biti postavljeni.

b) Svima bivšim podoficirima — od dana mobilizacije prema dužnosti komandira voda, koju će platu imati sve do završetka škole i postavljanja na određenu komandnu dužnost. Svi podoficiri koji budu ocenjeni

kao nesposobni za neku komandnu dužnost dobijaće platu crvenoarmejca-redova sve dok ne budu postavljeni na neku dužnost u odgovarajućoj jedinici.

7) Vojni sovjeti 1. vladimirske i kostromske divizije odmah će proceniti potrebe u komandnom kadru, bivšim činovnicima, lekarima i lekarskim pomoćnicima (feldšerima) za sve dužnosti u svim jedinicama koje će se formirati prema naređenju Okružnog komesarijata br. 16 od 6. septembra, i podatke o tome odmah dostaviti Ivanovovoznesenskom gubernijskom komesarijatu za vojne poslove i Okružnom komesarijatu. Pri izračunavanju potreba u podoficirima za komandne dužnosti polaziti od toga da sa njima treba popuniti sve dužnosti vodnih komandira i približno polovinu dužnosti pomoćnika komandira četa, načelnika samostalnih komandi borbenog karaktera i komandira četa i njima ravnih. U isto vreme gubernijski komesarijati za vojne poslove obavestiće Okružni komesarijat koliko je bivših oficira mobilisano i odgovaraju za komandne dužnosti. Ako to ne bude dovoljno za potrebe formiranja jedinica, Okružni komesarijat će narediti mobilizaciju nedostajućeg broja bivših oficira i podoficira u kostromskoj i vladimirskoj guberniji.

8) Bivše vojne činovnike, lekare, feldšere i lekarske pomoćnike treba mobilisati strogo prema potrebama, koje će proceniti vojni sovjeti divizija.

Pri tome, trebovanje za potreban broj činovnika daće Vojni sovjet Kostromske divizije — Kostromskom gubernijskom komesarijatu za vojne poslove, a 1. vladimirske — Vladimirskom vojnom komesarijatu. Samo u slučaju nedostajanja takvih lica u kostromskoj i vladimirskoj guberniji, dopunska trebovanja će vojni sovjeti divizija dostaviti Ivanovovoznesenskom komesarijatu za vojne poslove . . .

Okružni komesarijat za vojne poslove — *Frunze, Novicki*

NAREĐENJE VOJNIM KOMESARIMA VOLOGODSKE, JAROSLAVSKE, KOSTROMSKE, VLADIMIRSKE, SEVERODVINSKE, IVANOVOVOZNESENSKE GUBERNIJE BR. 2635/š/428

8. oktobar 1918. god.

Ima slučajeva da se gubernijski komesarijati sami povezuju sa komandantima armija i glavnim komandantima i pitaju ih kuda treba uputiti jedinice, koje su spremne za upućivanje na front.

Ubuduće se pridržavati sledećeg:

1) Gubernije moraju pre svega obratiti najveću pažnju formiranju 1. i 7. divizije, kako bi mogle izvršiti zadatak na vreme.

2) Ako u guberniji iskrsne mogućnost za formiranje još nekih jedinica, pored 1. i 7. divizije, onda o toku takvog formiranja i vremena kad će jedinica biti spremna treba obaveštavati okrug i čekati naređenje iz okruga, koji će od Revolucionarnog vojnog sovjeta dobiti uputstva kuda ova spremna jedinica mora biti upućena.

Okružni komesarijat — *Frunze, Novicki*

ZAPOVEST JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE

Br. 35

15. oktobar 1918. god.

Za potrebe formiranja jedinica na teritoriji okruga, kako za one u toku tako i za buduća formiranja, a takođe i za slanje popune na front prema zahtevima Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike, potrebno je stvoriti rezervu komandnog kadra.

Izvori za stvaranje ove rezerve jesu:

1) Dobrovoljci iz komandnog kadra stare armije, koji nisu obuhvaćeni dosadašnjim dekretima o obaveznoj službi.

2) Komandni kadar u aktivnoj službi u jedinicama koje se rasformiraju naređenjem br. 4 Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike.

3) Bivši oficiri rođeni 1890 — 1898, koji podležu mobilizaciji.

4) Bivši podoficiri rođeni 1890 — 1898, koji podležu mobilizaciji i postavljanju na niže komandne dužnosti do komandira čete i njima ravne.

Licima prve tri kategorije dopušteno je da zauzimaju komadne dužnosti u redovima Crvene armije ili da budu u rezervi pri vojno-okružnom štabu, pri štabovima divizija ili pri gubernijskim komesarijatima za vojne poslove, ali tek pošto ih odgovarajuće komisije provere u političkom i tehničkom smislu. Kandidate za niže komandne dužnosti do komandira čete i njima ravne proveravaju komisije pri sreskim ili gubernijskim komesarijatima za vojne poslove. Kandidate za dužnosti komandanata bataljona, baterija i njima ravnih proveravaju komisije pri Okružnom komesarijatu, a sve kandidate za dužnosti načelnika samostalnih jedinica i više dužnosti proverva Viša ocenjivačka komisija.

Lica kojima se ne bude dozvolilo da zauzmu komandnu dužnost u Crvenoj armiji i koja nisu obavezna na aktivnu službu u sadašnje vreme, uzimaće se samo u evidenciju, a svi ostali bivši oficiri, koji su obavezni da budu u aktivnoj službi ali ne zaslužuju čast da budu pripadnici Crvene armije, poslaće se u pozadinske radne jedinice, koje će formirati gubernijski komesarijati za vojne poslove u potrebnom broju uporedo sa formiranjem borbenih jedinica Crvene armije.

Lica četvrte kategorije, tj. bivše podoficire, ne moraju proveravati ocenjivačke komisije ali su obavezna da prođu kurs u sastavu naročitih podoficirskih bataljona prema specijalnim odredbama Sveruskog glavnog štaba.

Pošto ovi podoficirski bataljoni još nisu u potpunosti organizovani i još nema naređenja za upućivanje mobilisanih podoficira u ove bataljone, pre postavljanja na komandne dužnosti svi mobilisani podoficiri svršiće kratak kurs u školama, koje će organizovati svaki gubernijski komesarijat za vojne poslove. Cilj ovih škola je da osveže i dopune znanja mobilisanih podoficira saglasno njihovim budućim dužnostima komandira četa, pomoćnika komandira četa, načelnika samostalnih komandi i komandira vodova. Samo oni podoficiri koji svrše kurs u naročitim podoficirskim bataljonima ili u školama pri gubernijskim komesarijatima za

vojne poslove i na ispitima pokažu da su u stručnom pogledu spremni za dužnosti za koje su predviđeni, stiču pravo da budu postavljeni na dužnost, pri čemu se jedan deo takvih podoficira odmah postavlja na komandne dužnosti na osnovu mišljenja ispitne komisije a prema broju raspoloživih nepopunjenih formacijskih mesta, dok se ostali upućuju kao rezerva na dužnost komandira voda kod odgovarajućih gubernijskih komesarijata za vojna pitanja.

Svim mobilisanim podoficirima isplaćivati platu komandira voda od dana dolaska u podoficirski bataljon ili u školu, koji se poklapa sa datumom stupanja u službu po mobilizaciji. Po završetku kursa plata će se isplaćivati prema dužnosti na koju bude određen, i to od dana primanja dužnosti, dok oni koji budu u rezervi primaće platu komandira voda i mogu biti upotrebljeni na najraznovrsnijim dužnostima, prema naređenju gubernijskog komesarijata za vojne poslove.

Sve bivše podoficire koji na ispitima, po završetku kurseva ili škola, pokažu da nisu sposobni za komandne dužnosti od komandira voda naviše, upućivati u borbene ili rezervne jedinice naređenjem gubernijskih komesarijata za vojne poslove za vršenje dužnosti komandira odeljenja ili na neke druge nekomandne dužnosti, ili pak kao crvenoarmejce-redove, a u vezi s tim, od dana izlaska iz škole njima ne isplaćivati platu komandira voda, nego platu koja odgovara njihovoj stvarnoj dužnosti.

Za stvaranje dovoljne rezerve komandnog kadra treba mobilisati sve bivše oficire rođene 1890 — 1898. god. i one među njima kojima bude dozvoljeno da služe u Crvenoj armiji. One pak za koje za sada nema slobodnih formacijskih položaja u jedinicama 1, 4. i 7. divizije uputiti u rezervu kod odgovarajućih gubernijskih komesarijata za vojne poslove.

Gubernijski komesarijati za vojne poslove i Vojni sovjet 7. pešadijske divizije dostaviće do 25. oktobra štabu Okruga spiskove lica komandnog sastava u rezervi po rodovima vojske, sa podacima o njihovom ranijem službovanju (raniji čin, komandna dužnost, držanje u borbi),[6] stručnom obrazovanju i mišljenjem za koju se dužnost sada predviđaju.

O dolasku novih mobilisanih oficira u rezervu ili njihovom odlasku iz rezerve iz raznih razloga, obaveštavati odmah vojni okružni štab, koji je dužan da ima uvek ažurnu evidenciju lica komandnog sastava na raspolaganju, kako bi se sva trebovanja viših štabova mogla izvršavati odmah, bez dugog dopisivanja i pitanja sa terena.

Okružni vojni komesar — *M. Frunze*
Vojni rukovodilac — *F. Novicki*

ZAPOVEST JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE

Br. 36

15. oktobar 1918. god.

Na osnovu izveštaja članova Vojnog sovjeta 7. pešadijske divizije koji su izvršili inspekciju radi proveravanja rada na formiranju jedinica i priprema za mobilizaciju u granicama jaroslavske gubernije.

Okružni komesarijat naređuje:

1. Vojni komesar Jaroslavskog gubernijskog komesarijata za vojne poslove drug Nambek da se odmah uključi u rad i sa više energije izvršava važne i hitne poslove za koje je zadužen komesarijat.

2. Da bi se rasteretio vojni rukovodilac Gubernijskog komesarijata za vojne poslove odmah mu odrediti četiri pomoćnika koje predviđa formacija. Ovu meru sprovesti u svim gubernijskim komesarijatima za vojne poslove.

3. Da Gubernijski komesarijat za vojne poslove odmah odredi potreban starešinski sastav u svim jedinicama koje se formiraju po planu s tim da se u artiljerijskim jedinicama starešinski sastav postavlja u saglasnosti sa komandantom artiljerije 7. pešadijske divizije, koji će lično nadgledati formiranje svih artiljerijskih jedinica.

4) Izvestiti zašto nije otvorena pripremna škola za mobilisane podoficire pri Gubernijskom komesarijatu za vojne poslove.

5) Odmah dovesti u red sve potrebne kasarne i, ako to ne može da uradi okružna stambena uprava, neka Gubernijski komesarijat za vojne poslove svojim naređenjem obavi sve radove, otkloni teškoće i vlašću Revolucionarnog sovjeta gubernije dovede na radove sve nezaposleno stanovništvo.

6) Da Gubernijski komesarijat za vojne poslove zatraži pomoć od Gubernijskog komiteta za ishranu za prikupljanje hrane i furaža iz lokalnih izvora, koji se moraju koristiti, prema zahtevu centra, prvenstveno za potrebe armije.

7) Da okružne uprave izvide zašto Gubernijski komesarijat za vojne poslove još nije dobio potrebne rezerve hrane, iako su trebovanja već dostavljena.

8) Politička uprava Okružnog komesarijata da hitno pošalje agitatore i literaturu u rostovski srez, gde se primećuje nedovoljno svestan odnos prema poslovima na mobilizaciji.

9) Odmah organizovati odeljenje za opštu vojnu obuku pri Gubernijskom komesarijatu za vojne poslove i ne dozvoliti da službenici ovog odeljenja budu lica koja su već na dužnostima u drugim ustanovama.

10) Gubernijski komesarijat za vojne poslove da obrati ozbiljnu pažnju na delatnost Ribinskog sreskog komesarijata za vojne poslove, koji ne pokazuju dovoljno brige za formiranje borbenih jedinica. Za ovo bi trebalo koristiti sva sredstva, a ne trošiti ih za lokalne potrebe, kao što je formiranje mesnih stražarskih jedinica. Iz ovih razloga odmah predati kasarne bivšeg 182. pešadijskog Grohovskog puka za smeštaj novoformiranog 61. pešadijskog puka i odrediti kasarne za 7. merzerski artiljerijski divizion, kome je sada određeno nekoliko trošnih baraka bez ikakve opreme.

Napominje se svima komesarijatima za vojne poslove da odgovornost za formiranje borbenih jedinica pada isključivo na odgovarajuće komesarijate a ne na vojne sovjete divizija.

11) Ni u kom slučaju ne izdavati jedinicama u formiranju konzerve umesto mesa. Načelnik okružne privredne uprave će pomoći oko dovoza mesa gubernijskim komesarijatima za vojne poslove.

Okružni vojni komesar — *M. Frunze*
Vojni rukovodilac — *F. Novicki*

ZAPOVEST JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE

Br. 37

15. oktobar 1918. god.

Na osnovu referata sekretara Okružnog komesarijata za vojne poslove druga Muhina, koji je obišao tversku guberniju u cilju kontrole rada u vezi sa formiranjem novih jedinica i mobilizacijom, Okružni komesarijat naređuje:

1) Gubernijski komesarijat za vojne poslove odmah da opravi sve prostorije potrebne za smeštaj novoformiranih jedinica u guberniji, pošto okružna stambena uprava ne stiže da to obavi.

2) Okružna stambena uprava da izvesti zašto se na teritoriji tverske gubernije opravka odvija sasvim sporo, dok se mestimično uopšte ne radi na opravci.

3) 7. konjički puk sa rezervnim eskadronom, koji je smešten u neupotrebljive prostorije u Rževu, odmah premestiti u Višni—Voločok u prostorije bivše rezerve konjičkih jedinica, a nju premestiti u Ostaškov, gde postoje prostorije naročito prilagođene za smeštaj rezervnih konja.

4) Po prijemu ovog naređenja, Gubernijski komesarijat za vojne poslove izvestiće zbog čega je odredio smeštaj nekih jedinica, kao na primer 7. konjičkog puka, u mestima za koja se zna da ne raspolažu podesnim i ispravnim prostorijama.

5) Gubernijski komesarijat za vojne poslove treba da ojača delatnost Ostaškovskog sreskog komesarijata za vojne poslove na formiranju novih jedinica, za koje još nije stvoren ni rukovodeći kadar.

6) Skreće se pažnja svima komesarijatima za vojne poslove da moraju preko centralnog skladišta hitno nabaviti učila, potrebna za intenzivnu nastavu od prvog dana formiranja novih jedinica.

7) Skreće se pažnja Gubernijskom komesarijatu za vojne poslove da traži razjašnjenja o pitanjima za koja su već odavno data detaljna uputstva, kao na primer:

a) za posteljinu bilo je naređeno: za jedinice 1. i 4. divizije treba spremiti komplet tipiziranog izgleda, dok za jedinice 7. divizije, koja se mobiliše u ratnim uslovima i odmah posle mobilizacije kreće na front, može se koristiti priručna oprema isključivo od posteljine rekvirirane od mesne buržoazije;

b) bilo je već naređeno da štabove brigada formiraju gubernijski komesarijati za vojne poslove;

c) za građane rođene 1898. godine bilo je naređeno da ih treba upućivati isključivo u jedinice 1. i 4. divizije, kako one iz rasformiranih jedinica tako i tek mobilisanih jedinica; da od ljudi rođenih te godine treba mobilisati samo onoliko koliko je potrebno za popunu novih jedinica prema datoj formaciji, a u slučaju da se pojavi višak, treba ih upućivati u rezervne bataljone, pa makar njihovo brojno stanje bilo i dvaput veće od formacijskog;

d) 50% popune za jedinice na frontu mora da upućuje gubernija, i zato da koriste građane rođene 1893 — 1897. god.

8) Gubernijski komesarijat za vojne poslove i načelnik Okružne artiljerijske uprave odmah da izvide i da izveste šta je sve, kad i po čijem naređenju istovareno u Rževu i zašto se to sve do sada nalazi u tako haotičnom stanju, zašto se ne čuva kako treba i time nanosi šteta državi. Zašto su za ovaj materijal zauzete kasarne bivšeg Ulanskog puka, koje su toliko potrebne za novoformirane jedinice.

Na osnovu revizije, za sada provedene samo u dve gubernije, Okružni komesarijat za vojne poslove dolazi do zaključka da na terenu, bez obzira na najkategoričnija, odlučna i potpuna uputstva, data kako na vanrednom okružnom savetovanju, tako i u celom nizu pismenih naređenja i uputstava, mnogo šta se radi kako ne treba, upućuje se mnogo ponovnih pitanja a mnogi zadaci se uopšte ne izvršuju.

Osim toga ustanovljeno je da mnoga, u najvećoj meri odgovorna, lica i ustanove za tako važan zadatak kao što je hitno stvaranje armije izvršavaju naređene poslove ne samo nedovoljno energično, nego i aljkavo.

Okružni komesarijat poslednji put opominje sva odgovorna lica da će se dalji nerad smatrati kao prestup u službenoj dužnosti u vanrednom ratnom stanju i da će se saglasno tome protiv krivaca preduzimati potrebne mere.

Okružni vojni komesar — *M. Frunze*
Vojni rukovodilac — *F. Novicki*

ZAPOVEST JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE

Br. 415

Čl. 1

12. novembar 1918. god.

Sadašnji položaj Republike obavezuje sve vojne ustanove zemlje na naročito intenzivan, pažljiv i odgovoran rad i jasno shvatanje da samo sistematski i rad organizovan sa razumevanjem može uroditi plodovima koji se očekuju.

Pokazalo se, međutim, da delatnost gubernijskih, sreskih i opštinskih komesarijata u mnogo čemu hramlje. Potrebno je rad postaviti tako, da svako naređenje odozgo dođe brzo i tačno dole, a tamo treba da se bez gubljenja vremena izvrši, i o izvršenju da se obavesti Okružni vojni komesarijat.

Nedopustivo je ćutanje gubernijskih i sreskih komesarijata na pitanja viših instanci, a to jasno pokazuje i nerad u gubernijskim vojnim komesarijatima, pa čak i njihov nehat prema tome. Pada u oči i zakašnjavanje gubernijskih komesarijata u podnošenju hitnih izveštaja, a to ima naročiti značaj u ozbiljnom poslu kao što je formiranje jedinica i snabdevanje armije raznim potrebama.

Okružni komesarijat kategorički zahteva da se ubuduće svi hitni izveštaji dostavljaju tačno u određeno vreme, i da se na svako pitanje ima odmah podneti iscrpan odgovor.

Gubernijski komesari i vojni rukovodioci lično će biti odgovorni ako u svojim ustanovama ne organizuju rad tako da se ubuduće ne ponavljaju ove nedopustive pojave.

Gubernijskim komesarijatima treba da bude jasno da se svako zakašnjavanje i netačan rad, s jedne strane, štetno odražavaju na delatnost potčinjenih ustanova, a, s druge, ne daju mogućnost Okružnom komesarijatu da višim instancama pruži jasnu i tačnu sliku o toku poslova, a one rukovode u širokim potezima organizacijom armije i njenom popunom na frontu.

Čl. 2

Uporedo s tim Okružni komesarijat mora da skrene pažnju na to da vojni rukovodioci gubernijskih, sreskih i opštinskih komesarijata ne pokazuju dovoljno inicijative i energičnosti u radu. Njihov rad se u većini slučajeva ne vidi i ne oseća. To nije normalna pojava.

Niz veoma važnih i čisto stručnih zadataka zahteva najaktivnije i odgovorno učešće vojnih rukovodilaca, kao što su, na primer, rad na formiranju i obuci i organizatorski rad na mobilizaciji koja je u toku.

Okružni komesarijat zahteva veću inicijativu i krajnje zalaganje vojnih rukovodilaca svih stepena.

Okružni komesarijat mora da skrene pažnju na slabu vezu između organa, koji u celini predstavljaju ustanovu pod nazivom Okružni komesarijat, tj. između Okružnog štaba, opšte uprave Okružnog komesarijata i snabdevačkih uprava (intendantske, artiljerijske, inženjerijske, sanitetske i veterinarske).

Naročito slaba veza je sa snabdevačkim upravama, a pre svega sa artiljerijskom. Ima pojava kad se načelnik uprave, umesto da sam hitno reši neko stručno pitanje i gotovo rešenje dostavi kolegijumu Okružnog komesarijata na odobrenje, samo se dopisuje sa opštom upravom Okružnog komesarijata, dok hitan i važan posao nedeljama čeka izvršenje. Takav stav je nedopustiv i Okružni komesarijat kategorički zahteva da se u upravama Okružnog komesarijata likvidira takva zločinačka birokratija, a u slučaju potrebe znaće da primeni stroge kaznene mere.

Zapaža se, takođe, da neke snabdevačke uprave svoju sporost u izvršavanju hitnih poslova objašnjavaju nedobijanjem svih podataka od drugih uprava ili od Okružnog štaba. Dešavalo se da u očekivanju takvih podataka dugo nisu pristupali poslu. U našem burnom i hitnom radu na stvaranju armije, naročito u tako teškim uslovima, uvek je moguća izvesna nepotpunost opštih uputstava, ali direktni izvršioci, kao što su okružne snabdevačke uprave, ne treba da očekuju ma od koga i ma kakva uputstva po svojim stručnim pitanjima, nego ih moraju sami postavljati odmah po dobijanju zadataka i, naravno, ne na birokratski način, nego putem direktnog i živog kontakta sa licem koje bi moglo dati dopunska uputstva.

Nedopustiv je birokratski odnos između organa Okružnog komesarijata, kad se ima u vidu da se oni nalaze u istom mestu i kad im stoji na raspolaganju i telefonska veza. Okružni komesarijat naređuje da se svemu ovome obrati ozbiljna pažnja.

Okružni vojni komesar — *Frunze*
Vojni rukovodilac — *F. Novicki*

SVERUSKOM BIROU VOJNIH KOMESARA

IZVEŠTAJ

Br. 3795/š

14. novembar 1918. god.

Na osnovu dekreta od 8. aprila okružni komesarijati su neposredno potčinjeni Narodnom komesarijatu za vojne poslove, što je bilo potvrđeno raspisom Višeg vojnog sovjeta br. 2923/569 od 27. 7, s napomenom da će se samo u pitanjima komandovanja oružanim snagama po određenim zadacima okružni komesarijati za vojne poslove obraćati neposredno Višem vojnom sovjetu.

Okružni komesarijati za vojne poslove, potčinjeni neposredno Narodnom komesarijatu za vojne poslove, bili su u nadležnosti Sveruskog glavnog štaba, CUSA i Sveruskog biroa vojnih komesara, i to svakoj od ovih ustanova u njenoj nadležnosti, i utoliko ukoliko su ove ustanove zasnivale svoje zahteve na raspisima Narodnog komesarijata za vojne poslove.

Sada su, prema naređenju RVSR br. 175 od 3. 11, okružni komesarijati za vojne poslove potčinjeni Sveruskom glavnom štabu, koji je u svom brzojavu br. 1414 naredio da će ubuduće okružni komesarijati za vojne poslove izvršavati naređenja samo Sveruskog glavnog štaba i organa centralne vlade — Sovnarkoma, RVSR i VCIK, kojima je potčinjen i Sveruski glavni štab.

U vezi s tim, Okružni komesarijat za vojne poslove uzima slobodu da primeti: da će potpuno i isključivo potčinjavanje okružnih komesarijata za vojne poslove samo Sveruskom glavnom štabu odmah izazvati niz nesporazuma zato što Okružnom komesarijatu za vojne poslove pripada najviša vojna vlast u granicama okruga i kompetencija ne samo u pogledu organizacije i komandovanja oružanim snagama okruga, tj. u pitanjima kojima se isključivo bavi Sveruski glavni štab, nego i u pitanjima snabdevanja i političkog vaspitanja armije, koja nisu u nadležnosti Sveruskog glavnog štaba nego drugih centralnih vojnih organa, nezavisnih od Sveruskog glavnog štaba.

Osim toga, u pogledu kontrole celokupne aktivnosti Okružnog komesarijata o svim službenim pitanjima do sada je bila nadležna Viša vojna inspekcija, čija su se naređenja morala bezuslovno izvršavati.

U vezi s tim okružni vojni komesar moli za razjašnjenje da li su za njega obavezna i nadalje sva naređenja CUSA, Sveruskog biroa vojnih komesara i Više vojne inspekcije, koja on od njih dobija mimo Sveruskog glavnog štaba i bez pozivanja na naređenja tih viših organa, kojima je Sveruski glavni štab potčinjen.

Sa svoje strane okružni vojni komesar smatra za potrebno da primeti da bi bilo poželjno izmeniti naređenje RVSR br. 175 u tom smislu da okružni vojni komesar, koji je neposredno potčinjen RVSR kao organu vojne vlasti, koji obuhvata sve grane vojne službe, u isto vreme bude podređen Sveruskom glavnom štabu, CUS, Sveruskom birou vojnih komesara i Višoj vojnoj inspekciji, svakom u granicama odgovarajućih kompetencija.

Vojni okružni komesar — *Frunze*[7]

ZAPOVEST JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE

Br. 421

14. novembar 1918. god.

Ovim se stavlja na znanje privremeni propis za organizaciju Biroa vojnih komesara Jaroslavskog vojnog okruga.

Privremeni propis

A. *Zadaci i kompetencija Biroa*

Biro objedinjuje sve vojno-političke organizacije okruga, usmerava ih idejno i rukovodi njihovom delatnošću, naime odlučuje pri postavljanju komesara u jedinicama i ustanovama okruga (sve kandidature za dužnosti komesara pokrenute odozdo prolaze kroz Biro i samo s njegovim odobrenjem šalju se radi potvrđivanja Centru); organizuje i kontroliše rad gubernijskih, sreskih i opštinskih komesarijata, daje im uputstva i nadgleda njihovu delatnost, razrađuje projekte njihove reorganizacije u saglasnosti sa zahtevima života i prakse; rukovodi agitaciono-prosvetnom delatnošću komesarijata okruga i svih jedinica i ustanova neposredno potčinjenih okružnom vojnom komesaru; prikuplja sve podatke političkog i organizacijskog karaktera, dobivene sa terena i iz centra; sastavlja periodske okružne organizacijsko-političke izveštaje i dostavlja ih centralnim vojnim organima i zainteresovanim odeljenjima Okružnog vojnog komesarijata.

B. *Organizacija Biroa*

1) U saglasnosti sa postavljenim zadacima i radi njihovog najuspešnijeg izvršenja, četiri ranija politička odeljenja (organizacijsko, agitaciono, kulturno-prosvetno i obaveštajno) izuzimaju se iz nadležnosti načelnika opšte uprave i pretvaraju se u jedinstveni autonomni organ pod imenom Okružni biro vojnih komesara Jaroslavskog vojnog okruga.

2) Okružni biro je jedan od organa Okružnog komesarijata, kojem se neposredno i potčinjava. Pored toga Biro je u tesnoj vezi sa Sveruskim biroom vojnih komesara i sa njim neposredno opšti po svim pitanjima iz svog delokruga.

3) Biro ima odeljenja: administrativno, organizacijsko-inspekciono, agitaciono-prosvetno i obaveštajno.

4) Na čelu Biroa, kao njegov predsednik, nalazi se vojni komesar okruga.

5) Predsednik Biroa ima stalnog zamenika, jednog od šefova odeljenja koga postavlja komesarijat.

6) Članovi Biroa su šefovi odeljenja.

7) Kroz Okružni biro će prolaziti sva prepiska nižih vojnih ustanova sa višim o pitanjima koja ulaze u delokrug rada Biroa, sva postavljenja komesara u jedinicama i u ustanovama okruga kao i odašiljanja na teren agitatora i instruktora, koje vrši Sveruski biro vojnih komesara.

8) Biro ima svoju kancelariju, odvojenu od kancelarije komesarijata.

9) U Birou će se nalaziti na raspoloženju 6 komesara, kao rezerva.

Okružni vojni komesar — *Frunze*

IZVEŠTAJ VIŠOJ VOJNOJ INSPEKCIJI

Br. 4197/š

26. novembar 1918. god.

Nezavisno od programa za obuku regruta, starijih vojnika i za trupne škole pešadije, artiljerije i tehničkih trupa, kao i onih odredbi starih vojnih pravila i propisa, koje se ne kose sa duhom nove armije, u svim jedinicama Jaroslavskog vojnog okruga koriste se brošure za obuku koje je samoinicijativno izdao Okružni komesarijat.

U prilogu se dostavlja privremena formacija kursa, kao i plan i program zanimanja na kursevima, koje je sastavio Vojnookružni štab za pripremu nižeg komandnog kadra. Ovi kursevi su organizovani našim naređenjem i funkcionišu u svakoj guberniji okruga, a uslovljeni su naređenjem Revolucionarnog vojnog sovjeta br. 4, kojim se zahteva popuna novoformiranih jedinica dobro pripremljenim, iskusnim nižim komandnim kadrom.

Vojni okružni komesar — *Frunze*
Vojni rukovodilac Generalnog štaba — *Novicki*

NAREDBA JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE

Br. 521

13. decembar 1918. god.

Da bi se pripremili agitatori za rad u jedinicama Crvene armije, svi gubernijski komesarijati za vojne poslove odmah će pristupiti organizaciji vojno-agitatorskih kurseva, na osnovu niže navedenih uputstava, formacija i programa:

1) Na kurseve će se primati po 100 slušalaca.

2) Na kurseve će se primati crvenoarmejci komunisti ili simpatizeri koji su po svojoj predspremi sposobni da prate predavanja iz političke ekonomije i uopšte iz oblasti političkih i ekonomskih pitanja.

3) Slušaoce koji budu pokazivali malo interesovanja vraćati u jedinice pre završetka kursa.

Za održavanje kursa pripada mesečno: plata predavačima po 20 rubalja od časa za 144 časa mesečno, za izdržavanje konja — 420 rub., za kancelarijske troškove 200 rubalja, za pretplatu na novine i časopise 100 rubalja, za opravku opreme konja i potkivanje 100 rubalja, za priručnu biblioteku agitatora po završetku kursa 5.000 rubalja. Jednokratno: za opremu 10.000 rubalja, za biblioteku 5.000 rubalja, za kupovinu 2 konja po intendantskoj ceni 2.400 rubalja i za prevozna sredstva 2.000 rubalja.

Okružni vojni komesar — *Frunze*

PROGRAM KURSEVA

	Časovi	
	predavanje	vežbe
1. Ekonomski položaj i ekonomska politika	8	—
2. Imperijalizam	4	—
3. Vojna pitanja	20	15
4. Vojno-politička pitanja	3	—
5. Politička ekonomija	10	—
a) Istorijski pregled	2	—
b) Osnovi kapitalizma	4	—
c) Finansijski kapital	4	—
6. O partijama	6	—
7. Istorija revolucija	6	—
8. Radničko zakonodavstvo	12	—
9. Agrarno pitanje	6	—
10. Radnička kooperacija	2	—
11. Sindikalni pokret	6	—
12. Internacionala	6	—
13. Istorija ruskog revol. pokreta	8	—
14. Veština agitacije	12	—
15. Struktura sovjetske vlasti	10	—
Svega:	129	15

FORMACIJA

Red. br.	Naziv dužnosti	Broj lica	Mesečna plata	Primedba
1.	Načelnik kursa i rukovodilac nastave	1	830	Plata prema Moskvi i Petrogradu, prema direkt. od 16. IX, umanjene na osnovu nar. Narkomovoj 866
2.	Pomoćnik načelnika i rukovodilac snabdevanja	1	775	
3.	Prepisivač	1	575—665	
4.	Skladištar (magacioner)	1	450	Prema tarifnim stavovima sindikalnih udruženja
5.	Poslužitelj	1	350	
6.	Posilni	1	350	
7.	Kuvar	2	—	Vojnici prikomandovani iz jedinica
8.	Kočijaš	1	—	
9.	Radnik u kuhinji	2	—	

ZAPOVEST JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE

Br. 523

13. decembar 1918. god.

U cilju podizanja opšte naobrazbe u trupi naređuje se agitaciono-prosvetnim odeljenjima gubernijskih i sreskih komesarijata da se pobrinu za organizaciju škola za opismenjavanje u jedinicama Crvene armije, koristeći sledeće instrukcije:

I OPŠTI DEO

1. Škole za opismenjavanje dele se na tri stepena: 1. stepen za nepismene, 2. za polupismene, 3. za pismene.

2. Za nepismene obuka je obavezna. Izvršenje ove obaveze prate vodni i četni komandir kao i četna kulturno-prosvetna komisija.

3. Za obuku u školama za opismenjavanje odvajati svaki dan po pola časa od ukupno šest radnih časova crvenoarmejca. Ostalo vreme za opismenjavanje odvajati od slobodnog vremena crvenoarmejca.

4. Školu za opismenjavanje obrazovati u svakoj jedinici koja odgovara brojnom stanju čete.

5. Ako dozvoljavaju lokalni uslovi, četne škole objediniti u bataljonske i pukovske.

6. Za nastavnike uzimati lica sa odgovarajućim znanjem i iskustvom.

7. Nastavnici se mogu tražiti preko odeljenja za prosvetu mesnog sovjeta deputata.

8. Crvenoarmejci, učitelji po struci, obavezni su da predaju u školama za opismenjavanje.

9. Školom neposredno rukovodi kulturno-prosvetna komisija jedinice.

10. Zadržavajući opšti nadzor nad radom škole i delatnosti školskog sovjeta, Agitaciono-prosvetno odeljenje Komesarijata može predati školskom sovjetu neposredno rukovođenje školom.

11. Školski sovjet čine nastavnici škole, po jedan iz svakog odeljenja.

12. Školski sovjet: a) obavlja školske poslove sa svima ustanovama, b) vodi materijalno poslovanje škole i podnosi školski budžet kulturno-prosvetnoj komisiji, c) brine se o opremljenosti škole, d) brine se o školskom muzeju i biblioteci, e) predlaže kulturno-prosvetnoj komisiji kandidate za nastavnike i zahteva od Agitaciono-prosvetnog odeljenja otpuštanje nesposobnih nastavnika, f) pazi na pridržavanje »Propisa o školama za crvenoarmejce«.

13. Ako školski sovjet ne odgovara svome zadatku, kulturno-prosvetna komisija ili Agitaciono-prosvetno odeljenje određuje nove izbore.

14. Punomoć školskog sovjeta traje do kraja školske godine.

15. Ako prilike budu iziskivale potrebu likvidacije škole (rasformiranje jedinice i sl.), to ima da sprovede školski sovjet zajedno sa kulturno-prosvetnom komisijom.

16. Prilikom likvidacije škole ili pokreta jedinice, sav školski inventar koji se ne bude mogao predati pukovskoj komori predaće se Agitaciono-prosvetnom odeljenju odgovarajućeg vojnog komesarijata.

17. Agitaciono-prosvetno odeljenje vodiće evidenciju inventara svih škola u svojoj nadležnosti.

II NASTAVA U ŠKOLI

1. Za vreme pohađanja prva dva razreda škole za opismenjavanje (1. i 2. stepen) crvenoarmejac treba da nauči: da čita i razume tekst, da pravilno piše, da se nauči pravilnom izlaganju misli i da zna osnovna pravila aritmetike.

2. Rad u školi ne sme da se ograniči samo na obuku u čitanju, pisanju i računu. Na časovima, već od 1. stepena, treba uporedo sa nastavom voditi razgovore sa slušaocima i upoznavati ih sa prirodnim pojavama, građom i životnim funkcijama čovekovog tela, pojavama u privrednom životu i društvenim odnosima.

3. Cilj ovih razgovora nije samo saopštavanje što većeg broja fakata, nego upoznavanje crvenoarmejaca sa suštinskom povezanošću pojava, da bi se na taj način probudila njihova umna aktivnost.

4. Zadatak 3. stepena škole je upoznavanje slušalaca sa osnovnom suštinom nauka i načinom njihovog izučavanja.

5. Sistem nastave ne sme biti samo saopštavanje golih recepata, nego samostalan rad učenika (radni metod) koji treba pratiti i rukovoditi njegovim naporima, usmeravajući i ukazujući im najkraći put do cilja.

6. Samo tim putem može svršeni đak da postigne cilj svoje obuke — da se osposobi za samostalno snalaženje u budućem životu i u svim pojavama u svetu koji ga okružava.

7. Zanimanja u školi treba izvoditi metodom očigledne nastave, uz razne demonstracije, opite, ekskurzije u prirodu i posete fabrikama, muzejima itd.

III ŠKOLSKA BIBLIOTEKA

1. U svakoj školi treba organizovati biblioteku.

2. Školska biblioteka treba da ima knjižni fond koji odgovara nivou crvenoarmejaca-đaka, tj. ona treba da ima novine, časopise i knjige kako lepe književnosti tako i naučne, ali zanimljivo i popularno napisane.

3. U školskim bibliotekama treba da se organizuje kolektivan rad. Ne treba se ograničavati na čitanje nego o pročitanom treba i diskutovati, organizovati zajedničko čitanje i sastavljanje konspekata pročitanih knjiga, itd.

Okružni vojni komesar — *Frunze*

ZAPOVEST JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE

Br. 529

15. decembar 1918. god.

Da bi se podigao kulturni nivo i razvila individualna delatnost crvenoarmejaca, naređuje se svim gubernijskim i sreskim vojnim komesarijatima da se pobrinu za organizaciju gubernijskih i sreskih klubova kod samostalnih jedinica. Pri organizaciji klubova rukovoditi se »Propisom o klubovima Crvene armije« i predračunima: za gubernijski centralni klub, sreski centralni klub i klub kod samostalne jedinice.

Propis o klubovima u Crvenoj armiji

Crvenoarmejski klub je ustanova za međusobno društveno povezivanje crvenoarmejaca, gde se odvija kulturni i politički rad pod rukovodstvom Agitaciono-prosvetnog odeljenja uz saradnju doma prosvete, ako takav postoji, mesnog komiteta RKP, organizacije »Proletkult« i odeljenja za prosvetu mesnog sovjeta deputata.

Ciljevi kluba

Zbližavanje crvenoarmejaca i trudbenika, jačanje klasne svesti, razvijanje prosvećenosti, estetske, političke i fizičke kulture u duhu socijalne revolucije. Ovaj cilj se postiže organizacijom biblioteka-čitaonica, širenjem novina i revolucionarne literature, organizovanjem diskusija, lekcija, kurseva, referata, pozorišnih predstava, koncerata, umetničkih kružoka, razumne razonode i sl.

Organizacija klubova

1. U svakom gubernijskom gradu se organizuje centralni gubernijski klub, u sreskom gradu — centralni sreski klub.

Primedba: ako u gubernijskim gradovima postoji dom prosvete, onda se posebni centralni klub ne organizuje, nego se klub doma prosvete smatra kao centralni.

2. Pri svakoj odvojenoj dislociranoj jedinici, veličine najmanje bataljona, otvara se njen klub — »Klub kod odvojene jedinice«.

3. Prostorije za klub obezbeđuje stambena uprava, na osnovu opštih pravila za snabdevanje armije stambenim prostorijama.

Pravila kluba

1. Član kluba može biti svaki pripadnik Crvene armije, komunističke organizacije kao i simpatizerske organizacije.

2. Crvenoarmejci postaju članovi na lični zahtev, bez ikakve preporuke.

3. Lica van Crvene armije mogu postati članovi samo na preporuku dva člana kluba.

4. Uprava kluba prima i isključuje članove. Odluke uprave se potvrđuju na opštem sastanku članova kluba.

5. Iz članstva kluba se isključuje za sve prestupe nedopustive sa gledišta revolucionarnog morala.

Aktivnost kluba

Aktivnost kluba sastoji se od rada sledećih sekcija:
1. Političke
2. Literarno-bibliotekarske
3. Pozorišno-muzičke
4. Sekcije za fizičku kulturu
5. Umetničke
6. Sekcije za borbenu pripremu, i drugih sekcija.

Načelne funkcije sekcija

1. Politička sekcija organizuje lekcije, kurseve, referate, diskusije, zatim svečanosti povodom revolucionarnih događaja.

2. Literarna sekcija brine se o organizovanju biblioteka, kružoka za samonaobrazbu, literarnih večeri itd. Rastura novine i revolucionarnu literaturu, i ceo svoj rad obavlja u tesnoj vezi s političkom sekcijom.

3. Pozorišno-muzička sekcija brine se o režiranju komada, organizovanju koncerata, muzičkih i pevačkih zborova, drugarskih večeri, bioskopskih predstava itd.

4. Sekcija za fizičku kulturu organizuje sportske kružoke, gimnastičke vežbe, igre u prirodi i utakmice.

5. Umetnička sekcija organizuje umetničke kružoke za slikarstvo, slobodno crtanje i vajarstvo, zatim izložbe i odgovarajuće ekskurzije.

6. Sekcija za borbenu pripremu organizuje prikazivanje odgovarajućih filmova i dijapozitiva, lekcije u vezi sa borbenom taktikom, pokazne manevre i sl.

Uprava kluba

1. Uprava kluba sastoji se od najmanje 7 članova i 4 kandidata, a prema potrebi i više.

2. Uprava rešava poslove prostom većinom glasova.

3. Uprava se bira svaka četiri meseca.

4. Predsedništvo uprave bira sama uprava.

5. Uprava obavlja sve tekuće poslove kluba, vodi evidenciju članstva, priprema izveštaje i referate za opšte sastanke kluba, čuva klupski novac i rukovodi njegovim utroškom. Vodi sledeće knjige: knjigu članova, blagajničku, knjigu inventara, dnevnik ulaza i izlaza itd.

6. Određuje obaveznog dežurnog člana.

7. Uprava se sastaje najmanje jedanput nedeljno.

Sredstva kluba

Sredstva kluba sastoje se od:

1. Sredstava koje dodeljuje Agitaciono-prosvetno odeljenje.

Primedba: Uprava kluba dostavlja svoj predračun Agitaciono-prosvetnom odeljenju.

2. Ulaznica za pozorišne predstave, izložbe itd.
3. Članarine koju će odrediti opšti sastanak, kao dobrovoljni prilog.

Revizija kluba

1. Na opštem sastanku se bira reviziona komisija na rok od 4 meseca.

2. U revizionu komisiju se biraju 3 člana ili više članova kluba koji ne ulaze u sastav uprave, i isti broj zamenika.

3. U slučaju potrebe reviziona komisija ima pravo da sazove opšti sastanak članstva kluba, uz prethodno obaveštavanje uprave kluba.

Likvidacija kluba

Klub prestaje da postoji po odluci opšteg sastanka. Posle likvidacije kluba sredstva i inventar kluba predaju se Agitaciono-prosvetnom odeljenju.

Opšti sastanak

1. Opšti sastanci mogu biti:

a) redovan, b) vanredan, c) godišnji.

Primedba: Redovni opšti sastanak se saziva dva puta mesečno.

2. Za pravosnažnost odluka opšteg sastanka potrebno je prisustvo jedne petine članova.

Primedba: Agitaciono-prosvetno odeljenje može ovu normu izmeniti.

3. Ako na prvom sastanku ne bude kvorum, drugi se saziva u roku ne pre od 24 časa i ne kasnije od nedelje dana. Odluke takvog sastanka su pravosnažne.

4. Opšti sastanak donosi odluke prostom većinom. Ako je u pitanju isključivanje članova ili likvidacija kluba, potrebna je dvotrećinska većina.

5. Opšti sastanak može sazvati:
   1. Uprava kluba
   2. Reviziona komisija
   3. Na zahtev jedne desetine članstva . . .

Okružni vojni komesar — *Frunze*

ZAPOVEST JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE

Br. 533

17. decembar 1918. god.

Načelnici okružne artiljerijske i okružne inžinjerijske uprave ograničavali su svoju delatnost samo na snabdevanje. Takvo korišćenje tehničkih stručnjaka ne može se smatrati pravilnim, tim pre što su na taj način sve stručne jedinice u okrugu bile ostale bez tehničkog rukovodstva.

Naređuje se načelnicima artiljerijske i inžinjerijske okružne uprave da, pored sadašnje dužnosti, organizuju i opštetehnički nadzor i rukovođenje odgovarajućim artiljerijskim i inženjerijskim jedinicama koje se nalaze u granicama okruga i u nadležnosti Okružnog komesarijata za vojne poslove.

Navedena lica obavezna su da vrše inspekciju po ličnoj inicijativi i vode nadzor nad odgovarajućim jedinicama i ustanovama proveravajući vršenje službe, tehničku i borbenu gotovost, i da svojim tehničkim znanjem i iskustvom pomognu starešinama i vojnim komesarima.

Oba načelnika treba da imaju u vidu da borbena priprema stručnih jedinica mora da im bude važnija nego kancelarijski rad kojim su se do sada bavili. Ovu, dosadašnju dužnost ubuduće treba da prepuste svojim pomoćnicima, sami će vršiti samo opšti nadzor nad poslovanjem uprava i rešavati najvažnija pitanja.

U vezi s tim treba drukčije rasporediti i rad drugova vojnih komesara tako da jedan od njih učestvuje zajedno sa načelnikom uprave u radu na inspekciji stručnih jedinica, a drugi vojni komesar da se posveti isključivo radu uprave.

Okružni vojni komesar — *Frunze*
Vojni rukovodilac — *Novicki*

ZAPOVEST JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE

Br. 598

31. decembar 1918. god.

Gubernijski komesarijati obavezni su da iz vlastitih rezervi snabdevaju naoružanjem jedinice koje se formiraju, i tek ono što bude nedostajalo popunjavaće Okružna artiljerijska uprava iz rezerve artiljerijskih skladišta okruga.

Za sve nove jedinice i za popunu jedinica na frontovima, Okružna artiljerijska uprava dostavljaće gubernijama ukupnu količinu oružja prema proračunu, ostavljajući gubernijskim komesarijatima da vrše raspodelu oružja po jedinicama.

Međutim, ovo ne daje pravo gubernijskim komesarijatima da menjaju proračune Okružne uprave te da oružje namenjeno borbenim jedi-

nicama koriste za teritorijalne jedinice, za predvojničku obuku itd., zato što bi se tako narušilo plansko snabdevanje okruga oružjem i okrug izložio teškoćama.

Naređujemo da se gore izloženo bez odstupanja izvršava.

Okružni vojni komesar — *Frunze*
Vojni rukovodilac — *Novicki*

NAREĐENJE JAROSLAVSKOG OKRUŽNOG KOMESARIJATA ZA VOJNE POSLOVE

Br.

Januara 1919. god.

Da bi se poboljšala priprema jedinica, u dopunu naređenja Okružnog komesarijata br. 518 od 13. decembra 1918. god. i u saglasnosti sa naređenjem Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike u depeši načelnika štaba sovjeta br. 3714, naređuje se: sva zanimanja izvoditi po mogućnosti na terenu, očiglednom metodom i rešavanjem taktičkih zadataka na terenu, kako bi vojnici sticali znanja u uslovima sličnim stvarnim borbenim. U istom cilju treba koristiti i sve kasarnske krugove, pa i sa njih ukloniti sve što bi smetalo nastavi.

Teoretski, putem razgovora, izvoditi samo ono što se iz nekih razloga ne može izvesti praktično. Starešine jedinica će se pobrinuti da se odmah pronađu odgovarajuće prostorije za takva zanimanja.

Okružni vojni komesar — *Frunze*
Vojni rukovodilac — *Novicki*

1919—1920.

CRVENA ARMIJA I NJENI ZADACI

Jedan od osnovnih zadataka koji je sebi postavila velika ruska revolucija jeste prekid ratova među narodima zauvek i uništavanje njihovog oruđa — stalnih armija.

Međutim Sovjetska Rusija, razrušivši do temelja čitav aparat stare carske armije, kao da ga u celini stvara u licu Radničko-seljačke crvene armije. Težeći prekidu ratova, ona stvarno vodi vojne akcije u čitavom nizu mesta.

Nema li u tom stanju unutrašnje protivurečnosti, nisu li prosta obmana od strane sovjetske vlasti njena miroljubiva uveravanja?

Neprijatelji radnog naroda staraju se da upravo tako i prikažu vojnu politiku socijalističke Rusije. I, na nesreću, ovi pokušaji ponekad i uspevaju, zahvaljujući užasnoj zaostalosti znatnih slojeva, uglavnom trudbenika.

U čemu je istina? Šta hoće sovjetska vlast u oblasti vojnog dela? Zašto ona sve do sada vodi rat? Zašto ona, otpustivši vojnike kućama, ponova jedan njihov deo poziva pod oružje?

Bezuslovna istina jeste želja sovjetske vlasti u Rusiji da odmah okonča ne samo sa vojnim dejstvima koja se sada odvijaju već uopšte i sa svim budućim ratovima. Radnička Rusija je ispoljila ovu svoju težnju više puta, predlažući narodima mir a njihovim vladama da odlože oružje. Ovi pozivi nisu do sada krunisani uspehom. A zašto? Zato što skoro svuda, izuzev Rusije, caruje kapital. A kapital je nenasit. Dok god je moćan, on je spreman da beskrajno grabi, spreman da proliva krv, da pustoši ognjem čitav svet samo da bi rasle njegove dobiti. Kapitalisti su sušti razbojnici. Unutar svoje zemlje oni piju krv njima podvlašćenih sinova rada, a izvana — staraju se da, što više mogu, uvećaju količinu svojih poseda. Otuda su sukobi i ratovi.

A taj poredak će trajati na zemlji dotle dok radni narod ne zbaci sa svojih pleća parazite — kapitaliste i ne stvori carstvo rada.

Ruski radnici i seljaci položili su temelj ovom velikom delu. Socijalistička Rusija ne želi nikoga da ugnjetava. Ona dozvoljava da se dobrovoljno, bez ikakvog prisiljavanja spolja, opredele radnici i seljaci

svake narodnosti, da li žele da žive pod zajedničkom crvenom zastavom Ruske Republike ili hoće da se odvoje. Prema tome, reklo bi se, nema ni potrebe da se drži velika armija pošto mi ne želimo da napadamo druge narode.

To bi bilo tačno kada bi i drugi narodi postupili kao mi. Ali tako još nije i ne postoji samo jedan par grabljivih, zavidljivo-pohlepnih očiju međunarodnih razbojnika koji žudi za imovinom ruskog naroda.

Ta gospoda — obuzeta užasnom mržnjom prema Sovjetskoj Rusiji, koja je otkazala da joj plati mnogomilijardne dugove carske vlade, koja ne želi da lije krv svojih vojnika za interese engleskih, francuskih, japanskih i američkih bankara, koristi se našom privremenom slabošću, kao krvožedne zveri kidaju na komade naše dobro. Na severu, na Belom moru gazduju Englezi, seku naše šume i otpremaju u Englesku; na Kavkazu oni su već oteli Baku i lišili nas nafte i petroleja; u Sibiru haraju Japanci, odvlače naše zlato, krzna, žito, kupajući fabrike, rudnike, zavode i porobljavajući narod. U području Donskih trupa, pod pokroviteljstvom saveznika, njihovim novcem i oružjem bivši carski dželati-generali i spahije rade na uspostavljanju carskog režima u Rusiji.

Šta očekuje ruske radnike i seljake u slučaju uspeha planova tih razbojnika? Potpuno porobljavanje od strane eksploatatora za mnoge decenije, pretvaranje Rusije u koloniju inostranog kapitala, oduzimanje svake mogućnosti narodima da, konačno, izgrade bolji život.

Takva je situacija u kojoj je sada prisiljen da živi ruski narod. Nije čudno, prema tome, što se mi gušimo, napola gladujemo. Ne može se tako dalje živeti. Treba — ili raskinuti tu petlju kojom banda naših i inostranih razbojnika steže šiju ruskog naroda, ili im se pustiti na volju i milost. Treba ili probiti put do žita, nafte, pamuka, gvožđa, ili umreti od iscrpljenosti. Drugih puteva nema. Eto zašto se Sovjetskoj Rusiji postavilo pitanje o stvaranju Radničko-seljačke crvene armije. To pitanje nije samo postavljeno, već je tri četvrtine njega rešeno. Naša domovina već ima snažnu armiju, Crvenu armiju — a pošto je ona pozvana da štiti interese trudbenika — armiju radnika i seljaka.

U toj armiji sve više i više jača red i disciplina, jer se bez njih ništa ne može zamisliti.

Ona se razlikuje od stare carske armije ne samo time što štiti druge ciljeve već i svojim sastavom. Saglasno tome da u Rusiji vlast pripada trudbenicima, u Crvenoj armiji takođe se nastoji da se svuda na komandna mesta postave radnici i seljaci. Njih, konačno, nema dovoljno, jer u carskom poretku nisu mislili o razvitku naroda, i tek je kod nas za blisku pripremu crvenih oficira iz sredine radnika i seljaka otvoren čitav niz novih vojnih učilišta, takozvanih »kurseva komandnog sastava Radničko-seljačke crvene armije«. Već sada, u krajnjoj liniji, tri četvrtine komandnih dužnosti u armiji pripadaju sinovima rada, što pljačkaški planovi naših bivših saveznika prema Rusiji postaju jasniji, tim više takozvani vojni specijalisti uzimaju učešća u izgradnji Crvene armije.

I već se pokazuju rezultati naših napora. Već je povraćena Ruskoj Republici Volga s Kazanom. Simbirskom, Samarom, Ufom i drugim gradovima. Na zapadu su zauzeti Pskov, Narva, Jurjev, Riga, Mogiljev, Dvinsk, Minsk, Vilno, Lida, na jugu — Harkov. Na taj način Crvena armija lagano, ali nepokolebljivo, proširuje predele carstva rada, olakšava

i učvršćuje njegov položaj. Potrebno je da taj pokret ide neizmerno jače. Potrebno je da se crvena zastava uzdigne nad područjima Rusije bogatim žitom i sirovinama raznih vrsta: Uralom, Kavkazom, Ukrajinom i Sibirom. Kada to bude, tada će lako odahnuti ruski radnik i selja, tada će shvatiti i uvideti kakva mu neocenjiva blaga donosi sovjetska vlast, vlast trudbenika.

Eto zašto je Sveruski centralni izvršni komitet postavio da se pozove narod da napregne sve sile i sredstva na delu učvršćenja moći naše armije. Eto zašto vlast Sovjeta poziva na žrtve radnika i seljaka. Ništa se uzalud ne daje. Sreća, pravo na slobodan život uzimaju se borbom. Eto zašto svaki trudbenik čini neoprostivi greh i zločin i pred samim sobom i pred čitavim radnim narodom kada neće da pomogne Radničko-seljačku crvenu armiju.

U čemu može da se izrazi ta pomoć? U mnogo čemu. Onaj ko je i sam bio u ratu zna šta znači ratovati, a naročito u surovo zimsko vreme. Velike su žrtve koje naši vojnici prinose na frontu za stvar rođenog naroda. Naša je dužnost da ih olakšamo. Kod nas sada nema obilja, ali to što imamo obavezni smo da podelimo sa armijom. Treba učiniti da ona bude nahranjena, odevena, obuvena i naoružana.

Ukoliko se ona u tom pogledu bude bolje osećala, utoliko će lakše ispuniti svoju dužnost. A da li pozadina čini sve što može za to? Treba reći: na žalost — ne. Kada se radi o žrtvama, mi smo užasno tvrdi na džepu. Kada je uveden desetomilijardni vojni porez, kome je bio cilj da se pomogne armiji, zar mnogi od seljaka nisu počeli da gunđaju. Slepci, oni nisu shvatili da vađenje iz sanduka tih papirnih milijardi treba na kraju krajeva da neposredno njima donese korist podižući vrednost novca. Zar se ne čuju neprekidne žalbe na teškoće zbog vojne obaveze, davanja konja i podvoza?

Ko poriče da je to teško, ali ono je neophodno, jer bez toga je svejedno sa seljakom i radnikom svršeno.

A eto te se žalbe unose u armiju svoj štetni uticaj ubijajući energiju i muževnost u srcu borca.

Dalje, danas svaki zna da bez reda u armiji, bez discipline ništa neće biti. Jedno od zala, koje nagriza armiju, jeste dezerterstvo. Kukavice, sebičnjaci, podle duše ostavljaju svoju braću i beže, odriču se da ispune svoju dužnost pred narodom. Da li dela radnika svuda susreću te izdajnike onako kako oni zaslužuju? Čitava radnička i seljačka Rusija treba da im odgovori prezrenjem i prisiljavanjem da izvrše svoju dužnost.

Jedino tim putem mi možemo da armiji pružimo stvarnu pomoć, možemo postići da se pretvorimo u silu, strašnu za sve neprijatelje trudbeničke Rusije.

Da li će ta armija biti »stalna«, tj. da li će postojati i posle prestanka ratnih dejstava? Odmah posle prestanka oružane borbe borci armije biće pušteni u svoja rodna mesta, ali to ne znači da će naša domovina ostati bez svake zaštite.

Naprotiv, ona će kroz nekoliko godina biti tako moćna da će teško ko poželeti napad na nju. Tu silu stvara takozvana sveopšta vojna obuka.

Sveopšta vojna obuka jeste cilj čitave vojne politike Sovjetske Rusije. On je dužan da nauči svakog građanina Republike da zna rukovati oružjem i, prema tome, da brani svoju zemlju. Ta obuka treba da se pro-

vodi tako, da se po mogućstvu oni što se obučavaju ne otkidaju od njihovih radova, od njihovih porodičnih ognjišta. Obuku treba izvoditi u opštinama, selima, u fabrikama i dr. Pod takvim uslovima svaki trudbenik ne kida vezu sa ranijim životom, njega ne odvode na mnogo godina u kasarne i ne stvaraju drvenu lutku, poslušnu naređenjima gospode. Od obučenih formiraće se za slučaj vojnih dejstava rezervne čete, bataljoni, pukovi, brigade i divizije. Prema tome, stalnu vojnu službu vršiće samo instruktorski (komandni) sastav, a čitavo ostalo stanovništvo obučavaće se samo određeno — neznatno vreme. Tim putem se kod nas i priprema prelaz od stalne armije na narodnu miliciju. Danas se rad na sveopštoj obuci vrši s velikim naporom. Nedostaje životnih namirnica, odeće, vojne opreme, oružja, prostorije za stanovanje su neuređene; najzad, i samo stanovništvo, izmučeno svakovrsnim nezgodarna, ne može da se odnosi prema obuci onako, kako bi trebalo. I pored svega toga, do sada su čitave stotine seljaka i radnika već prošle školu prethodne vojne obuke.

Iz toga, što je sada rečeno, jasni su zadaci Socijalističke Ruske Republike u oblasti vojnog dela. Prema tome, oni se svode, s jedne strane, na podizanje Radničko-seljačke crvene armije, kao potpuno organizovane i sposobne da odmah dejstvuju oružane sile, a s druge — na obuku, na stvaranje sveopšte odbrane od trudbenika Rusije.

Sovjetska vlast ima pravo da očekuje podršku i pomoć u tom velikom i napornom delu stvaranja vojne moći u svetu prve republike radnika i seljaka od svih koji žive od svoga rada. Stvoren je veliki predah ... Rubikon je pređen ... I kako ne bi kipeli zlobom i žuči svi oni, koji su živeli od rada tuđih ruku, što im se staro ne vrati, što ne sednu ponovo na grbaču radnog čoveka. Nama je sada teško, umnogome se oseća nedostatak, pravi se mnogo grešaka u izgradnji novog života. A može li i biti drukčije? Neka je zgrada socijalističke Rusije zasad na oko i neizgledna, neka se u njoj ne osećaju toplota i udobnost o kojoj sanjaju njeni stvaraoci — ona se tek gradi, nju okružavaju šume. Nad tom građevinom trude se milioni žuljevitih ruku. A u toj građevini jeste zalog uspeha čitave revolucije!

ISTOČNI FRONT

ZAPOVESTI, TELEGRAMI, IZVEŠTAJI

(januar — avgust 1919. god)

ZAPOVEST JEDINICAMA 4. ARMIJE

Br. 40/9

31. januar 1919. god.

Naređenjem Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike br. 470 od 26. decembra 1918. god. postavljen sam za komandanta 4 armije.[9]

Primajući novu dužnost ja se, pre svega, obraćam armiji sa drugarskim pozdravom u ime radničko-seljačke vlade Republike i njenog vrhovnog organa — Sveruskog centralnog izvršnog komiteta.

Drugovi! Oči cele pozadine, oči radnika i seljaka cele Rusije uprte su u vas. Uzdrhtalog srca i duše prati zemlja vaše uspehe. Trudbenička Rusija nije pozvala pod oružje vas, svoju decu, da porobljavate tuđe zemlje, da pljačkate narode drugih zemalja.

Ovde na frontu rešava se sudbina radničko-seljačke Rusije, rešava se konačno sukob između rada i kapitala. Oslanjajući se na pomoć inostranih razbojnika, u graničnim oblastima još se drže zemljoposednici i kapitalisti, razbijeni unutar zemlje. Oni još uvek maštaju da će prevarom i nasiljem, prodajom otadžbine tuđinima, izdajom svih interesa radnog naroda, ugušiti Sovjetsku Rusiju i povratiti vlast zemljoposedničkog biča. Oni veruju u moć gladi, koja je zahvatila centralne gubernije njihovim odsecanjem od pokrajina bogatih hlebom . . .

Jaki duhom i s verom u pravednost svoje borbe, radnici i seljaci Rusije idu pravo svojim putem i oni već nisu usamljeni u svojoj borbi.

Trudbeničke mase Letonije, Litvanije, Belorusije i Ukrajine već su se svrstale uz naš bok.[10]

I to smo postigli mi, drugovi, naša radničko-seljačka Crvena armija! Još jedan-dva udara i neprijatelj će biti razbijen.

Pod crvene zastave socijalističke Sovjetske Rusije vratiće se sve njene pokrajine, a trudbenici grada i sela prihvatiće se mirnog, spokojnog rada. Zemlja je željna oslobođenja od muka gladovanja i smrzavanja, ona čeka hleb i mir od svoje armije.

Primajući danas dužnost komandanta 4. armije, uveren sam da je svest o važnosti i svetosti naše obaveze bliska srcu i umu svakog crvenoarmejca.

Ne obzirući se na sve pokušaje mračnih sila da ubace razdor u njene redove, armija mora da utre put hlebu, pamuku, gvožđu, nafti i uglju, i time da probije put ka čvrstom miru. Nadam se da ću u svakom od vas naći vernog druga i saradnika u izvršenju ovoga velikog zadatka, koji nam je dala zemlja. Ukoliko budemo složniji u svome naporu, utoliko će biti bliže željeni kraj.

Nadam se da zajednički napor svih pripadnika armije neće dozvoliti da se u njenim redovima pojave kukavičluk, malodušnost, lenjost, pljačkaštvo ili izdaja. Ako bi se to ipak dogodilo, teška ruka vlasti će se bez milosti sručiti na glavu onih koji se budu usudili da u ovom poslednjem i odlučnom boju između rada i kapitala postanu izdajnici radničko-seljačke borbe.

Još jednom pozdravljam vas, moje nove drugove u borbi, i pozivam vas na složan i neumoran rad u interesu trudbeničke Rusije.

Komandant 4. armije, član Sveruskog centralnog izvršnog komiteta, bivši vojni okružni komesar Jaroslavskog vojnog okruga Mihajlo Vasiljevič Frunze.

ZAPOVEST JEDINICAMA 4. ARMIJE

Br. 010

Samara. 4. februar 1919. god.

Neprijatelj, razbijen kod Uraljska, grupiše se u naseljenom pojasu duž reke Urala i ne pokazuje nikakvu aktivnost.

Prva brigada i Konjički divizion 25. pešadijske divizije prelaze u 4. armiju. Ostali delovi 25. pešadijske divizije ostaju u 1. armiji, koja ima zadatak da osigura železničku prugu od stanice Soljanka (53 km istočno od Uraljska) do stanice Ileck, i da produži gonjenje neprijatelja prema Orsku.

Turkestanska armija[11] će se rasporediti u rejonu Ileck — Orenburg i biti spremna za obezbeđenje železničke pruge Orenburg — Taškent.

Poverena mi armija dobila je zadatak da osigura puteve koji vode s juga i jugoistoka ka sektoru Volge: Saratov — Sizranj.

Za izvršenje ovog zadatka naređujem: da jedinice armije izađu na liniju N. Kazanka, postaja Muhorska, Kalmikovsk, Ajdrhan, i u tom cilju:

Prvo. Aleksandrovskogajska brigada će, osmatrajući i dalje puteve koji vode od stanice Talevka na jugozapad, preći u nastupanje u opštem pravcu na jugoistok i do 10. februara zauzeti položaj na liniji Verbovski, Slomihinska, južna obala jezera Baltika.

Drugo. Nikolajevska divizija će preći u nastupanje opštim pravcem na jug i do 12. februara zauzeće položaj na liniji od južne obale jezera Balikta do forposta* Lbišćenskog i nomadskog naselja Džambejtinskog (Bazar), u kojem će pravcu uputiti samo konjicu.

* Forpost — utvrđeno garnizonsko mesto iz starih vremena. — Prim. prev.

Treće. Prva brigada 25. divizije sa konjičkim divizionom biće u armijskoj rezervi, i na liniji Krugloozjornij — Barabastau obezbeđivaće Uraljsk i železničku prugu od Uraljska do stanice Soljanka, a kasnije obezbeđivaće pozadinu Nikolajevske divizije u toku njenog napredovanja.

Četvrto. Granična linija između Aleksandrovskogajske brigade i Nikolajevske divizije — Čižinski 3., jezero Balikta, Čižinski i Balaktinski poplavljeni rejoni — za Aleksandrovskogajsku brigadu uključivo; između Nikolajevske divizije i 1. armije — Sizranj, stanica Soljanka i Kandik, sve tačke sem Sizranja, za Nikolajevsku diviziju uključivo.

Peto. Nastupati energično i bez zadržavanja.

Šesto. Hitne izveštaje prema raspisu br. 2.

Sedmo. Izvestiti o prijemu naredbe i o izvršenju.

Komandant 4. armije — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Berzin*
Načelnik štaba — *Novicki*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SVESAVEZNOG CENTRALNOG IZVRŠNOG KOMITETA J. M. SVERDLOVU[12]

Br. 81

6. februar 1919. god.

Posle detaljnog upoznavanja sa situacijom smatram neophodnim da naročita komisija iz Centra izvrši potrebno isleđenje kako bi se bezbolno likvidiralo sve što se desilo u armiji prilikom pogibije druga Lindova. Samo takva komisija je u stanju da nepristrasno oceni delatnost Revolucionarnog vojnog sovjeta, štaba armije i jedinica. Nema potrebe za stvaranjem mešovite komisije uz učešće predstavnika jedinica. Bezgranično poverenje koje mase imaju prema centralnoj vlasti garantuje da je rešenje koje predlažem najbolji izlaz iz stvorene situacije. Najlepše molim da se moj predlog prihvati. Moral jedinica je očvrsnuo, armija nastupa.

Član VCIK i komandant 4. armije — *Frunze*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SVESAVEZNOG CENTRALNOG IZVRŠNOG KOMITETA DRUGU J. M. SVERDLOVU

Br. 273

Uraljsk

11. februar 1919. god.

Stigao sam u raspored armije, upoznao stanje i raspoloženje, kao i starešinski kadar i političke radnike. Potrebne su krupne personalne promene. Potrebno je detaljno ispitati celokupnu delatnost, ne samo u pobunjenim jedinicama nego i delatnost celog rukovodećeg kadra armije. Nadam se da će Uraljska oblast kroz nekoliko nedelja biti opet pripojena Sovjetskoj Rusiji. Veoma je poželjan dolazak komisije iz Centra približno za dve nedelje.

Član VCIK i komandant 4. armije — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA 4. ARMIJE

Br. 011

Čl. 1

Uraljsk 12. februar 1919 god.

Neprijatelj, čije su snage zahvaćene nezadrživim procesom raspadanja, grupiše, prema poslednjim podacima, svoju glavninu u rejonu forposta Čeganski, Vladimirski sa odvojenim odredom na džambejtinskom putu u Džuvaniškulju. Manjim snagama neprijatelj drži rejon zapadno od reke Urala, nalazeći se uglavnom u Salomihinskoj. Neprijateljske snage sastoje se mahom iz konjičkih jedinica Uraljske kozačke vojske, kojima su se pridružile neke pešadijske nekozačke jedinice, kao što je 33. pešadijski puk i deo ljudstva bivšeg Pokrovsko-turkestanskog pešadijskog puka, koji su prešli na stranu neprijatelja. Centar neprijateljskog rukovodstva, zajedno sa kontrarevolucionarnom vladom, nalazi se, prema poslednjim obaveštenjima, u forpostu Budarinskom.

Čl. 2

Posle zauzimanja glavnog grada Uraljske oblasti, preostaje nam još da konačno razbijemo one neprijateljske snage koje i dalje pružaju otpor radničko-seljačkoj vlasti i Sovjetskoj vladi. Imajući u vidu da obustavljanje krvoprolića u granicama Uraljske oblasti u najkraćem roku ima vanredan značaj, a takođe i mogućnosti da sprečimo izmicanje ispred našeg udara najvitalnijeg kontrarevolucionarnog jezgra Uraljske kozačke vojske, potrebno je da odmah razvijemo najenergičniju aktivnost i, ne obazirući se na nedostatke u našem materijalnom snabdevanju i na umor naše vojske, da pređemo u odlučno nastupanje ne zaboravljajući da samo od nas zavisi da li će to biti poslednje nastupanje ovde, na Uraljskom frontu. Od srca pozivam sve moje drugove u borbi da budu svesni ozbiljnosti momenta i važnosti postavljenih im zadataka i zahtevam od poverene mi herojske vojske da konačno razbije neprijatelja i zarobi njegovu glavninu i rukovodstvo, koje ometa radno stanovništvo oblasti da pristupi mirnom radu.

Čl. 3

U vezi sa gore izloženim naređujem:

1. *Desna grupa,* u sastavu Aleksandrovskogajske pešadijske brigade, da produži izvršenje datog zadatka i bez zadržavanja da u najkraćem vremenu zauzme rejon Slomihinske, a prema severoistoku, u pravcu Malij Bajdžan i Lbišćensk, da isturi slabije snage za vezu sa Nikolajevskom divizijom.

2. *Leva grupa,* u sastavu Nikolajevske pešadijske divizije, da u toku noći 13/14. februara pređe u odlučan napad, razbije glavninu neprijatelja koja se prikupila u rejonu forposta Čeganski, Vladimirski, a zatim da bez zadržavanja zauzme Lbišćensk i učvrsti ceo osvojeni rejon.

Posle zauzeća Lbišćenska uputiti mase za vezu sa Aleksandrovskogajskom pešadijskom brigadom. Za izvršenje prvog i najvažnijeg zadatka — potpunog razbijanja žive sile neprijatelja, osim frontalnog nastupanja uz glavni put, uputiti snage za duboki obuhvat sa oba boka, prema uputstvima koja sam lično dao.

3. Prva brigada 25. pešadijske divizije, kao armijska rezerva:

a) deo snaga da ostane u Krugloozjornom;

b) jedan puk sa konjicom, posle zauzimanja Barbas-Tau, isturiti u pravcu Džuvaniškulja i organizovati obezbeđenje boka i pozadine Nikolajevske divizije od mogućih pokušaja od strane neprijateljskog odreda, otkrivenog u tome rejonu;

c) ostale snage da ostanu u Uraljsku i da isture zaslon duž železničke pruge koja je u gradnji prema Ilecku.

4. Specijalni odred da produži obezbeđenje grada Uraljska, a konjički odred da uputi meni na raspolaganje u Krugloozjorni.

5. Za vreme operacije sve jedinice prve brigade 25. divizije i specijalni odred treba da budu potpuno spremni za brzi pokret, ako se za to ukaže potreba.

6. Ja ću se nalaziti u štabu Nikolajevske pešadijske divizije u Krugloozjornom.

7. Komandant Nikolajevske pešadijske divizije pobrinuće se za uspostavljanje sigurne veze kako između jedinica svoje divizije, tako i sa štabom prve brigade 25. pešadijske divizije u gradu Uraljsku, preko kojega će držati vezu i komandant specijalnog odreda.

8. Ovu naredbu saopštiti celom sastavu armije neposredno pred početak operacije.

9. Moji zamenici su Novicki i Dementjev.

Komandant 4. armije — *M. Frunze*

NAREĐENJE KOMANDANTU IVANOVOVOZNESENSKOG SPECIJALNOG ODREDA

Br. 321/a

Uraljsk — 18. februar 1919. god.

Odred preformirati u puk pod imenom Ivanovovoznesenski pešadijski puk, koji će ući u sastav 2. brigade Aleksandrovskogajske divizije. Do daljeg naređenja puk smestiti u Uraljsku. Preduzeti mere za intenzivnu obuku neobučenog ljudstva. Izvršiti bojno gađanje. Deo ljudstva odreda izdvojiti za organizovanje sigurnog jezgra iste brigade. Trebovanja za opremu i ljudstvo uputiti preko komandanta divizije druga Raspopova odeljenju za snabdevanje armije.

Drug Petrov se postavlja za komandanta artiljerije Aleksandrovskogajske divizije i privremeno za komesara iste divizije.

Komandant armije — *M. Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA 4. ARMIJE

Br. 76/30

Nikolajevsk — 23. februar 1919. god.

Tačno pre godinu dana radnici i seljaci Rusije rešili su da stvore Crvenu armiju. Ne za zavojevačke ciljeve, niti za napad na druge narode, nego samo za zaštitu narodnih prava stvorena je radničko-seljačka oružana snaga. Neprijatelji radnog naroda hteli su da mu otmu plodove njegovih napora i pobeda i da ga ponovo podjarme. Samo za zaštitu od ove opasnosti trudbenička Rusija pozvala je svoju decu pod oružje. Sudbinu svih trudbenika ona je poverila svojoj Crvenoj armiji i nije se prevarila. Trpeći neverovatna lišavanja i oskudicu u svemu, Crvena armija stvara čuda verujući u uzvišenost svog zadatka. Jedno za drugim uništavaju se gnezda kontrarevolucije i neprijatelj gubi nadu da će videti decu rada u blatu pod svojim nogama. Konačna pobeda već nije daleko. Sva zemlja je čeka. I ovog svečanog dana, na godišnjicu stvaranja Crvene armije, cela radna Rusija misli na vas, drugovi. Ona vam šalje svoj srdačan pozdrav i veruje da će uskoro videti svoju decu kako se pod okriljem crvenih pobedničkih zastava vraćaju svojim ognjištima. I ja vam šaljem svoj pozdrav, moji drugovi u borbu. Još jedan-dva napora i neprijatelj će biti konačno razbijen. Smelo napred! Pobeda je blizu! Pobediće stvar trudbenika. Učvrstite njihovu pobedu svom snagom vaših bajoneta. Omogućite radnom narodu da uredi svoj život po svojoj volji, a ne po volji neprijatelja. Pobedu, što brže pobedu, čeka on od vas.

Da živi moćna Crvena armija, oslonac i zaštita trudbenika! Da živi trudbenička Rusija, republika trudbenika, koja niče na ruševinama nasilničkog sveta. Da živi carstvo socijalizma!

Komandant armije — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA 4. ARMIJE

Br. 13/6

Samara — 28. februar 1919. god.

Obilazeći jedinice na frontu u okolini Uraljska primetio sam nebrižljivo vršenje stražarske službe. Da bi se izbegle ozbiljne posledice nebudnosti straža, lično sam i više puta naredio da se preduzmu odgovarajuće mere i zahtevao sam da se u svakom naselju, sem straže, postave i barikade na svima ulazima.

Izgleda da je izvršenje tako važnih mera bilo zanemareno, pa je to dovelo, između ostalog, i do katastrofe bataljona Penzenskog puka u zaseocima Černuhino i Željeznov. Koristeći nepogodu, s jedne, i očevidnu aljkavost penzenaca, s druge strane, neprijatelj je 20. februara napao na zaseoke i rezultat je bio da je naš bataljon imao 25 ranjenih, 125 zarobljenih, izgubio 1 top, 2 mitraljeza, 800 topovskih granata i drugu opremu, dok je broj ubijenih nepoznat. Ostaci bataljona povukli su se ka Peremjotnoj, dok je zaseoke, toliko nam potrebne u operativnom smislu, neprijatelj uništio.

Naređujem: 1. — Komandant Nikolajevske divizije utvrdiće neposredne uzroke katastrofe bataljona Penzenskog puka i pronaći krivce.

2. — Uzimajući u obzir žalostan slučaj sa Penzenskim bataljonom, ponovo se ima skrenuti najozbiljnija pažnja na vršenje stražarske službe, a za sve buduće greške najoštrije kažnjavati.

Komandant armije i član
Revolucionarnog vojnog sovjeta — *M. V. Frunze*

IZVOD IZ ZAPOVESTI JEDINICAMA 4. ARMIJE
Br. 84/37

§ 1

1. mart 1919. god.

Objavljujem sadržinu telegrama V konferencije Sovjeta crvene Ivanovovoznesenske gubernije: Aktivnoj armiji, komandi 4. armije, drugu Frunzeu M. V. Konferencija Sovjeta upućuje Vam komunistički drugarski pozdrav i izražava nadu da će Vas opet videti u prvim redovima graditelja i rukovodilaca gubernijom. U ime radnika i siromašnih seljaka ruskog Mančestra konferencija izjavljuje da pozadina stalno misli na front, zajedno se s njim raduje i žalosti. Front svojom teškom borbenom službom učvršćuje moć Sovjetske Rusije, dok je požrtvovan rad pozadine usmeren snabdevanju armije svim potrebama i njenom stalnom jačanju. Prenesite frontu da je crveni Ivanovo-Voznesensk spreman da u teškom momentu pruži armiji sve što ima.

Komandant 4. armije i član
Revolucionarnog vojnog sovjeta — *M. Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA 4. ARMIJE
Br. 012

1

Samara 2. mart 1919. god.

Neprijatelj je prikupio svoje glavne snage u rejonu Ščaponovo, forpost Budarinski, duž desne (zapadne) obale reke Urala, i, bez obzira na demoralizaciju svojih pukova, izgleda da se sprema na ozbiljan otpor.

Poslednjih dana primećena je pojačana izviđačka aktivnost neprijatelja, čiji su samostalni konjički delovi primećeni u raznim mestima, mahom u rejonu zapadno od reke Urala, a njegove slabije kozačke jedinice zauzele su forpost Čižinski 1 i forpost Čižinski 2.

Ima podataka da je neprijatelj uputio deo snaga od Lbišćenska ka stanici Slomihinska.

2

Produžujući žestoku borbu sa neprijateljem, koji nas okružava sa svih strana, naša je vojska poslednjih dana postigla niz krupnih uspeha. Tako je naš levi sused, 1. armija, ovladala rejonom Orska i dobila naređenje da nastavi energično nadiranje na Verhnje — Uraljsk. U Don-

skoj pokrajini snage 8. i 9. armije potisle su neprijatelja ka jugu od železničke pruge Valjkov — Caricin i izgleda uskoro će zauzeti prestonicu Dona — Novočerkask. U Ukrajini sovjetske snage zauzele su važne železničke čvorove Fastov, Kovelj, Kazatin, i borbom je zauzet Nikolajev. Ovo je za nas od ogromnog značaja, jer nam se otvara put ka Crnom moru. Najzad, na severu, posle zauzimanja rejona Šenkurska, mi energično nadiremo Arhangelsku, i stigli smo do na samo 150 vrsti od njega.

3

Poverenoj mi armiji naređujem da u odlučnom nastupanju svim snagama razbije neprijatelja.[13]

Zahtevam da svi, do poslednjeg redova crvenoarmejca, jasno shvate neophodnost pobede baš sada, kako sa gledišta opšte političke situacije Republike, tako i stoga što je operacije potrebno završiti pre početka prolećne lapavice. Radi toga naređujem:

A) Desna — Aleksandrovsko-gajska grupa, drug Čapajev 1. Aleksandrovskogajska pešadijska brigada 2. Balakovski pešadijski puk	Zauzeti rejon stanice Slomihinske a potom produžiti nastupanje u parvcu Lbišćenska, kako bi se ugrozila pozadina glavnih neprijateljskih snaga za vreme napada Uraljske grupe sa severa.
B) Leva — Uralska grupa 1. Nikolajevska pešadijska divizija 2. 1. brigada 25. pešadijske divizije	Napasti glavninu neprijatelja u rejonu Šćapovo, forpost Čeganski, razbiti je i produžiti nastupanje sa ciljem da se zauzme ceo pojas duž reke Urala do Ljubišćenska. Pri izvršenju ove operacije, osim frontalnog napada, izvršiti i dvostrani obuhvat, ako bude mogućno Za borbu iskoristiti sve snage, ali preduzeti mere i za obezbeđenje železničke pruge Uraljsk — Pokrovsk, radi čega se načelniku grupe stavljaju na raspolaganje svi oklopni vozovi. Zaštititi grad Uraljsk i sve prilaze njemu.
C) Armijska rezerva, drug Petrov 1. Ivanovovoznesenski pešadijski puk 2. Samarski pešadijski puk.	

4

Komandanti obe grupe izvestiće kad im jedinice budu spremne za početak operacije, posle čega će se odrediti dan opšteg nastupanja.

5

Izveštaj dostaviti u Samaru.

6

Zamenici su drugovi Novicki i Lazarevič.

Komandant armije i član
Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA 4. ARMIJE

Br. 92/39

3. mart 1919. god.

Već u toku prvog meseca moga komandovanja armijom naišao sam na čitav niz pojava koje predstavljaju ozbiljno kršenje službenog reda i discipline. Ovo je utoliko čudnije i manje oprostivo, što se kao kršitelji discipline pojavljuju ponekad više starešine, pa čak donekle i vojni komesari.

Desilo se da se jedan od komandanata brigade, koga sam usmeno ukorio zbog nekoliko nedozvoljenih propusta, žalio na mene svojim potčinjenim, pa me je komandni kadar brigade, na čelu sa brigadnim vojnim komesarom, pozvao radi objašnjenja. Isti takav zahtev postavio mi je i sam komandant brigade.

Desio se slučaj da je jedan od komandanata brigada zahtevao da se njegove jedinice povuku u rezervu, pa je i pretio da će to učiniti samovoljno, ako mu se ne dozvoli.

Desio se slučaj da je jedan od komandanata brigada zahtevao da najbitniji deo borbene zapovesti, pa se čak o tome nije ni izvestilo.

Desio se slučaj da je jedan komandant brigade, kome je bilo naređeno da izvrši drugi službeni zadatak, umesto da podnese obrazložen zahtev za promenu naređenja, prosto-naprosto izjavio da ga nije izvršio.

Desio se slučaj kad je jedan starešina, koji je bio privremeno postavljen za vršioca dužnosti komandanta divizije, protestovao potpuno nedopuštenim izrazima protiv privremenosti svoje dužnosti i zahtevao da se smeni.

Desio se slučaj da je komandant jednog odreda, koji je bio privremeno pridat armiji, na osnovu sopstvenih rasuđivanja i u sebičnoj želji da postigne neke koristi, pretio da će sa celim odredom napustiti veoma važan rejon.

Desio se slučaj da je jedan komandant brigade u toku razmatranja operativnog zadatka i rasporeda jedinica izjavio da će njegove jedinice izaći iz datog mesta tek kad ono bude napušteno od strane svih ostalih jedinica.

Desio se slučaj da je jedan komandant puka uslovio izlazak na položaj svoga puka izlaskom na isti položaj i Uraljskog odreda, koji je imao specijalan i vanredno važan zadatak.

Najzad, u nizu slučajeva, komandanti i vojni komesari insistirali su na ispunjavanju zahteva svojih potčinjenih, delom očevidno nerealnih, a delom i nezakonitih.

Razmatrajući svaki od ovih slučajeva pojedinačno, ja sam gotovo uvek dolazio do zaključka da posredi nije bila zla namera niti želja da se ne izvrši naređenje i prekrši disciplina, već najobičnije nerazumevanje suštine vojne službe i uzajamnih odnosa pretpostavljenih i potčinjenih, i, ponekad, potpuno pogrešno shvatanje suštine discipline.

Smatrajući da je potrebno učiniti kraj ovakvom stanju, apsolutno nedopustivom u vojsci, naročito onoj koja stoji licem u lice sa neprijateljem, naređujem da se ne zaboravi da se današnja disciplina razlikuje od discipline u staroj armiji u tome što se ne oslanja na strah od kazne, već ona u Crvenoj armiji počiva uglavnom na visokoj revolucionarnoj svesti. Ovo treba da ostavi traga u svim postupcima svakog pripadnika armije, da ga podstakne na potpuno svesnu i dobrovoljnu poslušnost i bespogovorno izvršavanje svih zakonitih zahteva.

U tom smislu sve starešine svih stepena i svi vojni komesari dužni su da služe kao primer i da ne zaboravljaju svoju posebnu odgovornost za kršenje zakonitosti i svoj dug.

Radničko-seljačka vlada daje našoj armiji velike zadatke i ona mora da uliva strah svim neprijateljima trudbenika, a to možemo postići samo ako sve jedinice armije budu čvrsto vezane gvozdenom disciplinom.

Sve sam ovo više puta objašnjavao prilikom obilaska jedinica armije, ali smatram neophodnim da još jednom ponovim sve u ovoj naredbi radi znanja i izvršavanja. Napominjem da će se ubuduće svako narušavanje discipline u službenoj dužnosti smatrati zlonamernim i svesnim prestupom i kao takvo strogo će se kažnjavati.

Komandant 4. armije i član
Revolucionarnog vojnog sovjeta — *M. Frunze*

NARODNOM KOMESARIJATU ZA VOJNE POSLOVE UKRAJINSKE SOCIJALISTIČKE SOVJETSKE REPUBLIKE I SOVJETU KOMESARA UKRAJINSKE SOCIJALISTIČKE SOVJETSKE REPUBLIKE

Br. 478

3. mart 1919. god.

Uvaženi drugovi!

Revolucionarni vojni sovjet 4. armije, koja kreće u vojni pohod u Turkestan, obraća vam se sa velikom molbom za pomoć. Armija, koja ima pred sobom složen i hitan zadatak, na žalost je veoma slabo opremljena za njegovo izvršenje. Najbolnije mesto je oskudica u naoružanju i artiljerijske, intendantske i inženjerijske opreme. Ne možemo računati na pomoć centralnih organa Sovjetske Rusije, zato što i oni nemaju. Veliki plen koji su zadobile junačke ukrajinske sovjetske snage, možda bi omogućio da nam se pomogne. Svestan ogromnih teškoća vezanih za transport i ostalo, Revolucionarni vojni sovjet ipak veruje da će njegova molba, u pogledu popune potrebnog materijala, ipak biti ispunjena.
S drugarskim pozdravom

Komandant 4. armije — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta 4. armije — *Berzin*

TELEGRAM U TAŠKENT PREDSEDNIKU TURKESTANSKOG CENTRALNOG IZVRŠNOG KOMITETA

7. mart 1919. god.

Voljom Radničko-seljačke vlade Ruske Republike postavljen sam za komandanta Južne grupe Istočnog fronta, uključujući i Turkestansku vojsku.[14] U najkraćem roku moje će jedinice stići u pomoć herojima — borcima Turkestana, koji nisu spustili crvenu zastavu i odbijaju sve besne nasrtaje neprijatelja. U vašoj ličnosti pozdravljam sve trudbenike naroda Turkestana. Molim da prenesete moj naročiti pozdrav trudbenicima mog rodnog kraja — Serirečja i mog rodnog grada Pišpeka. Kao Turkestanac po poreklu, učiniću sve da bi vam toliko željena pomoć stigla što pre.
Sa socijalističkim pozdravom

Komandant Južne grupe Istočnog fronta — *M. Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA 4. ARMIJE Br. 014

Samara 13. mart 1919. god.

Herojskim naporima jedinica delimično je već izvršen borbeni zadatak koji sam postavio armiji. U toku 8—10. marta jedinice Aleksandrovskogajske grupe uspele su da ovladaju rejonom Slomihinske, raskrsnicom važnih puteva. U isto vreme jedinice Uraljske grupe, posle niza pobeda, zauzele su rejon duž toka reke Urala do forposta Skvorkina uključno. Za to vreme, osim drugog plena, zarobljeno je i oko 800 kozaka, jedan deo njih predao se sa oružjem i na konjima. Razbijene jedinice neprijatelja potisnute su niz reku Ural ka jugu u rejon forposta Bogatinskog, a iz rejona Slomihinske na severoistok u pravcu M. Bajdžana.

U ime Sovjetske Republike izražavam toplu zahvalnost svima svojim borbenim drugovima za herojsko služenje otadžbini u odbrani prava trudbenika i, pozivajući ih na nove junačke podvige za konačno razbijanje već priklještenog neprijatelja, n a r e đ u j e m :

1. *Aleksandrovskogajska grupa* — zadržavajući čvrsto rejon Slomihinske, krenuće na front forpost Mergenevski, forpost Lbišćenski i, ugrožavajući pozadinu glavnine neprijatelja, produžiti, koliko bude moguće, sadejstvo sa Uraljskom grupom sa težnjom da se neprijatelju preseče put za povlačenje na jug. Za obezbeđenje svoje pozadine treba da zauzme rejon Bogatirjov, Šiljaja balka, forpost Čižinski 3.

2. *Uraljska grupa,* ne dozvoljavajući neprijatelju da se pribere i organizuje, produžiće neprekidno gonjenje sa ciljem da mu glavninu razbije i da zauzme ceo rejon uključno do forposta Lbišćenskog.

Pri izvršenju ove operacije zahtevam energičnije dejstvo krajnjih delova na desnom krilu grupe, koji će sa linije Širjajevski 1, Čurbakov (nema na karti) u pravcu forposta Budarinski odlučno sadejstvovati sa jedinicama koje nastupaju sa fronta.

Komandant armije i član
Revolucionarnog sovjeta — *Frunze*
Pomoćnik komandanta armije — *Novicki*
Načelnik štaba armije — *B. Lazarevič*

TELEGRAM REVOLUCIONARNOM VOJNOM SOVJETU ISTOČNOG FRONTA Br. 0681

14. mart 1919. god.

Upravo su stigli kod mene Elijeva, Kafijev i Zinovjev.[15] Prema poslednjim podacima iz Turkestana, tamo je krajnje neophodno hitno uputiti pojačanja — jer sve zavisi od toga. Izgubićemo ako drugove tamo razočaramo, a u isto vreme stanje komunikacija nalaže da se pojačanja odmah upute, dok nije nastala prolećna lapavica. Radi toga i komisija i rukovodstvo Turkestanske armije insistiraju: 1) da im se vrate oba oduzeta puka ili da im se pošalje popuna iz pozadine, 2) da im se razjasne zadaci koji ih očekuju, 3) da im se odrede izvori snabdevanja, ukoliko ostaje stari zadatak. Sa svoje strane smatram neophodnim da postavim Centru sledeća pitanja, koja treba odmah rešiti: 1) smatra li Republika da Turkestan treba da bude sledeći samostalni vojni zadatak, 2) ako smatra, onda je neophodno odmah organizovati odvojen Turkestanski front i dati mu određena sredstva i snage, 3) pod ovim uslovom i uz jačanje Južne grupe jednom brigadom iz pozadine, mogao bih da pružim odmah pomoć Turkestanu i da branim Uraljski i Orenburški rejon prema graničnoj liniji koju ste vi odredili. Sadašnje neodređeno stanje u svakom slučaju mora biti promenjeno. Očekujemo odgovor i tačne direktive. Razmatranje pitanja odlaska u Centar odloženo do završetka pregovora s vama. Molimo odgovor preko direktne veze do 11 časova 14. marta.

Komandant 4. armije — *Frunze*

TELEGRAM REVOLUCIONARNOM VOJNOM SOVJETU ISTOČNOG FRONTA Br. 436/opšt.

Samara

17. mart 1919. god.

Na osnovu direktive br. 313/k obrazovan je Revolucionarni vojni sovjet Turkestanske armije. U njega ulaze bivši komandant Orenburške divizije Zinovjev i drug Kafijev. Ovome Revolucionarnom vojnom sovjetu naređeno je da formira štab Turkestanske armije i da razvije Orenburšku diviziju u armiju sa jednom pešadijskom divizijom od 9 pukova i jednom konjičkom divizijom od 6 pukova.

15. marta na zajedničkoj sednici Revolucionarnog vojnog sovjeta grupe i Turkestanske armije u prisustvu punomoćnika Sovnarkoma za poslove Turkestana druga Elijave doneti su sledeći zaključci:

1) Revolucionarni vojni sovjet Južne grupe treba odmah da dobije direktivu sa nedvosmislenim zadatkom za vojni pohod u Turkestan, pored zadataka u direktivi br. 313 za obezbeđenje Uraljska i Orenburške oblasti i održavanja veze s Taškentom.

2) Južna grupa treba odmah da dobije potrebnu samostalnost i prava odvojenog operativnog fronta, neposredno potčinjenog Centru, i sledeću graničnu liniju sa Istočnim frontom: Saratov — Pokrovsk — Uraljsk — Orenburg — M. Kizil — Sari — Kamiš, sve uključno za Južnu grupu.

3) Posle likvidacije uralskog kozaštva, što se može uskoro očekivati, iz sastava 4. armije treba izdvojiti deo snaga za posedanje Uraljske i Orenburške oblasti, sa rukovodećim centrom u Orenburgu. Ove iste snage treba da služe za vezu sa Istočnim frontom i da štite njegov desni bok.

Kako za dejstvo u Turkestanu neće biti dovoljna samo Turkestanska armija, koja se sada formira, potrebno je da se tamo upute sve snage Južne grupe. Od ovih snaga, kad stignu u rejon Taškenta, treba formirati samostalni operativni Turkestanski front kojemu potčiniti Uraljsko-orenburšku grupu koja obezbeđuje ključni rejon za Turkestan.

4) Na osnovu gore izloženog, Revolucionarni vojni sovjet moli da dobije određena uputstva u što kraćem roku i zvaničnu potvrdu naređenja za stvaranje Revolucionarnog vojnog sovjeta Južne grupe i Turkestanske armije.

Revolucionarni vojni sovjet grupe — *Frunze, Novicki*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA

Br. 7

Samara 19. mart 1919. god.

Prema naređenju Glavkoma, načelnika štaba Revolucionarnog vojnog sovjeta, u telegramu br. 1018-op od 4. marta, izneo je primedbe koje je dao jedan od komandanata fronta. One se svode na sledeće:

»1. Izviđanje se gotovo i ne vrši. Obaveštajna služba je slabo organizovana, podaci o sastavu i snazi neprijatelja su krajnje neodređeni pa čak se ne zna uvek ni mesto gde se neprijatelj nalazi. Starešinski kadar ne poznaje zemljište.

2) Plan nastupanja se radi na osnovu pretpostavljenog rasporeda neprijateljskih snaga, zato što se ne zna stvarna linija njegove odbrane. Međutim, u sadašnjoj situaciji, nastupanje se svodi na borbu za naseljena mesta, a za to je potreban dobar plan, zasnovan na sadejstvu jedinica koje dejstvuju u raščlanjenom borbenom poretku.

3) Komandanti sektora i načelnici štabova se nalaze daleko od jedinica i ne mogu da prate tok nastupanja niti da njime rukovode.

4) Oklopni vozovi se koriste neznalački, dok bi oni kao pokretne tvrđave, po svojim tehničkim svojstvima, pri umešnom korišćenju i sa hrabrijim posadama mogli stvarati paniku kod neprijatelja.

5) Konjica dejstvuje aktivno i smelo, ali ne postoji dobro rukovođenje odozgo.

6) Pešadija, umesto da organizuje zauzeta naseljena mesta, razmili se po okolnim selima i bavi se svojim ličnim poslovima, što omogućuje neprijatelju da je otuda izbaci protivnapadima, često uz velike gubitke.

7) Svi ovi navedeni nedostaci dovode do toga da se nastupanje naših, brojno i tehnički nadmoćnih snaga, zadržava na neodređeno vreme.

Obraćajući svima pažnju na gore navedene nedostatke, Glavkom zahteva ozbiljan odnos prema borbi, u kojoj se greške plaćaju ljudskom krvlju i skupo koštaju Republiku. Starešine moraju pažljivo pripremati operacije, a za to je potrebno:

a) Temeljno proučavati snage i raspored neprijatelja putem izviđanja, obaveštajne službe i ličnog osmatranja.

b) Naređenje za akciju mora se zasnivati na podacima izviđanja, a treba da ga detaljno razradi viši komandant zajedno sa glavnim izvršiocima.

c) Prilikom borbi za naseljena mesta mora se probiti odbrambena linija, koju je neprijatelj organizovao korišćenjem okolnih sela, i, ne zadržavajući se oko mesta gde neprijatelj još daje otpor, obići takva mesta i pretnjom okruženja prinuditi ga na povlačenje.

d) Od starešina se zahteva inicijativa i pažljivo rukovođenje svim delovima borbenog poretka.

e) Naročito je važno umešno korišćenje oklopnih vozova, koji su kod nas opremljeni neuporedivo bolje nego kod neprijatelja i imaju uslove da dominiraju na železničkim prugama. Dva oklopna voza koji dejstvuju zajedno nesavladivi su. Komandanti sektora treba da daju oklopnim vozovima u njihovim rejonima određene zadatke i za neizvršenje ili kukavičluk predavati revolucionarnom sudu.

f) U slučaju zajedničkog dejstva oklopnih vozova i jedinica propisati znake raspoznavanja, sa kratkim rokom važnosti.

g) Paziti na održavanje čvrste veze.

h) Za vreme prekida borbe ili zadržavanja na nekim položajima ne sme se izgubiti veza s neprijateljem i stalno vršiti izviđanje njegovih snaga i rasporeda.

i) Konjica, koja dejstvuje na slobodnom krilu, treba da izviđa dublje u pozadinu neprijatelja.«

Iznoseći primedbe višeg rukovodstva, sa svoje strane smatram da je neophodno da podvučem naše do krajnosti nezadovoljavajuće izviđanje, a naročito izviđanje zemljišta. U tom pogledu imali smo teške propuste čak i u slučajevima kada je zemljište ispred nas moralo da postane važan operativni rejon. Tako, na primer, kad se u februaru pripremala odlučna operacija južno od Uraljska, njen uspeh je zavisio, uglavnom, od dejstva desnih obilaznih grupa. Međutim, nastupanje ovih jedinica tim pravcem i tim putevima, kako je bilo naređeno, nije bilo izvršeno pod izgovorom da je to nenaseljeno zemljište i da jedinice ne bi imale mogućnosti smeštaja za noćivanje. Ovi podaci su se pokazali kao neistiniti i rezultat je bio da, uglavnom zbog nedostataka izviđačke službe, februarska operacija nije uspela.

Naša druga ozbiljna slabost je aljkavost stražarske službe, što je ponekad imalo žalosne posledice, kao na primer slučaj u Penzenskom puku 20. februara.

Najzad, naša treća slabost je potpuno odsustvo ma kakvih radova na utvrđivanju zauzetih mesta, a ponekad se čak nije osećala potreba ni za postavljanjem prepreka na ulazima u sela, gde su bile smeštene naše jedinice.

Komandant grupe armija i član
Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Frunze*
Pomoćnik komandanta grupe armija — *Novicki*
Načelnik štaba grupe — *B. Lazarevič*

ZAPOVEST JEDINICAMA 4. ARMIJE

Br. 105

Samara — 19. mart 1919. god.

Jedinice 4. armije zauzele su rejone Lbišćenska i Slomihinske i na taj način izvršile su svoj neposredni bliži zadatak. Glavnina neprijatelja je razbijena i rasipa se na manje odrede. Čestitam pobedu svim herojskim jedinicama 4. armije. Ističem odlično držanje u teškim uslovima svih pripadnika armije, počev od redova do komandanata. Dužan sam da naročito podvučem borbenost jedinica 1. brigade 25. divizije, koje su u toku višednevnih borbi izgubile znatan deo starešinskog kadra ali i pored toga hrabro su se borile i gonile neprijatelja sve do Lbišćenska.

U ime radničko-seljačke Sovjetske Rusije zahvaljujem celokupnom sastavu Uraljske i Aleksandrovskogajske grupe. Radna Rusija može da se ponosi svojim drugovima.

Komandant armije i član Revolucionarnog
vojnog sovjeta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNE GRUPE

Br. 0765

22. mart 1919. god.

Budimpeštanski radio je javio o pobedi proleterske revolucije u Mađarskoj.[16] Mađarska je proglašena Sovjetskom Socijalističkom Republikom. Sovjet narodnih komesara Mađarske šalje, u ime radnika, seljaka i vojnika Republike, bratski pozdrav svim radnicima sveta a u prvom redu radnicima i seljacima Rusije. Čestitam poverenim mi jedinicama novu pobedu trudbeničkih masa. Ona nam kaže da su uzaludni svi napori parazita-kapitalista da iz ruku radnog naroda otmu njegova dostignuća. Jače stisni pušku, druže armejče, jače udaraj po neprijatelju, bliži se pobeda svetske revolucije. A s njom i čas kad će se Rusija istrgnuti iz mreže neprijatelja koji je guše.

Da živi naš novi drug Socijalistička Sovjetska Republika Mađarska!

Da živi velika socijalistička revolucija!

Komandant armije i član
Revolucionarnog vojnog sovjeta Južne grupe — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA

Br. 2

22. mart 1919. god.

Naredba jedinicama grupe br. 1 od 17. marta menja se u tački III pa naređujem:

I. Internacionalni pešadijski puk Aleksandrovskogajske samostalne pešadijske brigade rasformirati, a sve internacionaliste uputiti sa punim

naoružanjem i opremom u Samaru na raspolaganje štabu 4. armije za formiranje internacionalnih jedinica, a ostalo ljudstvo uputiti kao popunu drugih jedinica iste brigade.[17]

II. Aleksandrovskogajsku samostalnu pešadijsku brigadu u sastavu:

1. Štab brigade
2. Savinski pešadijski puk
3. Krasnokutski pešadijski puk
4. Balakovski pešadijski puk
5. Laki artiljerijski divizion — dve baterije
6. Samostalni konjički divizion
7. Samostalna inžinjerijska četa
8. Četa veze

uključiti u sastav 25. pešadijske divizije kao 2. brigadu, pri čemu

a) Savinski pešadijski puk sa jednim vodom artiljerije i jednim eskadronom ostaviti i dalje u rejonu Slomihinske i u operativnom pogledu privremeno potčiniti komandantu 22. divizije;

b) svi ostali delovi brigade, koji se premeštaju u rejon Ileckog Gorodka, saglasno naredbi grupi br. 015, ostaju privremeno potčinjeni u operativnom pogledu komandantu Turkestanske armije.

Komandant Južne grupe Istočnog fronta
i član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *M. Frunze*

TELEGRAM PREZIDIJUMU SVESAVEZNOG CENTRALNOG IZVRŠNOG KOMITETA

KOPIJA: Centralnom komitetu RKP(b)

Br. 728

Samara 22. mart 1919. god.

Još jednom ističem krajnju nužnost hitnog odašiljanja odgovornih radnika (za) Uraljsk. Postoji opasnost propadanja rezervi hrane, kao i mesa i ribe. Iako hrane ima u izobilju, ipak se opaža njen nestanak sa tržišta, a to izaziva ozlojeđenost. Upućivanje odgovornih ljudi naročito je potrebno s obzirom na situaciju na frontu.

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta
Južne grupe i član VCIK — *M. Frunze*

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA

Br. 1/1

30. mart 1919. god.

Da bi se stvorili uslovi za najsigurnije čuvanje službene tajne, naročito tajnosti organizacije vojske i operativnih dejstava, u dopunu i za potvrdu i razvijanje postojećih zakonskih odredaba naređujem:

1. U svakoj jedinici, štabu, upravi i ustanovi vođenje poverljive prepiske i čuvanje svih poverljivih dokumenata mora da bude povereno poverljivim ličnostima, poimenično i preko naredbe.

2. Van službenog vremena poverljivi dokumenti moraju biti pod ključem u spremištu ili u naročitoj prostoriji, u koju se dozvoljava ulazak, u odsustvu odgovarajućih starešina i komesara, samo u prisustvu naročito određenih odgovornih dežurnih.

Kategorički se zabranjuje nošenje kući ma kakvih poverljivih dokumenata i rad na njima u stanu.

3. Šifre se moraju naročito čuvati. U svakoj jedinici naredbom starešine mora se poimenično odrediti ko je odgovoran za čuvanje šifri i ko ima pravo da rukuje šiframa.

Svaka šifra mora biti u zasebnoj koverti, zapečaćena sa dva pečata od crvenog voska, pečatom jedinice i pečatom vojnog komesara, i čuvana u čeličnoj kasi ili u drugom spremištu, koje bude odredio starešina svojom naredbom. Nijedan dokument ne sme se čuvati u šifrovanom stanju, i zato posle šifriranja ili dešifriranja dokument se mora odmah spaliti. Ako se dokument poslat šifrom mora čuvati u arhivi, onda se čuva u dešifrovanom stanju.

4. Svi poverljivi dokumenti koji se moraju umnožiti mogu se otkucati samo u potrebnom broju primeraka i obavezno u prisustvu jednog od lica odgovornih za poverljivu prepisku. Broj primeraka u svakoj jedinici određuje starešina, svaki primerak dobija broj i na poslednjoj strani svakog poverljivog dokumenta upisuju se imena lica i ustanova kojima i koliko primeraka se dostavlja.

Treba ustanoviti red da ista ustanova i ista lica dobijaju uvek primerak poverljivog dokumenta pod istim brojem.

Ako se poverljivi dokumenti štampaju u štampariji, onda se posle štampanja, u prisustvu orgovornih lica, slog rastura. Ako se poverljivi dokumenti litografišu ili se umnožavaju na neki drugi način, onda se posle završenog rada, u prisustvu orgovornih lica, litografski kamen mora očistiti, a svi drugi aparati i pribor dovesti u stanje u kojem se ne može dobiti otisak.

5. Nijedna niža ustanova nema pravo da doslovno i u potpunosti prekucava poverljive dokumente, dobijene od više ustanove. Svaki starešina je dužan da na osnovu dobijenih poverljivih uputstava sastavi svoje naređenje, u koje će uneti samo ono što se mora izvršiti i što moraju da znaju njegovi potčinjeni.

Zbog nesporazuma, koji su se pojavili, naređujem da se samo tako shvati član § 16. Pravila službe, tj. da se doslovno prepisivanje naređenja odozgo uz dodatak samo svojih objašnjenja može samo izuzetno dozvoliti.

6. Za slanje poverljivih depeša ili vođenje telegrafskih poverljivih razgovora u svakoj jedinici, štabu itd. treba naročitim naređenjem ovlastiti poverljiva lica, a njihov se spisak mora nalaziti kod svakog telegrafskog aparata i biti poznat svim štabovima, ustanovama itd. sa kojima se održava veza.

7. Ako treba primiti ili predati telegrafski operativni ili neki drugi strogo poverljivi dokument, poziva se poverljivi dežurni koji najpre proverava ime lica koje prisustvuje prijemu ili predaji dokumenta u drugom štabu, ustanovi itd., a zatim stalno ostaje kod aparata u toku predaje poverljivog dokumenta i pazi da aparatu ne priđu druga neovlašćena lica. Na svakom predatom i primljenom telegramu, na prvom listu

gore, upisuju se imena ovlašćenih dežurnih koji su predavali ili primali telegram. Svi ostali poverljivi telegrami primaju se i predaju pod nadzorom dežurnog komesara, ukoliko je poverljivi dežurni zauzet.

8. Poverljive teleprinterske pantljike odmah se lepe na telegrafske formulare.

Pantljike aparata morze sa poverljivim tekstom, odmah se posle kontrole teksta otkidaju i spaljuju u prisustvu dežurnog komesara.

9. Ulaz u prostorije gde su smešteni telegrafski aparati, sem poverljivim dežurnim i dežurnim komesarima, dozvoljava se još samo stalnom osoblju i rukovodiocima veze.

U prostoriji treba da bude uvek prisutan dežurni komesar, i samo sa njegovim odobrenjem mogu da uđu svi ostali koji koriste telegraf. Za izvršenje ovih pravila zadužen je načelnik veze određenog štaba, ustanove itd. i vojni komesar operativne uprave, i njih dvojica su jedino i punopravno rukovodstvo telegrafske veze određene ustanove.

Komandant grupe i član
Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Frunze*

IZVEŠTAJ REVOLUCIONARNOM VOJNOM SOVJETU ISTOČNOG FRONTA

Br. 860

1. april 1919. god.

Vodeći računa o današnjem stanju na frontu 1. i 5. armije i polazeći od zadataka postavljenih Južnoj grupi u vezi sa mobilizacijom u širokom obimu u Turgajskoj, Orenburškoj i Uraljskoj oblasti, a naročito u pogledu prikupljanja konja za potrebe cele Republike, Revolucionarni vojni sovjet grupe smatra za potrebno:

1. Turkestanskoj armiji postaviti sledeće zadatke:

a) držati deo fronta u rejonu Orska i čvrstu vezu levim krilom sa 1. armijom;

b) odrediti dovoljno jake garnizone u Orenburgu i drugim glavnim mestima pokrajine, kako bi se učvrstilo zauzimanje naš(im) jedinica(ma) Turgajske i Orenburške oblasti;

c) osigurati železničke linije: Orsku i Taškentsku od Orenburga do Aktjubinska;

d) bazirati se — jednom brigadom na Turkestan, a svim ostalim jedinicama armije na Uraljsk, Pokrovsk;

e) u najkraćem roku sprovesti mobilizaciju ljudi i prikupljanje konja, druge stoke i prevoznih sredstava u granicama Turgajske i Orenburške oblasti.

2. 4. armiji postaviti zadatke:

a) jedinice 22. pešadijske divizije produžiće nastupanje niz reku Ural sa ciljem da ovladaju Saharnom, da se učvrste na liniji Slomihinska, Saharna, Džambejtinsko stanište, a posle, da se ograniče samo na ispade u pravcu Kalmikovska i Gurjeva;

b) u Uraljsku, Lbiščensku, Slomihinskoj i u drugim važnim mestima odrediti dovoljno jake garnizone za obezbeđenje Uraljske oblasti;

c) čuvati železničke linije Uraljsk, Pokrovsk, Jeršov, Nikolajevsk i Urbah i Aleksandrov-Gaj;

d) za snabdevanje se bazirati na Uraljsk, Pokrovsk;

e) u najkraćem roku sprovesti mobilizaciju ljudi i prikupljanje konja, druge stoke i prevoznih sredstava u granicama Uraljske oblasti;

3. 25. pešadijska divizija biće rezerva grupe sa sledećim zadacima:

a) štab divizije će se smestiti u Buzuluku, a veći deo divizije rasporediti u rejonu Orenburg, Buzuluk, Ilecki Gorodok, s ciljem:

aa) da bude najbliži oslonac Turkestanskoj armiji u njenom zadatku držanja dela fronta;

bb) čvrstim držanjem glavnih naseljenih mesta obezbediti zauzeti rejon, koji je naseljen politički nepouzdanim elementom;

cc) obezbediti pozadinu Turkestanske armije i 22. divizije od nasrtanja neprijateljskih odreda, koji lutaju stepama;

dd) osigurati železničku prugu od Orenburga do Kinelja;

b) manji deo divizije, brigadu koja se formira, smestiti u Samari sa zadatkom:

aa) da održava red u gradu i u bližoj okolini;

bb) da osigurava bliže prilaze Samari od Belebeja;

cc) da čuva železničku prugu na deonici Kinelj, Samara, most preko Volge.

Prema tome, bez obzira na privremeno obustavljanje operacija u Turkestanu, pojavljuje se potreba:

1. Da se sačuva Južna grupa u sastavu dve samostalne armije — Turkestanske i Četvrte, koje imaju, kako je napred navedeno, različite zadatke i koje dejstvuju na raznim i međusobno jako udaljenim frontovima.

2. Da se preduzmu mere za što brže formiranje štaba Turkestanske armije u punom sastavu po formaciji.

3. Odmah pristupiti stvaranju samostalnog rukovodstva 4. armije, makar u vidu Revolucionarnog vojnog sovjeta sa glavnim štabom i funkcionerima dovoljno kompetentnim ne samo za vođenje ratnih operacija, već i za hitno sprovođenje mobilizacije u Uraljskoj oblasti i uopšte za objedinjavanje celokupne delatnosti vojne uprave u pokrajini.

Za dužnost komandanta armije i u isto vreme člana Revolucionarnog vojnog sovjeta predlaže se drug Stukov (bivši član Rev. voj. sovj. 5. armije), za dužnost drugog člana Revolucionarnog vojnog sovjeta drug Jermošenko (sada predsednik Oblasnog uraljskog revolucionarnog komiteta), a za dužnost načelnika štaba Grigorjev (vojni rukovodilac Kostromskog gubernijskog vojnog komesarijata), koji je dao pristanak.

Usled hitnosti predstojećih poslova Revolucionarni vojni sovjet grupe moli da se ova lica postave na određene dužnosti i da im se, po odobrenju predsednika Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike, odmah dozvoli vršenje dužnosti.

Novoformirano rukovodstvo armije ima odmah da pređe u Uraljsk, zato što rukovođenje iz Samare nije mogućno.

4. Rukovodeći aparat Južne grupe odvojiti od rukovodstva 4. armije i ostaviti ga u Samari, sve dok se situacija iz osnova ne promeni.

Izveštavajući o svemu gore izloženom, Revolucionarni vojni sovjet grupe smatra neophodnim da doda.

a) da usled velikog broja i važnosti zadataka postavljenih armijama grupe i

b) usled veoma slabog sastava jedinica, naročito 22. pešadijske divizije, 1. brigade 25. pešadijske divizije i bivše Aleksandrovskogajske pešadijske brigade — nije moguće dalje upućivanje ikakvih pojačanja iz sastava jedinica Južne grupe na front 1. i 5. armije, zato što postojeće snage, koje se ne popunjavaju i uz nesigurnost nekih jedinica, jedva mogu da obezbede izvršenje postavljenih zadataka.

Uzimajući u obzir da se danas mogu koristiti i neki ranije nezamenljivi funkcioneri, Revolucionarni vojni sovjet moli da se hitno odobri formiranje štaba 4. armije, kako bi njeno rukovodstvo, koje je u isto vreme i rukovodstvo grupe, dobilo svoj odvojen aparat formiran na osnovu formacije štaba fronta.

Komandant Južne grupe i član
Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA

Br. 021

10. april 1919. god.

1. Neprijatelj je zauzeo Sterlitamak i Belebej i potiskuje jedinice 1. i 5. armije, preteći u isto vreme prodorom u pozadinu levog krila 5. armije u rejonu Buguljme radi odsecanja 1. od 5. armije.

2. Naredbom komandanta Istočnog fronta br. 01161[18] od 10. aprila, u cilju objedinjavanja dejstava protiv Ufimske grupe neprijatelja, od 12 časova 11. aprila, pored 4. i Turkestanske armije, meni se u operativnom pogledu potčinjavaju i 1. i 5. armija i utvrđeni rejon dela reke Volge od Stavropolja do Sizrana. Sve navedene armije ulaze u Južnu grupu armija Istočnog fronta.

Levo (severno) od naše grupe formirana je Severna grupa od 2. i 3. armije pod komandom komandanta 2. armije.

Osim toga su za neposrednu odbranu Simbirska i Kazana izvođeni posebni odredi.

Linija razgraničenja između Južne i Severne grupe: Birsk, Čistopolj, ušće reke Kame, sve uključno za Severnu grupu.

3. Radi izvršenja direktive komandanta fronta, određujem poverenoj mi Južnoj grupi zadatak: zadržavajući pritisak neprijatelja na frontu, formirati udarnu grupu u rejonu Buzuluka na čelu sa komandantom 1. armije i, prelaskom u odlučan napad, izvršiti udar i u levi bok neprijatelja i odbaciti ga prema severu.

U vezi s tim n a r e đ u j e m :

1. *5. armiji,* da primenjujući najodlučnije mere sredi stanje u svojim jedinicama i da pošto-poto zadrži nadiranje neprijatelja u pravcu Buguruslana i duž Buguljminske železničke pruge, braneći glavni put Buzuluk — Bugurslan — Buguljma. Obratiti naročitu pažnju osiguranju svoga levog boka i u tom cilju izvršiti pregrupisavanje snaga i stvoriti rezervu u rejonu Buguljminske železničke pruge.

Štab armije da ostane u Buguruslanu.

2. *1. armiji:*

a) delovima 20. pešadijske divizije zadržavati neprijatelja približno na liniji od Meleusa, na glavnom putu iz Sterlitamaka za Orenburg, preko Seitova i Aljoškina do Ratčine (Kozinka) uključno;

b) jednu brigadu 24. pešadijske divizije odmah prebaciti železnicom u rejon severno od železničke stanice Tockaja i uključiti je u rezervu;

c) ostale jedinice 24. pešadijske divizije ima da zadržavaju nadiranje neprijatelja u pravcu Buguljčana i time da omoguće prikupljanje udarne grupe u rejonu Buzuluka;

d) jedinice 31. pešadijske divizije, koje su privremeno u sastavu armije, odmah uputiti na Buzuluk u sastav svoje divizije;

e) štab armije odmah da pređe u Buzuluk.

3. *Turkestanskoj armiji:*

a) sve jedinice 31. pešadijske divizije i 2. brigadu 3. konjičke divizije, koje su uključene u sastav udarne grupe pod komandom komandanta 1. armije, prebaciti železnicom i staviti mu ih na raspolaganje severno od Buzuluka. Pri tome imati u vidu da jedna pešadijska brigada, konjički puk i štab divizije moraju biti tamo najkasnije do 18. aprila;

b) od 1. brigade 3. konjičke divizije, koju odmah premestiti iz Uraljska i Buzuluka u rejon Orenburg — Ilecki Gorodok, i mesnih jedinica obrazovati samostalnu Orenburšku grupu za odbranu Orenburga, pod komandom komandanta Turkestanske armije;

c) 224. pešadijski puk 25. pešadijske divizije u mestu Ilecki Gorodok ostaje privremeno na raspolaganju komandanta Turkestanske armije.

4. *4. armiji:*

a) 22. pešadijska divizija sa Kirgijskom konjičkom brigadom i 221. pešadijskim pukom i dalje će čvrsto držati zauzeti rejon Uraljske oblasti;

b) 73. brigada 25. pešadijske divizije, koja je uključena u sastav udarne grupe, najkasnije do 18. aprila posešće položaj Lugovoje — Bezvodnovka (43—53 km severno od Buzuluka) na kojem će štititi rejon prikupljanja cele udarne grupe;

c) produžili prevoženje u rejon Buzuluka 75. brigade 25. pešadijske divizije, bez 224. puka, koja je uključena u sastav udarne grupe;

d) 74. brigada 25. pešadijske divizije ostaje u Samari i zajedno sa jedinicama koje se tamo formiraju ulazi u rezervu cele Južne grupe;

e) po prijemu ovoga naređenja, 73. i 75. brigada 25. pešadijske divizije, koje su uključene u sastav udarne grupe, potčinjavaju se u operativnom pogledu komandantu 1. armije.

5. Zahtevam od svih da po prijemu svojih zadataka budu svesni krajnje potrebe da se neprijatelj zaustavi u razvijanju svojih uspeha, da bi se uz pomoć pojačanja koja se očekuju od oblasti prešlo u protivofanzivu kako bi se neprijatelj odlučno potukao. Da bi se to postiglo naređujem da se pre svega u jedinicama uvede najstrožiji red i drastično zaoštri odgovornost onih koji su zaboravili svoj dug revolucionara i borca za sreću i slobodu trudbeničkih masa.

Da bi se u ovoj vanredno komplikovanoj situaciji moglo komandovati, naređujem svima komandantima armija i njihovim štabovima da mene i susede uvek i na vreme obaveštavaju o momentanom stanju na frontu armije, tačno označavaju položaj svih jedinica, jasno izlažu date im zadatke i stalno vrše izviđanje kako se ne bi gubio dodir s neprijateljem i da bi se tačno poznavao raspored njegovih snaga.

Revolucionarni vojni sovjet Južne grupe — *Frunze*

PORUKA JEDINICAMA JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA

10. april 1919. god.

Vojnici Crvene armije!

Pažnja trudbeničke Rusije opet je prikovana za vas. Radnici i seljaci sa strepnjom prate vašu borbu na istoku.

Zemljoposednici i kapitalisti igraju ovde u ličnosti Kolčaka poslednju igru. Nade bogataša u druge kandidate za cara — ukrajinskog pana hetmana Skoropadskog, donskog atamana Krasnova, carskog generala Denjikina — propale su. Herojske armije Južnog i Ukrajinskog fronta očistile su gotovo ceo jug Rusije od bandi belogardejskih razbojnika i francuskih, engleskih i grčkih najamnika, koji su ih podržavali.

Herson, Nikolajev, Odesa, Krim ponovo su vraćeni trudbeničkoj Rusiji.

Crvena zastava vijori iznad cele velike ruske ravnice, sve do obala Azovskog i Crnog mora. Već je izgledalo da je došlo vreme da naš narod, toliko izmučen teškom borbom, slobodno odahne i pristupi mirnom radu. Ali pobeda je opet odgođena privremenim neuspehom našeg oružja na Istoku.

Osećajući svoj skoro sramni kraj, kolčakovci ulažu poslednje napore jer vide širenje revolucije na Zapadu, gde već jedna zemlja za drugom dižu zastavu ustanka. Kolčak je za japanske i američke pare sakupio i obučio armiju i naterao je streljanjima i kaznama da sluša naređenja carskih generala, a sad sanja da stavi na glavu carsku krunu.

To se neće desiti. Oslanjajući se na moćnu podršku cele trudbeničke Rusije, armija Istočnog fronta neće dozvoliti da pobede paraziti. Suviše su velike žrtve koje su podneli radnička klasa i seljaštvo. Suviše je proliveno njihove krvi, da bi sad, uoči svoje pune pobede, dozvolili neprijatelju da se opet popne na leđa radnog naroda.

U pitanju je njegova sadašnjost i budućnost. U našim redovima nema mesta za malodušnost i strah od neuspeha. To su privremeni neuspesi i mogu se objasniti time što smo morali da odvojimo deo naših snaga za Južni front. Sad je naš zadatak pri kraju i oči Rusije opet su uperene u nas.

Pomoć dolazi. Napred, drugovi, u poslednji i odlučni boj protiv najamnika kapitala — Kolčaka!

Napred za svetlu i srećnu budućnost radnog naroda!

Komandant Južne grupe Istočnog fronta — *Mihajlov—Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Kujbišev*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNE GRUPE

Br. 10

Samara 14. april 1919. god.

Za neposrednu odbranu reke Volge organizuju se utvrđeni rejoni kod Kazana, Simbirska i Samare.

Na zahtev Revolucionarnog vojnog sovjeta, ove utvrđene rejone braniće samostalni garnizoni sastavljeni od mobilisanih radnika, stražarskih jedinica, jedinica Sveruske komisije sa vanrednim ovlašćenjima (ČK)[19], odreda Opštevojne obaveze (Vseobuča)[20], odreda Komisije za prikupljanje hrane[21] koji se povlače iz rejona koji je zauzeo neprijatelj, i svih mesnih vojnih snaga koje bi se mogle upotrebiti za ovu svrhu.

Radi izvršenja ovoga zadatka:

1) Za komandanta Samarskog utvrđenog rejona određujem samarskog gubernijskog vojnog komesara druga Gintera, čija se ustanova preformira u štab odbrane utvrđenog rejona.

2) Komandant će svojom naredbom sve odrede radnika, komisija za prikupljanje hrane i opšte vojne obaveze, koji obrazuju garnizon Samarskog utvrđenog rejona, preformirati u pukove i objediniti ih u brigade.

3) Na više komandne dužnosti u radničkim pukovima postavljati starešinski kadar Samarskih sovjetskih kurseva, a na dužnosti komandira četa i vodova — slušaoce istih kurseva.

4) Stražarske jedinice Samare pojačati do brojnog stanja pukova, u kome cilju je potrebno naređenjem komandanta rejona prikomandovati odvojene čete iz sreza i odmah odrediti koje će to biti čete, kako bi već sad u njima mogla početi borbena obuka, kako strojeva tako i politička.

5) Probnu mobilizaciju radničkih pukova, odreda opšte vojne obaveze, mesnih odreda Komisije za prikupljanje hrane i odreda Sveruske komisije sa vanrednim ovlašćenjima sa prikupljanjem na određenim zbornim mestima, provesti do 20. aprila.

6) Sa komandnim kadrom u isto vreme izvršiti komandantska putovanja radi upoznavanja utvrđenih položaja koji će se zauzeti.

7) Do 17. aprila razraditi sve pojedinosti saglasno ovome naređenju i izvestiti o:

a) Opštem brojnom stanju garnizona Samarskog utvrđenog rejona i njegovom rasporedu po utvrđenim položajima.

b) Imenima viših starešina do komandanata bataljona i baterija uključno.

c) Razrađenom planu odbrane utvrđenog rejona.

d) Zbornim mestima jedinica i marš-rutama njihovog kretanja ka sektorima utvrđenog rejona.

8) Odmah potvrditi prijem ovog naređenja.

Komandant Južne grupe Istočnog fronta
i član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *M. Frunze*
Pomoćnik komandanta grupe — *F. Novicki*

TELEGRAM PREDSEDNIKU NARODNIH KOMESARA LENJINU. PREPIS PREDSEDNIKU SVESAVEZNOG CENTRALNOG IZVRŠNOG KOMITETA KALINJINU

Samara **17. april 1919. god.**

Revolucionarnom vojnom sovjetu Južne grupe armija Istočnog fronta obratio se vanredni vojni komesar Stepske kirgijske pokrajine, koji je u isto vreme i predsednik Turgajskog oblasnog izvršnog komiteta, drug Ali Bej Džangiljdin s molbom da mu se hitno dodeli dvadeset miliona rubalja za vojne potrebe Turgajske oblasti, a ukoliko mi to nismo u stanju da učinimo, da zamolimo Centar za ubrzanje novčane pošiljke. Osim toga tražio je od Centra dvesta miliona za vojne i civilne troškove na učvršćenju sovjetske vlasti u oblasti, ali do sada nije dobio nikakav odgovor, i ne raspolaže nikakvim sredstvima. Revolucionarni vojni sovjet, sa svoje strane, smatra da je dodeljivanje novca za vojne potrebe Turgajske oblasti veoma potrebno, ali kako je tražena velika suma, Revolucionarni vojni sovjet ne može da primi odgovornost za njeno dodeljivanje i moli vašu saglasnost da mu se dâ dvadeset miliona, ili onoliko koliko vi odredite, a takođe moli da ubrzate slanje traženih dvesta miliona.

Revolucionarni vojni sovjet Južne grupe — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA

Br. 022[22]

19. april 1919. god.

1. Iz zaplenjenih neprijateljevih naređenja vidi se da protiv naše 5. armije u rejonu Buguruslana nastupa 3. uraljski korpus, čija 6. uraljska divizija nastupa severnije od reke Kinelj, a južnije od nje 7. uraljska divizija brdskih strelaca u sastavu: 25, 26, 27. i 28. pešadijski puk, 7. artiljerijska brigada, 1. uraljski husarski puk, Jegerski bataljon i Orenburška kozačka brigada.

16. aprila ove divizije morale su zauzeti front prema jugu da bi dalje nadirale pravcem železnička stanica Podbeljskaja — Kineljskije Gorodki — Čepurnovka. Orenburškoj kozačkoj brigadi naređeno je da nastavi nastupanje ka železničkoj stanici Tolkaj.

U sastav 3. uraljskog korpusa osim toga, izgleda, ulazi i Iževska brigada, ali nije poznat rejon gde se ona nalazi.

U neprijateljsku Sterlitamsku grupu ulazi 6. korpus u čijem su sastavu 11. i 12. divizija. Do 12. aprila izgleda da je desno krilo 6. korpusa, 44. pešadijski puk sa baterijom, zauzelo Jegorjevku (to je, izgleda, selo oko 32 km jugoistočno od železničke stanice Abdulino).

Osim toga iz zaplenjenog naređenja 45. puku vidi se da je 12. neprijateljska divizija stigla na južnu obalu reke Dema u rejon Bogorodsko (Ponomarjovo), Aljabjevo, Vozdižensko (stanica Nikitino).

Sudeći po naređenjima, između neprijateljskog 3. uraljskog i 6. korpusa nije bilo veze do 16. aprila.

2. S obzirom na ovu situaciju potrebno je sa još više energije nastaviti izvršenje moga operativnog plana, čije je težište na razbijanju Buguruslanske grupe neprijatelja, pre no što uspostavi taktičku vezu sa 6. korpusom, koji nastupa iz rejona Sterlitamaka.

U dopunu i potvrdu svega ranije iznetog, n a r e đ u j e m :

a) 5. armija, ojačana 74. i 75. brigadom 25. pešadijske divizije, ima ne samo da zaustavi dalje napredovanje neprijatelja duž buguljminske i buguruslanske železničke pruge, već da protivudarom potisne i zauzme Buguruslan, smatrajući to svojim bližim zadatkom. Štab armije ostaće u Krotovki.

b) Udarna grupa pod komandom komandanta Turkestanske armije druga Zinovjeva, u sastavu: 73. brigada 25. pešadijske divizije, 31. divizija i Orenburška kozačka brigada, pošto se prikupi u rejonu severno od Buzuluka, da pređe u odlučno nastupanje opštim pravcem prema frontu — železnička stanica Zagljadino — Buguruslan, i u sadejstvu s 5. armijom da razbije neprijatelja i odbaci njegovu Buguruslansku grupu ka saveru, presecajući ka Belebeju.

Komandant udarne grupe ima zadatak da, koristeći svoju konjicu, održava vezu s našom 1. armijom; da organizuje izviđanje u međuprostoru između 3. uraljskog i 6. korpusa neprijatelja, prekidajući njihovu međusobnu vezu; da obezbedi desni bok udarne grupe i da energično prodire u duboku pozadinu 3. uraljskog korpusa neprijatelja, u rejon približno između železničkih stanica Saraj Gir i Filipovka.

Štab udarne grupe (u isto vreme i Turkestanske armije) biće u Buzuluku. Komandant Turkestanske armije preduzeće sve potrebne mere za što brže prikupljanje svih jedinica armije iz orenburškog rejona u rejon Buzuluka.

c) 1. armija, bez obzira na sve teškoće, prekinuće svoje povlačenje i preći u odlučno nastupanje, sa zadatkom da veže snage 6. neprijateljskog korpusa koje se nalaze pred njom, onemogućujući im povezivanje sa 3. uraljskim korpusom i samim tim ugrožavanje desnog boka udarne grupe.

Osim toga armiji, u čiji se sastav uključuju 224. pešadijski i 10. konjički puk kao i sve mesne orenburške jedinice, stavlja se u zadatak da formiranjem samostalne orenburške grupe obezbedi rejon Orenburga. Ova grupa treba u najkraćem roku da smeni jedinice Turkestanske armije, koje su do sada branile Orenburg sa istoka i da osigura ukrcavanje i prebacivanje ovih jedinica iz Orenburga u rejon udarne grupe, i to: Orskog i Buzuluskog streljačkog i Orskog, Ajsanovskog i 2. prekobrojnog konjičkog puka. Štab armije preći će u Soročinsko.

d) 4. armija koju sačinjavaju: 22. pešadijska divizija, 9. konjički puk, Savinski streljački puk i Kirgiska konjička brigada, pod opštim rukovodstvom komandanta 22. pešadijske divizije i dalje će čvrsto držati zauzeti rejon Uraljske oblasti.

3. Komandant 5. armije i komandant udarne grupe odmah će dostaviti svoje mišljenje u vezi sa ovim naređenjem i obavestiti o završenim pripremama za operaciju. Posle toga će se odrediti vreme početka odlučnog i koordiniranog nastupanja.

4. Komandanti armija će me svakodnevno što detaljnije obaveštavati o pripremama za operaciju, sa naznačenjem rasporeda jedinica, njihovog borbenog sastava i stepena snabdevenosti.

Komandant Južne grupe — *Frunze*

TELEGRAM KOMANDANTU ISTOČNOG FRONTA

Br. 01101

Samara

19. april 1919. god.

Posle razgovora sa svima komandantima grupe pokazalo se da u ovoj složenoj situaciji grupa nema dovoljno snaga (raspolaže 25. i 31. pešadijskom divizijom i 2. pešadijskom divizijom u rezervi fronta) za uspešno izvršenje svoga bližeg zadatka — zaustavljanja nadiranja neprijatelja ka Volgi na sektoru Simbirsk — Samara udarom od Buzuluka u pravcu Buguruslana. Radi toga potrebno je 1. armiju ojačati najmanje jednom divizijom, kako bi se obezbedila njena otporna moć i mogućnost prelaska na aktivno dejstvo makar na levom krilu.

Situacija na Uraljskom frontu zahteva ojačanje 22. divizije najmanje jednom brigadom. Na taj način, za izvršenje neposrednog, bližeg zadatka grupu treba ojačati odmah jednom divizijom i jednom brigadom. Kasnije, radi potiskivanja neprijatelja i uspostavljanja ranijeg stanja, a potom i za konačno razbijanje njegovih snaga, biće potrebno dalje ojačavanje svežim snagama, pri čemu će u buguljminskom pravcu biti potrebna bar jedna divizija i u pravcu od Buzuluka najmanje još jedna.

Na taj način, za operaciju zaposedanja celog napuštenog rejona potrebne su još dve divizije.

Komandant grupe — *Frunze*

TELEGRAM SARATOVSKOM GUBERNIJSKOM VOJNOM KOMESARU

Br. 01127

20. april 1919. god.

Situacija kod Uraljska zahteva veoma hitno slanje pomoći u najvećoj mogućnoj meri. Vojne kompozicije koje su već krenule, ili koje polaze, treba da budu u punoj borbenoj gotovosti jer postoji mogućnost da se na pruzi pojave neprijateljske konjičke snage. Potrebno je uputiti železnički odred za opravku pruge, jer može biti razorena. Naredite pokrovskom sreskom vojnom komesaru da montira oružje na vagone oklopnog voza, koji se tamo nalazi, i uputite voz prema naređenju komandanta 4. armije Ugrjumova, koji polazi 21. aprila iz Samare. Upućuje se oružje za voz. Izvestite o poslatim jedinicama i o vašim naređenjima u vezi sa gornjim.

Komandant Južne grupe — *Frunze*
Pomoćnik komandanta — *Novicki*

TELEGRAM MOSKVA, KREMLJ, PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU

Br. 1000

PREPIS: NARODNOM KOMESARU FINANSIJA

Samara 20. april 1919. god.

U datom momentu u samarskoj filijali Narodne banke nestalo je novčanica i zbog toga je presušio izvor snabdevanja blagajne Južne grupe armija. Poznato vam je stanje na frontu i da se ono ne bi pogoršalo zato što armija ne raspolaže novčanicama molim za naređenje da se hitno pošalje pripomoć samarskoj Narodnoj banci u iznosu od 200 miliona rubalja. O naređenju brzojavite.

Revolucionarni vojni sovjet Južne grupe — *Frunze, V. Kujbišev*

IZVEŠTAJ KOMANDANTU ISTOČNOG FRONTA

Br. 01161

Samara 22. april 1919. god.

Sudeći po sadržini telegrama vrhovnog komandanta br. 780/op[23], komandant 1. armije žalio se zbog zahteva Revolucionarnog vojnog sovjeta Južne grupe da štab 1. armije uprkos stvorenoj situaciji, ostane u Orenburgu. O ovom pitanju izveštavam:

1. Još u vreme kad je neposredno od Vas primio direktivu u kojoj su zahtevana energična aktivna dejstva pretežno na njegovom levom krilu, komandant 1. armije je, bez opravdanih razloga, nastojao da povuče svoju armiju ka železničkoj pruzi Orenburg — Samara, približno na liniju Perevolocki — Kiseljovka -- Ignaškino.

2. Rukovodstvo 1. armije, ispoljavajući nepotrebnu nervozu, počelo je ranije evakuaciju svih odeljenja štaba armije iz Orenburga u Sizranj, pri čemu je prevoženjem čak i bezvrednog inventara omelo hitno operativno prebacivanje jedinica Turkestanske armije iz Orenburga u rejon Buzuluka.

3. Posle odluke o prenošenju obezbeđenja orenburškog rejona na 1. armiju, koja je doneta u saglasnosti sa komandantom 1. armije, rukovodstvo ove armije požurilo je da se što pre premesti iz Orenburga u Soročinsko, ne obazirući se na operativnu, a naročito na političku situaciju.

4. S obzirom na odlazak iz Orenburga štaba Turkestanske armije smatralo se da će sve do završetka prebacivanja svih jedinica 1. armije i evakuacije svih stvari od vrednosti orenburški rejon biti predmet najveće pažnje rukovodstva armije, pogotovu što su aktivna dejstva neprijatelja bila opažena tek u daljoj okolini Orenburga, na putevima prema Orsku. Zato je Revolucionarni vojni sovjet grupe naredio da se Revolucionarni vojni sovjet armije i glavne ličnosti operativne uprave zadrže u Orenburgu do krajnjih mogućnosti.

Na taj način, štabu 1. armije nije bio bezuslovno zabranjen odlazak, bez obzira na eventualne promene situacije, a takva zabrana ne bi ni bila moguća.

5. Zadržavanje štaba armije u Orenburgu ni u kom slučaju ne bi se moglo odraziti na održavanje veze sa divizijama, pošto je ta veza morala već odavno da bude organizovana iz Soročinske, a ovo mesto je povezano sa Orenburgom direktnom linijom.

6. Događaji poslednjih dana, kao što se vidi iz izveštaja štaba Turkestanske armije, pa i same 1. armije, pokazali su da Orenburg nije do sada ni bio ozbiljno ugrožen, jer su pokušaje neprijatelja da prodre do Orenburga lako odbijale ne samo regularne jedinice, nego čak i na brzinu formirane lokalne radničke jedinice.

7. Revolucionarni vojni sovjet grupe je čvrsto ubeđen da bi u ovoj nervozi preuranjen odlazak štaba 1. armije iz Orenburga mogao imati odlučujući uticaj na držanje ovog za nas važnog mesta. U toku poslednjih dana boravka članova Revolucionarnog vojnog sovjeta 1. armije u Orenburgu, pošlo je za rukom da se organizuje solidan garnizon od mesnih radnika, za koji je iz Samare poslato 3.000 pušaka i očekuje se još 2.000, kao i 1,5 milion puščanih metaka. Osim toga uspelo je da se u toku ovih dana planski upute vojne kompozicije i evakuišu stvari od vrednosti.

8. Revolucionarni vojni sovjet Južne grupe smatra da su njegova naređenja zakonita i u potpunom skladu sa situacijom i interesima Republike i nalazi da su postupci 1. armije nepravilni, kako u pogledu same suštine postupaka koji bi mogli naneti štetu, tako i u smislu njegovog obraćanja višem rukovodstvu, obilazeći neposredne pretpostavljene.

Revolucionarni vojni sovjet Južne grupe — *Frunze, Kujbišev*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA

Br. 023

1. maj 1919. god.

Jedinice naše Orenburške grupe odbacile su neprijatelja koji je napadao sa severa, istoka i juga; nanele mu znatne gubitke i zarobile preko hiljadu i po vojnika. Na celom ostalom frontu 1. armije neprijatelj je uglavnom pasivan. Na levom krilu jedinice 26. divizije odbacile su 12. diviziju neprijatelja u rejon Bogorodsko (Ponomarjovo).

Opšte nastupanje Turkestanske armije i desnog krila 5. armije, koje je počelo 28. aprila, razvija se uspešno. Jedinice 1. brigade 25. divizije razbile su 11. diviziju neprijatelja, a jedinice 2. i 3. brigade 25. divizije i 3. brigade 26. divizije — neprijateljsku 6. diviziju. Zarobljeno je mnogo neprijateljskih vojnika i neprijatelj se povlači na sever i delimično na severozapad.

U isto vreme »udarnom pesnicom« koju je prikupio u rejonu Sergijevska neprijatelj potiskuje levokrilne jedinice Buguruslanske grupe 5. armije.

U isto vreme Buguljminska grupa 5. armije pod pritiskom nadmoćnih snaga neprijatelja, naročito na svom desnom krilu, prinuđena je da se i dalje povlači.

Na frontu 4. armije neprijatelj je presekao železničku prugu između Uraljska i Derkulja i zauzeo Aleksandrov-Gaj, ali zasad dalje ne napreduje.

Računajući na sadejstvo upućenih mi pojačanja, odlučio sam: da dvostrukim obuhvatom uništim neprijateljsku grupu u rejonu jugoistočno od Sergijevska, koja teži da odbaci desnu grupu 5. armije od komunikacija prema Samari, a zatim udruženim snagama Turkestanske i 5. armije da odbacim prema severu Bugurusiansku grupu neprijatelja presecajući joj komunikacije prema Ufi. Radi toga:

1. 1. armija će i dalje obezbeđivati rejon Orenburga i aktivnim dejstvom na svom levom krilu opštim pravcem prema severu vezivati za sebe neprijateljske snage u rejonu jugoistočno od železničke stanice Abdulino. Linija razgraničenja između 1. i Turkestanske armije biće: Nataljino (Plešćejevo), Abdulino, Belebej — sve za 1. armiju uključno.

2. Turkestanska armija, braneći se aktivno na svom desnom krilu, nastaviće svojim glavnim snagama najenergičnije brzo nastupanje u tesnom sadejstvu s desnim krilom 5. armije, s ciljem da udari u bok i u pozadinu neprijateljske Bugurusianske grupe.

Ostavljajući jednu konjičku brigadu u rejonu železničke pruge Buguruslan — Belebej, sve ostale konjičke jedinice krenuće energično i brzo dejstvovati u pravcu Buguljma, s ciljem da zaštite desno krilo armije u toku njenog prodiranja u pozadinu neprijatelja.

Linija razgraničenja između Turkestanske i 5. armije — Buguruslan, železnička stanica Dimka — sve za Turkestansku armiju uključno.

3. 5. armiji, kojoj pridajem 2. i 3. brigadu 2. pešadijske divizije, naređujem: da nastavljajući brzo napredovanje svog desnog krila od Buguruslana opštim pravcem na severozapad, iskoristi jedinice 2. divizije za obuhvat desnog krila i za udar u pozadinu 4. ufimske divizije neprijatelja, s ciljem da se ne samo oslabi njen pritisak prema jugu, nego i da se ona okruži i uništi.

Buguljminska grupa 5. armije biće ojačana snagama koje štab fronta prikuplja u rejonu Melekesa.

Po dolasku ovih pojačanja leve grupe 5. armije preći u odlučno nastupanje sa obuhvatom levog krila 8. kamske (divizije neprijatelja), s ciljem njenog odvajanja od jedinica 4. ufimske divizije, a samim tim i obezbeđenja levog krila 4. divizije, koja je upućena u rejon Sergijevska radi dubokog obuhvata.

4. 4. armiji naređujem: da povrati Aleksandrov-Gaj i da i dalje drži rejon Uraljska i železničku prugu za Pokrovsk. Po dolasku pojačanja da pređe u nastupanje i odbaci neprijatelja od železničke pruge i od Uraljska.

5. Od svih armija zahtevam preduzimljivost, brzinu i smelost u izvršavanju postavljenih zadataka ne zaboravljajući da u sadašnjoj situaciji samo takva dejstva mogu dovesti do punog uspeha.

Komandant Južne grupe — *Frunze*

TELEGRAM SARATOVSKOM GUBERNIJSKOM PARTIJSKOM KOMITETU

Br. 1249

Samara

6. maj 1919. god.

U rejonu Uraljska situacija se sve više pogoršava usled sve većeg i šireg ustanka kozaka. Veza sa Uraljskom u pravcu Buzuluka je prekinuta. Potrebna je hitna pomoć Uraljsku, jer bi dalje pogoršanje situacije ugrozilo uspešno odvijanje naših operacija u pravcu Ufe. Rukovodstvo Južne grupe ne raspolaže rezervama za upućivanje na Uraljski front. Snage Samare su iscrpljene, jer je ona dala Ufimskom frontu sve što je mogla i tako spasla situaciju. Saratov je dužan da to isto učini za Uraljski front. Oružja imamo. Revolucionarni vojni sovjet Južne grupe veruje da će Saratov pružiti 4. armiji pomoć i spasti sav južni deo Istočnog fronta.

Revolucionarni vojni sovjet Južne grupe — *Frunze, V. Kujbišev*

TELEGRAM KOMANDANTU TURKESTANSKE ARMIJE

Br. 01443

Samara

7. maj 1919. god.

Naređujem da 31. divizija nastupa energičnije, a konjicu prebacite usiljenim maršem ranije određenim pravcima, tj. konjičku brigadu kod Belebeja i dalje glavnim putem ka severu, a ostatak na Buguljmu. Primećuje se opšte povlačenje neprijatelja; potrebno ga je odseći od Ufe, a za to je sad potrebna vanredna odlučnost i drska smelost. Neobično je važno što pre zauzeti veliki železnički most preko reke Ika na buguljminskoj železničkoj pruzi. Tražim od Vas da zahtevate od potčinjenih Vam trupa i starešina da budu svesni važnosti ovoga zadatka, i naređujem da me svakodnevno obaveštavate o rezultatima dejstva svih jedinica armije.

Komandant — *Frunze*

TELEGRAM BRANIOCIMA URALJSKA

Br. 01445

8. maj 1919. god.

Pozdravljam vas, drugovi! Budite mirni i čvrsti. Pomoć vam stiže. U pravcu Ufe neprijatelj je razbijen. Orenburg je sigurno u našim rukama. U toku narednih nedelja uraljskoj kontrarevoluciji biće zadat smrtni udarac. Neprijatelj neće slomiti radničko-seljačku snagu. U vas sada gleda cela trudbenička Rusija. Borite se smelije.

Komandant Južne grupe — *Frunze*

TELEGRAM RJAZANSKOM GUBERNIJSKOM VOJNOM KOMESARU

PREPIS: GUBERNIJSKOM PARTIJSKOM KOMITETU

Br. 1291

Samara 10. maj 1919. god.

Revolucionarni vojni sovjet Južne grupe Istočnog fronta zahvaljuje u ime poverenog mi fronta za prvu vest o partijskoj mobilizaciji koja je do nas doprla preko Volge. Naprezanjem snaga velike Komunističke partije armija će razbiti neprijatelja koji se već povlači.

Revolucionarni vojni sovjet Južne grupe — *Frunze, Kujbišev*

PORUKA JEDINICAMA TURKESTANSKE ARMIJE

Stanica Filipovka 11. maj 1919. god.

Danas sam zajedno sa članom Revolucionarnog vojnog sovjeta drugom Kujbiševim stigao iz 25. divizije u rejon Turkestanske armije. Na frontu 5. armije nastavlja se uspešno nastupanje naših snaga. Neprijatelj, koji je istočno od Buguljme prikupio jaku udarnu grupu, prešao je 9. i 10. ovog meseca u protivnapad i napao 25. diviziju. Posle dvodnevnih krvavih borbi neprijatelj je konačno razbijen. Uništene su njegove — Iževska brigada i 4. ufimska divizija. Za dva dana smo zarobili preko 2.000 vojnika a zaplenili 3 topa, mnogo mitraljeza i drugog oružja. Ništavni ostaci razbijenog neprijatelja pokušavaju se spasti hitnim odstupanjem duž buguljminske železničke pruge. Vaš zadatak je, drugovi Turkestanci, da dotučete neprijatelja i da mu ne date da pobegne. Naređujem svim jedinicama Turkestanske armije da razviju najodlučnije nastupanje za izvršenje borbenih zadataka. Naročito energična i smela do drskosti treba da bude armijska konjica u presecanju puteva za povlačenje neprijatelja i u dezorganizovanju njegove pozadine.

Svaki starešina i svaki crvenoarmejac treba da imaju na umu da se sadašnjim bitkama rešava sudbina Kolčaka, a sa njime i cele kontrarevolucije. Očekujem da će se hrabre jedinice Turkestanske armije, koje već imaju dosta zasluga u borbama, pokazati na visini. Očekujem da će one jedinstvenim snažnim naletom, zaboravljajući sve dosadašnje teškoće, dovršiti zadatak Južne grupe Istočnog fronta.

Verujući unapred u uspeh vašeg oružja, kličem gromko »ura« slavnim jedinicama Turkestanske armije.

Komandant Južne grupe armija Istočnog fronta — *Mihajlo Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Valerijan Kujbišev*

KOMANDANTU ISTOČNOG FRONTA

PISMENI IZVEŠTAJ[24]

Samara 12. maj 1919. god.

U poslednje vreme, u uslovima u kojima radi štab Južne grupe, pojavio se niz nejasnoća i nenormalnosti, koje se vrlo nepovoljno odražavaju na korisnost njegovog rada. Nejasnoće se pojavljuju kako u odnosima

između štaba grupe i štabova njenih armija, tako i u pogledu daljih zadataka grupe. Nenormalnost koja se time stvara dobila je takve razmere, da sam prinuđen postaviti vam u najodređenijoj formi pitanje daljeg opstanka Južne grupe kao samostalnog aparata.

Da bi suština stvari bila jasnija, navodim nekoliko primera iz istorijata Južne grupe.

Južna grupa bila je formirana odlukom Revolucionarnog vojnog sovjeta Istočnog fronta početkom marta tekuće godine. Imala je zadatak da obezbeđuje naše prisustvo u Orenburg-uraljskoj pokrajini radi održavanja veze sa Turkestanom i kasnije prodiranje u sam Turkestan. Kako je većina armija Istočnog fronta trebalo da nastupa prema Sibiru, veza između njih i Južne grupe prirodno bi morala slabiti i na kraju Južna grupa bi se morala odvojiti od njih i pretvoriti u samostalni Turkestanski front.

Za izvršenje ovog zadatka bile su određene 4. armija i jedinice Orenburškog sektora, koje su se morale razviti u samostalnu Turkestansku armiju. Obe armije u svakom pogledu su bile potčinjene štabu Južne grupe, koji se izdvojio iz štaba 4. armije. U toku mesec i po dana (do 1. maja o.g.) ja sam formirao štab Turkestanske armije i dovršio formiranje same armije sastava: 31. divizija i 3. konjička divizija.

U isto vreme raštrkane jedinice 4. armije uključene su u dve divizije — 22. i 25.

Sem navedenih jedinica, u sastav 4. armije ulazila je i samostalna kirgiska konjička brigada od dva puka, čije je formiranje bilo počelo.

Dakle, do 11. aprila, kad su mi bile potčinjene u operativnom pogledu još dve armije — 5. i 1. — već sam stajao na čelu samostalne Južne grupe sastava: 4. i Turkestanska armija koje nisu bile direktno povezane sa Istočnim frontom.

Od 11. aprila menja se sastav i karakter grupe i ona dobija rasplinut i neodređen izgled. Potčinjenost 1. i 5. armije samo u operativnom pogledu u stvari se nije sprovodila. Organi Južne grupe morali su u toku poslednjeg meseca vršiti funkcije fronta u odnosu na sve četiri armije južnog sektora. To je zahtevala situacija i front je izašao u susret davanjem većih prava Južnoj grupi u pogledu premeštanja jedinica, u sanitetskom i inžinjerijskom smislu, itd.

S druge strane, osnovna armija grupe — Turkestanska — prebačena je sada na pravac prema Ufi, a to menja karakter samog jezgra Južne grupe.

Prema poslednjoj naredbi Istočnog fronta, Južna grupa sada objedinjuje tri armije, koje dejstvuju na različitim pravcima i nemaju isti odnos sa njenim štabom. Ova nejednakost, tj. to što je 1. armija potčinjena samo u operativnom smislu, a 4. i Turkestanska (krilne armije) u svakom pogledu, unosi strahoviti nered u rad. Takva neodređenost mogla se trpeti u uslovima napregnutog rada u poslednje vreme kad je Istočni front bio uzdrman, ali sada, kad rad ulazi u normalan kolosek, treba postaviti pitanje i rešiti ga na određen način.

Polazeći od gore izloženog, imam čast da Vas zamolim za odgovor na sledeća pitanja:

1. Ima li nameru rukovodstvo fronta i smatra li za potrebno da sačuva Južnu grupu kao jezgro budućeg Jugoistočnog (Turkestanskog) fronta?

2. Ako ima, koje armije i na kakvim principima će ući u njen sastav?

3. Ako nema, smatra li front za celishodno da rasformira štab Južne grupe, koji je u potpunosti dokazao svoju vitalnost u ovom za front teškom periodu vremena, i ne bi li bilo celishodnije premeštanje njegovo na neki drugi front (na primer na Rumunski)?

4. Da li bi front smatrao potrebnim, da bi bilo bolje vratiti grupi njen stari položaj, tj. vratiti je na orenburško-uraljsko-taškentski pravac i dodeliti joj potrebne snage?

5. Ako se grupi dodeli i pravac za Ufu, da li će front smatrati da je potrebno sprovesti podjednaku potčinjenost armija grupi?

Sa svoje strane smatram da je najbolje da se: štab grupe ne rasformira ni u kojem slučaju, i treba mu ostaviti isti pravac (Orenburg, Uraljsk, Taškent). U vezi s tim potrebno je nastaviti rad na organizovanju štaba kao organa budućeg fronta. Pravac prema Ufi smatrati kao privremen zadatak. Sve armije grupe treba potčiniti njenom štabu u svakom pogledu, i da armije saobraćaju s frontom samo preko štaba grupe. Samo to može biti uslov za pravilne odnose sa njima.

Moram da podvučem da odgovor na postavljena pitanja mora da bude dat bez odlaganja, zato što rad štaba grupe postaje sve nenormalniji.

Komandant Južne grupe armija Istočnog fronta — *M. V. Frunze*

UPUTSTVO ŠTABU JUŽNE GRUPE

14. maj 1919. god.

Današnja direktiva fronta daje zadatke Južnoj grupi da razbije Belebejevsku grupu neprijatelja i da uguši ustanak u Orenburškoj i Uraljskoj oblasti. Za izvršenje prvog zadatka 5. armija će staviti na raspolaganje Južnoj grupi 25. i 2. diviziju.

Naredbom komandanta fronta ovim divizijama već je dat pravac za Belebej, pri čemu 2. divizija treba da bude u rezervi i da se prikupi u rejonu Kupčenejeva, Sukulova najkasnije 19. maja. Sa severa operaciju obezbeđuje 5. armija, koja će isturiti jednu diviziju na istok buguljminskim putem. Divizije ćemo primiti posle mog dolaska u Samaru i po završetku svih priprema od strane štaba Južne grupe za njihov prijem.

Za izvršenje drugog zadatka stavljaju nam se na raspolaganje osim dva samarska puka, Kazanski muslimanski puk, jedna brigada 33. divizije i Moskovska konjička divizija.

Naređujem:

Prvo — izvršiti pripreme za prijem gore navedene dve divizije, koje će ući u sastav Turkestanske armije.

Drugo — odmah obavestiti komandante Turkestanske armije preko direktne telegrafske veze.

Treće — narediti mu da pripremi vezu i snabdevanje imajući na umu da će divizije primiti najkasnije 17—19.

Četvrto — pripremiti odgovarajuće naređenje.

Peto — narediti komandantima 4. i 1. armije da, koristeći sveže snage, preduzmu odlučna dejstva na južnom sektoru.

Šesto — oba samarska puka odmah uputiti u rejon Soboljova.

Ja polazim danas u 10 časova sa dva bataljona Kazanskog puka i stižem u Samaru ujutru 15. Za 16. pripremiti kompoziciju za odašiljanje Kazanskog puka u Orenburg.

Komandant Južne grupe — *Frunze*

ZAPOVEST KOMANDANTIMA 1, 4. I TURKESTANSKE ARMIJE

Br. 01591

15. maj 1919. god. 22 čas. i 30 min.

Razbijen u rejonu Buguljme, neprijatelj pokušava da pruži otpor u rejonu Belebeja, gde dovlači sveže snage, uglavnom jedinice korpusa Kapelja. U orenburškom i uralskom rejonu kozaštvo ulaže sve snage da zauzme Orenburg i Uraljsk. Poverenoj mi grupi, sastava 1, 4. i Turkestanska armija, dati su sledeći zadaci:

1. Razbiti Belebejevsku grupu neprijatelja i

2. Ugušiti ustanak u orenburškoj i samarskoj guberniji i Uraljskoj oblasti.

Za Belebejevsku operaciju, koju će sa severa podržavati 5. armija isticanjem jedne divizije ka istoku duž pruge Buguljma—Ufa, iz sastava 5. armije izdvaja se 25. divizija, koja će od ponoći 15—16. maja biti u sastavu Turkestanske armije, i 2. divizija, kojoj je naređeno da bude, kao rezerva grupe, u rejonu Kupčejeva, Sukulova od 19. maja. Za gušenje ustanka stavljaju mi se na raspolaganje: samostalna Samarska brigada sa dva puka, 3. brigada 33. divizije, Kazanski muslimanski puk i 1. konjička divizija.

Naređujem:

A. *Za izvršenje Belebejevske operacije:*

1. Obezbeđujući Belebejevsku operaciju daljim energičnim nastupanjem na Sterlitamak, Prva armija će svojim levim krilom, u tesnoj vezi sa Turkestanskom armijom, munjevito napasti neprijatelja, razbiti ga i goniti opštim pravcem na severoistok. Linija razgraničenja između 1. i Turkestanske armije: Mihajlovka, železnička stanica Aksjonovo, Slak, Kaipova — sve uključno za 1. armiju.

2. Turkestanska armija će uputiti 31. diviziju u napad na neprijatelja sa fronta zajedno sa levim krilom 1. armije, dok će 25. diviziju poslati severnije od Belebeja u duboki obuhvat i odsecanje neprijatelja od Ufe. Linija razgraničenja sa 5. armijom je: Zaitava, Niž. Bašnidi, Konstantinovka, Jaman Kupir, Sanajevoj, železnička stanica Usmanova — za Turkestansku armiju sve uključno.

3. Svu raspoloživu konjicu odmah baciti u pozadinu neprijatelja za presecanje komunikacija sa Ufom.

4. Pošto postoje osnove za pretpostavku da se neprijatelj, posle niza poraza, neće odlučiti za upornu odbranu u rejonu Belebeja, naređujem da se, uzimajući to u obzir, nastupa veoma energično, dok maksimalnu brzinu nastupanja treba da razvije konjica i 25. divizija, koje imaju zadatak da preseku komunikacije neprijatelja sa Ufom.

B. *Za likvidaciju neprijatelja u granicama orenburške i samarske gubernije u Uraljskoj oblasti i gušenje ustanka:*

1. Komandant 1. armije da odlučno dejstvuje na razbijanju i uništenju neprijatelja u rejonu Ilecki Gorodok, Orenburg. Za operaciju u rejonu Orenburga, sem Kazanskog muslimanskog puka, koji polazi 16. maja iz Samare, izdvojiti dovoljno snaga za izvršenje zadatka, odgovarajućim pregrupisavanjem snaga na frontu 20. divizije.

2. Komandant 4. armije treba da, dejstvujući što odlučnije, razbije neprijateljevu Uraljsku armiju, uspostavi saobraćaj železničkom prugom Pokrovsk—Uraljsk, zauzme Novouzensk i Aleksandrov-Gaj i da uguši ustanak u rejonu koji zaposeda armija u granicama Uraljske oblasti i samarske gubernije. Za izvršenje ovog zadatka u sastav armije, osim 22. divizije, Savinskog puka, samostalnog odreda i puka »Crvena zvezda« ulaze i: a) 3. brigada 33. pešadijske divizije, raspoređene u rejonu Pugačova; b) samostalna Samarska brigada od dva pešadijska puka sa šest lakih topova, upućena 15. maja iz Samare preko Buzuluka i Soboljeva za Uraljsk; c) 1. konjička divizija, koja stiže u rejon Jeršova; d) 279. pešadijski puk, upućen preko Buzuluka i Soboljeva; e) Rjazanski komunistički puk, upućen iz Samare preko B. Glušići (Poganovka) i B. Černigovki u Novo-Ozjornij, na glavnom putu pored reke Čegan.

3. Linija razgraničenja između 1. i 4. armije: Buzuluk, Irtecko, r. Utva, sve uključno za 1. armiju.

Komandant Južne grupe — *M. Frunze*

TELEGRAM REVOLUCIONARNOM VOJNOM SOVJETU REPUBLIKE

Br. 01592

Samara — 16. maj 1919. god.

Revolucionarni vojni sovjet grupe izveštava da je uvek poklanjao dužnu pažnju borbi protiv ustanka, insistirajući kod fronta na potrebi da se tamo pošalje pojačanje. Na žalost sve do poslednjeg momenta to se nije desilo. Front je, na primer, telegramom br. 018854 zahtevao da se ustanak guši sopstvenim snagama i zabranio je da se za to povlači ma koja jedinica sa položaja severnije od železničke pruge Samara—Orenburg.

Revolucionarni vojni sovjet preduzeo je sledeće mere:

1. Iz Pugačova u Talavoje, istočno od Soboljeva, bio je upućen puk »Crvena zvezda« pod komandom druga Jermoščenka, jačine 1.350 bajoneta. Puk je krenuo iz Pugačova 10. maja i stigao u Rahmanovku, gde su ga 12. maja napali kozaci. Uz velike gubitke puk se povukao u Porebešku.

2. Iz Samare, preko B. Glušice na Černigovku upućen je samostalni bataljon, jačine 900 bajoneta. Bataljon je krenuo 11. maja i sad se nalazi u B. Glušici.

3. Iz Buzuluka su 3. maja upućene čete za popunu — 600 ljudi — u pravcu Soboljeva.

4. Iz Buzuluka je 10. maja krenuo 279. buzuluški komunistički puk koji je još u fazi formiranja. 200 pripadnika ovih buzuluških odreda stiglo je na liniju sela Aleksandrovka, Garšino, Jefimovka.

5. U toku noći 14/15. maja u Samari je počelo ukrcavanje u vagone dva puka, ukupno 3.600 bajoneta. Pukovi idu železnicom do Buzuluka i dalje peške prema Uraljsku.

Najzad, naredbom fronta od 14. maja, Južnoj grupi su stavljene na raspolaganje za iste svrhe 3. brigada 33. divizije i 1. moskovska konjička divizija.

Komandantima 1. i 4. armije dao sam odgovarajuća uputstva.

Komandant Južne grupe — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *V. Kujbišev*

TELEGRAM KOMANDANTU 4. ARMIJE

Br. 1621

Samara 17. maj 1919. god.

Radi izvršenja zadatka koji sam Vam postavio mojim naređenjem br. 01591, želim da primite k znanju da je primaran cilj armije razbijanje glavnine neprijatelja u rejonu Uraljska, i u tom cilju zamislio sam sledeći plan:

1. Garnizon Uraljska treba da se brani i dalje svom snagom vezujući za sebe deo snaga neprijatelja.

2. Opšte nastupanje svih grupa treba da počne u isto vreme i da ide koncentrično, polazeći iz sledećih rejona:

a) Šipovska grupa sa odredom Sokolova, popunom koja dolazi iz Saratova i jedinicama 1. konjičke divizije — iz rejona Šipova;

b) Nikolajevska grupa, koja se sastoji od brigade 33. divizije i puka »Crvena zvezda« — iz rejona Talovi (dolazak u ovaj rejon treba da bude izveden peške, kako bi se uz put očistio teren jugoistočno od Nikolajevska od kozačkih odreda i ustaničkih bandi).

c) Buzuluška grupa, sastavljena od Samarske samostalne brigade, 279. puka i Rjazanskog puka — iz rejona Umet Grjaznij—Soboljev. Za prikupljanje u ovom rejonu, Samarska brigada iskrcana u Buzuluku mora najpre organizovano da pređe u rejon Garšino, da tamo prihvati smešten 279. puk, sa popunama koje su mu upućene iz Buzuluka, i 25. prihvatni bataljon.

Iz rejona Garšino Samarska brigada se povezuje sa Rjazanskim pukom u B. Glušici i zajedno s njime počinje čišćenje rejona Soboljev. Radi toga Samarska brigada nastupa što širim frontom sa severa, a Rjazanski puk se upućuje preko Imiljevka i Umet Grjaznije u pozadinu neprijatelja u susret Samarskoj brigadi. 25. bataljon iskoristiti za uspostavljanje prihvata, za obezbeđenje čvrste veze sa Buzulukom utvrđivanjem važnih mesta i ostavljanjem u njima manjih garnizona.

3. Sve grupe treba da budu u polaznim rejonima najkasnije 28. maja i tog dana da počnu istovremeno nastupanje. U tome cilju:

a) Šipovska grupa, držeći vezu sa brigadom 33. divizije, svojim glavnim snagama nastupa na istaknutu tačku Skvorkin radi zalaženja u pozadinu Uraljske grupe neprijatelja.

b) Brigada 33. divizije, u tesnoj vezi sa Šipovskom grupom, nastupa iz rejona Talovi na front Peremjotna, kordon Derkuljski.

c) Soboljevska grupa nastupa na Uraljsk.

4. Posle razbijanja glavnine neprijatelja u rejonu Uraljska i spajanja sa našom okruženom grupom, konjica će nastaviti, po mogućnosti, neprekidno gonjenje, a sve ostale jedinice da se organizuju za dalje nastupanje radi izvršenja drugog zadatka, tj. zauzimanje cele Uraljske oblasti, u kome cilju će se dati dopunska uputstva.

5. Istovremeno u toku operacije treba opravljati i čvrsto obezbeđivati železničku prugu Pokrovsko—Uraljsk, ali ne izdvajati za tu svrhu jake snage, već utvrđivati sve, više-manje, važne tačke.

6. Sve do spajanja Samarske brigade (čijem se komandantu potčinjavaju 279. i Rjazanski puk) sa našom Uraljskom grupom, ova brigada će biti neposredno potčinjena meni, jer ona nije u vezi sa štabom 4. armije.

7. Istovremeno sa Uraljskom operacijom treba da počne nastupanje Malouzenska grupa, koja će zauzeti Novo—Uzensk i Aleksandrov-Gaj i uspostaviti železničku prugu. Za izvršenje drugog zadatka, tj. zauzimanja cele Uraljske oblasti, treba prethodno ovladati rejonom Solomihinske.

8. Paralelno sa planskim nastupanjem za postizanje glavnog cilja — uništenja naoružanog i organizovanog kozaštva — gušiće se ustanak i u široj okolini uz primenu surovih mera prema pobunjenim selima, kako bi se pozadina armije čvrsto obezbedila.

9. Vaše detaljno izloženo mišljenje o ovome planu kao i redosled njegovog izvršenja dostavite telegrafski i hitno.

Komandant Južne grupe — *Frunze*
Pomoćnik komandanta grupe i član
Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Novicki*

IZVEŠTAJ M. V. FRUNZEA KOMANDANTU ISTOČNOG FRONTA

Br. 1622[25]

17. maj 1919. god.

Dostavljajući u prilogu prepis projekta plana dejstva 4. armije pri izvršenju prve polovine zadatka u cilju sređivanja situacije na Uraljskom frontu, izveštavam da za konačno zauzimanje cele oblasti zamišljam sledeću operaciju:

Glavnina 4. armije nastupaće sa severa od Uraljska sa zadatkom da postepeno zauzme najnaseljeniji deo oblasti niz reku Ural, dok će Aleksandrovskogajska grupa u isto vreme nastupati iz rejona Slomihinske u opštem pravcu na Kalmikov, ugrožavajući pozadinu neprijatelja i olakšavajući frontalno nastupanje naše Uraljske grupe.

Smatram da bi bila potrebna istovremena desantna operacija u rejonu Gurjeva, snagama približno jednog puka pešadije sa jednom baterijom i sa 1—2 eskadrona. Snage za ovaj desant treba da izdvoji 11. armija, a njegovo iskrcavanje da osigurava naša ratna mornarica.

Ostavljajući iza sebe utvrđen i branjen s mora Gurjev, desantni odred nastupao bi uzvodno duž Urala i dejstvovao bi u pozadini neprijatelja, koga bismo mi potiskivali sa severa. O mogućnosti da računam na sadejstvo desanta molim da budem što pre obavešten.

Komandant Južne grupe — *M. Frunze*
Pomoćnik komandanta grupe i član
Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Novicki*

IZVEŠTAJ RUKOVODSTVU ISTOČNOG FRONTA

Br. 0164

19. maj 1919. god. 2 časa i 25 min.

Napuštanje Belebeja i očevidno slab otpor neprijatelja u rejonu našeg sadašnjeg nastupanja omogućuju početak operacije za zauzimanje Ufe. S druge strane, sve jači ustanak kozaka zahteva preduzimanje hitnih mera za obezbeđenje orenburškog i uraljskog rejona i železničke pruge Samara—Orenburg. Ja sam već poslao plan akcije 4. armije i molim da mi što pre dostavite svoje mišljenje o njemu. U ovom referatu podnosim na odobrenje plan dejstva na pravcu Ufe i Orenburga. Ufimsku operaciju zamišljam ovako:

1. Za zauzimanje rejona Ufe određuje se Turkestanska armija u sastavu: 31. divizija, dve brigade 2. divizije, 3. konjička divizija i 24. divizija, sve objedinjeno pod rukovodstvom štaba Turkestanske armije.

2. Ove divizije krenuće tako da izađu na front — Sterlitamak isključno, Ufa uključno, pri čemu će 24. divizija (na desnom krilu armije) izbiti približno na liniju reke Bela na sektoru između pristaništa Tabinska i ušća reke Sima, sa ciljem obuhvata Ufe sa juga i izbijanja u pozadinu. Istovremeno, konjica Turkestanske armije, privučena desnom krilu armije, treba da bude bačena ispred 24. divizije, u rejon južnije od Ufe, da bi u dubokoj pozadini presekla železničke komunikacije neprijatelja. 25. divizija (na levom krilu armije) upućuje se da neposredno napadne Ufu.

3. Operaciju osigurava prema severu 26. divizija, usmerena prema frontu Bazilevka, Birsk, koja ima zadatak da zauzme most kod Ahlistina kako bi se presekla reka Bela i onemogućilo kretanje neprijateljeve rečne ratne flotile. Ova operacija mora prethoditi napadu na Ufu.

4. Desni bok i pozadinu operacije obezbeđuje 1. armija isturanjem jedne brigade 20. divizije prema Sterlitamaku, sa ciljem njegovog zauzimanja.

5. Posle zauzimanja rejona Ufe, a u toku priprema za dalje operacije, u rejon Sterlitamaka doći će baškirske jedinice koje će odavde razvijati dejstva za zauzimanje cele Baškirije i za privlačenje Baškira na stranu sovjetske vlasti i za jačanje Crvene armije. U isto vreme sva konjica Turkestanske armije uz podršku baškirskih jedinica, i ako bude

dozvoljavala opšta situacija i jedinica 24. divizije, izvršiće rejd kroz Sterlitamak ka Verhnjeuraljsku da bi privukla orenburško radno kozaštvo na našu stranu i ojačala našu konjicu, bez koje je vrlo teško pokoriti kozačke oblasti.

Istovremeno sa operacijama kod Ufe, trebalo bi otpočeti i operaciju u Orenburškom rejonu, čije izvođenje zamišljam ovako:

1. Celu operaciju će izvesti 1. armija u sastavu: 20. divizija, jedinice orenburškog rejona i samostalni odred koji dejstvuje južno od železničke pruge u rejonu Tatišćeva, Soročinsko, Ilecki Gorodok, ojačan 1. brigadom 2. divizije.

2. Imajući u vidu da je neprijatelj slab i potpuno pasivan na frontu severnije od reke Sakmara, mislim da ceo sektor od ove reke do rejona Sterlitamaka, koji treba da zauzme, kao što je napred navedeno, jedna brigada 20. divizije, može da osigura još jedna brigada 20. divizije.

Treću brigadu 20. divizije, koja se nalazi najbliže Orenburgu, treba povući južnije i uključiti u sastav odbrane orenburškog rejona, koji treba ozbiljno ojačati svežim snagama. Pridolazak ovih snaga omogućiće prelazak na aktivna dejstva s ciljem da se odbrambena linija pomakne prema istoku i jugu najmanje za jedan dan marša, kako bismo u Orenburgu stvorili uslove za relativno bezbedan rad.

4. Prvu brigadu 2. divizije odmah prebaciti železnicom na stanicu Hamalejevku i isturiti je ka jugu. Komandantu ove brigade treba potčiniti sve jedinice u rejonu 1. armije zapadnije od Orenburga i tako stvorenom odredu dati zadatak da solidno obezbedi železničku prugu na sektoru Orenburg — Buzuluk i da održava red u rejonu ka jugu od železničke pruge do reke Ural, sve do Irteckog uključno.

5. Kad baškirske jedinice zauzmu Sterlitamak, oslobođena brigada 20. divizije uputiće se u najugroženiji rejon 1. armije.

6. Što se tiče orenburškog rejona, plan je zasad samo onakav kakav je izložen gore, dok za izvršenje daljih zadataka u vezi sa zauzimanjem cele oblasti i čvrsto držanje rejona Orsk, Aktjubinsk, Ileck i ponovno uspostavljanje komunikacija sa Turkestanom, biće potreban prethodni rad na organizaciji 1. armije, u čijem sastavu ima danas mnogo improvizovanih jedinica.

Predloženi plan, koji zahteva novo grupisanje snaga i nov raspored divizija u sastavu 1. i Turkestanske armije, povlači za sobom i korenite personalne promene u rukovodstvu armije, o čemu će se dostaviti obrazložen predlog na razmatranje Revolucionarnom vojnom sovjetu fronta.

Komandant Južne grupe — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1, 4. I TURKESTANSKE ARMIJE

Br. 01682

21. maj 1919. god.

Neprijatelj razbijen u bugurusianskom i buguljminskom rejonu — povlači se opštim pravcem na Ufu i Birsk, pružajući izvestan otpor u rejonu Belebeja, koji su naše snage pod borbom zauzele 17. maja uveče.[26]

U granicama Uraljske oblasti i orenburške gubernije i dalje traje ustanak kozaka, koji opsedaju Uraljsk i Orenburg, prekinuvši železničku prugu zapadnije od Uraljska, i prete napadom na železničku prugu Samara—Orenburg.

Poverenoj mi Južnoj grupi, u sastavu 4, 1. i Turkestanske armije, određeni su sledeći zadaci:

a) Nastavljajući gonjenje neprijatelja, zauzeti rejon Ufe i Sterlitamaka.

b) Ugušiti ustanak u Uraljskoj i Orenburškoj oblasti i čvrsto zaposednuti ove oblasti.

Naređujem:

1. U cilju zauzimanja rejona Ufe:

a) Od podne 22. maja izdvojiti 24. pešadijsku diviziju iz 1. armije i uključiti je u sastav Turkestanske armije. U toku cele operacije ovom armijom lično ću komandovati, ostajući i dalje komandant Južne grupe.

b) Potiskujući i dalje neprijatelja, Turkestanska armija će do 22. maja izaći na liniju Sterlibašev, Uršak-baš-Karmali, Bikulov, železnička stanica Aksjanovo, Znamensko (Kutuza), Batirša-kulova, i za dalje nastupanje očekivati novo naređenje.

c) Po izlasku na pomenutu liniju, 2. divizija će smeniti 31. diviziju, koja će se prikupiti u rejonu Belebeja i biti mi na raspolaganju kao rezerva Turkestanske armije.

Za vreme predstojećeg nastupanja u rejon Ufe, linije razgraničenja biće:

a) Između 24. divizije i jedinica koje će 1. armija uputiti za zauzimanje rejona Sterlitamaka — Sterlibaševa, Verhnjaja Ušli, Tolbazi, Tjukunjova i dalje rekom Belom do ušća reke Sim — za 24. diviziju sve uključno.

b) Između 24. i 2. divizije — Nikiforovka, Kipčak, Askarova, Čuinča, Mrjaseva, Beketova, Kabakova — za 24. diviziju sve uključno.

c) Između 2. i 25. divizije — zavod Usenj Ivanovski, jezero Asli-Kulj, kozačko selo Usmanovo i dalje levom obalom reke Dema, Ufa — za 25. diviziju sve uključno.

d) Između 25. divizije i 5. armije — Bertiša—Kubovava, Svodova Blagoveščenski — za 1. armiju sve uključno.

e) Primite k znanju da će snage 5. armije osiguravati sa severa operaciju zauzimanja rejona Ufe, upućivanjem jedne i po divizije na sektor reke Bele za njeno forsiranje u rejonu Ahlistina.

f) Kad snage armije izbiju na reku Belu moraju je forsirati sa ciljem da obuhvatom našim desnim krilom izbiju na komunikacije neprijatelja. U istom cilju ispred 24. divizije kretaće se armijska konjica. Detaljnija uputstva za ovu operaciju daće se naknadno.

2. Istovremeno sa zauzimanjem rejona Ufe komandant 1. armije uputiće jedinice 20. divizije da zauzmu Sterlitamak, kako bi se operacija obezbedila sa desne strane i iz pozadine.

3. Za gušenje ustanka orenburških kozaka komandant 1. armije će:

a) Ostavljajući približno jednu brigadu za držanje položaja na sektoru kozačko selo Murantalovo—Sterlitamak, izdvojiti deo pukova i baterija iz sastava 20. pešadijske divizije za pojačanje odbrane Orenburga, s ciljem da se prelaskom na odlučna dejstva neprijatelj ne samo potisne, nego i razbije.[27]

b) Samostalna grupa, koja dejstvuje u novosergijevskom pravcu, treba da uguši ustanak južnije od železničke pruge, primenom energičnih mera, i da očisti ceo rejon do reke Urala.

4. Za obezbeđenje operacije u granicama orenburške gubernije, prevoženje 10. puka 1. brigade 2. pešadijske divizije železnicom od stanice Samara do stanice Soročinsko početi 22. maja. Puk se stavlja na raspolaganje komandantu 1. armije.

5. Za gušenje ustanka uraljskih kozaka komandant 4. armije prikupiće u rejonu Šipova, sem jedinica odreda Plesunkova, 3. brigadu 33. pešadijske divizije i 1. konjičku diviziju i otpočeće odlučno nastupanje s ciljem da razbije glavninu neprijatelja u rejonu zapadnije od Uraljska i da oslobodi jedinice 22. pešadijske divizije opsednute u Uraljsku. U toku ove operacije glavni udar izvesti desnim krilom, približno u pravcu forposta Čeganskog.

6. Samarska samostalna brigada pripojiće sebi u rejonu Garšino 279. puk, uspostaviti otuda vezu sa Rjazanskim pukom i najkasnije 24. maja zauzeti rejon Umjot Grjazni, Soboljev. Rjazanski puk će se povezati sa Samarskom samostalnom brigadom i 24. maja treba da bude u rejonu Umjot Grjazni, gde će se staviti na raspolaganje komandantu Samarske samostalne brigade. Posle zauzimanja rejona Umjot Grjazni, Soboljev, Samarska brigada nastaviće nastupanje na Uraljsk.

7. Linija razgraničenja između 1. i 4. armije ostaje stara: Buzuluk, Irtecko, reka Utva, sve za 1. armiju uključno.

8. Ja ću sa operativnim delom štaba grupe preći uveče 23. maja u Buguruslan, kuda upućivati sve izveštaje, a njihove prepise i dalje slati štabu Južne grupe u Samaru.

9. Ponovo kategorički zahtevam da se pukovi ne rasparčavaju po delovima u svim operacijama uopšte, a naročito u onim protiv konjičkih snaga neprijatelja. Osim toga divizije treba da nastupaju koncentrično, uz jake rezerve.

10. Naročito skrećem pažnju svim starešinama da se mora održavati neprekidna veza između svih jedinica i da se hitni operativni izveštaji moraju dostavljati tačno na vreme. Nedopustivo je da takve izveštaje neke divizije ne šalju i po nekoliko dana. Za održavanje veze koristiti sva sredstva, uključujući i vazdušnu vezu (veza pomoću aeroplana — prim prev.)

11. Zamenici su drugovi *Novicki* i *Lazarevič*.

12. O prijemu i o izvršenju naredbe izvestiti.

Komandant Južne grupe — *Frunze*

Pomoćnik komandanta grupe i član
Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Novicki*

TELEGRAM MOSKVA, DRUGU LENJINU

Br. 1383

Bez datuma

U odgovoru na Vaš telegram od 22. maja izveštavam da je sve što Vi zahtevate u odnosu na Orenburg učinjeno u srazmeri s raspoloživim sredstvima. Moram izvestiti da su za iscrpnu pomoć Orenburgu i istovremeno rešavanje zadatka na glavnom pravcu prema Ufi, ova sredstva apsolutno nedovoljna. U svakom slučaju Orenburgu je pružena dovoljna pomoć za njegovo držanje, dok se reši zadatak na osnovnom pravcu, kako to potvrđuju i izveštaji poslednjih dana. Smatram da je reka plačnih molbi iz Orenburga, upućenih na sve moguće adrese, znak sopstvene nesposobnosti molilaca da pravilno iskoriste snage i sredstva data Orenburgu. Izvinjavam se za zakašnjenje sa odgovorom. To je zbog toga što sam u vreme dolaska Vašeg telegrama bio na frontu.

Komandant Južne grupe — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKE ARMIJE

Buguruslan 23. maj 1919. god.

Prema naređenju komandanta Istočnog fronta od danas, preuzimam neposredno komandovanje Turkestanskom armijom, ostajući i dalje na dužnosti komandanta Južne grupe fronta.

Više vojno rukovodstvo dalo nam je zadatak da konačno razbijemo belogardejske banke koje brane put za Ural, i da time likvidiramo svu kolčakovštinu.

Ni jednog momenta ne sumnjam da će prekaljeni slavni borci 24, 25. i 31. pešadijske i 3. konjičke divizije izvršiti ovaj zadatak u najkraćem vremenu. Garantija za to su primeri njihovih uspeha u borbi, koji su doveli, tu nedavno, do razbijanja niza neprijateljevih korpusa na bojištima oko Buzuluka, Buguruslana, Buguljme i Belebeja.

Ubeđen sam da će i mladi borci u sastavu 2. divizije, koji dobijaju prvo vatreno krštenje, krenuti stopama svojih slavnih saboraca i učitelja.

Vreme je da trudbenička Rusija okonča borbu sa upornim neprijateljem. Vreme je da se jednim žestokim udarcem skrše sve nade slugu kapitalističkog sveta, sveta ugnjetavanja, u mogućnost povratka starog poretka. Početni korak, i to dobar, vi ste već napravili. Kolčakovski front puca po svim šavovima. Ostaje još da se stvar dovede do kraja. Šaljući vas danas u novo nastupanje, želim da vas podsetim na to da vi ovim nastupanjem rešavate konačno sukob između rada i kapitala, sukob između svetlosti i tame, sukob između sveta jednakosti i pravde i sveta ugnjetavanja i eksploatacije. U ovoj velikoj, svetoj borbi, radničko-seljačka Rusija je u pravu da zahteva od svakog svog sina izvršavanje dužnosti. I mi ćemo našu dužnost izvršiti!

Naš prvi cilj je Ufa, poslednji — Sibir, oslobođen od Kolčaka.

Smelo napred!

Pročitati u svima četama, eskadronima, baterijama i samostalnim jedinicama.

Komandant Južne grupe Istočnog fronta
i komandant Turkestanske armije — *M. V. Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKE ARMIJE

Br. 011

st. Belebej-Aksakovo **25. maj 1919. god.**

Razbijen u rejonu Koš-elga i Belebej, neprijatelj odstupa u pravcu Ufe. Ostaci njegovih divizija, pružajući otpor duž Buguruslanske i Buguljminske železničke pruge, prikupljaju se u rejonu stanice Rajovka i severnije od jezera Asli-Kulj.

Turkestanskoj armiji dat je zadatak da razbije ostatke neprijatelja i da zauzme rejon Ufe.[28]

Južno od nas 20. divizija nastupa levim krilom na Sterlitamak i ima zadatak da ga zauzme 28. maja.

Severno od nas 26. divizija prelazi 26. maja u nastupanje, forsira reku Belebej u rejonu Ahlistino i produžuje za Birsk i Javgeljdin.

Za izvršenje postavljenog zadatka naređujem:

1. 24, 2. i 25. divizija zauzeće uveče 27. maja polazne položaje na liniji Verhnja — Ušli — Kipčak — Askarova — Idrisova — Tašli — Kurjatmasova — Baragulova — Kidrjasova, u cilju daljeg nastupanja.

2. Izjutra 28. maja divizije Turkestanske armije preći će u odlučan napad s bližim ciljem da odseku neprijatelja koji se prikupio u rejonu buguruslanske železničke pruge, južnije od stanice Čišma, da ga odbace prema jugoistoku i sabiju uz reku Belu. U tom cilju:

a) 24. pešadijska divizija 1. juna uveče zauzeće liniju Tolbazi — Sultanrakova — Iskenderova.

b) 2. pešadijska divizija 1. juna uveče zauzeće liniju Imajkaramala — Kazangulova — Nov. Japarova.

c) 25. pešadijska divizija preseći će puteve za povlačenje neprijatelja prema Ufi zauzimanjem, uveče 1. juna, Usmanova, Čišma, Nova.

d) 31. pešadijska divizija ostaće u armijskoj rezervi i uveče 1. juna zauzeće rejon Usmanova, Bališli, Multalipova, Udrjakbaševa.

e) 3. konjička divizija krenuće 28. maja iz mesta sadašnjeg boravka i uveče 1. juna prikupiće se iza desnog krila 24. pešadijske divizije, da bi kasnije forsirala reku Belu i, krećući se ka Arhangelsku — Niž. Lemezi, zaći duboko u pozadinu neprijatelja u rejonu Balaševa.

3. Linija razgraničenja:

a) Između 1. armije i 24. divizije — Sterlibaševa, Verhnja Usli, Tolbazi, Tjukunjova, sve za 24. diviziju uključno.

b) Između 24. i 2. pešadijske divizije — Nikiforovka, Kipčak, Askarovo, Iskenderovo, ušće reke Karamala, ušće reke Uršak, sve za 24. diviziju uključno.

c) Između 2. i 25. divizije — zavod Usenj, Ivanovski, jezero Asli-Kulj, jezero Šungark-Kulj, reka Dema, sve za 25. diviziju uključno.

d) Između 25. divizije i 5. armije — Batirša-Kubova, Svcdova, zavod Blagoveščenski, sve za 25. diviziju uključno.

4. Nastupati odlučno i bez zadržavanja.

5. O izvršenju izvestiti.

Komandant Južne grupe — *M. Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKE ARMIJE

Br. 012

Buguruslan **30. maj 1919. god. 22 časa 15 min.**

Razbijen na našem frontu, neprijatelj se povlači u pravcu Ufe, gde će, izgleda, pokušati da pruži poslednji otpor na liniji reke Bele.

Na frontu 1. armije zauzet je Sterlitamak, a levokrilne jedinice 20. divizije zauzeće najkasnije 4. jula sektor reke Bele od Sterlitamaka do Tjukunjova i osiguraće pokret naše armije sa istočne strane.

Pokušaj neprijatelja da na frontu 5. armije zađe u našu pozadinu istočnije od Menzelinska, završen je njegovim potpunim porazom — sav njegov desant (6 pukova) razbijen je i bačen u reku Belu. Armija nastavlja energično napredovanje i 4. juna prilazi reci Beloj u cilju zauzimanja Birska.

Neposredni (bliži) zadatak naše armije je da u najkraćem vremenu zauzme Ufu.

Naređujem:

1. Sa linija zauzetih saglasno naredbi 011 divizije Turkestanske armije nastaviće izjutra 2. juna pobedonosno nastupanje i 4. juna prići reci Beloj, gde će odmah pripremiti prelaz sa ciljem da neprijatelju zadaju poslednji udarac i zauzmu Ufu. Radi toga:

a) 24. pešadijska divizija će po dolasku na reku Belu pripremiti prelaze na sektoru od ušća reke Sim do Kabakova radi zalaženja u pozadinu rejona Ufe i podrške naše konjice.

b) 2. pešadijska divizija (2. i 3. brigada) pripremiće prelaz preko reke Bele na sektoru Voznesensko, Aksakova u cilju najbližeg obilaska Ufe sa istočne strane.

c) 25. pešadijska divizija po izlasku na odsek reke od ušća reke Djoma do Krasnog Jara, artiljerijskom vatrom će onemogućiti svako kretanje rekom i železnicom u pozadini grada i napašće Ufu iz pokreta težeći da je zauzme na leđima neprijatelja. U isto vreme preduzeti sve mere da se sačuvaju mostovi i da se naprave prelazi severnije od Ufe za izlaz u pozadinu grada.

d) 3. konjička divizija će nastaviti pokret u ranije određenom pravcu i najkasnije 5. juna zauzeće Arhangelski zavod, da bi 7. juna zašla u pozadinu neprijatelja i presekla železničku prugu na deonici od stanice Balašova — st. Urmanj.

2. 31. pešadijska divizija, koja se nalazi u armijskoj rezervi, do 4. juna treba da pređe u rejon Kazanskog, Ponomarjova, Asanova, Suhareva, Nurlina, i da obezbedi levo krilo 25. divizije, kao i marš 26. divizije za Birsk.

3. Linije razgraničenja ostaju po starom, sem što u rejon 2. pešadijske divizije ulazi sektor od ušća r. Uršak do Aksakova.

4. Sve jedinice treba da održavaju međusobnu vezu u borbi. Preduzeti najefikasnije mere za održavanje neprekidne tehničke veze sa štabom armije.

5. Hitne izveštaje dostavljati tačno u određeno vreme: operativni u 10 i 19 časova, obaveštajni u 19 časova.

6. O prijemu ovog naređenja i o izvršenom hitno izvestiti.

Komandant Južne grupe i Turkestanske armije — *M. V. Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA

Br. 0390

St. Čišma 10. jun 1919. god.

Posle niza upornih bojeva hrabri pukovi 25. pešadijske divizije zauzeli su 9. juna grad Ufu.[29] Zarobljeno je mnogo neprijateljskih vojnika, i zaplenjeno dosta mitraljeza i ostalog oružja. Razbijeni neprijatelj pretrpeo je ogromne gubitke i beži na severoistok, paralelno sa železničkom prugom.

Da bi se rejon Ufe konačno očistio od neprijatelja i osigurao

Naređujem:

1) Grupe komandanta 2. divizije (u istom sastavu) po prelazu na istočnu obalu reke Bele treba odmah da zauzmu rejon Arhangelskog zavoda, težeći da okruže ostatke neprijatelja koji se tu nalaze i da ih odseku od železničke pruge i od njihovog vojnog puta Ufa — Nov. Jurmaš — Novotroicko — Tjopli Ključ — zav. Simski. Konačan cilj je zauzimanje linije Sejt-babina, Taiševa, Kavardi, Teriklina, Uzundarova.

3. brigadu 2. pešadijske divizije zadržati na levom krilu pošto se ona vraća u sastav 2. divizije. 3. konjičku diviziju odmah posle zauzimanja Arhangelskog zavoda uputiti na odsek železničke stanice Urmanj — Balašova za samostalno dejstvo u pozadini neprijatelja. 3. konjička divizija će održavati vezu sa štabom armije preko najbližih pešadijskih jedinica. Rejon njenog prelaza preko reke utvrditi i dobro obezbediti.

2) 2. brigada 2. divizije, pošto naše snage zauzmu Arhangelski zavod treba odmah da pređe preko reke Bele i, nastupajući preko oaze Šelani pored reke Koš-elga, da izađe na liniju Uzumlarova, Srednj. Lemezi. Po izlasku na navedenu liniju, komandant 2. divizije objediniće obe brigade i formirati samostalni borbeni sektor Tereklina, Srednji Lemezi (oba mesta uključno).

3) 31. pešadijska divizija će produžiti izvršenje ranijeg zadatka i što pre zauzeti liniju Nižnj. Lemezi, Baka, Jurjevski, Kaz. Tvjordiševa, zadržavajući svoju rezervu iza svoga levog krila. 25. pešadijska divizija će se prikupiti u rejonu st. Urakovo, Bogorodsko, Taraljkino, Glumilno, grad Ufa da bi bila bliže železničkoj pruzi s obzirom na predstojeći utovar u železničke vagone. Divizija će biti u rezervi i meni na raspolaganju. Odmah preduzeti sve mere za popunu svima potrebama.

4) Prilikom izlaska na označene linije sve jedinice treba da održavaju čvrstu međusobnu vezu, kako se kroz međuprostore ne bi neopaženo provukle neprijateljske jedinice zaostale u našem rejonu. Preduzeti sve mere za sređivanje snabdevanja i transporta. Vojni put je za celu armiju g. Ufa — st. Čišma — st. Belebej — Aksakovo — g. Buguruslan.

5) Linija razgraničenja:

a. Između 24. pešadijske divizije i I. armije — M. Nagadak, Babina, oba mesta za 24. diviziju uključno.

b. Između 24. i 2. pešadijske divizije — Aktašova, Tereklina, oba mesta za 2. pešadijsku diviziju uključno.

c. Između 2. i 31. pešadijske divizije — st. Urakovo, Bogdanovski, Nižnj. Lemezi, sve uključno za 31. diviziju.

d. Između 31. pešadijske divizije i 5. armije — Blagoveščenski, Morozova, Kaz. Tverdiševa. Poslednje mesto za 31. diviziju uključno.

6) O prijemu naređenja i o izvršenom izvestiti.

Komandant Južne grupe — *Frunze*
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta
načelnik operativnog odeljenja Turkestanske
armije — *Karatigin*

IZVEŠTAJ KOMANDANTU ISTOČNOG FRONTA PREPIS — VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 02030[30]

Samara 15. jun 1919. god.

Turkestanskoj armiji sastava 2, 24, 31. pešadijske i 3. konjičke divizije bio je određen važan i odgovoran zadatak — razbiti glavninu neprijatelja i zauzeti rejon Ufe. Nastupanje Turkestanske armije u navedenom sastavu počelo je u isto vreme kad su jedinice neprijatelja, koje su se povlačile ka Ufi, bile ojačane i podržavane od strane pojačanja koja je neprijatelj privukao. Turkestanska armija je ipak, lomeći otpor neprijatelja, forsirala reku Belu i 9. juna zauzela Ufu.

Neprijatelj je pravilno procenio ogromni značaj gubitka rejona Ufe, pa je napregnuo, a i sad napreže sve svoje snage da zaustavi naše napredovanje. Radi toga je protiv Turkestanske armije prikupio znatne snage, sa jakom artiljerijom, pa je u toku poslednjih borbi otkriveno da se pred Turkestanskom armijom nalaze ceo 2. i delovi 6. korpusa neprijatelja, ceo korpus Kapelja i delovi 6. divizije 3. korpusa.

Jak otpor mnogobrojnog neprijatelja stvara velike teškoće u razvijanju operacija, pogotovu što predstoji ne samo forsiranje reke Bele, nego deo naših snaga treba da forsira i reku Ufu. Ipak se cela situacija razvijala u našu korist i postojala je uverenost da ćemo naneti neprijatelju takav poraz, koji bi ga zadugo lišio mogućnosti da pruža otpor na pravcima prema Zlatoustu. Svi obaveštajni podaci ukazuju da je neprijatelj na bitačnu prostoriju privukao sve svoje rezerve, pa da je čak iskoristio u tu svrhu i svoje kadrovske jedinice. U takvoj situaciji, kad je u jeku bila složena i opasna operacija forsiranja reke Bele i kad su delovi armije prebačeni na istočnu obalu ostali bez dovoljno podrške, a pritisak neprijatelja ojačao, stiglo je u toku noći 10/11. juna Vaše naređenje da se 2. divizija izdvoji iz sastava Turkestanske armije i da se hitno

prebaci na drugi front (sa početkom ukrcavanja u vagone kroz dva dana), a u toku noći 13/14. juna novo naređenje da se u istom cilju iz sastava Turkestanske armije izdvoji i 31. ili neka druga divizija.

Što se tiče izdvajanja 2. divizije, poznato Vam je da se jedna od dve brigade ove divizije nalazi u sastavu desne udarne grupe i sad je uvučena u veoma ozbiljnu borbu te se ne može povući s fronta pre završetka operacija, a druga brigada, koja se još nije prebacila preko reke, mora se tek smeniti na svojem dosadašnjem mestu, a posle toga ona ima najmanje tri dana marša do mesta ukrcavanja u vagone. Iz izloženog proizilazi da je fizički nemoguće izvršiti u zahtevanom roku naređenje u odnosu na 2. diviziju. Još je manje ostvarljivo momentalno skidanje sa fronta 31. ili neke druge divizije u momentu kada protivnapad neprijatelja, koji je počeo juče jugoistočno od Ufe, ne samo što ne dozvoljava neko slabljenje armije, nego za izvršenje postavljenog joj zadatka — razbijanje neprijatelja oko Ufe — biće potrebno i aktivno sadejstvo susednih jedinica 1. i 5. armije.

Oduzimanje Turkestanskoj armiji dve divizije u jeku operacije, ne samo što će dovesti do obustavljanja nastupanja i ispuštanja inicijative iz ruku, nego će se i veoma nepovoljno odraziti i na moral trupa koje neće moći da shvate nužnost takvog slabljenja fronta.

Ako bi postojalo sadejstvo susednih armija od momenta zauzimanja Ufe, mogao bih garantovati da bi se operacija završila u toku narednih 10 dana, tj. do 20. juna. Razbijanjem neprijatelja u rejonu Ufe više rukovodstvo dobiće slobodu dejstva i ja smatram da bi posle uspešnog završetka operacije kod Ufe bilo moguće izdvajanje čak i ove dve iste divizije iz sastava Turkestanske armije, bez ikakvog rizika da bi se naš položaj u pravcu Zlatousta oslabio.

Već odavno sam nameravao da posle operacije kod Ufe prebacim 25. diviziju na Uraljski front, gde je potrebno što pre intervenisati jačim snagama pošto stanje 4. armije apsolutno ne može da garantuje ne samo da ćemo ostati u uraljskom rejonu, nego čak postoji opasnost da ćemo doživeti neuspeh, što bi vanredno iskomplikovalo situaciju na svima frontovima Južne grupe i dovelo 1. armiju u bezizlazan položaj. Ako bi se s fronta Turkestanske armije skinule dve divizije da bi se prebacile na druge frontove, onda se 25. divizija ne bi mogla prebaciti ka Uraljsku, a ovo bi stvorilo vanredne teškoće. Osim toga, ocenjujući važnost pojedinih frontova u Sovjetskoj Rusiji, treba priznati da je Kolčak najjači neprijatelj i njegovo razbijanje u najskorijem vremenu izmenilo bi strategijsku situaciju, čak i pored većih neuspeha na drugim frontovima.

Polazeći od toga smatram svojom dužnošću da zamolim za promenu naređenja u tom smislu da se na drugi front prebaci samo jedna brigada 2. divizije koja je već faktički počela ukrcavanje u vagone, i da se ni u kojem slučaju ne dira ni jedna druga divizija a energično nastupanje produži sa svima preostalim snagama bez zadržavanja sve do postizanja odlučnih rezultata. U slučaju da se moja molba ne uvaži, skrećem pažnju da će sve jedinice ovde biti prinuđene da pređu na pasivnu odbranu, povlačeći se na levu obalu reke Bele, a možda čak i da napuste Ufu. Jako razvučeno levo krilo 1. armije neće biti u stanju da u dovoljnoj meri osigura rejon Ufe i s južne strane neće se moći pružiti potreban

otpor neprijatelju kome će se na taj način omogućiti da prikupi udarnu pesnicu i da promeni situaciju u svoju korist. Najzad, prebacivanje 25. divizije u rejon Uraljska je potrebnije nego ikada, s obzirom na neuspeh 4. armije i nastale opasnosti da njene poslednje snage budu uništene. Prebacivanje 25. divizije nameravam početi približno 18. juna.

Komandant Južne grupe — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Kujbišev*

TELEGRAM MOSKVA, KREMLJ, PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU

Br. 1564[31]

Samara

15. jun 1919. god.

Uraljsk se već pedeset dana nalazi u opsadi. Potrebno je da izdrži još najmanje dve nedelje. Moral garnizona je na izmaku. Smatram da bi bilo celishodno da uputite telegram s Vašim ličnim pozdravom. Telegram možete poslati štabu Južne grupe, koji će ga preneti radiom.

Komandant Južne grupe — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Elijava*

TELEGRAM DRUGU SKLJANSKOM[32]

Br. 02143

Samara

22. jun 1919. god.

Letačke jedinice Južne grupe uopšte nemaju goriva, što parališe vazdušno izviđanje, koje je apsolutno potrebno u predstojećim odlučnim operacijama u rejonu Uraljska. Molim da se u Samaru hitno uputi hiljadu pudi avio-mešavine ili makar sto pudi etera.

Komandant Južne grupe — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA

Br. 02158

23. jun 1919. god.

Nastavljajući slabu aktivnost na sektoru 20. pešadijske divizije istočnije od linije Orenburg — Sterlitamak, neprijatelj dejstvuje forsirano na Južnom frontu grupe. Naročito su aktivni kozaci u rejonu Uraljska, gde neprijatelj, ponavljajući napade na glavninu 4. armije, ulaže sve snage da bi zauzeo Uraljsk pre dolaska naših pojačanja.

Deo neprijateljskih snaga, približno jedna konjička brigada, i dalje se nalazi na putevima u blizini Samare, jugoistočno od nje, i stalno menja mesto.

2. Naš desni sused, 10. armija, dobila je zadatak da zaustavi nastupanje neprijatelja, koji teži da zauzme donji tok r. Volge na odseku Caricin — Astrahan.

Naš levi sused, 5. armija produžila je nastupanje s ciljem da sa svojom Ufimskom grupom zauzme rejon Zlatousta.

3. Poverenoj mi Južnoj grupi, ojačanoj nekim jedinicama koje su mi stavljene na raspolaganje, naređujem da otpočne odlučno nastupanje za izvršenje borbenih zadataka datih grupi:

a) Ugušiti ustanak u granicama Uraljske oblasti i orenburške gubernije.

b) Uspostaviti čvrstu vezu sa Turkestanom.

4. Najbliži borbeni zadaci su:

a) 4. armija će, uz sadejstvo sa samostalnom grupom na čelu sa komandantom 25. divizije drugom Čapajevim, koji se potčinjava neposredno meni, razbiti glavninu neprijatelja u rejonu Uraljska i spojiti se sa okruženim garnizonom u Uraljsku.

Pri izvršenju ovoga zadatka glavnina armije nastupaće iz rejona Semiglavi Mar najpre duž železničke pruge do Peremjotnoja, a dalje u pravcu forposta Čeganski i Košumski, s ciljem njihovog zauzimanja i presecanja pravaca povlačenja od Uraljska na jug.

Imajući u vidu dalji zadatak koji se odnosi na zauzimanje cele Uraljske oblasti, komandant 4. armije će preduzeti hitne mere za ojačanje Aleksandrovsko-gajske grupe, koja dobija samostalan zadatak — da, nastupajući preko Solomihinske, izađe na Kalmikovsku, presecajući pozadinu kozacima, protiv kojih će sa severa dejstvovati glavnina 4. armije.

b) Komandant Samarskog utvrđenog rejona da produži energičan rad na formiranju jedinica garnizona i da dobro obezbedi železnički most preko Volge i otporne tačke bliže Samare.

c) Grupa druga Čapajeva, u koju, sem 25. pešadijske divizije, uključujem samostalnu brigadu sastava 210. pešadijski puk »Lenjin«, Rjazanski pešadijski puk, 10. konjički puk, jednu laku bateriju i haubički divizion, — prikupiće se najkasnije 27. juna: Samostalna brigada — Aleksandrovka, Ivanovka, Orehovka; 1. brigada 25. pešadijske divizije — Slavjanka, Mihajlovka, Patrovka, Aleksejevsko (Zemljanki), Nesmajanovka; 2. brigada 25. divizije — Sergejevka (Bobrovka), Semjonovka, Romaškino; 3. brigada 25. divizija — Kandaurovka, Kurmanajevo, Petrovka.

Po završetku prikupljanja prema specijalnom naređenju, grupa druga Čapajeva će preći u odlučno nastupanje opštim pravcem na Uraljsk. Upućujući svoje jedinice koncentrično, grupa će izaći na liniju — Kordon Derkuljski, Uraljsk, Darjinski, razbiće glavninu neprijatelja u tesnoj saradnji sa jedinicama 1. i 4. armije i oslobodiće opsednuti garnizon u Uraljsku.

d) 1. armija, održavajući vezu sa grupom druga Čapajeva, uputiće u odlučno nastupanje jedinice Orenburške divizije u dva pravca — iz rejona Šulajevka, Zlobina, Jeljhovka na Irtecko i iz rejona Novo-Kindeljski Žahov na Ilecki Gorodok.

Zadržavajući čvrsto položaje u rejonu odbrane Orenburga i na odseku 20. pešadijske divizije, imati u vidu dalje operacije, između ostalog i zauzimanje rejona Ileck, Aktjubinsk, radi uspostavljanja veze sa Turkestanom. U tom cilju produžiti fortifikacijske radove u rejonu Oren-

burga, šireći placdarm, u rejonu Sterlitamaka pažljivo pratiti sve pokušaje neprijatelja da ugrozi pozadinu Ufske grupe 5. armije i energično jačati i popunjavati jedinice do punog formacijskog sastava.

5. Sve jedinice poverene mi Južne grupe moraju biti spremne za nastupanje najkasnije 27. juna. Za početak opšteg nastupanja izdaće se posebno naređenje.

6. Linije razgraničenja:

a) između 10. i 4. armije — Zolotoje, Kazanka, Nižnje — Embinsko, Utvrđenje, sve uključno za 10. armiju;

b) između 4. armije i Samarskog utvrđenog rejona — r. Čegra, r. Podovka, Marjino (Makarjevka), Pestravka, sve za utvrđeni rejon uključno;

c) između 4. armije i grupe druga Čapajeva — Pestravka, Sestrinski, Tjaglinski, Umjot Peremjotni, Kordon Derkuljski, sve sem poslednja dva mesta, za 4. armiju uključno;

d) između Samarskog utvrđenog rejona i grupe druga Čapajeva — Pestravka, B. Glušica, Aleksandrovka, Dmitrijevka, Nikoljsko (Domaškino), Močinskaj, sve za utvrđen rejon uključno;

e) između grupe druga Čapajeva i 1. armije — Buzuluk, Labazi, Petrovka, Prokajevka, Kretovka, Miroškin, Djakov, sve sem Buzuluka, za 1. armiju uključno;

f) između Samarskog utvrđenog rejona i 5. armije — Hrjaševka, Tašelka, Kobeljma, Horošensko, Krotovka, sve za 5. armiju uključno;

g) između 1. armije i 5. armije — Krotovka, Fjoklina, Jefremova, Pr. Tobinsk, sve za 1. armiju uključno.

7. S obzirom na vanrednu važnost predstojeće operacije u čijem toku se mora pošto-poto slomiti oružani otpor pobunjenih kozaka, konačno učvrstiti našu vlast u ovoj važnoj pokrajini preko koje vodi put ka gorivu i turkestanskom pamuku, koji su nam toliko potrebni, zahtevam najmasovnije pripreme za izvršenje postavljenih borbenih zadataka. Najveću pažnju treba obratiti borbenoj obuci vojske, koja, kako je pokazalo dosadašnje iskustvo, uopšte ne ume da dejstvuje protiv napada konjice. Zahtevam da se ima na umu da je neprijatelj, kao pokretljiviji od nas, uvek u stanju da dejstvuje u naše bokove, da probija naš front, da vrši čak delimična okruženja i da napada iz pozadine na naše odvojene jedinice. Ovome ipak ne treba pridavati suviše veliki značaj, jer je konjica nemoćna u borbi čak i protiv manjih ali sređenih pešadijskih jedinica, naročito ako pešadija koristi makar kakav zaklon, čak i na otvorenom polju.

Glavno je — ne dozvoliti da budete iznenađeni, jer je inače neizbežna panika sa svim katastrofalnim posledicama.

U maršu treba sve što je od značaja, naročito municiju, smestiti u sredinu kolone i isturati pobočnice na sve strane, kako je propisano u pravilima za dejstvo protiv neprijateljske konjice u stepskim predelima.

Pri pojavi neprijatelja ne sme se usporavati pokret, nego organizovati odbranu na bliskom odstojanju i odlučno probijati sebi put, težeći da zadatak toga dana bude izvršen.

Dosadašnje iskustvo je pokazalo da neprijatelj okružuje naše jedinice u pokretu rastresitim lancem konjice, prinuđuje ih da se zaustave

i otvore vatru često sa ogromnog odstojanja, većeg od dometa pušaka, a to je vatra bez rezultata. Na kraju, kad naše jedinice istroše svu municiju, postaju lak plen, često znatno slabijeg neprijatelja. Naređujem da se naročita pažnja pokloni stražarskoj službi i budnosti u borbenoj gotovosti jedinica na prenoćištima.

Zahtevam da svako selo, koje se bude koristilo za prenoćište, bude organizovano za odbranu priručnim sredstvima.

Pored naročitih stražarskih jedinica, koje su dužne da budno vrše službu sa isturenim patrolama, a isto tako i povezane sa susednim jedinicama, naređujem da se pri svakom prenoćištu određuju naročite dežurne jedinice, jačine jedne trećine garnizona. Ove jedinice moraju na prenoćištu stanovati skupno i biti spremne da se svakog časa late oružja; moraju poznavati ceo rejon razmeštaja tako da bi i po mraku mogle, bez gubitka vremena i bez panike, svakog momenta zauzeti ranije određene odbrambene položaje. Raspored dežurnih jedinica treba da odgovara rasporedu stražarskih jedinica, a na ugroženim sektorima treba razmestiti još zavidela mitraljeze i nanišaniti.

Po mraku, načelno, ne treba da dejstvuju ni artiljerija ni konjica. Uspeh noćne borbe uopšte uzev treba zasnivati na blagovremenom obaveštavanju dežurnih jedinica, njihovom pribranom izlasku na položaje i na preciznoj puščanoj i mitraljeskoj vatri sa bliskog odstojanja.

Važnost budne stražarske službe za vreme prenoćišta jedinica na nesigurnim teritorijama izgleda toliko jasna, da tu ne bi trebalo nikakvih naročitih uputstava, ali praksa pokazuje da se u nekim jedinicama pojavljuje kriminalna aljkavost. Upozoravam da ubuduće, ako se počine ma kakve greške u ovom pogledu, a naročito ako se doživi neuspeh u borbi, primeniće se surove kazne, a u jedinicama odgovornim za bezbednost svi krivci, počev od komandira i komesara, biće streljani.

8. Uzimajući u obzir naročitu osetljivost pozadine, posebno što se tiče grupe druga Čapajeva i njemu susedne kolone iz sastava 1. armije kojima predstoji dug pokret preko stepe u uticajnoj sferi aktivnog neprijatelja, naređujem:

a) Pri polasku iz rejona prikupljanja poneti što više municije, kako eventualno privremeno presecanje veze s pozadinom od strane neprijatelja, ne bi imalo ozbiljnije posledice.

b) Načelnik snabdevanja Južne grupe organizovaće privremeno priručno skladište municije i drugih potreba u Buzuluku, a komandant 1. armije će odrediti obezbeđenje.

c) Sva usputna sela utvrđivati i ostavljati u njima male posade. Na taj način će se obezbediti veza s pozadinom.

d) Načelnik saobraćaja Južne grupe će dodeliti grupi druga Čapajeva i grupi 1. armije vojnoputne odrede, za opravku puteva i mostova. Naročitu pažnju obratiti na stanje puta Buzuluk — Soboljev — Uraljsk zato što će tim putem biti upućen odred oklopnih kola.

e) Svi komandanti će u potpunosti koristiti svoje formacijske inžinjerijske jedinice za blagovremenu pripremu puteva za kretanje i za utvrđivanje zauzetih naselja. Komandant inžinjerije Južne grupe će po dolasku u štab 25. pešadijske divizije odmah staviti na raspolaganje drugu Čapajevu 25. inžinjerijski bataljon u punom sastavu.

f) Načelnik službe veze štaba Južne grupe pripremiće naročite radne kolone, koje će, prateći jedinice, opravljati telegrafske linije, a gde je to moguće postavljati nove. Obratiti naročitu pažnju čuvanju i opravci telegrafske linije duž puta Buzuluk — Uraljsk.

9. Sve izveštaje dostavljati štabu Južne grupe u Samari.

10. Zamenici drugovi Novicki i Zinovjev.

Komandant Južne grupe — *M. Frunze*

TELEGRAM SVESAVEZNOM GLAVNOM ŠTABU

Br. 1705

24. jun 1919. god.

U armijama grupe postoji veliki nedostatak komandnog kadra. Ovo će se stanje još pogoršati kad se uspostavi veza sa Turkestanom i pojaviće se potreba za reorganizacijom turkestanskih snaga. U želji da se blagovremeno pripremi za zadovoljenje ovih potreba, Revolucionarni vojni sovjet grupe obraća se Vama s molbom da se Samarski komandirski kurs preda u nadležnost Južne grupe. Kad je u Samari boravio predsednik Revolucionarnog vojnog sovjeta, lično mi je rekao da je takvo rešenje moguće i čak poželjno. Danas mi se ova misao čini veoma celishodnom i ja molim da se ona ostvari. Raspolažem izvesnim brojem dobrih stručnjaka i to će omogućiti da se školovanje podigne na potrebnu visinu. U slučaju da se štab Južne grupe premesti, kurs bi ga automatski sledio. Opšte rukovodstvo i nadzor ostali bi, naravno, i dalje u nadležnosti glavne uprave vojnih škola.

Komandant Južne grupe — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *V. Kujbišev*

DIREKTIVA KOMANDANTU 4. ARMIJE

Br. 02146

25. jun 1919. god.

Vi razbacujete pukove brigade 35. divizije po odvojenim bataljonima, što je nedopustivo kako sa gledišta vođenja borbi, tako i u smislu hitnog dovršavanja formiranja brigade.

Naređujem: Da ostavite 313. puk u Pugačovu, a sve ostale delove brigade da smestite grupisano, makar po pukovima, i celu brigadu smatrati kao rezervu Južne grupe. Kažnjavam Vas opomenom za to što ste izgubili vezu sa Derkuljskom grupom, i sve do sada je niste uspostavili. Ono što se desilo sa Derkuljskom grupom, kao i Vaši neuspesi poslednjih dana, mogu se donekle objasniti time što ste razbacivali armiju na odvojene grupe. Radi toga n a r e đ u j e m :

Osigurati najvažnija mesta na železničkoj pruzi i utvrditi ih, a veći deo armije smestiti prikupljeno, što će biti važno u predstojećoj operaciji.

Od odvojenih jedinica, koje ne ulaze u sastav 22. pešadijske divizije, formirati jednu novu diviziju.

Naređujem da se brigada 35. divizije uključi u ovu diviziju samo privremeno, da bi bila potčinjena komandantu divizije u operativnom smislu i u pogledu snabdevanja . . .

Komandant Južne grupe — *Frunze*
Pomoćnik komandanta i član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Novicki*

IZVEŠTAJ KOMANDANTA JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA KOMANDANTU ARMIJA ISTOČNOG FRONTA

Br. 4556

26. jun 1919. god.

U toku operacija kod Ufe lično sam davao zadatke avio-odredima Južne grupe, prikupljenim u ovom mestu. Letači su, i pored teškoća tehničkog karaktera, uglavnom sa uspehom izvršavali postavljene zadatke i avijacija je pružila znatan doprinos u toku te operacije.

Kad sam, međutim, upoznao organizaciju službe u avio-odredima, došao sam do zaključka da avijacija može dati daleko više i sa manjim gubicima tehničke opreme, ako bi se unele neke izmene u postojeću organizaciju. Prema mome nalazu rad avijacije koči i otežava sledeće:

1) Načelnici avio-odreda su odlični letači, ali nemaju iskustva u administraciji.

2) Avio-odredi su često preopterećeni nepotrebnom za borbu rezervnom tehničkom i drugom opremom i imaju organizaciju kompletne vojne jedinice, sa samostalnim snabdevanjem i administracijom. To je razlog glomaznosti avio-odreda, koja otežava manevrisanje.

3) Složena administracija i poslovi oko tehničkog i drugog snabdevanja oduzimaju načelnicima odreda mnogo vremena i ometaju ih u uvežbavanju odreda za borbena dejstva. Osim toga oni su prinuđeni da uvlače u kancelarijski rad i druge stručnjake svoga odreda, što ih odvaja od glavnih dužnosti.

4) Znatan deo letača treba da se vežba i da dobije borbenu obuku (u većini su to mladi letači sa malim stažom).

5) Suvišna samostalnost avio-odreda i slaba uzajamna veza dovode do neravnomernosti kvaliteta odreda: u odredima sa iskusnim letačima nema dovoljno dobrih aviona i obratno.

Na osnovu svega gore navedenog došao sam do zaključka da za povećanje borbene sposobnosti avijacije treba osloboditi avio-odrede brige oko snabdevanja kao samostalne jedinice. Avio-odredi treba da budu isključivo borbene jedinice, koje bi snabdevao specijalni organ i koji bi vodio i svu administraciju u vezi s tim.

Načelnik avijacije i vazduhoplovstva poverene mi Južne grupe, vojni letač Nikoljski, podneo je projekat reorganizacije avijacije zasnovan na iskustvu godišnje prakse na Crvenom frontu. Ovim projektom se otklanjaju svi nedostaci u organizaciji avijacije. Kod armije treba da bude formiran avijacijski divizion, po formaciji datoj u naredbi Revolucionarnog vojnog sovjeta p/g br. 220. Ovaj divizion treba da obuhvati sve avio-odrede armije. Komandantu diviziona potčinjavaju se u svakom

pogledu svi avio-odredi i kod njega se koncentriše sva administracija, tehnička oprema odreda i organizuje borbena obuka. Na front odlazi: načelnik odreda sa potrebnim brojem obučenih letača, opremom, pomoćnim osobljem i komorom. Za tehničke i druge potrebe načelnik odreda dobija avans, koji obračunava kao komandir čete.

Komandant avijacijskog diviziona priprema u divizionu rezerve za hitnu popunu odreda na frontu i organizuje redovno snabdevanje svim potrebama, te mu radi toga treba dati pravo samostalnog raspolaganja svim sredstvima. Komandanti diviziona su potčinjeni u svakom pogledu načelnicima avijacije armije, a u pogledu snabdevanja povezani su neposredno sa snabdevačkim organizacijama.

Osim toga potrebno je u najkraćem roku sprovesti u život naređenje Aviadarma o dodeljivanju armijama avijacijskih radionica u železničkim vagonima, koje se još uvek nalaze u pozadini i vrše funkciju pozadinskih radionica, a ne obavljaju svoju osnovnu delatnost — »pomaganje frontovskim avijacijskim jedinicama«.

U slučaju da ne bude ovih pokretnih radionica, potrebno ih je u najkraćem roku formirati kod avio-parkova ili odobriti da se one formiraju pri armijama. Postojanje avijacijskih diviziona omogućiće da se uprave avijacije i vazduhoplovstva kod armija ograniče formacijom prema naredbi Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike p/g br. 477, dok načelnici avijacije armije treba da budu potčinjeni neposredno komandantima armija, a ne načelnicima štabova armije, zato što avijacija nije smo izviđački organ nego i čisto borbeno sredstvo.

Predviđena organizacija avio-odreda ne liči u potpunosti na onu iz prošlog rata, zato što su avijacijski divizioni u toku prošlog rata bili samo prenosne tehničke instance i obavljali isključivo inspekcijske dužnosti, dok su avio-odredi ostajali samostalne jedinice, kako u tehničkom tako i u pogledu snabdevanja.

Komandant grupe — *Frunze*

TELEGRAM MOSKVA, KREMLJ PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU

Br. 1819

Samara **1. jul 1919. god.**

Odgovor na Vaš broj 490/s[33]. Najozbiljniju pažnju sam obraćao, a to činim i dalje, na operacije neprijatelja na Uraljskom frontu usled očigledne opasnosti od spajanja kolčakovskog i denjikinskog fronta na Volgi.

Na žalost, sve do sada sam raspolagao na ovom sektoru samo veoma slabim snagama, neobučenim i slabo naoružanim. Sve ostalo je bilo upućeno Samari u vreme nastupanja Kolčaka, pa se i sada nalazi na pravcu Ufe.

Ima već mesec dana kako sam naredio da se jedna divizija prebaci na Uraljsko-orenburški front, što bi omogućilo brzu likvidaciju i ovog sektora, ali naređenjem više komande meni su bile oduzete jedna za drugom dve divizije — 2. i 31., od kojih je prva prebačena delom za Petro-

grad a delom za Caricin, dok se druga prebacuje kod Voronježa. Ovo je pre svega ukočilo brzi i odlučan završetak operacije kod Ufe, a onemogućilo je i blagovremeno ojačanje Uraljsko-orenburškog fronta.

Nije nam preostalo ništa drugo nego da zapušavamo rupe u borbenom rasporedu koristeći novoformirane, potpuno nesposobne trupe, i to je dovodilo do delimičnih uspeha neprijatelja. Danas sam dobio odobrenje da koristim snage 25. divizije, koja se uz najveće napore prebacuje od Ufe u rejon Bogatoje — Buzuluk za udar sa severa.

Iako je u ovom momentu, kad su 9. i 10. armija pokolebane i kad je istočni sektor fronta (Sterlitamak — Orenburg) slabo obezbeđen, jedna divizija (25.) nedovoljna za likvidaciju Uraljsko-orenburškog fronta, ipak neka mi je dozvoljeno da izrazim nadu da će najkasnije za 10 do 14 dana Uraljsk i ceo sever biti oslobođeni belogardejštine. Između ostalog, smatram da je u najskorijem vremenu sigurno ponovno zauzimanje Nikolajevska.

Korišćenje lokalnih sredstava nije moguće usled nedostatka oružja. Bez obzira na uporno traženje, ja, na primer, još nisam dobio mitraljeze i tek juče je stigla partija pušaka, u sasvim nedovoljnoj količini.

Molim da verujete, da Revolucionarni vojni sovjet Južne grupe, iako dejstvuje u vanredno teškim uslovima, često u uslovima očevidnog neshvatanja od strane glavne komande koliki se posao obavlja, izvršava i izvršiće svoj dug revoluciji.

Komandant Južne grupe — *Frunze*

TELEGRAM KOMANDANTU 4. ARMIJE

Br. 02287

2. jul 1919. god.

Na Vaš zahtev da Vam se dozvoli izvođenje garnizona iz Uraljska, objašnjavajući to potrebom ojačavanja Vašeg desnog krila, smatram za potrebno da Vam skrenem pažnju na to da Vaš zahtev pokazuje nerazumevanje opšte situacije. Sada, više nego ikad, potrebna su odlučna dejstva za likvidaciju neprijatelja u Uraljskoj oblasti, ili makar u njenom severnom delu, ali uz uslov da mi držimo Uraljsk. Napuštanjem Uraljska povlačenjem snaga, kao što predlažete, ka Volgi, moraće se napustiti i Orenburg, a to je nedopustivo. Osim toga treba imati u vidu da, osim ogromne moralne štete, to ne bi dalo nikakve materijalne koristi zato što front i dalje ostaje jednako razvučen a njegovo držanje bilo bi vezano sa ogromnim teškoćama, uzimajući u obzir pokretlijvost neprijatelja i prepuštanje mu takvih centara kao što su Uraljsk i Orenburg.

S obzirom na napred izloženo, naređujem Vam da se strogo pridržavate osnovnog plana i zadatka datih armiji i ubuduće da ne pokrećete pitanja koja svojom suštinom deluju veoma nepovoljno na moral vaših potčinjenih. Ukoliko situacija bude zahtevala promenu Vašeg zadatka, bićete na vreme obavešteni.

Komandant Južne grupe Istočnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Kujbišev*

TELEGRAM KOMANDANTU 22. PEŠADIJSKE DIVIZIJE I CELOM GARNIZONU GRADA URALJSKA

Br. 023/13

Samara

4. jul 1919. god.

Počelo je nastupanje armija Južne grupe na Uraljsk. Večeras naše jedinice već izlaze na liniju Glušica — Garšino. Po mome naređenju naše jedinice će najkasnije do 15. jula očistiti celo područje reke Urala do uraljske železničke pruge. Verujem u pun uspeh započetog nastupanja i u neizbežnu propast neprijatelja. Očekujem da će i garnizon Uraljska uzeti učešće u likvidaciji neprijatelja i da će u datom trenutku udariti u pozadinu neprijatelja, a po mome specijalnom naređenju.

Revolucionarni sovjet Južne grupe, uzimajući u obzir činjenicu da junački garnizon već dva meseca herojski brani Uraljsk, veruje da će on do kraja ispuniti svoj dug prema revoluciji. Budite sigurni, pomoć i oslobođenje su blizu.

Komandant Južne grupe — *Frunze*

NAREĐENJE KOMANDANTU UDARNE GRUPE DRUGU ČAPAJEVU

Br. 02317

Samara

4. jul 1919. god.

Usled primećenog povlačenja neprijatelja kod Nikolajevska, grupa druga Čapajeva će, ne zadržavajući se na sadašnjim položajima, nastaviti odmah nastupanje sa zadatkom da odseče grupu neprijatelja, koja se povlači.

Komandant Južne grupe — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Kujbišev*

TELEGRAM KOMANDANTU 1. ARMIJE

Br. 02372

Bez datuma

U poslednje vreme u armiji se dešavaju slučajevi iznenadnih neprijateljskih prepada i jedinice trpe besmislene gubitke. Naređujem da se hitno izvrši isleđenje svih takvih slučajeva i da mi se dostavi izveštaj zašto se to dešava i kako je organizovano stražarsko obezbeđenje. Obratite pažnju na vezu između jedinica i zaknjašavanje izveštaja o razvoju borbenih dejstava.

Komandant Južne grupe — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Elijava*

NAREDBA ARMIJAMA JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA

Br. 111/6

9. jul 1919. god.

Više puta sam obaveštavan od civilnih vlasti da u celom prifrontovskom pojasu Istočnog fronta jedinice u prolazu vrše samovoljne rekvizicije i dele stanovništvu rasnu stoku i poljoprivredni inventar, vlasništvo sovjetskih uglednih dobara koje je stvorila vlada RSFSR, i time bez ikakvog smisla slabe našu ionako oslabljenu privredu.

Neke starešine dozvoljavaju sebi takve postupke prosto ne razumevajući zadatke i ciljeve sovjetskih uglednih dobara, dok drugi to rade sa određenim ciljem — oslabiti narodnu privredu, koju su radnici i seljaci oduzeli od velikih eksploatatora, zemljoposednika i kapitalista, i platili svojom krvlju.

Razaranje narodne privrede predstavlja zločin. Ne treba zaboraviti da su sovjetska gazdinstva izvori hrane ne samo za Crvenu armiju, nego, prema svojim mogućnostima, i za najsiromašnije stanovništvo, a u isto vreme to su centri za gajenje rasne stoke.

Uprkos svim naređenjima kojima se zabranjuje samovoljna rekvizicija, neke jedinice vrše čak i mobilizaciju stoke, opreme i drugog inventara bez ikakvog računa i time, van sumnje, stvaraju masovno nezadovoljstvo stanovništva i podrivaju autoritet sovjetske vlasti.

Upozoravam da će se u slučaju ponavljanja sličnih samovoljnih rekvizicija krivci pozivati na odgovornost u strogim uslovima revolucionarnog vremena, uključujući streljanje, a u prvom redu biće kažnjeni komandanti i komesari jedinica.

Ovo naređenje preneti svim jedinicama, štabovima, upravama i ustanovama fronta i obavezati ih da izvršuju bez pogovora. Naređenje preneti telegrafskim putem.

Komandant armija Južne grupe — *Frunze*
Članovi Revolucionarnog vojnog sovjeta
Južne grupe — *Š. Elijava, Baranov*

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA

Br. 110/78

10. jul 1919. god.

Sve vreme herojske borbe radnika i seljaka protiv neprijatelja, koji je okružio Sovjetsku Rusiju, vršene su mobilizacije, kako dobrovoljne tako i prinudne. One su vrlo često vršene u uslovima toliko napregnutog rada da se sve potrebne formalnosti nisu mogle ni predvideti ni sprovesti, tako da porodice mobilisanih crvenoarmejaca nisu mogle brzo i na vreme dobiti pomoć koja im pripada na osnovu dekreta radničko-seljačke vlade.

Da bi se pomoglo porodicama crvenoarmejaca da u što kraćem roku dobiju potrebne dokumente kojima bi dokazali svoje pravo na dobijanje pomoći, naređujem svim jedinicama Južne grupe Istočnog fronta, da, uz

ličnu odgovornost starešina i komesara, organizuju hitno izdavanje uverenja crvenoarmejcima o tome da se nalaze u jedinicama, sa unošenjem tačnog datuma mobilizacije i mesta (formular se prilaže).

Uverenje izdavati svakom crvenoarmejcu, pojedinačno. Starešine će prikupiti sva izdata uverenja i grupisati ih po selima, opštinama, srezovima, gradovima i gubernijama.

Slanje uverenja će se vršiti na sledeći način.

Samostalne manje jedinice dostavljaju uverenja svojoj diviziji.

Komandanti divizija hitno dostavljaju grupisana uverenja političkim odeljenjima armija, koja će ih uputiti odgovarajućim odeljenjima socijalnog osiguranja, kod kojih će porodice crvenoarmejaca dobijati pomoć.

Kako se lični sastav bude menjao, starešine jedinica će izdavati uverenja novodošlim crvenoarmejcima (najmanje dva puta mesečno) i upućivati ih na gore navedeni način.

O crvenoarmejcima koji budu samovoljno napustili jedinicu (dezerterima) hitno javljati štabu divizije, koji će ove podatke dostaviti političkim odeljenjima armija a oni će obaveštavati odgovarajuća odeljenja socijalnog osiguranja, kako bi se porodicama dezertera obustavila pomoć.

Prema uputstvima Političkog odeljenja Južne grupe armija, politički komesari će preduzeti mere za iscrpno obaveštavanje crvenoarmejaca o svim pravima porodica crvenoarmejaca na pomoć.

O izvršenju ovog naređenja jedinice će izvestiti Političko odeljenje Južne grupe Istočnog fronta.

Komandant Južne grupe armija Istočnog fronta — *M. V. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Š. Elijava*

TELEGRAM SOVJETU NARODNIH KOMESARA DRUGU LENJINU

PREPIS: SERPUHOV, VRHOVNOM KOMANDANTU KAMENJEVU

Br. 207

11. jul 1919. god.

Danas u podne deblokiran je Uraljsk. Naše trupe ušle su u grad.

Komandant Južne grupe — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTU JUŽNE GRUPE I KOMANDANTIMA 3, 5. I 2. ARMIJE

Br. 03763

26. jul 1919. god.

I pored toga što je neprijatelj doveo na front 5. i 3. armiju nove divizije, zauzeli smo Verhnje—Uraljsk, Čeljabinsk, Irbit, Alapajevsk, Verhoturje i nastavili da gonimo neprijatelja. Na sektoru Južne grupe u astrahanskom rejonu, neprijatelj je aktivan na obema obalama Volge

u pravcu Baskunčaka, Čorni Jara i Jenotajevska. Njemu je pošlo za rukom da nešto potisne naše jedinice. Na Ibišćenskom pravcu naše nastupanje odvija se po planu. Isto tako uspešno nastupamo i na Ilecki Gorodok.

Severno od Orenburga neprijatelj pokušava da izbije na glavni put Orenburg — Sterlitamak. Zadaci fronta ostaju isti, tj.: 1) konačno dotući snage Kolčaka, koje smo potisnuli ka granicama Sibira, 2) u najkraćem roku likvidirati otpor uraljskih, ileckih i orenburških kozaka, 3) čvrsto držati astrahanski rejon i železničku prugu Astrahan-Pokrovsk.

U tom cilju naređujem:

1. Južnoj grupi — nastavljajući izvršenje zadataka u vezi sa direktivom br. 263/s, svojom levokrilnom grupom, zajedno sa jedinicama 5. armije, očistiti od neprijatelja rejon Južnog Urala.

2. Petoj armiji: a) odmah uputiti celu 24. diviziju za zajednička dejstva sa levokrilnim jedinicama Južne grupe na čišćenju rejona Južnog Urala; b) s ostalim snagama armije, nastavljajući gonjenje neprijatelja i njegovo potiskivanje ka jugu od sibirske magistrale, ovladati u najkraćem roku rejonom Troicka sa daljim zadatkom izbijanja na reku Tobol od Kustanaja do Ikoskog.

3. Trećoj armiji: a) nastavljajući energično gonjenje neprijatelja, ovladati u najkraćem roku rejonima Šadrinska i Turinska, izbijajući na reku Tobol od Ikovskog do Toboljska; b) u toku nastupanja biti ispred 5. armije i pomagati joj u nastupanju duž sibirske magistrale, c) izdvojiti jednu diviziju u rezervu fronta i rasporediti je na sektoru železničke pruge Jekaterinburg — Bogdanovič.

4. Linija razgraničenja između Južne grupe i 5. armije — Uzjanski zavod, Temjaseva, zaselak Guberlinski, sve za Južnu grupu uključno, između 5. armije i 3. armije — M. Šaburova, severna obala jezera Majan, Nižnji—Petropavlovsk, Okunjovsk, sve za 5. armiju uključno. Izvestiti o prijemu ove direktive i o izvršenju.

Komandant Istočnog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA ISTOČNOG FRONTA

Br. 527

Simbirsk **2. avgust 1919. god.**

Armije Istočnog fronta, koje se kreću u rejonu žitorodnih gubernija, trebalo bi da budu obezbeđene osnovnim artiklima ishrane. U stvari to i nije tako neizvodljivo, a snabdevački organi armija često se obraćaju štabu fronta s molbom za pomoć u ishrani, iako bi na licu mesta trebalo da bude i viškova. To pokazuje da načelnici snabdevanja armija i komisije za ishranu ne rade dovoljno energično na stvaranju zaliha i evidentiranju rezervi koje postoje na novozauzetim teritorijama.

U sadašnje vreme, kad se gubernije u sferi dejstva Istočnog fronta javljaju kao glavni izvori hrane za svu Republiku, obaveza pružanja pomoći drugim frontovima koji se nalaze u daleko težoj situaciji, a naročito Centru koji gladuje, nesumnjivo leži na Istočnom frontu. Da bi takva pomoć zaista mogla da bude pružena, Revolucionarni vojni sovjet nare-

đuje da se odmah pojača delatnost komisija za ishranu povećanjem broja njihovih terenskih organizacija za prikupljanje zaliha, koje treba da se kreću neposredno za našim jedinicama da bi mogli u prvom redu koristiti netaknute mesne rezerve

Delatnost oblasnih komisija za ishranu mora biti široko razvijena, tako da one budu u mogućnosti da snabdevaju hranom ne samo armije Istočnog fronta, nego i da stvore zalihe za upućivanje na druge frontove, i u Centar koji gladuje.

Osim toga Revolucionarni vojni sovjet fronta skreće pažnju revolucionarnim vojnim sovjetima armija na slabu evidenciju hrane, koja se nalazi u bazama, magacinima i kod jedinica, kao i u rejonu armija uopšte. Velika netačnost i zakašnjavanje u podnošenju izveštaja o kretanju hrane u armijama, o stanju snabdevenosti i o njenoj količini, ne daje mogućnost načelniku snabdevanja fronta da na vreme preduzima mere za redovno snabdevanje armija artiklima ishrane kojih nema u rejonu armija, kao ni da pravilno raspoređuje te artikle, kojih ima previše u jednoj a nedostaju u drugoj armiji.

Komandant Istočnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Laševič*

ZAPOVEST JEDINICAMA ISTOČNOG FRONTA

Br. 535

Simbirsk 4. avgust 1919. god.

Naredbom Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike br. 133 od 8. jula o. g. odlikovan sam Ordenom CRVENE ZASTAVE za uspehe u borbama. Javljeno telegramom načelnika komandnog odeljenja Sveruskog glavnog štaba br. 438/p.

Komandant armije Istočnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta Istočnog fronta — *Jurenjev*

ZAPOVEST JEDINICAMA ISTOČNOG FRONTA

Br. 551

Čl. 1

Simbirsk 5. avgust 1919. god.

Ovim se objavljuje rezolucija usvojena na opštem sastanku saradnika svih uprava štaba Istočnog fronta od 22. jula o. g.

»U kritičnom momentu koji preživljavamo, kad je neprijatelj sa svih strana okružio Sovjetsku Rusiju i nada se da će glađu slomiti otpor radničko-seljačke Crvene armije, trudbenici su dužni da se još čvršće okupe oko svoje vlasti. Front, koji je dobio sve najbolje, mora da se pobrine za pozadinu. Da bi se pozadini pružila izvesna pomoć, na opštem sastanku je odlučeno da svaki pripadnik štaba u toku meseca ustupi svakog dana od svoga sledovanja po jednu funtu hleba.«

Revolucionarni vojni sovjet Istočnog fronta naređuje načelniku snabdevanja da sprovede u život ovu rezoluciju u vremenu od 1. avgusta do 1. septembra o. g.

Komandant Istočnog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta Istočnog fronta — *Jurenjev*

TELEGRAM KOMANDANTU JUŽNE GRUPE ISTOČNOG FRONTA

Br. 297/s

5. avgust 1919. god.

Kad 4. armija bude zauzela rejon Saharna, Kalmikovska u Uraljskoj oblasti, biće joj određen sledeći zadatak: da konačno razbije uraljske kozake i izbije na obalu Kaspijskog mora zauzimanjem Gurjeva.

Gurjevska operacija, koju će 4. armija izvoditi duž reke Urala, biće u znatnoj meri olakšana sadejstvom Astrahanske grupe kako duž severne obale Kaspijskog mora, tako i Astrahanske flotile s mora, pogotovu što komandant flotile drug Raskoljnikov smatra da je ova operacija izvodljiva.

Potrebno je odmah razraditi plan dejstva Astrahanske grupe, pri čemu pri razradi plana desantne operacije treba imati u vidu da njen uspeh ne zavisi toliko od jačine snaga predviđenih za desant, koliko od brižljivosti i svestranosti priprema i strogogo čuvanja tajnosti.

Očekujem vaše mišljenje.

Komandant armija Istočnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Laševič*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 3. I 5. ARMIJE

Br. 04003

Simbirsk

6. avgust 1919. god.

Ispred 5. armije, u rejonu Čeljabinska, neprijatelj je pokoleban i povlači se u istočnom pravcu, ne pružajući jači otpor. Naše jedinice su posle kraće borbe zauzele Troick.

Na frontu 3. armije neprijatelj pokušava da jačim snagama uspori naše nadiranje, naročito na šumihinskom i šadrinskom pravcu.

5. i 3. armija nastaviće izvršenje ranijeg zadatka sa izlaskom na reku Tobol, uz sledeće bliže zadatke:

3. armija: a) nastavljajući gonjenje neprijatelja, zauzeće mostove na rekama Mijasu i Isetju na sektoru od Voskresenskog do Iseckog i ovladati rejonom Tjumenja; b) svojom desnokrilnom divizijom će i dalje pomagati napredovanje levog krila 5. armije duž Sibirske železničke pruge, c) kad 5. armija smeni 21. diviziju, rasporediti ovu diviziju na Sibirskoj železničkoj pruzi, u rezervi fronta.

5. armija će nastaviti energično gonjenje neprijatelja na kurganskom i zverinogolovskom pravcu, ne dozvoljavajući mu da se oporavi. Glavni udar usmeriti duž železničke pruge i obezbediti pravac na Kustanaj jakim konjičkim osiguranjem.

Linija razgraničenja između 5. i 3. armije, sve do smenjivanja 21. divizije — Brodokalmatsko, stanica Čista, raskrsnica Butirska, za 3. armiju uključno.

Posle smenjivanja 21 divizije 5. armija treba da usmeri svoje levo krilo u pravcu Voskresenskog, što ne treba da ispušta iz vida komandant 5. armije. Izvestite o prijemu direktive i o izvršenju.

Komandant Istočnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Elijava*
Načelnik štaba Istočnog fronta — *Garf*

ZAPOVEST JEDINICAMA ISTOČNOG FRONTA

Br. 04094

Simbirsk **13. avgust 1919. god.**

Naređenjem Vrhovnog komandanta Južna grupa Istočnog fronta preimenovana je u Turkestanski front. Za komandanta Turkestanskog fronta postavljen sam ja, a za komandanta Istočnog fronta drug Oljderoge.

Linija razgraničenja između Turkestanskog i Istočnog fronta biće: Tjupkiljdi, stanica Davlekatovo, Pr. Tabinsk, Uzjanski zavod, zaselak Poltavski, jezero Mamir-Kulj, privremeno zaselak Feršanpenuaski, stanica Kiziljska.

U sastav Istočnog fronta ulaze 5. i 3. armija.

Razdvajanje frontova izvršili 14. avgusta u 24 časa.

Astrahanskoj grupi dati naziv 11. armije.

Istočni front će produžiti uništavanje vojske Kolčaka i ovladati Zapadnim Sibirom. U toku napredovanja dobro učvršćivati pređenu teritoriju, ostavljajući potrebne garnizone.

Turkestanski front: a) u najkraćem roku će zauzeti Uraljsku i Orenburšku oblast, uključno do Gurjeva, Aktjubinska i Orska; b) pripremiće ekspediciju u Turkestan; c) pripremiće 11. armiju za nastupanje u jugozapadnom pravcu; d) 15. avgusta izvršiti pripremu udara na Caricin u vezi sa dejstvima Južnog fronta.

Komandant 5. armije će odmah odrediti jednu diviziju u rezervu fronta i rasporediti je pored železničke pruge Čeljabinsk — Kurgan.

Pošto zauzme Saharnu, Turkestanski front će odrediti u rezervu fronta jednu pešadijsku diviziju i prikupiti je kod Uraljske železničke pruge, a posle zauzimanja rejona Aktjubinsk, Orsk, staviti u rezervu fronta još najmanje dve divizije.

Izvestite o prijemu direktive i o izvršenju.

Komandant Istočnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Elijava*

TURKESTANSKI FRONT

ZAPOVESTI, DIREKTIVE, TELEGRAMI, IZVEŠTAJI

(avgust 1919. god. — septembar 1920)

ZAPOVEST TURKESTANSKOM FRONTU

Br. 5

18. avgust 1919. god.

Danas sam stigao i primio dužnost komandanta *Turkestanskog* fronta, na osnovu naredbe Vrhovnog komandanta br. 214 od 15. avgusta.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

RADIOGRAM U TAŠKENT VRHOVNOM KOMANDANTU TURKESTANSKIH SNAGA

30. avgust 1919. god.

Naše su snage razbile u nizu borbi Južnu i Uraljsku armiju neprijatelja i odbacile ih u stepski rejon između Turkestana i Evropske Rusije. Ovih dana će biti zauzeti Orsk i Aktjubinsk, što će lišiti neprijatelja poslednjih uporišta u rejonu kozačke oblasti. Prema dobijenim podacima, koji se potvrđuju podacima o grupisanju neprijatelja u rejonu Aktjubinska i glavnog puta Orsk — Irgiz, neprijatelj je odlučio da se povuče prema Kazalinsku i dalje ka obalama Araljskog mora i ka Krasnovodsku s namerom da se spoji sa Englezima. Da bi se to sprečilo i da bi se uništili ostaci razbijenih belogardejskih bandi, naređujem:

Prvo. 1. armija će nastaviti što energičnije neprekidno gonjenje neprijatelja, smatrajući svojim bližim zadatkom zauzimanje rejona Taškentske železničke pruge do stanice Čalkar zaključno i gradovima Irgiz i Turgaj. S obzirom na slabu naseljenost pokrajine i na ogromna odstojanja, za gonjenje upotrebiti pretežno konjicu, koristeći za to svu raspoloživu konjicu grupisanu u masi. Za vreme operacije potrebno je na vreme obuhvatiti pravce povlačenja neprijatelja ka jugu, te u tom cilju treba ojačati Aktjubinsku grupu i ubrzati njen pokret. Preduzeti sve mere za uspostavljanje železničke telegrafske veze u pozadini armije.

Drugo. Vrhovni komandant turkestanskih snaga da pošto-poto odmah ojača Kazalinsku grupu za račun rezervi i drugih izvora i da pređe u nastupanje sa ciljem da zauzme i osigura stanicu Araljsko More, i da produži napred u susret trupama 1. armije.

Operativne izveštaje slati svakodnevno preko radija. Izvestiti o prijemu ovog naređenja i o izvršenju.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

TELEGRAM KOMANDANTU 11. ARMIJE

Br. 03179/op

1. septembar 1919. god.

Kako se neprijatelj povlači na carjevo-caricinskom pravcu i hitno evakuiše iz Caricina, naređujem da se na Caricin odlučno uputi sva konjica levoobalnog sektora, ne čekajući pridolazak pešadije. U isto vreme jedinicama Astrahanske flote narediti da se hitno probiju ka Caricinu i onemoguće neprijatelju prelaz na zapadnu obalu Volge. Očekujem od Astrahanske flote da ponovi herojstvo drugova mornara kod Kamišina.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Elijava*
Vršilac dužnosti načelnika štaba — *Novicki*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 03192/op

Samara 2. septembar 1919. god.

Prilikom obilaska i pregleda jedinica 1. armije ustanovio sam sledeće:

24. pešadijska divizija istrošena je i dezorganizovana, veliki procenat starešinskog kadra je izginuo, oprema je u očajnom stanju. Prema izjavama rukovodećeg kadra divizije, takvo stanje je posledica krajnje nemarnog odnosa 5. armije, koja je uskraćivala diviziji i najneophodnije. Dovođenje divizije u stanje stvarne borbene gotovosti zahtevaće dugotrajan rad.

49. pešadijska divizija — dosad se još nije u dovoljnoj meri učvrstio komandni aparat, starešinski kadar je slab. Divizija je krajnje siromašna u tehničkim sredstvima.

20. divizija najbolje stoji u poređenju sa ostalim divizijama u sastavu 1. armije.

Preduzetim merama unutrašnjeg karaktera i dodeljivanjem novih snaga starešinskom sastavu, kao i popunom redova crvenoarmejaca, divizija je dovedena u stanje dovoljne borbene gotovosti, što se pokazalo u

poslednjim borbama kod Orska. Prema Vašem zahtevu da se i iz sastava 1. armije izdvoji jedna divizija sposobna za borbu, odredio sam 20. diviziju koja najbolje odgovara postavljenom zahtevu i čije je izdvajanje u rezervu najpodesnije s obzirom na situaciju. Smatram da će se do 10. septembra divizija prikupiti na ukrcnim stanicama.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Elijava*
Vršilac dužnosti načelnika štaba — *Novicki*

TELEGRAM KOMANDANTU 11. ARMIJE

Br. 03197/op

Samara **2. septembar 1919. god.**

Naša flotila je zauzela Dubovku i energično nadire ka Caricinu. Zauzimanje Caricina je pitanje narednih dana. Naređujem da se sva konjica desnoobalnog sektora odmah uputi da preseče železničku prugu u rejonu stanice Tinguta, a flotu odmah uputiti na Caricin. Zahtevam najodlučnija i brza dejstva kako bi se kod Caricina neprijatelj konačno uništio.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Elijava*
Vršilac dužnosti načelnika štaba — *Novicki*

TELEGRAM KOMANDANTU 1. ARMIJE

Br. 03551

Samara **4. septembar 1919. god.**

Situacija u Turkestanu zahteva pregrupisavanje turkestanskih snaga na unutrašnjim frontovima, te usled toga potrebno je odmah uputiti snage za podršku turkestanskih jedinica u izvršenju njihovih zadataka.

Naređujem:

1. Pukovi Tatarske brigade da zauzmu Čalkar, stanicu Araljsko More i Kazalinsk i da u tim mestima smene jedinice severne grupe.

2. Jedna konjička brigada odmah da napadne i zauzme utvrđenje Uiljsko, da bi se konačno likvidirali odredi neprijatelja južno od Ilecka.

3. Na osnovu ranijih direktiva uputite sad jednu konjičku i jednu pešadijsku brigadu u Turkestan, i njihovo komandovanje objedinite.

4. Hitno izvestite kada, koje i u kakvom sastavu ćete uputiti jedinice.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

TELEGRAM ŠTABU TURKESTANSKOG FRONTA PREPIS: VRHOVNOM KOMANDANTU TURKESTANSKIH SNAGA

Br. 031/pr

Voljsk **12. septembar 1919. god.**

Južna armija neprijatelja, koja je presecala pravce za Turkestan, konačno je razbijena. U naše ruke palo je preko 45 hiljada zarobljenika i velika količina trofeja. Istaknuti delovi 1. armije nalaze se na prilazima rejonu stanice Džurun-Temir. Za uništenje poslednjih ostataka neprijateljske vojske, koji još pružaju otpor u rejonu stanice Čelkar, kao i da bi se veza sa Turkestanom što pre uspostavila, naređujem da Kazalinska grupa krene u odlučno nastupanje opštim pravcem na stanicu Čelkar i Irgiz.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

TELEGRAM MOSKVA, KREMLJ, PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU[34]

Br. 0383

Samara **14. septembar 1919. god.**

Ovoga časa je stigao izveštaj o spajanju jedinica 1. armije sa Turkestanom. Iz Čelkara stigao je voz sa ranjenicima u Aktjubinsk, što potvrđuje da je železnička pruga na ovom delu ispravna. Snage Turkestanskog fronta čestitaju Vama i Republici ovu radosnu vest.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Elijava*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 03353

Samara **15. septembar 1919. god.**

Neprijatelj je 14. septembra na caricinskom pravcu uputio jake konjičke snage sa juga na Vjazovku u duboki obuhvat Solodniki nastupajući u isto vreme i na Ušakov. Pod pritiskom nadmoćnijih snaga neprijatelja naša je konjica bila prinuđena na povlačenje ka Solodniki. Neprijatelj je upotrebio u borbi najmanje 9 konjičkih pukova uz znatan broj topova.

U toku dalje borbe, istovremeno sa nastupanjem na Vjazovku sa jugozapada, neprijateljeve konjičke jedinice izbile su severoistočno od Solodniki, te na taj način prinudile 2. brigadu 50. divizije na povlačenje ka Vjazovki, pri čemu je brigada izgubila deo komore. Pešadija i 37. konjički puk stigli su u Vjazovku, dok o ostalim pukovima 7. konjičke divizije i o 2. i 3. konjičkom puku Moskovske divizije nema tačnih podataka. Kako sam pretpostavljao i više puta izveštavao, neprijatelj je iskoristio položaj Černojarske grupe, prikupio znatne snage, izgleda iz rejona Caricina, i danas ih sručio na nju.

Smatram da je neophodno olakšati položaj Černojarske grupe (zato što je to tesno povezano sa položajem u Astrahanu) jačim pritiskom sa severa na Caricin.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Elijava*
Vršilac dužnosti načelnika štaba — *Novicki*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 11, 4. I 1. ARMIJE

Br. 70/Š

Samara 15. septembar 1919. god.

Slomivši otpor neprijatelja, Prva armija je iznudila predaju skoro svih snaga Južne armije i, u sadejstvu sa turkestanskim snagama, koje uspešno nastupaju severno od Araljskog Mora, otvorila put za Turkestan. Na frontovima drugih armija neprijatelj i dalje pruža jak otpor, a naročito je aktivan na frontu 4. armije u rejonu Uraljska. Za naredne operacije naređujem:

11. armija će i dalje nastaviti nastupanje sa puno energije na caricinskom pravcu i u najkraćem roku likvidirati, uz sadejstvo flote, neprijatelja na celom području volške delte. Da bi se Caricinska operacija usaglasila sa dejstvom 10. armije, odlučno nastupanje udarne grupe početi tek na moje specijalno naređenje.

Za izvršenje ovih zadataka, pored upućene popune, armiji će se uputiti i 3. brigada 20. divizije i jedan puk 49. divizije.

4. armija će preći u odlučno nastupanje, razbiti neprijatelja koji se grupiše na Uraljskom putu i zapadnije od njega, a takođe i na istočnoj obali Urala. Najkasnije do 1. oktobra armija treba da izbije na liniju Slomihinska, Lbiščensk, Džambejtinska stavka (Bazar). Za izvršenje ovog zadatka od ponoći 18/19. septembra u armiju se uključuje 3. brigada 49. divizije bez 1. tatarskog puka. Ove jedinice 1. armije pridaju se samo privremeno i potčinjavaju se komandantu 4. armije isključivo u operativnom smislu. Po izlasku na pomenutu liniju levo krilo armije će održavati čvrstu vezu sa desnim krilom 1. armije, a linija razgraničenja između armija biće: Ilecki Gorodok, Tomusajski, Kara-Tjuba, za 4. armiju sve zaključno.

1. armija će postupiti po sledećem:

1. — Odmah otpočeti pripreme 24. pešadijske i 3. konjičke divizije za pohod na Turkestan. U najkraćem vremenu dovesti do pune borbene gotovosti po jednu brigadu ovih divizija, najčvršću po svojem sastavu. Ove jedinice popuniti i snabdeti svim potrebama i izvestiti o njihovoj gotovosti.

2. — Iz sastava štaba armije izdvojiti pokretnu štapsku grupu u kojoj, sem operativnog dela, treba da budu zastupljena i druga odeljenja za rukovođenje ekspedicionim odredom. Pokretna štapska grupa da bude spremna za pokret odmah iza čelnih brigada 24. pešadijske i 3. konjičke divizije.

3. — U ponoć 18/19. septembra predati na operativno raspolaganje komandantu 4. armije 3. brigadu 49. divizije, iz njenog sastava izdvo-

jiti 1. tatarski puk, 436. puk i baškirsku konjičku brigadu Murtazina i uputiti ove jedinice prema naređenju komandanta 4. armije, kojem će one biti počinjene u operativnom smislu. Prethodno brigadu Murtazina popuniti bar sa 500 ljudi koje zatražiti od baškirskog vojnog komesara tri dana pred polazak.

4. — Po prijemu ovoga komandant armije će na svoju odgovornost izdvojiti između pukova 49. divizije, koji se neće pridati 4. armiji, jedan najborbeniji puk, popuniće ga najmanje sa 1.800 bajoneta, snabdeti ga svim potrebama (između ostalog dati mu mesečnu zalihu brašna) i uputiti na mesto ukrcavanja najkasnije do 22. septembra. Njegovo prevoženje izvršiće se po marš-ruti Orenburg, Samara, Saratov, Astrahan. Ovaj puk se uključuje u sastav 11. armije i biće potčinjen komandantu armije u svakom pogledu. Izvestiti odmah koji će se puk odabrati, koje će biti mesto ukrcavanja i kad bi mogao početi prevoz.

5. Odmah organizovati ekspediciju za čišćenje rejona Ileck — Uiljsko — Temir i zauzimanje Uiljskog utvrđenja.

Glavni komandant Turkestanskih snaga u najkraćem roku će očistiti svu železničku prugu do Krasnovodska, koristeći trupe koje se oslobađaju na aktjubinskom pravcu.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Elijava*
Vršilac dužnosti načelnika štaba — Novicki *Baranov*

DIREKTIVA KOMANDANTU 1. ARMIJE

Br. 88/š

Samara 16. septembar 1919. g.

U cilju izmene i dopune naredbe br. 70/š naređujem: prvo, da se usled utvrđenog povlačenja ostataka Južne armije neprijatelja na čelu sa njenim štabom od stanice Čelkar na Irgiz, i susreta naših jedinica sa jedinicama turkestanske vojske, 1. armija ograniči na upućivanje u pravcu utvrđenja Uiljskog jačih izviđačkih snaga i čišćenje rejona Irgiz — Turgaj. Drugo, udarna grupa turkestanske vojske pod komandom druga Astrahanceva potčinjava se komandantu 1. armije, koji će odmah svojim naređenjem izdvojiti iz nje internacionaliste za pomoć snagama na krasnovodskom pravcu i uputiti ih u Samaru na raspolaganje načelniku Samostalnog odreda drugu Klementjevu i železnički puk, za koji se daje odobrenje za rasformiranje u stepenu i u vremenu prema odluci Revolucionarnog vojnog sovjeta 1. armije s tim da se svi radnici iskoriste po strukama. Treće, 3. brigadu 49. divizije staviti na raspolaganje 4. armiji, bez 441. puka, koji i dalje ostaje u 1. armiji u kojoj će se preduzeti hitne mere za njegovo oporavljanje. Četvrto, linija razgraničenja između 1. i 4. armije biće: Ilecki Gorodok-Poltavski od Sarakula, istočno od Peski Kuguzjuk, za 1. armiju zaključno.

Peto, naređenjem štaba 1. armije preimenovati 49. diviziju u tvrđavsku diviziju i potčiniti je komandantu Orenburškog utvrđenog rejona drugu Kaširinu, koji će biti u isto vreme i komandant divizije

Štab divizije rasformirati u štab Utvrđenog rejona ali tako da u njemu ostane aparat, koji bi mogao svakog momenta da se pretvori u operativni štab divizije. Pri tvrđavskoj diviziji odmah formirati po novoj formaciji konjičku brigadu od dva puka, koristeći za to sve konjičke jedinice 49. divizije.

Šesto, izvestiti o prijemu i izvršenju naredbe.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Baranov*
Vršilac dužnosti načelnika štaba — *Novicki*

TELEGRAM REVOLUCIONARNOM VOJNOM SOVJETU REPUBLIKE KOMANDANTU VAZDUHOPLOVSTVA ARMIJE

Br. 03364

Samara **16. septembar 1919. g.**

Molim za naređenje da avio-odred Rutkovskog, koji će ovih dana izvršiti zadatak dobijen iz Centra, ostane u sastavu Turkestanskog fronta da bi izvršio nekoliko borbenih naleta na utvrđenje Uiljsko (u dubini stepe), a posle toga za borbu protiv engleskih aviona u astrahanskom i gurjevskom pravcu. Ovo je potrebno u toliko više što je avijacija fronta pretrpela gubitke u prethodnim operacijama, a potreba da se u Turkestan uputi jedan dobar odred oslabiće je još više.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Baranov*
Načelnik štaba — *Novicki*

ZAPOVEST TURKESTANSKOM FRONTU

Br. 155

17. septembar 1919. g

Dugogodišnji rat uz puno naprezanje svih snaga stvorio je takvo ekonomsko stanje u zemlji, da je postalo nemoguće zadovoljiti u potpunosti i na vreme sve potrebe velike Crvene armije.

Takvo stanje obavezuje sve snabdevačke organe, od štaba fronta do najmanjih jedinica, da preduzmu sve mere za uvođenje što tačnije evidencije svih predmeta odevanja, kako onih koje su crvenoarmejci dobili na korišćenje, tako i svega što se čuva po magacinima, ne izostavljajući ni jedan jedini komad. Potrebno je stalno imati na umu da sva odeća pripada državi a crvenoarmejcima se izdaje samo na privremeno korišćenje.

U slučaju gubitka ili oštećenja ove državne imovine, a takođe u slučaju prodaje predmeta odevanja, od krivca će se naplatiti petostruka vrednost, bez obzira na visinu krivične kazne.

Starešinski sastav i vojni komesari su dužni da vode nadzor kako se crvenoarmejci odnose prema državnoj imovini, dok su snabdevački

organi dužni da organizuju blagovremenu opravku svega što se može opraviti i ne zapuštati odećne stvari do neupotrebljivog stanja.

Rukovodioci snabdevanja će što češće vršiti pregled jedinica lično ili preko instruktora, i na licu mesta proveravati potrebe jedinica i opravdanost njihovih trebovanja.

Pri dostavljanju trebovanja strogo se držati propisa, priloženih uz naredbu Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike, br. 789 t. g., i ne preuveličavati stvarne potrebe.

Skrećem najveću pažnju na blagovremeno dostavljanje trebovanja.

Iako su već nastupili hladni dani, sve jedinice nisu podnele trebovanja za toplu odeću, što je nedopustivo. Sezonske stvari moraju se trebovati na vreme a ne u času faktičke potrebe.

Da bi se sačuvala letnja odeća, naređujem da se, prilikom izdavanja zimske, sva letnja odeća prikupi preko divizijskih skladišta u armijske i frontovske baze u kojima će je komisije, određene od strane nadležnog načelnika snabdevanja, sortirati prema upotrebljivosti po kategorijama: 1) upotrebljivo bez opravke, 2) upotrebljivo sa opravkom, 3) može da služi kao materijal za opravku i 4) neupotrebljivo.

Sva odeća, osim potpuno neupotrebljive, mora se dezinfikovati i ispravna čuvati u skladištima, dok onu iz kategorije 2) i 3) predati u radionice prema naređenju načelnika snabdevanja za opravku. Potpuno neupotrebljiva se predaje odeljenjima za korišćenje otpadaka pri sovnarhozima.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Baranov*

DIREKTIVA REVOLUCIONARNOM VOJNOM SOVJETU 1. ARMIJE

Br. 16/3019

17. septembar 1919. g

Naređujem da se pri školi instruktora 1. armije odmah formira muslimanska četa kursista za obuku starešina muslimanskih jedinica fronta. Primanje kursista početi najkasnije 22. septembra.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Baranov*

TELEGRAM KOMANDANTU 4. ARMIJE PREPIS: KOMANDANTIMA 1. I 11. ARMIJE

Br. 03437/op

22. septembar 1919. g.

Iz operativnih izveštaja se vidi da je neprijatelj veoma lako zauzeo sela koja smo već bili osvojili, pa iz toga zaključujem da je ovde reč o neutvrđivanju zauzetih sela. Potvrđujem moje usmeno naređenje

o potrebi hitnog utvrđivanja svakog zauzetog naseljenog mesta i time stvaranja uslova za upornu odbranu. Skrećem pažnju da ću preko specijalno upućenih poverljivih ljudi proveravati izvršenje ovoga. U svima onim slučajevima kad bude otkriveno neizvršavanje moga naređenja, sem toga što će za to odgovarati štab armije, neposredni krivci će se predavati sudu i streljati.[35]

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

UPUTSTVO KOMANDANTIMA 1, 4. i 11. ARMIJE

Br. 03432

Samara **22. septembar 1919. g.**

Za obezbeđenje štabova armija odmah formirati specijalne odrede u sastavu jednog bataljona, jednog eskadrona i jedne baterije i popuniti ih najsigurnijim ljudstvom.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — *M. Ohitovič*
Vršilac dužnosti načelnika štaba — *Novicki*

ZAPOVEST TURKESTANSKOM FRONTU

Br. 138

25. septembar 1919. g.

Da bi se u granicama Turkestanskog fronta objedinila vojna i civilna delatnost na svestranom iskorišćavanju postojećih fabrika i drugih tehničkih ustanova, čiji su proizvodi potrebni armiji i stanovništvu i ne mogu se dobijati iz Centra usled nedostatka sirovina, formiraće se Tehnički sovjet pri Samostalnoj komisiji za ishranu i snabdevanje Crvene armije Turkestanskog fronta, koji će imati opšte rukovođenje u granicama Turkestanskog fronta svim poduhvatima proizvodnog karaktera i objedinjavati rad svih ustanova (vojnih, sovnarhoza, gubprodkoma itd.).

Sam Tehnički sovjet će izraditi detaljno uputstvo za svoj rad.

Sastav Tehničkog sovjeta biće sledeći: predsednik — član Samostalne komisije za ishranu Turkestanskog fronta načelnik snabdevanja Turkestanskog fronta V. V. Frejgang; članovi: pomoćnik Vanredne komisije za snabdevanje i inspektor Narodnog komesarijata saobraćaja pri Glavnoj upravi za snabdevanje armije J. O. Elert, punomoćnik Vanredne komisije za snabdevanje Samarske gubernije N. J. Brjancev i stariji inspektor Komisije za ishranu Turkestanske oblasti M. Mejerovič.

U prilogu se dostavlja zapisnik br. 13 zasedanja Samostalne komisije za ishranu Turkestanskog fronta.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 150

4. oktobar 1919. g.

Otvarajući put Rusiji ka pamuku i nafti, proslavljena vojska Turkestanskog fronta stoji pred završetkom svog zadatka. Na našem frontu je glavnina neprijatelja konačno razbijena. Sve jedinice Južne (bivše Dutovske) armije neprijatelja predale su se herojskim pukovima 1. armije, a delimično su prešle organizovano na našu stranu. To je ukupno oko 30.000 ljudi sa ogromnom količinom oružja i razne opreme.

Ova radosna vest uliva novu snagu i polet u srca radnog naroda.

Saopštavajući ovu radosnu vest očekujem da će i 4. armija uskoro obradovati trudbeničku Rusiju svojim novim uspesima.

Neka vas ne zabrinjava ništavan uspeh neprijatelja kome je pošlo za rukom da naletom svoje konjice poremeti pozadinu proslavljene 25. divizije i iznudi izvesno povlačenje prema severu njenih jedinica. Neka vas ne zabrinjava vest o pogibiji proslavljenog komandanta 25. divizije druga Čapajeva i njenog vojnog komesara druga Baturina.[36]

Oni su pali smrću hrabrih, braneći do poslednje kapi krvi i do poslednje mogućnosti stvar svoga naroda. Očekujem od svih pripadnika 4. armije da strogo i bez pogovora izvršavaju svoj revolucionarni dug. Očekujem da će njihov moćni udar razbiti sve nade neprijatelja i osvetiti svoje vođe. Čvrsto zbijte svoje redove, drugovi, čvrsto držite oružje u rukama i smelo nastupajte na polumrtvog ali još uvek drskog neprijatelja.

Da bi se sačuvala večita uspomena na proslavljenog heroja 25. divizije druga Čapajeva, Revolucionarni vojni sovjet Turkestanskog fronta odlučuje:

1) Da 25. divizija dobije naziv — »Diviizja Čapajeva«.

2) Da se grad Balakovo, u kojem se rodio komandant divizije drug Čapajev, nazove grad Čapajev.

Večna slava poginulim borcima! Osveta i smrt neprijateljima radnog naroda!

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1, 4. i 11. ARMIJE VRHOVNOM KOMANDANTU TURKESTANSKE VOJSKE

(Preneto preko radija)

KOMANDANTU FLOTE RASKOLJNIKOVU

Br. 03552

4. oktobar 1919. g. 22 časa 15 min.

Konačno razbijen na frontu 1. armije, neprijatelj pruža ozbiljan otpor na frontovima drugih armija, a u rejonu 11. armije znatnim snagama vrši opsadu Čornog Jara i svim snagama sprečava naše nastu-

panje desnom obalom Volge u pravcu Caricina. Na celom frontu 4. armije, od forposta Čižinskog 2. do reke Ilek, neprijatelj stalno napada, ispoljavajući naročitu aktivnost u rejonu južno od Ilecki Gorodok, na spoju sa 1. armijom:

Naređujem:

Prvo. Zadržavajući pošto-poto rejon Čornog Jara i ne dozvoljavajući neprijatelju da pređe na levu obalu reke Volge, 11. armija će nastaviti prikupljanje svojih jedinica i njihovu pripremu za novo nastupanje duž desne obale reke Volge radi sadejstva sa 10. armijom pri zauzimanju Caricina. U rejonu delte reke Volge paralisati sve pokušaje aktivnog dejstva neprijatelja. Za izvršenje ovih zadataka zahtevam najenergičnije dejstvo jedinica borbene flotile.

Drugo. Prelaskom u odlučno nastupanje na celom frontu 4. armija će u najkraćem roku zauzeti liniju Slomihinska, Lbiščensk, Džambejtinska stavka (Bazar). Da bi olakšao zauzimanje rejona Džambejtinska stavka, komandant 4. armije će, osim dodeljenih mu jedinica iz sastava 1. armije iskoristiti i 1. brigadu 49. divizije na njenom putu od Ilecka za Uraljsk. Komandant 1. armije uputiće ovu brigadu iz rejona Ilecka pravcem Mirgorodski, Ak-bulakski, Berezovski i dalje duž trase železničke pruge u gradnji Ileck-Uraljsk. 1. brigada 49. divizije, određena za prebacivanje iz Uraljska za Astrahan, o čemu će se izdati posebno naređenje, od danas se potčinjava u operativnom pogledu komandantu 4. armije, koji će odmah po pristizanju 1. brigade u rejon Berezovski vratiti 1. tatarski puk u sastav brigade. Pri zauzimanju rejona Džambejtinske stavke, komandant 4. armije će koncentričnim nastupanjem jedinica od Uraljska i od reke Ilek okružiti i razbiti neprijateljske snage prikupljene u rejonu reke Utve. Konjičku brigadu Murtazinova iskoristiti za smeo i odlučan rejd ispred pešadije.

Treće. Posle upućivanja 1. brigade 49. divizije, kako je navedeno u drugoj tački ovog naređenja, i preduzimanja svih mera za što brže prebacivanje prema postavljenim zadacima 20. divizije i 3. brigade 3. konjičke divizije, 1. armija će odmah uputiti Tatarsku brigadu da zauzme Taškentsku železničku prugu zaključno do Kazalinska i pristupiti prebacivanju u Taškent čelnih brigada 24. pešadijske i 3. konjičke divizije radi čega ih treba odmah prikupiti na ukrcnim mestima. Osim toga komandant 1. armije organizovaće odmah ekspediciju za zauzimanje rejona utvrđenja Uiljsko, gde se i dalje zadržavaju manje jedinice neprijatelja i kuda su se povukli ostaci orenburških kozaka na čelu sa svojim višim rukovodstvom. Komandant 1. armije će rasterati neprijatelja, zarobiti ostatke i preduzeti mere za naš opstanak u utvrđenju Uiljsko.

Četvrto. Izvestiti o prijemu ovog naređenja i o izvršenju.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Baranov*
Načelnik štaba — *Baltijski*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 03587/op

7. oktobar 1919. g.

Vi, slavne jedinice 1. armije višemesečno ste naporno čistile put za crveni Turkestan po bespuću, preko planina i kroz šume, preko peščanih stepa, tamo, gde su vaša braća vodila upornu borbu za svoju slobodu, gde je za okruženu Rusiju bio spremljen pamuk nama toliko potreban, da odenemo našu proletersku porodicu. Posle niza upornih i slavnih bitaka vi ste zauzeli Orsk, Aktjubinsk, Temir i mnogo drugih većih i manjih mesta, i do nogu potukli ogromnu, armiju neprijatelja nekoliko puta jaču od vas.

Vaš moćni duh radnika-revolucionara, vojnika velike radničko-seljačke Crvene armije, doneo vam je slavne pobede. Vi ste zadobili u toku poslednjeg meseca preko 55 hiljada zarobljenika, mnogo topova, oko 150 mitraljeza i mnogo drugog ratnog materijala.

Sa napregnutom pažnjom i nadom pratila je sva Sovjetska Rusija vaše uspehe, sa strahom su vas pratili i naši neprijatelji — imperijalističke države — predosećajući da će nam vaše pobede dati nove snage, da nosimo slobodu našoj dalekoj braći, narodima istoka, i da će već ubrzo doći kraj vlasti kapitalističke bande.

Svršeno je! Put za Turkestan je otvoren! Sovjet odbrane RSFSR, visoko ceneći usluge koje ste pružili Sovjetskoj Republici vašom borbom, odlučio je:

1) Da izrazi zahvalnost otadžbine celokupnom crvenoarmejskom i starešinskom sastavu 1. armije.

2) Da se celokupnom sastavu 1. armije, koji je učestvovao u nastupanju na Turkestan, izda mesečna plata.

Još jednom srdačno vam čestitam na sjajnim uspesima čvrsto verujući da ćete zauvek utvrditi svoje pobede u crvenom Turkestanu, kuda mi sada hitamo u pomoć našoj braći.

Naređujem komandantu 1. armije da prenese ovo naređenje jedinicama koje su učestvovale u pobedonosnom nastupanju armije i sad su upućene na druge pravce.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 03589/op

Samara

7. oktobar 1919. g.

Tražeći efikasno sredstvo za borbu protiv neprijateljske konjice pri njenim iznenadnim naletima, izgleda da su jedinice fronta ispustile iz vida tako ozbiljno borbeno sredstvo kao što su razne ručne bombe.

Naređujem da se odmah obrati najveća pažnja obučavanju ljudstva u bacanju ručnih bombi i da se u svakoj jedinici formiraju ne samo bombaška odeljenja, već i u svakom vodu treba da bude bacača koji će savršeno vladati ovim moćnim, ali zanemarenim sredstvom za borbu.

Svaki crvenoarmejac treba da zna da baca ručne bombe na određeno odstojanje iz stojećeg, klečećeg i ležećeg stava, kako sa zemlje, tako i sa ograde, krova itd. Za vreme obuke mogu se upotrebljavati bombe bez upaljača, ali napunjene do normalne težine. Potrebno je češće davati uzbune, za vreme kojih bombaši treba da zauzimaju ranije određene položaje i pri pojavi neprijatelja da ga svesno dočekuju tačnim pogocima. Ostali crvenoarmejci treba jasno da shvate da grmljavina ručnih bombi plaši samo neprijatelja i njegove konje i da se mirno pod zaštitom bombaške borbe, pripreme za borbu.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Baranov*
Načelnik štaba fronta — *Baltijski*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1. i 4. ARMIJE NAČELNIKU UPRAVE ZA FORMIRANJA SAMARSKOM VOJNOM KOMESARU

Br. 3605/op

9. oktobar 1919. g.

Pošto su se pojedini kozački odredi probili na severnu obalu reke Ural kod Rubežnog i severnije od železničke stanice Peremjotna, naređujem da se odmah preduzmu mere za odbranu pozadinskog rejona i da se unište neprijateljske patrole koje se tamo pojave. U tom cilju:

Prvo. Da samarski gubernijski vojni komesar odmah obezbedi borbenu gotovost svih jedinica kod sreskih vojnih komesarijata i svih garnizona i da ih ojača iz teritorijalnih pukova.

Drugo. Naređenjem načelnika uprave za nova formiranja u Turkestanu, u roku od dva dana formirati odred jačine najmanje 1.500 bajoneta, za koji cilj upotrebiti jedan od dva puka 2. brigade crvenih komunara sa jednim eskadronom konjice (150 sabalja). Odredu pridodati jednu bateriju konjičkog brdskog diviziona, a drugu bateriju i štab diviziona uputiti na raspolaganje komandantu 1. armije. Odredom će komandovati drug Djatlov, u rangu komandanta brigade. Odmah početi prikupljanje odreda u rejonu Soboljov, upućujući jedinice peške pravcem Boljša Glušica — Boljša Černigovka sa dubokim izviđanjem u pravcu Pereljub. Po dolasku u rejon Soboljova odred druga Djatlova stavlja se pod komandu komandanta 1. armije.

Treće. Komandant 4. armije preduzeće mere za obezbeđenje rejona železničke pruge Uraljsk — Jeršov i celog pugačovskog sreza, koristeći jedinice pugačovskog sreskog vojnog komesarijata.

Četvrto. Komandant 1. armije obezbediće rejon istočnije od druma za Buzuluk, koristeći u slučaju potrebe jedinice buzuluškog sreskog vojnog komesarijata.

Peto. Linije razgraničenja: a) između 1. i 4. armije Buzuluk, Soboljov, Trebuhin, sve za 1. armiju zaključno; b) između 4. armije i jedinica Samarskog gubernijskog vojnog komesarijata Boljša Tavolžanka, Rahmanovka, dalje rekom Kamelik, Kučen — betova, Ponomarjov, sve

za 4. armiju zaključno; c) između Samarskog gubernijskog vojnog komesarijata i 1. armije — Ponomarjov, Buzuluk, oba mesta za Samarski gubernijski vojni komesarijat zaključno.

Šesto. Za vreme izvođenja ove operacije sve jedinice sreskih vojnih komesarijata u rejonu dejstva odreda druga Djatlova, njemu se potčinjavaju u operativnom pogledu.

Sedmo. Sve jedinice treba da održavaju međusobnu vezu i da sadejstvuju.

Komandant Turkestanskog fronta — ***Frunze***
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — ***Baranov***
Načelnik štaba — ***Baltijski***

IZVEŠTAJ VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 03629

11. oktobar 1919. g. 15 časova

U poslednje vreme na mome frontu desio se ceo niz neprijatnosti, a najveći je proboj kozaka severno od Urala i Uraljske železničke pruge. Front se nije pokolebao, ali nered u pozadini ugrožava i front. Strahujem i za štab 4. armije, koji nema zaštitnog odreda (njihov odred dejstvuje na Južnom frontu), a i za železničku prugu Buzuluk — Orenburg. Sad sam uputio iz Samare za B. Glušicu 6. puk 2. brigade komunara, a 4. i 5. puk pripremam za osiguranje Pugačovska. Potrebno mi je 9.000 pušaka za 1. brigadu komunara, 4.000 za 2., 1.500 — za prateći puk štaba fronta i 1.000 za štab 4. armije. Počeli smo formiranje konjičkih odreda i treba nam za njih bar 1.000 konjičkih karabina. Od 1. armije jedva smo iščupali 3.400 pušaka, od kojih 500 šaljem štabu 4. armije, ostalih 1.900 su date odredu a 1.000 je raspoređeno među drugim jedinicama. Na taj način ja sam u teškom položaju i bez Vaše pomoći neću se moći snaći. Da ne bi bio primoran da iskoristim 3. brigadu 3. konjičke divizije, koja sad maršuje od Ilecka ka stanici Soročinska, molim da mi odmah uputite bar 5.000 pušaka, 50 mitraljeza i 500 sedala. Osim toga, potrebna je hitna pomoć u topovima za 11. i 4. armiju. Napominjem da u datim uslovima stvari mogu da dobiju rđav obrt, ako se od Vas hitno ne dobije oružje.

Nema ni municije. U skladištu fronta imam 628.000, u skladištu 4. armije — 400.000 i u 1. armiji — 560.000. Potrebno je bar 3 miliona. Danas je 11. armija opet zahtevala da se reši pitanje njenog uključivanja u sastav Jugoistočnog fronta.[38]

Frunze

IZVEŠTAJ VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 03645/op

13. oktobar 1919. g.

Preduzimam mere za poboljšanje komandovanja u 4. armiji, ali smatram za potrebno izvestiti da sadašnje stanje na frontu 4. armije nije uslovljeno samo karakterom direktiva štaba, nego pre svega opštom

situacijom. Naime, neprijatelj sasvim određeno prelazi na partizanski način ratovanja, njegov front, kao celina — ne postoji. Svoje najborbenije jedinice upućuje u pozadinu armije u vidu odvojenih grupa. Neprijatelja, izgleda, na to primoravaju ne toliko taktički razlozi, koliko glad i iscrpenost lokalnih rezervi hrane. Aktivnost ovih odreda, kad se probiju u našu pozadinu, svodi se na »furažiranje« (prikupljanje i oduzimanje hrane). Zato predlog da se u južnom pravcu dejstvuje udarnim grupama (pesnicama) ne odgovara stvarnom stanju, neprijatelj je rasparčan, ne postoje izražene grupe njegove žive sile, pa bi svi udari otišli u prazno.

Razvlačenje jedinica 25. divizije prema zapadu od Uraljska bilo je potrebno da bi se neprijatelju spečio slobodan prolaz na sever od železničke pruge, u čemu bi on uspeo zbog prikupljenog rasporeda naše pešadije (i nedostatka konjice u nas) i konjičkog sastava svojih snaga. Za uništavanje neprijatelja koji je još zadržao određen raspored u rejonu reke Barbastau i reke Utva organizuje se Ilecka grupa (1. i 4. brigada 49. divizije i brigada Murtazinova), koja ovih dana prelazi u nastupanje. Za borbu protiv neprijatelja, koji se pojavljuje u našoj pozadini, najracionalnija će biti široka organizacija lokalnih partizanskih odreda, ponetih idejom zaštite svog kućnog ognjišta, no za takve odrede Turkestanski front ne raspolaže potrebnim naoružanjem. Za neposredni otpor neprijatelju već su preduzete mere: iz Samare je 11. oktobra upućen prema B. Glušica — Soboljov odred druga Djatlova, od Pugačovska u pravcu Žestjanka i Verh. Soljanski upućene su patrole i raspoložive snage vojnog komesarijata. Naređeno je prebacivanje 4. i 5. puka crvenih komunara u rejon Porubeška — B. Tarasovka.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Baranov*
Načelnik štaba — *Baltijski*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 169

14. oktobar 1919. g.

Revolucionarni vojni sovjet Turkestanskog fronta razmotrio je pitanje ustrojstva orenburških kozaka u vezi sa prelaskom na stranu radničko-seljačke Crvene armije većeg dela kozačkih jedinica iz sastava Južne armije neprijatelja, i na svojoj sednici od 13. oktobra 1919. g. doneo sledeću odluku:

ODLUKA

Shvatajući istinske i duboko realne razloge masovnog organizovanog prelaska na Turkestanskom frontu orenburških kozačkih jedinica iz armije Kolčaka na stranu radničko-seljačke sovjetske vlasti, Revolucionarni vojni sovjet Turkestanskog fronta odlučuje:

1. Smatrati dokazanim da orenburško radno kozaštvo danas već sasvim jasno shvata istorijsku neizbežnost i potrebu da svi kozaci uđu složno i nepovratno u redove branilaca slobodnog rada u Rusiji i u celom svetu, i da može to odmah dokazati na delu.

2. Hitno se povezati sa odgovarajućim centralnim i lokalnim organima vlasti i preduzeti mere za zamenu postojećih revolucionarnih komiteta stalnim izbornim organima vlasti tačno se pridržavajući konstitucije RSFSR na celoj teritoriji orenburške vojske i preostalim delovima orenburške gubernije, posle izdvajanja autonomne Baškirije.

3. Omogućiti orenburškom radnom kozaštvu da na predstojećim konferencijama zajedno sa radnim seljacima i radnicima sami odrede forme administrativne podele i ustrojstva orenburške vojske i gubernije, koje bi dale mogućnost celokupnom stanovništvu da brzo uspostavi ratom porušenu privredu i razvije do najvećeg stepena proizvodne snage pokrajine.

4. Izraziti uverenost da će orenburško radno kozaštvo pokazati svoju upornost i strpljenje učestvujući u radu takvih organa vlasti, stvorenih u saglasnosti s njihovim potrebama i željama, kako bi, s jedne strane, Orenburška pokrajina postala u najkraćem vremenu nepristupačna za ponovno upadanje bandi Kolčaka i Denjikina, a s druge strane — da se potpuno onemogući dezertiranje iz proslavljenih redova Crvene armije.

5. Potvrditi još jednom u ime RSFSR da radničko-seljačka vlast nije i ne može da smatra svojim zadatkom potkopavanje temelja blagostanja radnog kozačkog stanovništva putem nasilnog mešanja u njegove imovne, privredne, običajne i religiozne odnose i da su svakojake priče o oduzimanju nasledne kozačke zemlje u korist fonda kolonizacije lišene svakog osnova i potiču od neprijatelja revolucije, koji žele da poseju između kozaka i ostalih trudbenika grada i sela.

6. Smatrati da je neophodno preduzimanje hitnih mera za dodeljivanje pomoći iz opštedržavnih sredstava za podizanje razrušenih domaćinstava stanovništva Orenburške krajine (vojske) i gubernije i obezbeđenje proletnje setve u najširem obimu.

7. Ojačati prosvetni rad u svim kozačkim naseljima da bi se objasnio istinski karakter sovjetske vlasti, njeni zadaci i potrebe da samo stanovništvo uzme najaktivnijeg učešća u odbrani ove vlasti i ostvarenju njenih zadataka.

8. Naročitom naredbom frontu tačno odrediti stav vojnih vlasti Turkestanskog fronta prema kozacima koji su se dobrovoljno predali i prema onima, koji se još nalaze s one strane fronta.

9. Ovu odluku i naredbu saopštiti najširoj javnosti.

U vezi sa ovom odlukom n a r e đ u j e m :

1. Svima kozacima i starešinskom sastavu Orenburške kozačke vojske, kako onima koji se već nalaze u zarobljeništvu, tako i onima koji su prešli dobrovoljno na stranu Crvene armije, potpuno oprostiti njihovu aktivnu borbu protiv Sovjetske Republike i prekinuti svako gonjenje.

Ova se amnestija odnosi ne samo na one koji do sada nisu hteli otvoreno stati na stranu sovjetske vojske, ali nisu ni uzimali neposrednog učešća u ratu i kriju se na teritoriji orenburške vojske, nego i na sve

orenburške kozake i njihove starešine koji se i dalje bore u neprijateljskim redovima i koji bi dobrovoljno zaželeli da prekinu neprijateljstvo protiv radničko-seljačke vlasti Rusije.

2. Svima kozacima i starešinskom sastavu kojima su pri prelasku na stranu Crvene armije bili oduzeti konji i konjska oprema za potrebe armije odmah isplatiti: za svakog konja po 6.000 rubalja i za svaki komplet opreme po 1.000 rubalja.

3. Sve kozake rođene u periodu od 1891. do 1901. g. zaključno i usled toga na osnovu ranije naredbe mobilisane (osim onih koji su već uvršteni u redove Crvene armije) pustiti kući na tronedeljni dopust, posle uvrštenja svakog pojedinačno u jednu od jedinica.

Isti dopust odobriti i svima starešinama posle njihovog raspoređivanja na službu u Crvenoj armiji.

4. Sve kozake starije od 40 godina, obveznike za pozadinsku službu, pustiti kućama kao lica 2. kategorije (od 29 do 40 godina) i staviti ih pod nadzor opština.

Revolucionarni vojni sovjet Turkestanskog fronta:
Komandant fronta — *Mihajlo Frunze-Mihajlov*
Članovi Sovjeta — *Šalva Elijava, Petar Baranov*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 198

21. oktobar 1919. g.

Zbog učestalih slučajeva gubitaka topova na frontovima armija, naročito u slučajevima iznenadnih naleta neprijateljske konjice — naređujem da se, pored uputstava datih u okružnici inspektora artiljerije fronta, obavezno pridržavate sledećeg:

1 Održavati uvek ispravnu i sigurnu vezu između pešadije i artiljerije.

2. Postojanje pešadijskog osiguranja ne oslobađa artiljerijske starešine od odgovornosti da obezbede poverene im artiljerijske jedinice sopstvenim sredstvima, kako je to navedeno u okružnici inspektora artiljerije fronta br. 644 od 26. septembra o.g.

Da bi se obezbedilo uspešno dejstvo osiguravajućih delova potrebno je uvek organizovati izviđanje ugroženih pravaca i osmatranje okolnog zemljišta. To se postiže isticanjem osmatrača na veću udaljenost, koja bi garantovala bezbednost artiljerije od neočekivane puščane vatre neprijatelja. U slučaju kad je nemoguće organizovati stalne osmatračke tačke, potrebno je vršiti osmatranje pešačkim ili konjičkim patrolama.

Ako postoji verovatnoća da se neprijatelj pojavi sa raznih strana, što je čest slučaj u sadašnjem ratu, treba osmatrati najugroženije pravce i ostaviti solidno osiguranje u centru artiljerijskog rasporeda. Kao opšte pravilo važi da je pešadijsko osiguranje dužno da odbije neprijatelja ne žaleći municiju, a u krajnjem slučaju da ide i na bajonet. Sva odgovornost za gubitak topova u takvom slučaju pada na pešadijsko osiguranje.

3. U slučajevima kad se artiljerija nalazi u zoni ugroženoj neprijateljskim naletima, svaka baterija mora da ima dežurnu posadu kod topova za brzo otvaranje vatre »kartečom«.

4. Artiljerija mora da dejstvuje u punoj saglasnosti sa pešadijom, kako u borbi i na položaju, tako i u pokretu i na zastancima.

5. Treba uvek misliti na drugarsku uzajamnu pomoć u teškim, kritičkim časovima borbe a naročito u momentima naleta neprijateljske konjice na naše odrede.

6. Viši opštevojni komandanti treba da poznaju sve osobine artiljerije i njenu primenu u svim slučajevima, zato što nepoznavanje toga dovodi do sigurnog gubitka topova i celih baterija.

Tačno izvršavanje napred iznetog pružiće baterijama mogućnost da se pripreme i da (kako treba) dočekaju konjicu neprijatelja, koja se zaletela i nije u stanju da izdrži koncentričnu uragansku vatru »kartečom«.

Komandant Turkestanskog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Š. Elijava*
Načelnik štaba — *Baltijski*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 197[39]

23. oktobar 1919. g.

Crvena armija je ušla u pojas naseljen malim narodima, Kirgizima, Sartima i dr., koji su do sada stenjali pod teškom čizmom ruskog imperijalizma i samodržavlja.

Izvršavajući svoj dug pred svetskom revolucijom i neposrednim interesima ruske revolucije, Crvena armija istupa kao oslobodilac svih malih naroda Azije od vekovnog pritiska, pod kojim su oni živeli do sada.

Svaki crvenoarmejac koji bude izazvao nezadovoljstvo ovih naših mlađih drugova, koje je svetski imperijalizam ugnjetavao kao i nas, postaje izdajnik ruske i svetske revolucije.

Svaki crvenoarmejac koji ne bude onemogućio svoga druga u vršenju nasilja i vređanju, postaje saučesnik na delu uništenja revolucije i svesni kontrarevolucionar.

Revolucionarni vojni sovjet, međutim, još uvek dobija pritužbe da pojedini crvenoarmejci ili grupe iz sastava jedinica koje prolaze preko kirgijskih oblasti, i dalje vrše zlodela izdaje interesa revolucije.

U čitavom nizu izveštaja sa terena govori se o tome da se od kirgijskog stanovništva oduzima stoka, kola, vrši se pljačka, pa čak i ubistva. Polazeći od toga, Revolucionarni vojni sovjet je naredio:

1. Sve starešine i vojni komesari biće lično odgovorni za slučaj ponavljanja bezobzirnog odnosa prema Kirgijskom stanovništvu.

2. Organizovati pod predsedništvom vojnih komesara kontrolne komisije u čiji sastav uvesti predstavnike mesnog stanovništva. Zadatak komisija je:

a) organizacija stalnih dežurstava
b) prijem i razmatranje tužbi
c) vođenje isleđenja
d) preduzimanje mera, uključno i hapšenje
e) nadzor nad delatnošću i obračunima intendantskih organizacija sa stanovništvom.

3. Pažljivo razmatrati sve tužbe mesnog stanovništva, brzo i energično voditi isleđenje i kao preventivnu meru usvojiti bezuslovno hapšenje svih na koje padne sumnja da čine nepravdu mesnom stanovništvu.

4. Staviti do znanja svima u jedinicama i ustanovama da će svaki crvenoarmejac koji bude vršio nasilje, pljačku, nezakonito prisvajanje kola i sl. smatrati kao svestan kontrarevolucionar s kojim će se postupiti na osnovu surovog revolucionarnog zakona, uključujući i streljanje.

5. Političko odeljenje 1. armije preduzeće hitne i energične mere za upoznavanje crvenoarmejaca i stanovništva sa ovom naredbom i za jačanje agitacionog rada kako bi se mesno stanovništvo zaštitilo od svakog nasilja.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Članovi Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Š. Elijava, V. Kujbišev*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1. I 4. ARMIJE

Br. 03761

20. oktobar 1919. g. 16 čas. 25 min.

Veza između krilnih jedinica 4. i 1. armije uspostavljena je u rejonu Genvarcevsko, Kirsanovsko. Pokušaj neprijatelja da probojem u našu pozadinu razbije front armija, nije uspeo i njegove jedinice odbačene su preko reke Urala. Na odseku 25. divizije neprijatelj svojim odvojenim odredima drži zaselak Kartaševo, forpost Čižinski 3., Martinov, zadržavajući glavninu u rejonu Janajski. Odbijen je napad neprijatelja na 1. brigadu 50. divizije istočno od Uraljska. Na frontu Ilecke grupe neprijatelj je razbijen na istočnoj obali r. Utve i prikuplja se u rejonu Neforošanski. Da bi se neprijatelju onemogućili organizovanje i produženje otpora, potrebno ga je odmah odbaciti u stepe i zauzeti sav naseljeni pojas duž obe obale r. Urala. Za izvršenje ove operacije Ilecka grupa, sastava: 49. divizija (7 pukova) i Baškirska konjička brigada, od 24 časa 26. oktobra privremeno se uključuju u sastav 4. armije[40].

Štab Ilecke grupe smestiti u Kirsanovskom, 211. pešadijski i 1. tatarski puk ostaju na raspolaganju komandanta 1. armije.

Za izvršenje ovoga zadatka n a r e đ u j e m :

Prvo: Komandant 4. armije će formirati na desnom krilu udarnu grupu i preći u nastupanje opštim pravcem na jugoistok. Istovremeno produžiti nastupanje duž obe obale Urala u opštem pravcu na Lbišćensk, dok jedinice Ilecke grupe uputiti prema Džambejtiskoj stavki, s ciljem da se oba mesta zauzmu. Nastaviti sa popunom 1. brigade 50. divizije i pripremati je za upućivanje na Astrahanski front. Pregrupisavanje jedinica i pripremu izvesti tako, da bi nastupanje moglo početi najkasnije 29. oktobra.

Drugo: Komandant 1. armije će i dalje obezbeđivati rejone Ileck, Aktjubinsk i Orsk i likvidirati neprijateljske bande koje se tamo zadržavaju. Zauzeti tvrđavu Uiljsko.

Treće: Linija razgraničenja između 4. i 1. armije biće: Ilecki Gorodok, Poltavski, istočna ivica peščanih terena Kuguzjuk—Kulj, Ilecki gorodok, za 4. armiju zaključno.

Četvrto: Treba imati u vidu, da je opšti cilj aktivnosti oduzimanje baze neprijatelju i njegovo prisiljavanje na obustavljanje dalje borbe. Za vreme nastupanja preduzimati mere da se na frontalnim sektorima neprijatelju onemogući da izvrši proboj i u tom cilju koristiti šahovski borbeni poredak. Svaka jedinica mora da bude osposobljena za samostalno vođenje borbe i da bude u najtešnjoj borbenoj vezi sa susedima.

Peto: Do daljeg naređenja snabdevanje jedinica 49. divizije i Baškirske konjičke brigade vršiće 1. armija. Prilikom predaje Ilecke grupe komandantu 1. armije, grupa mora da bude obezbeđena potrebnim sredstvima veze, o čemu će se dogovoriti štabovi armija.

Šesto: Izvestiti o prijemu naredbe i o izvršenju.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 111

27. oktobar 1919. g.

U rejonu Orsk, Verhnje—Uraljsk, levokrilne jedinice 1. armije dejstvovale su na jako ispresecanom zemljištu na kojem je bilo teško održavati vezu između jedinica, a osiguravati krila i vršiti izviđanje bilo je otežano zbog razvučenosti i malobrojnosti naših jedinica i nedostatka konjice. Između naših jedinica su se pojavljivali međuprostori širine do 40 — 50 vrsta, dok se često moralo kretati napred pojedinačnim bataljonima pa i četama, raznim putevima na međusobnom rastojanju od 5 do 25 vrsta.

Neprijatelj, međutim, raspolažući vrlo jakom konjicom, široko ju je koristio kako za izviđanje, tako i za napade na naše neobezbeđene bokove i pozadinu. Neprijateljski izviđački konjički odredi ponekad su se uvlačili i po 10 — 15 vrsta u našu pozadinu, a na bokovima njegove konjičke patrole su koristile velike međuprostore na bokovima naših jedinica, koje su držale odvojene otporne tačke, i presretale naše kurire koji su nosili izveštaje i naređenja, te tako onemogućavale vezu duž fronta. Ista je slika bila i pri nastupanju neprijatelja.

Vršeći na frontu demonstrativni napad svojim pešadijskim delovima, neprijatelj je tako vezivao za sebe našu pešadiju, dok je svoju konjicu, koristeći ispresecanost terena, iznenadno bacao na naše bokove i u pozadinu i tako stvarao paniku. U tim slučajevima neprijateljska konjica je zaposedala sve puteve u našoj pozadini, presecala vezu sa našim rezervama i susednim jedinicama i onemogućavala dolazak pojačanja.

Naše jedinice su primenjivale sledeći način da bi otklonile nedostatke izviđanja: crvenoarmejci su na komordžijskim konjima uz pratnju nekoliko konjičkih izviđača upućivani u izviđanje na bokove i unapred. Takva primitivna konjica je izveštavala o pojavi kozaka ili donosila vesti, prikupljene od stanovništva, o mestu njihovog boravka, pa je, zahvaljujući tome, blagovremeno preduzetim merama uspevalo da se odbiju neprijateljski udari.

Treba takođe pomenuti slučajeve zloupotrebe crvene zastave od strane neprijatelja. Pošto u našoj vojsci ima i kozačkih jedinica, neprija-

telj se, koristeći spoljnu sličnost i prikrivajući se crvenom zastavom, primicao našim jedinicama i napadao ih sa bliskog odstojanja. Smatrajući da to idu crvenoarmejci, naše jedinice su bile iznenađene i trpele teške gubitke.

Na osnovu gore izloženog naređujem:

1. Divizijsku konjicu upotrebljavati isključivo za duboko izviđanje na frontu i na bokovima divizije, a nipošto za održavanje veze.

2. Pukovska konjička izviđačka odeljenja upotrebljavati isključivo prema njihovoj direktnoj nameni (izviđanje).

3. Pošto izviđanje ima za cilj blagovremeno otkrivanje neprijatelja i njegovo osmatranje, potrebno je da se uspostavljen kontakt s neprijateljem ne prekida, tj. da se izviđanje vrši neprekidno.

4. Izviđanje vršiti velikim brojem malih patrola zato što će se tako bolje izvideti ispresecani teren i neprijatelj lakše pratiti.

5. Pri borbenim dejstvima treba najveću pažnju obraćati na zaštitu i izviđanje bokova i pozadine, kako pojava neprijatelja ne bi imala karakter iznenađenja za jedinice u borbi. Istaknute i dominirajuće tačke u blizini neprijatelja, koje imaju širok vidokrug, treba posedati osmatračima i ostavljati ih tamo dogod je potrebno.

6. Jedinice u rezervi treba da održavaju stalnu i čvrstu vezu sa jedinicama na frontu i da vrše neposredno osmatranje, izviđanje i obezbeđenje svojih bokova i fronta svoga rasporeda, kako bi u slučaju gubitka veze sa frontom i pojave neprijatelja u svojoj pozadini, bile u stanju da preduzmu odgovarajuće mere za odbijanje neprijatelja po svojoj inicijativi.

7. Da se neprijatelj ne bi i dalje koristio zloupotrebom crvene zastave, pri prvoj pojavi sumnjivih jedinica treba se odmah pripremiti za borbu i poslati izvidnicu da bi se otkrilo kojem lageru pripada nepoznata jedinica.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *I. Pjetuhov*
Načelnik štaba — *Baltijski*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1. I 4. ARMIJE

Br. 03779

30. oktobar 1919. g. 14 čas. 30 min.

U poslednje vreme učestali su slučajevi napada na štabove naših jedinica, koji, iznenađeni, nisu u stanju da pruže efikasan otpor i postaju plen neprijatelja. Zbog nebrige i aljkavosti štabova ginu ljudi, gubi se materijal i, što je najvažnije, u najodgovornijim trenucima borbe vojska ostaje bez rukovodstva. 29. oktobra u zaselku Berjozovskom neprijatelj je napao i zarobio štab 1. brigade 49. divizije. Prema prvim podacima vidi se da je napad bio iznenadan — izgleda nije se vršilo ni izviđanje, niti je bila postavljena straža. U odbrani se odmah pojavio nedostatak municije.

Kad je štab bio prinuđen da se povuče na Ilecki Gorodok, pokazalo se da su kola i konje odveli pojedini crvenoarmejci, koji su izgubili glavu

i želeli da se samo lično spasu. U gužvi i u neorganizovanom pojedinačnom bekstvu većina u štabu je izginula. Slične se pojave ne smeju ponavljati. Naređujem da se slučaj isledi i krivci za nebrigu, aljkavost i sebičnost predaju sudu. Slučaj raščistiti u najkraćem roku.

Zahtevam da se bezuslovno izvršava:

Prvo: U mestu i u pokretu preduzimati sve potrebne mere za obezbeđenje štabova, vršiti izviđanje i održavati vezu sa jedinicama.

Drugo: Mesta gde su smešteni štabovi — utvrđivati, podizati prema potrebi barikade, kopati rovove, određivati dežurne jedinice sa mitraljezima.

Treće: Formirati specijalne brigade i divizijske rezerve za odbijanje verovatnih neprijateljskih prodora u pozadinu. Komore, artiljerijska i druga skladišta obezbeđivati na vreme, a ne na brzinu u trenutku opasnosti. U pozadini držati strogi red pri smeštaju ljudstva, kako bi u potrebnom momentu svaki znao svoje mesto i bio uvek gotov za borbu. Prenebregavanje ovoga i stvara paniku i bespomoćnost, dok čvrsta i organizovana jedinica uvek može lako i mirno da odbije nalet svake bande.

Četvrto: Osim borbene gotovosti samih štabova, za osiguranje štabova brigada i divizija određivati zaštitnicu jačine najmanje jednog bataljona.

Peto: Komandanti armija i odgovarajuće starešine da strogo vode računa da potčinjene im jedinice izvršavaju ovo naređenje.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — *I. Pjetuhov*
Za načelnika Štaba — *Karatigin*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 126

2. novembar 1919. g.

Često se može videti borbeni poredak puka u vidu neprekidnog lanca, bez ikakve rezerve, dok se konjica raspoređuje na bokovima takvog poretka i kao da ga čuva.

Takav poredak otežava manevrovanje, a u slučaju obuhvata boka od strane neprijatelja, nije u stanju da pruži otpor.

Naređujem da se jednom i zauvek odustane od sličnih borbenih poredaka i da se pređe na normalne borbene poretke, koji omogućavaju manevar i otpor u raznim nepovoljnim slučajevima.

Osim toga, naređujem starešinama svih stepena da organizuju zaštitu i osiguranje bokova, vezu i neprekidno konjičko i pešadijsko izviđanje na osnovu sledećih uputstava:

1. Borbeni raspored čete se sastoji od: a) vodova u streljačkom stroju, b) vodova u rezervi, i c) bočnih osiguranja.

Zadatak streljačkog stroja — da vodi borbu vatrom. Zadatak rezerve — da u slučaju potrebe ojačava vatru streljačkog stroja (u kome cilju se ona ubacuje u stroj), da sprečava obuhvat i da sadejstvuje u napadu.

Zadatak osiguranja — da blagovremeno otkriva namere neprijatelja za obuhvat našeg boka i da o tome izveštava svoju četu da bi se mogle preduzeti odgovarajuće mere.

Snaga streljačkog stroja je u jačini njegove vatre i zato u njemu treba da bude što više mitraljeza i najviše dva voda, dok jedan vod da bude u rezervi, kako za jačanje udara, tako i za suprotstavljanje u nepredviđenim slučajevima.

U vreme borbe nožem osiguranje mora biti naročito budno zato što se u tom momentu borbeni poredak najviše remeti, pa čak i jedan neprijateljev vod, koji bi se u tom momentu pojavio na boku, mogao bi lako zaustaviti četu i pretvoriti je od pobedioca u pobeđenog.

Streljački stroj čete, ako se u njemu nalazi najmanje 160 strelaca ne sme biti neprekidan, već se između vodova ostavlja međuprostor i to: u ravnici međuprostor treba da bude do 1.200 koraka, a na ispresecanom zemljištu toliki da sav bude pod unakrsnom vatrom vodova. Ukoliko je brojno stanje čete manje, međuprostor treba da bude manji, a u ravnici može biti i 600 koraka.

Pošto je za vreme borbe pažnja vodova usredsređena na front, a u međuprostor između vodova može se infiltrirati neprijatelj, komandiri četa treba da određuju patrole koje bi osmatrale ove međuprostore i na vreme obaveštavale o prikupljanju neprijatelja u njima.

U ravnici se dozvoljavaju međuprostori do 1.200 koraka zato što naša puška ima dovoljno položenu putanju i pri gađanju na odstojanju od 600 koraka putanja se ne uzdiže iznad linije gađanja više od 10 »verškov« (veršok — stara ruska mera, iznosi 4,5 cm — prim. prev.), a to znači da će neprijatelj u sredini međuprostora naići na efikasnu unakrsnu vatru.

Mesto rezerve — treba da bude iza ugroženijeg boka (onog koji nije oslonjen na neprohodno zemljište ili na susednu jedinicu). U slučaju jednakog stepena ugroženosti — iza sredine.

Uzimajući u obzir gore izloženo:

1. Borbeni poredak čete formacijskog sastava sa dva voda u streljačkom stroju zauzima front blizu 1 km, tj. svaki vod po 200 koraka i razmak 1.200 koraka.

2. Borbeni raspored bataljona mora da bude takođe sa međuprostorima i u ravnici međuprostori između četnih borbenih poredaka mogu biti i do 1 vrste, u slučaju ako bataljon ima najmanje 450 bajoneta. Pri slabijem brojnom stanju bataljona, međuprostor može biti smanjen i do 600 koraka, dok na ispresecanom zemljištu — mora biti toliki, da on bude pod unakrsnom vatrom susednih vodova.

3. Borbeni poredak bataljona se sastoji od: a) četnih borbenih rejona, b) bataljonske rezerve, i c) bočnih osiguranja.

Svaki četni borbeni rejon se sastoji od vodova u streljačkom stroju, vodova u rezervi i od osiguranja svoga boka (bez obzira da li je postavljeno osiguranje boka bataljona ili ne).

Na taj način, borbeni poredak bataljona formacijskog sastava u ravnici, gde se može osmatrati na velikom odstojanju, sa dva četna borbena rejona, zauzima front blizu 3 km (svaki četni rejon oko 1 km i međuprostor između njih je takođe 1 km).

Razumljivo je da se svi međuprostori moraju osmatrati patrolama koje u međuprostore između četa upućuje komandant bataljona, a u međuprostore između vodova u streljačkom stroju — komandiri četa.

Četni borbeni rejoni moraju biti snabdeveni sa dovoljno mitraljeza.

4. Borbeni poredak puka se sastoji od: a) bataljonskih borbenih rejona, b) opšte rezerve, i c) bočnih osiguranja.

Borbeni raspored puka takođe je sa međuprostorima, i u ravnici (ako je u puku 1.350 bajoneta) sa dva bataljonska borbena rejona on može da zauzme front oko 6 km (svaki bataljonski rejon oko 2,75 km i međuprostor do 1.200 koraka). Na ispresecanom zemljištu međuprostori će biti manji, toliki da bi ih pokrivala unakrsna vatra vodova u streljačkom stroju. Međuprostori se smanjuju i u slučaju ako puk nema pun formacijski sastav.

Osmatranje međuprostora, mora da bude najbrižljivije i u tu svrhu se u međuprostore upućuju patrole: u međuprostore između vodova četnog rejona — komandir čete, u međuprostore između četa bataljonskog rejona — komandant bataljona i u međuprostore između bataljona — komandant puka.

Na taj način puk punog formacijskog sastava u borbenom poretku u ravnici može držati front oko 6 km, a po dubini oko 2 km i sastojaće se od četiri linije: 1. — linija — vodovi u streljačkom stroju, 2. — linija — četne rezerve, 3. — bataljonske rezerve i 4. — pukovske rezerve.

Osiguranje bokova biće u tri linije: 1. — patrole četa u borbenoj liniji, 2. — (nešto napred i dalje od patrola) osiguranja bataljona i 3. — osiguranja koja šalje komandant puka za osiguranje celog borbenog poretka puka.

Četni i bataljonski rejoni i pukovski odseci dužni su sami da osiguravaju svoju pozadinu.

Izviđanje mora biti neprekidno i izviđači moraju biti u stalnom dodiru sa neprijateljem. Zato na velikim odstojanjima (do jednog dana marša) za izviđanje upotrebljavati konjicu (konjička izviđačka odeljenja). Po vremenu približavanja neprijatelju (do pola dana marša) konjičke izvidnice koncentrisati na bokove, a na front upućivati pešadijske izvidnice, koje će se posle približavanja do na oko 2 km pomeriti na bokove neprijatelja, dok izviđanje na frontu preuzimaju streljački strojevi.

Pridržavanje svega gore izloženog otklanja svaku opasnost iznenadnog obuhvata naših bokova, a u rezervi će ostajati dovoljno jake udarne snage, kojima ćemo uvek biti u stanju da razbijemo otpor neprijatelja, protivstanemo iznenađenjima, dok će manevrisanje biti olakšano.

Načelnici borbenih rejona i komandanti pukova treba da znaju da je njihova dužnost u borbi da rukovode, a ne da se tuku, i zato je njihovo mesto kod njihovih rezervi. U prvoj liniji oni treba da se pojavljuju tek onda kad se pojavi potreba da ličnim primerom podstaknu svoje jedinice.

Za vreme noćnih borbi, kad je puščana vatra zabranjena a vatra neprijatelja neefikasna, borbeni poredak u suštini ostaje isti, samo treba da bude gušći (nema streljačkih strojeva) međuprostori su manji, veza retkim lancem malih patrola, a osim toga sve jedinice treba da održavaju vizuelnu vezu među sobom. Osiguranje — lancem patrola. Izviđanje samo pešadijsko.

Komandant fronta — *M. Frunze*

INSTRUKCIJA PARTIZANSKIM ODREDIMA[41]

1. Naročiti borbeni uslovi u kojima se nalazi front i Republika zahtevaju neodložno organizovanje partizanskih odreda. Zato, u svim srezovima Samarske gubernije treba da se formiraju u najkraćem roku konjički partizanski odredi na osnovu specijalno odobrene formacije samostalnog eskadrona (sotnji).

2. U južnim srezovima gubernije: novouzenskom, pugačovskom i buzuluškom, treba formirati po dva, a u ostalim srezovima po jedan partizanski odred.

3. Svi odredi koji će dejstvovati u manjim delovima i prvenstveno vršiti iznenadne i odlučne nalete na neprijatelja i njegovu pozadinu, iako su po karakteru svojih dejstava partizanski odredi, ipak predstavljaju deo centralizovane Crvene armije, potčinjeni su odgovarajućem armijskom rukovodstvu i izvršavaju zadatke koje dobiju od njega, dok u svemu ostalom postupaju prema ovoj instrukciji.

4. Na čelu svakog partizanskog odreda biće komandant i komesar, koji su odgovorni za sav rad svog odreda i koje određuje Revolucionarni vojni sovjet armije ili fronta.

5. U partizanske odrede ulaze čvrsti borci, odani radničko-seljačkoj sovjetskoj vlasti. Odrede formira iz sredstava određenog sreza sreski vojni komesarijat pod neposrednim rukovodstvom Vanrednog odeljenja za formiranje partizanskih odreda pri Samarskom gubernijskom vojnom komesarijatu i opštim nadzorom od strane Uprave za nova formiranja fronta. Sva sredstva, koja, naravno, ne mogu da daju srezovi i gubernija, moraju se dopuniti iz sredstava fronta po odobrenju načelnika Uprave za nova formiranja u saglasnosti sa odgovarajućim načelnicima uprava fronta.

6. Svaki partizanski odred potčinjava se neposredno odgovarajućem armijskom rukovodstvu.

7. Najbliži zadaci partizanskih odreda jesu:

a) Široko izviđanje određenih rejona sa ciljem pronalaženja jedinica neprijateljskih oružanih snaga ili naoružanih kontrarevolucionarnih bandi, kako pridošlih sa strane tako i organizovanih od mesnog stanovništva.

b) Sprečavanje i onemogućavanje pojave takvih jedinica i mesnih kontrarevolucionarnih istupa.

c) U slučaju pojave neprijateljskih jedinica ili kontrarevolucionarnih bandi u granicama rejona, njihovo likvidiranje smelim i odlučnim dejstvima oružanih snaga.

8. U zavisnosti od postavljenih ciljeva partizanski odredi su dužni da se u celoj svojoj aktivnosti pridržavaju sledećih uputstava:

a) Biti u toku celokupnog zbivanja u rejonu i u tom cilju održavati tesnu vezu sa armijskim rukovodstvom, sa svim izvršnim komitetima i drugim sovjetskim ustanovama i organizacijama, uključujući i seoske, kao i sa susednim partizanskim odredima.

b) Partizanski odred treba da izabere za sedište svoga štaba neko selo u centru teritorije, kuda treba da se slivaju svi podaci i izveštaji.

U tom mestu, bez obzira gde se momentalno nalazi ceo odred, uvek treba da postoji odgovorna ličnost, koja bi primala izveštaje i dostavljala ih komandantu odreda, a njegove izveštaje višem rukovodstvu.

c) Ovo mesto mora biti obezbeđeno čvrstom vezom sa višim vojnim rukovodstvom, sreskim vojnim komesarijatom i glavnim naseljenim mestima sreza. Veza mora biti organizovana tako da pruža garantije za brzo i neometano cirkulisanje izveštaja i naređenja.

9. Da bi se ovo postiglo, potrebno je svuda gde je to moguće postavljanje žične veze (telegraf i telefon) i u tome smislu partizanskim odredima se mora pružiti pomoć iz sredstava fronta. Uporedo sa žičnom vezom mora biti uspostavljena i poštanska veza, koju bi održavali konjanici ili bi se pošta prenosila kolima. Za organizaciju ove službe strogo se pridržavati propisa priloga II čl. 58 Opšte ratne službe. Za uspostavljanje poštanske konjičke veze ljudstvo ne uzimati iz partizanskih odreda, nego od mesnih vlasti, dok svaki čovek u partizanskim odredima mora da bude korišćen samo za neposredne borbene zadatke. I potrebna kola treba da daju mesne vlasti. Načelnike linija konjičke pošte i načelnike stanica treba uzimati iz redova mesnih partijskih radnika ili drugih potpuno pouzdanih ljudi, koji će biti potčinjeni komandantima partizanskih odreda. Sva lica koja budu angažovana u službi veze dobijaju prava, obaveze i sledovanje crvenoarmejaca na frontu.

10. U cilju boljeg poznavanja opšteg stanja u rejonu, sve jedinice svakog partizanskog odreda stalno upućuju konjičke patrole u redovna krstarenja i vanredna obilaženja. Kad je situacija mirna, redovna krstarenja se vrše po određenim marš-rutama, koje prolaze kroz važnija mesta. Radi ekonomisanja snagama patrole treba da budu male, ali ne manje od dva jahača. U slučaju dobijanja uznemiravajućih vesti upućivati u vanredne obilaske više patrola, a u najugroženijem pravcu treba da krene ceo odred.

11. U svakom srezu, kako na osnovu uputstva sreskog vojnog komesara tako i na osnovu mišljenja komandanta partizanskog odreda, moraju se izvesne tačke, objekti itd. smatrati značajnim. Sva takva mesta moraju se utvrditi i čuvati, dok straže mora sreski vojni komesar dodeliti iz sastava mesnih oružanih snaga sreza a takođe koristiti i mesno stanovništvo za vršenje ove dužnosti. Partizanski odredi su dužni periodično proveravati ispravnost i budnost stražarske službe. U mestima gde su smešteni štabovi partizanskih odreda i uopšte u mestu boravka njihovih jedinica, sva odgovornost za bezbednost pada na starešinski sastav partizanskih odreda.

12. Kao pomoć partizanskim odredima prilikom gušenja mesnih kontrarevolucionarnih akcija ili odbijanja neprijateljskih naleta, mesni izvršni komiteti organizovaće u svakom naselju odrede narodne milicije od seljaka i radnika odanih sovjetskoj vlasti i njih naoružati čim bilo iz mesnih rezervi.

Spiskovi lica uvrštenih u takve odrede treba da budu kod komandanata partizanskih odreda, koji će ih obučavati izvršenju njihovih zadataka i periodično proveravati stanje njihove borbene gotovosti i znanja. Odredi narodne milicije imaju lokalni karakter i treba da budu korišćeni pretežno u rejonima njihovih opština.

13. Svi partizanski odredi treba da budu spremni da brzo pređu u stanje borbene gotovosti, da bi mogli na uzbunu odmah da krenu u ugroženi rejon ili da prime borbu u mestu boravka. U tom cilju, osim najveće budnosti straža i najtešnje veze sa izvidnicama, susedima i lokalnim sovjetskim vlastima i organizacijama, u mestu boravka svakog partizanskog odreda ili njegovog dela treba određivati dežurne jedinice, koje da budu u stanju pune borbene gotovosti.

14. U pogledu borbene aktivnosti; partizanski odredi treba da se pridržavaju sledećeg:

a) Po dobijanju uznemiravajućih vesti od izviđača ili od mesnih vlasti ili od stanovnika, jedinice datog partizanskog odreda odmah prelaze u stanje pune borbene gotovosti i u isto vreme preduzimaju mere za proveru istinitosti vesti, izveštavaju susede, mesne vlasti i šalju izveštaj rukovodstvu, navodeći u njemu i hitne mere koje svaki komandant odreda preduzima na svoju inicijativu.

b) U zavisnosti od važnosti podataka u izveštaju, komandant odreda ili starešina njegove jedinice šalje pojačanje u ugroženi rejon ili odmah kreće tamo sa svim raspoloživim snagama.

Ako u datom ugroženom mestu nije uopšte bilo partizana, tamo se najpre upućuje izvidnica.

c) Po dolasku u ugroženi rejon svaki komandant partizanskog odreda treba najpre lično da se upozna sa situacijom i zatim da donese odgovarajuću odluku.

Pošto mu stoji na raspolaganju probrano ljudstvo, od kojeg se samo i mogu formirati partizanski i dobrovoljački odredi, komandant partizana mora uvek pokušati primenu najodlučnijih mera. To ima naročit značaj u slučaju kontrarevolucionarnih akcija, koje su uvek slabo organizovane i zato se lako likvidiraju energičnim dejstvom čak i malobrojne ali disciplinovane jedinice.

d) Ako se raspoložive snage partizanskog odreda pokažu zaista nedovoljne za preduzimanje odlučnih borbenih dejstava za likvidaciju neprijatelja, komandant partizanskog odreda može privremeno da pređe u odbranu sa ciljem da se zadrži u datom mestu do dolaska pojačanja. Ako bude ipak prinuđen da napusti mesto, partizanski odred ne treba da se povlači, nego zabacivanjem u pozadinu neprijatelja da produži njegovo uznemiravanje iznenadnim prepadima, i u svakom slučaju da ga pažljivo prati nikako ne gubeći vezu s njim.

Partizani ne treba da se boje gubitka veze sa svojom bazom, pozadinom ili susedima, zato što oni i nemaju ni boka ni pozadine i što karakter pripreme cele teritorije gubernije omogućuje svakom partizanskom odredu da se oslanja u svakom pravcu tražeći vezu sa rukovodstvom ili susednim partizanskim odredom na sve moguće načine, uključujući korišćenje mesnih žitelja.

Po dolasku pojačanja ili u slučaju primetnog slabljenja neprijateljskih snaga ili opadanja njegove budnosti uopšte, koristiti i najmanju grešku neprijatelja za poboljšanje sopstvenog položaja. Partizanski odredi tada treba da odmah pređu na najaktivnija i krajnje smela borbena dejstva.

e) Partizanski odredi susednih rejona treba da pružaju najaktivniju međusobnu pomoć, ne čekajući ne samo naređenje odozgo nego čak ni molbu za pomoć od strane suseda, postupajući prema svojoj proceni situacije a u interesu opšte stvari.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Elijava*
Načelnik štaba — *Baltijski*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA DRUGU LENJINU[42]

Br. 3877

2. novembar 1919. g.

Vaš br. 156/š. Nismo davali uralskim kozacima da predahnu. Nikad nisam ni pomislio da završim s njima samo mirenjem, jer mi je uvek bilo jasno da ih najpre treba vojnički razbiti. Mere preduzete za tu svrhu, svode se na koncentraciju dovoljno snaga na uraljskom frontu. Sad se završava koncentracija, i jedinice 4. armije već su prešle u nastupanja. Zakašnjenje sa pregrupisavanjem snaga objašnjava se: 1) prebacivanjem znatnih snaga na druge frontove, 2) smetnjama koje stvaraju ogromne mase zarobljenika, 3) epidemijom tifusa, koja odnosi svakodnevno najmanje hiljadu ljudi.

Iz Centra sam dobio vrlo malo pomoći. U armiji nema dovoljno municije, pušaka, odeće i veša. Dešavali su se slučajevi kad su ginule čitave jedinice zbog nedostatka municije. Uveren sam da će uspeti plan odbacivanja kozaka u pustinjski rejon, ali moram napomenuti da to, verovatno, još neće značiti likvidaciju Uralskog fronta. Nastupanje preko naseljenih stepa niz reku Ural skopčano je sa ogromnim teškoćama, dok se otpor kozaka podgrejava nadom na uspeh Denjinkina. U svakom slučaju mi smo činili i činimo sve što je moguće u našoj situaciji

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1. I 4. ARMIJE

PREPIS: VRHOVNOM KOMANDANTU, KOMANDANTIMA JUGOISTOČNOG I ISTOČNOG FRONTA

Br. 03893/op

13. novembar 1919. g. 0 čas, 45' min.

Prema raspoloživim podacima, neprijatelj namerava da se povuče na novu liniju — Lbišćensk, Džambejtinska stavka, gde namerava da organizuje dalji otpor. Na liniju reke Utve prikuplja se 3. brigada 24. divizije da bi neprijatelju, koji se grupiše na džambejtinskom pravcu, nanela odlučan udar.

N a r e đ u j e m :

Prvo. Komandantu 4. armije — energično nastupati na Džambejtinsku stavku, koju zauzeti najkasnije do 18. novembra, uz istovremeno izvršavanje zadataka na slomihinskom i lbišćenskom pravcu.

Drugo. Komandantu 1. armije — po izlasku jedinica 3. brigade 24. divizije na liniju reke Utve (na sektoru Belgorodski—Lubenski), ove će jedinice najkasnije 16. novembra preći u energično nastupanje na Džambejtinsku stavku sa izlaskom na liniju Džambejti (21 km jugoistočnije od Džambejtinske stavke), Džar, Kamiš (41 km jugoistočnije od Džambejtinske stavke) sa zadatkom osiguranja levog boka Ilecke grupe i presecanja puteva za povlačenje neprijatelja ka tvrđavi Uiljsko.

Treće. U pokretu obe grupe da održavaju tesnu vezu.

Četvrto. Komandanti 1. i 4. armije da preduzmu najenergičnije mere za snabdevanje jedinica svim potrebama, uzimajući u obzir karakter teritorije u rejonu borbenih dejstava. Nastupati energično i bez zadržavanja kako se neprijatelj ne bi izvukao ispod našeg udara.

Peto. Linija razgraničenja za vreme nastupanja: Poltavski, Belgorodski, Džambejti (21 km jugoistočnije od Džambejtinske stavke) — sve zaključno za 1. armiju.

O prijemu ovog naređenja i o izvršenju izvestiti.

Komandant Turkestanskog fronta — *M. Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 057

Orenburg **15. novembar 1919. g.**

Herojske jedinice Sibirskog fronta zauzele su 14. novembra prestonicu Kolčaka grad Omsk. Ostaci kolčakovske vojske predaju se i prelaze na našu stranu. Sibirski kozaci, koje je Kolčak mobilisao, ne žele više da se bore protiv nas i šalju delegaciju za pregovore. Ovim je rešen ishod borbe. Razbijen je jedan od glavnih neprijatelja radničko-seljačke Rusije.

U petrogradskom rejonu je sramno propao pokušaj drugog kandidata na ruski presto carskog generala Judeniča da uz pomoć Engleza zauzme prvu prestonicu revolucionarne Rusije. U nizu borbi razbijeni ostaci vojske Judeniča beže ka estonskoj granici. Naše jedinice zauzele su Jamburg. Ostao je treći i poslednji unutrašnji neprijatelj trudbeničke Rusije — Denjikin. On se oslanja na pomoć zaslepljenog donskog, kubanskog i uraljskog kozaštva. Podržavan od Engleza i desetina hiljada pljačkaša i svakojakih grabljivaca, on se i dalje suprotstavlja uspostavljanju mira na osnovu pobede trudbenika Rusije. Nema sumnje da će i njihov poslednji oslonac, uraljsko i donsko kozaštvo, biti uskoro slomljen. Kozaci ovih rejona će progledati i krenuti putem Orenburžana i Sibiraca.

Budućnost postaje svetlija, bliži se dugoočekivani čas pobede trudbeničke revolucije.

Čestitam jedinicama Turkestanskog fronta ovu radosnu vest. Zahtevam da i mi učinimo poslednji i odlučan napor. Zahtevam da se odlučno

likvidiraju ostaci neprijateljskih bandi, koje se zadržavaju na sektorima Turkestanskog fronta.

Da živi branilac prava radnog naroda, radničko-seljačka Crvena armija!

Da živi pobeda trudbenika!

Da živi Ruska Socijalistička Sovjetska Republika!

Ovu naredbu pročitati u svim jedinicama, četama, baterijama, eskadronima i komandama.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 73

23. novembar 1919. g.

Pri pojavi neprijatelja u pozadinskim rejonima armije, u kojima se nalaze razne pozadinske jedinice, odredi unutrašnjeg osiguranja i železničke straže, naređujem da se u cilju pravilnog korišćenja borbenih snaga tačno pridržava sledećeg:

1. Sve jedinice stavljaju se u operativnom smislu pod komandu armije (ili fronta), na čijoj se teritoriji nalaze.

2. Sve pozadinske jedinice, odredi unutrašnjeg osiguranja i odredi za prikupljanje hrane u rejonu dejstva vojne jedinice, odmah se potčinjavaju u operativnom pogledu najstarijem vojnom starešini, s kim moraju sami da uspostave vezu. Pri tome, jedinice unutrašnjeg osiguranja u pojasu najdalje 53 km od linije dodira s neprijateljem, mogu biti angažovane od strane rukovodilaca ranga komandanta divizije i člana revolucionarnog komiteta, a u gubernijama na granici utvrđenih rejona — od strane sovjeta utvrđenih rejona i revolucionarnih komiteta tih gubernija. U ovom poslednjem slučaju može biti angažovano najviše 50% raspoloživog sastava jedinica VOHR[43] na teritoriji date gubernije (utvrđenog rejona).

3. Sve navedene pozadinske jedinice, sem jedinica unutrašnjeg osiguranja, mogu se upotrebiti samo za borbu protiv neprijatelja u pozadinskim rejonima i ne mogu se koristiti za borbu na frontu. Jedinice unutrašnjeg osiguranja mogu se upotrebiti za borbu i na frontu i za odbranu utvrđenih rejona.

4. U svakom slučaju zabranjeno je menjanje organizacije i formacije ovih odreda, razbijanje na delove, a pogotovu njihova upotreba za popunu vojnih jedinica.

5. Sve vojne starešine moraju odmah izveštavati o svim odredima koje su uzeli pod svoju komandu, navodeći naziv jedinica, brojno stanje, rejon gde su angažovani i zadaci koji su im dati. Starešine koje su angažovale jedinice unutrašnjeg osiguranja treba odmah da obaveste mesne starešine unutrašnje bezbednosti, komandante brigada, načelnika sektora, Revolucionarni vojni sovjet fronta i glavnog načelnika unutrašnjeg osiguranja.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *I. Ljubimov*
Načelnik štaba — *Baltijski*

ZAPOVEST TURKESTANSKOM FRONTU

Br. 168

30. novembar 1919. g.

Ergele i konjarstvo u Turkestanu se nalaze u potpunom rasulu i usred toga kako u armijama tako i kod stanovništva nema ni dovoljno ni dobrih konja. Za sređivanje ovog pitanja naređujem:

Inspektoru konjice Turkestanskog fronta da u Turkestanu osnuje ergelu Turkestanskog fronta sa dva odeljenja (jedno za zaprežne a drugo za jahaće konje). Preduzeti hitne mere za prikupljanje raznih ždrebaca i kobila do četrdeset grla. Nabavku izvršiti preko gubernijskih odeljenja za poljoprivredu i direktnom kupovinom. Ergela Turkestanskog fronta da bude na punom snabdevanju kod uprave konjičkih rezervi Turkestanskog fronta. Ergela se neposredno potčinjava inspektoru konjice Turkestanskog fronta, koji će izraditi odredbe i instrukciju za rad ergela.

Pri tome se iznosi privremena formacija ergele Turkestanskog fronta.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

Za široko obaveštavanje[44]

ZAPOVEST KOMANDANTA TURKESTANSKOG FRONTA URALJSKIM KOZACIMA

Uraljskom kozaštvu!

Decembra ove godine, na osnovu mog izveštaja o teškom stanju stanovništva Uraljske oblasti, Sovjet narodnih komesara je odlučio:

»Na osnovi izveštaja Revolucionarnog vojnog sovjeta Turkestanskog fronta o veoma teškom stanju kozačkih porodica, koje je belogardejsko rukovodstvo evakuisalo iz njihovih sela duboko u kirgiske stepe i ostavilo ih tamo bez ikakvih sredstava za život, bez krova nad glavom, desetkovane od tifusa bez lekarske pomoći, uzimajući u obzir takođe uopšte težak položaj celokupnog stanovništva Uraljske oblasti, koja je u toku dve godine bila poprište neprekidne borbe, Sovjet narodnih komesara odlučuje:

Prvo. Narodni komesarijati: za vojne poslove, socijalno osiguranje i narodno zdravlje, da preduzmu kao vanredno hitne sve neophodne mere za olakšanje položaja stanovništva oblasti i za smeštaj izbeglog kozačkog stanovništva, koje se vraća u svoja sela.

Drugo. Za označene ciljeve doznačiti Revolucionarnom vojnom sovjetu Turkestanskog fronta 100.000.000 rubalja.

Treće: U isto vreme, da bi se u pokrajini što pre uspostavilo normalno stanje i likvidirao očigledno besmislen otpor dela uralskog kozaštva, koji je i dalje uporan u svojoj borbi protiv radničko-seljačke Rusije, staviti u dužnost rukovodstvu Turkestanskog fronta da preduzme sve mere za brzo i bezbolno rešavanje ovog pitanja, garantujući u ime Sovjetske Republike ličnu bezbednost i zaboravljanje ranijih krivica svima koji se danas još uvek nalaze s one strane fronta, uključujući i viši

komandni kadar bivše pokrajinske vlade, pod uslovom da odmah daju izjave pokornosti sovjetskoj vlasti, da odmah predaju potpuno neoštećene sve rezerve oružja, odeće, vojne opreme i da sačuvaju neoštećena sva preduzeća i druge privredne ustanove od važnosti kako za pokrajinu tako i za celu Republiku.

Predsednik Sovjeta narodnih komesara *Uljanov (Lenjin)*«.

URALJCI!

U ime svog najvišeg državnog organa radničko-seljačka Rusija daje vam punu mogućnost da odmah prekinete očevidno besmislen otpor i otvara širok put ka brzom lečenju ratnih rana.

Nije li već vreme da shvatite da ona pravda, za koju ste vi prolivali svoju krv, — u stvari je pravda zemljoposednika, kulaka, fabrikanata, — a ne vaša pravda.

Nije li već vreme da shvatite da vama, potomcima nekadašnjih slobodoljubivih boraca za seljačka prava, nije mesto u lageru onih koji hoće da zategnu omču na vratu probuđenih za nov život radnika i seljaka.

Pogledajte šta ste dobili kad ste pošli na poziv svojih atamana da ratujete protiv velike radničko-seljačke porodice.

Napuštena su vaša sela i polja, stanovništvo umire od gladi i bolesti, ceo život se zaustavlja... A šta ste uradili sa Rusijom? Vi ste je odsekli od pamuka i nafte, dali ste engleskim razbojnicima u ruke rejon Bakua, a time ste ostavili gradove i sela Rusije bez odeće, bez svetla i ogreva... Time ste učinili da ime »kozak« postane mrsko radniku i seljaku.

Uraljci, jeste li vi to želeli?

Vreme je da se opametite, vreme je da krenete putem Orenburžana i Sibiraca, koji su napustili lager neprijatelja i digli sovjetsku ZASTAVU!

Vi imate reč, Uraljci!

Radi izvršenja odluke Sovjeta narodnih komesara daću predlog vama i vašem rukovodstvu za prekid otpora i davanje izjave pokornosti sovjetskoj vlasti. Vi ćete odlučiti o ratu i miru.

Ja pak, kao komandant armije Turkestanskog fronta i najviši vojni starešina na jugoistoku Rusije, u ime Ruske Socijalističke Federativne Sovjetske Republike objavljujem:

Prvo. Svim kozacima, kao i doseljenicima, koji se bore protiv Crvene armije garantuje se puna lična bezbednost i zaboravljanje svih nedela izvršenih protiv radničko-seljačke Rusije pod uslovom da bez odlaganja, pojedinačno ili grupno, izjave pokornost Sovjetskoj vlasti i da odlože oružje.

Drugo. Takva ista bezbednost i opraštanje garantuje se i čitavom starešinskom sastavu, uključujući i članove takozvane Uraljske pokrajinske vlade, pod uslovom da izjave pokornost i preduzmu mere da predaju čitava očuvana sva preduzeća i druge privredne ustanove opšteg i vojnog značaja, kao i sve rezerve vojne opreme i naoružanje u ruke sovjetske vlasti.

Treće: U slučaju ako se ne prihvati obustavljanje rata na osnovu gore izloženih uslova, narediću da se silom oružja u najkraćem roku slomi otpor onih koji nastavljaju zločinačku borbu.

Četvrto. Svima koji su se vratili i vraćaju se u sela i pošteno izvršavaju naredbe sovjetske vlasti biće pružena svaka pomoć za što brže podizanje kuća i obnavljanje ratom razrušenih domaćinstava.

Peto. Ovaj predlog je poslednji pokušaj sovjetske vlasti za bezbolno okončanje krvavog sukoba. Odgovornost za neuspeh pokušaja pašće na vas svom težinom.

Komandant armija Turkestanskog fronta — *Mihajlo Frunze — Mihajlov*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Isidor Ljubimov*
Načelnik štaba — *Baltijski*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA DRUGU LENJINU

Br. 4512

20. decembar 1919. god.

Sedamnaestog i devetnaestog decembra u rejone koje drže jedinice prve i četvrte armije došli su delegati Zapadnog odeljenja vlade »Alaš-Orda«[45] sa punomoćjima za vođenje pregovora sa sovjetskom vlašću o predaji njihovih odreda. Naredio sam da se za osnovu pregovora uzmu odluka Sovjeta narodnih komesara i naredbe Turkestanskog fronta o orenburškim i uraljskim kozacima. Naredio sam da se pregovori ne odugovlače i odredio najkraći rok za predaju. Vojni značaj alašordinaca je ništavan, ali u političkom i ekonomskom pogledu njihova predaja je značajna, jer nam stavlja na raspolaganje čitav stepski rejon do obala Kaspijskog jezera. Odobrio sam da se posle predaje izabere njihova delegacija od pet ljudi, koju ćemo uputiti u Moskvu. Rezultati pregovora biće poznati u toku naredne nedelje.

Frunze

ZAPOVEST KOMANDANTIMA 1. I 4. ARMIJE

Br. 04246

30. decembar 1919. g. 14 čas. 30 min.

Nastupanje naših jedinica na gurjevskom i krasnovodskom pravcu razvija se uspešno. Razbijen u nizu borbi, neprijatelj se povlači, gubeći topove, mitraljeze i zarobljenike. Pojedine dezorganizovane grupe neprijatelja teže da se izvuku prema obali Kaspijskog jezera. Između Gurjeva i utvrđenja Aleksandrovski Uralci ubrzano pripremaju za povlačenje mesto za ukrcavanje. Iz Gurjeva i Krasnovodska hitno se evakuišu morem ostaci armijskih rezervi. Jedinicama fronta na ovim sektorima postavljam poslednji zadatak konačnog čišćenja od neprijatelja severne i istočne obale Kaspijskog jezera i u tom cilju naređujem:

Prvo: Komandantu 4. armije. Nastavljajući energičnu likvidaciju sitnih neprijateljskih bandi, koje su se zaglavile u rejonu jezera Džampirkulj, Kara-tjuba, Kizilj-kuga[46], preći u odlučan napad na gurjevskom pravcu koristeći u najvećoj meri konjicu za gonjenje neprijatelja i najkasnije do 15. januara nove godine zauzeti Gurjev.

Drugo. a) Privremeni vršilac dužnosti komandanta 1. armije odmah da pokrene ka obali Kaspijskog jezera ekspedicioni odred Orenburškog utvrđenog rejona, organizovan prema ranije datim naređenjima i najkasnije do 15. januara da zauzme rejon Žilaja Kosa i ušće reke Embe, težeći da preseče put za povlačenje Uralaca. b) Komandant 1. turkestanske armije[47] da razvija energičan napad na Krasnovodsk u vezi sa ranije postavljenim zadatkom.

Treće. Granične linije ostaju iste.

Četvrto. Napad izvoditi bez ikakvog zadržavanja.

Peto. Naročito podvlačim potrebu da se sačuvaju naftonosna polja, za što treba preduzeti vanredne mere ne dozvoljavajući neprijatelju da ih uništi.

Šesto. O dobijanju zapovesti i o izdatim naređenjima što pre izvestiti.

Komandant Turkestanskog fronta — *M. Frunze*

TELEGRAM V. I. LENJINU

Br. 65

5. januar 1920. g.

Uraljski front je likvidiran. Jutros u svitanje konjica N-ske armije[48], posle trodnevnog marša od oko 160 kilometara, zauzela je poslednju neprijateljsku bazu — Gurjev i dalje sve do obale Kaspija. Detaljni podaci se prikupljaju. U dubini kirgiske stepe, između Uila i Kalmikovska, zarobljen je štab Ileckog korpusa.[49]

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

TELEGRAM REVOLUCIONARNOM VOJNOM SOVJETU 4. ARMIJE

Br. 025/op

5. januar 1920. g. 13 čas.

Upućujem srdačna čestitanja herojskim jedinicama 4. armije i njihovom junačkom rukovodstvu. Ni slabo snabdevanje, ni strašni uslovi borbe u bezvodnoj pustinji, ni užasna epidemija tifusa koja je odnosila iz naših redova stotine i hiljade poštenih boraca, nisu mogli zadržati njihov siloviti udar. Zauzet je Gurjev i crvena zastava se ogleda u talasima Kaspijskog jezera. Pukovima koji su prvi ušli u Gurjev, pukovima i rukovodstvu slavne 25. divizije, svim jedinicama i pukovima 4. armije i njenom junačkom rukovodstvu — URA!

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

RADIOGRAM ZAMENIKU KOMANDANTA TURKESTANSKOG FRONTA DRUGU NOVICKOM

Br. 052/op

9. januar 1920. g. 13 čas. 10 min.

Smatram da mišljenje o nemogućnosti zauzimanja Krasnovodska bez teške artiljerije nema osnova. Prema raspoloživim podacima (iz uhvaćenih neprijateljskih izveštaja) neprijatelj je u Krasnovodskom zalivu slab. Posle zauzimanja Gurjeva, Novočerkaska i Taganroga neprijatelj već ne predstavlja neku ozbiljnu snagu. Naređujem da se za zauzimanje Krasnovodska preduzmu najodlučnije mere.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucinarnog vojnog sovjeta — *Ljubimov*
Načelnik štaba — *Baltijski*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA DRUGU LENJINU

PREDSEDNIKU SVERUSKOG CENTRALNOG IZVRŠNOG KOMITETA DRUGU KALINJINU

CENTRALNOM KOMITETU RUSKE KOMUNISTIČKE PARTIJE (b)

Br. 103

9. januar 1920. g.

U vezi sa potrebom za učvršćenje našeg uticaja u oblastima duž reka Amu-Darja i Sir-Darja, gde se danas živi sasvim posebnim životom, smatram da prema tom stanovništvu treba imati organizovan ekonomski prilaz. Smatram da bi najefikasnije rezultate pružila organizacija trgovačkih karavana, koji bi imali u svome sastavu plovne prodavnice, plovna pozorišta i bioskop. Solidno iskustvo u radu sa plovnim prodavnicama, koje ima drug Mališev na Volgi, može da garantuje pravilnu organizaciju takvih karavana i ovde. Zato molim za odobrenje da se drug Mališev premesti sa svojom ekspedicijom radi izvršenja tog posla u Turkestan. Sam Mališev istovremeno potvrđuje celishodnost i nužnost takvog rada. Molim da se ne odugovlači sa odgovorom.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Ljubimov*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE DRUGU LENJINU[50]

Br. 104

10. januar 1920. g.

8. januara naša konjica je zauzela Dosorska riblja lovišta i pristanište Boljša Rakušečja. Riblja lovišta su neoštećena. Pristanište Rakušećja neprijatelj je pokušao da spali, ali su naše jedinice ugasile vatru.

Prema izveštaju komandanta divizije u Rakušejoj ima oko 192 miliona kg nafte (12 miliona pudi — prim. red.). Električna centrala je potpuno ispravna. Smatram da je potrebno hitno uputiti aparat za nastavak rada, o čemu sam već izvestio pre dve nedelje.

Frunze

TELEGRAM SOVJETU NARODNIH KOMESARA DRUGU LENJINU RVSR DRUGU SKLJANSKOM VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU KAMENJEVU NARODNOM KOMESARU ZA PUTEVE DRUGU KRASINU

Br. 63/090/op

Odlukom Sovjeta narodnih komesara od 10. januara sa potpisom druga Lenjina naređeno je Turkestanskom frontu da smanji norme vojnih prevoženja Taškentskim putem od jednog para vozova na dan na pola para vozova dnevno. Ovo ograničenje obuhvata ne samo nove transporte tereta, nego i prevoz vojnih ešelona kao i već utovarene vagone. Usled toga što Taškentska železnička pruga ima slabu propusnu moć, uspelo se uputiti za Taškent za izvođenje ratnih operacija sasvim neznatan broj ešelona, nedovoljnih ne samo za vođenje čvrste i aktivne politike u Turkestanu, nego čak i za odbranu i učvršćenje sovjetske vlasti. Do sada železnica nije izvršavala ni pedeset od sto vojnih transporata, koji su bili normirani iz centra i sada između stanica Batraki i Eemba stoje trideset vojnih vozova i čekaju na red. Neke vojne kompozicije čekaju na red i po mesec dana. Revolucionarni vojni sovjet Turkestanskog fronta obustavio je u poslednje vreme svaki utovar, sem sedam specijalnih kompozicija. Između trideset zaustavljenih kompozicija četiri su sa hlebom i jedna sa šećerom za izgladneli Turkestan, a ostalo su specijalne kadrovske kompozicije koje već prema svome karakteru ne mogu biti rasformirane. U poslednje vreme Revolucionarni vojni sovjet fronta ulagao je sve svoje napore na podizanje efikasnosti rada železničkog transporta usled čega su povučene rezerve gorivog drveta na Samaro-zlatoustovskoj i Taškentskoj železnici od 1.300 na 4.500 kubika, a dovoz drva od strane svih građanskih ustanova uvećan je od 5870 kubika u novembra do 12.112 kubika u decembru; istovareno je deset vojnih kompozicija i ukinut sav unutrašnji prevoz čitave brigade.

Revolucionarni vojni sovjet se nada da će se, zahvaljujući pomenutim merama, železnički transport poboljšati, pogotovu što je stanica Emba, koja je ranije već skoro sasvim obustavila prijem vozova, za petnaest dana u januaru otpremila jedanaest kompozicija. Revolucionarni vojni sovjet fronta shvata da je odluka Sovjeta narodnih komesara od 10. januara uslovljena vanredno teškim položajem Centra, no ipak ograničenje za Turkfront da može da upućuje Taškentskom prugom do pola para vozova dnevno skoro neće dati prazne vagone za utovar žita, nego će samo veštački usporiti dalje kretanje trideset ešelona i oslobađanje vagona. Ovo usporavanje će izazvati još veći nered u transportu.

Revolucionarni vojni sovjet će bezuslovno izvršavati odluku Sovjeta narodnih komesara, ali moli da se oslobode od ograničenja trideset

kompozicija koje su već pripremljene. Sa svoje strane on preduzima najenergičnije mere za brzi istovar vagona i za utovar i odašiljanje namirnica u Centar.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta i predstavnik NKPS — *Đakonov*
Načelnik štaba — *Baltijski*

VRHOVNOM KOMANDANTU SVIH ORUŽANIH SNAGA RSFS REPUBLIKE

Br. 23/c

RAPORT

11. januar 1920. g.

Iz ličnog razgovora sa predstavnicima Sovjeta sveruskih volških bugarskih muslimana i na osnovu materijala kojima oni raspolažu o muslimanskoj partiji vaisovskih božjih ratnika, ustanovljeno je:

1. U Kazanu 1918. godine, za vreme pokušaja tatarskih kontrarevolucionara da proglase takozvanu »Zabulaksku republiku«, vaisovci su istupili zajedno sa boljševicima protiv toga.
2. Njihov vođa Gajan Vaisov je ubijen 1918. godine u Kazanu od strane tatarskih crnostotinaša zbog toga što je branio sovjetsku vlast i proglasio se za boljševika.
3. Sekta ima religiozno-politički karakter i u suštini predstavlja pokušaj socijalno-političke reformacije na religioznoj bazi.
4. U pogledu socijalno-ekonomskih ciljeva sekta se ne odnosi neprijateljski prema politici sovjetske vlasti.
5. Izgleda da sekta ima znatan uticaj u oblastima Kine koji su najbliži Turkestanu.

Na osnovi gore izloženog, smatrajući da je formiranje streljačkog puka od muslimana-vaisovaca moguće i poželjno, Revolucionarni vojni sovjet fronta je odobrio predstavniku Sovjeta vaisovaca, Saardaru Vaisovu (bratu ubijenog Vaisova) da formira puk u Samari, pod nadzorom Uprave za nova formiranja u granicama opšteg plana formiranja novih jedinica fronta.

U prilogu se dostavljaju na uvid materijali i dokumenti partije.
Prilog: Prepis dokumenata.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Ljubimov*
Načelnik štaba — *Baltijski*

ORENBURG, KOMANDANTU UTVRĐENOG REJONA DRUGU KAŠIRINU

Prepis: GUBERNIJSKOM KOMITETU RUSKE KOMUNISTIČKE PARTIJE

Samara — 16. januar 1920. g.

Predsednik Baškirskog revolucionarnog komiteta Jumagulov uhapsio je u Sterlitamaku više članova Komunističke partije i vodi se politika koja je neprijateljska interesima RSFSR.

Naređujem: odmah pripremiti odred — najbolje konjički — jačine približno 200—300 ljudi i uputiti ga u Sterlitamak. Po dolasku na lice mesta odred će se staviti na raspolaganje Predstavniku Centralnog komiteta Ruske komunističke PARTIJE drugu Sergejevu Artemu. Uz odred uputiti iskusnog političkog radnika i naglasiti potrebu najtaktičnijeg odnosa prema baškirskom stanovništvu. Izvestiti o izvršenju tačke br. 089/op.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Ljubimov*

ZAPOVEST TURKESTANSKOM FRONTU

Br. 14

18. januar 1920. g.

Svojom odlukom od 24. decembra 1919. godine Sovjet radničko-seljačke odbrane je konstatovao da je građenje železničke pruge Aleksandrov Gaj — Emba i izrada širokog koloseka pruge Krasni Kut — Aleksandrov Gaj operativni zadatak i njegovo izvršenje stavio je u dužnost jedinicama Turkestanskog fronta, konkretno 4. armiji.

Embinska pruga se gradi radi izvoza više miliona pudi* nafte zaplenjenih od jedinica 4. armije u rejonu Embinskih izvora nafte, sada jedinog mesta odakle sovjetska radnička Rusija danas može dobiti naftu da bi osvetlila svoje stanove, pustila u pogon fabrike i preduzeća koja su prestala sa radom i ubrzala železnički promet.

Jedinice 4. armije i Turkestanskog fronta, od vaše energije i od brzine izvođenja radova na Embinskoj pruzi zavisi zadovoljenje navedenih naših potreba.

Svim radovima na građenju pruge rukovodiće glavni inženjer drug Budasi i politički komesar drug Zaharov.

U dopunu uputstava, datih neposredno komandantu 4. armije telegramom predsednika Sovjeta narodnih komesara druga Lenjina br. 35, naređujem:

Prvo: Revolucionarnom vojnom sovjetu 4. armije:

1. Odmah uspostaviti kontakt sa inženjerom Budasijem i ličnim dogovorom sa njim utvrditi osnovne uslove građenja i raspored radne snage.

2. Za veći uspeh sprovođenja svih mera u vezi sa građenjem pruge Revolucionarnom vojnom sovjetu 4. armije stavljaju se pod komandu sve mesne vojne i civilne organizacije u oblasti koje su u vezi sa izvršenjem ove naredbe.

3. Staviti na raspolaganje upravi Uralsko-ilecke železnice 500 ljudi za demontiranje i utovar železničkih šina, pribora i građevinskog materijala; 100 ljudi uputiti u Krasni Kut za pretovar iz vagona normalnog koloseka u vagone uskog koloseka raznog građevinskog materijala; po 150 ljudi staviti na raspolaganje upravi Rjazansko-Uraljske pruge u Uraljsk, Urbah i Jeršov.

** Pud = 16 kg. — Prim. red.

4. Narediti vojnim komitetima u Novouzensku i Aleksandrov Gaju da pripreme u Novouzensku odred od 600 ljudi, opremljen svim potrebama za borbu protiv snežnih nanosa.

6. Narediti revolucionarnim komitetima sela i naselja gde je potrebna izrada baza, skladišta i stambenih prostorija, da nađu odgovarajuće zgrade. Ustanoviti mesta gde će biti baze i stambene zgrade, potrebne za početak radova u proleće, i pomoć koju za to treba zatražiti od Centra.

6. Obezbediti sigurnu vojnu zaštitu gradilišta i odseke na liniji Aleksandrov Gaj — Emba, na mestima gde to ukaže izvođač radova.

7. Ne čekajući na uputstva Višeg sovjeta narodne privrede[51] uputiti specijalne dovoljno jake odrede za obezbeđenje svih tornjeva za bušenje nafte, zgrada, naftovoda, pristaništa i rezervi nafte na izvorima nafte embinskog rejona.

8. Odmah početi izgradnju poljskog telegrafa i telefona duž čitave linije Aleksandrov Gaj — Emba. Ustanoviti kakva tehnička sredstva za izgradnju može da da armija, a šta bi trebalo tražiti od Centra.

9. Smanjiti na najmanju moguću meru prevoz vojnih potreba na ogranku pruge Krasni Kut — Aleksandrov Gaj, radi uspešnijeg rada u pogledu prevoza velike količine materijala, usled male propusne moći ogranka.

10. U slučaju potrebe za većim brojem radnika izvršiti mobilizaciju a pri tome svi mobilisani moraju biti svrstani u vojne organizacije.

Drugo. Naučpraformu.[52]

Pripremiti vojne radne komande, ukupno 600 ljudi, za upućivanje na raspolaganje Samaro-zlatoustovskoj železnici za hitne radove na demontiranju šina na liniji Samara — Kinelj i upućivanje materijala na Embinsku prugu.

Treće. Nasanupru fronta.[53]

Preduzeti potrebne mere za organizaciju sanitetske službe u novim jedinicama i vojnim radnim komandama, namenjenim za gore označene radove i u mestima njihovog smeštaja.

Četvrto Načavtoupravturk.[54]

Utvrditi koliko automobila može biti izdvojeno iz autoparka 4. armije i Turkestanskog fronta, uzimajući u obzir automobile mesnih organizacija i računajući da je opšta potreba za građenje 50 kamiona i 20 putničkih automobila.

Peto.

Što se tiče vremena odašiljanja jedinica i odreda, snabdevanja, smeštaja i njihovog korišćenja, pridržavati se sledećeg:

1) Upućivanje vršiti prema rokovima i u mesta, kako je to određeno od strane Komesarijata za saobraćaj ili uprave odgovarajućih pruga.

2) Svi radnici, uključujući i mobilisane, moraju imati toplu odeću, obuću, biti snabdeveni šatorima, poljskim kuhinjama, opremom za vruću vodu i imati puno vojničko sledovanje. Odgovarajuće starešine da se pobrinu za blagovremeno snabdevanje jedinica svim potrebama, ono što nedostaje trebovati.

3) Za smeštaj vojnih komandi stavljaju se na raspolaganje sve prostorije na trasi, stanicama ili u selima blizu stanica. U krajnjem slučaju

smeštati ih u logore. Bez saglasnosti železničkog rukovodstva nije dozvoljeno useljavanje u prostorije zauzete od strane železničkih i građevinskih službenika i njihovih porodica.

4) Vojna radna snaga, do daljeg, stoji na raspolaganju upravi građenja pruge i izvodi radove pod rukovodstvom i po uputstvu izvođača radova, dok u disciplinskom i komandnom pogledu ostaje pod komandom svojih neposrednih starešina.

5) Sve radne vojne jedinice i komande zadržavaju svoju vojničku organizaciju za vreme radova.

6) Starešine svih stepena treba da budu ne samo strojevi komandiri, nego da se brinu i za uspešno izvršenje radova.

7) Građevinsko rukovodstvo za izgradnju pruge ima pravo da premešta radne vojne komande, prema potrebi rada, u mesta koja nisu predviđena ovim naređenjem, izveštavajući o tome odgovarajuće vojno rukovodstvo.

Šesto. Embinska pruga ima izvanredan značaj za Sovjetsku Republiku. Radničko-seljačka vlast očekuje brz početak radova i njihov hitan završetak. Sve organizacije moraju biti svesne važnosti uspeha ovog posla i ispoljiti svu svoju revolucionarnu energiju. Moraju biti odlučno odstranjene sve međuresorske nesuglasice i odugovlačenja. Sve što bude kočilo uspešno odvijanje radova smatraće se kao izdaja Sovjetske Republike a krivci će biti podvrgnuti najstrožim kaznama.

Komandant Turkestanskog fronta — *M. Frunze*
Članovi Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Đakonov* i *Ljubimov*
Načelnik štaba Turkestanskog fronta — *Baltijski*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU

Br. 189

19. januar 1920. god.

Vaš telegram br. 35[55] primljen je. Naš odlazak u Taškent pripremljen je za 25. januar, no to neće zadržati izvršenje Vaših naređenja. Određene su sve potrebne mere i način njihove realizacije. Izdata je naredba. Izvršenje plana preneto je na mog zamenika u Samari druga Aksentijevskog, člana Revolucionarnog vojnog sovjeta druga Đakonova i druga Andrejeva.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Ljubimov*
Načelnik štaba — *Baltijski*

IZVEŠTAJ PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU

Br. 1000/0

19. januar 1920. god.

Na br. 35. U rejonu 4. armije nema železničkih diviziona. Divizione koji su smešteni na Taškentskoj železničkoj pruzi iza Orenburga front ne može da ustupi, bez velike štete u pogledu vojne eksploatacije i pro-

letnjeg remonta pruge. Narodni komesar za saobraćaj Markov molio je da se železničke jedinice ne odvlače na Embu. Njegovoj molbi je bilo udovoljeno i sad se njegov zahtev podržava. Izvlačenje stručnjaka za montiranje koloseka iz železničkih jedinica veoma će oslabiti jedinice, koje ostaju na remontu i eksploataciji, i zato molim da se takve jedinice upute sa Jugoistočnog fronta. Molim takođe da se rejon stanice Krasni Kut dodeli u nadležnost 4. armiji sa pravom objave mobilizacije na teritoriji armije, kako bi gradnja čitave pruge bila objedinjena u jednoj armiji.

Molim za objašnjenje nije li u tački 3 data pogrešna brojka — 600 radnika — koja izgleda sasvim mala. Sva naređenja prema poslednjim uputstvima izdata su. Moram ipak da predočim da u današnjim teškim uslovima transporta i veze, kao i potrebe da se materijal mora dobiti skidanjem koloseka na postojećim deonicama pruga i da velike količine građevinskog materijala moraju da se dovezu i rasporeda duž projektovane trase, velikih teškoća pri smeštaju potrebnog broja radne snage izvan naselja u neobično teškim uslovima bezvodnih stepa i nedostatka ogreva, treba očekivati da će se u toku građenja naići na velike prepreke. Armija će u svakom slučaju izvršiti svoju revolucionarnu dužnost.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

IZVEŠTAJ VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU KAMENJEVU

Br. 0127/op

Samara **23. januar 1920. god. 1 čas 45 min.**

Zauzimanjem Gurjeva i zarobljavanjem svih organizovanih jedinica neprijateljske armije, završen je borbeni zadatak na orenburško-uraljskom sektoru. Iz Taškenta stižu uporni zahtevi za moj neodložni odlazak tamo radi zajedničkog rešavanja niza ozbiljnih pitanja vojnog, političkog i diplomatskog karaktera i za rukovođenje operacijama. Ujedno se kategorički zahteva neodložno prebacivanje jedinica, pozivajući se na to da su postojeće snage nedovoljne za preformiranje armije, njeno ozdravljenje i izvršavanje borbenih zadataka. Između ostalog, basmačluk* u Fergani ne samo da nije likvidiran, nego i dalje jača, dezorganizuje privredu i poprima karakter izrazito nacionalističkog pokreta, usmerenog protiv svega što je rusko. Nije rešen zadatak zauzimanja Krasnovodska a ni problemi na Semirečenskom frontu. U vezi sa odlukom Sovjeta odbrane o stavljanju na raspolaganje Turkestanskom frontu samo 15 kompozicija mesečno za prevoženje svih vojnih transporata za Taškent i potrebe da se tamo doturi hrana, razna oprema i ostalo, ne mogu da pružim hitnu pomoć jedinicama. Do sada su tamo prebačena dva konjička puka i jedan tatarski pešadijski puk. 25. polazim za Taškent sa operativnim delom štaba i drugom Ljubimovim. Čitav štab fronta i jedinice za sada ostaju ovde. U vezi s tim, u Samari ostavljam rukovodeći aparat — druga Avksentjevskog, kao zamenika komandanta fronta, i druga Đakonova, kao člana Revolucionarnog vojnog sovjeta. To što će u Samari ostati za relativno duže vreme rukovodeći aparat fronta na čelu sa drugom

* Basmaci, nacionalistički kontrarevolucionarni pokret u Turkestanu. — Prim. red.

Avksentijevskim, čini zasada nepotrebnom realizaciju ideje o stvaranju posebnog štaba utvrđenih rejona. Štab fronta će objedinjavati dejstvo Orenburškog, Uralskog i Aktjubinskog utvrđenog rejona.

Sva naređenja i uputstva Centra, koja se odnose na Turkestanski front, i dalje će ići u Samaru mom zameniku. Naređenja koja se tiču neposredno Turkestana upućivaće se u Taškent. Štab 4. armije za sada ostaje s tim što će se deo snaga odvojiti za Uralski utvrđeni rejon i za Samaru. Jedinice 1. armije i njene ustanove, koje većinom ostaju u Orenburgu, objedinjavaće komandant Orenburškog utvrđenog rejona drug Kaširin, koji je u isto vreme zamenik komandanta 1. armije. Drugovima Avksentijevskom i Đakonovu, kao i komandantima 1. i 4. armije, stavljeno je u dužnost da široko koriste sve snage i sredstva fronta i armija, za opšteprivredne svrhe, uglavnom za ubrzavanje izgradnje pruge Algaj — Emba, poboljšavanje transporta, za šumske i poljoprivredne radove, u skladu sa vašim uputstvima. Zajedno sa mesnim organizacijama pristupljeno je razradi odgovarajućih planova. Sem toga dat je zadatak da se, koristeći zatišje, izvrši sređivanje svih jedinica fronta, pregledaju i odstrane sve nepotrebne ustanove, smanje i, gde je to moguće, da se ukinu privremene formacije i ostalo.

Smatram da će drug Avksentijevski odlično izvršiti ovaj zadatak.

Izveštavam o svemu gore izloženom za slučaj ako bi sa vaše strane usledila neka uputstva a takođe i za dobijanje Vaše saglasnosti za naš odlazak.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Ljubimov*
Načelnik štaba Turkestanskog fronta — *Baltijski*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 28

24. januar 1920. god.

Crveni borci Uraljskog i Orenburškog fronta!

Vaš neposredni borbeni zadatak izvršen je sjajno. Neprijatelj je razbijen i frontovi su likvidirani.

Teško smo stekli našu pobedu. Mnogi od nas su zauvek izbačeni iz borbenih redova neprijateljskim kuršumima, drugi su izranavljeni i osakaćeni platівši krvlju slobodu i zemlju.

Neprijatelj je bio uporan. Umirući, on je naprezao ostatke svojih snaga, mobilišući sva znanja i sredstva da bi uništio mrsku mu vlast radnika i seljaka, onih radnika i seljaka koji su bili robovi kapitala — na račun njihovog rada i siromaštva rasli su džepovi drugih, punili se bankarski sanduci i vodio sit, raskošan i razvratan život besposličara.

Ipak su se ova znanja i sredstva pokazala ništavna pred radnicima i seljacima, *ujedinjenim u moćnoj Crvenoj armiji.*

Trudbenici su raskinuli ropske lance svojom *ujedinjenošću, zajedničkim ujedinjenim* snagama smrvili sve eksponente buržoazije, kapitalista i zemljoradnika, bivših carskih generala, svojom *ujedinjenom* masom ugušili su znatan deo kontrarevolucije. Dokazali su da je ujedinjena masa jača sila, pred kojom ne može da opstane nijedna druga.

Do sad su ujedinjeni trudbenici prošli i izvršili dve etape.

Prva. — Razbili su buržoasko-kapitalistički aparat za ugnjetavanje — samodržavlje sa njegovom divljačkom armijom.

Druga. — Razbili su i sad konačno uništavaju belogardejštinu, kapitaliste i zemljoposednike, da bi očuvali u svojim rukama izgradnju svog života.

Sada trudbenicima predstoji izvršenje trećeg, poslednjeg i najvažnijeg zadatka — izgraditi život, srediti privredu i uzdignuti ekonomiku zemlje.

Na ovom stvaralačkom radu treba da odigra ogromnu ulogu zbijena Crvena armija, sa njenim iskustvom, sredstvima i snagom.

Sada još nije nastupio momenat obustavljanja oružane borbe — momenat razoružanja. Neprijatelj se još napreže da slomi volju trudbenika. Zato Crvena armija još ostaje pod oružjem i dovršava svoje borbene zadatke; ali i pored toga, već sad je moguće iskoristiti deo njenih snaga i sredstava za mirnu izgradnju.

Sovjet odbrane republike već je odlučio da se 3. radničko-seljačka armija pretvori u 1. revolucionarnu armiju rada. Ona je izvršila svoj borbeni zadatak, ali i dalje ostaje pod oružjem jer konačno uništavanje neprijatelja još nije završeno na svim frontovima.

Glavni zadatak 1. revolucionarne armije rada je plansko prikupljanje viškova žita, mesa, masnoća, stočne hrane u rejonima koje ona drži, seča šume i struganje oblovine, dovlačenje građe do fabrika i do železničkih stanica, remont poljoprivrednih oruđa itd.

U armiji rada treba da se radi vojnički — brzo, čvrsto, odlučno, bez ikakvog slabljenja discipline. Dezerter sa rada je isto tako nečastan kao i dezerter iz borbe.

Slične radne perspektive stoje i pred vojskom Uraljske i Orenburške oblasti.

I tu su neposredni borbeni zadaci izvršeni i ostaje samo stražarska služba. I tu je potrebno ostati pod oružjem a sem toga — treba učvršćivati sovjetsku vlast u ovim oblastima, ne dozvoliti raznim pljačkaškim bandama da uznemiravaju mirno stanovništvo.

U predstojećim radnim procesima većina zadataka 1. revolucionarne armije rada biće zadaci i za trupe Uraljske i Orenburške oblasti.

Ali povrh toga predstoje zadaci:

1. Izgradnja pruge od Aleksandrov-Gaja do Embe, ka rejonu izvora nafte.

2. U proleće zasejavanje maksimalne površine žitom zemlje koje je tako mnogo u uralskim i orenburškim stepama i koja je tako plodna.

3. Prikupljanje svakovrsne sirovine — kože, vune itd. radi prerade.

4. Pomoć stanovništvu pri obnovi porušenih domaćinstava, spaljenih sela itd.

5. Skladištenje i utovar žita, prevoz nafte za industriju centralne Rusije, koja obustavlja rad, i sl.

To su krupni i hitni zadaci. Kad ih izvršimo, daćemo trudbenicima neophodne potrepštine i začepićemo usta svim zlonamernim huškačima, koji igraju na kartu narodne neprosvećenosti i opšteg rastrojstva, kao posledice imperijalističke klanice.

Buržoasko-kapitalistički glavari i kraljevi smatrali su da radnici i seljaci nisu sposobni da uparvljaju sobom i privredom. Zlurado, samouvereno čekali su oni rezultate svojih intriga, uzdajući se u neprosvećenost naroda.

Radnici i seljaci, međutim, nisu propali uz svoju vlast. *Oni su, ujedinjeni* u Crvenoj armiji, razbili svoje silnike i dželate.

Isto tako, ujedinjeni *u moćnoj Crvenoj armiji* sa bajonetima na gotovs, oni će se prihvatiti izvršenja poslednjeg zadatka — *mirne civilne izgradnje.*

Uraljski i orenburški crveni borci! Prihvatićemo se novih zadataka isto tako složno, kao i u streljačkom stroju.

Pokazaćemo neprijateljima i kolebljivim poluprijateljima, našim radom, punim revolucionarnog poleta i energije, primer stvaralačke aktivnosti.

Vojnik, komesar i komandir, stojeći i dalje na straži interesa ugnjetenih, treba da izvrše svoju dužnost.

Napred, dakle, ka stvaranju osnova za mir, slobodu, bratstvo i jednakost!

Da živi pobeda trudbenika!

Da živi Crvena armija!

Komandant Turkestanskog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Ljubimov*
Načelnik političkog odeljenja fronta — *D. Furmanov*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 63

25. januar 1920. god.

Drugovi crvenoarmejci, komandiri, komesari!

Snažnim zamahom vaših ruku do kraja je smrskana i razbijena kontrarevolucija Povolžja, orenburške gubernije i Uraljske oblasti. Pobedonosno su završeni mučni dani duge krvave borbe.

Neprijatelj, koji je tu nedavno pokušavao da pređe Volgu i da zada smrtni udarac srcu Sovjetske Rusije, rasteran je i uništen zauvek.

Blizu je čas kad će radničke i seljačke ruke, koje su do sada čvrsto držale pušku, prihvatiti srp i čekić, da bi u mirnoj izgradnji iskovali sreću trudbenika.

No ipak, u zori novih dana treba se još jednom osvrnuti na slavan put rada, teškoća i pobeda koji ste prošli vi, hrabri drugovi, i zabeležiti ona herojska dela koja su izvršile armije srednjeg i donjeg Povolžja, Južne grupe i Turkestanskog fronta.

OD SAMARE DO GURJEVA

I. *Oslobođenje Volge od Čehoslovaka i od »narodne armije« i zauzimanje Samare*

Žestoka borba sovjetskih jedinica u oblasti Povolžja protiv »narodne armije« i Čehoslovaka postala je vanredno napeta početkom jeseni 1918. godine.

U toku leta bio je ugušen ustanak u Jaroslavu. Do kraja leta, odlučnim merama bilo je završeno sa Kazanom. Ipak, značajna neprijateljska grupa uporno se držala u rejonu Simbirska — Inze — Kuznjecka — Sizranja, oslanjajući se na Samaru i na puteve za Sibir.

Junačka 1. armija, na čelu sa njenim slavnim vođom Tuhačevskim, potiskivala je tu grupu sa zapada. Od Kazana, duž Volge, 5. armija je nadirala sa severa, a jedinice 4. armije sa juga, od Saratova. Glavnina 4. armije vodila je, sem toga, borbu sa uralskim kozacima kod Pokrovska (Saratova).

Tok borbenih dejstava na desnoj obali Volge, gde se tukla 1. armija, zahtevao je odlučan udar u pozadinu Čehoslovaka u pravcu Samare. Ovaj vešt manevar brzo i energično izvodi 4. armija sa juga. Boreći se sa teškoćama marša u toku jesenjeg bespuća, posle upornih bojeva kod Ivaščenkova, pukovi su na čelu sa svojim komandantom armije drugom Hvesinim ušli 7. oktobra u grad Samaru. Uskoro su u Samaru ušle i jedinice 1. armije.

Ceo tok Volge bio je oslobođen od neprijatelja. Češke jedinice i »narodna armija« ubrzano su se povlačile ka Ufi i dalje u Uraljske planine, najpre pod pritiskom 1. armije a kasnije i 5. iz pravca Simbirska.

II *Zauzimanje Orenburga i Uraljska*

Uporno su se držali orenburški i uralski kozaci. Tamo se upućuju 1. i 4. armija. Obe armije su vodile teške borbe sa veštim neprijateljem, nadmoćnijim u konjici, koja je stalno remetila našu pozadinu. Ništa manji neprijatelj bila je i surova kontinentalna zima 1918/1919. godine.

Neprijatelj je razvio jaku propagandu, uglavnom na granicama Uraljske oblasti, na Rjazansko-uralskoj pruzi u rejonu sela Semiglavi i Mar. Četiri puta su jedinice 4. armije, koje su napadale na Uraljsk, bile prinuđene da se povlače od granica oblasti zato što su se neke jedinice raspadale pod uticajem neprijateljske propagande. Veliko junaštvo pokazali su, naročito u ovom rejonu, politički komesari i uopšte politički radnici. Mnogo teških gubitaka pretrpela je ova partija komunista. Između ostalih, ovde je poginuo jedan od najobrazovanijih i najsmelijih političkih vođa, član Revolucionarnog vojnog sovjeta 4. armije drug Lindov. Ove žrtve nisu bile uzaludne. Pukovi 1. armije nadirali su pobedonosno na Orenburg, a 4. na Uraljsk.

U isto vreme, od Aktjubinska je prešao u nastupanje crveni odred druga Zinovjeva (Turkestanska armija). Zajedničkim snagama 1. armije, koja je vešto manevrovala pod komandom druga Gaja i odreda druga Zinovjeva, koji je odlučno nastupao, Orenburg je bio zauzet 22. januara 1919. godine.

Posledica ovih uspeha Crvene armije bio je prelaz na našu stranu znatnog dela baškirskog stanovništva i jedinica pod komandom poznatog baškirskog političkog aktiviste druga Validova.

Dva dana kasnije — 24. januara — pao je Uraljsk pod udarom jedinica 1. brigade 22. (Nikolajevske) streljačke divizije 4. armije, desnokrilnih pukova 1. armije i 1. brigade 25. (bivše Samarske) streljačke

divizije pod komandom komandanta divizije druga Vaskanova. Pobednički zamah se i dalje razvijao. U martu u granice Sovjetske Rusije bila je uključena stanica Slomihinska, lbiščenski rejon reke Urala između Lbiščenska i Orenburga, Ileck i Orsk.

III *Borba protiv Kolčaka*

U međuvremenu je admiral Kolčak u Sibiru, uz pomoć najvažnijih vlada u svetu, stvorio ogromnu, odlično opremljenu armiju i krenuo preko Urala na Volgu da smeni Čehoslovake sa konačnim ciljem da zauzme Moskvu. Moćnim talasom nadirali su Kolčakovi pukovi. Izgledalo je da ih ništa neće zaustaviti. Uspelim manevrom Kolčak zauzima Ufu i preti osvajanjem Samare i celok Povolžja.

Pod uticajem ovog veštog manevra 5. armija se povlači iz rejona Ufe na samarski pravac. Usled uspeha Kolčaka otvara se na liniji fronta široka breša za prolaz neprijatelja, od Kame do Buguljminske pruge ka Volgi. Ali nije bilo suđeno da se ovaj uspeh razvije. Stvorena do tog vremena Južna grupa Istočnog fronta pod komandom druga Frunzea u sastavu: 5., 1. i 4. armija i brzo formirana Turkestanska (od grupe druga Zinovjeva), herojskim naporima svojih blagovremeno pregrupisanih snaga ruši sve planove i uspehe Kolčaka.

Kolčak energično nastupa na Samaru. Njegove jedinice su već stigle na oko 42 kilometra do Volge.

Jedinice Južne grupe mirno i pribrano izvršavaju istorijsku naredbu. »Sovjetska Rusija je u opasnosti!«, »Svi na Istok«, »Svi protiv Kolčaka!« Takve su bile parole u to doba u celoj Sovjetskoj Rusiji. Privlačili su se pukovi za snažan udar. Da bismo svim snagama mogli pritisnuti glavnog neprijatelja, moraćemo na sektoru Uraljsk — Orenburg privremeno podnositi izvesne teškoće. Tako je mislio svaki borac, verujući da je u tome zaloga pobede.

Tako je stvorena glavna udarna masa u rejonu Buzuluka. Odatle se planirao uništavajući udar. I sve su se nade ostvarile. U momentu kad je Kolčak bio najviše uveren da će zauzeti Samaru, Buzuluška udarna grupa na čelu sa drugom Zinovjevim nanosi uništavajući udar levom boku armije Kolčaka u rejonu Buguruslana. Buguruslanska operacija traje ceo april. Odlično je uspeo složen, veoma vešt manevar. 4. maja, gotovo potpuno opkoljen gvozdenim obručem jedinica Južne grupe, Buguruslan je pao pod udarcima 26. pešadijske divizije i neprijateljske jedinice povukle su se prema istoku. Pojačanja, hitno ubačena u pomoć neprijatelju iz duboke pozadine, nisu ništa pomogla. Korpus Kapelja — poslednja rezerva Kolčaka — nije opravdao nade neprijatelja. Inicijativa je potpuno prešla u ruke crvenih trupa.

13. maja jedinice Južne grupe, delovima 2. brigade 5. pešadijske divizije i delom 2. streljačke divizije, zauzele su Buguljmu.

17. maja u naše ruke je pao Belebej, koji su zauzeli 274. i 275. puk 31. streljačke divizije. Na redu je bila sudbina Ufe.

20. maja jedinice Južne grupe su dobile naređenje Vrhovne komande: — ... »nastavljajući gonjenje neprijatelja, koji se povlači, zauzeti rejon Ufe«. Za izvođenje operacije bila je određena Turkestanska armija sastava četiri divizije.

Braneći se uporno neprijatelj, se povlačio uništavajući mostove i prelaze, ali više ništa nije mogao zadržati pobednički polet crvene vojske. Savlađujući sve teškoće napadnih borbenih dejstava, bez odmora, neprekidno goneći neprijatelja, Turkestanska armija zauzima 9. juna Ufu jedinicama 25. streljačke divizije pod komandom neuporedivog heroja druga Čapajeva.

Moralno i fizički razbijena, armija Kolčaka se povlači u Uraljske planine. Vojna sreća napustila ih je nepovratno. Od tada se neprijatelj neprekidno povlačio u dubinu Sibira, tamo gde su sada prečišćeni računi sa Kolčakom.

Operacijom kod Ufe završava se sjajna stranica borbene istorije Južne grupe u borbi protiv Kolčaka.

Posle zauzimanja Ufe, jedinice Južne grupe odlaze sa sibirskog pravca, prepuštajući ga opet 5. armiji i njenim severnim susedima (2. i 3. armiji).

IV *Borbe na orenburškom i uraljskom pravcu*

U periodu kad su se uspešno odvijale odlučne bitke na pravcima ka Ufi, kuda je bila privučena glavnina Južne grupe sa orenburškog i uralskog sektora, kozaci su prešli u napad i stvorili u našoj pozadini žarišta ustanka u želji da povrate Orenburg i Uraljsk.

Zauzimanjem Orenburga 22. januara 1919. godine naneli smo jak udarac celom kozaštvu. U toku marta i aprila 1919. god. kozaci su preduzimali niz žestokih napada, težeći da povrate grad; ali svi njihovi napori ostali su bez uspeha zahvaljujući hrabrosti i gvozdenoj otpornosti naoružanih radnika Orenburga, koji su branili grad usled nedostataka vojnih jedinica gotovo u celini upućenih protiv Kolčaka. U toku dva meseca kozaci su držali položaje udaljene tri-četiri kilometra od južne ivice grada Orenburga i obasipali grad artiljerijskom vatrom, ali su morali da se povuku. Naoružani radnici dokazali su da zdrav polet nadahnut idejnom borbom znači ponekad koliko i vekovna veština kozaka u baratanju sabljom i puškom.

Uraljsk je bio pod opsadom dva i po meseca. U isto vreme u čitavoj Uralskoj oblasti u pozadini naše vojske, koja je dolazila u pomoć opsednutim herojima u Uraljsku, digli su se kozaci želeći da ovladaju železnicom Uraljsk — Saratov i da preseku vezu oblasti sa Volgom.

Nepokolebljiva hrabrost opsednutih onemogućila je sve pokušaje neprijatelja da osvoji Uraljsk. Bez obzira na potpuni nedostatak sredstava, crveni heroji ne samo što su odbijali neprijatelja, nego su mu svojom aktivnom odbranom nanosili žestoke gubitke u ubijenim i ranjenim i zarobljavali ljudstvo i oružje.

U isto vreme, iz pravca Pokrovska i Pugačova pod iskusnim i energičnim rukovodstvom komandanta armije druga Avksentijevskog jedinice 4. armije, iako malobrojne ali potpuno svesne da će svojom herojskom borbom pomoći glavnini Južne grupe da razbije Kolčaka na glavnom operacijskom pravcu — odbacile su kozake i likvidirale ustanak.

Teške borbe u rejonu Šipova, Derkulj i kod zaseoka Astrahankino omogućili su dobijanje u vremenu i prebacivanje jedinica sa pravca Ufe ka Uraljsku, gde je glavni zadatak zauzimanjem grada bio izvan-

redno izvršen. U toku juna i, delom, jula prebacivanje je bilo završeno i uspeh se brzo ispoljio. 11. jula jedinice 2. brigade 25. pešadijske divizije spojile su se sa garnizonom u Uraljsku. Počelo je čišćenje rejona Orenburg i Uraljska od kozaka.

V *Susret 1. armije sa Turkestanskom vojskom i uspostavljanje Taškentske železničke pruge*

15. avgusta Južna grupa Istočnog fronta (1., 4 i 11. armija, dok je Turkestanska armija po završetku borbi protiv Kolčaka bila rasformirana) pretvorena je u Turkestanski front.

Turkestanskom frontu bio je postavljen prvenstveni zadatak: da oslobodi Uraljsku oblast i orenburšku guberniju, da konačno slomi otpor kozaka, da očisti put za Taškent i, najzad, da dokrajči zauzimanje Turkestana.

Vodeći uporne bojeve, 1. i 4. armija su uspešno napredovale i uključivale u sastav Sovjetske Rusije nova velika prostranstva.

11. armija je u isto vreme sa gvozdenom upornošću branila od nadiranja nadmoćnijeg neprijatelja donju Volgu i celu Astrahansku pokrajinu i stalno je tukla desno krilo Denjikinove armije u carevo-caricinskom pravcu, privlačeći na sebe neprijateljske snage sa pravca njegovog glavnog udara.

Na orsko-aktjubinskom pravcu neprijatelj je težio da se povuče prema Kazalinsku da bi izbio na Aralsko More i, dalje, da bi spojio sa Englezima. Za 1. armiju sazrela je situacija da ne dozvoli odlazak ove neprijateljske grupe.

Ponovo se izvodi odličan manevar.

1. armija nastavlja energično i neprekidno gonjenje neprijatelja sa ciljem da ovlada Taškentskom železničkom prugom do žel. stanice Čelkar i gradovima Irgiz i Turgaj. U isto vreme komandantu Turkestanske vojske bilo je naređeno da ojača Kazalinsku grupu snagama sa turkestanske strane, i držeći čvrsto rejon žel. stanice Aralsko More, da energično nastupa u susret 1. armiji.

Uporedo sa širenjem naših borbenih uspeha, jača rasulo u redovima neprijatelja i povećava se broj zarobljenika i prebeglica. Simpatije stanovništva prelaze na stranu Crvene armije. 25. avgusta na našu stranu iz redova belih prelazi Baškirska konjička brigada na čelu sa komandantom Murtazinim.

29. avgusta 172. puk posle borbe zauzima grad Orsk i mnogo plena. Na našu stranu prelazi neprijateljeva 5. orenburška pešadijska divizija.

Kretanje Turkestanske vojske u susret 1. armiji se uspešno razvijalo, pod opštim rukovodstvom druga Zinovjeva.

2. septembra 3. konjička divizija, na čelu sa svojim hrabrim komandantom drugom Timofejevim, zauzima Aktjubinsk.

8. septembra, istočno od Aktjubinska, predala se jedinicama 1. armije kozačka brigada u punom sastavu. Istog dana u Aktjubinsk je stigla delegacija neprijatelja sa predlogom da jedinice Kolčakove Južne

armije polože oružje. 10. septembra ovi ostaci Južne armije, oko 20.000 ljudi predali su se 1. brigadi 49. divizije sa oružjem, artiljerijom, komorom, blagajnom i intendanturom.

I ponovo — potpuni trijumf sovjetskog oružja.

Predaja neprijateljske armije olakšala je spajanje 1. armije i Turkestanske vojske.

13. septembra u 13 časova na žel. stanici Mugodžarskoj svečano su se susrele crvene trupe Turkestanske vojske sa jedinicama sovjetske Rusije — delovima 3. konjičke divizije.

Kapija Turkestana bila je otvorena.

Uspostavljanje Taškentske železničke pruge bilo je obezbeđeno.

Veza centra republike sa Turkestanom bila je uspostavljena.

Predaja neprijateljske Južne grupe značila je njegovu potpunu likvidaciju u rejonu istočno od linije Orsk — Aktjubinsk. Tamo je borba prestala.

Ostali su uporni samo uraljski kozaci i Kirgizi u rejonu Džambejtinske stavke i Uiljskog utvrđenja.

VI *Zauzimanje rejona kirgiskih stepa (Džambejtinska stavka i Uiljsko utvrđenje)*

Da bi se konačno likvidirali uraljski kozaci, 4. armija počinje 20. avgusta (1919. god.) energično dejstvo s ciljem zauzimanja čitavog naseljenog rejona srednjeg toka reke Urala, čvrstog obezbeđenja trase železničke pruge u gradnji Uraljsk — Ileck i zauzimanja Džambejtinske stavke, važne raskrsnice puteva i mesnog administrativnog centra u kirgiskoj stepi.

21. novembra, Džambejtinsku stavku su zauzele jedinice 1. brigade 49. divizije i konjička brigada Murtazina.

U isto vreme jedinice 1. armije izvode operacije za zauzimanje druge važne raskrsnice puteva u kirgiskim stepama — utvrđenja Uiljsko. 14. novembra jedinice 1. brigade 3. konjičke divizije i 3. tatarskog puka, posle uporne borbe, zauzele su utvrđenje Uiljsko.

Zauzimanjem ova dva centra pale su u naše ruke sve kirgiske stepe.

U međuvremenu jedinice 4. armije nastupaju niz reku Ural na Gurjev.

VII *Osvajanje Gurjeva*

Pohod na Gurjev je jedan od najtežih zadataka koji je imala 4. armija. Preko 500 kilometara od Uraljska do Gurjeva, seoskim putevima, duž napuštenih i razrušenih naselja, preko terena krajnje oskudnih u ljudskoj i stočnoj hrani i vanredne teškoće skopčane sa doturom iz pozadine, nehigijenski uslovi, žestoka epidemija tifusa i surova zima stvorili su izvanredno teške uslove za pohod. Čast borcima i starešinama! Sve su savladali.

18. decembra 1919. godine jedinice konjičke grupe 25. pešadijske divizije zauzele su Kalmikovsk.

5. januara 1920. godine te iste jedinice 4. armije pod opštim rukovodstvom druga Vaskanova osvojile su poslednji oslonac i bazu uraljskih kozaka — grad Gurjev. Ostaci neprijateljske vojske su se rasturili a delom se predali. U naše ruke su pali svi izvori nafte na severnoj obali Kaspijskog jezera.

Pobedio je crveni ratnik!

VIII *Plen*

U celini, od 7. oktobra 1918. godine (zauzimanje Samare) do 5. januara 1920. godine, jedinice 1., 4, a delimično i 5. armije učvrstile su sovjetsku vlast u samarskoj i orenburškoj guberniji, Uraljskoj oblasti, Baškiriji i Kirgiziji i čvrsto povezali centar sa Turkestanom.

U toku celog ovog perioda borbenih uspeha trupe su zadobile ogroman plen. Prema približnom proračunu od dana zauzimanja Samare do osvajanja Gurjeva zarobljeno je oko 150.000 neprijateljskih vojnika, zaplenjeno 60 mitraljeza, 150 topova, preko milion granata, preko 100.000 pušaka, 6 aviona, sablje, koplja, sedla, desetine putničkih automobila i kamiona, lokomotiva, ogroman broj vagona, tehničkih i sanitetskih kompozicija, oklopnih vozova, oklopnih kola, radio-stanica, radionica, skladišta, blagajni, rezervi nafte itd. U stvari plen je bio još mnogo veći jer se nije moglo sve tačno evidentirati.

*

Crvenoarmejci i starešine u celini pokazali su odlične borbene kvalitete bez obzira na oskudnost borbene tehnike i druge opreme.

Uspeh je bio u znatnoj meri uslovljen revolucionarnom svešću crvenoarmejskih masa, koje su se borile za oslobođenje od mnogovekovnog ugnjetavanja i ropstva. To je zasluga političkih radnika.

Rad štabova odvijao se u vanredno napregnutom i ubrzanom tempu i dao je sjajne rezultate, naročito u oblasti formiranja novih jedinica, pronalaženja sredstava za popunu i snabdevanje i ispoljavanja razumne inicijative u svim oblastima vojnog stvaralaštva, pružajući trupama materijalni i moralni oslonac u granicama svojih mogućnosti.

*

Vama, drugovi iz borbe, izražavam zahvalnost u ime svih trudbenika Rusije. Vi ste časno izvršili svoju tešku revolucionarnu dužnost u ovoj borbi žrtvujući svoje snage i zdravlje u ime svete pravde.

Istorija oslobođenog proletarijata, koji duguje vama za svoju slobodu i sreću, zauvek će upamtiti vaša slavna imena.

A onima koji su ne samo krvlju nego i životom obeležili svoje herojsko delo, koji su pali na bojnom polju — večna slava!

Komandant Turkestanskog fronta — *M. Frunze* — *Mihajlov*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA DRUGU LENJINU

1919. god.

Primio sam Vašu direktivu o baškirskom pitanju. Još danas sam dao odgovarajuće instrukcije komisiji fronta, koja je upućena u Sterlitamak za ispitivanje čitave stvari. Sem toga sastavljen je proglas stanovništvu Baškirije u kome se objašnjava suština politike sovjetske vlasti prema Baškirskoj Republici. Primerak proglasa biće upućen Vama. Posle upoznavanja sa stanjem u konjičkoj brigadi Murtazina, koja je uključena u sastav 5. konjičke divizije, postalo je jasno da ovu brigadu treba rasformirati. Imajući u vidu pogodnost u vezi sa izdavanjem naredbe fronta, molim za odgovarajuće naređenje Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike.

Argumenti za rasformiranje postoje.

Baškirski revolucionarni komitet smatra ovu brigadu svojom nacionalnom jedinicom i zauzima se u centru da se ona isključi iz sastava divizije. Ja sam, pak, odgovorio da brigada ne može biti uključena u sastav baškirske armije, jer bi to prevršilo normu određenu ugovorom za Baškiriju. Ljudstvo brigade moglo bi se upotrebiti za popunu baškirskih jedinica Zapadnog fronta. Brigada je tek ovih dana dovedena u rezervu sa fronta, gde se nalazila od momenta prelaska na našu stranu u septembru tekuće godine.

Frunze

TELEGRAM BAŠKIRSKOM REVOLUCIONARNOM KOMITETU[56] PREPIS — PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU

Br. 46

30. januar 1920. god.

Na osnovu naređenja predsednika Sovjeta narodnih komesara druga Lenjina preporučuje Vam se da preduzmete mere za najšire upoznavanje stanovništva Baškirske Republike sa priloženim proglasom.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Ljubimov*

CELOKUPNOM STANOVNIŠTVU SOVJETSKE BAŠKIRSKE REPUBLIKE

Drugovi Baškirci! Centralna sovjetska vlast upućuje svoje reči vama — članovima trudbeničke porodice naroda Ruske Socijalističke Federacije.

Drugovi! Savlađujući ogromne teškoće uz velika lišavanja, radničko-seljačke mase naroda Rusije grade sa velikim naporom nov socijalistički život.

Pošto su snažnim zamahom zbacili carizam a zatim i kapitalizam, oni su proglasili da u Rusiji više neće biti robova. I u ovoj svetoj borbi stali su rame uz rame radnici i seljaci svih naroda Rusije. Svi su oni dali svoj prilog stvari oslobođenja trudbenika. Narodima istočnih oblasti Rusije, ne pripada poslednje mesto u ovom poduhvatu pa, konkretno, i vama, drugovi Baškirci.

Na bojnim poljima, uz grmljavinu topova, crveni vojnici Baškirske Republike, rame uz rame sa braćom drugih narodnosti velike Ruske Sovjetske Federacije, brane prava trudbenika i ugnjetenih učvršćujući svojom krvlju svete veze između radnika i seljaka cele Rusije i celog sveta. Svi pokušaji neprijatelja radnog naroda da poseje razdor i pometnju u redove naše proleterske porodice, da bi nas time upropastili, do sada su se završavali žalosnim neuspehom.

Drukčije ne može ni da bude, zato što srce i svest svakog poštenog trudbenika, bilo kojim jezikom on govorio, upućuju ga na to da samo u jedinstvu trudbenika čitavog sveta leži njihova snaga i spas. Na žalost, belogardejska kontrarevolucija ne miruje i tu skoro je pokušala da unese razdor među trudbeničko stanovništvo Baškirije i naroda ostalog dela Ruske Federacije. I ovaj pokušaj, naravno, završio se sramnim neuspehom, što će dovesti do još čvršćeg zbijanja svih trudbenika u jedinstvenu bratsku porodicu.

Ovaj pokušaj se oslanjao na veštačko raspirivanje sitnih nesuglasica, koje su se pojavile u praksi između vlade Baškirske Republike i sovjetskih vlasti susednih gubernija. Manje nesuglasice privrednog ili administrativnog karaktera uvek su moguće pa čak su i neizbežne u ovom našem ogromnom poslu preuređenja čitavog života koje mi sprovodimo. Međutim, samo neprijatelji trudbenika, samo javni ili tajni pomagači razbijenih atamana Dutova, generala Denjikina i sl.... mogu biti zainteresovani za njihovo raspirivanje i vođenje u vezi s tim zlonamerne lažne propagande. Među Baškircima su, na primer, uporno širene vesti da će navodno centralna sovjetska vlast i njeni mesni predstavnici ukinuti autonomiju Baškirske Republike, da će svuda dovesti ruske i komesare drugih narodnosti Rusije i sl. Revolucionarni vojni sovjet Turkestanskog fronta demantuje sve ove zlonamerne izmišljotine a od strane centralne sovjetske vlasti ovlašćen je da izjavi sledeće:

Prvo. Svojetska vlast Ruske Socijalističke Federativne Sovjetske Republike brani interese ugnjetenih ne praveći nikakvu razliku između trudbenika raznih nacionalnosti i teži da ih ujedini u tesan bratski savez.

Prvo. Sovjetska vlast Ruske Socijalističke Federativne Sovjetske Republike odnosi se sa puno poštovanja i pažnje prema autonomiji Baškirske Republike.

Treće. Centralna vlada neće dozvoliti nikakve napade na ovu autonomiju, ma sa čije strane oni došli, nego će je, nasuprot tome, braniti svim postojećim raspoloživim sredstvima.

Četvrto. U slučaju nesuglasica sa mesnim predstavnicima sovjetske vlasti ili njihovih nepravilnih postupaka, vlada Baškirske Republike je dužna da se žali odgovarajućim narodnim komesarima ili Sveruskom centralnom izvršnom komitetu.

Peto. Sva lica koja to ne budu izvršavala i koja bi pokušala da iskorišćavaju neprosvećenost naroda putem vođenja zlonamerne agita-

cije i stvaranja na toj bazi otvorenih sukoba, smatraće se neprijateljima radnog naroda i prema njima će se postupati na osnovu zakona revolucije. Obaveštavajući o tome baškirski narod ja, kao komandant oružanih snaga Ruske Republike na jugoistoku Rusije, a to znači i u Baškiriji, izjavljujem sa svoje strane da sve što je gore izloženo postaje nepovredivi zakon za sve mesne sovjetske organizacije i sprovodiće se u život bez kolebanja.

Ubeđen sam da će od sada kontrarevolucionari izgubiti svaku mogućnost da rovare. Verujem da će bratske veze, koje je stvorila prolivena krv u zajedničkoj borbi, postati još prisnije u toku rada koji nam predstoji na obnavljanju našeg privrednog blagostanja.

Drugovi Baškirci! Zbijte tešnje vaše redove oko crvenih zastava, borite se složno u miru i slozi sa vašim susedima za rad na učvršćenju položaja autonomne socijalističke Baškirije u okvirima opšteruske federacije. Snažna pomoć sveruske sovjetske vlasti biće vam pružena u najširoj meri.

Da žive svi trudbenici Baškirije!
Da živi autonomna Baškirska Republika!
Da živi Ruska Socijalistička Federativna Sovjetska Republika!
Da živi mir i bratstvo naroda!
Da živi socijalizam!

Komandant armija Turkestanskog fronta, Član Sveruskog centralnog izvršnog komiteta — *Mihajlo Frunze-Mihajlov*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta Turkestanskog fronta, Član Sveruskog centralnog izvršnog komiteta — *Isidor Ljubimov*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 1

22. februar 1920. god.

Danas, 22. februara, stigao sam sa operativnim delom štaba u Taškent i primio neposrednu komandu jedinicama u granicama Turkestana.

Svoju prvu misao i prvu reč upućujem vama, crveni ratnici starih turkestanskih jedinica.

U neizmerno teškim uslovima, odsečeni od svega i lišeni bratske pomoći radničko-seljačke Rusije, odbijajući besne napade spoljnih i unutrašnjih neprijatelja, vi ste držali mrtvu stražu revolucije ovde, u Turkestanu.

Zajedno sa trupama centralne Rusije, vi ste likvidirali Aktjubinski front i uspostavili vezu sa Centrom. Vi ste razbili kontrarevoluciju Zakaspija i poremetili pljačkaške planove engleskih grabljivaca, koji pružaju svoje šape prema Turkestanu. Vi ste čvrsto držali zastavu revolucije u Fergani, razbijajući mahinacije neprijatelja radnog naroda, koji su ovde radili za engleske pare.

Ne osvrćući se na razliku u jeziku, veri i nacionalnosti vi ste se združili u bratski vojni savez radničke, seljačke i dehkanske (na uzbečkom jeziku seljak — prim. prev.) sirotinje i tako se održali. Vi ste zaslužili najveće priznanje socijalističke otadžbine i proletarijata celog sveta.

U ime najviše komande Ruske Socijalističke Federativne Sovjetske Republike, u ime njenog vrhovnog organa Sveruskog centralnog izvršnog komiteta, ja vas pozdravljam i najsrdačnije vam zahvaljujem u ime Republike na vašim naporima za dobrobit trudbenika.

Pozdravljam i vas, jedinice Centra, koje ste u ime socijalizma pristigle u pomoć trudbenicima Turkestana. Pozdravljam vas kao stare ratne saborce i ponosim se što ste i tu, u planinama i dolinama Fergane, u stepama i pustinjama Zakaspija časno proneli slavu svoje borbe...

Komandant Turkestanskog fronta i član Sveruskog centralnog izvršnog komiteta — *Mihajlo Frunze-Mihajlov*

NJEGOVOJ EKSELENCIJI IZVANREDNOM IZASLANIKU NEZAVISNOG AVGANISTANA MUHAMED VALI-KANU

28. februar 1920. god.

Čestitajući Vama, a preko Vas i čitavom avganistanskom narodu i Njegovom Veličanstvu Emiru godišnjicu nezavisnosti Avganistana, molim Vas da primite izraze moje iskrene radosti, koju tim povodom delim sa Vama.

Stanje zdravlja ne dozvoljava mi da Vam lično izručim srdačne čestitke te molim da me izvinite.

Sa iskrenim poštovanjem

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze-Mihajlov*

SEMIREČENSKOM KOZAŠTVU I TARANČINSKOM NARODU[57]

Br. 827

Taškent — 2. mart 1920. god.

Semirečjani. Već dve godine traje žestoki građanski rat na teritoriji Semirečja. Spaljena su seljačka i kozačka sela i auli,* opljačkano i osiromašeno stanovništvo, u groblje je pretvoren nekada cvatući predeo, — to su, eto, rezultati. Građanski rat u Rusiji kao rezultat sudara dve različite društvene klase — eksploatatora i eksploatisanih, trudbenika i parazita pojava je istorijski neophodna i zakonita. Ali građanski rat u Semirečju, koji je podelio na dva tabora u suštini jedinstvenu i ekonomski homogenu masu radnog stanovništva pokrajine, — to je loša, besmislena i zločinačka pojava.

Zar kozaštvo i tarančinsko stanovništvo po svome sastavu nije trudbeničko? Zar se ono nalazi u položaju eksploatatora u odnosu na ostalo poljoprivredno stanovništvo oblasti? Zar ono može biti neprijateljski raspoloženo prema sovjetskoj vlasti, vlasti trudbenika? Zar nije drugi Semirečenski kozački puk svrgao kerenštinu u gradu Vernom i uzdigao sovjetsku zastavu u oblasti? Zar nije crveno kozaštvo bilo oslonac sovjetske zastave u prvom periodu oktobarske revolucije? Što se desilo i šta je uticalo na razdvajanje jedinstvene trudbeničke mase Semirečja i prolilo krv po oblasti?

* Planinsko naselje. — Prim. red.

Ništa drugo nego uzajamno nerazumevanje, nesrećne razmirice i nedostatak pravilnog shvatanja zadataka Sovjetske vlasti, kako kod jednih, tako i kod drugih.

Došlo je vreme da se ovaj besmisleni rat prekine. Došlo je vreme kad na poslu privrednog i kulturnog preporoda treba objediniti snage svih trudbenika ovog kraja. Došlo je vreme kad treba odbaciti kolčakovsko-belogardejsku orijentaciju i čvrsto i odlučno se svrstati u redove Crvene armije rada.

Da li vam je poznato da belogardejština u Rusiji doživljava poslednje dane? Da li vam je poznato da prvi kandidat na carski presto, admiral Kolčak, očekuje rešenje svoje sudbine u irkutskom sovjetskom zatvoru? Da li vam je poznato da je sva njegova armija prešla na našu stranu, uključujući i mnogo oficira pa čak i generala, sem šačice zakletih mračnjaka, koji su pobegli svojim japanskim prijateljima? Znate li da je u Habarovsku, Nikoljske—Usurijskom i u Vladivostoku belogardejska vlast takođe uništena i pored svesrdne pomoći japanskih razbojnika? Znate li da je carski general Judenič, koji se razmetljivo hvalio da će zauzeti Petrograd, već odavno pobegao pod zaštitu svojih engleskih prijatelja? Znate li da general Denjikin, taj poslednji oslonac kapitala, batine i mučilišta, doživljava na Kubanu svoje poslednje dane? Znate li da se u Moskvi ovih dana otvara Sveruska kozačka konferencija radi konačnog rešavanja kozačkih potreba? Znate li, najzad, da se najljući neprijatelj radničko-seljačke Rusije, pljačkaški kapital Engleske, Francuske, Amerike i Japana, i sam uverio da neće moći da slomi sovjetsku vlast? Da li vam je poznato da se odlukom Vrhovnog savezničkog saveta ovih razbojničkih država prekida blokada za izgladnjavanje Rusije?

Radničko-seljačka Rusija stoji danas pred završetkom svojih vojnih zadataka. Pred njom se otvara novo neizmerno polje mirne izgradnje. Treba zalečiti sve rane koje su naneli raniji imperijalistički i sadašnji građanski rat. Treba do najveće mere razvijati proizvodne snage zemlje i pomoći stanovništvu da zaboravi muke i teškoće sadašnjice. I sve one, kojima su bliski interesi trudbenika, sve u kojima živi osećaj pravde i pravičnosti, sve koji žele da pomognu socijalističkoj otadžbini da izađe na put obnove i blagostanja, koji nose u sebi pošteno srce trudbenika, sve njih zove u pomoć sovjetska vlast.

Da bi se postiglo brzo i bezbolno rešenje krvavog sukoba na poljima Semirečja, da bi se postiglo puno izmirenje svih trudbenika oblasti bez obzira na veru, jezik i nacionalnost, Revolucionarni vojni sovjet Turkestanskog fronta odlučio je:

»Staviti u dužnost komandi Semirečenskog fronta da preduzme sve mere za brzo i bezbolno likvidiranje navedenog fronta. Povezati se sa komandom protivničke strane i ponuditi obustavljanje daljeg otpora pod uslovom priznavanja sovjetske vlasti i predaje svih rezervi oružja i opreme. Garantovati svima koji budu izjavili pokornost — potpunu ličnu bezbednost, (opraštanje) ranije učinjenih prestupa i pomoć za podizanje privrede pod istim uslovima kao i ostalom stanovništvu oblasti.«

Obaveštavajući o ovome celokupno stanovništvo oblasti, kao komandant svih oružanih snaga Republike u granicama Turkestanskog fronta, i sâm sin Semirečja, objavljujem u ime Ruske Socijalističke Federativne Sovjetske Republike:

1) Svim kozacima, Tarančima, Kirgizima i ostalim, koji se danas bore protiv Crvene armije, garantuje se potpuna lična bezbednost i opraštanje ranije učinjenih prestupa izvršenih protiv radničko-seljačke Rusije pod uslovom da odmah, organizovano ili u odvojenim grupama izjave pokornost sovjetskoj vlasti i predaju sve rezerve oružja i vojne opreme.

2) Ista bezbednost i opraštanje garantuje se i starešinskom sastavu koji se bori protiv naših jedinica.

3) U slučaju odbijanja obustavljanja borbe pod napred iznetim uslovima narediću da se silom oružja u najkraćem roku slomi otpor svih koji budu otežali kraj zločinačkog otpora.

4) Svima koji se budu predali i koji budu pošteno izvršavali naređenja sovjetske vlasti, biće pružena svestrana pomoć za brzo obnavljanje kuća i ratom razorenih domaćinstava.

5) Odgovornost za tačno sprovođenje svih navedenih uslova koje je postavio Revolucionarni vojni sovjet Turkestanskog fronta snose svi vojni i civilni upravni organi oblasti.

6) Ovaj proglas je poslednji pokušaj sovjetske vlasti da mirnim putem reši krvavi sukob.

Komandant Turkestanskog fronta — *Mihajlo Frunze — Mihajlov*
Članovi Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Valerijan Kujbišev, Šalva Elijava*
Načelnik štaba — *Blagoveščenski*

TELEGRAM PRŽEVALJSKOM SRESKOM REVOLUCIONARNOM KOMITETU, SRESKOM VOJNOM KOMESARU I SRESKOM KOMITETU PARTIJE

Mart 1920. god.

Neprestana masovna ubijanja Kirgiza od strane seljaka prževaljskog sreza jasno pokazuju da se seljaštvo u srezu nalazi potpuno pod uticajem kontrarevolucionarnog kulaštva, koje želi da učvrsti svoj položaj raspirivanjem nacionalne mržnje. U vreme kada su čitavo seljaštvo i svi radnici u Rusiji, udruženi u jedinstvenu porodicu, snažnim naporom uništili žarišta ruske i svetske kontrarevolucije u ličnostima Kolčaka, Judeniča i sličnih gadova, kada čitav Istok obuhvata plamen revolucionarnog požara — zločinačka banda kontrarevolucionarnih kulaka prževaljskog sreza zlonamerno širi u masi zločinačke provokacije, seje nacionalnu mržnju, raspiruje netrpeljivost potpuno zaboravljajući, pri tome, da iza njih stoji u svoj svojoj veličini mnogomilionska crvena Rusija, koja je istakla parole bratstva, jednakosti i pravičnosti.

Neka znaju oni koji žele da remete red, da će obračun s njima biti kratak. Jačanje kontrarevolucionarne agitacije ukazuje na pasivnost i ravnodušnost odgovornih partijskih i sovjetskih radnika. Takve pojave su nedopustive i nepreduzimanje mera za borbu protiv provokacija je isto što i zločin. Odgovorni radnici koji se nalaze na čelu sovjetskih ustanova treba da budu budni kao nikad do sada i da iskorenjuju u začetku sve

provokatorske vesti. Ne obazirući se ni na šta vi ste dužni da bez kolebanja izvršavate zadatke koje vam je postavio revolucionarni proletarijat. Ovih dana polazi iz Taškenta za Prževaljsk Izvanredna komisija u koju ulaze članovi Revolucionarnog vojnog sovjeta Turkestanskog fronta, Turkestanskog centralnog izvršnog komiteta i Pokrajinskog komiteta. Sem toga preduzete su najodlučnije mere za gušenje kontrarevolucionarnih tendencija kulaštva, uključujući upotrebu vojne sile.

Komandant trupa Turkestanskog fronta — *Frunze* — *Mihajlov*
Član Turkestanske komisije, Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *V. Kujbišev*
Predsednik Turkestanskog centralnog izvršnog komiteta — *Riskulov*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 133/p

23. mart 1920. god.

Naređujem svim jedinicama, upravama i ustanovama, o čemu snose najveću odgovornost njihove starešine i vojni komesari, da odmah izdvoje sve čistokrvne rasne konje, gde takvih ima, i da ih predaju državnom konjarstvu.

Za prijem konja od jedinica odmah formirati privremene komisije za prijem 1) u Zakaspijskoj oblasti naređenjem inspektora konjice 1. armije, 2) u Sir-darjinskoj i Samarkandskoj oblasti, u Taškentu i u Čimkentu i njihovim srezovima — naređenjem inspektora konjice Turkestanskog fronta, 3) u Ferganskoj i Semirečenskoj oblasti, u svakoj po jednu komisiju za prijem naređenjem delegata kod inspektora konjice Turkestanskog fronta u gradovima Skobelevu i Vernom.

Prijemne komisije treba da imaju predsednika, vojnog komesara i dva lica koja dobro poznaju rasne i čistokrvne konje. Drugi član komisije obavezno mora da bude lekar-veterinar.

Prijemne komisije pregledaće sve konje jedinica, uprava i ustanova u svojim rejonima i izdvojiće čistokrvne i tipično rasne konje turkmenskog soja (karabajiri, tekinski i dr) bez obzira na starost.

Naređenjem odgovarajućih jedinica odabrane konje od komisija uputiti najbližem odeljenju državnih štala prema uputstvu upravnika državnog konjarstva.

Konje koje ne primi komisija državnog konjarstva predati u konjičku rezervu Turkfronta da bi se uputili u jedinice.

Konji koje su prijemne komisije uzele od jedinica, uprava i ustanova moraju biti odmah zamenjeni iz najbližih rezervi konja ili će jedinice na osnovu odobrenja prijemne komisije kupovati konje onoliko koliko je od njih uzeto i po cenama koje je odobrio Revolucionarni vojni sovjet Turkestanskog fronta.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

IZVEŠTAJ VRHOVNOM KOMANDANTU I PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU[58]

Br. 157

Kuška 24. mart 1920. god.

Lično upoznavanje stanja jedinica fronta počev od Taškenta pa do rejona Krasnovodska i Kuške pružilo je veoma žalosnu sliku. Brojno stanje je neznatno; tako na primer, u čitavom rejonu 1. armije od Termeza do Krasnovodska na licu je 4.500 bajoneta i 700 sabalja. Ovih dana taj broj će se smanjiti za jednu četvrtinu, jer se moraju otpustiti iz vojske železničari i deo neorganizovano mobilisanih[59] koji su postali elemenat nereda i negativnog uticaja.

Sem toga, usled pretećeg držanja internacionalista[60], morali smo da naredimo da se svi oni prikupe u odvojenu brigadu koju smo izvukli u rezervu da bi je, prvom prilikom, uputili u Rusiju. Bez internacionalista u napred navedenom rejonu ostaje svega oko 1.500 bajoneta i 500 sabalja, uz to odlazi tri četvrtine artiljeraca i polovina od ukupnog broja mitraljezaca. Raspoloženje jedinica ne zadovoljava, uglavnom zbog nedostatka odeće. U tom pogledu sve jedinice predstavljaju neopisivu gomilu.

Granično osiguranje ne postoji. Čitava prigranična zona puna je Avganistanaca i Persijanaca. Naoružanje jedinica je veoma raznovrsno; sve do sada jedna četvrtina je naoružana berdankama (stara ruska puška — prim. prev.) a jedna četvrtina engleskim puškama.

Prema tome, u vojnom pogledu mi smo veoma slabi. U političkom pogledu naš položaj u Zakaspiji u datom momentu je sasvim dobar. Pošto smo izvršili obilazak deputata svih turkmenskih plemena[61], može se reći da su otpala pribojavanja za nepovoljan ishod glasanja u pendinskom i serahskom rejonu[62], ukoliko dođe do takvog glasanja. Nasuprot tome, postoje sve osnove za pretpostavku da su Turkmeni iz Buhare, Avganistana i Persije naklonjeni nama. To isto važi i za četiri avganistanska plemena (Džemšide, Kozarijce, Firuzkuhe i Tajmene) koji broje više od 60.000 koliba i koji su spremni da svakog momenta dignu ustanak protiv Avganistanaca pod parolom sovjetske vlasti i pripajanja Ruskoj Federaciji. Naklonjena su nam i pogranična persijska plemena. Englezi u Horosanu su strašno uznemireni.

Ni izdaleka nije tako povoljan položaj u Buhari, koja je izgleda sklopila sporazum sa Avganistanom i ubrzano se sprema za borbu, sprovodeći mobilizaciju i stvarajući rezerve u oružju i opremi preko Avganistana. Rizično je stanje i u Fergani, gde u basmačkim vođama i jedinicama koje su nam se predale imamo silu, koja može svakog časa da digne ustanak protiv nas.

Uzimajući u obzir napred izloženo, krajnje je potrebno neodložno upućivanje pojačanja kako u trupama tako i u opremi. U isto vreme potpuno je nedopustivo neodložno izuzimanje iz nadležnosti Turkestanskog fronta štaba zavolškog okruga planirano odlukom Revolucionarnog Sovjeta Republike, koju smo juče dobili iz Samare. Izveštavamo da pozadina dosad skoro ništa nije uputila u Turkestan i izuzimanje štaba okruga iz nadležnosti fronta dovelo bi nas u bezizlazan položaj.

Molimo, takođe, da Avksentjevski ostane samo privremeno na dužnosti zavolškog okružnog vojnog komesara zato što se on predviđa za dužnost načuprforma (načelnika uprave za nova formiranja — prim. prev) u Turkestanu.

Ako budemo imali odeću, oružje i opremu a i dobre kadrove, moći ćemo sa uspehom koristiti mesno stanovništvo za formiranje novih jedinica. Još jednom najlepše molim da se neodložno upute, neposredno u moju nadležnost, dva maršrutna voza sa odećom, oružjem i opremom, prema mom trebovanju. Najviše je potrebna odeća i sedla, a od oružja — puške, sablje, revolveri i mitraljezi.

Ogromni zahtevi za oružjem stižu sa Kavkaza i Persije i mi moramo da im ga dajemo i pored toga što i nama nedostaje na frontu. Ovih dana za Baku je upućeno 1.200 pušaka, a 10 mitraljeza i 800 pušaka dali smo partizanskim odredima u severnoj Persiji.

Revolucionarni vojni sovjet fronta i Turkestanska komisija insistiraju da Centar posveti dužnu pažnju i brigu Turkestanu zato što postoji mogućnost da se u bliskoj budućnosti na njemu susednim teritorijama odigraju događaji odlučujućeg vojnog i političkog značaja.

Komandant fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Elijava*

TELEGRAM DRUGU LENJINU

Br. 160/op

25. mart 1920. god.

Na vaš zahtev izveštavamo: svi izvori nafte su očuvani, postoje samo neznatna oštećenja. U većini slučajeva nedostaju neki delovi tehničke opreme. Usled tih nedostataka sada ne rade izvori Santo i Čempon u Fergani. Sve što nedostaje može se dobiti samo u Centru, o čemu mu je već više puta javljano. Rezerve u nafti postoje samo na Čelekenu, u količini oko 150.000 pudi. Ova nafta ne može biti transportovana zato što kod ostrva stacionira bela flota i blokira prilaz s mora.

Postojeći uređaji na Čelekenu omogućavaju vađenje najmanje 3.000 pudi nafte dnevno, pod uslovom da se donosi hrana za radnike. Dok traje blokada nikakvi radovi nisu mogući. Dobijanje nafte samotokom daje ništavne rezultate i za poboljšanje je potrebna nova tehnička oprema. Za sada nema nafte za izvoz. Turkestanskim železnicama potrebno je 10.000 pudi nafte na dan za jedan par vozova dnevno.

Sem toga niz preduzeća u Turkestanu koristi samo naftu. Drva u Turkestanu nema, dok korišćenje saksaula (vrste pustinjskog drvenastog rastinja — prim. prev), koje je u poslednje vreme dobilo masovan karakter, preti da će se ogromne površine pretvoriti u pustinju. Između ostalog, treba imati u vidu da čelekenska nafta spada u tešku naftu i bez dodavanja ferganske ili bakinske nafte može se upotrebljavati samo za vreme vrućina. Krajnje je važno ubrzavanje aktivnih dejstava naše Kaspijske flote.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 150

9. april 1920. god.

Naređujem da se u svim pešadijskim pukovima formiraju lovačke komande sastava: načelnik komande, njegov pomoćnik i 18 strelaca. Formiranje izvršiti iz formacijskog sastava puka i bez traženja sredstava blagajne.

Komande su namenjene za izvršenje pravilnog lova, pridržavajući se strogo svih propisa za lov na svu divljač. Ulovljena divljač mora da se donosi u puk i da se koristi za poboljšanje ishrane.

U vezi s tim, svim pešadijskim pukovima izdati odgovarajući broj lovačkih pušaka i berdanki (za lov divljih svinja i druge krupne divljači), metaka i baruta.

Lov se odobrava u okolini pešadijskih pukova i samo u dane kad puk ne izvršava nikakav borbeni zadatak.

Komandant fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Ibragimov*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 1346/op

10. april 1920. god.

Konačnom likvidacijom orenburškog i uraljskog kozaštva posle razbijanja neprijatelja prošle jeseni na putevima od Orenburga prema Turkestanu rejon Araljskog mora postao je sasvim bezbedan. Takva situacija pruža mogućnost da se sva flotila Araljskog mora koristi isključivo u transportne svrhe. Drukčija je situacija u rejonu Amu-Darje. Iako sadašnja politička situacija i ustaljeni zvanični dobrosusedski odnosi sa Avganistanom, Buharom i Hivom ukazuju na to da od njih ne treba očekivati komplikacije, ipak nema sigurnih garantija da vojna opasnost od strane ovih država neće zapretiti kasnije.

Iz ovih razloga smatram da je na Amu-Darji apsolutno potrebno imati ratnu flotilu[63], koju bi, sve dok su naši susedi mirni, trebalo koristiti u transportne svrhe. Za organizaciju flotila kako na Aralu tako i na Amu u sastavu komande fronta formiran je aparat na čelu sa vojnim pomorcem Petrovim, koji već prilazi organizovanju tog posla i odlazi na teren da ustanovi broj brodova, izvidi njihovo stanje i uopšte svih sredstava i potreba za stvaranje pravilne organizacije flotila i uslova koji će omogućiti neometanu plovidbu.

U tom smislu obratiće se naročita pažnja na Amu-Darju zato što ona ima promenljiv tok sa neočekivanim promenama vodostaja, što može imati nepoželjne posledice u borbenoj situaciji. Stanje brodovlja je sledeće:

Na Araljskom moru — sedam brodova, od kojih su tri ispravna. Poznato je da jedan ima nosivost 50 hiljada pudi, drugi 1.000 pudi, dok

o drugim podataka nema. Šlepova ima tri, od kojih su dva ispravna. Ukupna nosivost šlepova — 30 hiljada pudi. Ima još 38 brodova razne nosivosti.

Na Amu-Darji ima devet brodova, od kojih šest ispravnih. Svaki brod je nosivosti 1.500 pudi. Dva motorna broda — jedan ispravan, jedan motorni čamac, 12 šlepova od kojih 10 ispravnih — nosivosti od 3 do 12 hiljada pudi i 4 ispravne barkase.

Tačni podaci o svim brodovima flotile kao i o potrebnim sredstvima za njihovu opravku dostaviće se kasnije, a zasad molim da se pošalje u Taškent: 8 topova 75 mm, 8 topova 57 mm, 10 topova 37 mm i za svaki top po hiljadu zrna, 16 mitraljeza »maksim« sa milion metaka i 200 sanduka redenika. Od mornaričkih kadrova — komandanata odreda — dva, mašinskih inženjera — dva, brodskih inženjera — jedan, šturmana — jedan, i raznih specijalnosti — 250 ljudi. Sem ranije obećane jedne radio-stanice — još dve lakog tipa za brodove; opremu za dve hidrografske stanice i hiljadu kompleta mornarske odeće, sem onoga što sam tražio za kopnene trupe. Na kraju molim još jednom da se u potpunosti zadovolje sva trebovanja materijala za potrebe flote o čemu će detaljan zahtev dostaviti pozadinski organi fronta. Naredio sam, sem toga, da se iz Samare hitno prebace u Turkestan šest motornih čamaca i hidroodred.

Što se tiče krasnovodskog rejona smatram da je na celom severnom delu Kaspijskog jezera i, konkretno u Krasnovodsku, stanje dosta sigurno, što potvrđuju i naši uspesi na Kavkazu, zauzimanje Petrovska, prelaz dva neprijateljska ratna broda na našu stranu i nesumnjivi znaci rasula na ostalim brodovima, kao i naklonjenost Turkmenaca prema nama. Ipak preduzimam mere za utvrđivanje Krasnovodska i izgradnju utvrđenog rejona i njegovo naoružavanje specijalno za to upućenim tamo topovima. Na kraju izveštavam da se pitanje goriva postavlja u Turkestanu veoma oštro i zato molim da se nafta sa Dosorskih i Kavkaskih izvora dovozi u Turkestan redovno na osnovu trebovanja druga Pletnjova, koji je na čelu turkestanskog aparata za regulisanje problema goriva u svakom pogledu.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 156

Taškent 14. april 1920. god.

I. Od internacionalista (bivših zarobljenika) koji se nalaze na teritoriji Turkestana i služe u redovima Crvene armije naređujem da se oformi Samostalna internacionalna brigada.

II. Formiranje brigade izvršiće komandant 1. armije drug Zinovjev. Određujem gradove Merv i Semarkand, za smeštaj brigade.

III. Kao kadar navedene formacije koristiti jednu od postojećih brigada 1. turkestanske pešadijske divizije prema naređenju komandanta 1. armije, uz odgovarajuće premeštanje neinternacionalista u druge jedinice divizije.

IV. Da se ne bi umanjila borbena sposobnost jedinica, premeštanje lica sa specijalnih dužnosti vršiti samo ako postoje zamenici, radi čega odmah pristupiti neophodnoj pripremi.

V. Sve dok se ne ukaže mogućnost upućivanja internacionalne brigade na Zapadni front, ona ostaje u rezervi 1. armije i izvršava sve redovne zadatke.

Komandant fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *V. Kujbišev*

ZAPOVEST JEDINICAMA FERGANSKOG FRONTA

23. maj 1920. god.

Drugovi! Već preko dve godine Fergana, žitnica turkestanskog kraja, predstavlja arenu krvave borbe. Dok je u ostalim delovima Rusije i Turkestanu unutrašnji rat završen punom pobedom radničke klase, ovde on još traje i razara oblast. Razlozi takvog stanja kriju se u ovdašnjim uslovima razvitka revolucionarnog pokreta. Na nesreću za revoluciju, prvi organizatori i predstavnici sovjetske vlasti u Fergani većim delom su pripadali elementima koji nisu imali ničeg zajedničkog sa radničkom klasom i njenim ciljevima niti su umeli da oko sebe okupe trudbeničke mase oblasti. Lokalna sovjetska vlast je prvih dana svog postanka učinila sve da odbije od sebe radno stanovništvo, umesto da privuče ka vlasti široke radničke i seljačke slojeve evropskog i mesnog stanovništva. Dešavalo se da su i grupe avanturista, u želji da love u mutnom uzurpirale rukovodeće organe vlasti.

Umesto nacionalizacije proizvodnje otvoreno se pljačkala ne samo buržoazija, nego i srednji slojevi stanovništva. Umesto da se muslimanska sirotinja zaštiti od nasrtaja begova, ona se izlagala nemogućim maltretiranjima. Crvenoarmejske jedinice koje su tu operisale, pretvarane su u rukama nekih rukovodilaca od branilaca revolucije i radnog naroda u oruđe nasilja nad njima. Sve je to i uslovilo pojavu pokreta poznatog pod imenom basmaštva[64]. Basmači nisu obični razbojnici; kada bi to bilo tako, onda bi sa njima, razumljivo, već odavno bilo svršeno. Ne, glavne snage basmaštva činile su stotine i hiljade onih, koje je na ovaj ili onaj način oštetila i uvredila ranija vlast. Videći da nemaju niotkuda zaštite, oni su otišli kod basmača i tako su im stvorili ogromnu snagu. Svojim dolaskom, oni su basmačima doneli i podršku muslimanskog stanovništva.

Posle uspostavljanja veze sa centralnom Rusijom, u Turkestanu je počeo užurban rad na otklanjanju svih posledica starih nedela, počela je reorganizacija aparata vlasti i nemilosrdno gonjenje svih pljačkaških elemenata, koji su se prilepili uz vlast, prišlo se sređivanju prilika u vojsci. Stanovništvo je sve to brzo osetilo i narod se okrenuo sovjetskoj vlasti.

Vođe basmača, koji su u borbi uspeli da steknu veliku snagu i uticaj, sagledali su to i u većini su prišli sovjetskoj vlasti. Na taj način basmački pokret bio je već u proleće ove godine u korenu podsečen, ali i tako oslabljen on nastavlja da se uporno drži. Drže se svi oni kojima nema povratka u redove trudbenika, oni koji su ogrezli u pljačkanjima

i nasiljima, koji su navikli da sebi stvaraju prazan i lak život na račun nemilice pljačkanog stanovništva, najzad oni koji oslanjajući se na bande okupljene pod njihovom zastavom, maštaju da budu vlastodršci — novi hanovi.

Osećajući da gube tlo pod nogama, videći da dolazi nov poredak, koji ne dopušta samovolju i nasilje, svi ovi banditi čine sada poslednji napor da održe anarhiju u zemlji, i, pošto su izgubili podršku stanovništva, oni je traže u inostranstvu, u engleskom, avganistanskom i buharskom zlatu i oružju. Nade su im uzaludne — Crvena armija će svojim mačem razbiti te pokušaje i završiće s njima jednom zauvek.

Vreme je da se basmaštvu učini kraj, vreme je da se gvozdenom metlom pomete svo smeće iz oblasti i da se narodu omogući miran rad. Uz to se još ne sme zaboraviti da je Fergana — glavni proizvođač pamuka, neophodnog fabrikama za izradu odeće stanovništvu. To je vaš zadatak, drugovi crvenoarmejci. Zadatak nije tako jednostavan, kao što na prvi pogled izgleda. Teškoće nisu u vojničkom uništenju neprijatelja — to nam neće biti teško. Teškoća je u tome da treba ubediti sve mnogomilionske, muslimanske trudbeničke mase u to da je basmaštvo baš njihov neprijatelj, da je borba protiv njega osnovna i sveta dužnost radnog naroda. Socijalistička otadžbina očekuje od vas izvršenje tog zadatka.

Sa svoje strane, drugovi, kao vaš komandant zahtevam da kako pojedinci — crvenoarmejci tako i čitave jedinice svakim svojim postupkom, svakim svojim dejstvom ulivaju stanovništvu poverenje i ljubav prema Crvenoj armiji; ne želim da čujem ni o kakvim bezobrazlucima, nasiljima i pljačkama, koje bi vršile jedinice radničko-seljačke armije, zahtevam da na prolazu kroz sela i »kišlake« (lokalna naselja — prim. prev) Fergane ostavljate za sobom radost i zahvalnost a ne suze i nesreću, da pružate raznovrsnu pomoć i saradnju radnom stanovništvu oblasti bez razlike na nacionalnost. Samo na taj način mi ćemo pomoći muslimanskoj sirotinji da shati da Crvena armija nije neprijatelj nego njen oslonac i branilac. Na osnovi svega izloženog

Naređujem:

1. Svim jedinicama fronta, crvenoarmejcima, komandantima, komandirima i komesarima da, svesni značaja postavljenog zadatka, odlučnim dejstvima u najkraćem roku likvidiraju ostatke basmačkih bandi.

2. Dejstvovati smelo i odlučno i izbacujući ih iz njihovih uporišta ne dozvoliti im da se oporave.

3. Komandanti samostalnih jedinica i grupa da ne zaborave potrebu uzajamne podrške i pomoći i da je pružaju na prvi zahtev suseda kao i samoinicijativno.

4. Prema mirnom radnom stanovništvu odnositi se bratski i braniti ga od svih uvreda.

5. Obavezno plaćati sve što se uzima od stanovništva od opreme, ljudske i stočne hrane, itd. U slučajevima kada se to ne može odmah uraditi, izdavati zvanične potvrde sa potpisom komandanta i komesara i sa pečatom jedinice.

6. Do najveće mere pojačati izviđanje i osiguranje, strogo se pridržavajući svih postavki ratne službe.

7. Svako odstupanje od navedenih zahteva tretirati kao izdaju socijalističke revolucije i kažnjavati po ratnim zakonima.

Komandant jedinica Turkestanskog fronta — *Mihajlo Frunze*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 1987/op

25. maj 1920. god.

Imajući u vidu posebne uslove borbe u Turkestanu i ogroman utisak koji na neprijateljskog vojnika — mesnog stanovnika ostavljaju sredstva vazdušnog napada, avio-odredi dobijaju izvanredan značaj između ostalih borbenih sredstava. Zbog toga i usled krajnje nepotpunog sastava jedinica fronta, molim da mi se ostave 26. i 39. avio-odred, kojima sam već naredio da krenu u Turkestan, pa makar mi i ne dodelili nove odrede shodno mojoj ranijoj molbi.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

TELEGRAM MOSKVA, PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE LENJINU

Br. 00018

Andižan 25. maj 1920. god.

Na Vaše pitanje[65] kako je sa naftom izveštavam: u Krasnovodsk, dosad svaki dan, stiže prosečno 45.000 pudi nafte i približno 5.000 pudi naftinih derivata (ulja za podmazivanje, petroleja, mazuta itd.).

Dotur nafte, nesumnjivo, može da se poveća jer smo osvojili dobrovoljačku flotu. Rezervoari nafte u Krasnovodsku i u drugim gradovima na liniji dovedeni su u red. Glavna prepreka za prevoz nafte iz Krasnovodska je 1) nedostatak cisterni i 2) lokomotiva. Cisterne su trebovane od Samarsko-zlatoustovske železnice, dok lokomotive moramo opravljati sami. Otkad su železnice potčinjene frontu, radna disciplina se osetno poboljšala.

Dalje povećanje proizvodnosti rada koči loše snabdevanje radnika. Front je u tom pogledu nemoćan jer nije u stanju da reši snabdevanje jedinica. Uzrok za to je nepostojanje organizovanog rada na snabdevanju hranom, a i organa za prikupljanje hrane u Turkestanu. Sada očekujem u tom pogledu poboljšanje zbog toga što su navedeni posao u Turkestanu preuzele prehrambene organizacije fronta[66].

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

TELEGRAM ODELJENJU ZA GORIVO DRUGU PLETNJOVU NAČELNIKU ŽELEZNICA DRUGU RUSTEJKU

PREPIS: PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE DRUGU LENJINU

Br. 00019

Andižan

25. maj 1920. god.

Prema ličnom naređenju druga Lenjina odmah formirajte dva maršrutna voza natovarena pola naftom pola benzinom. U slučaju nedovoljne količine benzina tražite hitnu pošiljku iz Bakua. U svakom slučaju pošaljite sve raspoložive količine iz rezervi. Načelnik železnica drug Rustejko je lično odgovoran da preduzme najenergičnije mere za što brže vanredno kretanje maršrutnih vozova za Moskvu. Maršrutne kompozicije obezbediti potrebnom stražom.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE DRUGU LENJINU,

VRHOVNOM KOMANDANTU,

NARODNOM KOMESARU ZA SAOBRAĆAJ

Br. 00020

Andižan

25. maj 1920. god.

Izveštavam da je pritužba Sovjeta odbrane na nehajan odnos Turkestanskog fronta prema zahtevima narodnog komesara za saobraćaj po pitanjima hitnih transporata opštedržavnog značaja, konkretno transporta pamuka, rezultat nesporazuma i neobaveštenosti o našem radu.

Kategorički tvrdim da su svi raniji zadaci Centra, između ostalog i za prevoz pamuka, izvršeni i izvršavaju se bez zadržavanja i najhitnije. Železnica redovno obezbeđuje svakodnevno upućivanje pamuka. Zadržavanje može biti samo pri utovaru pamuka zato što postoji: 1) velika oskudica radne snage i 2) usled smetnji koje čini ponovno rasplamsavanje basmaštva u Fergani, gde se nalaze glavne rezerve gotovog pamuka. Preduzete su mere za obezbeđenje svakodnevne maršrute. U vezi s tim, skrećem ponovo pažnju na neophodnost pojačane vojne pomoći frontu. U Ferganu su bačene sve snage, uključujući i posadu frontovskog voza, koja učestvuje u borbama. Neophodno su čvrste i odlučne mere, da Fergana ne bi bila za duži rok za nas izgubljena kao liferant pamuka.

Na kraju vas posebno molim da se manje veruje optužbama da front zanemaruje opštedržavne interese, jer to uopšte ne odgovara stvarnosti.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Ibragimov*

DIREKTIVA KOMANDANTU 1. ARMIJE

Br. 00038

Andižan 28. maj 1920. god.

Toliko vremena proganjan i praćen odred generala Tolstoja u toku noći 23/24. maja bez muke je prešao železničku prugu kod stanice Uzunsu, a to nije bila mala grupa nego 250 ljudi sa mitraljezima i sa 300 kamila. I ovaj prelaz bio je otkriven tek posle 24 časa. Sva pažnja izviđanja bila je usmerena na drugi odred kod stanice Iskander.

Na taj način, dugo pripremana operacija potpuno je propala, iako je postojala mogućnost da se organizuje solidno praćenje odreda uz pomoć Kirgiza i Turkmena. Izgleda da su sve preduzete mere imale nesistematski i žalostan karakter, a pošto je osiguranje bilo stavljeno u dužnost konjanicima, kao što su izviđači 1. konjičkog puka, koji su se više bavili pljačkom a zatim bežali u Persiju bojeći se kazne, drugi se rezultati nisu ni mogli očekivati.

Slične pojave smatram drskim prestupom.

Takve pojave ukazuju na nedostatak čvrstog rukovođenja od strane štaba armije i starešinskog sastava, na njegovu potpunu pasivnost i zločinački odnos prema vršenju dužnosti a takođe, izgleda i slab politički rad.

Naređujem da se hitno dostavi izveštaj kako je bilo organizovano hvatanje odreda generala Tolstoja i da se pronađu neposredni krivci za zločinačku grešku. Bez odlaganja otkloniti sve nedostatke u komandovanju jedinicama koje sam naveo.[67]

Komandant fronta — *Frunze*

CENTRALNOM IZVRŠNOM KOMITETU SOVJETA TURKESTANSKE REPUBLIKE

Br. 3044

28. maj 1920. god.

Danas se već sasvim određeno nazire buduća organizacija oružanih snaga Republike uopšte i konkretno Turkestana, tj. postepeni prelaz na radnu armiju milicijskog tipa, koja bi svojom organizacijom ostvarila u potpunosti ideju komunističke zajednice, postala čvrst temelj revolucionarnih dostignuća i, uporedo obezbeđujući postizanje vojnih ciljeva, ne bi prouzrokovala gubitke novom privrednom organizmu zemlje.

Razvijajući ovaj opšti stav na bazi opštih direktiva dobijenih od Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike, Revolucionarni vojni sovjet fronta je odlučio: odmah pristupiti izgradnji vojno-komunističkog naselja, čiji bi stanovnici, što se tiče vojničkog reda, ostali u sastavu ovih ili onih združenih jedinica, a što se tiče mirnodopskog reda stvarali bi materijalna i duhovna dobra rukovođeni ustanovama opštesovjetskog tipa, pri čemu bi osnovna proizvodnja prvog tako stvorenog naselja bila poljoprivredna.

Pre svega, usled strategijskih razloga, a zatim i zbog toga što je varoš Taškent centar celokupne vojne i civilne uprave pokrajine, Revo-

lucionarni vojni sovjet fronta je našao da je neophodno da se izgradnjom vojnog naselja stvori strategijska otporna tačka jugozapadno od Taškenta na uzvišenju između reke Koleso i kanala Bos-Su. Ova tačka dominira dolinom Sir-Darja i Gladnom stepom.

U vojnom naselju će se smestiti, pored većine vojnih jedinica, i čitava komanda oružanih snaga Turkestanske Republike sa svima vojnim ustanovama i vojnim upravama.

Da bi rad celokupnog stanovništva vojnog naselja u uslovima mirnodopske proizvodnje mogao da bude do najveće mere produktivan, za samo naselje i za poljoprivredne kulture biće potrebno oko 11 do 13 hiljada hektara zemlje u jednom ili dva komada, ali obavezno u rejonu između r. Koleso i Bos-Su. Po završetku pregleda i detaljnog istraživanja terena, Revolucionarni vojni sovjet doneće konačnu odluku o granicama rejona.

Pri dodeljivanju navedenih 11 — 13 hiljada hektara za potrebe vojnog naselja treba rešiti pre svega pitanje sadašnjeg korišćenja zemlje, zato što, iako je sada to zemljište bez navodnjavanja, njega ipak koriste stanovnici zengijatinske, činaske, bukinske, džausugumske i altinkunjske opštine, manjim delom za setvu a u većini slučajeva za ispašu stoke. Zato Revolucionarni vojni sovjet moli Centralni izvršni komitet za načelan pristanak za dodeljivanje navedene (količina) zemlje i za obaveštenje stanovništvu navedenih opština putem odgovarajućeg rešenja da će vojne vlasti stanovništvu kompenzirati oduzetu zemlju izgradnjom, vojnim snagama i sredstvima, sistema navodnjavanja na njihovoj do sada ne navodnjavanoj zemlji i na zemlji susednoj sa zemljištem vojnog naselja na onolikoj površini, kolika će im se oduzeti. Revolucionarni vojni sovjet moli takođe za dejstvo kod svih centralnih privrednih ustanova mesnih opštinskih sovjeta da izlaze u susret i pružaju saradnju predstavnicima vojnih organa, koji rade na istraživanju i izgradnji naselja, ukoliko to bude potrebno.

Izgradnja naselja iz čisto vojnih razloga postaje vanredno hitan posao. Zato prilažući takav predlog odluke Centralnog izvršnog komiteta, Revolucionarni vojni sovjet moli da se on razmotri, odobri i objavi u toku narednih dana.
Prilog: Predlog odluke

Komandant Turkestanskog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Ibragimov*

MUSLIMANSKOM STANOVNIŠTVU FERGANSKE OBLASTI

Drugovi muslimani! Vama, stanovnicima gradova i planinskih zaselaka porušene, krvlju zalivene Fergane, upućujemo mi, predstavnici sovjetske vlasti, naše reči.

Braćo! Više od dve godine lije se krv u celoj Fergani. Preko dve godine ne može da se odmori i da mirno radi namučeno stanovništvo oblasti. Više od dve godine bande basmača terorišu mirno stanovništvo, otimaju mu stoku, žene i sinove lišavajući ih poslednjeg imetka.

Čitavo stanovništvo stenje usled njihovih pljačkaških naleta, njive su neobrađene zato što nema čime da se oru, očevi i majke oplakuju hiljade pobijene dece; sva privreda ove nekada cvatuće i bogate pokrajine nalazi se na ivici potpunog uništenja.

Čime se može objasniti tako dugo gazdovanje basmačkih bandi?

Zašto narod pošto se okupio oko sovjetske vlasti nije dosad moćnim naporom svoje volje zbacio ove pljačkaše sa grbače?

Na žalost, mora se priznati da veliki deo krivice za takvo stanje pada na fergansku vlast. Treba priznati da prvi predstavnici i organizatori sovjetske vlasti u Fergani nisu dorasli zadatku i umesto da okupljaju trudbeničke mase, oni su ih odgurnuli od sebe. U redove sovjetske vlasti uvukli su se tada mnogi elementi koji nisu imali ničega zajedničkog sa revolucijom i interesima siromašnih, elementi koji su se bavili punjenjem svojih džepova vršeći nasilje nad stanovništvom, umesto da mu služe.

Još više su ubijali u narodu veru u sovjetsku vlast raniji sovjetski odredi, koji nisu imali pojma o pravoj dužnosti boraca radničko-seljačke Crvene armije i dozvoljavali nedela i pljačku.

Sve je to pružilo mogućnost neprijateljima radnog naroda da tvrde da sovjetska vlast nije prijatelj naroda jer i ona sama iskorišćava sirotinju. Usled toga su se male razbojničke bande počele popunjavati novim snagama, koje su tražile zaštitu od nepravilnosti vlasti. Usled toga je basmaštvo u očima stanovništva postalo sredstvom zaštite od takve vlasti. Eto šta mu je dalo snagu i učinilo ga sposobnim da već više od dve godine muči zemlju.

Ali sa uspostavljanjem veze sa centralnom Rusijom nastaje oštar prelom u politici sovjetske vlasti u Turkestanu. Iz njenih redova se čiste svi nevaljalci i pljačkaši, koji su se uvukli u revolucionarnu vlast da bi ostvarili svoje lične ciljeve. U vlast se privlače široki slojevi muslimanskog stanovništva grada i sela. Učvršćuje se potpuna ravnopravnost svih nacionalnosti. Prestaje samovolja pojedinih predstavnika vlasti. Dolaskom novih jedinica iz centra u vojsci se učvršćuju red i disciplina.

Sve je to otvorilo oči muslimanskoj sirotinji o pravom karakteru sovjetske vlasti. Pokazalo joj je da samo pod zastavom sovjetske vlasti mogu dobro da žive trudbenici grada i sela. I muslimansko stanovništvo Fergane je to shvatilo i ohladilo se prema basmaštvu. Videći da ih narod napušta, pametniji među vođama basmaštva sami su izašli u susret narodnoj želji i priznali sovjetsku vlast. Samo manji broj njihov, zatrovan raspusnim razbojničkim životom i obogaćen na račun nemaštine naroda, nije krenuo tim putem.

U proleće ove godine izgledalo je, da je svršeno sa basmaštvom, da je najzad došlo vreme za miran rad i potpuni mir. Na žalost, to se samo tako činilo. Mnogi basmači koji su prešli na sovjetsku stranu, pošto su uvideli da se pljačka više ne dozvoljava i da moraju živeti kao i svi ostali, pokolebali su se u svojoj vernosti vlasti. Oni nisu želeli da izgube prisvojeno pravo da provode prazan i bezbrižan život na grbači naroda, i ponovo su pogazili svoju zakletvu i opet otišli u redove ovejanih razbojnika Kur-Širmata i Hal-Hadža. I eto, umesto da zavlada mir i red u Fergani je opet potekla krv.

Vreme je da se sa ovim svrši. Vreme je da se gnojna rana basmaštva sagori usijanim gvožđem. Vreme je da se svi pljačkaši i banditi počiste gvozdenom metlom. Odsad će se protiv basmaštva — ove narodne nesreće — voditi bespoštedna borba. To je čvrsta odluka sovjetske vlasti, a meni je, kao komandantu Turkestanskog fronta, naređeno da to sprovedem u najkraćem roku.

Za njeno izvršenje uputio sam u Fergansku oblast velika pojačanja. Njihov zadatak je da uništavaju i gone neprijatelja sa teritorije oblasti, ne dajući mu ni trenutka odmora. Radi izvršenja tog zadatka očekujem da će čitav namučeni muslimanski narod pružiti pomoć i saradnju. Neka zna narod da Crvena armija nije njegov neprijatelj već drug i branilac. Neka svi znaju da neće nijedan crvenoarmejac niti ijedna vojna jedinica smeti da prstom dirne mirnog dekhanina (seljaka — prim. prev). Neka znaju da vojska ne sme ništa uzimati besplatno od mirnog stanovništva, već obratno, mora da mu pruži bratsku pomoć. Sve što stanovništvo bude liferovalo za potrebe vojske, mora da mu se plati novcem. U krajnjem slučaju, kada ne postoji mogućnost da se odmah izvrši isplata novcem, umesto toga izdavaće se potvrda sa pečatom jedinice, na osnovu koje će sve što je uzeto biti u potpunosti isplaćeno.

Takvo naređenje izdato je vojsci i ja se nadam da neću čuti žalbe niti videti suze u naseljima i aulima, kroz koje budu prolazile jedinice Crvene armije. Ukoliko, pak, negde bude drukčije, ukoliko stanovništvu ma gde bude nanesena ma i najmanja uvreda, o tome treba odmah obavestiti najbližeg vojnog starešinu. Za sve takve siledžije sovjetska vlast ima samo jedan odgovor: metak u čelo.

Ali i vama, braćo dekhani, sovjetska vlast postavlja svoj zahtev. Vi ste dužni svi kao jedan da priteknete u pomoć vlasti u borbi radi iskorenjivanja basmaštva. Dužni ste da preduzmete sve mere za što brže uništenje razbojničkih bandi. U svakoj opštini, u svakom naselju treba odmah razoružati i uhapsiti sve basmače ili njihove pomagače. Treba pohvatati sve njihove špijune. Svaki za koga se dokaže da bilo kako sarađuje sa basmačima biće streljan bez milosti. U svakom naselju koje bude davalo basmačima hranu ili ih bude krilo ili im pružalo ma kakvu drugu pomoć, biće uzeti taoci i takođe će biti streljani. Sovjetska vlast od sada neće drukčije razgovarati sa siledžijama sve dotle dok postoji basmaštvo, dok traju pljačke i nasilje. Ona je suviše dugo trpela nedela, ona je pomilovala, oprostila svima koji su se pokajali i prihvatili mirnog rada. Ali sada je strpljenju došao kraj i basmači će biti likvidirani oružjem.

Brže se dižite, braćo dekhani, u borbu protiv basmaštva, rak-rane u vašem životu. Okupljajte se brže u složnu bratsku porodicu pod crvenom zastavom sovjetske vlasti.

Da živi sovjetska vlast!

Da živi muslimanska sirotinja Fergane i Čitavog Turkestana!

Da živi radničko-seljačka Crvena armija, branilac radnog naroda!

Smrt narodnim neprijateljima — razbojnicima i pljačkašima!

Sa ovom naredbom upoznati celokupno stanovništvo oblasti i istaknuti je u svim naseljima, aulima i gradovima.

Komandant jedinica Turkestanskog fronta — *Mihajlo Frunze-Mihajlov*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Jusuf Ibragimov*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 405

Taškent 1. jun 1920. god.

Usled znatne nepopunjenosti pešadijskih jedinica fronta

N a r e đ u j e m :

A. Privremeno promeniti formaciju u saglasnosti sa dole navedenim izmenama objavljenim u naredbi Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike br. 220, 1918. godine, uz naknadne dopune.

1. Pešadijski pukovi da imaju po dva bataljona, čije čete treba popuniti od trećeg bataljona.

2. U četi — 129 strelaca, dok broj bombaša i četnih izviđača ostaviti prema formaciji.

Ukinuti dužnosti osmatrača napada bojnim otrovima i četne mitraljeske vodove.

U četi ostaviti 1 lekarskog pomoćnika, 8 bolničara, 1 obućara, 2 vozara, a takođe jednu municijsku dvokolicu, jedna dvoosovna kola, 4 tovarna i 3 konja za vuču.

3. Umesto tri bataljonska mitraljeska odeljenja, ostaviti dva.

4. U pukovskoj mitraljeskoj jedinici ostaviti 8 mitraljeza a ljudstvo svesti na dva komandira voda, dva njihova pomoćnika, četiri komandira mitraljeza, četiri nišandžije, četiri pomoćnika nišandžije, 12 poslužilaca, 8 rezervnih poslužilaca, 12 donosilaca municije, 1 obućara, 2 konjovoca, 8 vozara mitraljeza i municijskih dvokolica i 1 vozara za intendantska kola.

Komoru komande smanjiti na 4 mitraljeska kola, 4 kola za municiju, 1 kola za intendantske potrebe i 18 komorskih konja a uvoditi u formacijski sastav komande 2 jahaća konja.

5. Kod pukova ostaviti u potpunosti po staroj formaciji odeljenja veze, izviđače — konjanike i pešake, zaštitno i pionirsko, ali u pionirskom odeljenju smanjiti komoru na 8 vozara, 5 kola za inžinjerijski alat i 3 kola za bodljikavu žicu i 16 konja.

6. Ukinuti pukovska, minobacačka i hemijska odeljenja.

7. Ukinuti pukovske škole a umesto njih organizovati škole u svakoj brigadi od formacija pukovskih škola.

8. Poljsko previjalište i veterinarsku bolnicu zadržati u punom sastavu, s tim da se previjalište smanji na 4 vozara, 1 apotekarsku dvokolicu, 3 sanitetska kola i 7 konja.

9. U pukovskoj intendanturi ostaviti 1 kuvara, 1 pomoćnika kuvara, 2 tesara, 3 krojača, 2 sarača, 4 obućara a njenu komoru smanjiti na 1 vozara, dvoprežnu dvokolicu za municiju i 2 konja.

B. Ljudstvo koje usled smanjenja formacije preostane upotrebiti za popunu pešadijskih četa a konje za popunu konjičkih i artiljerijskih jedinica svojih divizija.

C. S obzirom na višak starešinskog kadra, koji će se pojaviti, izvršiti odgovarajući raspored, a najslabije uputiti na dopunski kurs, o čemu će se izdati odgovarajuće naređenje.

D. Kad čete budu popunjene do navedenog broja, pristupiti formiranju trećih bataljona u pukovima i popuni raznih odeljenja do formacijskog sastava propisanog u naredbi Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike br. 220 sa dopunama objavljenim u naredbi. Minobacačka i hemijska odeljenja ne formirati.

E. Ova zapovest privremeno važi samo za 1. armiju. Preformiranje u pukove od 2 bataljona i navedeno smanjenje odeljenja izvršiti u roku od 10 dana po dobijanju naredbe.

Najveću pažnju obratiti na što bržu popunu pešadijskih četa od onih van stroja.

Odgovornost za tačno i blagovremeno izvršenje zapovesti staviti u dužnost starešinama svih stepena, prema nadležnosti.

Komandant fronta — *M. Frunze*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU PREPIS: DRUGU LENJINU[68]

Br. 2401/op

12. jun 1920. god.

U toku noći 12. juna u Vernom je buknuo oružani ustanak. Razlog za to je žestoka nacionalna mržnja koja i dalje traje, pojava zasada samo nekih vesti o uvođenju žitnog monopola i uglavnom sebičnost i odbijanja da se napuste svoja mesta. Bataljon 27. streljačkog puka, koji je stigao u Verni na putu za Taškent, kuda je bio upućen zajedno sa drugim jedinicama iz Semirečja, odrekao je poslušnost ne obazirući se na sve preduzete mere, privukao na svoju stranu stražarski bataljon i zauzeo tvrđavu, u kojoj su skoncentrisane skoro sve rezerve borbenih sredstava. Pobunjenici su uhapsili komandanta grada, komandanta tvrđave i oblasnog vojnog komesara i zasad ističu zahtev za razoružanje muslimanskih jedinica, puštanje kućama svih semireka (rođenih u Semirečju — prim. prev), raspuštanje Revolucionarnog suda i Specijalnog odeljenja. Štab divizije raspolaže zasada sa oko 150 boraca iz raznih manjih jedinica sa 5 mitraljeza. Raspoloženje u ostalim, po poreklu semirečenskim jedinicama, takođe nije na visini, uz to 26. puk, koji se kreće prema datoj marš-ruti iz Gavrilovke u Verni, očevidno je u dosluhu sa pobunjenicima i, ne pridržavajući se jednodnevnog odmora, hita ka Vernom. Sinoć je zanoćio na odstojanju od oko 75 km od Vernog. Divizija ne raspolaže sigurnim jedinicama, dok bi čelni deo iz sastava Semipalatinske grupe mogao stići u Verni početkom jula. Zasad sam naredio:

1. Blaževiču[69] da odmah krene za Verni i da ubrza dolazak tamo najbližih jedinica koristeći sva sredstva za kretanje, uključujući i automobilski transport.

2. Danas se u Taškentu formira odred od 38. oklopnog odreda i jedne čete sa mitraljezima, koji će se kamionima prebaciti od Burnog za Verni.

3. Vojnom sovjetu divizije data su diktatorska prava. Usled stvorene situacije koju treba odmah likvidirati, jer Semirečje obiluje opasnim žarištima čiji su predstavnici kulaci i ostali antisovjetski elementi, molim da se što pre naredi: 1) da se u Taškent upute iz Samare i Oren-

burga svi ispravni kamioni jer će samo pomoću njih biti moguće da se iz Taškenta brzo prebace pouzdane jedinice u Semirečje. 2) Da pomoćnik Vrhovnog komandanta Sibira učini sve kako bi snabdeo Blaževiča kamionima a naročito gorivom i na taj način omogućio brže kretanje njegovih jedinica. 3) Da Baku uputi za Krasnovodsk 240.000 kg benzina, kojeg u Turkestanu skoro nema i 4) da se jedinicama fronta koje zasad ostaju izvan Turkestana, naročito 1. brigadi komunara, ne postavljaju zadaci na drugim frontovima.

Vaša naređenja izvolite mi dostaviti telegrafskim putem.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU PREPIS: DRUGU LENJINU

Br. 2428/op

Taškent 13. jun 1920. god.

U Semirečju situacija se znatno pogoršala. Skoro čitav garnizon Vernog prišao je pobunjenicima, kojima pridolaze i stanovnici okolnih sela. Izdao je čak i deo odreda Specijalnog odeljenja, koji su uzeli mitraljeske zatvarače i prešli na stranu pobunjenika, kao i gradska partijska organizacija komunista i četa internacionalista. Uz vojni sovjet divizije ostalo je svega oko 15 ljudi i deo odreda Revolucionarnog suda. Pobunjenici su izabrali Revolucionarni borbeni sovjet i predali mu svu vlast. Oblasni vojni komesar Šihabutdinov, postao je potpredsednik ovog sovjeta. Preko svoje delegacije pobunjenici su danas održali sastanak zajedno sa Vojnim sovjetom divizije i istakli niz zahteva, a između ostalog, pre svega, razoružanje odreda Specijalnog odeljenja i Revolucionarnog suda, podelu oružja stanovništvu i neke druge zahteve delimično ekonomskog karaktera. Opšte stanje je izuzetno ozbiljno i postoji pretnja da se tu stvori opasan front.

Istovremeno sa događajima u Semirečju, komplikovala se situacija i na avganistanskoj granici. Prema dobijenim podacima emir je umro i buknula je vojnička pobuna. Neko širi vesti da je bivši emir anglofil Habibula Han tobože živ. Iz Termeza javljaju da kruže glasovi da 10 hiljada ustanika namerava da krene iz rejona Mazar-i-Šerif u rejon Termeza. Sve to zahteva da preduzimamo naročite mere predostrožnosti.

S obzirom na sve izloženo kao i na to da uspesi na Zapadu olakšavaju položaj Centra molim:

1. Naredite prebacivanje u Turkestan svih jedinica koje smo tražili, a u prvom redu 1. internacionalnu brigadu komunara, 2. konjički puk, 5. konjičku diviziju (bez brigade Murtazina) i brigadu 2. konjičke divizije, bez odugovlačenja i kao najprioritetniji transport.

2. Potvrdite naređenje pomoćniku glavnog komandanta Sibira i komandantu jedinica prekovolškog okruga da nam odmah upute sve ispravne kamione jer bez toga nećemo moći da pružimo Semirečju potrebnu pomoć ni iz Turkestana niti od Semipalatinska.

3. Uputite u Turkestan jedan avio-odred koji nam je potreban zbog Semirečja, kuda ne možemo uputiti ništa od sopstvenih sredstava.

4. Uputite u Taškent popunu od mladića rođenih u evropskoj Rusiji.

5. Skrenite pažnju prekovolškom okrugu da je nedopustivo njegovo ignorisanje potreba Turkestanskog fronta, koji je do sada dobio vrlo malo, a prema obaveštenju komandanta jedinica prekovološkog okruga Turkestanski front ne bi mogao računati da bilo šta dobije, zato što je sve utrošeno za potrebe okruga a delimično je upućeno na zapad.

6. Potvrdite ispunjenje moje molbe i naređenje upućeno komandantu mornarice da hitno uputi brze motorne čamce iz Nižnjeg Novgoroda (danas Gorki — prim. red), toliko potrebne za odbranu Amu-Darje.

Izveštavajući o svemu ovome molim za najhitnija naređenja i pomoć, bez koje, da i ne govorimo o spoljnim komplikacijama, nećemo moći da uspostavimo red u Semirečju kuda je prošle noći upućen kamionima neznatan odred, koji će jedva imati snage da zavede red u usputnim garnizonima, popunjenim isključivo vojnicima iz redova seljaka — kulaka Semirečja.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 2500/op

Taškent — 17. jun 1920. god.

2. juna naredio sam da se neki delovi N-te divizije iz Semirečja upute u Taškent i dalje za Ferganu. U vezi s tim, u Vernom su se odigrali događaji potpuno nedopustivog karaktera. Još pre izdavanja zapovesti dobijali smo podatke iz Semirečja da u nekim pukovima divizije, formiranim od mesnog stanovništva, stanje vojničke discipline i izvršavanje borbenih zapovesti i drugog nije bilo na visini. Ukazivano je da ovi pukovi ne žele da idu ma kuda iz svog rodnog kraja i da to može da bude razlog za otvorenu pobunu.

Komanda fronta, naravno nije se mogla pomiriti s takvim stanjem. Nije mogla dozvoliti da u sastavu fronta postoje nesigurne jedinice za koje nije bila sigurna da će izvršavati zapovesti i dolaziti u pomoć svojim borbenim drugovima na drugim delovima fronta, ako to bude zahtevala situacija. Nije mogla dozvoliti da, dok su desetine hiljada seljaka i radnika evropske Rusije, svesni potrebe, bez reči dolazili ovamo u daleki Turkestan u pomoć svojoj braći i dok se na Zapadnom frontu lila krv radničko-seljačkih pukova koji brane Rusiju od pljačkanja poljske gospoštine, dotle jedinice iz Semirečja imaju privilegiju da ostaju u svojim selima. Crvenoarmejac je dužan da bude tamo gde to zahtevaju radničko-seljački interesi. Eto zašto su milioni seljaka i radnika Rusije već godinama odvojeni od svojih najbližih i, nalazeći se na frontovima svojim grudima štite tekovine revolucije i prava rada. Trpeći tešku nemaštinu u najmučnijim situacijama oni su junački držali i drže crvene zastave, mrveći neprijatelje proletarijata i krčeći svome narodu put ka svetlosti i sreći. To je istinski put za sve poštene sinove radničko-seljačke Rusije.

Takav isti put trebalo bi da bude i za sinove Semirečja. Eto zašto je komanda fronta, svesna pravilnosti svojih postupaka i verujući u klasni radni instinkt jedinica Semirečja, izdala gore navedenu zapovest, kad se pojavila potreba da se pruži pomoć drugima. Na žalost, ta nada bila je neopravdana.

U vezi sa ovom zapovešću u nekim jedinicama Semirečja, određenim za prebacivanje, počela je sebičnjačka agitacija. Sebični interesi vukli su ka odricanju izvršenja borbene zapovesti ali je to direktno izgledalo strašno čak i najokorelijim sebičnjacima i izdajnicima radničko-seljačke stvari. I eto, počele su da padaju pritužbe na slabu odeću, na nedostatke u organizaciji sovjetskih organa vlasti, zahtevi da se izvrše promene u starešinskom sastavu itd.

Neprijatelji revolucije su, razume se, jedva dočekali zgodnu priliku da nanesu udar sovjetskoj vlasti i počeli da raspiruju nezadovoljstvo, želeći da stvar dovedu do otvorenog istupanja. Na žalost, u tome su oni delimično i uspeli. Jedinice garnizona u Vernom umesto da izvrše zapovest počele su da mitinguju, da postavljaju razne, u većini slučajeva nerealne, zahteve i čak su se upustili u hapšenje, doduše privremeno, nekih lica starešinskog sastava. Slični ispadi nedopustivi u radničko-seljačkoj Crvenoj armiji, očigledno su bili sračunati na to da je Semirečje udaljeno i da nije povezano dobrim komunikacijama, pa da je prema tome i nemoguće kazniti počinitelje nedela.

Obaveštavajući o svemu tome sve crvenoarmejce, komanda fronta u njihovo ime izražava protest jedinicama N-te divizije zbog njihovog sramnog, sebičnog i izdajničkog stava, koji je doveo dotle da su, mesto da idu u pomoć svojoj braći koja prolivaju svoju krv u Fergani, krenuli putem podrivanja naše vojne moći u Turkestanu. Neka znaju svi neprijatelji revolucije, svi sebičnjaci i izdajnici, da će radničko-seljačka Rusija umeti brzo da uguši sve intrige upravljene protiv nje. Izdajnici sovjetske vlasti neće se moći nigde sakriti i svuda će ih stići kazna revolucionarnog pravosuđa.

Danas, izgleda, glas razuma i osećanje dužnosti odneli su pobedu i jedinice garnizona u Vernom, bez pritiska spolja, vratile su se na put revolucionarnog poretka.

Kao komandant fronta, koji pred Rusijom odgovara za stanje svoga fronta, naređujem:

1. Komandantu 3. divizije — da bez odlaganja zahteva izvršavanje svih bez izuzetka zapovesti koje sam izdao za borbeno kretanje jedinica.
2. Da zahteva od jedinica garnizona u Vernom da prestanu sa mitingovanjem i da izraze spremnost da isprave svoj prestup pred drugim jedinicama svojim služenjem sovjetskoj vlasti.
3. Vojnom sovjetu divizije — da izvrši isleđenje svega što se desilo i da materijale isleđenja dostavi Revolucionarnom vojnom sovjetu Turkestanskog fronta.

Komandant jedinica Turkestanskog fronta — *M. Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 3166/op

Taškent — 19. jul 1920. god.

20. jula navršava se druga godina postojanja 1. revolucionarne armije Ruske Sovjetske Federativne Socijalističke Republike. Pre dve godine mlada armija je istupila u zaštitu revolucije i izvojevala njene prve

slavne pobede u upornim bojevima sa neprijateljem, koji se bio učvrstio u Povolžju. Čehoslovaci su bili odbačeni ka Ufi. To je bio tek prvi neprijatelj. Borba je tek počinjala.

Uralsko i orenburško kozaštvo organizovano mračnom silom nadnelo se iznad srednjeg Povolžja i pretilo je da će ugušiti tek rođenu sovjetsku vlast, pretilo je da ponovo uhvati u jaram radni narod. Mnogo snage, mnogo žrtava odnela je ova uporna borba. 22. januara 1919. god. jedinice 1. armije i Turkestanski odred, koji je stigao od Aktjubinska na čelu sa drugom Zinovjevim, zauzeli su Orenburg. To je bila prva neposredna veza Sovjetske Rusije sa revolucionarnim Turkestanom. Međutim, pad Orenburga i Uraljska (koji su zauzele jedinice 4. armije 24. januara) nije značio i kraj borbe sa kozacima. Nasuprot tome, ona je postala vanredno uporna i tražila je nove napore.

I baš u to vreme najamnik francuskog, engleskog i američkog kapitala, drski pretendent na carski presto, admiral Kolčak stvorio je u Sibiru ogromnu armiju. U njegovim rukama bile su ogromne rezerve oružja i izvanredna tehnika. Crna, zastrašujuća lavina krenula je širokim frontom ka Volgi. 13. marta pala je Ufa i neprijatelj se opet približavao Samari. U to strašno vreme 1. armija, odolevajući pritisku levog krila kolčakovaca, koji su uputili ovamo čitave korpuse, morala je u isto vreme da brani Orenburg i svoju pozadinu od napada uralaca s leđa. Samo čvrstina i upornost 1. armije omogućili su u to vreme da se stvori udarna grupa druga Zinovjeva koja je odlučno bačena u bok trupa Kolčaka, koje su nadirale ka Samari. Ovim udarcem od Buzuluka Kolčaku je bila naneta rana, koja je izazvala njegov kraj.

Ufa je bila za nas poslednja prepreka prema Sibiru gde je našem drugu iz borbe, 5. armiji, otvoren put ka Čeljabinsku i Omsku. 1. armija je dobila nov zadatak — da otvori put ka Turkestanu i da se spoji sa trupama koje se odavde kreću prema Aktjubinsku. Turkestan je u to vreme od strane neprijatelja bio ponovo odsečen i u rejonu Orsk-Orenburg dugo je trajala borba. Ipak je 1. armija, svojom upornošću i hrabrošću, izvojevala nove pobede: 29. avgusta bio je zauzet Orsk, 2. septembra — Aktjubinsk a 13. septembra — na stanici Mugodžarka — spojile su se najzad jedinice 1. armije i crvenog Turkestana.

Otvoren je put našem pobedničkom kretanju na Istok ka novim pobedama za oslobođenje ugnjetenih naroda, ali je ceo rejon Džambejte i Uila još vrveo od neprijatelja koji nas je ometao u napredovanju za Turkestan. Posle zauzimanja Džambejtinske stavke i Uiljskog utvrđenja, 1. armija je završila borbu sa uralcima u orenburškim stepama i pustinjama i prebacila se na novi front, u zabačeni zakaspijski predeo, gde su malobrojne jedinice ranijeg Turkestansko-zakaspijskog fronta, koje su danas ušle u sastav 1. armije, teško krvareći svojski branile tekovine revolucije i potiskivale neprijatelja korak po korak ka Kaspijskom jezeru. Po dolasku pojačanja, mi smo prešli u odlučnu ofanzivu i, posle niza upornih borbi, 8. januara zauzeli Krasnovodsk.

Samara, Orenburg, Orsk, Aktjubinsk, st. Mugodžarska, Džambejta, Kizil-Arvat, Krasnovodsk — to su slavne etape pobedonosnog pohoda 1. armije. Desetine hiljada zarobljenika, gomile oružja i drugi plen — to su nam donele slavne pobede, ali su veća i dragocenija ona velika dostignuća, ona snaga, onaj moćan polet koji su bili pruženi našoj velikoj revo-

luciji. Neobuhvatna prostranstva zemlje vraćena su pod sovjetsku vlast, stotine hiljada radnika i seljaka oslobođeni su ropstva i ugnjetavanja — ranijih stega — eto to su najveće pobede 1. armije, to je njena najveća zasluga u revoluciji.

Pozdravljajući slavne jedinice 1. armije uveren sam da će armija smelo i odlučno, sa razvijenim crvenim zastavama, krenuti svuda kuda je ponovo bude pozvao glas revolucije. Ura, slavnoj 1. revolucionarnoj armiji i njenom rukovodstvu! Ura našem slavnom vođi na frontovima rada, izgradnje i pobeda — drugu Lenjinu!

Komandant Turkestanskog fronta — *M. Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 352

Taškent — 31. jul 1920. god.

Za razliku od kolonizatorske politike carske vlade, koja je imala za cilj punu eksploataciju neprosvećenih masa mesnog stanovništva, radničko-seljačka vlada ističe novu politiku koja teži oslobođenju ugnjetenih i eksploatisanih. Ako je carska, a zajedno sa njom i buržoasko-oportunistička vlast težila da pod ovim ili onim izgovorom što je moguće dalje odstrani mesno stanovništvo od izgradnje državnog života, smatrajući da je to neprihvatljivo za njih te da je usled toga nedopustivo i učešće mesnog stanovništva u rešavanju životnih pitanja u Turkestanu, onda je sovjetska vlast gradeći novo društvo pozvala sve najbolje snage muslimanskog proletarijata da učestvuju u svim stvarima zemlje.

Poslednje što je učinjeno u cilju potpunog uključivanja mesnog stanovništva Turkestana u izgradnju života svoje zemlje bilo je pozivanje građana muslimana u aktivnu vojnu službu i Revolucionarni vojni sovjet Turkestanskog fronta sa velikim zadovoljstvom konstatuje da je muslimanska sirotinja, kao zametak proletarijata Turkestana, pravilno ocenila svoj položaj u svetskom ratu protiv kapitala i svesno i sa osećanjem značaja trenutka, na hiljade stupila u bratske redove Crvene armije. Podaci, koji se svakodnevno stiču iz svih delova Turkestana, govore da nove i nove hiljade mesnog stanovništva hrle pod oružje i mi čvrsto verujemo da nije daleko čas kad će gvozdeni bataljoni proletera-muslimana poneti slobodu vekovima ugnjetavanom proletarijatu Istoka.

Uporedo sa svesrdnom gotovošću muslimanskog proletarijata da se svrsta u redove boraca za oslobođenje svih ugnjetenih, reakcionarni elementi kulaka i bajeva pokušavaju svim raspoloživim sredstvima i snagama da se oslobode mrske im obaveze da oružjem brane radničku klasu. Odgojeni kao kulaci, prožeti do srži buržoaskom etikom, da bi spasli svoje sinove od službe u armiji, oni se ne libe ni najgnusnijeg načina — kupuju među siromasima zamenu za svoje sinove pozvane u vojsku.

Sovjetska vlast to ne može da trpi. Vreme ropstva je otišlo u nepovrat i osvetnička ruka radnika i seljaka treba da iščupa iz mase stanovništva te ajkule, te trgovce robljem XX veka. Da bi se zadovoljio opravdan gnev muslimanske sirotinje i jednom zauvek presekla kupo-

vina ljudi, treba u korenu poseći tu gnusnost koja sramoti čovečanstvo. Ako baji i kulaci neće da idu zajedno sa radnicima i seljacima, ako oni neće sa oružjem u ruci da brane veliku socijalnu revoluciju, mi ćemo ih primorati da služe proletarijatu. Neka oni, koji se danas koriste teškim položajem sirotinje i podmićuju je radi zamene svojih sinova pozvatih u vojsku, mi ćemo ih sutra poslati da opslužuju tu sirotinju, s tim da će raditi najteže i najprljavije poslove.

Za izvršenje gore izloženog naređuje se:

1. Uprava za nova formiranja odmah da ustanovi broj mobilisanih muslimana, koji su dospeli u redove Crvene armije a kupljeni su od strane bajeva i kulačkih opština, i da utvrdi ko ih je kupio.

2. Uprava za nova formiranja odmah da otpusti iz službe sve muslimane starije od 35 godina i mlađe od 19 godina i da predloži odgovarajućim komitetima naselja i aula da na osnovu pošteno sprovedenog žreba odrede ljude od 19 do 35 godina starosti u broju koji su oni dužni da ispune.

3. Sinove i rođake onih koji su za novac kupili podmetnuta lica, odmah mobilisati i svrstati u pozadinske čete na osnovi dekreta Sovjeta narodnih komesara Republike od 20. jula 1918. godine i koristiti ove čete za najprljavije i najteže radove.

4. Staviti na znanje celokupnom stanovništvu da će ubuduće, posle izdavanja ove zapovesti, prema svima koji budu pokušali da kupe regrute biti postupljeno na osnovi najstrožijih zakona ratno-revolucionarnog vremena.

5. Muslimani koji su stupili u armiju za mito ili su bili kupljeni, neće se otpustiti iz armije nego se, kao sinovi proletarijata, moraju prevaspitati kako bi znali da brane svoje istinske interese od vekovnog neprijatelja i ugnjetača muslimanskog proletarijata.

Ovu zapovest pročitati u svim četama, komandama, eskadronima i baterijama armija Turkestanskog fronta.

Komandant Turkestanskog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta Turkestanskog fronta — *Ibragimov*
Načelnik štaba — *Blagoveščenski*

TELEGRAM KOMANDANTU 2. TURKESTANSKE DIVIZIJE DRUGU KARPOVU

Br. 3324/op

31. jul 1920. god.

Iz operativnih izveštaja i referata se vidi da su naši neuspesi u poslednjim operacijama od 6. do 21. jula protiv bandi Kur-Širmata bili uslovljeni ne toliko snagom neprijatelja koliko nedopustivim, često i zločinačkim greškama pri izvršavanju postavljenog plana. Zbog aljkavosti, nepostojanja najjednostavnijeg razmišljanja o situaciji, nemarnog izvršavanja dobijenog naređenja i nerazumevanja ili potcenjivanja osnovnih pravila taktike — operacija je upropašćavana u samom početku, jedinice bi neočekivano »nabasale« na neprijatelja i trpele besmislene gubitke.

Jedinice su smatrale da je zadatak izvršen čim bi neprijatelj bio izbačen ili potisnut iz nekog naselja; ne samo što ga nisu gonile nego čak nisu vršile ni obično izviđanje; brzo su gubile kontakt sa neprijateljem i žurile da se vrate na polazni položaj.

Usled takvog rada, neprijatelj se brzo oporavljao, ponovo se grupisao i često zauzimao položaj na 2—3 km od mesta rasporeda naših jedinica, koje o tome nisu imale pojma. U borbenoj situaciji kretanje i noćivanje bez osiguranja i izviđanja, gubitak veze sa neprijateljem odmah posle borbe, naletanje čitavih naših kolona na neprijatelja, koji usled toga ima mogućnost da tuče izbliza — je zločin koji nema nikakvog opravdanja.

Naređujem da se sve ovo stavi na znanje celokupnom starešinskom sastavu do komandira voda zaključno. U slučaju ponavljanja takvih propusta — smenjivati starešine sa komandne dužnosti i stavljati ih pod sud za svestan prekršaj u borbi. U izveštajima obavezno zahtevati detaljna objašnjenja: o preduzetim merama osiguranja i izviđanja i o njihovim rezultatima. Zahtevam da predstojeća operacija bude apsolutna prekretnica u tom smislu, da sve bude proučeno od strane svih izvršilaca, izvedeno tačno i usaglašeno i da se ne pretvori u besciljno tapkanje u mestu ili u kaskanje za bandama koje su izmakle.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 3504

12. avgust 1920. god. 11 čas. 15 min.

Pobedničko napredovanje crvenih armija na Zapadnom frontu i odbijanje Sovjetske Rusije da stvar mira prepusti kapitalistima Zapadne Evrope, primorali su Englesku i Francusku da ulože sve snage da nas zaplaše i otežaju naš položaj ne samo na Zapadnom frontu nego i na granicama Turkestana. Obaveštajni podaci ukazuju da postoji jasna namera naših neprijatelja da stvore savez Persije i Buhare, a po mogućstvu i Avganistana protiv nas, da bi zatim koristeći još nelikvidiran basmački pokret u Fergani, izvršili udar po čitavoj našoj Južnoj granici. Oni se trude da ostvare svoj plan što pre, dok narodne mase tih zemalja još slušaju svoje vlade i vladare. Revolucionarne tendencije, međutim, sve više se ispoljavaju u ovim zemljama a ponegde počinje već i otvoren pokret. Najviše se zaoštrila situacija u Persiji, gde se narod već prihvatio oružja u borbi protiv vlade šaha, i u Buhari, gde se može očekivati izbijanje revolucije u najskorije vreme.

Navedena situacija zahteva od nas naročitu budnost na našoj avganistansko-persijskoj i buharskoj granici i stalnu gotovost da aktivno istupimo u trenutku kad to budu zahtevali interesi revolucije. U vezi sa očekivanim stupanjem buharskog naroda u otvorenu borbu sa svojim emirom i njegovom vladom, naređujem:

Prvo. Komandantu 1. armije — da od svojih jedinica formira Čardžujsku grupu jačine najmanje jednog pešadijskog puka, jednog diviziona tekinske konjice i jednog diviziona lake artiljerije.

Komandant grupe da bude komandant 3. brigade 1. turkestanske streljačke divizije sa svojim štabom. Od 24. časa 12. avgusta on se potčinjava u operativnom smislu komandantu Samarkandsko-buharske grupe. Sem 4. streljačkog puka, bataljona 8. streljačkog puka, artiljerijskog diviziona i konjičkog diviziona Turkmena, u sastav Čardžujske grupe uključiti: a) odred buharske crvene vojske, b) odred brodova Amu-darjinske flotile, c) garnizon grada Čardžuja, d) garnizon grada Termeza, e) garnizon Kerki. Odred buharske crvene vojske potčiniti komandantu Čardžujske grupe samo u operativnom smislu, dok u administrativnom pogledu odred ostaje samostalan. Odred će snabdevati organi za snabdevanje Čardžujske grupe. Odred buharske crvene vojske najkasnije do 14. avgusta prikupiti u rejonu grada Čardžuj i dovesti ga u stanje potpune borbene gotovosti uz svesrdno sadejstvo komandanta 1. armije i komandanta 3. brigade. Odred brodova Amu-darjinske flotile mora da bude do istog roka, tj. do 14. avgusta, prikupljen u Kerki. Komandant odreda da preduzme sve mere za što brže uspostavljanje radio-veze između Termeza, Kerki i Čardžuja.

Zadatak Čardžujske grupe: u trenutku koji će biti određen specijalnim naređenjem komandantu Čardžujskog odreda buharske crvene vojske, zauzeti grad Stari Čardžuj, dejstvujući prema instrukcijama koje sam mu ja lično dao.

Jednovremeno sa zauzimanjem Starog Čardžuja, komandir 3. brigade 1. turkestanske streljačke divizije da zauzme delom svojih snaga i delom snaga Čardžijskog odreda grad Kara-Kulj i železničku prugu sve do stanice Jakka-Tut zaključno, da budno čuva železničku prugu i sve instalacije od pokušaja rušenja i da sprečava prelaz preko pruge kako grupa tako i naoružanih pojedinaca neprijatelja, razoružavajući sve i uništvajući one koji pružaju otpor. Za ojačanje garnizona u Čardžuju naoružati jedinice sveopšte vojne obuke koje se nalaze u Čardžuju.

Odred brodova Amu-darjinske flotile, od trenutka koji će se odrediti kasnije, da osmatra sektor reke Amu-Darja od Kerki do Termeza ne dozvoljavajući nikakve prelaze na navedenom odseku, odbijajući vatrom svaki pokušaj prelaza. U slučaju napada na utvrđenja Kerki ili Termoza, svojom vatrom sadejstvujući u odbijanju neprijatelja.

Drugo. Komandant Samarkandske grupe da podeli sve svoje jedinice na tri samostalne grupe:

A. Kagansku grupu — od svih jedinica iz garnizona grada Nova Buhara, stanice Kagan, grada Karši i jedinica razmeštenih duž železničke pruge Kagan-Karši. Privremeno komandovanje grupom da primi oblasni vojni komesar Nove Buhare. Kad pak na stanicu Kagan stignu pojačanja (samostalni frontovski odred druga Klementjeva, 4. konjički puk i 1. istočni muslimanski streljački puk) i drug Klementjev sa štabom, on će primiti dužnost komandanta čitave Kaganske grupe. Novo-buharski oblasni vojni komesar da primi dužnost komandanta garnizona Nova Buhara i da bude potčinjen sa svim svojim vojnim ustanovama drugu Klementjevu. Štab grupe formirati spajanjem operativnog dela oblasnog vojnog komesarijata i štaba frontovskog odreda a za načelnika štaba grupe postaviti vojnog rukovodioca oblasnog vojnog komesarijata.

Zadatak grupe: po završetku prikupljanja svih snaga grupe prići izvršenju plana, koji sam lično uručio drugu Klementjevu.

B. Katta-Kurgansku grupu sastava: 2. internacionalni konjički puk i katta-kurganski odred crvene buharske vojske. Grupom će komandovati komandant 2. internacionalnog konjičkog puka, kome će se pridati vod artiljerije. Prikupljanje i dovođenje grupa u borbenu gotovost završiti najkasnije 15. avgusta.

Zadatak: u dan i čas, koji će se odrediti specijalnim naređenjem, zauzeti Hatirči-Ziaetdin sa katta-kurganskim odredom crvenih buharskih trupa u prethodnici i sa daljim zadatkom zauzimanja Kermana.

C. Samarkandsku grupu sastava: 3. turkestanski streljački puk, 1. turkestanska konjička divizija, samostalna tjurkska konjička brigada i inžinjerijska četa. Komandant grupe je komandant 1. konjičke divizije.

Zadatak: prema specijalnom naređenju razbiti buharsku vojsku na šahrizjabsko-kitabskom pravcu i čvrsto posesti rejon reke Kaška-Darja.

Treće. Opšte rukovođenje svima grupama označenim u prvoj i drugoj tački ove zapovesti objediniće se pod komandom sadašnjeg komandanta Samarkandsko-buharske grupe. Sve jedinice grupa koje mu još nisu potčinjene potčinjavaju mu se od 24 časa 12. avgusta. Plan čitave operacije dao sam lično.

Četvrto. U toku izvođenja ove operacije jedinice 7. graničnog puka koje se nalaze u rejonu borbenih dejstava, potpuno se potčinjavaju u operativnom pogledu vojnim starešinama u tim rejonima. Trupne starešine po mogućstvu da ne koriste graničare, kao običnu borbenu snagu, nego ih određivati za čuvanje puteva, kao stražu, za izviđanje i kao vodiče.

Peto. Komandant 1. armije će pojačati osiguranje i osmatranje u pograničnim pojasevima avganistansko-ruske i persijsko-ruske granice, obraćajući naročitu pažnju na rejon Kuška — Seahs i Kuška — Tahta — Bazar.

Zadatak: biti u potpunoj gotovosti da se u svakom momentu i na svakom mestu pruži oružani otpor svim pokušajima prodora neprijateljskih odreda i grupa u Zakaspijsku pokrajinu.

Šesto. Načelnik obezbeđenja puteva da pojača obezbeđenje pruge na deonici Katta-Kurgan — Jakka-Tut (isključno) prema mojim usmenim uputstvima obraćajući posebnu pažnju železničkim uređajima od naročite važnosti. Za ojačanje straža dodeliti mu dve marševske čete najkasnije u 24 časa 12. avgusta.

Načelniku vojnog saobraćaja: od početka operacije sva železnička straža prelazi u operativnom pogledu u nadležnost komandanta Samarkandsko-buharske grupe.

Sedmo. Načelniku vazduhoplovne flote do 6 časova (hitno) 17. avgusta koncentrisati u rejonu Nov. Buhara sve raspoložive avione 25, 26, i 43. avioodreda i dejstvovati prema naređenju komandanta Samarkandsko-buharske grupe.

Osmo. Odeljenje sveopšte vojne obuke Uprave za vojna formiranja fronta do 24 časa 12. avgusta da naoruža sve železničare na deonici Katta — Kurgan — Farob bez prekida saobraćaja i bez smanjenja njegovog intenziteta.

Od 24 časa 12. avgusta svi se oni smatraju potčinjenim u operativnom pogledu mesnim načelnicima obezbeđenja železnica.

Deveto. Komandant 2. turkestanske streljačke divizije najkasnije 14. avgusta predaće na stanici Samarkand oklopni voz br. 10 u nadle-

žnost komandanta Samarkandsko-buharske grupe. Oklopnom vozu staviti u zadatak zaštitu i odbranu železničke pruge na deonici Ziaetdin — Malik uključno i sadejstvo sa Katta-burganskom grupom. Oklopne vozove br. 23 i 28 kao i oklopnu izvidnicu iskoristiti za podršku operacije grupe ne zaboravljajući istovremeno i na osiguranje pruge Jakka-Tut — stanica Malik isključno.

Deseto. Načelnik vojnog saobraćaja da obezbedi vagone namenjene prebacivanju jedinica. Da razradi plan prevoženja i da ga sprovede pod ličnim nadzorom, kako bi sve jedinice koje će se prebacivati stigle u rejon Kagana i hitno se iskrcale u zoru dana koji sam odredio. Teritoriju Buhare preći krišom u toku noći. Preduzeti sve mere da se sačuva tajnost prevoženja trupa. Sve kompozicije snabdeti vodom. Komandiri ešelona da izvršavaju sva naređenja načelnika vojnog saobraćaja u vezi sa utovarom, prevoženjem i istovarom, bez pogovora i tačno.

Jedanaesto. Načelnik snabdevanja da u potpunosti obezbedi jedinice svim potrebama pre polaska, kako ne bi zbog snabdevanja bilo zadržavanja u putu.

Dvanaesto. Načelnik saniteta fronta odmah da počne sa razvijanjem evakuacione stanice na stanici Taškent, koja bi već 17. avgusta izjutra mogla početi sa radom.

Trinaesto. Načelnik uprave za nova formiranja da preduzme mere kako bi 6. turkestanski streljački puk bio odmah popunjen starešinskim sastavom, naoružan, potpuno snabdeven i osposobljen da se najkasnije 17. avgusta, na prvi zahtev, ukrca u vagone. Intenzivno vršiti nabavku konja i popunjavati jedinice.

Četrnaesto. O dobijanju ove zapovesti odmah izvestiti. Hitno izvestiti o zauzimanju polaznih položaja od Čardžujske i Katta-kurganske grupe.

Komandant Turkestanskog fronta — *M. Frunze*

DIREKTIVA JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 3667

25. avgusta 1920. 13 čas. 00 min.

Vekovima ugnjetavan od emira, gramzivih činovnika i bogataša, buharski narod je ustao protiv njih i digao zastavu borbe za slobodu. Da bi se pružila revolucionarna pomoć bratskom buharskom narodu u njegovoj borbi protiv despotizma buharskog samodršca, radi izvršenja moje direktive od 12. avgusta br. 3504, naređujem:

Prvo. Svi odredi i jedinice Buharsko-samarkandske grupe da završe borbene pripreme do 28. avgusta uveče i da u toku noći 28/29. avgusta otpočnu aktivna dejstva.

Drugo. Komandant Čardžujskog odreda da uputi veći deo snaga (crvene buharske vojske) za Stari Čardžuj, koji treba da bude zauzet od naoružanih ustanika najkasnije u 4 časa izjutra 29. avgusta. Ostaviti u Starom Čardžuju potreban garnizon (komandantu Čardžujskog odreda crvene buharske vojske) a svoju konjicu baciti na prelaze Narazima i

Burdalika, zauzeti ih i budno osmatrati puteve od Stare Buhare prema Kerki i Termezu, hvatati begunce a posebno imati kao zadatak hvatanje emira i članova stare buharske vlade, ako pokušaju da prebegnu u Avganistan. Pošto se dobije izveštaj o zauzimanju Starog Čardžuja (komandant Čardžujske grupe) odmah pokrenuti ostali deo odreda crvene buharske vojske (pešadiju i konjicu) podržan našim konjičkim divizionom, pešadijom i artiljerijom, radi ovlađivanja rejonom Kara-Kulj, gde preduzeti čuvanje železničke pruge uključno do stanice Jakka-Tut, i hvatati begunce iz Stare Buhare. Poseban zadatak je ne propustiti emira i članove njegove vlade. Opšti zadatak Čardžujske grupe je sadejstvo utvrđivanju revolucionarne vlasti duž Amu-Darje od granice Hive do Termeza uključno.

Borbeni odred Amu-darjinske flotile sa desantnim odredom najkasnije 28. avgusta premestiće se u rejon Kerki-Termez izvršavajući zadatak prema ranijoj direktivi. Za vreme izvršavanja zadatka flotile na granici ne dozvoliti, pod pretnjom najveće odgovornosti, radi izbegavanja političkih komplikacija, izazivački i neprijateljski stav prema avganistanskim podanicima, koji mirno prelaze reku.

Treće. U slučaju potpunog prekida veze između Čardžuja i Kagana i Samarkanda, komandant 1. armije, izvršavajući ranije dati zadatak, primiće i opšte rukovođenje Čardžujskom grupom, usmeravajući njena dejstva u saglasnosti sa postojećom zapovešću.

Četvrto. Pošto se dobije izveštaj o revolucionarnom prevratu u Starom Čardžuju, komandant Kaganske grupe će odmah uputiti jedinice na Staru Baharu i Satari-Mahasse i odlučnim i snažnim udarom uništiti sve vojne snage stare buharske vlade ne dozvoljavajući neprijatelju da organizuje novi otpor. U borbi težiti ka potpunom uništenju oružanih snaga neprijatelja, iskoristiti sva borbena sredstva da bi se uništio moral neprijatelja, zastrašiti ga i usaditi mu shvatanje da je svaki otpor uzaludan. Hvatanje samog emira i njegove vlade smatrati posebnim zadatakom. Jedan od najjačih oklopnih vozova (br. 28) koristiti na starobuharskom ogranku železničke pruge. Široko koristiti avio-odrede u sastavu borbene eskadrile za bombardovanje, mitraljiranje i gonjenje neprijatelja. Komandant Buharsko-samarkandske grupe narediće da se avioni skoncentrišu kod Kagana u 6 časova ujutru 29. avgusta.

Peto. Komandant Katta-kurganskog odreda će zajedničkim nastupanjem crveno-buharskih jedinica i 2. internacionalnog puka u zoru 29. avgusta zauzeti Hatirči-Ziaetdin.

Šesto. Uveče 28. avgusta komandant Samarkandskog odreda će krišom zauzeti polazni položaj, bez ikakvog uplitanja u borbu. U zoru 29. avgusta preći u odlučan napad na Kitab-Šahrizjabs, razbiti trupe emirovih pristalica i zauzeti rejone r. Kaška-Darja do Guzara i Karši uključno.

Sedmo. Komandant 7. streljačkog puka, na osnovi specijalnog naređenja komandanta Kaganske grupe, zauzeće rejon Karši-Guzar sa opštim zadatkom da onemogući ostacima buharske vojske šahrizjabskog bega da se izvuku ka Širabadu i u istočne planinske begluke.

Osmo. Svi odredi da održavaju međusobnu vezu koristeći sva sredstva. Za pravovremeno upoznavanje suseda lično su odgovorni komandanti odreda. Sve pripreme obavljati u najvećoj tajnosti.

Deveto. Moja rezerva: 6. turkestanski streljački puk i 3. samostalni konjički puk sa štabom samostalne konjičke brigade smestiće se u mestima prema posebnim uputstvima. Početkom operacija ja ću sa operativnim delom štaba biti u Samarkandu.

Deseto. Prebacivanje jedinica prema pređašnjem planu načelnika vojnog saobraćaja izvršiti tako da bi se ovo završilo najkasnije do 6 čas. ujutru 29. avgusta. U svemu ostalom rukovoditi se prema zapovesti br. 3504.

Jedanaesto. Starešine svih odreda i jedinica da ne zaboravljaju da čitav uspeh operacije zavisi od brzine i odlučnosti. Pred početak napada objasniti svim crvenoarmejcima smisao nastupajućih događaja i zahtevati od svakog izvršavanje revolucionarne dužnosti. Komandanti i komesari biće mi posebno odgovorni ako dozvole samovolju i nasilje nad mirnim stanovništvom, kome dolaze crveni pukovi u pomoć.

Dvanaesto. Hitno izvestite o prijemu i dešifrovanju ove zapovesti.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *V. Kujbišev*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 3677

26. avgust 1920. god.

U poslednje vreme vojna i politička situacija u Persiji razvija se nepovoljno po nas. Prekid naših tek započetih aktivnih dejstava u Giljan-Mazanderan-Astrabadskom rejonu i neuspela istupanja Kučuk-Hodou-hana povratili su staroj persijskoj vladi izvesnu stabilnost i samouverenost. Podaci o nameri Engleza da u najskorije vreme napuste Horosan i pomeranje njihovih jedinica ka Mešed-Sejstanu, ni u kom slučaju se ne može smatrati kao dokaz slabljenja pritiska na našu granicu u Zakaspijskoj pokrajini. Naprotiv, često osmotreno gomilanje engleskih trupa na seahskom pravcu samo potvrđuje mogućnost aktivnog istupanja Engleza, a njihovi prvi ciljevi bili bi Merv i Čardžuj. Nerazjašnjeno grupisanje avganistanske vojske južnije od tvrđave Kuška, zahteva da preduzmemo određene mere, pogotovu kad postoji englesko-avganistanski dogovor. U takvim uslovima zadatak 1. armije da sa pet pešadijskih pukova (ukupno oko 3.000 bajoneta) obezbeđuje front najmanje od oko 1.250 kilometara — postaje potpuno neostvarljiv. U slučaju bilo kakvih komplikacija Zakaspijska pokrajina će se gotovo odmah naći u kritičnoj situaciji, zato što će pružanje pomoći sa drugih delova fronta biti nemoguće usled prekida saobraćaja prema istoku. U vezi s tim, molim da izdate naređenje da Kavkaski front drži u rejonu Baka bar jednu streljačku brigadu sa konjičkim pukom kao rezervu za Zakaspijsku pokrajinu, koja bi se na prvi zahtev prebacila pomorskim putem čim to situacija bude zahtevala. Molim da me izvestite o Vašoj odluci.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Pravdin*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 00204/pš[70]

Samarkand 28. avgust 1920. god.

U nizu krajeva u Buhari buknuo je revolucionarni pokret. Došlo je vreme za odlučan sudar podjarmljenih i ugnjetenih trudbeničkih masa Buhare sa krvožednom vladom emira i begova. Pukovi buharske Crvene armije koja se rađa krenuli su u pomoć narodu. Crveni pukovi radničko-seljačke Rusije dužni su da se nađu pored njih. Naređujem našoj celokupnoj oružanoj sili da pritekne u pomoć buharskom narodu u ovom odlučnom času.

Komandanti, komandiri i komesari! U vas gleda danas sva Sovjetska Rusija i očekuje da će svaki od vas izvršiti svoju revolucionarnu dužnost!

Napred u odbranu interesa trudbenika Buhare i Rusije!

Da živi buharski narod, koji se ponovo rađa!

Da živi nova Buharska Sovjetska Republika!

Komandant Turkestanskog fronta — *Mihajlo Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Ibragimov*

TELEGRAM ŠTABU TURKESTANSKOG FRONTA DRUGU KUJBIŠEVU

Stanje kod Buhare i dalje nije najbolje. Iako je stigla solidna pomoć 1. armije, grad još nije zauzet. Mi trpimo teške gubitke, koji su izgleda već premašili brojku 500. Glavni razlog je neumešno komandovanje i nepostojanje rukovođenja. Ubacujem svoju poslednju rezervu. Oseća se veliki nedostatak pešadijske i topovske municije, potrebna je takođe popuna u ljudstvu i starešinskom sastavu. Preduzmite sve mere za upućivanje popune, a takođe i starešinskog kadra i municije. Na šahrizjabskom pravcu situacija je sjajna. Zauzeto je sve sem Guzara, što očekujemo već sutra ili prekosutra. U Šahrizjabsu je u naše ruke pala ogromna količina zlata i drugih dragocenosti. Sve se pakuje u sandučiće, pečati i u saglasnosti sa Revolucionarnim komitetom biće preneto u Samarkand na čuvanje u banci. Izvršite pritisak na Centar u pogledu municije, pušaka i popune u ljudstvu i u starešinskom kadru. Iskoristite sve lokalne rezerve.

Frunze

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 00224/pš

Samarkand 30. avgust 1920. 9. čas. 45. min.

Napad naših i crvenih buharskih jedinica razvija se uspešno na svim pravcima: sem Starog Čardžuja zauzeli smo Hatirči, Karši i potiskujemo neprijatelja kod Ziaetdina, naša konjica goni neprijatelja kod Kitaba. Pošto je prikupio svoju glavninu u rejonu Stare Buhare neprijatelj uporno brani svoj poslednji oslonac.

Naređujem: zauzeti Staru Buharu i odbaciti neprijatelja na severoistok a zatim zajedničkim nastupanjem Čardžujske, Kaganske i Katta-kurganske grupe potisnuti ga i uništiti u rejonu Vebkend, Ridžuvan, Zaganuji, Bagauddin. U tom cilju:

Prvo. Komandant 1. armije pošto privuče sve raspoložive rezerve (uključujući i persijski puk) ka Čardžuju da odmah uputi jedinice Čardžujske grupe prema Jakka-Tutu i Staroj Buhari, nanoseći neprijatelju udar sa zapada. Po dolasku do Stare Buhare jedinice se stavljaju pod komandu druga Belova.

Drugo. Grupa druga Belova da energično napadne Staru Buharu sprečavajući povlačenje neprijatelja oklopnim vozovima i odbacujući ga prema severoistoku pod udar odreda druga Kužello.

Treće. Komandant Katta-kurganske grupe drug Kužello, pošto uništi neprijatelja u rejonu Ziaetdina, uputiće Internacionalni konjički puk od stanice Ziaetdin železnicom na stanicu Kizil-Tepe, gde će stići 6. pešadijski puk i haubički artiljerijski divizion. Pošto objedini komandu ovih jedinica i skoncentriše odred, drug Kužello će odmah preći u odlučan napad na Vagunzi-Bagauddin i stupiće u borbenu vezu sa jedinicama grupe druga K.... Internacionalisti će uz pomoć oklopnog voza zauzeti stanicu Kermene.

Četvrto. Komandant Samarkandske grupe drug Konovalov ojačaće Kitabsku grupu Internacionalnim konjičkim pukom i produžiće uništenje neprijatelja sa konačnim ciljem da zajedno sa 7. pešadijskim pukom zauzme grad Guzar a posle da čeka dalja uputstva.

Peto. Hitne izveštaje dostavljati svaka 3 časa u Samarkand — štabu grupe. Posebno važne izveštaje, mimo ovog reda.

Komandant Turkestanskog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Ibragimov*
Načelnik operativnog dela štaba — *Karatigin*

TELEGRAM REVOLUCIONARNOM VOJNOM SOVJETU REPUBLIKE VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU LENJINU

REDAKCIJAMA LISTOVA »IZVESTIJA« I »PRAVDA«

Br. 00274/pš

Samarkand — 2. septembar 1920. god.

Tvrđava Stara Buhara zauzeta je danas na juriš, zajedničkim naporima crvenih buharskih i naših jedinica. Pao je poslednji oslonac buharske reakcije i crnostotinaštva. Na Registanu pobednički vijori CRVENA ZASTAVA SVETSKE REVOLUCIJE. Emir je sa ostacima svojih pristalica pobegao. Preduzete su mere za njegovo hvatanje. U čitavoj centralnoj i severnoj Buhari već je uspostavljen revolucionarni režim. Jedinice ruske i buharske Crvene armije čestitaju radosnu vest radnicima i seljacima Turkestana i cele Rusije.

Komandant jedinica Turkestanskog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta
Turkestanskog fronta — *J. Ibragimov*
Komandant buharskih jedinica — *Bardžanov*

ZAPOVEST JEDINICAMA TURKESTANSKOG FRONTA

Br. 636

10. septembar 1920. god.

Odlukom Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike premešten sam na drugi front. Napuštajući Turkestan opraštam se sada od svih mojih starih drugova u borbi, svih crvenoarmejaca, komandanata, načelnika i komesara.

Drugovi! Već tri godine bori se radničko-seljačka Rusija braneći svoja prava od nasrtaja nasilnika celog sveta. Dosad su se sve nade naših neprijatelja razbile o veliku čvrstinu radnika i seljaka. Dosad su svi pokušaji da se uguši naša revolucija doživeli neuspeh. Drukčije ne bi moglo ni da bude, jer su neiscrpne rezerve energije u nedrima naroda, koji se bori za svoju slobodu i bolji život; ali su uporedo sa svim neizmerna i lišavanja, koja danas trpi trudbenička Rusija.

Naš zadatak — zadatak koji imaju radničko-seljački crveni pukovi — jeste da skratimo ta stradanja naprezanjem naše revolucionarne volje, izvršenjem naše vojničke dužnosti. Srećan sam što mogu istaći da su armije Turkestanskog fronta dosad časno izvršavale svoju dužnost. Počev od razbijanja kolčakovskih, dutovskih i tolstovskih bandi, one danas dovršavaju svoj posao čišćenjem Turkestana od kontrarevolucionarnih skupina lokalnih samodržavnih vlastodržaca. Uveren sam da će i ubuduće crveni pukovi Turkestanskog fronta, gde god ih uputi ruka revolucije, umeti da održe svoju borbenu revolucionarnu slavu.

Na rastanku upućujem Vam drugovi moj pozdrav.

Komandant Turkestanskog fronta — *Mihajlo Frunze-Mihajlov*

JUŽNI FRONT

ZAPOVESTI, DIREKTIVE, RADIOGRAMI, PROGLASI, TELEGRAMI

(Septembar — novembar 1920)

TELEGRAM KOMANDANTIMA 6, 2. KONJIČKE I 13. ARMIJE

Br. 31/op

27. septembar 1920. god.

Odlukom Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike formiran je »Južni front« sastava 6, 13. i 2. konjičke armije. Istom odlukom postavljen sam za komandanta Južnog fronta a drug Gusev za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta fronta i, izvršavajući telegrafsko naređenje Vrhovnog komandanta br. 5564/op od 24. septembra, primio sam dužnost komandanta navedenog fronta 27. septembra. Štab fronta je u gradu Harkovu.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 4

27. septembar 1920. god.

Zapovešću Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike postavljen sam za komandanta armija Južnog[71] (vrangelovskog) fronta.

Primajući danas dužnost, upućujem vama, drugovi crvenoarmejci, svoju prvu misao i prvu reč.

Pre svega prenosim vam pozdrave naših drugova u borbi u sastavu Turkestanskog fronta, koji tek što sam napustio. Crveni pukovi tog fronta posle slavnog izvršenja svojih borbenih zadataka stoje danas kao zastrašujuća straža radne Rusije u dalekim stepama, pustinjama i planinama Azije, na samim vratima Indije.

Pozdravljam vas i u ime vrhovnog organa Ruske Republike — Sveruskog centralnog izvršnog komiteta Sovjeta radničkih, seljačkih, crvenoarmejskih i kozačkih deputata a takođe i u ime višeg rukovodstva Crvene armije.

Drugovi! Cela radničko-seljačka Rusija, bez daha, prati sad tok naše borbe ovde, na vrangelovskom frontu. Naša izmučena, napaćena i izgladnela, ali kao i uvek čvrsta duhom Rusija običnih ljudi željna je mira, da bi se mogla prihvatiti lečenja rana nanetih ratom, da se pruži mogućnost da narod zaboravi muke i nestašicu ovog perioda borbe. I na putu ka takvom miru ona nailazi na jaku prepreku u ličnosti krimskog razbojnika — barona Vrangela.

To je onaj isti baron Vrangel, koji, ne obazirući se na slom kontrarevolucionarnih poduhvata svojih crnostotinaških prethodnika — admirala Kolčaka, generala Kornilova, Judeniča, Denjikina i dr., još uvek nastavlja da krči sebi put ka carskom prestolu preko gomile leševa radnika i seljaka.

To je onaj Vrangel, koji je unapred prodao čitavu Rusiju — sve železničke pruge, rudnike i druga bogatstva — francuskim zelenašima i tako kupio njihovu podlačku, krvavu pomoć protiv rođene zemlje.

To je onaj Vrangel, koji je poslednjih dana duboko zario svoj razbojnički nož u leđa Rusije, poremetio pobedonosno napredovanje armija Zapadnog fronta i sprečio zaključenje mira sa Poljskom. U momentu kad su naši crveni pukovi stigli do Varšave, kad je bela Poljska bila spremna da potpiše s nama mirovni ugovor, kad je trebalo da pružimo makar malu podršku da bi se borba slavno završila — baš u to vreme krimski razbojnik udara s juga, privlači sve snage i sredstva zemlje na sebe, ometa nas da podržimo Zapadni front u odlučnom momentu i tako opet oteže borbu.

Borba protiv Vrangela privlači pažnju ne samo Rusije, nego i celog sveta. Tu se zapleo novi čvor intriga i podvale, uz čiju pomoć se kapitalisti svih zemalja nadaju da će učvrstiti svoje poljuljane pozicije. Uspesi Vrangela ispunili su ih nadama i služe im kao podrška u borbi protiv talasa proleterskog pokreta, koji su se nadneli i nad njihovim sopstvenim zemljama.

Nama, našim armijama pao je u deo zadatak da snažnim udarcem rasečemo ovaj čvor i pretvorimo u prah sve nade i intrige neprijatelja radnog naroda. Ovaj udarac mora da bude munjevit. Njime treba osloboditi zemlju od teškoća zimskog ratovanja, njime treba sada u najkraćem roku, jednom zasvagda, pročistiti poslednje račune između rada i kapitala. Komanda fronta preduzela je sve mere koje obezbeđuju uspeh. Red je na vama, drugovi.

Poznato mi je da će se ovaj zadatak izvršavati u teškim uslovima, kad mnogo štošta nedostaje.

To zna i cela Rusija, koja napreže poslednje snage da bi pomogla frontu. I pored svega toga, mi moramo da izvršimo zadatak.

Vrangel mora da bude razbijen i to će učiniti armije Južnog fronta.

Drugovi crvenoarmejci, komandanti, komandiri i komesari! U ime Republike obraćam se vama sa pozivom da se složno kao jedan prihvate posla na otklanjanju nedostataka, kojih ima u jedinicama, pretvarajući ih

tako u zastrašujuću snagu koju neprijatelj neće moći da razbije Obraćam se svima onima u čijim grudima bije pošteno srce proletera i seljaka. Neka svaki od vas, nalazeći se na svojoj dužnosti, pokaže svu volju, svu energiju, koliko god može. Sebičnjaci, kukavice, pljačkaši, svi izdajnici radničko-seljačke stvari — napolje iz naših redova! Dole potištenost, plašljivost i malodušnost! Neizbežna je pobeda armije rada i pored svih napora neprijatelja. Na posao i smelo napred!

Zapovest pročitati u svim četama, eskadronima, baterijama i komandama.

Komandant armija Južnog fronta i član Sveruskog centralnog izvršnog komiteta — *Mihajlo Frunze-Mihajlov*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta Južnog fronta — *Sergej Gusev*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU

Br. 68

28. septembar 1920. god.

26. izjutra stigao sam u Harkov. Za dva dana u glavnim crtama oformljen je štab fronta, koji je počeo funkcionisati 28. gotovo u potpunosti. Za stanje na frontovima karakterističan je otpor neprijatelja, izgleda odlično obaveštenog o našim planovima, koje on pokušava da osujeti udarom u pravcima naših grupacija. Kretanje ka Donjeckom bazenu shvatam baš tako. Sa svoje strane nameravam da u toku priprema za opšti napad nanesem niz kratkih udara. Za sutra pozivam u Kremenčug komandante 6, 1. i 2. konjičke armije. Raspoloženje jedinica je nešto oslabljeno. Prelaz u opštu ofanzivu zavisi od toga kad će prispeti 1. konjička. Uspostavljen je kontakt sa CK Ukrajine. Pripremamo mobilizaciju siromašnih seljaka. Pozadina je u veoma lošem stanju. Činimo što možemo. Molim da se ubrza dolazak Baranova i da se drug Kujbišev uputi na front.

Frunze

ZAPOVEST KOMANDANTA 6, 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 1070/s, 5833/op

Harkov 30. septembar 1920. god.

Situacija na frontu je prema poslednjim operativnim i obaveštajnim izveštajima.

Naređujem:

Prvo. Komandant 6. armije da na celom svom frontu energično izviđa levu obalu Dnjepra sa ciljem da se neprijatelj stalno uznemirava i da bi se proverilo grupisanje njegovih snaga. Odmah pristupiti izgradnji novih prelaza preko Dnjepra u rejonu levog krila kahovskog placdarma i kod Nikopolja.

Drugo. Komandant 13. armije na svome desnom krilu da preduhitri napad neprijatelja energičnim udarom 46. i 23. streljačke i 9. konjičke divizije sa opštim ciljem da zauzme rejon Aleksandrovska i da tamo uspostavi pređašnje stanje. Ni u kom slučaju ne dozvoliti prelaz neprijatelja na desnu obalu Dnjepra. Na levom krilu armije nastaviti izvršavanje moje zapovesti br. 001/op. Komandant 13. armije da primi pod svoju komandu Pomorsku i 2. donsku diviziju, sa svim pripremljenim za borbu jedinicama preko načelnika Uprave za formiranja, druga Mocileckog. Bez odlaganja dovesti u red Pomorsku i 2. donsku diviziju i isturiti ih u zapadnom pravcu, prema boku neprijatelja koji dejstvuje protiv naše Juzovske grupe.

Treće. Zadatak 2. konjičke armije ostaje isti.

Četvrto. Granična linija između 6. i 13. armije — Belenjka (oko 20 kilometara jugozapadno od Aleksandrovska), Tomakovka, Čumaki, Pokrovska, Karanauhovski i dalje stara linija. Za 13. armiju sve zaključno.

Peto. Od 24 časa 30. septembra komandant 13. armije predaće komandantu 6. armije brigadu kursista i Nikopoljski odred.

Šesto. O dobijanju i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Staljin*

TELEGRAM KOMANDANTIMA 13, 6. I 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 08/s, 61/op

Harkov — 30. septembar 1920. god.

Uzimajući u obzir žalosno iskustvo poslednje evakuacije varoši Aleksandrovska naređujem da se odmah u svim armijama obavi pregled grupisanja pozadinskih ustanova i skladišta i da se ona ešeloniraju po dubini tako da eventualna pomeranja fronta ne bi iziskivala potrebu masovnog transporta ešelona, koji ne mogu uvek savladati železničari u prifrontovskom rejonu. Konkretno, odmah sada izvršiti evakuaciju varoši Jekaterinoslava premeštajući odatle sve armijske ustanove, koje tamo nisu neophodno potrebne.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Malinovski*
Načelnik štaba Južnog fronta — *Pauka*

DIREKTIVA KOMANDANTU 13. ARMIJE

Br. 010/s, 72/op

Harkov — 1. oktobar 1920. god.

Brzo povlačenje neprijatelja na taganrogskom pravcu i iz rejona stanice Ilovajske navodi na pretpostavku da se neprijateljske snage koncentrišu u rejonu Volnovahe. To se potvrđuje izjavama meštana, koji govore o prebacivanju konjičkih ešelona neprijatelja sa oklopnim kolima od stanice Pologi prema stanici Volnovaha.

Nastupanje naše Juzovske grupe[72], koje je zaustavilo neprijatelja, ometa njegove dalje planove i zato treba očekivati da će neprijatelj navaliti koncentrisanim snagama na jedinice 9. pešadijske divizije sa ciljem da ih uništi.

Za olakšavanje položaja navedene grupe naređujem da jedinice 42. pešadijske divizije energično napreduju opštim pravcem na stanicu Pologi, obraćajući naročitu pažnju obezbeđenju desnog boka Juzovske grupe. U istom smislu jedinicama Taganrogske grupe je naređeno da što brže nastupaju u pravcu stanice Volnovaha.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Malinovski

DIREKTIVA KOMANDANTU 13. ARMIJE

Br. 63/op

Harkov — 1. oktobar 1920. god.

Iz izveštaja načelnika oklopnih snaga Južnog fronta vidi se da se svih sedam oklopnih odreda 13. armije nalaze u remontu u Harkovu, i to baš sad kad nas neprijatelj tuče svom snagom svojih oklopnih kola. Naređujem da se odmah pristupi isleđenju ovog slučaja i da se krivci predaju Revolucionarnom vojnom sudu.

O rezultatima isleđenja izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Malinovski*
Vršilac dužnosti načelnika štaba Južnog fronta — *Pauka*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA DRUGU LENJINU

Br. 17/š

3. oktobar 1920. god.

Situacija na frontu je sledeća:

Na našem desnom krilu od Aleksandrovska do Hersona neprijatelj je pasivan, ali je zauzet pripremama za razvijanje operacija. Na čitavom ostalom frontu nizom snažnih udara nastavlja da tuče 13. armiju. Jedinice armije, usled ranijih neuspeha, ne odolevaju udarima neprijatelja, iako su dobile znatna pojačanja.

Pretnja Donbasu, nastala probojem znatnih snaga preko linije Volnovaha — Mariupolj, privremeno je otklonjena udarom naše grupe na Volnovahu, čiju srž čini 9. divizija, zadržana u Donbasu. Sada neprijatelj nastoji da je razbije i time sebi konačno odreši ruke na čitavom sektoru na levoj obali. Ako mu to uspe, on će pošto razbije našu najbližu pozadinu, nesumnjivo pokušati da nanese udar i našoj grupi na desnoj obali pošto bi prešao preko Dnjepra negde u rejonu Aleksandrovska. Naš zadatak je da se pošto-poto održimo na sektoru na levoj obali i da štitimo Donbas, ne uvodeći u borbu grupu na desnoj obali, koja zasada još nije spremna.

Zadatak je veoma težak zato što je vojska pokolebana, u masama se čuju razgovori o izdaji a svežih rezervi nema. Stanje pogoršava dezorganizacija pozadine. U samom Harkovu nemam nijednu sigurnu jedinicu. Raspoloženje jedinica u rezervi, gotovo potpuno neodevenih i slabo hranjenih, sasvim je rđavo. Osećam da me sa štabom fronta okružuje neprijateljska stihija. Raspoloženje bi se moglo promeniti samo značajnim uspehom na frontu. Bez obzira na sve ovo, ipak mislim da ćemo izdržati do početka opšteg napada, iako treba očekivati još niz gorkih neuspeha. Najgore je to što konjica Buđonog kasni. Na to, kao i na mogućnost da bi u momentu početka nameravane opšte operacije moglo nastupiti prolećno bespuće, — stalno skrećem pažnju Vrhovnom glavnom komandantu.

I bez toga teška situacija komplikuje se još više potrebom da se povrh svega jednovremeno stvara i sam aparat štaba. Bez obzira na sve, ne sumnjam u konačan uspeh.

Frunze

TELEGRAM REVOLUCIONARNIM VOJNIM SOVJETIMA 6, 2. KONJIČKE I 13. ARMIJE

ČLANU REVOLUCIONARNOG VOJNOG SOVJETA JUŽNOG FRONTA GUSEVU

Br. 020/s, 119/op

3. oktobar 1920. 21 čas 55 min.

Prema razvoju operacija treba očekivati udar neprijatelja u Aleksandrovskom rejonu sračunat ili na napredovanje prema severozapadu ka Jekaterinoslavu i dalje na Kremenčug u pozadinu jedinica Jugozapadnog fronta, koje se povlače, ili na razbijanje naše udarne grupe kombinovanim udarima u bokove (sa severa) i sa fronta. I u jednom i u drugom slučaju Jekaterinoslavsko-kremenčugski rejon koji snabdeva pozadinu oba fronta dobija poseban značaj, koji rešava sudbinu čitave vrangelovske operacije. Revolucionarni vojni sovjet fronta *naređuje:*

Prvo. Revolucionarni vojni sovjet 6. armije će narediti organizovanje Kremenčugskog utvrđenog rejona.

Drugo. Ostvariti najtešnji kontakt sa svima mesnim sovjetskim, sindikalnim i partijskim organizacijama i objasniti im značaj Kremenčugskog rejona za predstojeću operaciju, koja rešava sudbinu Ukrajine.

Treće. Revolucionarni vojni sovjet 13. armije učiniće isto u odnosu na Jekaterinoslavski rejon koristeći široko sva mesna sredstva.

Četvrto. Izvanredni opunomoćenik[73] 6, 2. i 13. armije sa svoje strane, koristeći najšire mesne izvore, da preduzme sve mere za obezbeđenje materijalne mogućnosti ostvarenja operativnih zadataka uz uslov izvršavanja ranije datih proizvodnih zadataka fronta.

Peto. O svim preduzetim merama hitno izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

TELEGRAM KOMANDANTU MORNARICE

Br. 315/c, 952/op

Harkov

3. oktobar 1920. god.

U vezi sa našim približavanjem Krimskom poluostrvu molim da se pripremi Azovska flotila sa plovnim baterijama za prelaz sedmog novembra u rejon Geničeska. Za obezbeđenje sidrišta i daljeg rada flotile u tom rejonu potrebno je odmah organizovati postavljanje artiljerijskih oruđa na ostrvu Birjučij i polaganje minskih prepreka, koje bi sprečavale prilaz neprijatelja ka Geničesku sa mora. Minske prepreke treba da nam obezbede slobodnu plovidbu duž Arbatskog plićaka sve do rejona naspram sela Čorni Koš.

Molim za obaveštenje o preduzetim merama.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*
Vršilac dužnosti načelnika štaba Južnog fronta — *Pauka*

POZDRAV JEDINICAMA 9. STRELJAČKE DIVIZIJE

Br. 025/s, 127/op

Jedinice 9. streljačke divizije dobile su odgovoran zadatak da svojim grudima spreče ulazak neprijatelja u Donjecki bazen i da tako onemoguće rušenje ovog izvora svetlosti i toplote za celu zemlju.

Pukovi divizije, pošto su izdržali niz žestokih borbi sa neprijateljem koji je besno srljao napred, ne obazirući se na velike gubitke, junački su izvršili svoj zadatak. Radničko-seljačka Rusija može da bude ponosna što ima takve branioce. Sve dotle dok u redovima Crvene armije budu takvi herojski pukovi, kao što je 77-mi, koji je izginuo na bojištu ali se nije ni za pedalj povukao — ona će biti nepobediva.

U ime socijalističke otadžbine izražavam zahvalnost svim crvenoarmejcima, komandantima, komandirima i komesarima slavne 9. streljačke divizije.

Večna uspomena palim herojima! Večna slava živim[74]!

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTU 6. ARMIJE

Br. 036/s, 157/op

Harkov

4. aktobar 1920. god.

Na osnovu postojećih podataka o namerama komande francuske ratne mornarice, a možda i komandi ratnih mornarica drugih zemalja Antante, da uzmu aktivno učešće u operacijama protiv naših luka i otvorenih gradova na crnomorskoj obali, Vrhovni komandant je naredio komandama ratne mornarice i kopnene vojske u rejonima koje ugrožava neprijatelj da ne preduzimaju ništa što bi moglo dati povod za dejstvo.

U onim slučajevima pak, kada bi napadačke namere neprijatelja postale očevidne ili ako bi njihovi postupci bili u suprotnosti sa međunarodnim pravom, treba dejstvovati odlučno, ne tražeći odobrenje od Centra, ukoliko situacija na mestu zahteva neizbežnost borbenih dejstava. Pojačati budnost duž obale. Kontrolisati približavanje stranih brodova našoj obali.

U zoni određenih granica, komandant 6. armije će u najvećoj meri sadejstvovati obalskoj odbrani, kako tehničkim sredstvima, tako i dodeljivanjem borbeno sposobnih jedinica za obezbeđenje obale i odbijanje mogućeg desanta.

Neprijatelju treba pružiti najveći otpor i ni u kom slučaju ne dozvoliti mu da izvrši preduzete operacije a da ne pretrpi velike gubitke.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Bela Kun*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 6, 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE

KOMANDANTU JEDINICA BEZBEDNOSTI

Br. 037/s, 158/op

Harkov — 4. aktobar 1920. god.

30. septembra ove godine Revolucionarni vojni sovjet Ustaničke armije Mahnoa uputio je molbu Revolucionarnom vojnom sovjetu Južnog fronta da se obustave borbena dejstva protiv njihove armije, izjavljujući da priznaju sovjetsku vlast, da se potčinjavaju komandi fronta i traže da se ne dira u unutrašnju organizaciju armije Mahnoa.

Ovi uslovi bili su prihvaćeni i ja sam 2. oktobra izdao zapovest o obustavljanju borbenih dejstava protiv armije i samostalnih odreda Mahnoa. Ovih dana armija Mahnoa stiže na front radi učešća u borbi protiv vojske Vrangela, u skladu sa uputstvima koja sam mu dao.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Bela Kun*

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 39

5. oktobar 1920. god.

U cilju uspešnijeg izvršavanja zadataka Južnog fronta objediniti pod komandom komandanta 1. lovačkog diviziona i pod nazivom »Severna avijacijska grupa« — 1. lovački avio-divizion (sastava 1, 2. i 3. lovački avio-odred), 1. borbeni odred vazduhoplovnih lađa »Ilja Muromec« kao i 38. i 44. izviđački avio-odredi, koji se nalaze u sastavu 2. konjičke armije.

2. lovački avio-divizion (sastava 4, 5. i 6. lovački odred) i 49. izviđački avio-odred, koji se nalaze u sastavu 6. armije, objediniti pod komandom komandanta 2. lovačkog diviziona pod nazivom »Južna avijacijska grupa«.

Komandanti navedenih avio-grupa, u rangu komandanata divizija, u operativnom pogledu potčinjavaju se prvi — komandantu 2. konjičke armije, a drugi — komandantu 6. armije, dok u svemu ostalom potčinjeni su svaki svome odgovarajućem načelniku vazduhoplovstva armije.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTU 13. ARMIJE

Br. 41/s, 176/op

Harkov — 5. oktobar 1920. god.

U vezi sa povlačenjem neprijatelja iz rejona st. Rozovka, Volnovaha i njegovim grupisanjem u rejonu st. Pologi, Verhnje-Tokmak[75] naređujem da se po izbijanju na liniju Mokri Jali privremeno obustavi dalje kretanje glavnine Vaše Juzovske grupe na jugozapad, da se isture prednji delovi i da se preduzmu sve potrebne mere za obezbeđenje desnog boka grupe i uspostavi čvrsta veza na levom krilu sa jedinicama Taganroške grupe, koje su 5. oktobra izbile na liniju st. Karanj — Mariupolj (uključno).

Na ovim položajima hitno srediti jedinice i izvršiti pripreme za prelaz u opšte nastupanje najkasnije 7. oktobra zajedno sa Taganrogskom grupom sa ciljem da se razbije Donski korpus neprijatelja. Pored toga treba čvrsto držati desnu obalu Dnjepra kod Hortice odlučno odbijajući pokušaje neprijatelja da pređe Dnjepar kod Aleksandrovska[76].

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član RV sovjeta — *Malinovski*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU

Br. 23

Harkov — 6. oktobar 1920. god.

Za proteklih 5 dana situacija na frontu vidno se promenila nabolje. Pretnja Donbasu može se smatrati kao likvidirana. Pokušavajući da slomije našu Juzovsku grupu neprijatelj je očevidno malaksao, pretrpeo velike gubitke i u znatnoj meri dezorganizovao je osnovu svoje istočne grupe — Donski korpus. U vezi s tim, može se smatrati da je likvidirana i opasnost odlučujućeg udara na našu grupu na desnoj obali (što sam smatrao da je za nas najopasnije) napadom na nju sa fronta i istovremenim prelazom preko Dnjepra negde u rejonu Aleksandrovska i udarom u bok i najzad desantom na obalu, tj. pozadi desnog krila. Čini mi se da će najbliži cilj neprijatelja sada biti razbijanje naše Istočne grupe (jedinice 13. armije i Mariupoljske grupe). Ne bih mogao da tvrdim da mi odsada tu nećemo pretrpeti nikakve neuspehe, pa ipak prelom u opštem toku borbe se pokazao i mi možemo bez nepotrebne nervoze nastaviti pripremu odlučujućeg udara. Sve usporava vreme pristizanja Buđonog. Za naš udar bio bi sad najpogodniji trenutak, kad se neprijatelj zaleteo daleko na

istok i na sever i u znatnoj meri je iznuren. Živnula nam je i pozadina i rad se odvija u punoj saglasnosti sa mesnim državnim organima. Predviđa se zajednički široki program pomoći frontu, odlučeno je da se u čitavoj Ukrajini organizuje specijalna nedelja fronta itd. U celini, mi se ne osećamo zbunjenim, nego, naprotiv, dosta dobro. Aktivnost banditskih grupica u Ukrajini na desnoj obali Dnjepra i u kremenčugskoj guberniji znatno usporava prebacivanje jedinica i dr. i često je uzrok prekida veze. Loše snabdevanje i dalje se oseća kako na frontu tako i u pozadini. Skrećem pažnju na potrebu preduzimanja ozbiljnih mera za sređivanje prilika političke prirode u 1. konjičkoj armiji. Smatram da će ona u bliskoj budućnosti biti velika pretnja našem miru. Poželjan je obilazak jedinica armije od strane druga Kalinjina. Pitanje Mahnoa je likvidirano jer je postingut sporazum i od 12. oktobra on može biti upućen na front. Očekujem izveštaj naše delegacije koja je otišla kod njega da bi se konačno odredio u vojnom smislu stav prema njemu. Njegova delegacija je došla u Harkov. Na kraju mogu da kažem da ne sumnjam u povoljno izvršenje zadatka postavljenog frontu, nego se jedino bojim da će uskoro nastupiti jesenje bespuće, koje od sada smatram našom glavnom preprekom za povoljan ishod.

Frunze

DIREKTIVA KOMANDANTU KAVKASKOG FRONTA I KOMANDANTU 13. ARMIJE

Br. 049/s, 208/op

Harkov — 6. oktobar 1920. god.

Odlukom Vrhovne komande komandant Kavkaskog fronta u pogledu razvoja operacije Taganroške grupe potčinjen je meni u operativnom smislu.

Naređujem:

Prvo. Komandantu 13. armije — glavnim snagama levokrilnih divizija armije izbiti uveče 7. oktobra na liniju s. Kremenčik — r. Kobiljna. Uhvatiti vezu sa Taganroškom grupom. Stvoriti jaku rezervu pozadi desnog krila Juzovske grupe.

Drugo. Komandantu Kavkaskog fronta — do tog vremena glavnim snagama Taganroške grupe da izbije na liniju Blagoveščenka, Berestovo, st. Novospasovska, st. Petrovska. Konjicu grupe skoncentrisati pozadi levog krila odseka imajući u vidu da će se ona u daljem toku operacije koristiti istovremeno sa konjicom 13. armije za razbijanje neprijatelja u rejonu Pologi, Verhnjetokmak, Carekonstantinovka.

Treće. Granična linija između 13. armije i Taganroške grupe: selo Volnovaha — st. Pologi. Prvo mesto za Taganrošku grupu a drugo za 13. armiju — uključno.

Četvrto. Izvestiti o prijemu i o donetim odlukama.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA REVOLUCIONARNIM VOJNIM SOVJETIMA 6, 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 23/pš

7. oktobar 1920. god.

Da bi se armije poverenog mi fronta očistile od kontrarevolucionarnih elemenata naređujem da se svuda na teritoriji fronta izvrši ponovno registrovanje svih onih koji su bilo kad služili u belim armijama (Denjikina, Kolčaka, Judeniča, Milera, itd.), i to oficira, vojnih činovnika i redova-intelektualaca. Načelnik političkog odeljenja fronta zajedno sa načelnikom odeljenja bezbednosti odmah će propisati redosled i postupak ponovnog registrovanja i voditi računa da se ono izvrši.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Bela Kun*

DIREKTIVA KOMANDANTU 13. ARMIJE KOMANDANTU KAVKASKOG FRONTA I DRUGU LEVANDOVSKOM[77]

PREPIS: VRHOVNOM KOMANDANTU I KOMANDANTIMA 6. I 2. KONJIČKE ARMIJE

Harkov 8. oktobar 1920. god.

Prema obaveštajnim podacima neprijatelj grupiše znatne snage u rejonu Guljaj-Pole, Pologi, kolonija Jevrejska, oko 32 km severoistočno od Carekonstantinovke. Mogućno je da ova neprijateljska grupa predviđa aktivna dejstva protiv desnog krila Juzovske grupe 13. armije.

Naređujem:

Prvo. Komandant 13. armije da produži sa isturanjem levog krila armije na liniju r. Kobiljne.

Drugo. Za obezbeđenje levog krila 13. armije komandant Kavkaskog fronta će energično napredovati sa grupom druga Levandovskog da bi uveče 8. oktobra njena glavnina izbila na liniju Blagoveščenka, Berestovo, st. Novospasovska, st. Petrovska. Svu manevarsku konjicu grupe brzo baciti u pravcu Carekonstantinovke za udar u bok i u pozadinu 3. donske divizije, koja se povlači duž železničke pruge od st. Začatjevska ka Carekonstantinovki kako bi ujedno ovaj železnički čvor odsekao sa zapada. Po izvršenju zadatka, konjicu grupe prikupiti na spoju sa 13. armijom.

Treće. O dobijanju i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST KOMANDANTIMA 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE KOMANDANTU KAVKASKOG FRONTA

Br. 057/s, 247/op

Harkov 8. oktobar 1920. 14 čas. 15 min.

Jutros u 4 časa i 30 min. neprijatelj je, pod zaštitom jake artiljerijske vatre, prešao Dnjepar u rejonu južnog dela ostrva Hortice, potisnuo

naše osiguravajuće delove i počeo da se širi u zapadnom i jugozapadnom pravcu. Neprijatelj je zauzeo N. Horticu i sa oko dvesta sabalja vodi borbu kod Razengartena.

Naređujem:

Prvo. Po dobijanju ove zapovesti 3. streljačka divizija prelazi u operativnom pogledu pod komandu komandanta 2. konjičke armije.

Drugo. Komandantu 2. konjičke armije — grupisati potrebne snage, brzim udarom potisnuti neprijatelja ka Dnjepru i uništiti ga.

Treće. Granična linija između 2. konjičke i 13. armije: Kičkas, Čumaki, Pokrovsk, Karnutski, i dalje po starom, sva mesta zaključno za 13. armiju.

Četvrto. 13. armija da pruži odlučno sadejstvo 2. konjičkoj armiji udarom sa severa svojim desnim krilom (Jekaterinoslavska grupa), komandant 46. divizije da uspostavi vezu sa 2. konjičkom armijom i da koordinira svoja dejstva sa njom. Ostale jedinice i grupa druga Levandovskog da nastavljaju izvršavanje ranijih zadataka i da budu spremne za prelaz u opštu ofanzivu radi izbijanja na liniju st. Slavgorod, Novo—Nikolajevka, Guljaj—Pole, st. Pologi, Verhnjetokmak, Nogajsk.

Peto. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunže*

ZAPOVEST KOMANDANTIMA 6, 2. KONJIČKE I 13. ARMIJE I KOMANDANTU GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM

Br. 059/s, 253/op

Harkov

8. oktobar 1920. 18. čas.

Neprijatelj je otpočeo aktivna dejstva u rejonu Aleksandrovska i zauzeo Tomakovku na desnoj obali Dnjepra, oko 26 kilometara zapadno od Aleksandrovska.

Naređujem:

1) Komandantu 6. armije — da izvrši izviđanje jakim izviđačkim grupama na čitavom sektoru armije da bi se proverilo grupisanje neprijateljskih snaga. Obratiti pažnju na budnost stražarske službe, naročito na desnokrilnom odseku.

2) Komandant 2. konjičke armije da nastavi sa izvršavanjem zadatka prema zapovesti br. 057/s, 247/op.

3) Izjutra 9. oktobra 13. armija i grupa Levandovskog da pređu u opšti napad i da, energično ga razvijajući, do mraka 10. oktobra izbiju na liniju ušće r. Ploska Oskorovka — st. Slavgorod — Novo-Nikolajevka — Guljaj-Pole — st. Pologi—Verhnjetokmak — Nogajsk. Za razbijanje neprijatelja, koji se grupisao u rejonu Guljaj-Pole, Pologi, Carekonstantinovka, komandant 13. armije će uputiti jaku konjičku grupu u bok i pozadinu neprijatelja opštim pravcem na Pologi, dok će drug Levandovski uputiti 5. konjičku diviziju iz rejona Novospasovska preko Verhnjetokmaka u pravcu Pologi. Na svome krajnjem desnom krilu (na desnoj

obali Dnjepra) komandant 13. armije da odlučno sadejstvuje 2. konjičkoj armiji radi uništenja neprijatelja koji je prešao na desnu obalu Dnjepra. Zahtevam da komandant 13. armije i drug Levandovski najodlučnije i najenergičnije dejstvuju, kako bi se preuzela inicijativa od neprijatelja.

4) O prijemu zapovesti i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 254/op

8. oktobar 1920. god.

Molim za hitno naređenje da Taganroška grupa u operativnom pogledu bude potčinjena neposredno meni. Apsolutno je nemoguće pravovremeno rukovoditi preko Rostova.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

NAREDBA JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 74

9. oktobar 1920. god.

Petog oktobra, ruska ukrajinska i poljska mirovna delegacija u Rigi postigle su saglasnost po svim osnovnim pitanjima i odlučile da najkasnije 8. oktobra potpišu ugovor o primirju i o preliminarnim uslovima za zaključenje mira između Rusije i Ukrajine s jedne strane i Poljske — s druge strane. Iako su posredi nesumnjivo krupni ustupci sa naše strane koje mi činimo radi postizanja mira, ova vest će radosno dočekati čitava trudbenička Rusija. Ali ta vest unela je paniku u svu našu belogardejštinu, a pre svega u njeno glavno gnezdo, koje je zaselo na Krimu. Osećajući da će se svi njegovi kontrarevolucionarni planovi neizbežno i u bliskoj budućnosti srušiti, baron Vrangel će pokušati i već pokušava da onemogući zaključenje mira sa Poljskom nanoseći udare Južnom frontu. On će nesumnjivo pošto-poto da teži postizanju ratnih uspeha na bojištu kako bi poljskoj šljahti pružio razlog da nam postavlja što teže uslove i da tako razvuče borbu. Kucnuo je odlučan čas za armije Južnog fronta.

Drugovi crvenoarmejci, komandanti, komandiri i komesari! Stvar pobede i mira u vašim je rukama. U ovom poslednjem strašnom trenutku kad se rešava sukob između rada i kapitala, čitava Rusija gleda u nas. S kraja na kraj širom naše zemlje proneo se poklič: Sve za Južni front. I ta pomoć već stiže. Od nas, od naše volje i energije zavisi sreća i blagostanje čitave zemlje. Neka svaki crvenoarmejac, svaki komandir i svaki komesar stavi sebi u dužnost da učini sve što može za obezbeđenje naše pobede. Neka svakog dana, svakog časa postavi sebi pitanje: »Da li sam sve učinio da bi obezbedio uspeh?« Socijalistička otadžbina kasnije će oceniti sve što smo učinili i svakoga će nagraditi prema zaslugama.

Dakle, napred, drugovi, u poslednji i odlučni boj! Napred za postizanje mira i za obezbeđenje interesa trudbenika!

Smelo napred! Neka naša parola bude: »Smrt ili pobeda!«

Zapovest pročitati u svim četama, eskadronima, baterijama, odredima i komandama.

Komandant jedinice Južnog fronta — *Mihajlo Frunze-Mihajlov*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta
Južnog fronta — *Bela Kun*

DIREKTIVA KOMANDANTU TAGANROŠKE GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM

Br. 064/s, 263/op

Harkov

9. oktobar 1920. 14 čas.

Prema dobivenim podacima 5. konjička divizija je 8. oktobra zauzela Berdjansk i nastavila za Nogajsk, krećući se izgleda preko neposednutog prostora, jer neprijatelj grupiše svoje snage daleko više prema severu, u rejonu Carekonstantinovka, Pologi, Verhnjetokmak. Smatram da je danas nedopustivo, kada je u izgledu početak ozbiljnih borbi u Aleksandrovskom rejonu, osvajanje neposednutog prostora umesto uništavanja žive sile neprijatelja. Naređujem vam da tačno izvršite moju zapovest i uputite usiljenim maršem 5. konjičku diviziju na Verhnjetokmak, Pologi. Za ovo mi lično odgovarate.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTU 6. ARMIJE

Br. 070/s, 271/op

Harkov

9. oktobar 1920. god. 14 čas.

Neprijatelj je počeo da prelazi preko Dnjepra u rejonu Babino, oko 32 kilometra jugozapadno od Nikopolja, izgradio prelaz 3 kilometra severoistočno od Belenjkoja i tu započeo prebacivanje na desnu obalu svojih snaga još nepoznate jačine. 2. konjička armija nastavlja izvršenje postavljenog joj zadatka.

Da bi se pomoglo 2. konjičkoj armiji naređujem da jedinice divizije na levom krilu i konjička brigada udare u bok neprijatelja koji prelazi Dnjepar kod Babina, da ga odseku od reke i unište.

O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA REVOLUCIONARNIM VOJNIM SOVJETIMA 6, 13, 1. KONJIČKE, 2. KONJIČKE ARMIJE I TAGANROŠKE GRUPE

Br. 077/s, 278/op

Harkov

9. oktobar 1920. god.

Neprijatelj je započeo odlučnu ofanzivu protiv naše grupe na desnoj obali reke, računajući da će je uništiti pre dolaska naših pojačanja. Ova ofanziva ima istovremeno i veliki politički značaj. Ona je tesno po-

vezana sa pregovorima o miru u Rigi koje želi da onemogući time što će novim dejstvima istaći našu slabost. Uporedo sa našim neuspesima na jugu rastu zahtevi Poljaka. Armije Južnog fronta imaju zadatak da to ne dozvole i da, likvidiranjem sadašnjih pokušaja Vrangela, obezbede mir sa Poljskom. Potrebno je ubediti svakog crvenoarmejca da mi sada rešavamo stvar mira ne samo na jugu, nego i na zapadu Rusije. Republika očekuje da ćemo izvršiti našu dužnost.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Malinovski*

DIREKTIVA KOMANDANTU GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM I KOMANDANTU 13. ARMIJE

Br. 073/s, 274/op

Harkov **9. oktobar 1920. 14 čas. 30 min.**

Neprijatelj je jedinicama 1. armijskog korpusa izgleda započeo odlučujuću operaciju u rejonu Aleksandrovska. Postoje osnove za pretpostavku da se u navedeni rejon prebacuju i jedinice povučene iz rejona Volnovahe. Na istočnom sektoru neprijatelj je izgleda ostavio samo zaslon, konkretno 3. donsku diviziju naspram levog krila 13. armije i desnog krila Taganroške grupe.

Naređujem:

Prvo. Na osnovu naređenja Vrhovnog komandanta grupa druga Levandovskog stavlja se neposredno pod moju komandu u operativnom pogledu.

Drugo. Nastavljajući izvršenje ranije postavljenog zadatka grupa druga Levandovskog mora da obrati najveću pažnju desnom boku odseka. Ostavljajući samo slabije snage južno od linije Belocerkovka, Vernjetokmak, glavninom kontrolisati železničku prugu Rozovka-Pologi i nastaviti energično napredovanje na Pologi. Još jednom zahtevam najtačnije izvršavanje moga naređenja naročito što se tiče razvijanja najenergičnijih dejstava vaše konjice ne skrećući od određenih pravaca, sem u slučaju krajnje nužde.

Treće. Granična linija između 13. armije i grupe druga Levandovskog: selo Volnovaha, st. M. Tokmačka, sve uključno za grupu druga Levandovskog.

Četvrto. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 082/s, 292/op

Harkov **10. oktobar 1920. 14 čas.**

Prema obaveštajnim podacima neprijatelj se priprema za nastupanje na kahovski mostobran. U rejonu Aleksandrovsk, Tokmakovka,

neprijatelj nastavlja uporne borbe, težeći da potisne na zapad našu 2. konjičku armiju i da ugrozi levi bok 6. armije. Na levoj obali Dnjepra jedinice 13. armije i grupe druga Levandovskog i dalje potiskuju zaštitne delove neprijatelja.

Naređujem:

Prvo. Da bi se preduhitrio napad neprijatelja u pravcu Kahovke, komandant 6. armije preći će u toku noći 10/11. oktobra u energičan napad na čitavom frontu i brzim i jakim udarima razbiće neprijateljske snage, koje se prikupljaju na prilazima ka kahovskom mostobranu. Na levom krilu armije dovršiti uništenje neprijatelja u rejonu Babina, Grušovka.

Drugo. Komandant 2. konjičke armije da najodlučnije nastavi izvršavanje postavljenog zadatka, da odbaci neprijatelja ka reci i da ga uništi.

Treće. Usled povlačenja 3. pešadijske divizije ka severu od Tokmakovke u rejon Čumaki, Šaroganski i gubitka veze između 2. konjičke armije i nje, vraćam 3. pešadijsku diviziju u nadležnost komandanta 13. armije.

Četvrto. Da bi se pružila potrebna pomoć 2. konjičkoj armiji, komandant 13. armije će svim snagama grupe na desnoj obali Dnjepra da udari u bok i u pozadinu neprijatelja, koji se uporno drži u rejonu Tokmakovka. Na levoj obali Dnjepra nastaviti energično nastupanje u cilju izbijanja na liniju Volnjanka, st. Sofijevka, Žerebec, Orehov. Konjička grupa armije (7. i 9. konjička divizija) da napreduje odlučno u pravcu Pologi u pozadinu neprijatelja koji drži Carekonstantinovski rejon. Po dolasku konjičke grupe u rejon Pologi postaviti joj dalji zadatak da odseče Aleksandrovsku neprijateljsku grupu od železničke magistrale i u tom cilju da brzo uputi konjičku grupu kroz neprijateljsku pozadinu opštim pravcem prema Vasiljevki.

Peto. Komandant grupe drug Levandovski da nastavi energično nastupanje radi izbijanja na liniju Orehovo (isključno), B. Tokmak, ušće reke Korsak. Potvrđujem raniji zadatak da 5. konjička divizija dejstvuje u pozadini neprijatelja, koji se koncentriše u rejonu Carekonstantinovke, i da divizija izbije u rejon Pologi.

Šesto. Po izbijanju 5. konjičke divizije u rejon Pologi i uspostavljanju veze sa konjičkom grupom 13. armije, divizija će se staviti na raspolaganje komandantu 13. armije preko komandanta konjičke grupe druga Nesterovića.

Sedmo. Još jednom skrećem pažnju komandantu 13. armije i drugu Levandovskom da od toga s kolikom će se energijom i snagom boriti njihove jedinice zavisi ishod bojeva u Aleksandrovskom rejonu na desnoj obali Dnjepra.

Osmo. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU PREPIS: LENJINU

Br. 4/s

11. oktobar 1920. god.

Odlučan pozitivan rezultat generalne bitke, koja je započela na čitavom frontu, zavisiće u velikoj meri od toga da li ćemo stići na vreme da stvorimo udarnu grupu severno od Aleksandrovska. Osnovu te grupe sačinjavaće: a) 30. divizija, b) Samostalna sibirska brigada, c) brigada slušalaca vojnih škola, d) konjička internacionalna brigada, koja se užurbano formira. Neophodno je potrebno da se koncentracija udarne grupe završi najkasnije 17. oktobra. Za komandanta grupe nameravam postaviti bivšeg komandanta 30. divizije Kaširina, koji je danas na dužnosti predsednika Gubernijskog izvršnog komiteta u Orenburgu. Da bi se ovo postiglo predlažem: prvo, na račun zadržavanja ostalog prevoženja i najkasnije do 16. oktobra prebaciti na front gorenavedene jedinice kao i 1. internacionalni konjički puk, koji dolazi iz Taškenta. Drugo, narediti Kaširinu da mi se javi u štab fronta najkasnije 14. oktobra. O vašim naređenjima izvolite me obavestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST KOMANDANTU DNJEPARSKE RATNE FLOTILE DRUGU SMIRNOVU, KOMANDANTU 13. ARMIJE, KOMANDANTU 46. DIVIZIJE

Harkov 11. oktobar 1920. god.

Vrhovni komandant je naredio da se Dnjeparska flotila stavi pod moju komandu da bi se uputila u rejon Jekaterinoslava. Naređujem da komandant Dnjeparske flotile sa štabom flotile i sa svim raspoloživim brodovima još danas krene za Jekaterinoslav i da se preko komandanta 46. divizije stavi na raspolaganje komandantu 13. armije. Preduzeti sve mere za ubrzano kretanje.

Deo flotile koja se nalazi u rejonu Kremenčuga da krene odmah za Jekaterinoslav, ne čekajući dolazak ostalih brodova sa severa. Drug Smirnov da prikupi sve brze čamce na Dnjepru, da ih naoruža iz sredstava Dnjeparske flotile i da ih hitno uputi južno od Jekaterinoslava na sektor Dnjeparskih brzaka. Ne čekajući dolazak brodova sa severa, komandant 13. armije i komandant 46. divizije odmah da koriste sva raspoloživa plovna sredstva u rejonu Jekaterinoslava za borbu protiv neprijatelja.

Sva naređenja iz ove zapovesti izvršiti najhitnije.

Svako lice koje ma čime uspori izvršenje ovih naređenja, bez obzira u kojoj ustanovi radi, biće pozvano na najstrožu odgovornost.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Malinovski*

DIREKTIVA KOMANDANTU 13. ARMIJE I KOMANDANTU BRIGADE SLUŠALACA VOJNIH KURSEVA

Br. 093/s, 319/op

Harkov **11. oktobar 1920. god.**

Neprijatelj je opet otpočeo aktivna dejstva u pravcu Sineljnikova. U vezi s tim treba očekivati prelaz neprijatelja preko Dnjepra severno od Aleksandrovska, približno u rejonu ostrvo Dubovi (Severni) selo Vasiljevka za udar u bok i pozadinu jedinica grupe na desnoj obali, koja dejstvuje na kičkaskom pravcu.

Naređujem:

Prvo. Komandant 13. armije odmah da preduzme mere za sprečavanje mogućeg prelaza u pomenutom rejonu (budno osmatranje, pojačano izviđanje i energična dejstva u samom početku forsiranja reke od strane neprijatelja). U vezi sa ovim zadatkom ubrzati kretanje desnog krila grupe na levoj obali Dnjepra, kako bi što pre izbila na ranije datu liniju.

Drugo. Brigadu slušalaca vojnih kurseva stavljam na raspolaganje komandantu 13. armije.

Treće. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Malinovski*

TELEGRAM KOMANDANTU 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 087/s, 303/op

Harkov **11. oktobar 1920. god. 4 čas.**

Bez obzira na bilo kakve promene situacije u rejonu Apostolovo, Nikopolj, Aleksandrovsk, mi ne možemo dozvoliti da levo krilo 6. armije bude razbijeno i da se armija povuče sa linije r. Dnjepra a, posebno, sa Kahovskog mostobrana. 2. konjička armija mora da izvrši do kraja svoj zadatak, pa makar se i žrtvovala.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 6, 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE KOMANDANTU GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM

Br. 088/s, 304/op

Harkov **11. oktobar 1920. god.**

Iako sam na vreme skrenuo pažnju na potrebu budnog obezbeđenja Dnjepra, neprijatelj je ipak uspeo da organizuje prelaze kod Babina, Belenjkoja i kod ostrva Hortica. Između ostalog, kod Babina (Grušovka) i Belenjkoja na takvim mestima koje su štabovi armija proglasili nepro-

hodnim za pešadiju usled močvarnosti obala. To ukazuje da štabovi armija uopšte nisu raspolagali proverenim podacima izviđanja, usled čega sada moramo snositi posledice. Takođe, sasvim neočekivano za nas, neprijatelj je doturio do Dnjepra u navedenim rejonima plovna sredstva. Izgleda da obaveštajnu službu uopšte nisu interesovala ova pitanja. Naređujem da se u štabovima obrati najozbiljnija pažnja obaveštajnoj službi, kako se ubuduće slični slučajevi ne bi ponavljali.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

TELEGRAM REVOLUCIONARNOM VOJNOM SOVJETU 6. ARMIJE PREPIS: POLITIČKOM ODELJENJU JUŽNOG FRONTA

Br. 099/s, 339/op

Harkov — 12. oktobar 1920. god.

Usled posebnog značaja uspešnog izvršenja operacije na levom krilu armije u rejonu Jaškonka — Babino, naređujem:

Prvo. Objasniti jedinicama koje učestvuju u nastupanju da je potreban brz i odlučan udar.

Drugo. Da bi se ovo sprovelo, prikupite što je moguće više komunista iz obližnjih mesnih i pozadinskih ustanova, stvorite udarnu grupu političkih radnika i pošaljite je na front.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

NAREĐENJE KOMANDANTU GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM

Br. 95/s, 326/op

12. oktobar 1920. god.

Često gubljenje veze između štaba vaše grupe i divizija onemogućuje pravovremeno korigovanje dejstava vaše grupe u skladu sa situacijom na frontu 13. armije. Naređujem da se bez odlaganja preduzmu sve mere da veza bude uspostavljena kako treba.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 6, 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE KOMANDANTU GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM

Br. 0100/s, 341/op

Harkov — 12. oktobar 1920. god.

Uporan boj se nastavlja na prilazima Uškalka i Grušovka na r. Buzuluk. Neprijateljske patrole su dolazile do Kamenka, oko 16 kilometara severoistočno od Apostolova i Šiškovka na r. Buzuluk.

3. divizija grupe 13. armije na desnoj obali Dnjepra stigla je na liniju Anastasjevka—Arbuzovka, na oko 11 kilometara južnije i istočnije od Tokmakovke, dok ostali delovi grupe izbijaju na liniju Šengorst, Kičkas.

Na sektoru na levoj obali r. Dnjepra naše jedinice su bile na liniji st. Ivkovka, Maksimovka, oko 16 kilometara jugoistočno od st. Slavgorod, Novovoskresenka, Zalivnoje, Fridentalj, st. Guljaj-Pole, Gorkoj, Carekonstantinovka, Andrejevka, Berđansk.

Naređujem:

Prvo: Komandant 6. armije nastaviće aktivnu odbranu Dnjepra i kahovskog mostobrana uz pojačanu izviđačku delatnost na čitavom frontu armije. Na levom krilu armije, u tesnoj vezi sa 2. konjičkom armijom energičnim dejstvima dovršiti uništenje neprijatelja koji preti levom krilu armije u rejonu Babina, Gruševka.

Drugo. Komandant 2. konjičke armije odmah da uspostavi najtešnju vezu sa svim svojim divizijama i, održavajući čvrstu vezu sa jedinicama 6. i 13. armije, da pređe u ofanzivu i da očisti od neprijatelja desnu obalu Dnjepra u zoni obeleženoj graničnim linijama. Naređujem da se glavnina konjice prikupi u pesnicu i silovitim bočnim udarom opštim pravcem prema Uškalki da razbije i odbaci u Dnjepar neprijateljske jedinice koje tu dejstvuju.

Treće. Komandant 13. armije sa grupom na desnoj obali nastaviće napad u bok neprijatelja na prelazima preko Dnjepra u Aleksandrovskom rejonu sa konačnim ciljem čišćenja desne obale Dnjepra od neprijatelja. Jedinice grupe na levoj obali da nastave energično nastupanje, da razbiju Aleksandrovsku grupu neprijatelja i da izbiju na liniju Vasiljevka — Hejdeljberg. Konjička grupa druga Nesterovića dejstvovaće pri tome u pozadini neprijatelja opštim pravcem prema Vasiljevki, obraćajući naročitu pažnju obezbeđenju svog levog boka.

Četvrto. Komandant grupe drug Levandovski preduzeće sve mere za što brže kretanje jedinica grupe i nastavljajući napad izbiti na liniju B. Tokmak — ušće r. Korsak. Radi što bržeg uništenja neprijatelja u rejonu Pologi, Verhnjetokmak, Popovka i u cilju sadejstva sa 13. armijom pri izvršenju postavljenog joj zadatka, uputiti 5. konjičku diviziju u pozadinu ove neprijateljske grupe, opštim pravcem Černigovka, B. Tokmak, Vasiljevka gde će se povezati sa konjičkom grupom druga Nesterovića.

Peto. Dejstvo konjice ne sputavati određenim graničnim linijama.

Šesto. Izvršavanje napred postavljenih zadataka početi napadom izjutra 13. oktobra.

Sedmo. Granična linija između 13. armije i grupe druga Levandovskog biće: selo Volnovaha, Belogorje (oko 19 kilometara severozapadno od Pologi), st. Prišib, za grupu druga Levandovskog sva mesta uključno.

Osmo. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 112/s, 377/op

14. oktobar 1920. god.

U poslednjim borbama primećuju se znatno jače oklopne snage neprijatelja. Protiv 42. divizije, na primer, 13. oktobra dejstvovalo je 20 oklopnih kola. Molim za obaveštenje da li mogu računati sa ojačanjem Južnog fronta odredima oklopnih kola po vašem naređenju.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Bela Kun*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 114/s, 379/op

14. oktobar 1920. god.

Prva konjička armija pristiže na front. Molim da se reši pitanje njenog potčinjavanja (frontu), kako bi mogla na vreme biti upućena u rejon koncentracije.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Bela Kun*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 6, 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE KOMANDANTU GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM

Br. 118/s, 390/op

Harkov 14. oktobar 1920. god.

Jutros je neprijatelj prešao u napad na kahovski mostobran. Posle upornih borbi naše jedinice bile su prinuđene da napuste spoljnu odbranu mostobrana. Svi dalji napadi neprijatelja bili su odbijeni i on je pretrpeo velike gubitke u živoj sili a ispred naših položoja ostalo je sedam oštećenih tenkova i mnogo oklopnih kola. Borbe u rejonu Grušovke i dalje traju. U rejonu Aleksandrovska mi smo potpuno uništili 3. markovski puk. Naše jedinice nastupaju prema Niž. Hortici.

Naređujem:

Prvo. Komandant 6. armije da iskoristi neuspeh neprijatelja kod Kahovke i da dovrši razbijanje njegovih demoralisanih snaga. Privući sve slobodne rezerve i najkasnije u toku noći 14/15. oktobra preći u energičan protivnapad sa kahovskog mostobrana. Napad se mora izvršiti svim snagama i bez oklevanja. Na levom krilu armije posle završetka pregrupisavanja najkasnije u toku noći 15/16. oktobra odlučno napasti neprijatelja u rejonu Gruševke. Da bi se neprijatelju onemogućilo povlačenje na levu obalu Dnjepra, uputiti dovoljno jake snage u pravcu Uškalka radi zauzimanja njegovih mesta prilaza.

Drugo. Zadatak 2. konjičke armije se ne menja.

Treće. Grupa 13. armije na desnoj obali r. Dnjepra da dovrši uništavanje neprijatelja na aleksandrovskim prelazima preko Dnjepra a posle toga glavninu grupe brzo prebaciti prema Nikopolju i u pozadinu Grušovske neprijateljske grupe.

Četvrto. Zadatak jedinica 13. armije na levoj obali i grupe druga Levandovskog se ne menja.

Peto. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Malinovski*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU PREPIS: PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE LENJINU

Br. 472

15. oktobar 1920. god.

Na frontu su u toku uporne borbe, koje zahtevaju vanredno veliki utrošak pešadijske i artiljerijske municije i drugog materijala. Otpremanje vagona sa opremom i municijom na front usporeno je usled nedostatka lokomotiva. Molim Vašu hitnu pomoć za ojačanje fronta lokomotivama.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

TELEGRAM V. I. LENJINU

17/u.d.-s.[78]

15. oktobar 1920. god.

Izveštavam o stanju na frontu za proteklu nedelju. U zoru 8. oktobra Vrangel je prebacio na desnu obalu Dnjepra kod Hortice svoje najbolje udarne jedinice i pristupio izvršenju zamašnog strategijskog plana, koji bi, da je uspeo, vodio ka potpunom razbijanju naše udarne grupe i dao mu u ruke celu crnomorsku obalu. Posle žestokih borbi u toku sedam dana duž čitave linije fronta, ovaj plan danas je potpuno srušen.

Mi smo ranije predvideli mogućnost vrangelovskog udara baš u toj situaciji i na pravcima na kojima je stvarno do tog udara došlo te smo i preduzeli odgovarajuće mere. Ove mere, podržane našim pritiskom sa istoka, uslovile su krupne uspehe naše vojske, postignute 14. oktobra.

U rejonu Marjinsko, Grušovka, st. Tok razbili smo tri konjičke i dve pešadijske divizije pa je neprijatelj u panici počeo povlačenje na levu obalu Dnjepra, trpeći velike gubitke u materijalu. Frontalni napad na kahovskom mostobranu, koji je neprijatelj počeo istog dana, isto tako se završio njegovim porazom. Iako je uveo u borbu 12 tenkova, 14 oklopnih kola i tešku artiljeriju, naše jedinice su izdržale taj udar, prešle u protivnapad i odbacile neprijatelja na polazne položaje.

Po prvoj proceni u toku dana bilo je zaplenjeno oko 20 topova, 7 tenkova, mnogo mitraljeza itd. Potpuno je uništeno nekoliko pešadijskih pukova. Mi gonimo neprijatelja ka prelazima. Ovaj neuspeh Vrangela nesumnjivo je i početak njegovog kraja.

Najkasnije kroz nedelju dana počeće naša opšta ofanziva i ja ne sumnjam u njen pobedonosni ishod.

Naše povlačenje na istočnom sektoru vrši se u skladu sa mojom zapovešću da bi se sačuvala živa sila i sposobnost za prelaz u odlučnu ofanzivu. Železnice predstavljaju ozbiljnu kočnicu operacija. Zbog nedostatka goriva niz kompozicija stoji na prugama. Nadam se da će se i u tom pogledu stanje poboljšati, zahvaljujući merama preduzetim u saglasnosti sa civilnim vlastima.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTU 6. ARMIJE

Br. 143/s, 446/op

Harkov 16. oktobar 1920. god.

Za prebacivanje jedinica na levu obalu Dnjepra u rejonu armije, kao dopunu postojećim prelazima kod Berislavlja i kod Kahovke, naređenjem načelnika inžinjerije 6. armije da se urede prelazi: u rejonu Hersona — jedan, kapaciteta: jedna divizija za osam noćnih časova; u rejonu Nižnji Rogačik — jedan, kapaciteta jedna streljačka i jedna konjička divizija sa artiljerijom za dvanaest časova. Sem toga u rejonu Kačkarovka — Dudčani, ukoliko ne bude sredstava za uređenje stalnog prelaza, koncentrisati najveći mogući broj čamaca i splavova za prebacivanje pojedinaca, ukupno najmanje za jedan puk. U rejonu preko puta Kazačjih Lagera urediti demonstrativno mesto prelaza. Detaljna uputstva i potrebna sredstva kao i rokove dostavljanja izveštaja komandant inžinjerije 6. armije dobiće od komandanta inžinjerije Južnog fronta.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DEO RAZGOVORA M. V. FRUNZEA SA VRHOVNIM KOMANDANTOM

(PREKO TELEGRAFA — PRIM. PREV.)

16. oktobar 1920. goa.

Kao rezultat današnjeg nastupanja na frontu 6. armije, zaplenjena su na brzinu još dva tenka i nekoliko mitraljeza. Pokušaj 15. da zauzme Korsunski manastir bio je bezuspešan. Zauzeli smo prelaz kod Uškalki, ali je neprijatelju pošlo za rukom da artiljerijskom vatrom sruši pontonski most. Delove mosta uhvatili smo nizvodno. Nemam izveštaja iz 2. konjičke, izgleda zato što se njen štab seli u Apostolovo. Pretpostavljam da je zauzela Nikopolj.

Zauzeli smo Nižnju Horticu i Burvald i na desnoj obali neprijatelja više nema. 42. drži rejon Boljša i Mala Mihajlovka, st. Demurina sa prednjim delovima na liniji Pokrovska — Grigorjevka. 9. streljačka — Boljša Janisalj, Majorska. Na njenom desnom krilu je 7. na levom 9. a u Žavdi Konjička divizija.

Danas je neprijatelj izbacio iz Majorske delove 9. i počeo nastupanje na 9. streljačku. Rezultati još nisu poznati. 40. iako dosta razbi-

jena, kreće ka rejonu Marjevka, Dolja radi odmora i sređivanja. Grupa Levandovskog je na liniji Hlebodarovka i dalje prema jugozapadu. To je sve. Danas izdajem zapovest za organizovanje priprema.

Nameravamo rasformirati 1, koja stvarno ne postoji a zatim 13. 6. je naređeno da bude spremna za opštu ofanzivu najkasnije 24. 2. konjičku ojačavam sa 3. i 46. sa zadatkom da najkasnije 26. napravi prelaz kod Nikopolja i da ga obezbedi mostobranom na levoj obali. Čitava armija da bude spremna kod prelaza 26. Komandantu 13. armije prepušteno je da sam odluči da li će se rasformirati 40. ili 42, verovatno da će to biti 40, jer ona ne vredi ništa. Ovamo ću pridati i Voronješku brigadu. Od sutra će grupa Levandovskog biti potčinjena Uboreviču.

Prema predlogu Levandovskog, koji potpuno prihvatam, jedinice 1. i 2. konjičke divizije svešće se u jednu diviziju. Sva pregrupisavanja završiti do 22. Molim da se 1. konjička uputi prema Berislavlju. Rejon koncentracije Berezingovata... izvinite, nemam kartu pri ruci, javiću kasnije. Molim, ako je moguće, da se ona prikupi u tom rejonu najkasnije 23.

Što se tiče Aksentijevskog, ja i drug Gusev smatramo da bi bilo nezgodno smenjivati ga sada, posle relativno uspešnog dejstva njegove armije. Njemu treba dati dobrog načelnika štaba i načelnika operativnog odeljenja. Formiranje Harkovske brigade slušalaca završićemo do 18. i nameravamo da je spojimo sa frontovskim odredom. Molim da se po mogućstvu sa Zapadnog i Jugozapadnog fronta upute sva sada slobodna avio-sredstva i oklopni odred i mitraljezi u kojima se oseća nedostatak.

Javljam o verovatnom rejonu koncentracije 1. konjičke armije — Berezingovati, Jevgenjevka, Divenki, Konarenko, koji je na rekama Visun i Ingulec. Kad možemo očekivati dolazak starešinskog kadra? Sve. Frunze.

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 1754

17. oktobar 1920. god.

Pomorski odbrambeni položaj raspolaže obalskim baterijama i minskim preprekama, ojačan je plovnim sredstvima flote od ušća Dnjestrovskog limana do Nikolajeva i u suštini predstavlja jedan organski povezan rejon. Stvaranje samostalnog Odeskog i Nikolajevskog utvrđenog rejona veštački ga deli na delove i unosi nered u rad, koji je u poslednje vreme s mukom sređen. S druge strane, čitav ovaj položaj ima ulogu odbrambenog pojasa, koji štiti bok Južnog fronta, što je baš za njega veoma važno.

Na osnovu gore rečenog, molimo da se čitav pomenuti rejon objedini pod jednom komandom, kao jedinstveni Primorski utvrđeni rejon, na čelu sa komandantom obalske odbrane drugom Pini i njega potčiniti Južnom frontu. U njegovu nadležnost staviti sva pomorska i kopnena sredstva datog utvrđenog rejona i dati mu pomoćnika za kopnenu vojsku. Samo pri takvoj organizaciji vlast će biti u dovoljnoj meri skoncentrisana a njen aparat dovoljno elastičan.

Molimo da izdate hitno naređenje o ovome i odgovarajućem pomeranju granične linije između Jugozapadnog i Južnog fronta tako da ona počinje od ušća Dnjestrovskog limena i obuhvati Odesu, Razdeljnuju i Voznesensk, sve za Južni front.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Članovi Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev, Bela Kun*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU

Br. 32

18. oktobar 1920. god.

Na Vaš broj 954 izveštavam: naš uspeh na frontu 6. i 2. konjičke armije nesumnjivo ima prelomni karakter. Operacija, koju je preduzeo Vrangel, bila je veoma široko zamišljena i, da je uspela, značila bi stvarno uništenje celokupne žive sile fronta. Na taj način, rušenje ovog plana znači i početak strategijskog kraha Vrangela. Što se tiče naših taktičkih uspeha, i oni su veoma značajni. Sem velikog plena konačno smo stekli mogućnost da nanosimo i dalje udare neprijatelju. To ne isključuje mogućnost da će narednih dana Vrangel opet pokušati da raskine obruč koji ga steže. Konkretno, posebnu opasnost u ovom pogledu predstavlja mogućnost udara na sever (rejon Pavlograda), gde se vrši koncentracija naše nove udarne grupe. Međutim, i ovu sam opasnost predvideo i preduzeo niz preventivnih mera.

Neprijatno je to, što se koncentracija obavlja znatno sporije nego što se pretpostavlja. Na primer, u toku poslednja dva dana nije stigao nijedan ešelon sa jedinicama 30. divizije, koja dolazi iz Sibira, dok je po planu trebalo da pristiže po 6 dnevno.[79] Uopšte uzev ja se pouzdanjem posmatram stanje stvari. Najviše se bojim pogoršanja vremena ali ipak preduzimam sve mere za zauzimanje zemljouza za Krim.

Frunze

ZAPOVEST KOMANDANTU 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 473/op

Harkov

18. oktobar 1920. god.

Pošto postoji mogućnost neprijateljskog udara u severnom pravcu prema Pavlogradu, u cilju ometanja koncentracije naše udarne grupe, potrebno je privući pažnju neprijatelja na njegovo levo krilo i time ga vezati. Zato kategorički naređujem izvršenje mojih ranijih uputstava za forsiranje Dnjepra u rejonu Nikopolja radi posedanja mostobrana najkasnije 20. oktobra. Prelaz mora biti izvršen snagama koje bi mogle obezbediti brz i odlučan uspeh.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 6, 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 492/op

Harkov 18. oktobar 1920. god.

Usled nedovoljnih rezervi goriva za motorna vozila naređujem da se izda najstrože naređenje o ekonomisanju goriva. Zato auto-transport koristiti samo u naročitim slučajevima i ne zaboravljati da nedostatak goriva za motorna vozila može u opasnom trenutku ostaviti borbene mašine van borbe. U cilju smanjenja utroška zabranjuje se podnositi automobilskim upravama armija i fronta trebovanja za gorivo sa količinama koje premašuju ustanovljene norme.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 505

19. oktobar 1920. god.

Sredinom avgusta ove godine crveni pukovi Zapadnog fronta stigli su do same Varšave. Oni su hrlili tamo, u centar poljske šljahte, boreći se za mir svoje zemlje. Sredinom avgusta tamo su vođene odlučujuće borbe i u isto vreme francuski plaćenik Vrangel udario je na krimski sektor sa juga. Posle prvog udara on zadaje i niz drugih i postiže znatne uspehe. U osnovi tih udara bila je prosta računica: koristeći angažovanost naših snaga na Zapadu razbiti po delovima pukove koji su stajali pred njim a zatim, oslanjajući se na pomoć zapadnoevropskih razbojnika, pokušati da se namakne njegov baronski jaram na Rusiju.

Početkom oktobra, ponesen prvim uspesima, on pokušava da razbije naše najjače jedinice, koje su se skoncentrisale u sastavu udarne grupe pozadi Dnjepra.

U zoru 8. oktobra najbolje Vrangelove divizije prelaze odjednom na više mesta preko Dnjepra i napadaju naše pukove. Sedam dana traju krvave borbe. Najzad rezultat postaje jasan. Pred našim složnim pritiskom neprijatelj izmiče 14. oktobra, pošto je pretrpeo potpuni i odlučujući poraz. Ovaj dan predstavlja prelom u opštem toku naše borbe protiv Vrangela. Tog dana, zahvaljujući heroizmu svih armija fronta, počeo je raspad krimske kontrarevolucije.

Ističem posebno junačko držanje jedinica 46. i pridate joj 85. brigade, 3. divizije, konjičke brigade druga Kicjuka i brigade slušalaca, koje su, pod komandom komandanta 46. divizije druga Fedjka, prve, poremetile plan neprijatelja pošto su složnim udarom pregazile Markovsku diviziju i time ugrozile neprijateljske prelaze preko Dnjepra i privukle na sebe deo snaga koje je neprijatelj predvideo za dalje razvijanje uspeha na odlučujućem nikopoljsko-grušovskom pravcu.

Dužan sam, dalje, da istaknem vanredno junačko držanje novih konjičkih pukova 2. armije, koji su u otvorenoj borbi sa krupnim neprijateljskim konjičkim jedinicama ispoljili visoke borbene kvalitete. Posle

prvih trenutaka zbunjenosti, usled neočekivanog pritiska neprijatelja, oni su se brzo prikupili u udarnu masu i zajedno sa levokrilnim jedinicama 6. armije kao maljem udarili po neprijatelju, koji se zaleteo. Rezultat takvog udara je bio taj da je naša konjica bacila u Dnjepar sve što je prešlo na desnu obalu.

Ističem takođe vanrednu hrabrost svih jedinica 6. armije koje su svojim levim krilom bez prestanka tukle neprijatelja na levoj obali a svojim centrom su zadržavali njegov besan udar na kahovski mostobran. Na ovom odseku herojske jedinice 6. armije pod komandom druga Bli-hera ne samo što su odbile juriš neprijatelja potpomognutog sa 14 tenkova i 15 oklopnih kola, nego su i same prešle u složen protivnapad, konačno razbile neprijatelja i zauzele sve njegove položaje. Zaplenjeno je 10 tenkova, 5 oklopnih kola, preko 70 mitraljeza i mnogo drugog materijala.

Najzad, odajem priznanje borbenosti svih ostalih jedinica 13. armije i grupe druga Levandovskog, koje su složnim udarom sa istoka privukle na sebe pažnju neprijateljskih snaga i time omogućile da se na desnom krilu održi pobeda.

Kao rezultat borbenih dejstava mi smo postigli određeni prelom u opštem toku borbe. Inicijativa je iščupana iz ruku neprijatelja; on je pretrpeo teške gubitke u materijalu a sebi smo omogućili da mu nanesemo povratni odlučujući udar. Početak uništenja je ostvaren, sada treba dovršiti razbijanje neprijatelja. Nema nimalo sumnje da ćemo to učiniti i to u najkraćem roku.

U ime Republike izražavam jedinicama fronta zahvalnost za ispoljenu hrabrost u borbi i čestitam im prve značajne uspehe. Verujem da će Vrangel biti razbijen na kraju daljih borbi i da će se crvene zastave vijoriti na krimskim visovima, gde je ruska kontrarevolucija našla poslednje utočište.

Smelo i bodro napred!

Zadajte poslednji odlučan udarac!

Napred — kucnuo je čas velike i slavne pobede!

Da žive crveni pukovi Južnog fronta i njihova konačna pobeda nad neprijateljem!

Zapovest pročitati u svim četama, eskadronima, baterijama i komandama.

Komandant Južnog fronta — *Mihajlo Frunze-Mihajlov*
Članovi Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Bela Kun*,
Sergije Gusev

DIREKTIVA ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0163/s, 507/op, 92/š

19. oktobar 1920. 2 časa

U cilju lične obaveštenosti komandanata armija i radi izvršenja prethodnih pregrupisavanja, saopštavam opšta razmatranja o predstojećoj operaciji:

1. Armijama fronta dajem zadatak — razbiti armiju Vrangela ne dozvoljavajući joj mogućnost da se povuče na Krimsko poluostrvo i da zauzme zemljouze. Za izvršenje ovog opšteg zadatka armija na desnoj obali treba da preseče puteve za povlačenje neprijatelja na Krim i, napredujući na istok, da razbije rezerve armije Vrangela u rejonu Melitopolja.

Zadatak armija na levoj obali — svojim dejstvima privući na sebe što više neprijateljskih snaga i ne dati neprijatelju mogućnost da ih na vreme povuče ispred udara u pozadinu našim armijama na desnoj obali Dnjepra.

2. Ako nas neprijatelj ne bude primorao da ranije otpočnemo sa aktivnim dejstvima, raspored zadataka armijama po vremenu bio bi sledeći: da pažnja neprijatelja bude odmah privučena na istočni sektor, napad će početi 13. armija (verovatno 25. oktobra), sutradan (26. oktobra) — prelazi u napad grupa aleksandrovskog pravca, a još posle jednog do dva dana (27. ili 28. oktobra) — armije na desnoj obali Dnjepra.

3. Zadatak 6. armije: ostavljajući za osmatranje reke i obezbeđenje prelaza na Dnjepru najviše jednu diviziju, ostale snage armije (najmanje četiri divizije) grupisati na odlučan udar u pravcu Perekopa i Saljkova. U toku napada imati jednu diviziju u rezervi a drugu ešelonirati stepenom desno, pozadi desnog krila 1. konjičke armije. Posebno do početka nastupanja, na kahovskom mostobranu mora biti koncentrisano najmanje tri divizije, od četiri određene za napad. Samostalnu konjičku brigadu pripremiti za rejd u perekopskom pravcu sa zadatkom da se neprijatelju u rejonu Čaplinka zađe iza leđa i, ako pođe za rukom, da se zauzme Perekop. Čitava armija treba da teži da na leđima neprijatelja koji se povlači ovlada krimskim zemljouzima.

4. Zadatak 2. konjičke armije: pre početka opšteg napada (27. oktobra) kombinovanim prelazima kod Nižnjeg Rogačika i Nikopolja obezbediti za sebe do 27. oktobra polazne položaje na levoj obali Dnjepra.

Dalji zadatak armija — uspostaviti vezu svojim desnim krilom sa 1. konjičkom armijom i energičnim napadom, nastupajući u jugoistočnom i istočnom pravcu, razbiti neprijateljske snage koje se grupišu na frontu armije, izbiti u rejon st. Fjodorovska — Mihajlovka — Vasiljevka i dalje udarom u pozadinu Aleksandrovske i Pološke grupe neprijatelja — dovršiti njegovo uništavanje.

5. Zadatak 1. konjičke armije: u toku noći 26. oktobra koncentrisati se na desnoj obali Dnjepra u selima najbližim mestu prelaza i smestiti se u najvećoj tajnosti.

Komandant 6. armije oslobodiće blagovremeno sela, koja budu potrebna 1. konjičkoj armiji.

U toku noći 26/27. oktobra konjička armija preći će na levu obalu Dnjepra i brzim pokretom izbiti u rejon — severna ivica jezera Moločno — st. Fjodorovka, ovde razbiti rezerve neprijatelja koje se tu grupišu, preseći mu put za Krim i goniti ga do potpunog uništenja.

6. Zadatak grupe aleksandrovskog pravca i 13. armije jeste da energičnim dejstvima od prvog dana napada prikuju neprijatelja na svome frontu i ne dozvole mu da povuče deo svojih snaga za obezbeđenje odstupanja na Krim, a u toku daljeg napredovanja razbiti ga i nabaciti na 1. i 2. konjičku armiju. Komandant 13. armije objediniće konjičke divi-

zije u jedinstvenu grupu i daće joj zadatak da nastupa u pravcu st. Fjodorovka i da stupi u vezu sa 1. i 2. konjičkom armijom, da dovrši opkoljavanje neprijatelja i da sadejstvuje u njegovom uništavanju. Komandant 13. armije da ima u vidu da će se 23. pešadijska divizija dodeliti Aleksandrovskoj grupi a u sastav armije uključiti partizanska armija.

7. Određujem granične linije — između 6. i 2. konjičke armije kao i pre, a dalje Verhnij Rogačik — Veseloje. Između 2. konjičke i grupe aleksandrovskog pravca — sadašnja granica sa 13. armijom. Između grupe aleksandrovskog pravca i 13. armije — st. Uljanovka-Orehov — st. Fjodorovka.

8. O prijemu izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 6. I 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 0162/s, 506/op

Harkov **19. oktobar 1920. god.**

Stvaranje mostobrana u rejonima Nižnji Rogačik i Nikopolj ima odlučujući značaj za čitavu predstojeću operaciju. Skrećem na to pažnju komandantima armija i zahtevam da za izvršenje tih zadataka odrede dovoljno snaga, kako bi obezbedili uspešan ishod. Na vreme privući neophodna sredstva za sigurno držanje mostobrana.

Ne treba zaboravljati da će se neprijatelj, znajući svu važnost ovih mostobrana za nas, suprotstaviti svim snagama našem prelasku na levu obalu Dnjepra. Za uspešnu izradu prelaza, komandanti 6. i 2. konjičke, po uzajamnom dogovoru će istovremeno početi radove za uređenje ovih i za posedanje mostobrana. Organizacija prelaza i zauzimanje mostobrana da budu gotovi najkasnije 22. oktobra.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0174/s, 535/op

Harkov **20. oktobar 1920. god.**

Za odvlačenje snaga neprijatelja, skoncentrisanog u rejonu Carekonstatinovka, Rozovka, Berestovo, koje su potiskivale jedinice pomorske i 2. donske divizije, u pozadinu neprijatelja bila je bačena 5. konjička divizija.[80] Polazeći 14. oktobra sa st. Novosiasovskaja, divizija je brzo i odlučno izbila u pozadinu neprijatelja preko Manuilovke ka B. Tokmak, raspršila stražarske jedinice i u sjajnom naletu na st. B. Tokmak uništila slagalište municije, spalila 6 aviona i 3 oklopna kola. Tu je bio posečen general Bogajevski, donski ataman, i pri povratku konjice uhvaćen je i ubijen general Topilin. Neredi i panika u neprijateljskoj pozadini je obuhvatila čitav Meliotopoljski rejon.

Da bi uništio ovu junačku diviziju neprijatelj je počeo hitno da skida sa fronta svoju konjicu i pešadiju. Iz B. Tokmak divizija je prošla južno od Orehova preko Svjatoduhovke i 18. oktobra stigla u N. Karakubu, prevalivši za četiri dana 265 kilometara. U povratku divizija je kod Fjodorovke odbacila konjicu neprijatelja, koja je pokušala da joj prepreči put.

Ovaj sjajan rejd 5. konjičke divizije ući će na prve strane istorije crvene konjice. Sem ogromnog borbenog značaja, ovaj junački nalet dokazao je da za crvenu konjicu nema prepreka i da od njenih sabalja nema spasa ni u dubokoj pozadini.

U ime RSFSR izjavljujem zahvalnost junačinama 5. konjičke divizije, koji su pružili sjajan primer za što je sve sposobna crvena konjica.

Više smelosti i odlučnosti, više takvih junačkih podviga i armiju Vrangela neće spasiti ni velika prostranstva niti utvrđeni položaji.

Da živi junačka crvena konjica i njene starešine!

Da živi herojska 5. konjička divizija!

Komandant Južnog fronta — *Mihajlo Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Sergije Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTU 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 0175/s, 537/op

Harkov **20. oktobar 1920. god.**

U vezi sa razgovorom preko direktne telegrafske veze:

1. Ponavljam da ste dužni pošto-poto da izradite prelaz kod Nikopolja i da je to osnovni zadatak 2. konjičke armije.

2. Pripremite sve što je potrebno da bi bila obezbeđena uspešna izrada prelaza, tj. prikupiti za to dovoljno snaga, ranije pripremiti sredstva za utvrđivanje mostobrana, detaljno razraditi plan operacija sa obaveznim nanošenjem udara u bok putem izrade prelaza na susednim mestima itd.

3. Sudbina ove odlučujuće operacije zavisi od tačnosti i brzine njenog izvršenja.

4. Ako za pripremu navedenih uslova bude potrebno više vremena za izradu prelaza, rok se može pomeriti ali najdalje do 24. oktobra.

5. Postavljanje pontonskog mosta kod Nižnjeg Rogačika ima značaj dopunskog prelaza za 2. konjičku armiju u slučaju da kod Nikopolja to ne uspe. Zato je 6. armiji dat obavezan zadatak da pošto-poto postavi most.

6. Prebacivanje Vaše armije na Kahovku nije poželjno, jer, osim tehničkih teškoća, tu iskrsava i pitanje objedinjavanja Vaše armije sa 1. konjičkom armijom. Što se tiče Vašeg prebacivanja na levu obalu preko Jekaterinoslava, to iako obezbeđuje uspeh ipak ne pruža odlučujući rezultat jer osnovni zadatak predstojeće opšte operacije nije samo razbijanje glavnine neprijatelja, nego i potpuno onemogućavanje povlačenja njegovih jedinica na Krim. Takav zadatak ne bi mogla da izvrši Vaša Konjička armija. Usled svega izloženog na Vas i Vašu armiju pada sva odgovornost za uspeh pripremne operacije.

7. Odeću za pešadiju šaljemo danas.

8. Usled nedostatka starešinskog kadra sve borbene delove 13. divizije svedite u jednu brigadu. To će povećati broj bajoneta i zgusnuti starešinski kadar u njima. 85. brigadu uključite u diviziju kao drugu brigadu. Za komandanta 3. divizije postavljam druga Melikova, ranijeg komandanta 13. divizije.

9. Pošto Vi ističete slabost jedinica 3. divizije, za operacije kod Nikopolja koristite jedinice 46. divizije. Osmatranje rejona Kičkas treba da vrše konjičke jedinice a sve snage 46. divizije prebaciti u rejon Nikopolja.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTU OBALSKE ODBRANE DRUGU PINI, KOMANDANTU 6. ARMIJE

Br. 0193/s, 583/op

Harkov **21. oktobar 1920. god.**

Da bi se pomorska odbrana crnomorske obale koncentrisala u jednim rukama za najbolje rešavanje zadataka, Vrhovni komandant je naredio da se u sastavu Južnog fronta oformi jedinstven Primorski utvrđeni rejon potčinjen Revolucionarnom vojnom sovjetu Južnog fronta. U tom cilju:

Prvo. Komandant obalske odbrane drug Pini postavlja se za komandanta utvrđenog rejona i potčinjava se Revolucionarnom vojnom sovjetu Južnog fronta.

Drugo. Po prijemu ovoga, komandant utvrđenog rejona drug Pini preuzima odgovornost za odbranu, izviđanje i osmatranje crnomorske obale. Naše učvršćivanje obale izvesti preduzimanjem najodlučnijih mera.

Treće. Između Južnog i Jugozapadnog fronta je ustanovljena sledeća granična linija: Tiraspolj, Voznesensk, Pomoćna, Horol, Gađač, Lebedin, Obojanj, Ržava — sve tačke, sem Pomoćne, za Južni front uključno. Pomoćna će pripadati obema frontovima. Između utvrđenog rejona i 6. armije određujem sledeću graničnu liniju: Kasperovo, Zaselje, Peski na reci Ingul, sve uključno za 6. armiju. Severnu granicu Primorskog utvrđenog rejona predložiće drug Pini na odobrenje.

Četvrto. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

ZAPOVEST KOMANDANTU 13. ARMIJE I KOMANDANTU USTANIČKE ARMIJE MAHNOU

Br. 0191/s, 581/op

Harkov **21. oktobar 1920. god.**

Niz podataka govori o tome da se glavnina neprijatelja povlači u rejon Aleksandrovska, Pologi i dalje na melitopoljske položaje. Pregrupisavanje prikrivaju zaštitnice.

Naređujem da se ovi podaci provere isturanjem napred prethodnica i dubokim izviđanjem da se razbijaju zaštitnice neprijatelja i da mu se spreči pregrupisavanje, u kom cilju:

Prvo. Komandant 13. armije odmah će isturiti svoje prednje jedinice na liniju Hristoforovka, r. Jangur, Novouspenovka, Prijut, r. Kobiljna, st. Rozovka, Temrjuk, st. Starodubovska, r. Berda, st. Petrovska. Ka jugu i zapadu od ove linije nastaviti duboko izviđanje. U zoru 22. oktobra jedinice 23. streljačke divizije sa grupom oklopnih vozova krenuće u napad opštim pravcem na Slavgorod sa zadatkom da razbiju zaštitnicu neprijatelja u rejonu Slavgorod, Novogupulovka.

Drugo. Komandantu Ustaničke armije. — U noći 21/22. oktobra krenuti usiljenim maršem iz rejona koncentracije, zaobići gore navedenu grupu neprijatelja sa istočne strane opštim pravcem na Jaucevo, Sorijevka, preseći put oklopnim vozovima neprijatelja i razbiti ga udarom u pozadinu. Dalje nastaviti izvršenje zadatka prema mojoj direktivi br. 0190/s, 580/op.[81]

Treće. Ferganski internacionalni konjički puk, koji odlazi na st. Sineljnikovo, privremeno stavljam pod komandu komandanta 23. divizije.

Četvrto. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 2. KONJIČKE I 6. ARMIJE

Br. 0226/s, 644/op

23. oktobar 1920. 17 čas. 30'

Prvo. Pošto je otpočelo delimično povlačenje neprijatelja iz rejona Aleksandrovska i, u isto vreme, koncentracija njegovih znatnih rezervi u Melitopoljskom rejonu i zapadno od njega, nije isključena mogućnost novog napada neprijatelja na kahovski mostobran. Naređujem 6. armiji da bude budna, naročito u rejonu kahovskog mostobrana, i uvek spremna da odbije mogući napad.

Drugo. Napominjem još jednom da je potrebno dobro pripremiti zauzimanje mostobrana kod Nikopolja i kod Njiž. Rogačika. Uređenje prelaza i posedanje mostobrana početi izjutra 26. oktobra...

Treće. Za slučaj ako budemo morali uputiti 2. konjičku armiju ka kahovskim prelazima, naređujem: konjičke jedinice 2. armije koncentrisati u rejonu Marjansko, Grušovka — uveče 25. oktobra.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0230/s, 673/op

24. oktobar 1920. 2 časa 30 min.

Neprijatelj budno pazi na mesta naših mogućih prelaza preko Dnjepra. Na aleksandrovskom pravcu jedinice 23. divizije i Ustaničke armije koje su 22. oktobra prešle u napad razbile su zaslon neprija-

telja, pri čemu je zarobljen skoro čitav 4. drozdovski puk — oko 4.000 ljudi. 23. oktobra zauzeli smo grad Aleksandrovsk.

Na frontu 13. armije zaštitnice neprijatelja grupisane su: 2. i 3. donska divizija na liniji Guljaj-Polje, Carekonstantinovka, Berestovo; 1. donska divizija izgleda da je u rezervi u rejonu Orehov. Prema obaveštajnim podacima, glavne neprijateljske snage počele su povlačenje pozadi utvrđenih položaja po liniji Mihajlovka, Melitopolj i koncentrišu se u rejonu Serogozi, Menčekur, Melitopolj. Nije isključena mogućnost da će neprijatelj udariti na kahovski mostobran sa ciljem da omete naše pripreme za napad sa tog mostobrana.

U dopunu moje direktive br. 163/s, 507/op, 92/š

Naređujem:

Prvo. Komandantu 6. armije — u toku noći 25/26. oktobra postaviti pontonski most preko Dnjepra kod Njiž. Rogačika i ovladati mostobranom koji bi ga štitio. I dalje nastaviti budnu odbranu kahovskog mostobrana, imajući na umu mogućnost novog udara neprijatelja u ovom pravcu. Uveče 27. oktobra prikupiti na kahovskom mostobranu najmanje tri pešadijske divizije i jednu konjičku brigadu kao i jedinice namenjene osiguranju kahovskih prelaza. Biti u potpunoj gotovosti za odlučan napad izjutra 28. oktobra.

Drugo. Komandantu 2. konjičke armije — nastaviti energične pripreme za forsiranje Dnjepra u rejonu Nikopolja i odlučnim udarom u toku noći 25/26. oktobra postaviti most i stvoriti mostobran koji ga štiti. Dobro se učvrstiti na mostobranu imajući u vidu prelaz u opšti napad najkasnije 28. oktobra ujutru. Konjicu držati u rejonu Marjinsko, Grušovka.

Treće. Komandantu 4. armije — nastaviti energično gonjenje razbijenih zaštitnica neprijatelja i najkasnije 27. oktobra izbiti na liniju Jančokrak, Ščerbatovka, Orehov isključno. Biti spreman za dalje silovito nastupanje izjutra 28. oktobra da bi se zauzeli utvrđeni položaji neprijatelja u rejonu Vasiljevka i Mihajlovka. Najmanje jednu diviziju držati u armijskoj rezervi pozadi levog krila armije.

Četvrto. Komandantu Ustaničke armije — nastaviti energično izvršavanje ranije postavljenog zadatka i, krećući se u pravcu Orehov, B. Tokmak, Melitopolj, i dalje razbijati pozadinu neprijatelja (štabove, komore, vezu, železnice). Razoriti železničku prugu na sektoru Melitopolj, st. Saljkovo, i zauzeti Krimske prevlake po mogućnosti do 29. oktobra.

Peto. Komandantu 13. armije — izjutra 25. oktobra preći u napad, razbiti jedinice Donskog korpusa neprijatelja i najkasnije 27. oktobra izbiti na liniju Orehov, Pologi, Verhnjetokmak, Nogajsk. Armijsku konjicu držati koncentrisanu na desnom krilu armije i koristiti je za udare u bok i u pozadinu pojedinih grupa neprijatelja na pravcu Guljaj-Polje, Belogorje, Verbovo, Očeretovatij. Po izbijanju armije na određenu liniju, 42. pešadijsku diviziju staviti na raspolaganje komandantu 4. armije. Armija da bude spremna za odlučan napad izjutra 28. oktobra.

Šesto. Komandantu 1. konjičke armije — uveče 27. oktobra skoncentrisati armiju u blizini kahovskih prelaza, najdalje pola dana marša od

njih. Preduzeti naročite mere za obezbeđenje tajnosti premeštanja i koncentracije. U rejonu razmeštaja zauzeti sela u saglasnosti sa komandantom 6. armije. Uspostaviti sigurnu vezu sa mnom.

Sedmo. Određujem granične linije: između primorskog utvrđenog rejona i 6. armije — po starom; između 6. armije i 2. konjičke armije — pređašnja; između 4. i 13. armije — pređašnja, a kad se izbije na liniju Orehov, Pologi, onda — st. Meževa, Guljaj-Polje, Verhovo, st. Fjodorovka.

Osmo. O prijemu i o naređenju izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 130

Slavjansk 25. oktobar 1920. god.

Izdao sam zapovest za početak opšteg napada na Vrangela. Republika i Vrhovna komanda učinile su sve što su mogle za obezbeđenje našeg uspeha. Prikupljeno je dovoljno snaga za uništenje neprijatelja. Pošto je pretrpeo niz neuspeha u poslednjim borbama, neprijatelj je slomljen i, osećajući svoju propast, ponovo je spreman da se zavuče u Krim. Naš zadatak je — preduhitriti njegovo povlačenje složnim, brzim udarom svih armija fronta. Treba razbiti njegovu živu silu i na leđima belogardejaca koji beže upasti na Krim.

Kampanja se može okončati jednim udarom — to je naš dug u odnosu na čitavu zemlju i na nas same. Nećemo dozvoliti da se kampanja nastavi i zimi. Crveni borci fronta! Za nas je nastupio čas poslednjeg i odlučnog boja. Odsad nema odstupanja, svaki mora do kraja izvršiti svoju dužnost.

Napred na neprijatelja!

Neka nestane poslednje žarište kontrarevolucije i neka živi naša pobedonosna radničko-seljačka Republika!

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE LENJINU I CENTRALNOM KOMITETU RUSKE KOMUNISTIČKE PARTIJE(b)

Br. 001/pš

Apostolovo 26. oktobar 1920. god.

Sad sam izdao konačnu zapovest za opšti napad. Odlučujući dani biće 30. i 31. oktobar i 1. novembar. Ne sumnjam u slom glavnih neprijateljevih snaga. On neće stići da se povuče preko prevlaka pre našeg udara. Da zauzmemo prevlake odmah naše šanse nisu veće od 1 prema 100. U toku noći 25/26. oktobra održao sam savetovanje sa komandantima i revolucionarnim vojnim sovjetima 6, 2. i 1. armije. Konstatovana je puna saglasnost i uzajamno razumevanje. Naročito u odnosu na Revo-

lucionarni vojni sovjet 1. armije i na celu 1. konjičku armiju nemam nikakvih sumnji da njihov zadatak neće biti do kraja izvršen. Svi su se razišli u najboljem raspoloženju. Date su odgovarajuće direktive u pogledu Mahnoa.
Danas u 20 časova polazim za Harkov.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Apostolovo 26. oktobar 1920. 17 čas. 00 min.

Na aleksandrovskom, volnovahskom i mariupoljskom pravcu neprijatelj nastavlja povlačenje na liniju melitopoljskih utvrđenih položaja. U rejonu Rubanovka, Verhnjij Rogačik, B. Belozjorka, Vesjoloje primećena je glavnina 1. armijskog korpusa, koja je prebačena sa aleksandrovskog sektora.

Ispred fronta 13. armije bilo je otkriveno prisustvo jedinica neprijateljskog Donskog korpusa.

Ispred fronta 6. armije grupisanje neprijateljskih snaga je kao i pre, samo što su tenkovi, oklopna kola i delimično teška artiljerija neprijatelja povučeni u Armjanski Bazar.

Može se pretpostaviti da je neprijatelj počeo opšte povlačenje na Krim pod zaštitom manevarskih zaštitnica.

Jedinice 4. i 13. armije nastavile su nastupanje prema mojoj direktivi br. 0230/s, 673/op i oko 12 časova 26. oktobra zauzeli smo liniju Novo-Grigorjevsko — Omeljnik — Bogatij — Pologi — Konskije Razdori — Beljmanka — Berestovo — Novospasko.

Jedinice 2. konjičke i 6. armije u zoru 26. oktobra počele su prelaz u rejonu Nikopolj — Nižnji Rogačik; ovo poslednje mesto je zauzeto i ima zarobljenika.

Jedinice 1. konjičke armije uveče 27. oktobra koncentrišu se u rejonu Berislavlja.

Jedinicama fronta postavljam zadatak:

P o s v a k u c e n u s p r e č i t i p o v l a č e n j e n e p r i j a t e l j a n a K r i m i u s k l a đ e n i m k o n c e n t r i č n i m n a p a d o m s v i h a r m i j a u n i š t i t i g l a v n i n u n j e g o v i h s n a g a, k o j e s e g r u p i š u s e v e r n o i s e v e r o i s t o č n o o d p r e v l a k a, p r e s e ć i p u t e v e n j e n o g p o v l a č e n j a n a K r i m i n a l e đ i m a n e p r i j a t e l j a o v l a d a t i p r e v l a k a m a.

Za izvršenje ovoga n a r e đ u j e m:

1. Komandantu 13. i 4. armije — nastaviti energično nastupanje prema zapadu i jugozapadu, razbijati zaštitnice neprijatelja i ne dozvoliti mu da izgubi kontakt s nama.

Komandantu 13. armije — posle razbijanja Donskog korpusa, najkasnije 30. oktobra, zauzeti melitopoljske utvrđene položaje na odseku Melitopolj — st. Fjodorovka. Konjicu armije koristiti za najenergičnije gonjenje neprijatelja u slučaju njegovog poraza i povlačenja.

Komandantu 4. armije — pošto složnim udarom probije liniju utvrđenih položaja u rejonu Rejhenfeljd — Mihajlovka — Orljansk, neka najkasnije 30. oktobra zauzme liniju M. Belozerka — Timoševka — st.

Fjodorovka. Na liniji Balki — Belozerka uhvatiti vezu sa jedinicama 2. konjičke armije. Obratiti naročitu pažnju na osiguranje svog levog boka i u tom cilju držati pozadi levog krila najmanje jednu diviziju u rezervi. Za proboj utvrđenih položaja koristiti u punoj meri oklopne jedinice i avijaciju.

2. Komandantu 2. konjičke armije — pošto zauzme i utvrdi mostobran B. Znamenka — Dnjeprovka — Jelizavetovka, držati ga po svaku cenu. Ujutru 29. oktobra preći u energičan napad na Serogozi — Kalašinska i zajedno sa 6. i 1. konjičkom armijom opkoliti i uništiti glavninu neprijateljskih snaga koje se grupišu u tom rejonu.

3. Komandantu 6. armije — pošto zauzme i učvrsti mostobran u rejonu Nižnji-Rogačik — Karajdubina sigurno obezbediti ovde, kao i kod Kahovke, naš polazni položaj od pokušaja neprijateljskih napada. Ujutru 28. oktobra glavninom armije preći u odlučan napad prema jugu i razbiti jedinice 2. armijskog korpusa neprijatelja. Udarnu grupu obezbediti najmanje sa jednom divizijom, isturenom na liniju Dmitrijevka — Konstantinovka — Gornostajevka. Konjicu armije brzo uputiti na Čaplinku, u pozadinu neprijatelja, da mu preseče put za povlačenje i da na njegovim leđima upadne u Perekop. U rezervi imati najmanje jednu deviziju. 29. oktobra levim krilom armije zajedno sa 2. konjičkom armijom preći u odlučan napad na Rubanovku — Serogozi uništavajući neprijatelja koji se povlači od Nikopolja i obezbeđujući rejd 1. konjičke armije.

4. U slučaju ako se uoči opšte povlačenje neprijatelja na frontu 2. konjičke armije i na levom krilu 6. armije, komandanti ovih armija krenuće u odlučan napad ne vezujući sebe datim rokom (29. X) sa glavnim ciljem da se neprijatelju onemogući bekstvo ispred naših udara.

5. Komandantu 1. konjičke armije — pošto završi prelaz preko Dnjepra kod Kahovke u toku noći 27/28. oktobra, usiljenim maršem izbiti 29. oktobra na front Askanija-Nova — Gromovka, odseći neprijatelju put za prevlake i odlučnim napadom s juga od Agajman — Serogozi zajedno sa 2. konjičkom i 6. armijom okružiti i uništiti neprijateljske glavne snage.

Imati u vidu da se, ako bude potrebno, udarom na Čaplinku sadejstvuje konjici 6. armije u razbijanju neprijateljske pozadine. Posebno izdvojenim bočnim odredom preseći železničku prugu u rejonu Novo — Aleksejevke.

6. Da bi avijacija efikasnije sadejstvovala u napadu, objediniti rukovodstvo celokupnom avijacijom 6. i 1. armije na čelu sa starešinom koga bude odredio moj zamenik.

7. U slučaju da ne uspe zauzimanje Perekopa iz pokreta, komandant 6. armije odmah će pristupiti artiljerijskoj i inžinjerijskoj pripremi napada na prevlaku.

8. Granične linije:

a) između 2. konjičke i 6. armije — Mihaelburg, Verhnji Rogačik, poštanska stanica Serogozi, za 2. konjičku armiju sve uključno;

b) između 2. i 4. armije — Balki, Menčekur, Kalašinska, Kalga, sve za 2. konjičku uključno;

c) između 4. i 13. armije — bez promene.

9. O prijemu zapovesti hitno izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU I CENTRALNOM KOMITETU RUSKE KOMUNISTIČKE PARTIJE (b)

Br. 44/š, 154/op

Harkov 29. oktobar 1920. god.

Napad armija fronta se uspešno razvija. Do 12 časova 29. oktobra mi smo uopšte uzev napali i razbili sve neprijateljske pešadijske divizije, čiji su nam brojevi poznati, sem jedne Drozdovske divizije. Zasada je ostala pošteđena još njegova osnovna konjička masa, za koju pretpostavljamo da se koncentriše u rejonu Serogozi, Vesjolo. 30 — 31. oktobra treba da se odigraju odlučni bojevi sa ovom poslednjom snagom neprijatelja, sem ako ona već sada brzo ne utekne za Salkovo. Putevi povlačenja prema Perekopu su presečeni i neprijatelju ostaje samo jedan put prema Salkovu. Smatram da je bitka severno od prevlaka već rešena u našu korist. Izdao sam naređenja za izvršenje drugog i poslednjeg zadatka fronta — osvajanje Krimskog poluostrva.

Ako i ne postoji baš mnogo šansi da zauzmemo Perekop u jednom naletu, ipak ćemo u svakom slučaju obavezno pokušati, jer postoji dovoljno mogućnosti, da pređemo preko Sivaša gazom ili na splavovima, koristeći paniku neprijatelja, koja će nastati usled razbijanja njegovih glavnih snaga. U svakom slučaju, sve će biti učinjeno za izvršenje zadatka u najkraćem roku.

Frunze

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 168

Harkov 29. oktobar 1920. god.

Obuka vojničkog i starešinskog sastava artiljerijskih jedinica fronta, a to se naročito odnosi na mlađe kadrove, treba da bude uvek u centru pažnje rukovodilaca svih stepena i zato, povremeno, kada su jedinice u rezervi ili na odmoru, a takođe u svim novooformljenim artiljerijskim jedinicama, na artiljerijskim kursevima i u artiljerijskim školama moraju se izvoditi zanimanja i vršiti kontrola artiljerijskih jedinica u pogledu njihove uvežbanosti i spremnosti za borbena dejstva, proveravati znanje priprema starešinskog sastava uključno do komandira baterije i uvežbanosti baterija i diviziona za borbu po sledećem programu:

A. *Proveravanje stepena uvežbanosti pojedinih baterija i diviziona* sa izlaskom u punom sastavu u polje (sa svima specijalističkim komandama) — artiljerijsko izviđanje, postavljanje baterija na položaj, izrada i maskiranje položaja i osmatračnica, uspostavljanje telefonske i drugih vrsta veze (signalizacija, zastavice i lanac za usmeni prenos »trkači«) kao i rad specijalističkih komandi u pripremanju podataka za otvaranje vatre i vođenje samog boja.

Opšti i obavezni uslov je učešće avioodreda u određenim zanimanjima avio-vazdušnih odreda za zajedničko rešavanje specijalnih artiljerijskih zadataka.

Primedba: Svaki artiljerac, nalazeći se kao jedan od brojeva u sastavu posluge kod oruđa, treba dobro da poznaje:

1) rad kod oruđa i namenu glavnih delova oruđa i municije;
2) održavanje oruđa, lafeta i kare i način slaganja rezervnih delova i šančanog alata;
3) teoretski i praktično nišanske sprave i njihovu rektifikaciju;
4) metode brzog navođenja oruđa na cilj;
5) brzo i pravilno obrazovati paralelni snop po bilo kom oruđu u bateriji;
6) izgradnju zaklona za svoja oruđa i poslugu od neprijateljskih zrna i maskiranje od osmatranja neprijatelja iz vazduha i sa zemlje.

B. *Provera spremnosti baterija za brz izlazak na položaj i gotovosti za otvaranje vatre,* uz obavezan uslov da komandir baterije izlazi napred sa minimalnim brojem izviđača i telefonista (2 izviđača, 2 telefonista na konjima sa kalemima žice utvrđenim za sedla i 2 konjovoca) za brzo izviđanje, rekognosciranje položaja i pripremu podataka za otvaranje vatre i pod uslovom da baterija prođe odstojanje od 1 do 1,5 kilometra različitim brzinama.

Ove vežbe su naročito potrebne konjičkim baterijama naših konjičkih armija.

Slična zanimanja, osim pripreme baterija za borbu, pokazaće i pripremljenost i stanje konja za rad što za artiljeriju predstavlja jedan od najvažnijih uslova borbene sposobnosti.

C. *Proveravanje pripremljenosti starešinskog kadra,* treba da se sastoji u sledećem:

1. u proveravanju poznavanja i održavanja oruđa, opreme i municije, proveravanju poznavanja upotrebe u toku gađanja najvažnijih artiljerijskih instrumenata (busole Mihajlovskog, daljinomera, dogleda sa mrežom, poljskog telefona itd.);

2. u rešavanju artiljerijskih zadataka na zemljištu sa instrumentima ili bez njih, korišćenjem poljskih tablica gađanja;

3. u proveravanju poznavanja dužnosti u ulogama komandira voda, pomoćnika i najzad komandira baterije;

4. u vežbanju u očiglednom gađanju uz celishodno korišćenje »Pravila gađanja«, u različitim slučajevima savremenog boja uz praktično usvajanje nekih najvažnijih osnovnih pojmova kao što su: srednja putanje zrna, srednja tačka pogotka i eksplozije, verovatnoća pogađanja i verovatno rasturanje zrna, rukovanje instrumentima i nišanskim spravama, korektura vatre i visine eksplozije zrna itd.;

5. U vežbanju u svim vrstama gađanja: rušenje žičanih prepreka, gađanje vazdušnih ciljeva, tenkova i oklopnih kola i najzad poznavanje gađanja municijom sa otrovnim i zagušljivim punjenjem.

Sva ova znanja potrebna su nižem starešinskom sastavu da bi pravilno shvatio svoje dužnosti u borbi kad se nađe u situaciji za otvaranje vatre sa otkrivenog, maskiranog ili prikrivenog položaja, sa instrumentima ili bez njih i da bi mogao ispoljiti u svemu ličnu snalažljivost i inicijativu.

Sva napred navedena uputstva za izvođenje zanimanja u artiljerijskim jedinicama treba usvojiti i stalno se usavršavati, ne zaboravljajući da se samo artiljerac koji stalno uči može smatrati pravim artiljercem — stručnjakom.

Gornji program zanimanja u artiljerijskim jedinicama objavljujem radi korišćenja.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1. KONJIČKE I 6. ARMIJE

Br. 266/s, 814/op

Harkov 29. oktobar 1920. god.

Glavnina neprijateljskih snaga nesumnjivo je već razbijena. Ovih dana naše armije izvršiće, bez sumnje, postavljene im zadatke za uništenje neprijateljske žive sile severno i severoistočno od prevlake. Pored ovih važnih zadataka armijama fronta predstoji još jedan, ne manje važan — da odmah zauzmu Krim. Razbijanje neprijateljskih snaga i panika koja je time stvorena u njegovoj pozadini pružaju nadu da će i ovaj zadatak biti izvršen u najkraćem roku. U tom cilju n a r e đ u j e m :

Prvo. Komandantu 1. konjičke armije — brzim pokretom konjice na istok da zauzme naletom Geničesk, Saljkovo, imajući u vidu da je to još jedini mogući pravac za povlačenje neprijatelja, težeći da istovremeno ovlada Saljkovskom i Arbatskom prevlakom i da upadne u Krim.

Drugo. Komandantu 6. armije — u slučaju ako zauzimanje Perekopske prevlake iz naleta ne uspe, pristupiti na tom sektoru pripremi za sistematski inžinjerijski i artiljerijski napad. Uporedo s tim, odmah zaposesti svu severnu obalu zaliva Sivaša, izvršiti rekognosciranje postojećih gazova i, koristeći sva lokalna sredstva, bez odlaganja preći na njegovu južnu obalu i zauzeti rejon prevlaka.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE LENJINU

Br. 45

Harkov 30. oktobar 1920. god.

U vezi s Vašim br. 430/Š[82] izveštavam: Vaše negodovanje u vezi sa optimističkim tonom mog telegrama posledica je pogrešnog shvatanja suštine glavnog zadatka koji je sada pred armijama fronta. Ona se sastoji u tome da se uništi glavnina neprijateljskih snaga koncentrisanih severno i severoistočno od Prevlaka u Severnoj Tavriji. Brzo zauzimanje Perekopske prevlake predstavlja samo jedan deo navedenog zadatka, koji bi bio svakako najidealniji završetak operacije. Što se tiče osnovnog zadatka današnjeg dana u tom pogledu stvari ne samo da nisu veoma rđave, nego sasvim sigurno se mogu smatrati dobrim. Ako 1. konjička bude izvršila svoj zadataka, a za to ima veoma mnogo izgleda, onda će krajem sutrašnjeg dana sva elita armije Vrangela biti okružena sa sviju strana i uništena. Tek posle toga možemo da se bacimo na prevlake većim snagama i da ih forsiramo sa velikim izgledima na uspeh. Zadatak da se Perekop

zauzme naletom u ovom momentu, koji sam postavio 6. armiji, kako sam već izvestio, može i da ne uspe. Ali ponavljam, kao dopunu mojoj jučerašnjoj depeši, da ćemo posle razbijanja glavnih snaga Vrangela, imati mnogo više izgleda na uspešno forsiranje prevlaka i pre inžinjerijsko-artiljerijskog napada. U ovom pogledu najhitnije se preduzimaju sve potrebne mere, bez obzira na to da li će se Krim možda osvojiti i na brži način.

Uveravam Vas da će front učiniti sve, da bude obezbeđen brz i siguran uspeh. Nadam se da ću Vas i Republiku u najskorije dane obradovati vešću o našoj odlučnoj pobedi.

Frunze

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1. KONJIČKE, 2. KONJIČKE I 6. ARMIJE

Br. 407/op

30. oktobar 1920. god.

U vezi sa predstojećim borbama u rejonu Perekop, Geničesk predlažem da se odmah objedine sve borbene jedinice avio-odreda 6, 1. konjičke i 2. konjičke armije koji preletanjem da se skoncentrišu u rejonu Čorna Dolina, Askanija Nova, prema situaciji.

Za komandanta avio-grupe postavljam crvenog vojnog pilota Buoba, koji neka odmah preuzme dužnost komandanta avio-grupe.

Zadatak avio-grupe: izviđanje, fotografisanje, grupisanje i grupno bombardovanje utvrđenih položaja u rejonu Perekop, Geničesk.

Komandanti 6, 1. konjičke i 2. konjičke armije odrediće za potrebe prebacivanja i veze avio-grupa zaprežna i automobilska transportna sredstva.

Komandant avio-grupe izveštavaće o toku koncentracije i o borbenim dejstvima komandante 6, 1. konjičke, 2. konjičke armije, Operativnu upravu fronta, načelnika avijacije fronta i načelnika vazduhoplovstva Republike.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 4, 6, 13. I 1. I 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 0268/s, 821/op

30. oktobar 1920. god.

29. oktobra naše jedinice su izbile na liniju Čalbasi, Čaplinka, V. Rogačik, B. Belozerka, Balki, Vasiljevka, Moločna, Varvarovka, Astrahanka. Imamo plena i zarobljenika. Uništeni su skoro potpuno neki pukovi Markovske, Kornilovske i 3. pešadijske divizije neprijatelja. U pravcu M. Belozerka neprijatelj je 29. oktobra pružao znatan otpor našem napadu. 30. oktobra treba očekivati koncentraciju neprijateljskih glavnih snaga, naročito konjice, u rejonu Serogozi, Kalašinska, B. Utljug.

N a r e đ u j e m :

1. Komandantima 1. i 2. konjičke i 6. armije — da sa svom energijom nastave izvršavanje postavljenih zadataka. 30. oktobra komandant 2. konjičke armije krenuće što brže može konjičku masu u južnom pravcu na liniju Agajman — Danilovka i na r. B. Utljug uhvatiti vezu sa jedinicama 1. konjičke armije.

2. U 24 časa 30. oktobra komandant 2. konjičke armije predaće 3. i 46. pešadijsku diviziju u sastav 4. armije.

3. Komandantima 4. i 13. armije — da bez zaustavljanja nastave gonjenje razbijenog neprijatelja i glavninom armija da izbiju uveče 1. novembra na liniju — poštanska stanica Serogozi, Ivanovka, Petrovsko, st. Juricino, Belgrad. Konjica i prednji pešadijski delovi da neprestano gone neprijatelja i na njegovim leđima da upadnu na Čongarsko poluostrvo i na Arabatsku prevlaku.

4. Određujem granične linije: između 6. i 4. armije od 24 časa 30. oktobra — Novo-Voroncovka, Ver. Rogačik, Nazarenko, Novo-Troicko, sve uključno za 4. armiju. Između 4. i 13. armije — st. Fjodorovka, Anovka, zaselak Adama, sve uključno za 13. armiju.

5. Po izlasku 4. i 13. armije na liniju Serogozi, Petrovskoje, Belgrad izdvojiti u rezervu fronta: iz 4. armije — kombinovanu diviziju u rejon Mihajlovke, st. Prišib, Fridrihfeljd, a iz 13. armije — jednu streljačku diviziju u rejonu Melitopolj. Veza preko odgovarajućih štabova armija.

6. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

TELEGRAM KOMANDANTU 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 0277/s, 848/op

Harkov — 30. oktobar 1920. god.

Skrećem Vam pažnju na nepostojanje potrebne energije i odlučnosti u dejstvima Vaše konjice. Umesto da se, kao što sam naredio, prikupljena u jedinstvenu udarnu masu silovito baci u rejon Serogozi, Kalašinska, njen glavni deo je čitav dan 30. oktobra proveo pasivno u rejonu B. Belozerka odbijajući napad dva neprijateljska konjička puka, koji su, sasvim sigurno, štitili povlačenje glavnine. Ova neoprostiva neaktivnost bila je razlog što 1. konjička armija nije dobila pomoć na vreme te je bila prinuđena da u rejonu Agajman vodi borbu sa glavninom neprijateljske konjice, bez odlučujućeg rezultata.

Naređujem da odmah svim snagama poverene Vam konjice udarite opštim pravcem prema Ivanovki, oko 21 kilometar severo-istočno od Agajmana. Zahtevam da to bude izvršeno najkasnije uveče 31. oktobra.

O izdatom naređenju izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1. KONJIČKE I 6. ARMIJE

Br. 0278/s, 849/op

Harkov 30. oktobar 1920. god.

Jedinice 2. konjičke i 13. armije izbile su uveče 30. oktobra na liniju V. Rogačik, B. i M. Belozerka, Timaševka, st. Fjodorovka i g. Melitopolj.

Komandantu 2. konjičke armije naređeno je da u zoru 31. oktobra udari svim konjičkim snagama opštim pravcem prema Ivanovki u cilju sadejstva sa 6. i 1. konjičkom armijom. Komandantu 13. armije naređeno je da baci konjičku grupu druga Kaširina[83] u siloviti napad na Saljkovo. Komandant 6. armije da se priprema za juriš na Perekopske položaje uz istovremeni prelaz Sivaša na mestima gde je gazan. Juriš da bude po noći. Centar i levo krilo armije da najenergičnije nastupaju ne dozvoljavajući neprijatelju da se izvuče ispod udara i da se povuče ka Saljkovu. Komandant 1. konjičke armije, pošto prikupi sve snage u udarnu masu, da pošto-poto preseče put za povlačenje neprijatelja prema Saljkovu radi njegovog uništenja.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 4. I 13. ARMIJE

Br. 0279/s, 850/op

Harkov 30. oktobar 1920. god.

Potisnut na svim sektorima fronta, neprijatelj hitno odstupa prema Saljkovu težeći da se probije kroz 1. konjičku armiju, koja mu preprečava put. Njegova glavnina se večeras verovatno nalazi u rejonu Serogozi, Kalašinska, Mihajlovka, Ivanovka. Potrebno je sprečiti proboj ovih snaga ka Saljkovu i zato n a r e đ u j e m :

Komandantu 4. armije — da nastavi energično nadiranje napred danju i noću, koristeći sva mesna sredstva i ne vezujući sebe ni rokovima ni granicama direktive br. 0268/sek/821/op.

Komandantu 13. armije — nastavljajući silovito kretanje pešadije uputiti konjicu u rejd i bez zadržavanja u borbama sa zaštitnicama neprijatelja koje su ispred fronta armije, da bi 31. oktobra stigla u rejon Petrovskoje, zaselak Adama. Od uspeha izvršenja ovog zadatka zavisi izvršenje osnovnog zadatka armije.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 4, 6. I 13. ARMIJE

Br. 310/s, 926/op

2. novembar 1920. god.

N a r e đ u j e m :

Prvo. Komandantu 13. armije — u 24 časa 5. novembra predati 4. armiji 2. streljačku diviziju, 7. konjičku diviziju i Konjički korpus druga Kaširina. Ostale jedinice armije u isto vreme staviti u rezervu fronta u

rejon Nadeždina, oko 10 kilometara istočno od ušća r. Moločna, Voznesenska, Varvarovka, Fridensdorf, Marijentalj, Manuilovka. Osmatrati obalu Azovskog mora na sektoru od jezera Moločno do Kosa Belosarajska. Koristiti vreme dok su jedinice armije u rezervi za hitno sređivanje istih izvođenjem pojačanih taktičkih zanimanja na zemljištu. Srediti armijsku pozadinu i pružiti potpunu pomoć građanskim vlastima.

Drugo. Od 24 časa 5. novembra određujem granične linije: između 6. i 4. armije — Džava, oko 10 kilometara severozapadno od st. Taganaš, Novo-Troicko, Niž. Serogozi, Uškalka, r. Buzuluk, Adamovka, oko 7 kilometara jugoistočno od st. Božedarovka, Konstantinograd, sve uključno za 4. armiju. Između 4. i 13. armije — jezero Moločno, r. Moločna, ušće r. Arab, st. Novokarlovka, st. Čaplino, sve uključno za 4. armiju.

Treće. Komandantu 13. armije — od 24 časa 5. novembra predati partizansku armiju Mahnoa 4. armiji i potčiniti je komandantu armije u operativnom smislu.

Četvrto. O prijemu i o izdatim naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Smigla*

TELEGRAM KOMANDANTU RATNE MORNARICE

Br. 315/s, 952/op

Harkov — 3. novembar 1920. god.

U vezi s našim približavanjem krimskim prevlakama molim da se Azovska flotila sa plovećim baterijama pripremi za prelaz 7. novembra u rejon Geničeska[84]. Za obezbeđenje boravka flotile i daljeg njenog rada u ovom rejonu potrebno je odmah organizovati postavljanje artiljerijskih oruđa na otoku Burjučij kao i postavljanje mina, koje bi sprečavale neprijatelju prilaz sa morske strane prema Geničesku. Minske prepreke treba da nam obezbede slobodnu plovidbu duž Arabatske prevlake sve do rejona preko puta sela Čorni Koš. Molim za izveštaj o preduzetim merama.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 318/s, 955/op

Harkov — 4. novembar 1920. god

Inspektor artiljerije Južnog fronta drug Radkevič, koga sam poslao na front za rekognosciranje i raščišćavanje pitanja korišćenja teške artiljerije za forsiranje krimskih prevlaka, javlja iz Kremenčuga da artiljerijski divizioni TAON-a, koji su već stigli u Kremenčug, ne mogu biti upućeni odmah na front iz sledećih razloga: *prvo* — crvenoarmejci su još uvek u letnjoj odeći, dok je napolju mraz 12 do 15 stepeni; *drugo* — do 15 odsto ljudstva u svim divizionima je boso; *treće* — vučne mašine ne-

maju goriva i maziva; *četvrto* — art. divizioni nisu obezbeđeni transportnim sredstvima; *peto* — u artiljerijskim divizionima nedostaje ljudstva i konja.

Molim da naredite da se artiljerijski divizioni TAON-a ne upućuju na front pre no što se potpuno dovedu u red, kako u pogledu snabdevenosti tako i u borbenom smislu. Zbog stanja u kome dolaze artiljerijski divizioni TAON-a, oni predstavljaju za Južni front više teret nego pomoć zato što zahtevaju puno briga za popunu i snabdevanje i to za račun borbenih artiljerijskih jedinica fronta, koje zbog toga postaju privremeno nesposobne za borbu.

Na osnovu svega toga morao sam opozvati moje naređenje za hitno upućivanje na front artiljerijskih diviziona TAON-a koji su stigli u Kremenčug a usled nedostatka goriva na železnici i vojnog parka, odložiti njihovo upućivanje do 6. novembra.

Uzimajući u obzir: *prvo*, potrebu za dalekometnom artiljerijom za gađanje u bok i u pozadinu krimskih utvrđenja; *drugo*, nedovoljnu dalekometnost i mali kalibar baterija TAON-a; *treće*, sporost prebacivanja pomorske artiljerije crnomorske obale, — molim za Vaše naređenje Mornarici da počne sa pripremama za prebacivanje, kako bi u momentu koji će se odrediti na osnovu rekognosciranja inspektora artiljerije Južnog fronta i stanja naših jedinica ovo prebacivanje i montiranje oruđa na ukazanim mestima bili izvršeni u najkraćem roku.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

DIREKTIVA JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0011/pš

st. Apostolovo — 5. novembar 1920. 3 čas. 15 min.

Završena je prva etapa likvidacije Vrangela. Kombinovanim dejstvima svih armija fronta, zadatak opkoljavanja i uništavanja glavnine neprijatelja severno i severoistočno od krimskih prevlaka sjajno je izvršen. Neprijatelj je pretrpeo ogromne gubitke, zarobili smo oko 20 hiljada ljudi, zaplenili preko 100 topova, mnogo mitraljeza, oko 100 lokomotiva i 2.000 vagona i skoro svu komoru i ogromne rezerve raznog materijala, desetine hiljada topovskih zrna i milione komada pešadijske municije.

Samo neke jedinice neprijateljskih armija uspele su da se probiju na Krim preko Saljkovske prevlake a manja grupa se zaklonila pozadi Pereskopskog bedema. Mi držimo celu severnu obalu Sivaša. Hrabre jedinice 4. armije zajedno sa herojskom konjicom druga Buđonog, pošto su se probile na Čongarski poluotok teže da na leđima neprijatelja koji se povlači ovladaju prelazima kod Čongarskog i Sivaškog mosta.

Naša Azovska flotila će najkasnije 9. novembra stići kod Geničeska radi sadejstva u konačnoj operaciji.

Dezorganizovan i demoralisan poslednjim porazom, neprijatelj se zaklonio pozadi prirodnih i veštački utvrđenih prevlaka, ali usled rastućeg ustaničkog pokreta u pozadini neće biti u stanju da se brzo oporavi i, ako budemo bez odlaganja i dalje napadali, neće biti kadar da nam pruži ozbiljan otpor.

Dajem zadatak armijama fronta — preko krimskih prevlaka odmah upasti na Krim i, nastupajući energično prema jugu, zauzeti sav poluotok i uništiti poslednje utočište kontrarevolucije.

U tom cilju naređujem:

1. Komandantu 6. armije — po dobijanju ove direktive primiti pod svoju komandu u operativnom pogledu, Ustaničku armiju i najkasnije 8. novembra izvršiti prelaz na odseku Vladimirovka — Strogonovka — M. Kugaran i udariti u pozadinu perekopskih položaja, uz istovremeni udar sa fronta. Glavninom svojih snaga najkasnije 10. novembra zauzeti liniju Kopkari, Dželišaj, Jalantaš. Napadati odlučno, koncentrišući za udar velike snage. Dalji zadatak — razviti odlučan napad u pravcu Jevpatorija — Simferopolj — Sevastopolj.

Odmah po dobijanju naređenja prebaciti Ustaničku armiju na sektore M. Kugaran — Kat i uputiti je u pozadinu perekopskih utvrđenja opštim pravcem prema Djurmenu (na glavnom putu Perekop — Simferopolj). Izvršiti potrebno sadejstvo u snabdevanju ove armije municijom i sredstvima veze.

2. Komandantu 2. konjičke armije — po dobijanju ove direktive da se stavi na raspolaganje komandantu 6. armije u operativnom pogledu, da prikupi svoju konjicu u rejonu koji on bude odredio i da je hitno dovede u punu borbenu gotovost za dalji energičan napad prema Sevastopolju zajedno sa 6. armijom.

3. Komandantu 4. armije — da nastavi energično gonjenje neprijatelja težeći da na njegovim leđima upadne na Krim i da obezbedi mostobran na južnoj obali Gnilog mora. Da bude spreman da izjutra 8. novembra krene u odlučan napad pravcem Simferopolj — Feodosija. Predvideti udar u bok i pozadinu neprijatelja i organizovanje prelaza pešadije i konjice preko Sivaša pod zaštitom flotile od Arabatske prevlake ka Džankoj Južn. preko puta ušća reke Salgir. Kombinovanu streljačku diviziju ostaviti u rezervi fronta u rejonu Geničeska.

4. Komandantu pomorskih snaga Crnog i Azovskog mora — najkasnije 9. novembra koncentrisati flotilu kod Geničeska sa zadatkom da obezbedi operaciju 4. armije sa pomorske strane i da sadejstvuje sa njom organizujući potrebne desante. U tom cilju, ne gubeći vreme, prikupiti u rejonu Geničeska potrebna sredstva za prelaz.

5. Komandantu 1. konjičke armije — hitno srediti konjicu i spremati se za prelaz preko Sivaša kod Čongarskog poluotoka pozadi pešadije 4. armije.

6. Komandantu 13. armije — do dobijanja specijalnog naređenja ostaviti 2. donsku pešadijsku diviziju u sadašnjem rejonu.

7. Čitavu operaciju forsiranja izvoditi koncentrisanim snagama i najenergičnije. Napad izvoditi po svaku cenu do uspešnog završetka jer u datim uslovima napad živom silom postaje najbrže i najbolje sredstvo za postizanje uspeha.

8. Pošto su pozadinske ustanove i komore pojedinih armija daleko zaostale, komandanti armija će susedima pomagati svojim raspoloživim rezervama u sredstvima.

9. Načelniku vojnog saobraćaja Južnog fronta — najkasnije 8. novembra završiti opravku pruge Aleksandrovsk — Saljkovo. Ubuduće sve armije će se bazirati na ovoj železničkoj liniji.

10. Granične linije:

a) između 6. i 4. armije — Kir Ujšun — Karač — Simferopolj — sve za 6. armiju zaključno;

b) između 4. i 13. armije — Melitopolj — st. Juricino — st. Rikovo — Geničesk — sve za 4. armiju zaključno.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU I PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE LENJINU

Br. 002

st. Rikovo — 6. novembar 1920. god.

Danas smo zajedno sa Smilgom stigli na st. Rikovo kod komandanta 4. armije. Energično se radi na pripremi forsiranja prevlaka. Posle posete 13. i 4. armije, opšti utisak je da, i pored značajnog poraza koji je neprijatelj pretrpeo, ipak veći deo njegove konjice i izvestan deo pešadije u njegovim osnovnim divizijama uspeo je da se spase delimično preko Čongarskog poluotoka a delimično preko Arabatske prevlake, gde je neoprostivom aljkavošću konjice Buđonog ostao neporušen most preko Geničenskog moreuza.

Sad se obavljaju energične pripreme za forsiranje prevlaka. Rad strahovito koči veliko zaostajanje pozadine, odsutnost ne samo tenkova nego čak i teške divizijske artiljerije, koja je sva zaostala daleko pozadi, zatim spora opravka železničkih mostova, oskudica u gorivu, nedostatak hrane za prednje delove. Uslovi rada u takvoj situaciji su izvanredno teški. Usled svega toga, a takođe očekujući dolazak flote, bez koje se ne mogu ni zamisliti operacije našeg levog krila, moramo donekle usporavati početak operacije. Sada krećemo u štab 1, 2. i 6. armije radi upoznavanja uslova u rejonima razmeštaja njihovih jedinica. Ovih dana konačno će se odrediti vreme za početak operacije. Bez obzira na surova lišavanja koja podnose i, nedostatak smeštaja i snabdevanja, raspoloženje jedinica 4. armije i Konjičkog korpusa Kaširina je na visini.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Članovi Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Smilga*, *Bela Kun*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1. KONJIČKE, 2. KONJIČKE, 4. I 6. ARMIJE

Br. 0029/pš

Askanija-Nova — 8. novembar 1920. god.

Izjutra 8. novembra jedinice 154. brigade 52. divizije forsirale su Sivaš i izbile na Litovski poluotok, istočno od Armjanskog Bazara. Napad se razvija. U vezi sa stvorenom situacijom naređujem:

Prvo. Komandantu 6. armije — energično i uporno razvijati postignuti uspeh i izbiti na liniju određenu mojom direktivom br. 0011/pš.

Drugo. Komandantu 2. konjičke armije — po dobijanju ovog naređenja prelaziti neposredno pod moju komandu. Jednu konjičku diviziju držite spremnu da se na prvi zahtev komandanta 6. armije uputi za razvijanje uspeha pešadije 6. armije. Sve ostale snage Konjičke armije hitno pripremiti za izvršavanje mog specijalnog naređenja.

Treće. Komandantu 4. armije — uz energičnu podršku celokupne avijacije fronta, koja se privremeno potčinjava vama, najkasnije u toku noći 10/11. novembra preći prevlaku Taganaš a dalje dejstvovati prema mojoj direktivi br. 0011/pš.

Četvrto. Komandantu 1. konjičke armije — ostati u sadašnjem rejonu i biti spreman svakog momenta krenuti na marš.

Peto. O dobijanju direktive hitno izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Smilga*

DIREKTIVA KOMANDANTU 2. KONJIČKE ARMIJE

Čaplinka **8. novembar 1920. god. 20 čas.**

Situacija je prema telegramu komandanta 6. armije br. 48/k. Naređujem vam da 9. novembra, posle koncentracije vaše armije u rejonu Vladimirovka, Strogonovka, prema prilikama na licu mesta, razvijate uspeh 6. armije nastupanjem zapadno i istočno od jezera Krasnog u pozadinu Perekopsko-jušunjske grupe neprijatelja sa zadatkom da uništite neprijatelja i dovršite razbijanje njegovih jedinica.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Smilga*

DIREKTIVA ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0032/pš

Melitopolj **10. novembar 1920. 5. čas. 20 min.**

Ujutru 9. novembra jedinice 6. armije zauzele su na juriš Perekopski nasip, Armjanski Bazar i, nastupajući dalje, uveče 9. novembra zauzele desnokrilni sektor neprijateljskog utvrđenog jušunjskog položaja.

Jedinice 1. konjičke armije koncentrisane su u blizini Perekopa spremne da pruže energično sadejstvo 6. armiji u zauzimanju jušunjskih položaja i razbijanju neprijateljske Perekopsko-jušunjske grupe. Jedinice 4. armije nastavljaju pripreme za forsiranje Čongarske i Sivaške prevlake i biće gotove do 13. novembra. Naša Azovska flotila zatvorena je ledom u taganroškoj luci i ne može da pruži pomoć levom krilu 4. armije.

Glavninu svojih snaga neprijatelj koncentriše na perekopskom pravcu i tu su, sem 13. i 34. pešadijske divizije, primećeni čitavi 1. armijski korpus i jedinice Konjičkog korpusa Barbovića.

Naređujem:

1. Komandantu 6. armije — produžiti energične napade na jušunjske položaje, uvodeći u boj postepeno rezerve i zamenjujući ovima zamorene jedinice. U što kraćem roku zauzeti i učvrstiti položaje određene mojom direktivom br. 0011/pš.

U 24 časa 10. novembra predati Ustaničku armiju komandantu 2. konjičke armije.

7. konjičku diviziju zadržati u 6. armiji do posebnog naređenja.

2. Komandantu 2. konjičke armije — i dalje najodlučnije sadejstvujući 6. armiji pri zauzimanju jušunjskih položaja, skoncentrisati se za dalje nastupanje u rejonu Voinka — Magazinka — Bajsari — Kipuča, sa privremeno vam pridatom 46. streljačkom divizijom na levom krilu.

Po završetku koncentracije na gore navedenoj liniji, zajedno sa jedinicama 1. konjičke armije odlučno napasti jedinice 1. armije neprijatelja i izbiti u pozadinu njegovoj Čongarskoj grupi u opštem pravcu prema Džankoj—Kurman—Kemeljči i dalje na istok u rejon Keramin — Sejtljar.

3. Komandantu 1. konjičke armije — čim zauzmemo jušunjske položaje, odmah usiljenim maršem prikupiti se u rejonu Dželišaj — Bešeul — Jalantaš. Po izvršenoj koncentraciji, zajedno sa jedinicama 2. armije energično napasti i razbiti 1. armiju neprijatelja i izbiti na železničku prugu Džankoj — Simferopolj u rejon Kurman — Kemeljči — Novi Itak.

4. U daljem razvoju obe konjičke armije, najenergičnije da gone neprijatelja i ni u kom slučaju da mu ne dozvole ukrcavanje u brodove.

5. Komandantu 4. armije — da bude spreman svakog momenta da napadne Čongarsku i Sivašku prevlaku i da izvrši odgovarajuće pregrupisavanje jedinica s obzirom na to da nam je nemoguće da razvijemo veću operaciju u arabatskom pravcu. Sada jakom artiljerijskom vatrom i bombardovanjem iz aviona demonstrativno privlačiti na sebe pažnju neprijatelja olakšavajući time zadatak 6. armije.

6. Po zauzimanju prevlaka komandanti 4. i 6. armije razvijaće što pre napad na teritoriji označenoj njihovim graničnim linijama.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 0034/pš

st. Rikovo

10. novembar 1920. 22 časa

Vašu direktivu br. 6622/op primio sam 9. novembra u 21 čas i 30 min. Sve što se u njoj naređuje već se izvršava.

2. konjička armija skoncentrisana je danas u 12 časova u rejonu Strogonovka — Vladimirovka. 1. konjička potpuno je spremna za nastupanje sa jednom divizijom u rejonu Gromovka — Sergejevka.

Sva pešadija 6. armije skoncentrisana je u rejonu Perekopa sem 1. divizije, koja brani obalu. Naredio sam da i ona krene ka Perekopu. U tom pogledu obezbeđena je neprekidnost operacije, ukoliko to dozvoljavaju raspoložive snage. Što se tiče 4. armije, samo se njena 46. divizija nalazi na dva dana marša severno od Saljkova, što se objašnjava potpunom nemogućnošću za smeštaj jedinica južnije. Početkom operacije ona će se uvek moći na vreme privući, jer je treća po redu.

U vezi sa situacijom na frontu 6. armije naredio sam prebacivanje 46. divizije ka Perekopu, gde će ona, pošto smeni 15. diviziju na levom krilu, napadati zajedno sa 2. konjičkom armijom u bok i u pozadinu Čon-

garske neprijateljske grupe. Ako u vreme njenog dolaska Jušunjski položaji ne budu zauzeti, ona će učestvovati i u napadu na njih. Težište operacije prenosim na Perekop i, u vezi s time, odmah ću po zauzeću Jušunja razviti 1. konjičku armiju na liniji Star. Kapkari — zaselak Jalantaš, a 2. odmah do nje, istočnije. Zadatak za obe armije — udariti u pozadinu Čongarske grupe u opštem pravcu Džankoj — Novi Itak.

Operacija 4. armije se usporava, kako sam izvestio, usled nepostojanja teške artiljerije (divizijske), nedolaska avijacije i, najzad, zbog nedolaska naše flote, što sve sputava našu inicijativu na arabatskom pravcu, koji je, naročito važan. Mojom zapovešću predviđao sam početak aktivne operacije 4. armije 10. novembra, ali sad sam utvrdio da je to nemoguće usled napred navedenih uzroka. Bez podrške avijacije naša pešadija, kako je pokazao niz pojačanih noćnih hvatanja, trpila bi ogromne gubitke. Zato sam povezao početak aktivnih operacija 4. armije sa razvojem situacije na frontu 6. armije. Njeno samostalno dejstvo ne može da počne pre 13. novembra, kad se očekuje dolazak oklopnih vozova, teške artiljerije i avijacije. U slučaju, pak, ako padne Jušunj, armija će napadati i bez artiljerije i avijacije. Obilaskom fronta svih armija uočio sam vanredno teške smeštajne prilike, naročito pešadije. Niz pukova prinuđen je da noćiva na otvorenom polju, bez goriva i loše odeven. Raduje me što nećete povući sa fronta 3. konjički korpus, jer sam duboko ubeđen da kad mi počnemo brzo nastupati, neće uspeti nikakve kubanske operacije neprijatelja. Njegovo ostajanje u sastavu 4. armije po pristizanju flote omogućiće brzo nastupanje na Feodosiju. Za olakšanje operacija potrebno je: 1) što brže pristizanje kompozicija sa oklopnim jedinicama i jedinicama avijacije u rejon stanice Rikovo; 2) hitan dotur dovoljne količine goriva u rejon Aleksejevka — Melitopolj; 3) hitan dotur dopunskih kompleta odeće (šinjela i obuće) jer su u toku proteklih nedelja mnogi pukovi ostali bosi; 4) izričito naređenje komandanta pomorskih snaga da flota ide na Geničesk, gde se nalaze četiri neprijateljska broda; 5) hitno dostavljanje kožne odeće, makar i samo u količinama koje su već gotove; 6) dostavljanje u što većim količinama goriva za oklopni odred i benzina za avio-odrede.

Moral jedinica je na visini i ja se nadam da će u najskorijoj budućnosti poslednji zadatak fronta biti rešen.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

PREPIS: V. I. LENJINU

Br. 0041/pš

st. Melitopolj — 10. novembar 1920. god.

Izveštavam o situaciji na frontu i o najbližim namerama: 8. novembra počeo je napad 6. armije na Perekop. 10. novembra trebalo je da nanese udar 4. armija, pri čemu sam naročit značaj pridavao arabatskom pravcu, gde se predviđao napad 9. pešadijske divizije, 3. korpusa i 2. donske divizije u rezervi, sa prelazom na poluotok kod ušća reke Salgir radi izvođenja udara u bok i u pozadinu Čongarske grupe.

Iako teška artiljerija, avijacija i oklopni odredi nisu stigli a pozadina armije je daleko zaostala, operacija, sračunata na moralni slom neprijatelja i njegovo rastrojstvo, izgledalo je da će biti uspešna. Na žalost, napad 4. armije je bio sprečen nizom uzroka: 1) naša flota[85] nije stigla 9. novembra, što je potpuno preseklo našu inicijativu na levom krilu: 2) u rejonu Čongarskog poluotoka toliko je opao nivo vode da je to onemogućilo naše prebacivanje na prikupljenim čamcima i na splavovima, da bismo olakšali jedinicama udar u čelo; 3) nismo imali ništa da suprotstavimo neprijateljskoj artiljeriji, koja je sigurno tukla nasipe pred mostovima i presecala svaki pokušaj napada.

Nestanak vode u zapadnom delu Sivaša olakšao je napad 6. armije, koji se podudario sa trenutkom smene jedinica 13. i 34. divizije 1. armijskim korpusom i počeo se dosta uspešno razvijati 15. i 52. divizija, pošto su prešle na Litovski poluotok, počele su da ugrožavaju Perekop s boka i u pozadini.

Neprijatelj je prešao u kontranapad i drozdovske jedinice potisnule su 52. diviziju do ulaska na poluotok i samo uz podršku 15. divizije uveče 8-og uspeli smo da zaustavimo njihov pritisak i da ih odbacimo, pri čemu je bilo zarobljeno 300 ljudi (to je bio povod za priču o zarobljavanju dva drozdovska puka sa starešinama, što se uopšte nije desilo). Uveče naš položaj ovde je postao veoma opasan usled nadolaska vode u Sivašu, koja je pretila da će odseći 15. i 52. diviziju. U toku ove operacije nalazio sam se najpre u štabu 51. a kasnije u štabu 15. divizije u Strogonovki.

U vezi sa nastalom situacijom i mogućnim protivnapadom ujutru, ja sam 8. u 24 časa kategorički naredio da se odmah izvrši noćni juriš na Perekop uz udar na Armjansk jedinica 15. i 52. divizije. Juriš je uspeo. Neprijatelj se žestoko brani i mi trpimo velike gubitke...

Napred se krećemo veoma sporo, iako je raspoloženje naše pešadije dobro, i ja ovog momenta ne mogu da kažem da li će armija moći da zauzme jušunjske položaje. U svakom slučaju usled pasivnosti naše flote, vanrednih teškoća pri napadima u čelo na Čongarske prelaze, a i zato što smo zauzeli Perekop i Armjansk, prenosim težište udara na Perekop. Sada je u njegovoj blizini koncentrisana čitava 2. konjička armija dok na Litovskom poluotoku već dejstvuje 7. konjička divizija 1. armije koja je dobila naređenje da krene u istom pravcu, čim bude zauzet Jušunj.

Jutros u zoru prema Perekopu je krenula i 46. divizija, koju sam privremeno pridao 2. konjičkoj armiji za udar na Džankoj.

Pripremu operacije vanredno otežava nepostojanje železničke veze sa pozadinom. Tek danas se očekuje završetak ponovne opravke Aleksandrovskog mosta što će pružiti mogućnost da se olakša položaj.

Jedinice, naročito 30, 51, 52. i 15. divizije, stalno su pod otvorenim nebom bez ikakve mogućnosti da se zaklone iako su veoma slabo odevene. Naročito je slabo sa obućom, koja se uveliko pocepala u toku ubrzanog maršovanja ovih dana. Bez obzira na sve to raspoloženje jedinica je na visini.

U vezi sa svim izloženim moram da kažem da zadatak za zauzimanje prevlake ni izdaleka još nije rešen i zahtevaće od nas krajnje ulaganje snaga.

To me prisiljava da insistiram na tome da povučete vaše naređenje o hitnom odašiljanju 2. donske divizije na Kavkaski front. Ako budemo

ovih dana zauzeli Jušunj, onda, naravno, ona može biti bez odlaganja upućena, ali dotle bi to bilo unekoliko rizično.

3. konjički korpus, sem 7. divizije, može da se povuče u rezervu i u krajnjem slučaju, ako vi mislite da je to potrebno, mogu ga odmah poslati na Kavkaski front.

Lično mislim da će posle zauzimanja prevlaka svaka mogućnost desanta na Kuban biti isključena. Zato bi, izgleda za dalji siloviti napad trebalo držati na glavnom pravcu tolike snage, koje bi obezbedile zauzimanje čitavog Krima najdalje 7 dana posle izlaska na poluotok.

Još jednom uporno molim za odobrenje da aparat 13. armije, naročito onaj za snabdevanje, koristim za 4. armiju. Takođe molim da odobrite dopunske količine odeće (šinjele, obuću, kratke bunde, topao i običan veš).

Za slučaj ako naredite da 3. korpus odmah bude upućen na Kavkaski front, molim da se za njega spremi u Rostovu 2.000 osedlanih konja. To će omogućiti dobijanje još 2.000 konjanika. Noćas polazim za Harkov zato što usled oštećenja Aleksandrovskog mosta zasada nije moguće organizovati vezu iz Melitopolja sa Berislavljem.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 0043/pš

10. novembar 1920. god.

Molim da ostavite pod mojom komandom 2. donsku diviziju sve do zauzimanja jušunjskih položaja. U slučaju ako 6. armija ne uspe da ih svojim snagama zauzme, nameravao sam da tamo uputim 2. donsku i Kombinovanu diviziju. Kombinovanoj diviziji već je naređeno da krene u rejon Agajmana. Očekujem hitan odgovor.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0066/pš

st. Melitopolj 11. novembar 1920. god.

Vojnici Crvene armije! Naše hrabre jedinice su probile utvrđene položaje neprijatelja i upale na Krim.

Još jedan udar i od krimske belogardejštine će ostati samo neprijatna uspomena. Neiskazana hrabrost crvenih trupa slomila je otpor skupina barona Vrangela.

Strašna i neumoljiva prema neprijatelju, Crvena armija ne teži da se sveti. Mi smo prolivali krv samo zato što su nas na to naterali naši neprijatelji. Za vreme najžešćih borbi nudili smo našim neprijateljima mir. Mi to činimo i sada.

Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta uputio je danas radio-depešu Vrangelu, njegovim oficirima i vojnicima sa predlogom da se u

toku 24 časa predaju, garantujući život svima koji se budu predali i slobodan odlazak u inostranstvo onima koji to žele. U slučaju ako se ne bi predali, sva odgovornost za prolivenu krv pašće na oficire bele armije.

Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta naređuje svim borcima Crvene armije da štede one koji se predaju. Crvenoarmejac je strašan samo za neprijatelja. On postupa viteški prema pobeđenom. Stavlja se u dužnost svima starešinama, komesarima i političkim radnicima da objasne smisao ove zapovesti svim crvenoarmejcima.

Zapovest pročitati u svim četama, eskadronima, baterijama, samostalnim jedinicama i u upravama.

Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta —
M. Frunze, Smilga, Vladimirov, Bela Kun

DIREKTIVA NAČELNIKU VOJNOG SAOBRAĆAJA FRONTA

Br. 0067

11. novembar 1920. god.

N a r e đ u j e m da se po dobijanju ovoga naređenja mobilišu sva raspoloživa sredstva fronta za što bržu opravku železničkog mosta preko Sivaša i uspostavljanje železničke veze sa Krimom.

Za hitno izvršenje naređenja snosite ličnu odgovornost.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0071/pš

11. novembar 1920. god.

Napad 51 i Litvijske pešadijske divizije na desnom krilu 6. armije razvija se povoljno, ali je neprijatelj prikupio znatne rezerve, između ostalog konjicu Barovića i jedinice Donskog korpusa, prelazi u protivnapade i potiskuje jedinice 15. i 52. pešadijske divizije istočno od Soljonoga, jez. Krasnoga. Da bi se slomio poslednji otpor neprijatelja i uništila njegova aktivna grupa n a r e đ u j e m:

1. Komandantu 4. armije — što pre prebaciti na krimsku obalu ostatak pešadije i konjički korpus Kaširina. Obezbeđujući svoj bok prema zapadu, hitno baciti konjicu na Džankoj i dalje u pozadinu Perekopske grupe neprijatelja.

2. Komandantu 2. konjičke armije — svim konjičkim snagama odmah pritеći u pomoć levom krilu 6. armije energičnim i silovitim udarima u bokove i u pozadinu neprijatelja koji nastupa.

3. Komandantu 1. konjičke armije — preduzeti sve mere za ubrzanje dolaska konjice na front 6. armije.

4. Komandantu 6. armije — privući sve raspoložive rezerve i nastaviti uporno i odlučno nastupanje.

5. Zahtevam da konjica pruži isključivo energičnu i najefikasniju podršku pešadiji u ovoj poslednjoj borbi, koja odlučuje ishod celokupne operacije.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Smilga*

RADIOGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA JUGA RUSIJE GENERALU VRANGELU

Predlažem da obustavite dalji, očevidno beskoristan, otpor Vaše vojske, koji se pretvara u suvišno krvoprolice, i da se predate sa celokupnom vojskom i flotom, vojnim skladištima, opremom, naoružanjem i ostalim ratnim materijalom.

U slučaju da prihvatite navedeni predlog, Revolucionarni vojni sovjet armija Južnog fronta na osnovi ovlašćenja datih mu od strane centralne sovjetske vlasti, garantuje svima koji se predaju, uključno i licima vašeg komandnog kadra, potpuno opraštanje prestupa u vezi sa građanskim ratom. Svima koji ne žele da ostanu i da rade u socijalističkoj Rusiji biće omogućen neometan odlazak u inostranstvo, pod uslovom da na časnu reč odustanu od borbe protiv radničko-seljačke Rusije i sovjetske vlasti. Odgovor čekam do 24 časa 11. novembra.

Moralna odgovornost za sve moguće posledice u slučaju ako odbijete častan predlog koji Vam se daje, pašće na Vas.

Komandant Južnog fronta — *Mihajlo Frunze*

POZIV PREKO RADIJA OFICIRIMA, VOJNICIMA, KOZACIMA I MORNARIMA VRANGELOVE ARMIJE

11. novembar 1920. god.

Danas je komanda crvenog Južnog fronta uputila radiogram Vrangelu, u kome mu predlaže da se u roku od 24 časa preda sovjetskoj vojsci sa svima njemu potčinjenim kopnenim i pomorskim snagama. U slučaju savesnog izvršavanja ovoga, svima borcima Krimske armije garantuje se život a onima koji to žele slobodan odlazak u inostranstvo.

Oficiri, vojnici, kozaci i mornari bele armije!

Borba na jugu se završava punom pobedom sovjetskog oružja. Pobeđeni su Krasnov i Denjikin, sutra će pasti Vrangel. Svi pokušaji da se u Rusiji uspostavi kapitalističko uređenje uz pomoć inostranih imperijalista — sramno su propali. Velika Revolucija je pobedila, velika zemlja odbranila je svoju nedeljivost.

Beli oficiri, naš predlog nameće vam ogromnu odgovornost. Ako se on odbaci i borba bude nastavljena, vi ćete biti krivi za besmisleno prolivenu rusku krv. U potocima vaše krvi Crvena armija će ugušiti ostatke krimske kontrarevolucije. Ali mi ne želimo odmazdu. Svakome koji položi oružje pružiće se mogućnost da iskupi svoj greh poštenim radom. Ako Vrangel odbaci naš predlog, vi ste dužni da položite oružje i protiv njegove volje. Stvarajte revolucionarne komitete i predajte se. Ne zaboravite da su u pitanju životi desetine hiljade ljudi koje ste vi uvukli u borbu protiv naroda Sovjetske Rusije.

Istovremeno sa ovim mi izdajemo zapovest sovjetskim jedinicama da se viteški ponašaju prema neprijatelju koji se predaje i da bez dvoumljenja uništavaju svakoga koji digne oružje protiv Crvene armije.

Odbacite sramnu ulogu lakeja inostranih imperijalista. U ovom sudbonosnom času budite sa Rusijom i sa njenim narodom.

Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta
Frunze, Smilga, Bela Kun, M. Vladimirov

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE DRUGU LENJINU I CENTRALNOM KOMITETU RKP(b)

Br. 56/ud

12. novembar 1920. god.

Sad sam se vratio sa obilaska fronta. Obišao sam skoro sve divizije svih armija. Svuda sam naišao na vedro raspoloženje i uverenost iako crvenoarmejci trpe ogromna lišavanja zbog slabog smeštaja, nedostatka odeće i uopšte lošeg snabdevanja, što je posledica velikog zaostajanja komora ne samo armijske pozadine, nego i divizijske. Oslanjajući se na to odlučio sam se na forsiranje prevlaka samo živom silom boraca, a ne snagom naše tehnike, koja je sasvim zaostala. Po dobijanju zapovesti za napad na Krim pukovi su nezadrživo jurnuli i zauzeli niz vanredno jako utvrđenih položaja neprijatelja.

Sad čvrsto držimo jednu obalu Sivaša a sutra ujutru naša konjica, koja danas završava koncentraciju na određenim joj položajima, počinje gonjenje neprijatelja, razbijenog na njegovim utvrđenim položajima.

Jedinicama sam dao zadatak da strelovitim udarima dovrše razbijanje neprijatelja i da mu ni u kom slučaju ne dopuste da se ukrca u brodove. Nadam se da ćemo kroz 7 dana, računajući od 13. novembra, biti u Sevastopolju. Našoj jedinoj podmornici naredio sam da krene ka Sevastopolju i da ometa evakuaciju.

Da nije pasivnog držanja naše Azovske flote, koju je, navodno, sprečio led u Taganrogu, mogao bih garantovati da bismo zauzeli Kerč i Feodosiju za 3—4 dana. U sadašnjim uslovima nije isključena mogućnost da će neprijatelj pokušati da se zadrži na Kerčenskom poluotoku. No, to bi bili samo pokušaji, koje nesumnjivo nećemo dozvoliti. Svedok sam visoke borbenosti naše herojske pešadije u jurišima na Perekop i Sivaš. Jedinice su se provlačile ka žičanim preprekama kroz uske prolaze pod ubitačnom vatrom. Naši gubici su veoma veliki. Neke divizije su izgubile tri četvrtine svog sastava. Ukupan broj poginulih i ranjenih u jurišima preko prevlaka je najmanje 10 hiljada ljudi.

Armije fronta izvršile su svoju dužnost pred Republikom. Razoreno je poslednje gnezdo ruske kontrarevolucije i Krim će opet postati sovjetski.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SVERUSKOG CENTRALNOG IZVRŠNOG KOMITETA DRUGU KALINJINU PREPIS: KOMANDANTU 30. DIVIZIJE KOMANDANTU 4. ARMIJE

U dokumentu nije označen datum.

Druže Predsedniče! Izvolili ste mi predložiti da dam ime Sveruskog centralnog izvršnog komiteta onoj diviziji fronta koja bude ispoljila najveću hrabrost u borbama sa neprijateljem. Vi ste ranije mislili da će to biti 30. streljačka divizija i ja sam srećan što Vas mogu izvestiti da je divizija u potpunosti opravdala Vaše nade. Ona je pod borbom prevalila ogromno prostranstvo i borbom je zauzela jako utvrđene položaje ne-

prijatelja u rejonu st. Saljkovo i Čongar i time obezbedila naše dalje uspehe. Najzad, u borbama 10 i 11. novembra, pod žestokom vatrom neprijatelja, u vanredno teškim uslovima, divizija je na juriš zauzela Sivaški i Čongarski most, i pošto je zauzela jednim udarom niz utvrđenih položaja neprijatelja upala je na Krim.

Frunze

DIREKTIVA ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0361/s, 1132/op

Harkov **13. novembar 1920. g. 2 časa**

Nizom natčovečanskih napora naša herojska pešadija 6. i 4. armije savladala je neprijatelja na utvrđenim položajima i, pošto je razbila trupe koje su ih branile, probila se zajedno sa konjicom. Zaplenjeno je mnogo topova, milioni komada pešadijske municije, oklopna kola i tenkovi i drugi materijal. Neprijatelj se u panici povlači u dva pravca: ka Jevpatoriji, Simferopolju, Sevastopolju i ka Feodosiji i Kerču.

Odstupanje će, kako izgleda, obezbeđivati konjica neprijatelja, koja je relativno dobro očuvana. Nije isključen pokušaj neprijatelja da se zadrži na liniji Feodosija — Arabat, radi stvaranja mogućnosti za prebacivanje ostataka vojske na kavkasku obalu. Zadatak armija fronta je da najkasnije 20. novembra ovladaju čitavom teritorijom Krima i unište poslednje ostatke žive sile neprijatelja.

U tom cilju naređujem:

Prvo. Komandantu 6. armije — ostaviti jednu diviziju za obezbeđenje svoje pozadine u rejonu Perekopske prevlake a sa ostalim snagama armije energično nastupati pravcima prema Jevpatoriji, Simferopolju, Sevastopolju i Jalti. Izdvojiti poseban odred za čišćenje rta Krimskog poluotoka severozapadno od Jevpatorije.

Drugo. Komandantu 4. armije — osigurati svoju pozadinu jednom divizijom u rejonu Saljkovo, Džankoj, Geničesk a sa ostalim snagama armije nastupati u pravcu Feodosija — Kerč. 3. konjički korpus uputiti preko Karasubazara prema Feodosiji.

Treće. Komandantu 2. konjičke armije i Ustaničkoj armiji — po izbijanju na železničku prugu Džankoj — Feodosija u rejon Sejtljar ubrzano goniti neprijatelja u pravcu Feodosija — Kerč sa zadatkom da mu se ni u kom slučaju ne dozvoli ukrcavanje u brodove u navedenim mestima i da se grad Kerč zauzme najkasnije 22. novembra. Kada 46. divizija uhvati vezu sa jedinicama 4. armije, vratiti je komandantu te armije.

Četvrto. Komandantu 1. konjičke armije — po izbijanju na železničku prugu Džankoj — Sevastopolj u rejon st. Tašlj-Dair, najenergičnije goniti neprijatelja opštim pravcem prema Simferopolju i Sevastopolju, koji se mora zauzeti najkasnije 19. novembra. Glavnim zadatkom smatrajte uništenje žive sile neprijatelja i sprečavanje ukrcavanja u brodove.

Peto. Granična linija između 6. i 4. armije Agajman, Džankoj, Karasubazar, Tuak, za 4. armiju sve uključno.

Šesto. Komandantu vazduhoplovstva Južnog fronta — pošto naše jedinice zauzmu st. Džankoj, formirati u njenom rejonu isturenu avio-bazu i odatle organizovati svakodnevna letenja za bombardovanje luka Jevpatorije, Sevastopolja, Jalte, Feodosije i drugih ometajući time plansku evakuaciju neprijatelja.

Sedmo. Krajem svakog dana izveštavati o rezultatima napada i o namerama za sledeći dan.

Osmo. Prenošenje ove zapovesti svim adresantima izvršiće načelnik veze Južnog fronta.[86]

Deveto. O prijemu i o izdatim naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST KOMANDANTU POMORSKIH SNAGA JUŽNOG FRONTA

Br. 0089/oš

st. Melitopolj 15. novembar 1920. god.

Preko radija se saznaje da su brodovi neprijatelja koji su isplovili pretovareni, zapali u teškoće zbog nedostatka uglja i pijaće vode. U takvim uslovima brodovi neće moći da otplove daleko od obale i našim podmornicama se otvaraju najšire mogućnosti.

Naređujem da se razvije najenergičnije dejstvo podmornica i da se likvidiraju pokušaji neprijatelja da umakne pomorskim putem ispred udara naših armija.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

TELEGRAM PREZIDIJUMU SVEUKRAJINSKE KONFERENCIJE KOMUNISTIČKE PARTIJE

Br. 0084/pš

15. novembar 1920. god.

Armije Južnog fronta upućuju preko konferencije pozdrav čitavom komunističkom proletarijatu Ukrajine. Srećan sam što mogu javiti da besprimeni heroizam koji su ispoljile jedinice fronta u proteklim borbama u Severnoj Tavriji i u rejonu krimskih prevlaka danas već daje sjajne plodove. Juče, 14. novembra, zauzeli smo Simferopolj i Feodosiju. Neprijatelj je demoralisan i nema snage da pruža otpor. Danas-sutra očekujem pad Sevastopolja.

Još nekoliko dana i čitava teritorija Krima će biti očišćena od belogardejštine. Crvena armija fronta, ponosna na svoje uspehe, još se više ponosi time što ovi uspesi stvaraju mogućnost za početak mirne kulturno-privredne izgradnje.

Konferencija komunista čitave Ukrajine, koja počinje svoj rad u ovom prelomnom momentu naše istorije, nesumnjivo će stvoriti program za bližu budućnost i otvoriti široke perspektive privrednog uspona sovjetskih republika. Još jednom srdačan pozdrav svim drugovima.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

RADIOGRAM PRDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE DRUGU LENJINU CK RKP, CK RKPU REDAKCIJAMA »IZVESTIJA«, »PRAVDA« I PREKO RADIJA SVIMA-SVIMA-SVIMA

Br. 0093/pš

Melitopolj 15. novembar 1920. god.

Danas su naše jedinice ušle u Sevastopolj. Snažnim udarima crvenih pukova konačno je slomljena južnoruska kontrarevolucija. Namučena zemlja može pristupiti lečenju rana, dobijenih u imperijalističkom i građanskom ratu. Revolucionarni entuzijazam koji je ispoljila Crvena armija u prošlim borbama garantija je da će i na polju mirne izgradnje trudbenička Rusija pobediti ništa manje sjajno. Crvene armije Južnog fronta upućuju svoj pozdrav i čestitaju pobedu radnicima i seljacima Rusije i čitavog sveta i svim vođama svetske revolucije.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

TELEGRAM V. I. LENJINU

Br. 0097/pš

st. Džankoj 16. novembar 1920. god.

Naša konjica danas je zauzela Kerč. Južni front je likvidiran.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 226/00105/pš

grad Simferopolj 17. novembar 1920. god.

Sadržaj: O potpunom porazu bandi barona Vrangela u Pridnjeprovlju kod Juzovke i Volnovahe, o vanrednoj hrabrosti 51. i 15. pešadijske divizije, o herojskom jurišu 30. pešadijske divizije i o junačkom dejstvu 1. i 2. konjičke armije.

I pored veštih manevara i snalažljive taktike, baron Vrangel je pretrpeo potpun poraz u svojim pokušajima da se učvrsti u Pridnjeprovlju (teritorije uz Dnjepar — prim. prev.).

Hrabre jedinice 13. armije razbile su kod Juzovke i kod Volnovahe Donce i Kubance, koji su kao uslov navalili na Donjecki bazen. Izbijanje neprijatelja na desnu obalu Dnjepra kod Aleksandrovska i Nikopolja završilo se porazom njegovog 1. korpusa i propašću njegove najbolje konjice i to je bila prekretnica u ratu i početak propasti Vrangela.

Postepeni napad 6. armije na desno krilo kod kahovskog mostobrana doneo je neprijatelju iste rezultate — zastrašujući tenkovi i oklopna kola bili su zaustavljeni herojskom artiljerijom i pešadijom 51. i Latvijske divizije i ostali su kao plen ispred naših rovova.

20. oktobra armije Južnog fronta prešle su u odlučno nastupanje od Dnjepra prema jugu i na melitopoljske neprijateljske položaje. U njegovu pozadinu prema Saljkovu i Geničesku krenula je 1. konjička armija, koja je tada pristigla. Pošto je predosećao neminovan kraj, neprijatelj se grčevito branio. U upornim borbama naša slavna vojska je napredovala, potiskivala i uništavala neprijatelja. Obuhvaćen sa svih strana i odsečen od svoje pozadine, neprijatelj je ostavio mnogo zarobljenika, veći deo svoje artiljerije, sve rezerve hrane i municije i u neredu se povukao na poluotok, pokušavajući da se zakloni iza prirodne prepreke, kao što je Sivaš, i u utvrđenjima Perekopske i Čongarske prevlake, ali nikakve prepreke i utvrđenja nisu mogli zaustaviti pobedonosno nastupanje naših armija. 15 divizija je zaobišla Perekopski nasip preko Sivaša i 11. novembra njega su na juriš zauzele herojske jedinice 51. divizije.

Očajnički otpor neprijatelja na jušunjskim položajima bio je slomljen i jedinice 51, 15. Latvijske divizije izbile su 12. novembra na Krim. Istovremeno, i pored jake odbrane Čongarske prevlake, heroji 30. pešadijske divizije prešli su preko sivaških prelaza i 12. novembra pod borbom izbili do Džankoja.

Jedinice 2. konjičke armije likvidirale su poslednje pokušaje neprijatelja da obezbedi povlačenje od Džankoja za Kerč. Vrata u Krim bila su otvorena.

Jedan za drugim pali su Simferopolj, Feodosija, Sevastopolj i Kerč. 16. novembra ceo Krim je bio u našim rukama. Pobedničke crvene zastave su pobodene na obali Crnog mora. Baron — avanturista pobegao je u Carigrad napuštajući svoju vojsku i ostavljajući da se spasava ko kako zna i ume.

Povezana batinaškom disciplinom, armija Vrangela, koja je ratovala za tuđe interese, raspala se na isti način kao i njoj slične skupine Kolčaka, Judeniča i Denjikina.

Ratni drugovi crvenoarmejci, komandanti, komandiri i komesari, vašim herojskim naporima, dragocenom krvlju radnika i seljaka osvojen je Krim. Uništen je poslednji oslonac i nada ruskih buržuja i njihovih pomagača — inostranih kapitalista. Odsad crvena zastava — zastava borbe i pobede — vijori u dolinama i na brežuljcima i kao preteće priviđenje progoni ostatke neprijatelja, koji traži spas na brodovima. Prošlo je 50 dana otkad je stvoren Južni front. U ovom kratkom roku, zahvaljujući vašoj čvrstini i energiji, likvidirana je pretnja neprijatelja Donbasu, očišćeno je Pridnjeprovlje i osvojen čitav Krim.

Čast i slava poginulim u borbi za slobodu, večita slava tvorcima revolucije i oslobodiocima radnog naroda.

Naročito ističem vanrednu hrabrost 51. i 15. pešadijske divizije u upornim borbama kod Jušunja, herojski juriš 30. pešadijske divizije na čongarske prilaze, junačko dejstvo 1. i 2. konjičke armije koje su dvaput brže izvršile svoj zadatak od postavljenog roka, i sve ostale heroje, koji su izvojevali novu veliku pobedu naše Sovjetske Republike.

Da živi slavna Crvena armija!

Da živi konačna pobeda komunizma u svetu!

Zapovest pročitati u svim četama, komandama, eskadronima i baterijama.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta Južnog fronta — *Smilga*

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 00155/pš

st. Lozovaja 24. novembar 1930. god.

23. novembra Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta naredio je komandi takozvane Ustaničke armije sledeće:

»Pošto su završena borbena dejstva protiv Vrangela, Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta smatra da je partizanska Ustanička armija izvršila svoj zadatak i predlaže Revolucionarnom vojnom sovjetu Ustaničke armije da bez odlaganja pristupi pretvaranju partizanskih ustaničkih jedinica u redovne jedinice Crvene armije.

Ratna situacija više ne zahteva postojanje Ustaničke armije kao posebne organizacije. Suprotno tome, postojanje pored jedinica Crvene armije odreda posebne organizacije i zadataka dovodi do nedopustivih pojava. U poslednje vreme zabeleženo je sledeće:

Prvo. 12. novembra u selu Mihajlovka ubijeno je i svučeno do gole kože 12 crvenoarmejaca.

Drugo. 16. novembra u selu Pologi posečeno je sabljama nekoliko crvenoarmejaca, koji su išli u pokretno artiljerijsko skladište po oružje.

Treće. 17. novembra banda na čelu sa komandirom voda 2. konjičkog puka Mahnoa, posekla je sabljama komandira voda 276. puka.

Četvrto. 21. novembra oko sela Verbovaja opljačkan je veterinar 3. ambulante 42. divizije.

Peto. Prema izveštaju komandanta 373. puka 21. novembra u selu Guljaj-Polje komandant puka mahnovske armije oduzeo je dvojici crvenoarmejaca pozadinaca 373. puka 35 hiljada metaka, 15 pušaka, nekoliko ručnih bombi i delove mitraljeza.

Šesto. U rejonu B. Tokmak banditi su ubili magacionera 9. pešadijske divizije, koji je sprovodio odeću.

Sedmo. 17. novembra u selu Ivanovka ubijeno je šest crvenoarmejaca 2. konjičke brigade.

Osmo. U rejonu sela Žerebci opljačkano je odeljenje za snabdevanje 23. divizije i napadnuta komora internacionalne konjičke brigade. Ranjen je komandir transporta i ubijeno nekoliko crvenoarmejaca.

U mestima gde su smeštene bande ustanika oni ubijaju sovjetske nabavljače hrane i time pomažu kulacima u borbi protiv proletarijata, crvenoarmejaca i siromašnih seljaka. Frontovske jedinice Ustaničke armije su odrekle poslušnost 20. novembra kad su dobile naređenje da idu na Kavkaz. Mnogobrojne grupe koje sebe nazivaju mahnovcima pljačkaju i vrše nasilje po celoj Ukrajini.

Sve je to navelo Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta da preduzme mere za obustavljanje nereda u rejonu fronta i radi toga on predlaže Revolucionarnom vojnom sovjetu Ustaničke armije:

1. Da sve jedinice Ustaničke armije koje se nalaze na Krimu odmah uđu u sastav 4. armije i da ih Revolucionarni vojni sovjet te armije preformira.

2. Da se rasformira Uprava za nova formiranja u Guljaj-Polju i da se borci upute u rezervne jedinice armije, prema uputstvu komandanta rezervne armije.

3. Da revolucionarni vojni sovjet Ustaničke armije objasni borcima potrebu ovih mera«.

Borci Južnog fronta, vi vidite iz činjenica navedenih u zapovesti kakva se odvratna situacija anarho-banditske samovolje i raspuštenosti stvorila u našoj pozadini.

Tek da zabašure stvar, Mahno i njegov štab poslali su u borbu protiv Vrangela šačicu svojih sledbenika, a sami su, iz nekih nepoznatih razloga, zaseli u pozadini fronta sa ostalim bandama. Sad sve to postaje jasnije. Gospoda mahnovci, umesto da se bore protiv Vrangela upustili su se u borbu sa transportima naših divizija; oni ubrzano organizuju i naoružavaju, pljačkajući naše transporte, nove odrede. Od polovine novembra na teritoriji koju drže banditi vrši se mobilizacija seljaka, i to uglavnom kulaka. Sem toga, sprovodi se pojačana agitacija u mnogobrojnim gomilama zarobljenika belogardejaca u cilju njihovog uvlačenja u odrede bandita.

Pitanje je sad protiv koga se vrši ova priprema: ako je to protiv Vrangela — pa on je već nestao, zahvaljujući herojskim naporima naših crvenih boraca; ako je protiv Petljure — ali i on tavori svoje poslednje dane zajedno sa Bulah-Bulahovičem, pod udarcima crvenih pukova Zapadnog i Jugozapadnog fronta. Savršeno je jasno da se sve to čini kao priprema za borbu protiv Crvene armije.

Naravno, samo onaj ko je potpuno izgubio glavu može pomišljati na takvu borbu, ali vođi mahnovskih bandi, koji su navikli na raspusni život, pljačku i samovolju, nemaju kad da misle o tome. Oni osećaju da je, eto, već jednom i u Rusiji došlo vreme za likvidaciju građanskog rata.

Oni osećaju da uskoro nikakvi junaci mahnovskog ili sličnog tipa neće moći da vrše svoju rabotu. I, osećajući to, spremni su da upadnu u poslednju avanturu koristeći nezadovoljstvo kulačkog sloja na selu sovjetskom vlašću. Naša je dužnost, drugovi, da sasečemo u samom korenu ovaj glup i štetan poduhvat.

Do 26. novembra ja ću čekati odgovor na naređenje o kojem je gore rečeno. U slučaju ako ga ne dobijem, a to je najverovatnije sudeći po poslednjim izveštajima o pokretima mahnovskih odreda i o nizu novih napada na naše jedinice, onda će crveni pukovi fronta, koji su svršili sa Vrangelom, progovoriti na drugi način sa mahnovskim delijama.

Drugovi crvenoarmejci, komandanti, komandiri i komesari, budite spremni da svakog momenta zatrete seme kulačko-anarhističke avanture koja se priprema.

Sa mahnovštinom treba svršiti odmah. Sve jedinice neka dejstvuju, smelo, odlučno i nemilosrdno. Sve bande treba da budu uništene u najkraćem roku a svim kulacima oružje oduzeto i vraćeno u državna slagališta.

Ubeđen sam da će slavni borci onih jedinica fronta koji budu dobili ovaj zadatak potpuno opravdati poverenje Republike.

Zapovest pročitati u svim četama, eskadronima, baterijama i komandama.

Komandant Južnog fronta — *Frunze-Mihajlov*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 00181

Harkov **26. novembar 1920. god.**

Komandant Ustaničke armije Mahno nije udovoljio zahtevima Revolucionarnog vojnog sovjeta Južnog fronta, postavljenim 23. novembra, o raspuštanju partizanskih odreda koji prave nered. Mesto toga, Mahno je otvoreno istupio protiv sovjetske vlasti i Crvene armije, proglasio mobilizaciju u rejonu Guljaj-Polje i počeo neprijateljstva napadajući pojedine odrede Crvene armije. Na osnovu toga naređujem:

Prvo. Jedinice fronta da smatraju Mahnoa i sve njegove odrede neprijateljima Sovjetske Republike i revolucije.

Drugo. Starešinama svih jedinica Crvene armije — svaka jedinica koja ima kontakt sa odredima Mahnoa da ih razoružava a svakog koji pruža otpor da uništi.

Treće. U najkraćem roku očistiti celu teritoriju USSR od ostataka bandi i obezbediti mogućnost mirne izgradnje.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

DIREKTIVA ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 322/š

27. novembar 1920. god.

Usled odricanja Mahnoa da ispuni zahtev Revolucionarnog vojnog sovjeta fronta za rasformiranje njegovih jedinica i otvorenog oružanog sukoba sa nama, jedinice fronta otpočele su izjutra 26. novembra aktivna dejstva protiv mahnovskih bandi.

Naređujem:

Prvo. Borbu voditi do kraja odlučno i nemilosrdno sa ciljem da se potpuno unište sve bande i sva žarišta banditizma.

Drugo. Posle zauzimanja rejona razmeštaja mahnovskih odreda sprovoditi nemilosrdno razoružavanje čitavog stanovništva.

Treće. U slučaju ako bi neka jedinica neprijatelja uspela da umakne našim udarima, goniti je konjičkim jedinicama neprekidno i do potpunog uništenja, ne sputavajući sebe nikakvim granicama, imajući u vidu potpuno uništavanje svih ostataka grupa.

Četvrto. Da bi Revolucionarni vojni sovjeti armija mogli u svim rejonima obuhvaćenim banditizmom svojom vlašću da konačno uspostave red i stvore organe revolucionarne vlasti, određujem sledeće pozadinske rejone:

4. armije — r. Dnjepar, r. Ploska Osokorovka, Slavgorod, Čaplino, Andrejevka, r. Suhije Jali, st. Dolja, Melitopolj — sve uključno za 4. armiju; r. Ploska Oskorovka, Slavgorod uključno, Sineljnikovo isključno,

Dmitrijevsko, Aleksandrovka, Perevoločna — za 1. konjičku armiju; Sineljnikovo, Dmitrijevka, Petropavlovka, st. Čaplino — za frontovski odred druga Bihovskog.

2. konjička armija da nastavi pokret i da se prikupi u rejonu Cerekonstantinovka, Turkenovka, st. Volnovaha. Štab 2. konjičke armije — u Volnovahi. U ovom rejonu bez odlaganja pristupiti likvidiranju bandi i razoružavanju stanovništva. Dalji pravac kretanja i vreme polaska iz ovog rejona daće se naknadno.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA ARMIJA 4, 6, 1. KONJIČKE I 2. KONJIČKE, KOMANDANTU SNAGA BEZBEDNOSTI, KOMANDANTU POZADINE 4. ARMIJE DRUGU GRINŠTEJNU

Br. 00449/s, 1508/op

Harkov — 5. decembar 1920 god.

Južnom frontu je postavljen zadatak da u najkraćem roku konačno likvidira mahnovštinu, kako bi se moglo pristupiti sovjetskoj izgradnji i provođenju kampanje za prikupljanje hrane.

Odlučio sam da koncentričnim nastupanjem sa severozapada, severa i istoka sabijem ostatke mahnovskih odreda uz Azovsko more i da ih tu bez milosti uništim.

Naređujem:

Prvo. Komandantu 6. armije — po prijemu ovoga vratiti 3. konjički korpus u sastav 4. armije.

Drugo. Sve jedinice koje su danas potčinjene drugu Grinštejnu, od 24 časa 6. decembra stavljam pod komandu komandanta 4. armije. Komandant 4. armije odmah da dođe u Melitopolj sa potrebnim delom štaba i da preuzme u svoje ruke komandu jedinicama koje dejstvuju protiv mahnovaca. Po dolasku komandanta 4. armije u Melitopolj, ukidam dužnost komandanta pozadine 4. armije. Po prikupljanju 4. bogučarske brigade u rejonu Pokrovsko, Mal. Mihajlovka, komandant 4. armije staviće je pod komandu komandanta snaga bezbednosti. Ostale snage koje dejstvuju na mahnovskom frontu grupisati do uveče 5. decembra na liniji Nogajsk, Černigovka, st. Pologi, st. Gajčur. Na levom krilu grupisati više snaga.

Treće. Komandantu 1. konjičke armije — nastaviti likvidaciju banditizma u armijskom rejonu na desnoj obali Dnjepra. 4 konjička divizija i jedinice koje su najbliže Novomoskovskom rejonu bez odlaganja da likvidiraju sve ustaničke odrede i bande u Novomoskovskom i Pavlogradskom rejonu. Ovaj zadatak izvršite širokim obuhvatanjem ovog rejona sa severa, istoka i jugoistoka a zatim koncentričnim nastupanjem potisnite bande ka Dnjepru i uništite ih.

Četvrto. Komandantu snaga bezbednosti — do uveče 10. decembra grupišite jedinice na liniji Pokrovsko, B. Mihajlovka, Bogatir, st. Kuharovka. Komandant snaga bezbednosti sa potrebnim štabom da se smesti na st. Meževaja.

Peto. Komandantu 2. konjičke armije — nastaviti koncentraciju jedinica armije na liniji Krasna Gorka, st. Dolja, st. Volnovaha, Marijupolj. Koncentraciju završiti do uveče 10. decembra. Štab armije na st. Volnovaha.

Šesto. U čestim sukobima sa mahnovcima sve do uveče 10. decembra dejstvovati tako da ih nipošto ne udaljujete od rejona Guljaj-Polje. Potrebno je da do tog vremena što veći broj mahnovskih odreda bude tu opkoljen.

Sedmo. 11. decembra sve jedinice da budu spremne za početak koncentričnog napada za uništavanje mahnovštine bez ikakve milosti. Zato je potreban raspored naših jedinica u nekoliko linija u šahovskom poretku, da ne bi ostalo mesta za proboj pojedinih mahnovskih odreda. Pri sužavanju našeg prstena za vreme napada, povećati dubinu rasporeda naših jedinica stvaranjem rezervi.

Osmo. Granične linije: između 4. armije i jedinica bezbednosti — Novonikolajevka, st. Makarenko, r. Jančur, sve za 4. armiju: između jedinica bezbednosti i 2. konjičke armije — Demidovka, Vsesvjatsko, Novopetrikovka, sve za 2. konjičku armiju. Granične linije imaju uslovan karakter i u zavisnosti od situacije komanda svake grupe je dužna da, ne obraćajući pažnju na njih, preduzima sve mere za uništenje neprijatelja.

Deveto. Skrećem pažnju komandantima armija i načelnicima grupa da su potrebna odlučna i brza dejstva i da treba ispoljiti svu energiju za izvršenje ovog zadatka koji ima ogroman državni značaj.

Komandant Južnog fronta i Član Revolucionarnog
vojnog sovjeta — *M. Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA ARMIJA 4, 6, 1. KONJIČKE I 2. KONJIČKE, KOMANDANTU SNAGA BEZBEDNOSTI, KOMANDANTU REZERVNE ARMIJE KOMANDANTU UKRAJINSKE RADNE ARMIJE OKRUŽNIM VOJNIM KOMESARIMA KIJEVA I HARKOVA KOMANDANTU CRNOMORSKOG UTVRĐENOG REJONA

Br. 0448/s, 1507/op

Harkov **6. decembar 1920. god.**

Uporedo sa zadatkom uništenja mahnovskih bandi, potrebno je i potpuno razoružanje rejona obuhvaćenih banditizmom i neodložno organizovanje najsiromašnijeg stanovništva, koje bi nam poslužilo kao oslonac sovjetske izgradnje na selu. U tom cilju n a r e đ u j e m :

Prvo. U svim selima koja budu zauzeta vršiti pretres svakog stanovnika i oduzimati oružje koje se kod stanovništva nađe.

Drugo. Na zborovima stanovnika saopštiti svima da će u slučaju ako se kod nekog nađe sakriveno oružje, krivac biti streljan.

Treće. U svim slučajevima napada na naše jedinice ili na pojedince crvenoarmejce, kažnjavati stanovništvo sela i rejona u čijim je granicama izvršen napad uzimanjem kontribucije.

Četvrto. Prilikom streljanja ili uzimanja kontribucije strogo voditi računa o klasnoj pripadnosti stanovništva. Represalijama treba da budu podvrgnute samo kulačke vrhuške sela i na njihov račun treba pružiti svaku pomoć siromašnom delu stanovništva istog sela.

Peto. Politička odeljenja jedinica odmah da počnu sa organizovanjem revolucionarnih komiteta i komiteta siromaha u svim rejonima koji budu očišćeni od bandi.

Šesto. O svim preduzetim merama i o rezultatima obaveštavati me svakodnevno.

Komandant Južnog fronta i Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *M. Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 4, 6, 1. I 2. KONJIČKE ARMIJE KOMANDANTU SNAGA BEZBEDNOSTI, KOMANDANTU REZERVNE ARMIJE, KOMANDANTU UKRAJINSKE RADNE ARMIJE, OKRUŽNIM VOJNIM KOMESARIMA KIJEVA I HARKOVA, KOMANDANTU CRNOMORSKOG UTVRĐENOG REJONA

Br. 0450/s, 1509/op

6. decembar 1920. god.

Likvidaciju mahnovštine i uopšte banditizma u Ukrajini, Revolucionarni vojni sovjet Republike smatra najvažnijim državnim zadatkom. Obaveštavajući o tome sve komandante armija, okružne vojne komesare i komandante utvrđenih rejona, naređujem da za izvršenje ovog zadatka upotrebite sve snage i sredstva koja su vam poverena. Naređujem da objasnite celokupnom starešinskom i crvenoarmejskom sastavu svu važnost i ozbiljnost postavljenog zadatka. Svaku pojavu slabog rukovođenja, aljkavosti itd. kažnjavati bez milosti.

Komandant Južnog fronta i Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *M. Frunze*

ZAPOVEST SVIM ORUŽANIM SNAGAMA UKRAJINE

Br. 1

Harkov — 6. decembar 1920. god.

§ 1

Radi upoznavanja i korišćenja saopštava se zapovest Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike br. 2660/532 od 3. decembra:

»U cilju objedinjavanja komande svim oružanim snagama koje se nalaze i dejstvuju na teritoriji Ukrajinske Sovjetske Republike u jednim rukama, Revolucionarni vojni sovjet Republike odlučio je:

1. Ustanoviti dužnost komandanta svih oružanih snaga u Ukrajini.

2. Za komandanta svih oružanih snaga u Ukrajini postaviti komandanta Južnog fronta druga *Frunzea*, koji će pored nove zadržati, i dosadašnju funkciju.

3. Komandantu svih oružanih snaga u Ukrajini potčinjavaju se u svakom pogledu sve jedinice aktivne vojske, uprave i ustanove koje se nalaze i dejstvuju na teritoriji Ukrajinske Sovjetske Republike, Harkovski i Kijevski vojni okrug, rezervna armija, jedinice Radne armije, jedinice bezbednosti (VNUS) i vojne ustanove na teritoriji ovih okruga.

4. Komandant svih oružanih snaga u Ukrajini ulazi u sastav Sovjeta narodnih komesara Ukrajinske Sovjetske Republike kao punomoćnik Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike sa pravom glasa.

5. Komandant svih oružanih snaga u Ukrajini rukovodiće i komandovaće jedinicama navedenim u tački 3. ove zapovesti uz pomoć postojećeg štaba i uprava Južnog fronta i neće stvarati specijalnu upravu za svoju novu funkciju.

6. Komandant Ukrajine potčinjava se neposredno Revolucionarnom vojnom sovjetu Republike.

7. Štab Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike doneće u najkraćem roku uredbu o komandantu svih oružanih snaga u Ukrajini.

Zapovest preneti telegrafskim putem.

Zamenik Predsednika Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike *Skljaski*.
Glavnokomandujući svih oružanih snaga Republike *Kamenjev*.
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike *Daniševski*«.

Izvršavajući zapovest Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike br. 2660/532 od 3. decembra o.g. danas sam primio dužnost komandanta svih oružanih snaga u Ukrajini.

§ 3

Sve uprave i ustanove štaba Južnog fronta privremeno ostaju u nepromenjenom obliku.

§ 4

Zapovest preneti telegrafskim putem.

Komandant svih oružanih snaga u Ukrajini — *M. Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 296

7. decembar 1920. god.

Front je dobio poklon od radničkih organizacija Ivanovovoznesenskog rejona — 3 vagona tople odeće, koje je komisija za prikupljanje odeće pri Ivanovo-voznesenskoj gubernijskoj RKP (boljševika) odredila za Južni front kao poklon 6. armiji.

Sem toga, predstavnici komisije koji su dopratili poklon izjavili su da se u putu nalaze još 2 vagona odeće koji se stavljaju na raspolaganje frontu.

Revolucionarni vojni sovjet u ime jedinica fronta izražava srdačnu zahvalnost za ljubav i brigu svim radnicima Ivanovo-voznesenskog rejona, Ivanovo-voznesenskom gubernijskom komitetu partije, Gubernijskom izvršnom komitetu i Gubernijskoj komisiji za prikupljanje odeće.

Briga koju je pokazala pozadina potvrđuje čvrstinu njene veze sa frontom.

Pozadina ne zaboravlja svoju braću — borce za ideje radničko-seljačke vlasti.

Južni front, sa svoje strane, čvrsto će braniti interese Republike od svih pokušaja kako ruske tako i svetske kontrarevolucije.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 307

Harkov **8. decembar 1920. god.**

§ 1

Za jačanje sovjetskog i privrednog rada u pozadini, a kao potvrda i dopuna telegrafskih uputstava datih političkim odeljenjima fronta i političkim odeljenjima armija br. 18206, 18290, 18560, i 18559, NAREĐUJEM da se privremeno otkomanduju iz armije 3200 komunista i to:

iz 4. armije — 1300, iz 6. armije — 1400, iz 2. samostalnog konjičkog korpusa — 500.

§ 2

Otkomandovani iz armija ne brišu se sa evidencije političkih odeljenja armija već se smatra da su i dalje u redovima Crvene armije kao privremeno upućeni na pozadinski rad. Nijedan politički radnik ne može biti otkomandovan bez odobrenja Političkog odeljenja fronta. Pre no što se objavi ova zapovest, dostaviti Političkom odeljenju fronta po kuriru spiskove određenih za otkomandovanje.

§ 3

U određeni broj otkomandovanih ljudi moraju da uđu rudari, metalci i drugi politički radnici, koje je ranije tražilo Političko odeljenje fronta.

§ 4

Otkomandovani mogu biti samo članovi partije, dok kandidati za članove partije mogu biti otkomandovani samo u slučaju ako su visokokvalifikovani radnici ili službenici.

§ 5

Među otkomandovanim mora da bude najmanje 20% odgovornih radnika.

§ 6

Otkomandovanje će izvršiti politička odeljenja armija i ono mora biti završeno 15. decembra.

§ 7

Sve otkomandovane upućivati u Političko odeljenje fronta sa pojedinačnim spiskom u koji treba uneti podatke o dužnosti koju pojedinac vrši.

§ 8

Politička odeljenja armija će svakog dana izveštavati Političko odeljenje fronta direktnom telegrafskom vezom o broju upućenih na raspolaganje frontu.

§ 9

Zapovest preneti telegrafskim putem.

Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta — *M. Frunze, S. Gusev*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0496/s, 1597/op

10. decembar 1920. god.

Prema poslednjim podacima Mahno se podelio na više odreda i 6 — 7. decembra se povukao iz rejona S. Kermenčik na jug u rejon Carekonstantinovka, sa namerom, izgleda, da tamo objedini bande koje samostalno dejstvuju.

Naređujem:

Prvo. Izvršavajući raniji zadatak za opkoljavanje i potpuno uništavanje bandita, dejstvujuće grupe treba da suze prsten okruženja i najkasnije uveče 12. decembra da čvrsto posednu liniju: a) jedinice 4. armije na levom krilu — Pologi, Marfpolje, Turkenovka, Čistopolje uključno; b) Severna grupa druga Ejdemana — Prijutnaja, s. Kermenčik uključno; c) 2. konjički korpus — Novopetrikovka uključno, N. Karakuba, Začatjevska, Rozengarter, st. Nikoljska, Manguš uključno.

Drugo. Izjutra 13. decembra svim snagama preći u opšti napad uništavajući sve bande bez milosti. Do 16. decembra u pojasu nastupanja sve do Azovskog mora ne sme da ostane nijedan bandit.

Treće. Nastupati usaglašeno, rame uz rame sa susedom, bez razmaka nepokrivenih vatrom. Imajući u vidu pokretljivost neprijatelja, držati u pozadini veće rezerve i po meri napredovanja povećavati borbeni raspored po dubini. Ni u kom slučaju ne stvarati linijski raspored neprekidnog streljačkog stroja.

Četvrto. Dobro organizovati vezu, kako duž fronta tako i po dubini rasporeda. Izviđanje vršiti neprekidno i zato široko koristiti sve raspoložive avione.

Peto. Sve rejone koje jedinice budu prošle najpažljivije prokontrolisati pomoću specijalno izdvojenih pozadinskih odreda i uništiti sve zaostale i skrivene bandite.

Šesto. Po odlasku jedinica 4. armije i 2. konjičkog korpusa sa linije Marfpolje — Novopetrikovka na jug, severna grupa druga Ejdemana koja predstavlja rezervu fronta, zauzeće rejon Turmenovka, S. Kermenčik, Nova Petrikovka, Krasnosalka radi stvaranja druge zaprečne linije sa severne strane. Pažljivo očistiti ovaj rejon od ostataka bandi i biti spreman ukoliko bude neophodno da se na prvi zahtev komandanta grupe izvede udar u svim pravcima po neprijateljskim grupama.

Sedmo. Granične linije: a) između 4. armije i Severne grupe — Mečetna, Grigorjevka, Čistopolje, Svjatoduhovka, sve za 4. armiju uključno; b) između Severne grupe i 2. konjičkog korpusa — Ulakli, S. Kermenčik, Prijut, sve sem S. Kermenčik za konjički korpus zaključno; c) u daljem napadu između 4. armije i 2. konjičkog korpusa — Prijut, Lejagle, Blagoveščenka, Berestovo, selo Novospasovska, sve za konjički korpus zaključno. Granične linije date su uslovno. Pri promeni grupacije neprijatelja zahtevam da jedinice ispolje široku inicijativu i najodlučnija dejstva bez ikakvih ograničavanja. Jedinice koje dođu u dodir sa neprijateljem mogu smatrati zadatak izvršenim tek posle njegovog potpunog uništenja.

Osmo. Komandantu 1. konjičke armije — najkasnije 16. decembra završiti likvidaciju bandita u rejonu Novomoskovska i Konstantinograda

Deveto. O prijemu i o izdatim naređenjima hitno izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTU 1. KONJIČKE ARMIJE

Br. 0505/s, 1616/op

11. decembar 1920. god.

Iako su ranije bila data odgovarajuća uputstva i naređenja, 4. konjička divizija dejstvuje u vidu manjih odvojenih grupa. Naređujem da se pripremi opšti udar radi okružavanja i potpunog uništavanja bandi i ne dopuštati da se neprijatelj plaši i rasteruje upućivanjem odvojenih eskadrona.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTU 2. KONJIČKOG KORPUSA

Br. 0506/s, 1617/op

Harkov — 11. decembar 1920. god.

Sadašnjim rasporedom konjičkog korpusa stvoreni su veliki međuprostori između divizija korpusa. Postoje osnove za pretpostavku da će

neprijatelj pokušati da se probije u severoistočnom i jugoistočnom pravcu. Nedopustivo je stvaranje praznog prostora između st. Volnovaha i varoši Marijupolja. Naređujem da se preduzmu sve mere za popunu međuprostora zgušnjavanjem rasporeda jedinica i da se budno osmatraju međuprostori između jedinica.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0529/s, 1673/op

15. decembar 1920. 18 čas. 00 min.

Sateran u selo Andrejevku i opkoljen u njemu od strane naših jedinica, 14. decembra uveče Mahno je iskoristio zločinačku nebudnost stražarskog osiguranja nekih jedinica i probio se prema severu. Uspela je da umakne sva masa njegove konjice i veći deo pešadije, koja se, izgleda, vozila na tačankama.* Oko ponoći 14. decembra grupa koja se probila stigla je do Konjskih Razdora. Dalji pravac kretanja i namere neprijatelja još nisu ustanovljeni.

Naređujem:

Prvo. Komandantu 4. armije — jedinicama 2. donske divizije odmah posesti rejon južno od linije B. Tokmak, Carekonstantinovka, st. Rozovka do obale Azovskog mora i smestiti štab divizije u centru ovog rejona. Od divizije zahtevati da brižljivo očisti rejon od većih i manjih bandi neprijatelja, da razoruža stanovništvo i pohapsi sve pristalice i pomagače Mahnoa. U ovom rejonu Donska divizija će ostati do dolaska 30. divizije. Ostale jedinice armije najkasnije 17. decembra da zauzmu liniju Grafska isključno, Žerebec zaključno i da likvidiraju ostatke bandi. Organizovati najpažljivije izviđanje i odlučno hvatati i uništavati bande koje bi pokušale da se probiju na jug. Konjički korpus u najkraćem roku pripremiti za izvršenje samostalnog zadatka neprestanog gonjenja i uništenja Mahnoa u kom cilju snabdeti korpus svim neophodnim sredstvima. U svim većim naseljenim mestima, koji su centri banditizma, stvoriti oslone tačke i držati garnizone uvek spremne za odlučan otpor banditizma.

Drugo. Komandantu 1. konjičke armije — sa konjičkom brigadom druga Novotnog nastaviti likvidiranje bandita u novomoskovskom i konstantinogradskom srezu i najkasnije 17. decembra stvoriti jaku konjičku grupu (4. konjička divizija i specijalna konjička brigada) u rejonu Novo-Voskresenska, Novonikolajevka, Grigorjevka (južno od st. Čaplino). Zadatak grupe — ne dozvoliti da Makno pobegne na severozapad i uništiti ga čim se pojavi. Ova grupa će, pored toga, izdvojiti i organizovati specijalni odred jačine najmanje 2000 sabalja sa dosta mitraljeza, na čelu sa energičnim komandantom radi izvršenja samostalnog zadatka gonjenja Mahnoa do njegovog potpunog uništenja.

---

* Laka dvoosovinska kola na konjsku vuču naoružanu mitraljezom.

Treće. Komandantu Severne grupe — povući jedinice ka severu i najkasnije 18. decembra skoncentrisati ih u rejonu Grigorjevka, Mal. Mihajlovka, Andrejevka sa zadatkom da obezbede železničku prugu st. Čaplino — st. Grišino i da ne dozvole Mahnou da umakne na sever. Odmah organizovati i držati u punoj gotovosti pokretan odred sastavljen od konjice i pešadije sa mitraljezima na tačankama za samostalno neprekidno gonjenje Mahnoa.

Četvrto. Komandantu 2. konjičkog korpusa — pored glavnog zadatka osiguranja Donbasa, jedinice korpusa najkasnije 18. decembra da zauzmu liniju duž reka Mokrije Jeli i Kobiljna od Vasiljevke uključno do Grafskaje zaključno. Nastaviti energično čišćenje čitavog rejona od bandita i odlučno uništavati sve odrede i bande neprijatelja koji bi pokušali da se približe položajima korpusa. U slučaju ako Mahno krene na sever ili u Donbas pre no što korpus posedne označenu liniju, dajte zadatak komandantu 12. konjičke divizije da goni neprijatelja do njegovog potpunog uništenja i da pri tome dejstvuje potpuno samostalno i prema sopstvenoj inicijativi.

Peto. Komandantima svih grupa — odmah organizovati stalno i brižljivo izviđanje, trupno i agenturno, kako bi se moglo pratiti kretanje neprijatelja, otkrivati njegove namere i preduzimati mere za njegovo uništenje ne očekujući naređenje za to. Obratiti naročitu pažnju organizaciji veze i uzajamnom obaveštavanju o situaciji.

Šesto. Specijalno izdvojenim pokretnim odredima 1. konjičke armije i Severne grupe, 3. konjičkom korpusu i 12. konjičkoj diviziji 2. konjičkog korpusa dati zadatak da samostalno gone neprijatelja i ne sputavati ih određenim rejonima, da se ne bi cepale ostale snage niti remetio raspored zaprečnih linija.

Sedmo. O prijemu zapovesti i o izdatim naređenjima hitno izvestiti.

Komandant oružanih snaga u Ukrajini — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — S. Gusev

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0546/s, 1707/op

17. decembar 1920. 23h 45'

16. decembra, posle višečasovne uporne borbe, jedinice Severne grupe uz sadejstvo konjice 3. korpusa razbile su prikupljene bande Mahnoa u rejonu Fjodorovka, Akimovka. Pešadija Mahnoa delom je uništena, delom se razbežala. Zaplenjeno je 8 topova, mnogo mitraljeza, oružja i velika komora. Jedinice Zavolške brigade zaplenile su crnu zastavu Mahnoa. Sam Mahno sa ostacima konjice — oko 400 — 500 sabalja — pobegao je prema B. Janisalu, Bogatiru. Jedinice 5. i 9. konjičke divizije gone begunce.

Naređujem:

Prvo. Komandantu 4. armije — konjica da nastavi gonjenje neprijatelja do njegovog potpunog uništenja, a pešadijske jedinice armije da zauzmu liniju Jelizavetovka, B. Janisal, st. Makarenko, st. Sofijevka,

Kičkas, sve zaključno, i da očiste od bandita čitav rejon ka jugu od navedene linije do Azovske obale.

Drugo. Komandantu 1. Konjičke armije — likvidirati bande u Pavlogradskom rejonu do granične linije sa 4. armijom prema jugu i na istok do linije Bogodar, st. Čaplino, Dimitrijevka, st. Lozova, sve zaključno.

Treće. Komandantu Severne grupe — posle likvidacije neprijatelja u sadašnjem rejonu, premestiti jedinice u rejon B. Mihajlovka, Andrejevka, Novo-Šavlovka i očistiti od bandita ceo rejon na istok do linije st. Grodovka, Selidovka, Anovka, na istoku sve zaključno.

Četvrto. Komandantu 4. armije i komandantu Severne grupe — obratiti posebnu pažnju na rejon sela Fjodorovka i okolna sela, izvršiti naročito strogo čišćenje od pešadije neprijatelja koja se razbežala, prikupiti odbačeno oružje i oduzeti oružje od stanovništva. U tom cilju opkoliti svako selo i hapsiti svako iole sumnjivo lice.

Peto. Komandantu 2. konjičkog korpusa — ostaviti pod svojom komandom grupu druga Magura, severno od Mariupolja, i očistiti od bandita rejon s. Gradovka, st. Kurahovka, Jekaterinovka, Zlatoustovsko, st. Nikoljska, Jalta, Mariupolj, Pavlopolj, st. Juzovo, st. Skotovata. Za samostalno gonjenje odreda koji je pobegao sa Mahnoom privremeno izdvojiti 2. konjičku diviziju i staviti je pod moju neposrednu komandu. Komandant 2. konjičke divizije goniće Mahnoa bez obzira u kom pravcu se ovaj kreće, ispoljavajući široku samoinicijativu i maksimalno naprežući sve snage. Divizija će mi biti odgovorna za hvatanje Mahnoa i potpuno uništenje njegovog odreda. Izveštaje upućivati preko najbližih vojnih štabova, železničkih stanica i pošta. Ovo naređenje će štab korpusa preneti komandantu 2. konjičke divizije.

Šesto. O prijemu zapovesti i o izdatim naređenjima izvestiti.

Komandant oružanih snaga u Ukrajini — *M. Frunze*

KNJIGA DRUGA

1921.

REORGANIZACIJA CRVENE ARMIJE[87]

Jedan od osnovnih uslova za obezbeđivanje maksimalne snage Crvene armije je njeno pretvaranje u jedinstven organizam, prožet odozgo do dole jedinstvom ne samo političke ideologije, nego i shvatanja karaktera vojnih zadataka koji stoje pred Republikom, načina njihovog rešavanja i metoda borbene obuke trupa.

Ovo jedinstvo, koje u celini čini — na opštoj bazi marksističkog učenja — skladan sistem vojnog gledanja uopšte kako Crvene armije tako i cele Republike (jedinstvena vojna doktrina — naučna teorija rata) jeste čvrsta osnova plana pripreme zemlje za rat, komandovanja i rukovođenja jedinicama. Ono treba da nađe konkretan izraz u svim vojnim uputstvima, pravilima i propisima.

Razrada jedinstvene ratne doktrine, kad se svetska revolucija razvija i kad građanski i polugrađanski ratovi postaju vrlo verovatni i u bliskoj budućnosti — ne može biti prepuštena samo vojnim stručnjacima. Pravilno rešenje može se naći samo zajedničkim naporima kako vojnih stručnjaka tako i svih političkih radnika koji su stekli dovoljno iskustva u izgradnji Crvene armije i njenoj borbi.

Pri predstojećoj reorganizaciji Crvene armije treba posebno uzeti u obzir ovaj momenat i stvoriti stvarnu mogućnost za pretvaranje »mozga« armije — njenog Generalštaba — u vojnoteoretski štab proleterske države.

Jedan od načina da se ovo postigne jeste da se: a) u sastav Generalštaba odmah uključe najistaknutiji vojno-politički radnici; b) oživi delatnost samog Generalštaba, c) izmeni metod obrazovanja budućih vojnih rukovodilaca spajanjem širokog opštenaučnog obrazovanja sa čisto vojničkim školovanjem (vojne akademije).

Državni izdavački zavod treba obavezati da hitno izda sve inostrane marksističke radove o vojnim pitanjima.

JEDINSTVENA VOJNA DOKTRINA I CRVENA ARMIJA

I

Jedno od najvažnijih pitanja na koje je usredsređena pažnja čitave naše savremene vojne misli jeste pitanje o takozvanoj »jedinstvenoj vojnoj doktrini«.

Ono je bilo predmet žive polemike čitavog niza vojnih stručnjaka u člancima objavljenim u sada već nepostojećem časopisu »Vojno delo«; tesno im se pridružuju misli naših vojnih radnika u armiji, o čemu svedoče zapisnici sa mnogih vojnih konferencija posvećenih pitanjima reorganizacije Crvene armije.

Sve to govori da postoji duboko teoretsko i praktično interesovanje, koje je ovo pitanje probudilo. Ali, na žalost, nije se pošlo dalje od običnog interesovanja, jer ne samo da za sada nemamo ni pokušaja da se izvrši bar sistematizovanje učenja o našoj vojnoj doktrini, već je i sama suština ovog pojma u priličnoj meri nejasna i neodređena.

Karakteristična su u tom pogledu raznolika mišljenja i gledišta koja su se pojavila u člancima naših starih vojnih stručnjaka. Ispalo je bukvalno po narodnoj »Koliko ljudi, toliko ćudi«. Iz izjava najkrupnijih predstavnika vojničke sredine dobija se zaključak da kod našeg starog Generalštaba uopšte nije postojalo neko određeno gledište o tom glavnom pitanju vojne teorije, šta više nije bilo ni jasne predstave u čemu se stvarno sastoji i samo pitanje, niti znanja da se ono pravilno postavi.

I sama činjenica koja, pre svega, govori o krajnjem siromaštvu vojnoteoretske zaostavštine, koju nam je ostavila u nasledstvo stara armija, dovoljna je da nas navede na žalosna razmišljanja u pogledu daljih pokušaja u tom pravcu. A moramo priznati da za slična strahovanja, nesumnjivo, ima razloga do izvesne mere, ali samo do izvesne mere.

Treba se samo setiti one društvene situacije u kojoj se razvila i stvorila misao naših starih drugova o vojnom delu. U atmosferi policijsko-samodržavnog režima, sa ugušenom svakom društvenom i ličnom inicijativom, u prilikama naše opšte i političke zaostalosti, pri krajnjoj rutini navika i pogleda u svim oblastima društvene aktivnosti, razumljivo je, da nije moglo biti govora o ma kakvom širokom naučnom stvaranju.

Sve ove nakaznosti odrazile su se naročito jasno na stvaranje našeg vojnog dela, gde je bespoštedno suzbijana istraživačka misao i gušena inicijativa. I, stoga, objektivno niko ne može okriviti stari Generalštab za onu zbunjenost i bespomoćnost, koje on pokazuje u nizu pitanja. Ali ipak činjenica ostaje činjenica, a sa njom mora računati svako kome leže na srcu interesi naše Sovjetske Republike i budući razvoj i jačanje njene vojne moći.

Mi smatramo da će, na temelju novostvorenih društvenih odnosa, u situaciji koja ne samo da dozvoljava već i direktno zahteva od svakog časnog građanina da pokaže maksimalnu energiju i inicijativu — i naša vojnoteoretska misao moći da se brzo razvije i očvrsne. Mi smatramo da će se i u redovima starog Generalštaba, nesposobnog da misli drukčije sem u granicama uskih okvira i ukorenjenih pojmova buržoaskog pogleda na svet, koje je skroz zasićeno duhom malograđanske tuposti i zaostalosti, naći priličan broj radnih ljudi koji će biti u stanju da sa svog duhovnog »ja« zbace ruho prastarog Adama.

I baš u toj sposobnosti — da sa sebe zbace zaostatke stare rutine, da se snađu u svoj toj složenosti pojava koje nastaju rušenjem starog sveta, da usvoje gledišta novih društvenih klasa koje stupaju na životnu arenu, baš u tome se i sastoji glavni uslov plodotvornosti teoretskog rada

naših drugova stručnjaka. A praktično iskustvo, koje su mnogi od njih već stekli u redovima Crvene armije, pružiće im za taj rad dovoljno materijala.

Sve ovo, zajedno sa aktivnošću mladog pokoljenja naših vojnih trudbenika, koje je tek počelo da širi krila, a izraslo je u toku revolucionarnih ratova iz najdubljih slojeva naroda, pruža nam punu uverenost da će se u najskorijoj budućnosti brzo pokrenuti stvar obrade našeg vojnog iskustva i stvaranja onih jedinstvenih pogleda na kojima mora da se zasniva borbena priprema Crvene armije, i čije odsustvo svi mi odozgo do dole teško osećamo.

Ovaj članak, koji pružam čitaocima, jeste pokušaj da se postavi pitanje o »jedinstvenoj vojnoj doktrini«, posmatrano sa stanovišta interesa radničke države i revolucije i da se pokaže put kojim, kako nam se čini, treba ići pri razrađivanju pitanja.

II

Pre svega, šta znači sam pojam »jedinstvena vojna doktrina«? U čemu je praktični smisao ove ideje?

Odgovor na ovo pitanje nameće se već pri najpovršnijem osvrtu na suštinu savremenih ratova, karakter sadašnjih borbenih zadataka i uslove njihovog rešavanja.

Ratovi ovog istorijskog perioda, upoređeni s ratovima prethodne epohe, imaju čitav niz karakterističnih osobenosti. U njoj, kao i ranije, ishod ratnih sukoba zavisio je od relativno malih grupa stanovnika, ili od onih koji su stvarali stalne vojničke odrede koji su rat smatrali svojom profesijom, ili, pak, od onih koji su sa istim ciljem samo privremeno stupali u vojsku — dok su sada učesnici rata gotovo čitavi narodi, bore se ne hiljade ili desetine hiljada ljudi, već čitavi milioni. A sam rat uvlači u svoj vrtlog i podređuje sebi apsolutno celokupan društveni život, zadirući u sve bez izuzetka i državne i društvene interese. Ratno poprište sada nije više usko ograničeni prostor, već ogromne teritorije sa desetinama ı stotinama miliona stanovnika; tehnička sredstva za borbu beskonačno se razvijaju i postaju sve složenija, stvarajući sve novije i novije kategorije specijalnosti, rodove oružja, itd., itd.

Pod takvim uslovima glavnom zahtevu vojne veštine i nauke — celini opšteg plana i stroge usklađenosti — preti najveća opasnost da pri sprovođenju ostane u vazduhu. Tada, kao i u ranijim ratovima, bila je obična pojava da komandanti neposredno rukovode posebnim delovima borbenog organizma — sada o tome ne može biti ni govora. Međutim, to jedinstvo, kompaktnost i skladnost sada su nužniji nego li ikad ranije. I to je potrebno ne samo u vreme kada se razvijaju borbene operacije već i kada se sprovode pripremni radovi za ove, jer, po opštem pravilu, ove pripreme, kako države kao celine, tako i njenog vojnog aparata — igraju odlučujuću ulogu. Država je dužna da unapred odredi karakter opšte i, posebno, vojne politike, da predodredi, saglasno sa njom, eventulne objekte svojih vojnih stremljenja, da izradi i postavi određen plan opšte državne delatnosti, koji će, vodeći računa o budućim sukobima, unapred obezbediti uspeh celishodnom upotrebom narodne energije.

Što se tiče vojnog aparata, on, oslanjajući se na opšti državni program, mora dobiti onu organizacionu formu koja najbolje odgovara opštim državnim zadacima i svojim daljim radom stvoriti čvrsto jedinstvo svih oružanih snaga, povezanih od vrha do dna zajedničkim pogledima, kako na karakter samih vojnih zadataka, tako i na načine njihovog rešavanja.

Ovaj rad — na izgrađivanju jedinstva misli i volje u redovima armije — vanredno je složena i teška stvar i može se uspešno sprovesti samo ako se izvodi planski i to na osnovu stanja koje je jasno formulisalo i sankcionisalo društveno mnjenje klase koja rukovodi zemljom.

Iz navedenog jasno je koliko ogroman praktični značaj ima učenje o »jedinstvenoj vojnoj doktrini« za čitavu vojnu izgradnju Republike. Ono mora, pre svega, odrediti karakter onih borbenih sudara koji nas očekuju. Da li treba da ostanemo na ideji pasivne odbrane zemlje, ne postavljajući i ne težeći ni za kakvim aktivnim zadacima, ili moramo imati u vidu ove poslednje. Zavisno od ovog ili onog rešenja ovoga pitanja vojne politike određuje se i sav karakter izgrađivanja naših oružanih sila, karakter i sistem obuke borca pojedinca i krupnih vojnih sjedinjenja, vojno-politička propaganda i uopšte sav sistem vaspitanja zemlje.

Ovo učenje obavezno mora da bude jedinstveno, kao izraz jedinstvene volje one društvene klase koja je na vlasti.

To je otprilike krug opštih ideja i praktičnih zadataka koji iz njih proističu, a koji mora biti obuhvaćen pojmom »jedinstvene vojne doktrine«.

Napred je već rečeno da u našoj literaturi nema više ili manje opšteusvojene i tačne formulacije ovog pojma. Ali i pored sve različitosti mišljenja iznetih povodom sadržine pojma »jedinstvene vojne doktrine«, glavni momenti kod većine definicija prilično se podudaraju. S obzirom na izloženo, ove momente možemo svesti na dve grupe: a) tehničku i b) političku. Prva obuhvata sve ono što se odnosi na organizacione osnove izgrađivanja Crvene armije, na karakter borbenog pripremanja trupa i metode rešavanja borbenih zadataka. A u drugu grupu spada pitanje zavisnosti i povezanosti tehničke strane izgrađivanja oružanih sila i opšteg uređenja državnog života, koje određuje društvenu sredinu, u kojoj treba da se obavlja vojni rad, i sami karakter vojnih zadataka.

Prema tome, mogla bi se predložiti sledeća definicija »jedinstvene vojne doktrine«: »jedinstvena vojna doktrina« jeste u armiji date države usvojeno učenje, koje određuje karakter vojnog izgrađivanja oružanih sila zemlje, metode borbene obuke trupa, njihovog vođenja na osnovu u državi vladajućih pogleda na karakter vojnih zadataka koji stoje pred njom i načine njihovog rešavanja, koji proističu iz klasne suštine države i određuju se stupnjem razvitka produktivnih snaga zemlje.

Ova formulacija niukoliko ne pretenduje na to da je po konstrukciji dovršena i logički potpuno besprekorna. Konačno, pitanje upravo i nije u tome. Važna je bitna sadržina pojma; a što se tiče njegovog definitivnog iskristalisavanja, to je već stvar dalje praktične i teoretske razrade pitanja.

III

Pošto smo postavili opštu logičku sadržinu »jedinstvene vojne doktrine«, pređimo sada na pitanje konkretne praktične sadržine ovoga pojma u primeni na stvarno postojeće vojske u različitim državama.

U tom pogledu naročito je interesantno zadržati se na primerima triju država koje raspolažu potpuno razvijenim i u određenoj formi ovaploćenim oružanim snagama sa jako ispoljenim crtama jedinstvene vojne ideologije (vojne doktrine). Mislim na Nemačku, Francusku i Englesku. Počnimo sa prvom.

Donedavno Nemačka je bila država sa najmoćnijim vojnim aparatom, izgrađenim sistemom organizacije oružanih sila i potpuno određenom vojnom ideologijom, jedinstvenom za rukovodeće elemente kako u vojsci, tako i u celoj zemlji.

Osnovna crta nemačke vojne doktrine, njenog tehničkog dela (tj. čisto vojne doktrine) jeste vanredno jako izraženi ofanzivni duh. Ideja aktivnosti, težnja da se borbeni zadaci rešavaju putem energičnog, odlučnog i nepopustljivog sprovođenja nastupanja prožima sve nemačke ustave i uputstva za više starešine. Ta je ideja i odredila strukturu čitavog nemačkog vojnog aparata, istakla u prvi plan obradu operativnih problema i stvorila u licu nemačkog Glavnog generalštaba[88] moćni i visokoautoritativni organ koji rukovodi čitavom delatnošću razrade vojnih planova i borbene pripreme trupa. Vaspitanje i obuka sviju trupa kretala se u duhu ove ofanzivne taktike i u konačnom rezultatu pripremila — po svojoj strukturi i obuci — tako savršenu vojnu silu, koja je docnije, za vreme imperijalističkog rata, na poljima gigantskih sudara ispoljila u punoj meri sve svoje poznate borbene kvalitete.

Postavlja se pitanje: čemu i kome duguje Nemačka što je raspolagala tako po kvalitetu nadmoćnom oružanom silom?

Prvi odgovor na ovo pitanje već je dat samim tim što je ona vaspitavala svoju vojsku na osnovu »jedinstvene vojne doktrine«, izgrađene saglasno sa rezultatima vojne veštine. Ali to je samo prvi odgovor. Moramo se i dalje zapitati: a kako je nemačka vojska dobila takvu doktrinu, zašto je ona bila sva od vrha do dna njome prožeta onda — kada, na primer, u Rusiji nije bilo ničeg sličnog, iako je i ovde nesumnjivo bilo dovoljno teoretskog poznavanja ratne veštine.

Na ovo se ne može dati odgovor pozivanjem na izuzetnu vojničku obdarenost nemačkih vojnih tvoraca, koji su, tobož, snagom svoga genija otkrili tajnu pobeda i stvaranjem nemačke vojne doktrine uzdigli svoju armiju na nedostižnu visinu. Takvo tumačenje je detinjski naivno, ali ga moramo navesti jer u člancima nekih naših vojnih stručnjaka često proviruje težnja da se suština pitanja o stvaranju vojne doktrine svede na rad i talenat pojedinih slavnih ličnosti (vidi, na primer, takvu definiciju: »Vojna doktrina je proročanski glas vojničkog genija« i ostale sl. koještarije).

Glavne crte nemačke ratne doktrine nisu nikako slučajna pojava, one su u celini i u punoj meri proizvod opšteg uređenja nemačkog načina života i prilika u epohi do imperijalističkog rata.

Šta je u samoj stvari predstavljala Nemačka Imperija u početku 1914. god.? Bila je to ekonomski i politički snažna kapitalistička država

sa jako ispoljenom imperijalističkom bojom — država koja otvoreno sprovodi svoju pljačkašku politiku i, oslanjajući se na svoje materijalne i kulturne snage, teži za svetskom hegemonijom. Postojanje snažnih konkurenata — drugih imperijalističkih zemalja (Francuske, Engleske, Rusije i dr.), koje su istorijski ranije izvršile svoje državno-nacionalno ujedinjenje i uspele da zgrabe bolje komade svetskog plena, primorava imperijalističku Nemačku da napregne sve svoje snage u borbi za svetski položaj. U Nemačkoj vladajuća buržoaska klasa podređuje sav život zemlje tom glavnom državnom cilju — pobedi nad konkurentima.

Štampa, nauka, umetnost, škola, vojska — sve to buržoazija organizuje i usmeruje u jednom pravcu. Buržoaziji polazi za rukom da pokvari i potčini svome uticaju čak i znatne slojeve nemačkog proletarijata — klase objektivno neprijateljski raspoložene prema tim pljačkaškim težnjama buržoazije. A na toj osnovi, u atmosferi sveopšteg priklanjanja pred vojskom i flotom, na osnovi najaktivnije spoljne politike, koja je pred vojsku postavljala izrazito ofanzivne zadatke, nije ni mogla da se stvori nikakva druga nemačka vojna doktrina do ona koju imamo pred sobom. U ličnom sastavu Generalštaba i celokupne nemačke armije, u samoj ličnosti imperatora Vilhelma najbolje se ispoljila prava Nemačka samoživih buržuja i veleposednika, uverenih u svoju silu i zadojenih maštanjima o svetskoj premoći. »Nemačka iznad svega« — ta parola trovala je svest većine nemačkog naroda u vreme imperijalističkog rata. Nemački pukovi, odani toj paroli, samouvereno sledeći principima svoje doktrine, sručili su se kao lavine na belgijske ravnice 1914. god.

Već prvi sudari sa armijama neprijateljskih zemalja pokazali su strategijsku i taktičku ispravnost postavki nemačke doktrine.[89]

Tako je stajala stvar sa Nemačkom. Osnovni zaključak koji se odavde može izvesti jeste sledeći: *celokupno vojno delo date države uključivo sa učenjem na osnovu kojeg se i izgrađuju njene oružane sile jeste odraz celokupnog sklopa njenog života i u krajnjoj liniji njene ekonomske podloge — glavnog izvora svih snaga i sredstava.* Nikada nemačkim generalima ne bi pošlo za rukom da stvore svoju vojnu doktrinu i, čak kad bi se to i postiglo, oni ne bi bili u stanju da je nakaleme svim slojevima nemačke armije kada tome ne bi išli na ruku odgovarajući uslovi nemačkog života.

IV

Pređimo sada na Francusku.

Ova je država takođe predstavnik pljačkaškog imperijalizma. Isto kao i nemačka buržoazija, Francuska je uvek bila spremna da prigrabi tuđe dobro i u takvim slučajevima dejstvovala je ništa lošije od »imperijalističke« Nemačke. Ali poduhvati francuske buržoazije, ipak, bitno su se razlikovali od poduhvata njene istočne susetke. Njoj je — u sporovima sa konkurentima oko plena — nedostajala ona otvorena drskost i samouverenost, koja je bila svojstvena nemačkoj vladajućoj kliki. Treba se samo setiti sukoba 1905, 1909, i 1911. god. sa tom istom Nemačkom zbog Maroka[90] i one plašljive, grabežljive i prevrtljive politike tadašnje Francuske — ona je grčevito stezala plen koji joj je izmicao iz ruku, a u isto vreme, nije imala smelosti da započne kavgu.

Taj svojevrsni karakter francuske spoljne politike određivalo je opšte ekonomsko i političko stanje Treće Republike. Francuska je industrija u svom razvitku daleko zaostajala od industrije drugih naprednih zemalja; u toku niza godina francusko stanovništvo nije pokazivalo tendenciju porasta, i rečenica »broj stanovništva i dalje ostaje u stacioniranom stanju« postala je uobičajena karakteristika godišnjeg statističkog izveštaja o porastu stanovništva u Francuskoj. Umesto otvorenog osvajanja tuđih teritorija, što je skopčano sa rizikom uplitanja u tešku borbu, francuski kapital tražio je druge, mirnije puteve, za eksploataciju tuđega rada, koristeći se na veliko nagodbama svih vrsta sa inostranim kapitalom u želji mirne raspodele plena.

Ovaj oportunistički, bez vere u sebe i svoje snage, aktivnosti tuđi duh francuske buržoazije, koja je držala kormilo vlasti, određivao je sobom i opšti karakter francuske vojne politike. Pa, i pored najbogatijih tradicija u francuskoj vojsci, počev od velikog Tirena[91] pa do Napoleona, bez obzira na sve one uzore vojničke veštine koje su oni dali duhom smele napadačke strategije i taktike, vojna doktrina armije Treće Republike zaostajala je iza Nemačke. Nju je karakterisalo osećanje nesigurnosti u sopstvene snage, odsustvo velikih napadačkih planova, nesposobnost da smelo traži ishod boja, nastojanje da neprijatelju nametne svoju volju ne vodeći računa o njegovoj volji. Pozitivni deo suštine francuske doktrine, u čijem se duhu vaspitavala francuska armija u toku poslednje epohe, sastojao se u težnji da se odgoneta plan neprijatelja, da se radi toga zauzme iščekujući položaj i, tek kada se situacija razjasni, da se traži rešenje putem opšteg nastupanja. Takve su bile osnovne crte francuske vojne doktrine, koja je udarila svoj pečat na čitavi način borbenih dejstava francuske vojske u toku prošlog rata, naročito na njihov prvi manevarski period.

Ovde treba posebno podvući da francuske vojskovođe po svojim individualnim sposobnostima jedva da zaostaju iza nemačkih. Osim toga, mnogi od njih posmatrali su stvar teoretski — ne sa gledišta svoje, već baš nemačke doktrine sa njenim duhom najveće aktivnosti. Pa, i pored svega toga, oni nisu mogli da izmene opšti duh francuske vojske, čitav njen unutarnji sklop i karakter pogleda, koji su u njoj gospodarili, u vezi sa metodama rešavanja borbenih problema, jer je to bio odraz jačih faktora nego što su napori pojedinih ljudi.

Na taj način primer Francuske još više dokazuje sve ono što smo rekli o pitanju doktrine u vezi sa Nemačkom. Vojničko uređenje date države, karakter pogleda i nastrojenja i, najzad, sami sadržaj načela vojnog dela određuju se čitavim uređenjem života u danom periodu i, napose, suštinom i karakterom društvene klase koja je u danom vremenu na vlasti.

Što se tiče Engleske, njen primer je interesantan samo utoliko što je — silom geografskih i storijskih osobenosti njenog položaja — pažnja vladajuće klase bila upravljena ne na suvozemnu armiju, već na flotu. Engleska je bila i ostaje prvenstveno kolonijalna država. Eksploatacija kolonija bila je najglavniji izvor bogaćenja engleske buržoazije, a održavanje kolonijalne vladavine stvorilo je njen najglavniji vojni zadatak. U vezi s tim, gospodarenje morima dobilo je za engleski kapital značaj pitanja života i smrti. Ova ideja postala je glavni rukovodeći princip

engleske vojne doktrine. Konkretno se to — za sve engleske vlade protekle epohe — iščaurilo u obaveznu formulu: imati flotu ravnu sjedinjenim flotama dveju najjačih pomorskih država. Donedavno ovaj se program istrajno ostvarivao, ali sada, kada se na areni pojavio tako moćan konkurent, kakve su Sjedinjene Države Amerike, stanje se promenilo i energija britanske buržoazije biće primorana da traži neku drugu formulu koja će joj obezbeđivati njenu grabežljivu politiku.

Nekoliko reči o vojnoj doktrini ruske armije za vreme carizma.

Posle svega što je napred rečeno o našoj vojnoj doktrini i samo postavljanje ovog pitanja može izgledati čudnovato; ali, iako neoformljena doktrina u carskoj armiji, ipak je postojala, i mada ona nije imala ničeg pozitivnog, i na ovom negativnom primeru može se pokazati najtešnja veza nauke o ratu sa opštim sklopom života.

Politička strana ove doktrine svodila se na trojnu ideju: — na pravoslavlje, samodržavlje i nacionalizam ,koju su nabijali u glave mladih vojnika na časovima čuvene »slovesnosti«. A što se tiče njene vojno-tehničke strane, ona je u našim rukovodećim uputstvima bila najobičnije pozajmljivanje iz stranih originala, i to u većini u sasvim lošem izdanju; pa i u tom svom obliku doktrina je bila mrtvorođenče naših malobrojnih vojnih teoretičara i tuđa ne samo čitavoj masi nižeg komandnog sastava već i njenim višim rukovodiocima[92]. Ovde se jasno pokazalo sve besprimerno uboštvo, sva unutarnja trulost i trošnost carske Rusije poslednjih dana. U stvari, vojska je uvek bila predmet naročitog staranja careva, pa ipak, ta se vojska u njihovim rukama pokazala kao nesposobna sila.

Izloženo omogućuje nam da stvorimo neke opšte zaključke o pitanju koje nas interesuje.

Prvi od njih je misao koju smo već više puta ponovili o tome da *vojno delo date države, posmatrano u celini, nije samostalna veličina, već je ono u potpunosti određeno opštim uslovima života te države.*

Drugi — da se karakter vojne doktrine, usvojene u vojsci date države, određuje karakterom opšte političke linije društvene klase koja se nalazi na čelu te države.

Treći — glavni uslov vitalnosti vojne doktrine sastoji se u njenoj strogoj saglasnosti sa opštim ciljevima države i onim materijalnim i duhovnim izvorima kojima ona raspolaže.

Četvrti — ne može se pronaći doktrina koja je u stanju da bude životni organizujući momenat za armiju. Svi njeni osnovni elementi već postoje u datoj sredini, a rad teoretske misli sastoji se u odrazu tih elemenata, u stvaranju sistema od njih i dovođenju istih u saglasnost sa glavnim postavkama vojne nauke i zahtevima ratne veštine.

Peti — osnovni teoretski zadatak trudbenika radničko-seljačke Crvene armije treba da bude: proučavanje karaktera društvene sredine u kojoj živimo; određivanje karaktera i suštine vojnih zadatako koji proističu iz suštine same države; izučavanje uslova koji obezbeđuju njihovo izvršenje kako u pogledu materijalnih, tako i duhovnih preduslova; izučavanje osobenosti izgrađivanja Crvene armije i metoda borbe koje ona primenjuje; usklađivanje sa zahtevima ratne nauke i veštine svih onih osobenosti koje su objektivno i neraskidivo povezane sa karakterom naše proleterske države i revolucionarne epohe koju proživljujemo.

V

Koji glavni elementi treba da sačinjavaju osnovu vojne doktrine naše radničko-seljačke Crvene armije? Da bismo odgovorili na ovo, pristupimo, pre svega, analiziranju naše države.

Po svom karakteru, po svojoj suštini, naša domovina predstavlja državnu tvorevinu potpuno novog tipa. Za razliku od svih ostalih država, koje sada postoje na Zemljinoj kugli, RSFSR jeste u svetu jedina država u kojoj vlast pripada radu. Počev od oktobra 1917. god., kada je radnička klasa Rusije, vodeći za sobom široke mase radnog seljaštva, istrgla vlast iz ruku krupne i sitne buržoazije, mi živimo u radničko-seljačkoj državi, u kojoj rukovodeću ulogu ima radnička klasa.

Osnovna ideja i smisao diktature proletarijata svodi se na zadatak uništavanja kapitalističkih odnosa proizvodnje i zamene njihove uređenjem koje je zasnovano na načelima društvenog posedovanja sredstava proizvodnje i planske raspodele produkata ove proizvodnje. Ova ideja stoji u nepomirljivoj protivurečnosti sa osnovima na kojima su izgrađene ostale države sveta, u kojima za sada caruje kapital.

Diktatura proletarijata predstavlja najpožrtvovaniju i najbespoštedniju borbu klase radnih ljudi protivu klase vlastodržaca starog sveta — buržoazije, koja, oslanjajući se na snagu celokupnog međunarodnog kapitala, na snagu i čvrstinu svojih međunarodnih veza, i najzad, na stihijski konzervativizam malograđanskih masa, predstavlja strašnog i moćnog neprijatelja novog sveta, koji se rađa. Između naše proleterske države i sveg ostalog buržoaskog sveta može postojati samo jedan odnos dugotrajne, uporne i očajne borbe ne na život, već na smrt; borbe koja zahteva neverovatnu izdržljivost, disciplinu, čvrstinu, nepokolebljivost i jedinstvo volje. Spoljna forma ovih uzajamnih odnosa — što zavisi od promenljivosti uslova i toka borbe — može se menjati; stanje otvorenog rata može ustupiti mesto bilo kojoj formi ugovornih odnosa, koja će do izvesnog stepena dopuštati miran uzajamni život neprijateljskih država. Ali, ove ugovorne forme nisu u stanju da izmene osnovni karakter uzajamnih odnosa. I treba biti potpuno svestan i otvoreno priznati da zajedničko i istovremeno postojanje naše proleterske sovjetske države i država buržoaskokapitalističkog sveta — ne može biti dugog veka.[93]

Buržoazija sa energijom koja je udesetostručena faktom njenog svrgnuća sa vlasti makar i u jednoj — našoj zemlji, a predosećajući pogibiju, koja joj sve više preti, neće moći da se smiri sve dok ne uništi žarište, rasadnik i izvor opasnosti za njenu svetsku vladavinu. I prvom zgodnom prilikom talasi buržoaskokapitalističkog mora, koje opkoljava naše proletersko ostrvo, ponovo će jurnuti na njega, nastojeći da zbrišu sve tekovine proleterske revolucije. A u isto vreme plamen revolucionarnog požara sve češće i jasnije bukti u raznim zemljama buržoaskog sveta i grozni bat njegovih proleterskih kolona, koje se pripremaju za juriš, govori o nekim nastojanjima i na drugoj strani. Ova se protivurečnost može rešiti i iživeti samo snagom oružja — kroz krvavu bitku klasnih neprijatelja. Drugog izlaza nema i ne može biti.

Otuda se dobija sledeći zaključak: svest svakog radnika, svakog seljaka, svakog crvenoarmejca i, na prvom mestu, svakoga člana Komunističke radničke partije, koja rukovodi državnim životom, mora biti

zapojena mišlju da se naša domovina i dalje nalazi u položaju opsednute tvrđave i nalaziće se u njemu sve dotle, dok u svetu caruje kapital i da, kao i pre, sva energija i volja domovine moraju biti upravljene na stvaranje i snaženje naše vojne moći; da državna propaganda ideje o neizbežnosti aktivne borbe protivu našeg klasnoga neprijatelja mora stvoriti takvo psihološko raspoloženje čitavog naroda da pažnja, briga i staranje budu posvećeni potrebama vojske, a samo u takvoj atmosferi i mogu uspešno da se izgrađuju naše oružane snage.

Ovaj momenat svenarodnog saznanja o neizbežnosti i važnosti vojnih zadataka koji se pred državu postavljaju — prvi je i najvažniji elemenat buduće jedinstvene vojne doktrine radničko-seljačke Crvene armije.

Ovde je potrebno navesti još jednu osobenost koja karakteriše doktrinu armije radničke države. Pošto je buržoazija sviju zemalja primorana da radničkim masama natura ratne ciljeve koji su im po svojoj suštini sasvim tuđi, ona to postiže pomoću svakovrsnih lukavstava, zasnovanih bilo na izazivanju niskih instinkata gomile (žeđ za osvetom, najdivljiji nacionalistički šovinizam i dr.), bilo na masovnoj prevari. Treba se samo setiti, na primer, istorije sa »ključevima od svetih mesta«, Vizantijskog nasledstva (Rusija)[94], ideje revanša (Francuska)[95] i sl.

Radnička država, kakva je Sovjetska Rusija, nema potrebe da se služi takvim sredstvima obmane. Klasna zainteresovanost onih koji rade za pobedu revolucije i ideja njihove međunarodne solidarnosti, kao sredstvo za obezbeđenje pobede, potpuno su dovoljne za stvaranje najčvršće povezanosti u cilju zajedničke borbe. Da li postoje razlozi da ovaj elemenat postane živi sastavni deo pogleda na svet širokih radnih masa Rusije? Nesumnjivo — da. Radnička klasa koja se bori za svoje oslobođenje ima potpune rezerve duhovne energije, neophodno je samo da se koriste u odgovarajućem smeru i sa dovoljno plana i sistema. Sredstvo da se to postigne treba da bude vojna propaganda, organizovana u opsegu države.

Organ koji će razraditi sve ono što je sa ovim u vezi treba da bude PUR (Politička uprava RVS), a da ih sprovode u život — svi organi narodnog prosvećivanja pod opštim rukovodstvom Glavpolitprosveta. Samo rad tako postavljen može da stvori sredinu koja je pogodna za učvršćenje vojne snage Republike, kao što je nekada postojala u Nemačkoj. Uloga nemačke škole u tom pogledu dosta dobro je poznata. Treba samo spomenuti onu frazu, koja je postala znamenita, da »slava za pobede kod Sadove i Sedana[96] pripada nemačkom školskom učitelju«. Potrebno je da i čast za pobedu svetske revolucije, koja se razvija pred našim očima, pripadne našem školskom i vanškolskom učitelju i propagandisti.

Što se tiče konkretne društveno-političke sadržine tog dela naše buduće doktrine, ona nam je u celini u gotovom stanju data u ideologiji radničke klase — u programu Ruske komunističke radničke partije. Ranija formula carske vojske »pravoslavlje, samodržavlje i nacionalizam« ustupila je svoje mesto idejama revolucionarnog komunizma, sovjetskoj vlasti kao specifičnoj formi diktature proletarijata, međunarodnom bratstvu i solidarnosti trudbenika. Trogodišnja delatnost političkih odeljenja i komunističkih ćelija Crvene armije dala je već dovoljno opipljivih rezultata u pogledu političkog vaspitanja širokih crvenoarmejskih masa u

novom duhu i, nastavljajući dalje u tom smeru, obavezna je da nam pripremi jedinstvenu oružanu snagu, od vrha do dna čvrsto povezanu jedinstvom političke ideologije.

Kao glavni zadatak sadašnjice u tom pogledu, uporedo sa produbljivanjem i proširivanjem političkog rada u masama, postavlja se i rad na što tešnjem približavanju našeg komandnog sastava ka opštoj crvenoarmejskoj masi. Država je dužna da svom snagom svog uticaja u što kraćem vremenu likvidira sa svim onim ostacima političke razjedinjenosti, koji se još i sada zapažaju u redovima Crvene armije. Ljudi sa neprijateljski raspoloženom ideologijom prema idejama rada moraju se otuda isključiti. To, ipak, ne znači nužnost da ceo komandni sastav Crvene armije stupi u članstvo Komunističke partije. Ali to znači postići takvo stanje da komandni sastav zaista bude sovjetski, da iščezne svaka mogućnost za ma kakva podozrenja političke prirode na njegov račun, da se između njega i osnovnih boračkih crvenoarmejskih masa oseća puna povezanost i uzajamno razumevanje.

VI

Na pitanje da li vojni zadaci, koji nam se mogu postaviti, moraju biti strogo odbrambenog karaktera ili Crvena armija Republike mora biti spremna da, u slučaju potrebe, pređe u nastupanje — proističe potpuno određen odgovor iz svih prethodnih rasuđivanja.

Opšta politika radničke klase, klase izrazito aktivne, klase koja teži pobedi nad celim buržoaskim svetom, jedino može biti aktivna u najvišem stepenu. Istina, ako se računa samo na materijalne izvore svoje zemlje, granice te aktivnosti postaju sasvim uske i određuju se — za sadašnje vreme — onim nivoom ekonomskog razvitka i našeg opšteg položaja u kome se sada nalazimo. Moguće je, prema tome, da revolucionarna energija radničke klase ne bude, za određeni vremenski period, aktivno usmerena na ostvarenje ciljeva sadašnjeg poretka. Ali ta činjenica ne menja suštinu stvari. Za politiku važi u punoj meri ono načelo više strategije koje kaže: »Pobediti može samo onaj koji ima smelosti da nastupa; strana, koja se samo brani neminovno je osuđena na poraz«. Samim razvojem istorijskog revolucionarnog procesa radnička klasa biće prinuđena da pređe u ofanzivu protivu kapitala, čim se zato stvori pogodna situacija. Na taj način ovde mi imamo potpuno podudaranje između zahteva ratne veštine i opšte politike. U pogledu materijalnog obezbeđenja mogućnosti za sprovođenje ove ofanzivne linije mora se uzeti u obzir okolnost da kao baza našeg nastupanja može da bude ne samo Rusija već i čitav niz drugih zemalja. Sve zavisi od stepena sazrevanja revolucionarnog procesa unutar tih zemalja i sposobnosti njihove radničke klase da stupi u otvorenu borbu protivu svoga klasnog neprijatelja.

Klasni karakter predstojećih sudara, koji nam u interesu opšte stvari obezbeđuje sadejstvo svih proleterskih elemenata, u znatnoj meri umanjuje negativan značaj navedenog ukazivanja o teškom ekonomskom položaju naše zemlje. Prema tome, proletarijat može i nastupaće a, zajedno sa njim, kao njegovo glavno oružje, nastupaće i Crvena armija.

Otuda proističe nužnost da se naša vojska vaspitava u duhu najveće aktivnosti i da se priprema za dovršenje zadataka revolucije putem energičnih, odlučno i smelo sprovođenih ofanzivnih operacija.

Ako se osvrnemo na borbeno iskustvo kojim Crvena armija već raspolaže, videćemo da ona u suštini već odavno dejstvuje baš u tom duhu. Gotovo sve značajnije operacije u doba građanskog rata nose tragove ispoljavanja duha aktivnosti i inicijative sa naše strane. Štaviše, može se reći da katkada ta aktivnost kod nas — idući i suviše daleko — graniči sa neumešnošću da se uzmu u obzir razlozi konkretne sadašnje situacije i izbegne opasnost od suvišnog rizikovanja.

Sve je ovo sasvim prirodno, jer u vojsci koju stvara i kojom rukovodi proletarijat sem aktivnog nije ni moglo biti drukčijeg raspoloženja.

Navedeni aktivni karakter idućih ratnih sudara postavlja čitav niz praktičnih zahteva našem Generalštabu. Neophodno je postaviti rad naših viših štabova tako da Crvena armija može da izvrši svoje zadatke na bilo kojem operacijskom pravcu i na bilo kojem sektoru eventualnog budućeg fronta. A granice tog fronta, u najskorijoj budućnosti, predstavljaće krajnje granice čitavog kopna starog sveta.

Između ostalog, priprema našeg komandnog sastava mora obuhvatiti poznavanje ne samo čisto vojnih već i ekonomskih i političkih uslova eventualnih ratišta. Ovde se našem vojnom aparatu uopšte otkriva, po svojim razmerama i značaju, ogromna perspektiva pripremnog rada.

Analizirajući verovatnu situaciju naših budućih ratnih sudara mi možemo unapred predvideti da ćemo u tehničkom pogledu nesumnjivo biti slabiji od naših neprijatelja.[97] Ta okolnost ima za nas izvanredno ozbiljan značaj, i mi moramo, i pored naprezanja sviju snaga i sredstava za postizanje tehničkog savršenstva, tražiti puteve kojima možemo — bar do izvesnog stepena — da uravnotežimo tu za nas tako nepovoljnu stranu.

VII

Izvesna sredstva za tu svrhu već postoje. Prvo i najvažnije od svih jeste priprema i vaspitanje naše armije u duhu manevarskih operacija krupnih razmera.

Prostranstvo naših teritorija, mogućnost povlačenja na veće odstojanje, ne gubeći pri tom sposobnost za nastavljanje borbe, i dr. predstavlja povoljnu osnovu za primenu manevara strategijskog karaktera, tj. izvan polja boja. Naš komandni sastav mora se vaspitavati prvenstveno na idejama manevrisanja, a čitava masa Crvene armije treba da se obučava u veštini da brzo i planski izvršuje marš-manevre. Iskustvo prošlog imperijalističkog rata u njegovom početnom stadiju, a isto tako i čitavo iskustvo našeg građanskog rata, koji je imao prvenstveno manevarski karakter, pruža, u tom pogledu, najbogatiji materijal za proučavanje.

U vezi s tim, u težnji za opštim ekonomisanjem naših vojnih sredstava inžinjerijska odbrana i napad, koji su odigrali onako kolosalnu ulogu u toku imperijalističkog rata, u našoj armiji moraju biti na zadnjem planu. Pomoćna uloga, koja treba da se nameni toj vrsti oružja, svodi se na to da posluži kao pomoćno sredstvo za operaciju poljskog

karaktera. Korišćenje terena, široka primena njegovih veštačkih utvrđenja, stvaranje veštačkih privremenih položaja, koji obezbeđuju izvršenje opšteg marš-manevra — eto polja za primenu snaga i sredstava te vrste. Delimično uloga i značaj utvrđenja u našim budućim operacijama biće savršeno ništavna. Na račun utvrđenja biće kudikamo celishodnije pojačati naše operativne jedinice.[98]

U pripremanju vođenja partizanskog rata na teritorijama mogućih bojišta mi vidimo drugo sredstvo borbe protivu tehničke nadmoćnosti neprijateljskih armija. Ako država posveti ovome dovoljno ozbiljnu pažnju, ako pripremanje ovog »malog rata« bude izvršeno sistematski i po planu, onda se i ovim putem može stvoriti za neprijateljsku vojsku takva situacija u kojoj će ona, i pored svih svojih tehničkih preimućstava, biti sasvim nemoćna pred relativno slabo naoružanim, ali punim inicijative, smelim i odlučnim protivnikom.

I opet nam, u tom pogledu, iskustvo našeg građanskog rata pruža najbogatiji materijal. Akcija partizana u Sibiru, borba u kazačkim krajevima, »basmačestvo« u Turkestanu, »mahnovština« i uopšte banditizam u Ukrajini i sl. predstavljaju neizmerne mogućnosti za proučavanje i dobijanje odgovarajućih uopštenih zaključaka teoretskog karaktera. Ali, obavezni uslov za korisnost ove ideje »malog rata« jeste, ponavljam, blagovremena razrada njegovog plana i stvaranje svih uslova koji obezbeđuju uspeh njegovog širokog razvoja. Stoga jedan od zadataka našeg Generalštaba mora biti i razrada ideje »malog rata«, njegove primene u našim budućim ratovima protivu tehnički od nas nadmoćnijeg neprijatelja.

U vezi sa tim manevarskim karakterom naših budućih operacija nameće se pitanje o ponovnom razmatranju — sa tog gledišta — uloge i značaja konjice u savremenoj borbi. Pozicijski karakter prošlog imperijalističkog rata stvorio je u glavama mnogih predstavu o tome da konjica, kao samostalna aktivna snaga, neće moći da igra neku naročitu ulogu i treba da dobije drugostepeno mesto.

Istina, iskustvo građanskog rata ponovo je dalo sjajne primere samostalnih akcija konjice, kako sa naše, tako i sa strane našega neprijatelja, i povratilo joj je nekadašnji značaj, ali je poznato i to da svi ne smatraju dovoljno ubedljivim iskustvo samog građanskog rata, a, prema tome, ne može ni izdaleka smatrati da je pitanje jasno svima.

Po našem dubokom uverenju crvenoj konjici pripadaće u budućim operacijama vanredno važna uloga te briga o njenoj pripremi i razvoju mora biti jedna od naših dužnosti.

Radi njenog najboljeg pripremanja za izvršenje borbenih zadataka mora se posvetiti posebna pažnja proučavanju ogromnog iskustva građanskog rata i — na osnovu toga proučavanja — izradi specijalnih uputstava za više konjičke starešine.

VIII

U organizacionom pogledu kao osnova naših oružanih snaga za najbliži period može biti samo regularna Crvena armija. To proističe iz svega što je rečeno o opštem karakteru naših borbenih zadataka. Ovo se pitanje sada može smatrati kao konačno rešeno odgovarajućom odlukom

X kongresa Ruske komunističke partije i vladinim dekretima koji su kasnije došli. Prelaz na sistem narodne milicije, na osnovu Vseobuča (Opšta obuka), dozvoljen je samo utoliko, ukoliko on omogućuje da se postignu izvesne uštede u državnim rashodima, a da se time ne krnje sposobnosti Crvene armije za ispunjavanje aktivnih ciljeva.

Što se, pak, tiče unutarnjeg života Crvene armije, on će morati da se izgrađuje u smeru najtešnjeg približavanja ka idealima komunističke zajednice. Razume se da je, kod datog nivoa razvoja produktivnih snaga, propagiranje potpunog izjednačavanja komandnog sastava sa boračkom masom neostvarivo, a to mogu zahtevati samo oni koji bi želeli uništenje čvrstine i moći Crvene armije. To je razumljivo ogromnoj većini crvenoarmejaca; ipak, unutarnji sklop i raspored vojske radničko-seljačke države mora biti slobodan od svih privilegija, sem onih koje zahtevaju potrebe službe i koje proističu iz njenog karaktera. Jer se samo na toj osnovi može zamisliti stvaranje drugarske povezanosti i uzajamnog razumevanja vojničkih vrhova i boračkih masa, što predstavlja najglavniju zalogu fizičke i duhovne snage Crvene armije.

Kod borbene obuke elemenat muštranja u Crvenoj armiji mora biti na zadnjem mestu; a uz to i sam pojam »muštranja« mora se sasvim drukčije shvatiti. Jer o nekom muštranju u stranom smislu ove reči, tj. u čisto mehaničkom, sa dodatkom surovih mera prinude, obučavanja elementima stroja ne može biti ni govora. Mi nemamo potrebe da težimo postizanju takve obuke boraca, koja je bila ideal za sve vrste ljubitelja parada i spoljnjeg izgleda. Dovoljno je postići izvesnu skladnost, brzinu i pravilnost pri izvršenju određenih prestrojavanja. Mehaničnost je pri tome sasvim nepotrebna; potrebno je nastojati da se svi ti efekti postignu putem maksimalnog razvijanja lične inicijative i samostalnosti svakog crvenoarmejca. U tom pogledu karakterna svojstva naše države i naše vojske otkrivaju najšire perspektive. Mi imamo potpunu mogućnost da izgrađujemo jedinstvo naše vojske ne pomoću batinaške discipline, već putem maksimalnog umnog razvijanja crvenoarmejaca. Dok svaka buržoaska država mora da strahuje da robovi kapitala ne dođu do znanja i razvijanja duhovne aktivnosti, za nas to razvijanje predstavlja najsigurniju zalogu pobedničkih dostizanja. Saglasno sa tim zahtevom mora se podesiti sav aparat naše obuke svakog pojedinog borca.

Održavanje discipline u službi predstavlja u redovima armije obavezan i neophodan uslov njene snage, i u tom pogledu su zahtevi sovjetske države najodlučniji. Ali, ipak, između savremenog shvatanja pojma discipline i onog koje je bilo u carskoj vojsci postoji čitava provalija. Disciplina u Crvenoj armiji mora se zasnivati ne na strahu od kazni, golom prisiljavanju, već na dobrovoljnom svesnom izvršenju svoje službene dužnosti od strane svakog pojedinca, a prvi primer takve discipline mora pokazati komandni sastav. Čime treba da se održava disciplina? Pre svega, svesnošću avangardnog dela crvenoarmejske mase, njenih komunističkih ćelija, njenih političkih rukovodilaca i čitavog komandnog sastava, njihovom istrajnošću, odanošću revoluciji, herojstvom i samopregorom. Drugo, umešnošću komandnog sastava da se poveže, zbliži, do izvesnog stepena slije sa crvenoarmejskom masom. Treće, pravilnošću političkog i tehničkog rukovođenja, jačanjem uverenja kod crvenoarmejske mase da starešine potpuno odgovaraju svome zvanju. Izvan ovih uslova

održavanje discipline u revolucionarnoj armiji, kakva je naša Crvena armija — beznadežan je posao. Razume se da se ne mogu izbeći apsolutno sve mere prinuđavanja, ali njihovo primenjivanje mora biti svedeno na najmanju meru. Samo se onaj može smatrati pravim crvenim komandantom koji bez ikakvih prinudnih mera postigne potpuno potčinjavanje svojoj volji.

Takvi moraju biti — u opštim potezima — osnovni elementi vojne doktrine na temelju koje se mora izvršiti razvijanje i učvršćenje moći sovjetske federacije. Da bi postigle svoju namenu, ideje doktrine moraju prožeti, zadojiti sobom sve naše vojne ustave, uputstva i sl., moraju postati organski deo pogleda na sve crvenoarmejske mase, a posebno njenog komandnog dela. Smatram da bi bilo celishodno da se osnovne praktične postavke koje proističu iz suštine doktrine izlože posebno u naročitom ustavu koji bi bio glavni katehizis Crvene armije.

Eto, otprilike, to bi bio krug ideja koje, kako mi se čini, treba da postanu prisne svakom onom ko se bavi razradom pitanja ratne teorije u njenom opštem delu. Nema sumnje da je izloženo samo pokušaj da se postavi pitanje i da se na njega skrene odgovarajuća pažnja. Što se tiče njegovog rešavanja ono može biti jedino rezultat dugog i istrajnog rada vojno-teoretske misli na osnovu kolektivnog iskustva.

Ostaje nam samo da izrazimo najtopliju želju da obrada pitanja o doktrini Crvene armije zauzme u našoj literaturi i u našoj praktičnoj delatnosti ono mesto, koje, u stvari, i treba da joj pripadne po njenom izuzetnom značaju za stvar izgrađivanja oružanih sila Republike.

ČUVAJTE REVOLUCIJU

CRVENA ARMIJA I REVOLUCIJA

Danas, kad slavimo dan velikog oktobarskog prevrata, neću govoriti o ulozi Crvene armije u odbrani tekovina prevrata i učvršćivanju sovjetske vlasti. To je poznato svima: sećanje na patnje, žrtve i herojstvo ove prve u svetu organizovane radničko-seljačke oružane sile čvrsto je usađeno u srca i svest čitave naše sovjetske porodice. Neću govoriti o slavnoj prošlosti Crvene armije, nego o njenoj sadašnjici i budućnosti.

U tekućoj praksi našeg unutrašnjeg života zapaža se jedna naročito upadljiva pojava: oštar prelom i zaokret u psihologiji radnih masa u shvatanju značaja armije za sadašnjost i budućnost zemlje. Ovaj prelom je karakterističan ne samo za široke slojeve vanpartijskih radnika; to u istoj meri važi i u odnosu na vođu radničke klase — komunističku partiju. Da bi se u to uverili, treba samo obratiti pažnju na odnos između civilnih ustanova i aparata Crvene armije, na česte pojave nepažnje, a ponekad i krajnje potcenjivačkog odnosa prema njenim potrebama i zahtevima, na nedovoljnu pažnju mesnih organa u zbrinjavanju heroja iz slavnih bitaka koji se vraćaju kući. Sve to govori o jednom — da su partija i radnička klasa masovno poprimile mirnodopsku psihologiju i da u njihovom shvatanju današnjeg položaja zemlje očevidno preovlađuje uverenost da je on stabilan i čvrst.

Posmatrajući ovaj proces duhovne demobilizacije i jasno shvatajući kakve sve teške posledice on može imati za našu budućnost, želim

što glasnije da doviknem: »Čuvajte se drugovi radnici! Nije za nas još došlo vreme za odmor i miran rad. Neprijatelj nas okružava sa svih strana i pomno prati svaki naš korak; budite i vi uvek spremni za borbu!«

Zaista, dovoljno je samo letimično pogledati naš međunarodni položaj, da bi postalo jasno kako je krajnje nestabilan i da postoji permanentna opasnost napada.

Pre svega, treba li uopšte dokazivati da postojanje federacije socijalističkih sovjetskih republika usred buržoaskog okruženja predstavlja krajnju organsku protivurečnost?

Zar nije jasno da verovati u mogućnost njihovog dugotrajnog paralelnog postojanja znači verovati da se mogu spojiti voda i vatra? Borba između proletarijata i buržoazije uslovljena je samim postojanjem ovih klasa, i zato je potpuno neizbežan takav odnos između nas i kapitalističkog sveta koji nas okružava.

Sve dok revolucija ne pobedi bar u još nekim zemljama naša otadžbina će se nalaziti u položaju opsednute tvrđave. Da li to shvataju svi u našoj partiji, a i da ne govorim o radničkoj klasi u celini? Stvaraju li se u vezi s tim odgovarajući zaključci za našu praktičnu delatnost. Na žalost, daleko od toga. I u tome se krije najveća opasnost za revoluciju.

Treba otvoreno reći da se pitanju učvršćivanja naše vojne moći ne poklanja dovoljna pažnja. Treba priznati da, ako se u tom pravcu bude nastavilo, u momentu odlučivanja s oružjem u rukama rizikujemo da se nađemo u položaju neuporedivo slabijeg.

Da li su poznati ogromni uspesi u vojnoj tehnici postignuti poslednjih godina? Da li je poznato da sve buržoaske zemlje grozničavo reorganizuju svoje oružane snage na osnovu najnovijih otkrića i usavršavanja? Da li je poznato, na primer, da Francuska, naš uporni neprijatelj, već raspolaže vazdušnom flotom od mnogo hiljada aviona, da je u slučaju rata u stanju da odmah mobiliše vazduhoplovnu armiju od više desetina hiljada ljudi?

Da li svi znaju da već postoje avioni naoružani artiljerijom, avioni koji nose desetine ljudi posade, stotine tona korisnog tereta, avioni koji razvijaju brzinu od 350 kilometara na čas i imaju akcioni radijus od 1,5 do 2 hiljade kilometara?

Znaju li naši privrednici da je u avionskoj industriji Francuske zaposleno 180.000 radnika, dok je 1916. bilo samo 8.000?

Mnogi i ne znaju da u armijama buržoaskih zemalja artiljerija raspolaže topovima koji mogu izbacivati granate od 5 tona na daljinu od sto i više kilometara? Da se kod njih uvode u upotrebu otrovni gasovi mnogo puta jači od onih upotrebljenih u imperijalističkom ratu? Znaju li svi drugovi da u svojim pripremama za žestok obračun sa svojim klasnim neprijateljem, buržoazija pobedničkih zemalja teži stvaranju armije koja bi bila poslušno oružje u njenim rukama?

Znaju li da, na primer, Francuska sada popunjava četvrtinu svoje armije poludivljim stanovnicima severne i zapadne Afrike? A da bi ih mogla čvrsto držati u pokornosti sprovela je zakon o formiranju kadra doživotnih vojnika (profesionalnih boraca) od 100 hiljada ljudi, koji se prikuplja od sigurnih elemenata i podmićuje raznim privilegijama?

Zar ne bi bilo umesno da se ozbiljno zamislimo u pogledu mogućnosti lakog raspada takve armije pod uticajem propagande i agitacije? Nije li potrebno ako stvarno hoćemo da pobedimo, da u slučaju rata glavnu pažnju obratimo na obezbeđenje naše moći da fizički savladamo neprijatelja? A šta mi možemo suprotstaviti takvoj tehnici neprijatelja?

Na ovo pitanje gotovo da nije potrebno ni odgovoriti. Naša zaostalost u tehničkom pogledu svakim danom postaje sve opasnija. Ne treba se zavaravati i umirivati pozivanjem na iskustvo građanskog rata. Ne treba zaboravljati da je to iskustvo u znatnoj meri jednostrano. U građanskom ratu imali smo neprijatelja ili ravnog sebi u tehnici, ili nešto jačeg. Tako je bilo i u ratu sa Poljskom. Što se pak, tiče budućih sukoba, preimućstvo u tehničkom pogledu može imati odlučujući uticaj i to na našu štetu, bez obzira na hrabrost i junaštvo Crvene armije. Da bi se to izbeglo i da bi Crvena armija postala zaista moćno oruđe za obezbeđivanje naše mirne izgradnje i svetske revolucije, nju je potrebno pošto-poto uzdignuti u tehničkom pogledu. Naravno, niko ne može da pretenduje na to da cela zemlja opet živi i radi samo za zadovoljavanje potreba Armije. To niti je moguće niti potrebno. Treba samo ozbiljno postaviti pitanje o zadovoljavanju njenih potreba u opremi i savremenom naoružanju. I to postaje sve više mogućno što se armija smanjuje.

Ne mogu se izbeći izvesne žrtve. Bolje je ipak žrtvovati nešto danas nego kasnije doživeti potpun krah. Naročito važnu ulogu u budućim sukobima imaće vazduhoplovstvo. Mi ga nemamo, jer vazduhoplovstvom ne možemo smatrati onih nekoliko stotina aviona koje naši piloti među sobom nazivaju »mrtvačkim sanducima«. Samo vanredna hrabrost i muževnost naših letača omogućuju korišćenje ovih aviona.

Stvaranje i razvitak naše avioindustrije jeste najpreči zadatak državnog značaja. »Proleteru, jaši vazdušnog konja!« — to je naredna parola koju treba da postavi Komunistička partija.

Zatim, pri organizovanju industrije, izradi poljoprivrednih planova, ne treba ispuštati iz vida da živimo u ratnoj situaciji i da zato planom treba predvideti brz prelazak na rad za potrebe rata. Za tri godine rata mi smo u tom smislu razradili niz praktičnih postupaka i navika i stvorili poseban aparat. Prelaskom na mirnodopsko stanje ovaj aparat je likvidiran i, koliko se može videti, stečeno iskustvo se ne razrađuje i može propasti. Ne treba zaboravljati da će preorijentacija u neposrednoj borbi biti vanredno teška, a možda čak i pogibeljna.

O našoj vojnoj obuci. Mi smo stvorili specijalne odrede.[99] Zamišljeno je da to bude rezervna armija koja treba da objedini oko sebe celokupno proletersko stanovništvo, na principu milicije. Brojno smanjenje Crvene armije, koje diktiraju opšti uslovi života, zahteva sa svoje strane, od nas najveće napore u radu na pripremi rezervi za nju. Mi treba da težimo postepenom pretvaranju čitave trudbeničke mase u naoružani narod, a to zahteva da obuka i uopšte sva aktivnost specijalnih odreda odmah dobiju potreban zamah. Toga, na žalost, za sada nema. Ova tako važna aktivnost u okviru naših ratnih priprema, često se pretvara u nedostojnu i jalovu igrariju, kao sa olovnim vojnicima. To se u velikoj meri dešava zato što partijske organizacije ne osećaju svu važnost i odgovornost ovog zadatka.

Nije dovoljno priznati sve ovo samo na rečima. Potreban je uporan i sistematski rad koji bi se oslanjao na ubeđenju da je potreban i koristan. Najzad, u odnosu prema stalnom sastavu Crvene armije, u pogledu čitavog njenog aparata treba da pokazuju najveću pažnju i brigu. Potrebno je da crvenoarmejac oseća oko sebe atmosferu predusretljivosti i ljubavi koja će mu omogućiti da podnese svakojaka lišavanja i da se pripremi kako treba za izvršenje svog vojničkog duga. U obuci je Crvena armija postigla krupne uspehe i to se pokazalo prilikom jesenjih manevara. Ovi uspesi mogu da budu i biće još veći. Crvena armija očekuje pomoć i podršku u svome radu od svih proletera i seljaka.

Mi čvrsto držimo u rukama zastavu socijalne revolucije koju smo razvili oktobarskih dana. Ova zastava crveni se od krvi stotina hiljada i miliona boraca. Ona se leprša zasad samo iznad naše zemlje. Ona mora da pobedi svuda. Naš je zadatak, naš dug — da prikupimo sve snage zemlje i da ih uputimo u datom momentu u potrebnom pravcu.

Večna slava poginulim borcima!

A mi idemo ka novim pobedama...

VRANGEL

Četvrta i poslednja (Polčak, Denjikin, Judenič, Vrangel) figura na čelu ruske kontrarevolucije je baron Petar Vrangel.

Njegova reputacija, kao jednog od najistaknutijih predstavnika belog lagera, počela se stvarati na Kubanu i Tereku krajem 1918. godine. Na čelu Kavkaske armije Vrangel razvija veoma energičnu delatnost i za kratko vreme uspeva da stvori ozbiljnu vojnu silu od kontrarevolucionarnih elemenata kozaštva i ogromne mase belih, prebeglih na jug. U isto vreme on energično rukovodi radom na organizovanju i objedinjavanju svih koji su na severnom Kavkazu bili nezadovoljni sovjetskom vlašću.

Rezultat takvog rada je — mi gubimo na severnom Kavkazu jednu poziciju za drugom i na kraju, naše jedinice Severokavkaskog fronta, uz velike teškoće su se probile krajem 1918. godine u rejon Astrahana, gubeći pri tom gotovo svu opremu i ogroman broj ljudi (uglavnom zbog bolesti).

Ova operacija, kao i zauzimanje posle toga cele stavropoljske gubernije i istočnog dela Oblasti donske vojske sve do Caricina, stvorili su Vrangelu reputaciju energičnog, smelog i odlučnog komandanta, kao i idejnog organizatora. Našim likvidiranjem denjikinskog fronta početkom 1920. god. otvorene su Vrangelu nove perspektive za dalje lično napredovanje.

Još 1919. god., na vrhuncu žestokih borbi sa našim jedinicama koje su nastupale sa severa, baron Vrangel istupa kao suparnik i konkurent tadašnjem vođi južnoruske kontrarevolucije Denjikinu. U rukovodećim vrhovima belog lagera rasplamsava se žestoka borba za vlast, puna intriga, podvala i spletkarenja. Tu se jasno pokazala sva trulež ruske belogardejštine. Mesto čvrsto zbijene buržoaske klase, organizovane i

svesne svoje socijalne snage, mi vidimo pojedine pretendente na vlast koji deluju u svome ličnom interesu i koje njihova sopstvena klasa ne može da obuzda u toj međusobnoj borbi.

Opšta situacija ide naruku Vrangelu. Raspad armije, gubitak Novočerkaska, Rostova, a u martu 1920. i Kubana sa Jekaterinodarom i Novorosijskim, konačno diskredituje Denjikina u očima preživelih ostataka njegove vojske. Kao i obično u takvim slučajevima, na njega se tovari sva odgovornost za poraz. Posle žestokih svađa i obračuna u »višim sferama« belog lagera, a pod pritiskom Antante, Denjikin se odriče vlasti i prenosi sva svoja prava na barona Vrangela.

I tako, u aprilu 1920. god. Vrangel postaje »vladar juga Rusije« i vrhovni komandant svih oružanih snaga. Počinje nov, ali u isto vreme poslednji i završni period duge i krvave borbe rada sa kapitalom u Rusiji. U to doba u rukama belogardejaca ostaje samo neznatno parče ruske teritorije — Krimski poluotok. Krajem decembra 1919. i početkom januara 1920. ovamo su uspele da se povuku jedinice srednje grupe Denjikina pod komandom generala Slaščova, pod zaštitom ratnih brodova Crnomorske flote. Koristeći sve strategijske i taktičke mogućnosti koje je pružala prevlast na moru i teškoće u osvajanju Krima sa kopna, general Slaščov je uspeo, posle žestokih borbi u januaru, februaru i martu 1920. da se učvrsti na Perekopskoj i Sivaškoj prevlaci. Ovim je bilo omogućeno da se prebace na Krim u proleće 1920. godine ostaci bele vojske sa Kubana i iz Odeskog rejona i tako sačuva, i razvije novi centar aktivne kontrarevolucije. Nema sumnje, tome je u znatnoj meri doprinelo i naše potcenjivanje važnosti krimskog pravca u operativno-političkom smislu. Od samog početka, prema Krimu su bile orijentisane sasvim nedovoljne snage što je i dovelo, umesto brzog zauzimanja najpre do dugotrajnog bespomoćnog tapkanja ispred prevlaka, a zatim do povlačenja prema severu i neophodnosti ponovnog ogromnog naprezanja naših snaga.

Kao vrhovni komandant bele armije i šef vlade, baron Vrangel, počev od aprila, razvija na Krimu ogromnu aktivnost. Najpre je odlučno raščistio sa opozicijom niza generala koji su sami nameravali da postanu »vladaoci«, a zatim, oslanjajući se na pomoć Antante, prihvatio se reorganizovanja celokupnog vojnog aparata.

Broj krupnih združenih jedinica se smanjuje; na taj način oslobođeno ljudstvo, oružje i oprema koriste se za popunu ostalih jedinica. Ukidaju se mnoge manje jedinice. Pažljivo se odabira viši i niži komandni kadar, pri čemu se ne vodi računa o činovima, starešinstvu i godinama starosti. Kadrovski oficiri se sa pozadinskih dužnosti premeštaju u jedinice. Temeljito čišćenje celog sastava armije provodi se surovim merama (uključujući i masovno vešanje). Tako su, kod štaba generala Slaščova, pred očima svih, danima visili leševi obešenih oficira, činovnika i vojnika.

Obilna saveznička pomoć dozvoljava da se vojska bolje odene, hrani i opremi. Rezultat takve grozničave Vrangelove aktivnosti bio je taj da su se već raspadnute bande, demoralisane i nesposobne za borbu pretvorile u čvrste vojne jedinice, dobro snabdevene i vođene iskusnim komandnim kadrom. Početkom juna 1920. god. reorganizacija je bila u

osnovi završena i Vrangel je imao na raspolaganju zamašnu borbenu snagu — približno 30.000 bajoneta i sabalja. Sa takvom armijom on prelazi početkom juna iz defanzive u ofanzivu.

6. juna u 10 časova izjutra iskrcava se kao desant armijski korpus generala Slaščova na jugozapadnu obalu jezera Moločno, južno od Melitopolja. Napredovanje desanta putem Kirilovka — Melitopolj ugrožava našu jedinu železničku prugu Sivaš — Melitopolj — Aleksandrovsk i levo krilo našeg celokupnog borbenog rasporeda od Geničeska do Perekopa i Horli duž severne obale Sivaškog jezera. Rano izjutra 7. juna teška i laka artiljerija belih otvorile su uragansku vatru na naše utvrđene položaje na Krimskoj prevlaci i njihovim rušenjem omogućile pešadiji juriš uz podršku mnogobrojnih oklopnih kola, tenkova i oklopnih vozova. Ceo naš front se osipa, i beli obezbeđuju sebi mostobran na kontinentu za dalja dejstva.

Naše jedinice uspevaju da se konačno zaustave tek na liniji r. Dnjepar (od ušća do grada Nikopolja) — Nogajsk i pristupaju pripremama za nastavljanje borbe.

U vezi s promenom strategijske situacije menja se i karakter bližih ciljeva naših ratnih operacija. Obuhvatni položaj koji su naše jedinice imale u odnosu na armiju belih, omogućavao je da se najpre unište bele vojske severno od prevlake, a kasnije i da se zauzme Krim. Ovo postaje osnovna koncepcija naših sledećih operacija. Što se Vrangela tiče, njegov zadatak je bio dalje širenje zauzete teritorije i pripremanje snaga i sredstava za dovođenje borbe do kraja. On obraća naročitu pažnju na kozačke oblasti — Don, Kuban i Terek. U toku leta 1920. godine organizuje i izvodi dve desantne operacije da bi digao ustanak na Donu i Kubanu i da se ove oblasti zauzmu. Prvi desant na čelu sa pukovnikom Nazarovim iskrcava se na obalu Azovskog mora u rejonu Taganroga. Drugi, pod komandom generala Ulagaja, na kubansku obalu. Posle prvih uspeha, oba pokušaja završavaju se krahom i većina iskrcanih gine. Ostali se vraćaju na Krim i na taj način borba se opet lokalizuje severno od prevlaka.

Položaj Vrangela u znatnoj meri je olakšalo nastupanje Poljaka započeto u proleće. Ono je privuklo na poljski front naše snage i u samom početku onemogućilo brzu koncentraciju dovoljno snaga i likvidaciju nove, iznenadno narasle ozbiljne kontrarevolucionarne opasnosti.

Dva naša pokušaja da razbijemo Vrangelove armije u severnoj Tavriji, u julu i avgustu, završena su bez uspeha. Posle toga doneta je odluka da se najpre pripreme dovoljne snage i da se tek onda napadne. U septembru se iz sastava Jugozapadnog fronta izdvaja Južni. Počinje intenzivna priprema za opštu ofanzivu. Vrangel predoseća opasnost i razvija živu aktivnost. Naše primirje sa Poljskom stvara nepovoljnu političku situaciju za bele, Vrangel privremeno odustaje od širokih planova i, u očekivanju boljih prilika, prihvata se da obezbedi zauzete položaje. Pri tom donosi pravilnu odluku da odvojenim aktivnim operacijama uništava naše snage po delovima, ne dozvoli pregrupisavanje i time osujeti našu krupnu, odlučujuću operaciju.

Septembar 1920. i početak oktobra prošli su baš u takvim operacijama. Sredinom septembra Vrangel nanosi jak udarac prema severu u aleksandrovskom pravcu. Posle niza upornih borbi naše jedinice, koje su

branile taj pravac, razbijene su, a 20. septembra napuštaju Aleksandrovsk uz velike gubitke i prelaze na desnu obalu Dnjepra. Zauzimanjem stanice Sinjelnikovo Vrangel je otvorio sebi slobodan put na sever, gde u to doba nismo uopšte imali snaga. Njega to, međutim, ne privlači i svoj sledeći udar usmerava na istok, protiv naših jedinica koje su branile Donbas. Rezultat borbi u ovom pravcu bio je taj da su beli nesumnjivo stekli preimućstvo u taktičkom pogledu, ali smo i mi sačuvali sposobnost za aktivna dejstva. Vrangel je ovde, izgleda, precenio svoje uspehe. Na takvu misao navodi njegov treći udar koji preduzima svojim najboljim snagama 8. oktobra u zapadnom pravcu prema desnoj obali Dnjepra, koji bi bio opravdan samo ako bi postojalo potpuno uverenje da sa severnog i istočnog pravca nema nikakve opasnosti. Pokazalo se da je to bilo pogrešno — u borbama na desnoj obali Dnjepra 8—14. oktobra u rejonu Kičkas — Nikopolj — st. Tok — Grušovka Vrangel je pretrpeo potpun poraz.

To je bio, u stvari, početak strategijskog kraha Vrangela. Da je ovaj njegov udar uspeo, naš položaj na desnoj obali bio bi pokoleban i udarne snage koje su se ovde koncentrisale mogle su biti razbijene. Ovim, naravno, rezultat borbe ne bi bio predodređen u korist Vrangela, ali bi se proces likvidacije mogao otegnuti u nedogled.

Neuspeh ovog udara, međutim, pokazao je da je Vrangel odigrao svoje. Inicijativa mu je bila konačno iščupana iz ruku i on jedva uspeva da izvrši odgovarajuća pregrupisavanja kad je počela naša poslednja i odlučujuća ofanziva preduzeta svim snagama fronta.

Ona je počela 25. oktobra pritiskom sa istoka i severa, zatim je usledio udar iz pravca Nikopolja a završila se energičnim nastupanjem od Kahovke u dva pravca: prema jugu na Perekop i prema severoistoku sa ciljem okružavanja svih jedinica koje su dejstvovale severno od prevlaka. Generalna bitka bila je završena 3. novembra. Na Krim se povuklo samo osnovno jezgro armije Vrangela, dok je sve ostalo ili izginulo ili se predalo.

Kraj »vrangelijade« počinje 8. novembra. Naše jedinice jurišaju na Perekop i Čongar. Mi upadamo na Krim 11, a 13. novembra se ukrcavaju na brodove poslednji ostaci bele armije na čelu sa Vrangelom. Tako se završava strašna epopeja oružane borbe rada i kapitala.

Osvrćući se danas na minule dane slavnih borbi sa namerom da pokušamo da im damo ocenu sa istorijske tačke gledišta, i nehotice se dolazi do zaključka da je u Vrangelu i njegovoj armiji naša otadžbina nesumnjivo imala veoma opasnog neprijatelja. U svim operacijama u toku polugodišnje borbe Vrangel je kao komandant u većini slučajeva pokazao kako vanrednu energiju tako i pravilno shvatanje situacije. Što se tiče njegove vojske, i njoj se mora dati bezuslovno pozitivna ocena.

Potrebno je naročito istaći vanredno izvedeno povlačenje osnovnog jezgra vrangelovaca na Krim 2. i 3. novembra. Okruženi sa svih strana, odsečeni od prevlaka, oni ipak nisu izgubili prisustvo duha i, mada uz ogromne gubitke, probili su se na poluostrvo. Utoliko više časti i priznanja pripada slavnim borcima Južnog fronta koji su uspeli da zgaze opasnog i snažnog neprijatelja. Evo, prošla je tačno godina dana od kad se završila borba protiv zaštitnika južnoruske kontrarevolucije, godina dana od kad su zamukli poslednji plotuni na poljima severne Tavrije i u tesnacima Perekopa i Sivaša. Širom cele velike sovjetske

zemlje razišli su se heroji-borci koji su zapečatili sudbinu Vrangela. Verovatno se svaki od njih seća prošlosti, seća se žrtava i stradanja Crvene armije, koja se borila za sreću radnog naroda. I prema njima, herojima--borcima, treba radnici i seljaci da se odnose sa dužnim poštovanjem i ljubavlju. Neka sećanje na te dane, koje se podudara sa sećanjem na veliku oktobarsku revoluciju, posluži kao nova veza između cele radničko-seljačke porodice i njene oružane sile, koja će ih spojiti u veliku, moćnu, nesavladivu celinu. Neka svaki od nas gaji uspomenu na one desetine hiljada boraca, koji su zanavek sklopili oči u dane slavnih bitki, koji su svojom krvlju učvrstili pobedu rada.

Večna uspomena i slava svima njima!

Još dve-tri reči o Vrangelu. On je još živ. Žive još i ostaci njegove armije. Raštrkani po raznim zemljama Balkanskog poluostrva, oni i dalje čuvaju svoju vojnu organizaciju i čekaju pogodan momenat za nov pokušaj prevrata. Svi su oni izgubili vezu sa radnim životom. To su tipični najamnički banditi koji nemaju šta da izgube, koji danas žive loše i nadaju se da će dobiti sve ako kontrarevolucija pobedi. To se ne sme nikad zaboraviti i treba biti uvek spreman da se mogućna opasnost zgazi u samom početku. Neka nam vrangelovština bude u tom smislu pouka: mi smo je mogli u svoje vreme lako uništiti u samoj klici, a umesto toga, u stvarnosti, morali smo uložiti toliko truda i dati tolike neprocenjive žrtve da bismo je savladali. Neka svaki radnik i svaki seljak još jednom razmisli o tome da vreme za potpun, ničim neugrožen odmor još nije došlo.

Neprijatelj je na oprezu. Moramo i mi da budemo budni.

1922.

ČETVRTA GODIŠNJICA

Četvrta godišnjica Crvene armije... Kako se mnogo radosnih, toplih misli, bodrećih i jasnih nada i čvrstih raspoloženja nehotice rađa u svesti od tih reči.

U trenutku potpunog raspadanja starih državnih odnosa, u uslovima očajnog ekonomskog rasula, sveopšte premorenosti i klonulosti posle imperijalističkog rata rodila se prva i za sada jedinstvena u svetu radničko-seljačka armija.

Uzavrela, neiscrpna energija proleterske klase, njena gvozdena volja »za vlast«, kao sredstvo uništenja buržoaskog sveta, dali su joj organizatorsku ideju i odredili smisao njenog postojanja. Živa pomoć seoske sirotinje koja teži novome životu zaodenula je armiju mesom i krvlju desetine miliona radnika na zemlji i samim tim dala joj nesalomljivu snagu.

I od tada nepokolebljivo, kao stena, stoji i jača oružana moć radničko-seljačke zemlje. I dok je čvrst savez radnika grada i sela (a on je jak i čvrst uprkos svih nastojanja neprijatelja da ga slome) biće čvrsta i moćna kroz taj savez rođena Crvena armija, čuvar sovjetske zemlje, živo otelovljenje njegove čvrstine i nerazrušivosti.

Surovi su i teški putevi revolucije. Milione prepreka stavlja pred nju stari kapitalistički svet, koji, očigledno, umire, ali je ipak još krepak. On se grčevito koprca tražeći izlaza iz vrzinog kola sveopšteg osiromašenja koje je sam stvorio, podivljalosti, neprijateljstva i mržnje. U okviru staroga sveta nema toga izlaza. Eto zašto uvereno i odmereno korača napred proleterska vojska. Eto zašto u njenoj svesti i srcu nema sumnje i straha čak i onda, kada moćna zavesa, satkana od buržoaske lukavosti, podmuklosti, laži i zlobe privremeno zastire puteve.

Nema sumnje u njenu buduću konačnu pobedu. To je isto toliko neophodno i neizbežno, kao što je u opštem hodu istorije bila neizbežna pobeda radničko-seljačke armije na bojnom polju, pobeda izmučene, rastrzane, gladne i siromašne Rusije nad strašnom moći do zuba naoružane Antante.

Dakle, napred i smelije na rad — po gradovima, selima, štabovima i pukovima, po fabrikama, rudnicima, zavodima. Neka taj rad ubrza naš put ka punoj pobedi sveta trudbenika; neka peta godišnjica nastupi u momentu njihovog slavlja i spolja i unutra.

Ostali su okovi za nama —
Napred nas čeka čitav svet.

VOJNO-POLITIČKO VASPITANJE CRVENE ARMIJE

REFERAT NA SAVETOVANJU KOMANDANATA I KOMESARA VOJSKE UKRAJINE I KRIMA I FLOTE CRNOG I AZOVSKOG MORA 1. MARTA 1922. GOD.

I

Posle likvidiranja spoljnih frontova, kada je Crvena armija prvi put dobila mogućnost da manje-više slobodno odahne, u našim redovima se primećuje vanredno veliko oživljavanje vojnoteoretske misli. Niz savetovanja komandnog sastava, održanih u raznim krajevima naše socijalističke otadžbine, mnoštvo članaka, pojavljenih na stranicama naše vojne štampe, koja se brzo razvila, govore o postojanju najdublje nužnosti da se srede rezultati preživljene prošlosti, kako bi se odatle izvukli zaključci za potrebe sutrašnjice. Istina, naročitih praktičnih rezultata od ovoga rada i iskustva do sada nije bilo mnogo. Drukčije, uostalom, nije moglo ni biti, jer je protekla 1921. god., koju je Crvena armija provela u stanju relativnog zatišja, bila u potpunosti ispunjena radom oko reorganizacije i reduciranja. Ovaj se posao, kao što vam je poznato, odvijao u neobično teškim uslovima. On je od nas zahtevao ulaganje sve naše energije, svih naših snaga, i, prema tome, nije ostavljao vremena za ispravljanje ranijih propusta u pogledu borbene pripreme naše armije, u pogledu poboljšavanja njenog kvalitativnog sastava.

I, tek sada, u 1922. god., kada se naš reorganizacioni posao može smatrati završenim u glavnim potezima, možemo izbliže pristupiti pitanju borbenog vaspitanja i obuke naših boraca. Ovu mogućnost već je uočila naša viša komanda, koja je nedavno bacila parolu da nastupajuća 1922. god. mora biti godina obučavanja, »učenja« Crvene armije. U toku ove godine moramo nadoknaditi sve one nedostatke u pogledu naše borbene pripreme, moramo od mladih generacija koje se nalaze sada u redovima armije stvoriti kvalifikovanu vojnu snagu, politički svesnu i koja će, u isto vreme, biti na nivou savremenih vojnih zahteva. Pred nas se sada postavlja pitanje uslova, neophodnih da bi se ovaj zadatak mogao savladati na najbolji način. Svima koji su imali dodira sa životom armije i koji su upoznati sa nedostacima u njenoj pripremi nesumnjivo je jasno da je jedan od prvih i glavnih uslova za sprovođenje ovog posla stvaranje više — ili manje povoljne materijalne situacije. U tom pogledu sve doskora stvari kod nas nisu stajale baš tako sjajno i, bez obzira na niz preduzetih mera, sada ostaje da se poželi mnogo bolje. Poboljšanje uslova kasarnskog života, ishrane i snabdevanja uopšte uvek će igrati presudnu

ulogu i zato zahteva usredsređivanje pažnje i napora ne samo čitavog državnog aparata već, pre svega, i same Crvene armije i njenog komandnog sastava.

Sledeći važan uslov za uspešan tok rada na vaspitavanju jeste potreba da u vojsci postoji jedinstvo pogleda o svim važnijim pitanjima vojnog dela. Ovo jedinstvo pogleda, koje u armiji mora stvoriti jedinstvo misli i volje, njeno pretvaranje u moćnu, čvrsto povezanu organizaciju — obavezan je preduslov za planski rad na vaspitavanju i obučavanju.

Zbir svih ovih pogleda na karakter vojnih zadataka koji stoje pred našom armijom, način njihovog rešenja i sl. — pogleda koji u celini sačinjavaju jedinstvene vojne poglede na svet uobičajeno je da se naziva vojnom doktrinom.

Neki drugovi smatraju da reč »doktrina« nije sasvim pogodna, jer se sa njom odmah povezuje predstava o nečem nepokretnom, dogmatičnom i šablonskom. Ali, stvar konačno nije u nazivu; i meni izgleda da ova reč nije naročito pravilna, da nedovoljno jasno daje predstavu o onom kompleksu ideja, koji je za mene vezan sa pojmom o jedinstvu pogleda u armiji. »Doktrina« zaista odiše nečim doktrinerskim, suprotno onom duhu stvaralaštva, inicijative i aktivnosti, koji baš treba da budu najkarakterističnije svojstvo doktrine naše armije. Važna je suština stvari, a ona se svodi na sledeće: 1. — Crvena armija mora da se vaspitava i obučava na osnovu jedinstvenih pojmova, jedinstvenih pogleda o svima pitanjima, povezanim sa njenom delatnošću i zadacima; 2. — ovo jedinstvo mora obuhvatiti i prožeti sve strane i sve manifestacije njenog života kako u miru, tako i za vreme rata.

Život armije sastoji se iz dva momenta: političkog i čisto vojnotehničkog.

U politički spada sve ono što proističe iz povezanosti Crvene armije sa opštim sklopom naše države i našeg društvenog života. Ovde dolazi, na prvom mestu, određivanje karaktera osnovnih vojnih zadataka koji se pred nas postavljaju, postavljanje temelja vojne izgradnje, unutrašnjeg života armije, karaktera uzajamnih odnosa između njenih sastavnih delova, i na kraju, političkog vaspitanja svakoga borca kao građanina Sovjetske Republike.

Sa druge strane, pod momentom čisto vojnotehničkim ja podrazumevam sva pitanja koja su povezana sa borbenim pripremanjem vojske, sa konkretnim formama vojničke organizacije, metodama i načinima rukovođenja vojskom i dr.

Odredivši, na taj način, osnov na kome treba da se sprovodi vaspitanje i obuka armije, moramo se, sasvim prirodno, pre svega, zapitati: postoji li sada ova osnova u Crvenoj armiji?

Na to pitanje možemo dati savršeno određen i tačan odgovor.

Bez sumnje, u oblasti osnovnih pogleda, Crvena armija predstavlja jedan organizam, povezan i kompaktan u svim delovima. Ona je, u stvari, bila takav organizam još od prvih dana svoga postojanja. To je sasvim razumljivo, jer su organizacija i karakter oružanih snaga zemlje najtešnje povezani sa karakterom opšteg društvenog života i, napose, sa prirodom društvene klase koja se nalazi na vlasti. Ako se mi osvrnemo na naš politički rad, ako se udubimo u ono što sam nazvao političkim delom naše vojne ideologije, mi ćemo videti da je potpuno zaokružen, određen i jasan.

Crvenu armiju stvorila je radničko-seljačka država, rukovođena voljom radničke klase. Ova se volja ostvarivala kroz jedinstvenu Komunističku partiju. Radnička klasa i njena partija imale su pred sobom potpuno određene zadatke kako u pogledu unutarnje, tako i međunarodne orijentacije. U sklopu drugih zemalja naša proleterska država predstavlja državu sasvim drugog tipa. Svoj glavni zadatak ona vidi u promeni čitavog fundamenta starog buržoaskog sveta, u stvaranju sasvim novih društvenih odnosa i uspostavljanju novih društvenih veza. Samim tim između nje i ostalih država u svetu postoji najdublja organska suprotnost, koja neizbežno gura ova dva tipa država na međusobnu borbu. Za radničku klasu i njenu partiju savršeno je jasno da o trajnom, mirnom i zajedničkom postojanju ovih raznih tipova država, dvaju različitih državnih uređenja, ne može biti ni govora. Između njih može da postoji jedino jedno stanje — odnos antagonizma i borbe. A pri tom je savršeno neobavezno da ta borba mora imati formu otvorenih oružanih sukoba. Ona može poprimiti i druge forme; ali osnovna suština uzajamnih odnosa time se niukoliko ne menja. Uvek i u svim trenucima svog postojanja nalaziće se ove države u stanju neprekidne, žestoke i uporne borbe!

To osnovno gledište, koje proističe iz suštine radničke države, iz čitave suštine njene ideologije, moralo je, sasvim prirodno, naći svoj odraz i u načelima koja su uzeta za osnov izgrađivanja njenih oružanih sila. Mi možemo reći da je Crvena armija od prvih dana svoga postanka bila živo ovaploćenje ovih ideja, živo ovaploćenje načela diktature proletarijata, principa nove proleterske državnosti.

Odavde je i proisticala sva ostala sadržina naše vojno-političke delatnosti. Ta borba, koju smo vodili sa ideologijom nama neprijateljskih društvenih grupa, sve njene raznovrsne forme i metode, sve je to u celini proisticalo iz rečenoga. Prema tome, u oblasti političke ideologije Crvene armije mi imamo pred sobom određeno jedinstvo, određenu celinu i zaokruženost.

Glavna pitanja, koja je s pravom dužan da sebi postavi svaki crvenoarmejac i svaki starešina koji želi da bude dostojan svoga zvanja, svode se u tom pogledu na sledeće: radi čega, radi kakvih ciljeva smo formirali, stvorili i sada učvršćujemo našu Crvenu armiju, kakva je priroda ove armije, kako ona mora da bude izgrađena da bi najbolje odgovarala svojoj nameni.

Na ta pitanja dala je naša proleterska država sasvim jasan i tačan odgovor. On je već dat u onoj odluci radničko-seljačke vlade koja je prvi put objavila da je neophodno stvoriti Crvenu armiju. Iz te odluke, pre svega, možemo videti da je glavni zadatak Crvene armije obezbeđenje i zaštita diktature proletarijata od bilo kakvih pokušaja unutrašnje i svetske kontrarevolucije. Ovaj zadatak može ispuniti samo armija koja će po svom sastavu i duhu biti zaista proleterska. Otuda potiče strogo sprovođenje klasnog principa u Crvenoj armiji.

Po principu proleterske klasnosti — armija proleterske države ne može biti i neće biti narodna vojska u ranijem smislu te reči. Ona mora biti armija radnika i seljaka, tj. radnih klasa koje, u proleterskoj državi, drže vlast u svojim rukama. Oko ovog pitanja, kao što vam je poznato, u prvim danima postojanja Crvene armije razvila se žestoka politička

borba. I naš stari komandni sastav, koji nam je prišao iz stare carske vojske, u većini i uz velike napore jedva je mogao da raskine sa naviknutim ranijim pojmovima i da prihvati nove poglede. On je stajao na principu narodne vojske. Praktično taj sami princip označavao je vladavinu eksploatatorskih klasa. Predstavnicima pogleda na svet radničke klase suština pitanja bila je sasvim jasna. Mi ni u kom slučaju nismo hteli da skrivamo ni od sebe niti od drugih pravu suštinu naših ciljeva. Uvek smo otvoreno i neposredno govorili da je naša armija — proleterska armija i da se ona mora sastojati od trudbeničkih elemenata. Za nas nije postojala ideja jedinog naroda, a naša je armija obavezna da štiti interese baš onih masa od kojih je obrazovana.

U suštini i naši politički protivnici su postavljali pitanje isto tako. Nikada ranije nije postojala nikakva narodna armija, niti je mogla da postoji. Takozvane narodne armije svake epohe bile su u suštini vojske koje su predstavljale ne interese naroda, već — vladajućih klasa. Reč »narodni« bila je samo ispoljavanje političkog licemerstva tih klasa, koje nisu mogle otvoreno priznati, da je, na primer, carska vojska bila vojska careva i veleposednika. Radničkoj klasi, koja za sobom ima žive simpatije širokih masa, nije potrebno da se u tome služi obmanom. Mi znamo da otvoreno ispoljavanje karaktera naše armije može jedino da s nama zbliži i ojača široke narodne mase. Stoga smo od samog početka oštro i određeno postavili pitanje o stvaranju ne nekakve mitološke »narodne« armije, već armije proleterske — armije radnika i seljaka.

Ove političke ideje, koje su bile nužne da od vojnika te armije izgrade svesne borce za radničko-seljačku stvar, bile su nam u potpunosti date ideologijom radničke klase — programom Komunističke partije.[100] Ove su ideje smenile ono što se ranije na silu uterivalo u glave vojnika carske vojske. Vi se svi toga sećate. To su bili principi pravoslavlja, samodržavlja i nacionalizma. Tim principima mi smo suprotstavili svoje, proletersko učenje — revolucionarnoga komunizma, međunarodne solidarnosti sviju trudbenika i sovjetske vlasti kao specifične forme diktature proletarijata. Na taj način u oblasti političkog života namesto stare ideologije buržoaskog sveta, koji je u izumiranju, došla je nova ideologija — proleterska. Ideologija nove klase, koja se nalazi na vlasti, našla je svoj odraz i u unutarnjem načinu života Crvene armije. Izmenio se i pojam o disciplini. Mesto mehaničkog potčinjavanja, zasnovanog na strahu i nasilju, stvara se disciplina vojnika-građanina, koji je sam svestan neophodnosti potčinjavanja. Osetno se brišu službene prepreke, i Crvena armija postaje najdemokratskija armija na svetu.

Prema tome, u ovom delu našeg vojnog pogleda na svet za nas nije moglo biti ničeg nejasnog, neodređenog, a sve ove postavke više ili manje našle su svoj definitivni izraz u svima uputstvima, zapovestima, odlukama i uredbama, publikovanim za vreme postojanja Radničko-seljačke Crvene armije. Ostaje samo da se dovrši rad na sistematizaciji svega stvorenog i na daljoj razradi detalja.

Stvar ne stoji tako isto sa drugim delom naše vojne doktrine, sa njenim vojnotehničkim delom.

Tu je nužno, pre svega, priznati da ni o kakvim opštim pogledima za sve nije moglo biti ni govora već zbog toga, što se kod mnogih trud-

benika još nije uspelo formirati ni same poglede. Do izvesne mere, dozvolite, stvar tako stoji još i sada. Stoga je naš neodložni zadatak da što pre sumiramo iskustvo iz prošlosti baš iz ovog dela.

Svi elementi za ovaj deo naše vojne doktrine postoje: oni se nalaze u iskustvu crvenih komandanata, u iskustvu čitave Crvene armije, kao celine, i nama je sada potrebno jedino da sve te posebne delove i elemente obuhvatimo u jednu celinu, da ih uopštimo, da ih ovaplotimo u određene forme i zatim sprovedemo kroz naša pravila, udžbenike i vojnoškolske programe. Tada ćemo dobiti ono što nam nedostaje za pravilan rad na pripremanju armije — jedinstvo, potpunost i skladnost.

Prvo pitanje koje nam se postavlja jeste: kakav će biti karakter ratnih sukoba koji nam predstoje u najbližoj budućnosti. Ovo pitanje sadrži u sebi dva dela: politički i čisto vojnotehnički. Za prvi deo odgovor proističe iz onoga što je već rečeno o karakteru naše proleterske države. Crvena armija, kao što je izloženo, stvarana je radi učvršćenja diktature proletarijata. A šta joj je pretilo? Na prvom mestu unutrašnji kontrarevolucionarni pokret velikoposedničke i buržoaske klase. To je prvi uzrok koji nas je primorao da pristupimo stvaranju armije i otpočinjanju borbenih dejstava. Osim toga, postojanje proleterske države ugrožavalo je, a i dalje ugrožava međunarodni kapital. U svakom momentu mi moramo biti spremni da odbijemo napad sa njegove strane. I ne samo za to. Nikako nije isključena mogućnost takve situacije u kojoj će proleterska država, možda, morati da na sebe uzme početak dejstava. A o tome direktno govori dekret ruske radničko-seljačke vlade, koji sam već ranije pomenuo, i koji postavlja kao jedan od zadataka Crvene armije — potpomaganje proleterske revolucije u Evropi.

Prema tome, ukoliko opšta međunarodna situacija bude takva da pomoć koju bi ukazali vani može dati odsudne političke i vojne rezultate, ta pomoć mora biti i biće ukazana.

Kakav će biti karakter tih sukoba sa čisto vojnog gledišta? Najpogodniji termin za oznaku sudara takve vrste imamo u terminu revolucionarnih ratova. Šta je to revolucionarni rat? To je rat koji vodi zemlja koja je izvršila revolucionarni prevrat, zemlja koja je došla u nepomirljive socijalne, ekonomske i političke suprotnosti sa starim državama koje su još sačuvale svoju raniju suštinu. Takve je ratove vodila, na primer, Francuska posle svoje velike revolucije. Takve iste ratove, verovatno, moraćemo i mi voditi, ako postanemo objekt neprijateljskog napada, ili ako nas međunarodna situacija prinudi da prvi otpočnemo sa dejstvima.

Revolucionarni ratovi karakterišu se time da se u njima u znatnoj meri brišu opštenacionalne razlike i momenti a ističu klasni momenti. Revolucionarni rat je, po svojoj suštini, klasni rat. Ovde će se boriti ne nacija sa nacijom, ne narod sa narodom, već određene društvene klase, koje imaju pristalica u oba neprijateljska tabora. Zavisno od stepena sazrevanja revolucionarnog procesa, ovaj klasni karakter pojavljivaće se više ili manje jasno ili reljefno. U svakom slučaju nema sumnje da će Crvena armija u većim ili manjim razmerama i to obavezno imati pristalica i prijatelja sa one strane fronta. Pomenuta okolnost dovodi do toga da će se sami uslovi ratnih operacija u znatnoj meri razlikovati od onoga kako je bilo u prošlom imperijalističkom ratu.

Zahvaljujući veštoj i znalačkoj političkoj obradi, uspelo je buržoaskim zemljama u toku prošlog rata da stvore potpuno ili gotovo potpuno jedinstvo raspoloženja narodnih masa; pošlo im je za rukom da stvore takvu situaciju u kojoj je bila isključena mogućnost zapleta u unutrašnjem poretku i time rušenja jedinstva nacionalne odbrane. Da li se takvo stanje može i sada održati? Sve ono što mi znamo o unutarnjim procesima koji se vrše u svim zemljama sveta, o njihovom privrednom i političkom stanju, odlučno govori da je takvo stanje apsolutno nemoguće, da će svaki rat jedne države protivu druge biti skopčan sa neizbežnim zaoštravanjem klasne borbe unutar države, da to zaoštravanje može prerasti u formu otvorenog oružanog ustanka radnih masa protivu postojećeg režima.

Prema tome, karakteristika koju sam dao za buduće revolucionarne ratove potpuno proističe iz današnjeg stanja u svetu. Takav je prvi zaključak koji mi moramo izvući u pogledu karaktera naših budućih sudara. Taj nas zaključak primorava da na odgovarajući način sprovedemo i rad na organizaciji naših oružanih snaga, na njihovoj borbenoj pripremi.

Pošto mi politički ne možemo da se ograničimo samo na odbranu, to i naša Crvena armija mora biti i tehnički i psihološki pripremljena da rešava zadatke svih vrsta. Ona mora biti potpuno potkovana. Svi vi znate da u datom momentu, sa datim uslovima međunarodne situacije, niko u Sovjetskoj Rusiji ne pomišlja na razvijanje ma kakvih ofanzivnih operacija. Sve naše želje i naši zadaci svode se na to da na svaki način izbegnemo ratne opasnosti, da mirno radimo na obnovi naše privrede, koja je razrušena imperijalističkim i građanskim ratom. Najsigurnije sredstvo za obezbeđenje mira jeste snaženje moći Crvene armije. Takav je praktičan zadatak današnjice.

Ali, radeći svim silama na pretvaranju ovog zadatka u život, Crvena armija i, posebno, mi, crveni komandanti, koji rukovodimo njenom borbenom pripremom, moramo rad sprovesti tako da Crvena armija uvek bude oruđe zaštite proleterskih interesa u svetskom opsegu.

Sad ću preći na sadržinu onih strategijskih i taktičkih ideja koje moraju biti u osnovi borbenog vaspitanja naših komandanata i boraca.

Građanski rat, kao što vam je poznato, karakteriše se postojanjem niza momenata koji ga oštro razlikuju od ratova protekle imperijalističke epohe. Najkarakterističniji od njih jeste najveća manevarska sposobnost i najveća pokretljivost u svim operacijama građanskog rata. U oblasti taktike imala je široku primenu praksa stvaranja masovnih udarnih pesnica. Zatim se ispoljavalo jasno nastojanje da se rešenje traži putem energičnih ofanzivnih operacija. Ovi momenti, uporedo sa osobinama unutarnjeg života i organizacije Crvene armije, koji proističu iz promenjenog bića naše države, mnogima su dali povod da misle da smo mi i u oblasti metoda borbenih dejstava stvorili nešto novo, što svet nije video ni poznavao, da smo mi stvorili u procesu naše borbe novu taktiku i strategiju, da smo oborili principe stare ratne veštine.

Nužno je odmah reći da je takva ocena sasvim nepravilna. Razume se, u principu je tačno to da čim je u izvesnoj državi nastao radikalni preokret, čim preuzme vlast nova društvena klasa, čim se izmeni priroda unutarnjih društvenih uzajamnih odnosa, ovaj preokret mora naći svoj odraz u svima drugim oblastima života i, napose, u oblasti vojnog dela.

Iz napred rečenog o prirodi i karakteru naše Crvene armije već je očigledno kako se taj prevrat odrazio na vojnom delu. Ako pogledamo na opštu fizionomiju Crvene armije, na kompaktnost vrhova i masa, komandnog sastava sa ljudstvom crvenoarmejske mase, na sistem discipline koji u njoj postoji i sl., jasno ćemo uočiti svu razliku između nje i vojske bilo koje buržoaske zemlje. Što se tiče oblasti strategije i taktike, tu, po mom mišljenju, ne možemo uočiti postojanje bilo kakvih dubokih, radikalnih promena. Mislim da će sa učvršćenjem proleterske države, sa potpunom emancipacijom radničke klase, razume se, biti neizbežne promene i u toj oblasti. Na to su ukazivali i naši veliki učitelji Marks i Engels.

Između ostalog, moram vas upoznati i sa tim da je Engels, jedan od osnivača naučnog socijalizma, bio takođe i istaknuti vojnik i uvek se živo interesovao pitanjem vojnog dela. U nasledstvo nam je ostavio čitav niz radova, na žalost, nama slabo poznatih, jer ih je samo mali deo preveden na ruski jezik. Engels ukazuje da će kao posledica socijalnog preokreta nastati preokret i u vojnoj nauci, a da će radnička klasa, pošto uzme vlast u svoje ruke, znati da da novu sadržinu vojnim pogledima, i znati da stvori nove metode u oblasti taktike i strategije.[101] Ali sve ovo moguće je samo na bazi kolosalnog procvata tehnike. U prvo vreme postojanja proleterske vlasti radnička klasa će morati da se koristi svim onim nasledstvom koje joj bude ostalo od starog režima i boriti se njegovim metodama i načinima.

Svi mi znamo da su se taktika i strategija u svom primenjenom delu menjale sa promenama vrste oružja. Svaka taktika odgovara određenoj istorijskoj epohi; ako se menja vrsta oružja, uvode nova tehnička usavršavanja, uporedo sa tim menjaju se i forme vojne organizacije i način rukovođenja vojski. Da li se to može primeniti i na Sovjetsku Rusiju?

U sadašnjem momentu — nikako. Naprotiv, mi pred sobom imamo ne porast naše tehnike, već unekoliko opadanje; ne procvat i povećanje naših proizvodnih snaga, nego neko, nesumnjivo privremeno, ali ipak, opadanje.

Stoga Crvena armija u oblasti taktike i strategije nije unela ništa principijelno novo i prinuđena je da se u svojoj borbi koristi onim metodama i onom tehnikom koje postoje i koje su ranije postojale.

Ali uporedo sa tim, nesumnjivo, postoji niz osobenosti u metodama borbe Crvene armije koje su nastale kao rezultat revolucije. Mislim na promenu samog ljudskog materijala u redovima Crvene armije. Revolucija je vanredno jako izmenila njegov sastav i karakter. Mi imamo sada u Crvenoj armiji rukovodstvo u rukama proleterskog elementa, mi imamo armiju zaista radničko-seljačku. Ova promena boračkog i naročito komandnog sastava morala je imati uticaja i uticala je i na načine borbenih dejstava Crvene armije.

Radnička klasa je pretežno revolucionarna klasa, klasa u najvećem stepenu aktivna, klasa koja teži da izvrši prevrat kakav svet nije video. Ta klasna osobenost manifestuje se u najvećoj aktivnosti, inicijativnosti, organizacionoj sposobnosti, objedinjavanju i dejstvovanju velikim organizovanim masama, kako kod pojedinih predstavnika, tako i kod proleterske mase u celini. Ovde postoji bitna razlika između psihologije radnika, sa jedne strane, i seljaka — sa druge. Ta se razlika oštro izrazila u borbenoj praksi naše Crvene armije.

Suprotno radničkoj klasi, sposobnoj da organizuje masovna dejstva, seljaštvo, koje živi u sasvim drukčijim socijalnim uslovima, ne može se pohvaliti tim svojstvima. Osiromašeno i rastureno na sve strane, naviklo da deluje bilo pojedinačno, bilo u sasvim malim grupama, seljaštvo je ispoljilo odgovarajuće crte u metodama borbenih dejstava. Seljaštvo je otac partizanštine. Partizanština i nije ništa drugo do izraz psihološkog bića našeg seljaštva. Seljak polazi na bojno polje zato što se bori protiv opasnosti kontrarevolucije, ali seljak ne može po svojoj unutrašnjoj prirodi, po svom unutarnjem biću, biti pristalica metoda borbe koje zahtevaju masovno objedinjavanje, masovne organizacije.

I mi vidimo da je u toku celog života Crvene armije postojala borba ovih dvaju načela. Znamo kako je bilo teško radničkoj klasi pri njenoj maloj brojčanosti da preodoli partizanska nastrojenja i da pripremi osnovu za novu taktiku. Ali, u odnosu na Crvenu armiju, koja se formirala kao rezultat našeg ratnog iskustva, potrebno je reći da seljačka ideologija nema rukovodeće uloge. Unutar Crvene armije u punoj meri vlada duh proletarijata. Organizacija, metode borbe, ciljevi — sve je prožeto osećanjima i nastrojenjima radničke klase, iako ona u redovima armije niizdaleka ne sačinjava većinu.

Ovom okolnošću, po mom mišljenju, i objašnjava se, u znatnoj meri, to da je manevarska sposobnost sa njenom najvećom pokretljivošću našla onako široku primenu u borbenom iskustvu Crvene armije. Istina, mi ne smemo precenjivati ovu okolnost; jasno je da manevarski karakter operacija nije zavisio samo od ovih unutarnjih svojstava klasne prirode proleterskih elemenata koji su rukovodili armijom, već i od niza čisto objektivnih uslova. Svakako, nismo samo mi posvetili pažnju manevarskim operacijama, već i naši protivnici! Ovo se objašnjava čisto objektivnim činiocima: veličinom ratišta, bezgraničnošću naših zemaljskih prostranstava, itd. Armije i jedne i druge strane nisu po svojoj brojnosti odgovarale teritoriji i, razume se, sama ta činjenica primoravala je zaraćene strane da pribegavaju pokretnim dejstvima i da nedostatak količine nadoknade manevarskim akcijama udarnih grupa. Ali, ponavljam, uporedo sa ovim čisto objektivnim uslovima ovde su, nesumnjivo, igrali ulogu, i to vrlo krupnu, i momenti koji proističu iz klasne prirode Crvene armije, iz duhovnih svojstava proleterskih elemenata koji njome rukovode.

Potrebno je naglasiti da u samoj prirodi građanskog rata, kao klasnog, već postoje činioci koji zahtevaju maksimalno razvijanje odlučnih operacija manevarskog tipa. To proističe otuda što građanski rat, kao klasni rat, mora biti prvenstveno odlučan. U slučaju nacionalnog rata, države koje streme potpunom porazu u najgorem slučaju mogu se pomiriti i sa polovičnim rezultatima. One se mogu zadovoljiti i postizanjem određenih prednosti i zaključiti sporazum koji uspostavlja mogućnost daljih mirnih odnosa. Sasvim je drukčije kod klasnog rata, građanskog rata — njegov rezultat može biti samo potpun poraz jedne strane; čim je rat započeo, polovična rešenja nisu moguća. Upravo ta okolnost nesumnjivo je našla svoj odraz u težnji obeju zaraćenih strana da postignu potpuno i definitivno rešenje. Tu se nije moglo stati na pola puta. Bilo je nužno da pobeda bude potpuna i sveopšta.

To su ti momenti, s jedne strane, čisto objektivni, a s druge koji proističu iz suštine klasnog, građanskog rata i same prirode strana koje

u njemu učestvuju, koji su se morali ispoljiti i na opštem toku naših operacija i metodama borbe. Postavlja se pitanje: u kojoj meri ovaj princip manevra može naći svoju primenu u našim budućim revolucionarnim ratovima?

Na to pitanje moramo dati odgovor polazeći od onih istih pretpostavki koje sam ja izlagao. Moramo imati u vidu da revolucionarni rat, ako i ne bude tačna kopija građanskog rata, biće u znatnoj meri sličan.

Objektivni momenat, postojanje ogromne teritorije, zadržava i ovde svoj značaj gotovo u potpunosti. Na taj način ocrtavajući objektivne uslove budućeg rata, dužni smo reći da sve što je uticalo na određeni karakter operacija Crvene armije u prošlom građanskom ratu, u ovoj ili onoj meri, uticaće i ubuduće. Prema tome, i ne ulazeći u pitanje o tome koliko je sa čisto vojničkog stanovišta celishodan manevarski karakter operacija, moramo reći da će takav karakter u budućim operacijama biti neizbežan, jer je on uslovljen glavnim, odlučujućim momentima, koji su van naše volje i van našega uticaja. Pa i sa gledišta ratne celishodnosti, po mom mišljenju, ne može se ni najmanje sumnjati u to da manevar mora ući u telo i krv naše Crvene armije. Na obuci i pripremi Crvene armije i njenog komandnog sastava da brzo i smelo izvršuju marš-manevre mora biti izgrađeno delo našeg bojnog vaspitanja. Mora se imati u vidu da će nam samo manevar omogućiti da nadoknadimo nedostatak naše tehnike. Moramo uvek pamtiti da mi, pored svih nastojanja za postizanje tehničkog savršenstva, u tom pogledu nećemo biti u stanju da se izjednačimo sa našim neprijateljima i ovde princip manevra, pokretljivosti i aktivnosti u znatnoj meri može nam pružiti mogućnost da uravnotežimo naše šanse. Na taj način i sa stanovišta celishodnosti i objektivne nužnosti Crvena armija, pripremajući se za budući rat, moraće naročito da neguje svoje manevarske kvalitete.

Ali, ovde ne treba ići suviše daleko. U našoj sredini susreću se osobe koje misle da, prihvativši princip manevra, možemo savršeno odmahnuti rukom na sve ono što ima veze sa takozvanim pozicijskim ratovanjem, što proističe iz iskustva imperijalističkog rata. Razume se da je takav zaključak najveća zabluda i da može predstavljati veliku opasnost za Crvenu armiju. Uopšte je nepravilno takvo prazno i takvo oštro suprotstavljanje ovih principa. Jer, ni najmanevarskiji rat nikada ne može proći bez primene pozicijskih elemenata. Samo obezbeđenje manevra zahteva u izvesnoj situaciji i pri izvesnim uslovima primenu pozicijskih poduhvata. Prema tome, upoznavanje Crvene armije sa ovim formama borbe jeste nužna potreba za svakog crvenog komandanta.

Pravilan će biti samo taj zaključak da ni u kojem slučaju ne mogu biti glavne, preovlađujuće forme naših budućih sudara pozicione forme rata, za koje je karakteristično stanje duže nepokretljivosti i stabilnosti linija fronta.

U samoj stvari, ako pogledamo na kakvoj su osnovi i zbog čega nastale pozicione forme rata, uvidećemo da takve osnove neće biti u uslovima naših budućih ratova.

Pozicijski način ratovanja stvoren je na osnovu nemoći zaraćenih strana da putem neposrednog masovnog udara dođu do rešenja. S druge strane, objektivni uslovi ograničene teritorije i najbogatije tehnike omo-

gućavali su svakoj strani da na nepokretnim pozicijama pređu u odbranu, odričući se brzog rešenja. Pozicijska taktika je, sa za nju karakterističnim nepokretnim i stabilnim linijama fronta, bila rezultat ova dva momenta.

Otuda i sa stanovišta objektivne mogućnosti i vojne celishodnosti za nas je isključen pozicijski princip, kao preovlađujuća forma ratnih operacija. Ali, ponavljam, to niukoliko nije povod da se starešina Crvene armije odreče potrebe da se u punoj meri upozna sa ovim načinima borbe. Na našoj zapadnoj granici, gde će poprište ratnih dejstava po svojim razmerama biti od manjeg značaja i gde ćemo morati da, u slučaju potrebe, obezbedimo manevarska dejstva nepokretnim stojanjem i zaštitom na određenim pozicijama, biće nam od veoma velike koristi znanja koja daje iskustvo prošlog imperijalističkog rata.

Na taj način se dobija zaključak da će glavni, preovlađujući karakter naših budućih operacija biti manevarski. Ali, uporedo sa tim, baš ovaj manevar traži široko i puno upoznavanje pozicijskih formi vođenja rata. Jednom rečju, potrebno je da svaki crveni komandant čvrsto usvoji da je za nas najopasnija stvar — rutinerstvo, zanošenje ma kakvom određenom šemom ili ma kakvom određenom metodom. Crveni komandant mora se naučiti da potpuno vlada onim metodama mišljenja, onom veštinom analiziranja pojava koja je data marksističkim učenjem. Suština ovog metoda svodi se na to da za nas ne može biti ničeg apsolutnog i nepokretnog; sve teče i menja se, i svako sredstvo, svaka metoda može naći svoju primenu u izvesnoj situaciji. Veština komandanta izražava se u umenju da iz mnogovrsnih sredstava koja mu stoje na raspolaganju odabere baš ona koja će dati najbolje rezultate u datoj situaciji i u datom vremenu.

Drugi momenat, karakterističan za dejstva naše Crvene armije, jeste njihova ofanzivnost. Ja sam već navodio uzroke koji u izvesnim uslovima nalažu kao neophodnu potrebu ofanzivni karakter naših operacija. Sada ću govoriti samo o relativnoj celishodnosti nastupanja i odbrane sa čisto vojnog stanovišta. Postoji gledište da i sa tog stanovišta — na osnovu iskustva imperijalističkog rata — nastupanje ne predstavlja preimućstvo prema odbrani i da ne treba kultivisati duh ofanzivnosti kao sastavni deo vojnih pogleda na svet svakog komandanta i borca. Takav način gledanja počeo se razvijati naročito posle prošlog imperijalističkog rata. Tako, u Francuskoj ogromni gubici za vreme prvobitnih ofanzivnih operacija francuske vojske primoravaju mnoge predstavnike francuske vojne sredine, a takođe i građanstva, da postave pitanje o reviziji starih gledišta u tom pogledu. Uporno se sprovodila i isticala ideja da odbrana, ako se samo sprovodi planski i svesno, ima prednost nad ofanzivom.

Za nas je ovo pitanje veoma važno, jer od odgovora na njega zavisi sav karakter borbenog vaspitanja naše Crvene armije. Ja lično pripadam onima koji se ne slažu sa nastojanjem i pogledima koje sam malopre karakterisao. Već je Marks u svojoj brošuri o građanskom ratu u Francuskoj govorio da je ofanziva najbolji način odbrane. Nisu u pravu oni koji misle da ofanziva može delovati na psihologiju neprijatelja koji je bez sredstava ili veoma slab, a da na neprijatelja koji je svestan svoje snage napad ne čini utisak potištenosti. Svaki od nas iz ličnog iskustva zna da inicijativni, iako osetno slabiji protivnik, pomrsi sve račune neprijatelja, razbija njegove planove i pobeđuje.

Zato smatram da je neophodno najodlučnije se boriti protivu takvih nastrojenja. Mislim, da napad uvek deluje na psihologiju protivnika time što se njim samim otkriva snažnija volja.

Iz ličnog iskustva ja mogu navesti masu primera koji potvrđuju pravilnost ovoga. Navešću dva slučaja. Jedan je iz vremena moga bavljenja na istočnom frontu, kada mi je bilo povereno komandovanje Južnom grupom armija na frontu protivu Kolčakove armije, koja se kretala ka Simbirsku i Samari. Sećam se situacije u kojoj je radio moj štab u Samari. Kolčakove trupe kretale su se neposredno ka Volgi; mi smo jedva uspevali da održimo Orenburg, opkoljen sa tri strane; armija koja ga je branila sve vreme je težila da odstupi; južno od Samare uralski kozaci probili su front i napredovali na sever, ugrožavajući Samaru i železničku prugu Samara — Orenburg. Mi smo gotovo svuda odstupali, a ne bih mogao reći da smo se osećali slabijom stranom; ali pošto se inicijativa nalazila u rukama belih i pošto se udarcima čas u jednom, a čas u drugom pravcu sputavala naša volja, mi se nismo osećali baš prijatno. Da bi se napad zaista počeo, bila je potrebna ne samo kolosalna volja već i čvrsto ubeđenje da će samo prelaz u napad izmeniti položaj. U tom momentu moralo se računati ne samo sa raspoloženjem za odstupanje kod trupa već i sa pritiskom odozgo, od strane glavne komande, koja je bila za to da se nastavi odstupanje. Ne obzirući se na sve ovo, mi smo prešli u ofanzivu i otpočeli sa sjajnom operacijom, koja je dovela do potpunog razbijanja Kolčaka. Potrebno je proživeti i osetiti svu težinu položaja napadnutog da bi se imao tačan pojam u čemu je prednost ofanzive nad odbranom.

Drugi slučaj — iz borbe protivu Vrangela. On je uvek bio slabiji od nas; Crvena armija bila je, nesumnjivo, jača od njega, ali šta vidimo u stvari? Zadržavajući inicijativu u svojim rukama, vršeći neprekidno nastupanje u jednom ili drugom pravcu, on je zadugo ometao naše pripremne radove i, ne dajući nam mogućnost da se sredimo za nanošenje odlučnog udara, štaviše postigao krupne pobede. Sećam se jednog momenta kada smo se pripremali za poslednju odlučnu operaciju. Vrangel je u prvim danima oktobra ponovo pokušao da nas omete. Prebacivši udarnu grupu na desnu obalu Dnjepra, u rejonu Aleksandrovska, on je napao 2. konjičku armiju i njoj pridodate jedinice pešadije.

Uprkos toga što sam ja očekivao taj udar i što su za otpor bile koncentrisane nadmoćne snage, ipak smo u prvim momentima pretrpeli niz krupnih neuspeha. Moralo nam je biti jasno da strana koja ima inicijativu, strana koja raspolaže momentom iznenađenja, često slama volju neprijatelja i samim tim stvara za sebe pogodnije uslove. Vojni kritičar kaže: »Konačno pobeđuje onaj koji se pokaže jači u trenutku borbe«. To je savršeno tačno, ali stvar je u tome da je momenat napada i ofanzive sastavni deo ove snage. Sam juriš, sam napad ojačava onoga koji napada i daje mu više izgleda na uspeh. Tvrdim da su napad i ofanziva, pri ostalim podjednakim uslovima, uvek korisniji od odbrane. U tom pogledu mi moramo imati određeno i odlučno mišljenje i poglede.

Nekoliko reči o ofanzivnim dejstvima iz iskustva imperijalističkog rata 1918. god. Baš sada imam u rukama francusku knjigu »Tri godine u Francuskom vrhovnom štabu«.[102] Potrebno je samo letimično prelistati ovu knjigu da bismo se još jedanput osvedočili o kolosalnoj prednosti

ofanzivne taktike. Ovde vidimo kako su se uzbuđivali francuski štabovi, ne znajući gde će biti mesto odlučnog napada. Nemačka ofanziva 21. marta i druga 27. maja[103] — u pogledu izbora mesta za napad — bila je sasvim neočekivana za Francuze i Engleze, a rezultat je bio da su oni dospeli u skoro katastrofalan položaj.

Na kraju, kod nas ne može postojati nikakav dogmatizam. Oni zaključci, koji se dobijaju iz našeg iskustva, nisu nešto apsolutno. Uvek se može stvoriti takva situacija u kojoj je odstupanje neizbežno, ili čak neophodno i korisno. Zato naši crveni komandanti moraju vaspitati sebe i svoje potčinjene da posmatraju odstupanje kao jedan od momenata u opštem toku ofanzivnih operacija. Odstupanje može biti nužno da bi se stvorila povoljna situacija radi pripremanja novog i odlučnog nastupanja. Ovde je nužno imati u vidu suštinu stvari, a ne spoljne forme. Treba imati u vidu glavni cilj operacije. Što se tiče puta i načina na koje će se ona sprovesti, to ovde sve kombinacije u krajnjem zbiru daju određen i presudan rezultat.

Iz sledećih izveštaja upoznaćete se kojim sredstvima raspolaže savremena tehnika. Hteo bih samo podvući uticaj koji tehnički momenat mora izvršiti na same principe taktike i strategije. Mnogo toga moraće, nesumnjivo, da se razmotri pod novim uglom gledanja. Mnogo toga mora se pojaviti pred vama u novoj situaciji, i sa tog stanovišta naša stara pravila, uputstva i sl. moraju se podvrći najtemeljitijem ponovnom razmatranju. To bi bilo prvo. Drugo, što otuda proističe jeste neophodnost da se još u toku mira Crvena armija što tešnje poveže sa čitavom pozadinom zemlje. Armija je samo avangardni, naoružani deo čitavog naroda, koji mora biti pripremljen da vodi borbu u svoj svojoj celini. Takav stav proističe iz celokupnog iskustva građanskog i imperijalističkog rata, i ostaje u punoj snazi za sve operacije koje nam predstoje u budućnosti. A da bi zemlja bila spremna za to, neophodno je unapred sprovesti čitav niz prethodnih radova; potrebno je izraditi odgovarajuće mobilizacijske planove za našu industriju i poljoprivredu; nužno je za vojne ciljeve mobilisati i našu naučnu delatnost itd.

Samo uz postojanje ovih uslova Crvena armija može računati na postizanje odlučnih uspeha u svojim budućim ratovanjima. Što se tiče veze sa naukom, kod nas se oseća naročito veliki propust. Možda će u budućnosti predstavnici nauke igrati presudniju ulogu nego li svi mi skupa. A prema otkrićima u oblasti hemije i mehanike moramo se odnositi kao prema odlučnim, prelomnim momentima u opštem toku vojnih dejstava. Za sada naša pažnja mora biti upravljena na to da se sa ljudima od nauke uspostavi najtešnja veza, da bi ta veza poslužila kao pripremna snaga u periodu naše mirnodopske delatnosti i da bismo u trenutku rata sve dobijene rezultate u punoj meri iskoristili.

Ali, ima još i drugih zaključaka. Ja sam vam ovde već ukazao na manevarsko-pokretni karakter naših budućih operacija, krupna uloga pripadaće u tim uslovima partizanskim dejstvima, zbog čega je potrebno organizovati i pripremiti njihovo sprovođenje u najvećim razmerima, a posebno planski i sistematski vaspitavati pojedine grupe trupa u duhu obuke za ta dejstva. Drugo sredstvo koje može ustrebati za borbu protiv tehnike jeste široko osposobljavanje trupa za noćna dejstva. Noćne operacije uvek su smatrane kao važan momenat u opštem toku borbenih

dejstava; pri novom usavršavanju tehnike uloga noćnih dejstava mora još više narasti. Noćna dejstva omogućiće nam da umanjimo značaj naše tehničke zaostalosti. Ako se ne ograničimo na uputstva koja su do sada postojala u pogledu pripremanja trupa za noćne akcije, i ako razradimo brižljivo program vaspitanja i obuke trupa, ako, najzad, budemo znali da oživotvorimo ova načela, onda ćemo na budućim ratištima znati da stvorimo za nas pogodnu situaciju i borićemo se sa više nade na uspeh protivu tehničkog preimućstva našeg neprijatelja.

Ja sam već naglasio nužnost da se pristupi proveravanju naših programa, uputstava i pravila za vojnu obuku. Upravo taj posao i treba da doprinese, u oblasti metoda vođenja rata, stvaranju jedinstva, koje je sada neophodno. Trebaće da se ova uputstva i pravila prerade na osnovu kolektivnog iskustva Crvene armije, da se provere pod novim uglom gledanja, stvorenih na temelju izmenjenih uslova borbe, i tada će ta pravila biti sistematizacija čitavog našeg iskustva i spajati armiju u jedinstven organizam.

Dovršujući svoj referat, preći ću na izvesne praktične zadatke, koji proističu iz napred izloženih postavki i iz sadašnje situacije.

Iz zaključka koji sam dao u pogledu odnosa nauke i Crvene armije proističe nužnost da se neodložno preduzmu svestrane mere za oživljavanje rada i vojnoteoretske misli i da se na tom poslu okupe predstavnici nauke. Ususret tome ide sama inicijativa u redovima Crvene armije, koja se manifestuje u stvaranju takozvanih vojnonaučnih kružoka. Takvi kružoci već su obrazovani gotovo pri svim školama i raznim kursevima. Postoje isto tako udruženja koja predstavljaju objedinjenja šireg i dubljeg karaktera. Takvo je, na primer, u Harkovu »Društvo ljubitelja vojnih nauka«. Sa njegovim zadacima upoznaćete se u posebnom referatu. Ta inicijativa mora se široko prihvatiti. Neophodno je razvijati rad takvih društava, povezivati ih međusobno i sa Vojnonaučnim centrom, koji već postoji u Moskvi i, na taj način, stvoriti uslove za široki razvoj naše vojnoteoretske misli.

U pogledu vojno-političkog vaspitanja Crvene armije moramo obratiti pažnju na neophodnost slivanja dveju linija: čisto vojne i političke. Mislim da je jedan od naših najkrupnijih nedostataka to što se te dve linije ne slivaju u jednu, već idu paralelno. Razume se, u danom momentu, ovo pitanje ne možemo postaviti sasvim radikalno. Ali, odričući se od momentalnog rešavanja toga pitanja na bazi uvođenja jednostarešinstva, smatram apsolutno nužnim da se sva praktična delatnost sprovodi pod parolom svestranog spajanja ovih dveju oblasti. Svaki bespartijni komandant Crvene armije mora biti svestan da je on komandant u armiji Sovjetske Republike, armiji radnika i seljaka. On je dužan da iz toga izvuče odgovarajuće zaključke. On ne treba da rasuđuje onako kako su ranije rasuđivali i sada rasuđuju neki drugovi, a naime: »Ja sam vojni stručnjak. Moj je posao — čisto tehnička pitanja; politika me se ne tiče«. Davno je bilo vreme da se sa tim prestane. To ne znači da svaki crveni komandant mora biti član Komunističke partije. Sama partija to ne želi, niti će dopustiti. Ali u isto vreme apsolutno je potrebno da svaki komandant zaista bude crveni komandant, da se interesuje pitanjima političkog karaktera, jer je posao vaspitanja Crvene armije i njenog obučavanja teško podeliti na oštro razgraničene oblasti — političku i vojnu.

Vaspitati crvenoarmejca — znači jednovremeno obuhvatiti i političku i vojnotehničku stranu. Konkretno mi izgleda da će se takva principijelna linija morati da izrazi u čitavom nizu praktičnih mera. Mi već sada imamo bogatu vojnu literaturu. Do sada je kod nas bilo tako da se posebno vodio politički, a posebno vojni deo. Treba težiti za tim da naša literatura izražava jednovremeno i jedne i druge misli, potrebno je sliti izdanja. A na to nas upućuje i nedostatak sredstava. Na taj način daćemo i komandantu i političkom radniku mogućnost da iz jednoga izvora crpu za sebe ono što im je potrebno, kao svesnom građaninu i kao svesnom borcu.

I rad u klubu potrebno je uputiti istim smerom. Kod nas se obično smatra da je klub mesto gde se tretiraju isključivo politička pitanja. Međutim, pitanja vojne tehnike isto su tako važna za svakog političkog radnika i za crvenoarmejca. Ipak, oni ovde ne nalaze svoje mesto i idu drugom linijom, što je sasvim pogrešno i što predstavlja zaostatak starih odnosa, koji već izumiru. Sa tim se mora prestati. Treba učiniti to da i bespartijni komandni sastav uzme učešća u ovom radu. Treba učiniti to da se tu, u klubu, osvetljavaju i postavljaju pitanja i vojnotehničkog karaktera i na taj način sprovodi ideja potpunog borbenog vaspitanja naših crvenoarmejaca. Konkretan zadatak koji neposredno stoji pred nama jeste pripremanje crvenoarmejaca i u političkom i vojnom pogledu.

Rad na borbenom i političkom vaspitanju Crvene armije mora sada privlačiti naročitu pažnju. Rukovodstvo je već dalo parole za oblast opšte pripreme izjavljujući da do 1. maja svaki crvenoarmejac mora postati potpuno pismen čovek. To ne sme ostati mrtvo slovo na hartiji.

U pogledu borbenog osposobljenja moramo sebi postaviti zadatak da do leta od svakog crvenoarmejca stvorimo kvalifikovanog borca. Mi se ne možemo tešiti nadom da će se svaki crvenoarmejac u tako teškim uslovima, kakvi su sada, pretvoriti u komandira voda, ali, mi smo bezuslovno dužni težiti za tim.

To bi bio današnji praktično-konkretni program u pogledu borbene i političke pripreme koja sada stoji pred nama.

ZAVRŠNA REČ

Drugovi, moram da počnem sa izražavanjem izvesnog čuđenja što se na našem savetovanju mora braniti postavka da je nužno da naš komandni sastav, više i niže starešine, ima jedinstvene poglede. Jedino me raduje okolnost što su predstavnici suprotnog gledišta ipak lica koja ne rukovode neposredno našim vojnim jedinicama, pošto je svaki komandant i komandir uvek na sopstvenom iskustvu osećao najveće teškoće zbog toga što kod nas nema dovoljno uzajamnog razumevanja između suseda niti opšteg jedinstva pogleda nižih i viših starešina. U takvim uslovima, naravno ne može biti ni govora o tome da bi naša borbena dejstva davala rezultate kakve očekuje naša zemlja. Mislim da će se samo tada, kad uspostavimo tu uzajamnu duhovnu povezanost i jednodušnost, naša Crvena armija stvarno pretvoriti u moćnu vojnu organizaciju. Dok se to ne postigne, Crvena armija, uz sav svoj entuzijazam, polet i revolucionarno raspoloženje, neće biti u stanju da ostvari ono što bi mogla učiniti u drugim uslovima.

S druge strane, možda sam ja unekoliko neuspešno postavio pitanje, a moj referat pobudio kod nekih drugova sumnje o kojima u stvari ne može biti govora. Neuspelo postavljanje zasniva se na tome što neki drugovi smatraju vojnu doktrinu, jedinstvo vojnih pogleda, jedinstvo vojne ideologije kao pokušaj stvaranja nekog svojevrsnog vojnog katehizisa, kodeksa pravila, na osnovu koga bi se zatim izvlačili svi ostali zaključci koji se tiču naše strategije, taktike, načina obuke jedinica itd.

Možda sam pogrešio i u svom članku (»Jedinstvena vojna doktrina«) i u svom referatu, formulišući donekle neuspešno ono što smatram najdragocenijom i najpotrebnijom stvari za poboljšanje našeg vojnog rada. Smatram neophodnim da na osnovu našeg kolektivnog iskustva utvrdimo određene zaključke i principijelne postavke i da njima prožmemo naša pravila, uputstva i udžbenike. Ni za koga nije tajna da sada kod nas nema jedinstva misli u pogledu taktike i strategije. Postoje pravila i udžbenici, zaostali od ranije i obnovljeni u prvoj godini postojanja Crvene armije. Ali ni ta pravila ni udžbenike vojne starešine ne smatraju prihvatljivim. Pitanje njihovog preispitivanja, prožimanja novim sadržajem je rezultat za to vreme proisteklog kod nas ogromnog revolucionarnog prevrata. Tu potrebu uviđaju svi i svako, ja smatram svojim dugom da to stalno ponavljam i to govorim i sada.

Po čitavom nizu problema mi uopšte nemamo sopstvenih pravila i uputstava. Međutim, postojanje novih oblika, koje su istakli naša praksa i iskustvo građanskog rata, zahteva odgovor na iskrsle probleme — za sada oformljenog odgovora nema.

S druge strane, tvrdim da odgovor postoji, u čitavom sastavu naše Crvene armije, u kolektivnom iskustvu građanskog rata. To kolektivno iskustvo treba prikupiti, objediniti. Na toj osnovi će se kod nas postići određeno uopštavanje, izvesno jedinstvo pogleda koje će pomoći vaspitanju crvenih jedinica.

Prigovarajući tome, drug Petrovski kaže da se mora uzeti u obzir da se savremeni život odlikuje izvanrednom nepostojanošću — svaki pokušaj da se u tom haosu izradi neka sinteza je štetan i opasan.

Takav zaključak je potpuno nepravilan. Naravno da živimo u eposi izvanredno promenljivih događaja koji se smenjuju kao vihor, ali i u tom vrtlogu događaja postoje više ili manje trajni i postojani elementi. Jedan od drugova je već ukazao na te elemente, oni stvarno postoje i mora ih biti.

O apsolutnoj postojanosti i trajnosti ne može se, naravno, govoriti.

Ništa apsolutno i postojano, nepromenljivo nema. To je prva postavka naše marksističke teorije. S tog gledišta prilazimo razmatranju svih pojava. Zbog toga, nemajući u vidu stvaranje bilo kakvih nepromenljivih, okamenjenih, trajnih postavki, ipak treba da tražimo u haosu koji nas okružuje istovrsne pojave, da ih uopštavamo u jedinstvenu celinu i nastojimo shvatiti pojave koje nas okružuju — inače ćemo se pred njima izgubiti, nećemo se snaći, srozaćemo se u oblast štetnog praktičnog empirizma. Pitanje neophodnosti pronalaženja izvesnih uopštavajućih momenata jeste potpuno rešiv, zakonit i prirodan problem, a njegovo razrešavanje približiće nas i rešavanju vojnih zadataka.

Nešto u vezi s drugom Degtjarevom. On je ukazao da sam u svom članku o vojnoj doktrini, zbog nepravilnog postavljanja problema, upao

u neprohodnu prašumu, čineći takve užasne zaključke da princip napada i princip manevra utiču na samu strukturu Crvene armije i sl. Ništa slično u stvari nema. Suprotno, vi ste ovde slušali diskusije drugova Oljšanskog i Osadčija, koji su, govoreći o karakteru naših budućih operacija, izjavili da se struktura naših divizija odlikuje nezgrapnošću i glomaznošću. Već samo taj fakt govori da drugovi predviđaju korenit preokret. Da bi se borili na ogromnoj teritoriji, kad velika prostranstva ne omogućavaju dejstva velikim združenim jedinicama, neće biti potrebni, možda, divizije i korpusi, već brigade i pukovi. Ako uzmemo Turkestan, tamo je već i stara carska vojska imala specijalnu organizaciju. Taj problem je potpuno jasan svakom crvenom starešini i, naravno, sam se nameće. Otuda je jasno da o pitanju vojne organizacije sada ne treba uzimati nikakvu konačnu strukturu za osnovu Crvene armije.

Međusobni odnos raznih rodova vojske rađa i drugi problem: kako zamišljamo naše buduće sukobe. U Francuskoj sada postoji određena tendencija precenjivanja tehničkih metoda borbe, iako se ne može reći da je francuska vojna doktrina prihvatila pozicijski princip. Francuska vojska smatra takođe rukovodećim, osnovnim principom i princip napada, princip manevra i, polazeći od njega, nastoji da izgrađuje i vaspitava svoju vojsku. Ali uporedo s tim, kad sa opštih, principijelnih pitanja pređemo na strukturu vojske kao takvu, na odnos između rodova vojske, videćemo drugu sliku — kolosalno preopterećivanje francuskih jedinica nove formacije elementima tehnike. Bataljonima se pridaju tenkovski vodovi, četama ogromne količine mitraljeza, združenim jedinicama autoodredi. Na kraju, odnos između broja vojnika, naoružanih puškama, i vojnika drugih rodova vojske: artiljerije, avijacije i oklopnih jedinica, u savremenoj formacijskoj diviziji umnogome se razlikuje od pređašnjeg odnosa; broj bajoneta se mnogo smanjio na račun povećanja vojnika drugih rodova vojske. Da li to ima veze sa položajem zemlje? Naravno da ima. Razume se, francusko komandovanje u pogledu strukture svojih jedinica dejstvuje pod uticajem iskustva proteklog imperijalističkog rata na francuskoj teritoriji. Tamo je rat poprimio veoma izražen pozicijski karakter, pri čemu je tehnika igrala ogromnu ulogu na račun potiskivanja žive sile, što je imalo za rezultat određeni psihološki zaokret, sklonost ka precenjivanju elemenata mrtve tehnike. Osim toga, dejstvuju i drugi uslovi koji imaju koren u klasnoj prirodi francuske države. Francuska buržoazija odlično zna da proleterski pokret u Francuskoj raste, ona u njemu vidi određenu opasnost i zbog toga se unapred trudi da sebi obezbedi moćno oružje za služenje svojim klasnim interesima u licu savremene francuske vojske. Iako se ta vojska naziva narodnom vojskom, ona ipak nije narodna i ubrzo će postati vojska najamnika u punom smislu te reči. Prema poslednjim francuskim propisima 25% njenog sastava, a prema najnovijim podacima čak i više, sastojaće se od crnoputih svake vrste. Drugih 25% biće od elemenata koji predstavljaju buržoasku klasu, a samo polovina će se popunjavati od pravih francuskih građana. To nam govori da klasna priroda države ima određenog izraza u organizacionim oblicima vojske.

To su činjenice koje neosporno dokazuju najjaču unutrašnju vezu koja postoji između prirode države s jedne strane i pogleda na osnovne postavke koje se uzimaju za osnovu oružanih snaga — s druge strane.

To su primedbe koje sam hteo staviti povodom ovde vođenih diskusija. Mene je u tim diskusijama radovalo sledeće. Ovde prisustvuju vojni stručnjaci — stari kadrovski oficiri, oficiri stare, carske vojske koji su u našim redovima, rame uz rame s nama, proveli mnogo godina i borili se zajedno s nama za učvršćenje diktature proletarijata. Ovde prisustvuju i politički radnici, članovi komunističke partije i ja vidim, kako su se u našoj razmeni mišljenja tesno preplitala čisto politička sa vojnim pitanjima. To je već ogromna tekovina. U svom referatu sam već istakao da treba da težimo da vojni stručnjaci kao takvi, kao ostaci odumrlog državnog uređenja, prestanu da postoje, da ih više kod nas ne bude, već da budu samo vojne starešine — jedni partijci, drugi bespartijci, ali svi vojne starešine Radničko-seljačke crvene armije, verni interesima proleterske države. Razmena mišljenja koja je ovde obavljena, jeste živi dokaz mogućnosti i neophodnosti takvog smera naše vojne delatnosti u kome bi i čisto vojni stručnjaci sa interesovanjem uzimali učešća u razmatranju pitanja političke prirode, a s druge strane bi se naši politički radnici naučili da u punoj meri shvate svu neophodnost upoznavanja s pitanjima vojne teorije i prakse u užem smislu reči. To će biti korisno.

Sad ću reći nekoliko reči o diskusiji druga Vasiljeva. Poznajem druga Vasiljeva, ali moram kazati, bez namere da vređam, da je njegovo izlaganje bilo čisto humorističko. Šta nam je on rekao? Nije potrebna nikakva doktrina, nikakvo jedinstvo pogleda, jer ih nadomeštaju komunistička partija i marksistička sredina. Ništa više. Mogu samo reći da čovek može biti vrlo dobar komunista i marksista a u isto vreme loš komandant, jer nije dovoljno samo komunističko znanje, poznavanje partijskog programa i dobro poznavanje marksističke teorije da bi se bilo u kursu vojnih problema, u kursu vojne teorije i prakse. Njih treba izučavati i poznavati, a ako im priđemo pobliže, uvidećemo da i sama marksistička teorija zahteva od nas pažljivo proučavanje vojnog dela, da nas obavezuje da znamo o čemu se radi, da se prvo snađemo u tim pojavama, a tek potom da izvlačimo odgovarajuće zaključke. Takav način, takvo postavljanje problema nikako ne protivureči marksističkoj ideologiji.

Ovim završavam odgovore drugovima koji su uzeli učešća u diskusiji.

Svoje gledište sam pokušao da nabacim u sledećim postavkama, na koje vam skrećem pažnju. Ovo sam učinio na brzinu i možda će biti nekih neuspelih formulacija, ali se to može popraviti. Suštinu stvari, čini mi se, izložiću više-manje pravilno.

Moje teze su sledeće:

1. Protekla godina je bila godina skraćivanja i reorganizacije armije. Taj rad, koji je zahtevao ogroman utrošak energije vojnih rukovodilaca, gotovo da nije ostavljao mogućnost bavljenja kvalitativnim poboljšavanjem armije. Tek sada, završetkom reorganizacije u osnvnim crtama, stvara se mogućnost neposrednog prilaza »učenju« tj. vaspitavanju i obučavanju naših boraca.

Vaspitavanje i obuka treba da se obavljaju na osnovi jedinstvenih gledišta o osnovnim pitanjima koja prožimaju čitavu armiju i koja se tiču zadataka Crvene armije, osnova njene izgradnje i metoda izvođenja

borbenih operacija. Celokupnost tih pogleda, svedenih u sistem pomoću marksističkog metoda analize društvenih pojava, a prenošenih na Crvenu armiju pravilima, naređenjima i uputstvima i daje armiji neophodno jedinstvo volje i misli.

2. Taj jedinstveni vojni pogled na svet ne treba posmatrati kao okamenjeni dogmatski sistem koji jednom za uvek utvrđuje određene postavke. To nije ništa drugo već sistematizacija vojnog iskustva određene istorijske epohe s gledišta interesa određene klase. Zaključci tog iskustva imaju samo relativnu vrednost i samo u ekonomskim i društveno-političkim uslovima svojstvenim datoj epohi.

3. Razrada tog jedinstvenog pogleda radničko-seljačke armije otpočela je već od prvih koraka njenog postojanja. U toku daljeg praktičnog rada iskristalisali su se i opredelili svi osnovni elementi vojnog sistema proleterske države, proistekli iz njegove specifične klasne prirode. Na osnovno pitanje: »u kom cilju i kakvu armiju gradimo« dat je iscrpan i iskustvom proveren odgovor: »mi smo gradili i gradimo klasnu armiju trudbenika za zaštitu proleterske revolucije od buržoasko-spahijske kontrarevolucije, pritiska svetskog imperijalizma i radi podrške buduće socijalističke revolucije u Evropi«.

4. Fakt duboke principijelne protivurečnosti između uređenja proleterske države s jedne strane i buržoasko-kapitalističkog sveta koji je okružuje — s druge strane, čini neizbežnim sukob i borbu ta dva neprijateljska sveta. U skladu s tim, zadatak političkog vaspitanja Crvene armije jeste održavanje i učvršćenje stalne gotovosti da stupi u borbu sa svetskim kapitalom. To borbeno raspoloženje treba učvrstiti planskim političkim radom, izvođenim na osnovu klasne proleterske ideologije u živim i svima pristupačnim oblicima.

5. U vezi s takvim karakterom postavljenih ciljeva Crvena armija će ubuduće ispunjavati svoju borbenu namenu u uslovima revolucionarnog rata, bilo štiteći se od napada imperijalista, bilo istupajući zajedno s trudbenicima drugih zemalja u zajedničkoj borbi. I u jednoj i u drugoj ulozi Crvena armija će biti oruđe zaštite proleterskih interesa ne samo svoje zemlje već i čitavog sveta. U tome je njena snaga i moć.

Navedeni karakter mogućnih budućih sukoba diktira Crvenoj armiji potrebu da bude spremna za izvršavanje svojih zadataka na bilo kom operativnom pravcu, na bilo kom delu mogućnog budućeg međunarodnog fronta.

6. Crvena armija, raspolažući potpunom jasnoćom i određenošću političkih elemenata svog pogleda na svet, ima neodložan zadatak da preradi iskustvo građanskog rata, a takođe i imperijalističkog rata pod uglom novih, materijalnih faktora rata i opštepolitičkih ciljeva radničko-seljačke države.

Sve do sada naša revolucija je morala da vodi borbu istim osnovnim metodima vojne taktike i strategije, primenjivanim i u vojskama buržoaskih zemalja. Ali, promena karaktera i žive sile armije, koje je izvršila revolucija, i prelazak rukovodeće uloge na proleterske elemente, imali su odraza na primenu opštih postupaka taktike i strategije.

7. Naš građanski rat imao je pretežno manevarski karakter. To nije bio rezultat samo čisto objektivnih uslova (ogromno vojište, relativna malobrojnost vojski i sl.), već i unutrašnjih svojstava Crvene

armije, njenog revolucionarnog duha, borbenog elana kao ispoljavanja klasne prirode njom rukovodećih proleterskih elemenata i same prirode klasnog rata.

8. Uslovi budućih revolucionarnih ratova predstavljaće niz osobenosti, koje će približavati te ratove tipu građanskih. U vezi s tim, osnovni karakter tih ratova biće, nesumnjivo, manevarski. Zbog toga naš komandni sastav mora da se vaspitava pretežno na idejama manevra i pokretljivosti, a čitava Crvena armija treba da bude pripremljena i obučena veštini brzog i planskog izviđanja marš-manevra.

9. Manevar nije sam sebi cilj. On je samo jedno od sredstava za postizanje osnovnog cilja — pobede putem uništenja organizovane oružane sile neprijatelja i zauzimanja njegovih glavnih baza.

10. Manevar nikako ne isključuje pozicione oblike rata. Naprotiv, pravilno manevrisanje je nezamislivo bez širokog korišćenja pozicionih sredstava borbe na određenim naročito važnim položajima. Objektivno malo verovatno, a u suštini za nas nepovoljno, bilo bi samo prihvatanje pozicionih metoda kao osnovnog oblika borbe. Taj metod, zbog stalnosti i nepokretljivosti linija fronta koje ga karakterišu, daće uvek prednost strani koja raspolaže moćnijom tehnikom. Zbog toga osnovna crta manevarske strategije ne treba da bude formalna ofanzivnost, već inicijativa i aktivnost koje obezbeđuju uspešan ishod napadne operacije u njenoj suštini. Pri vaspitavanju jedinica treba imati na umu da odstupanje nije bekstvo, da postoji i strategijsko odstupanje, da se sačuva živa sila, skrati front, dublje namami neprijatelj da bi se što bolje uništio.

11. Taktika Crvene armije bila je i biće prožeta aktivnošću u duhu smelih i energično vođenih napadnih operacija. To proističe iz klasne prirode radničko-seljačke armije i u isto vreme se podudara sa zahtevima vojne veštine. »Napad je uz ostale jednake uslove uvek bolji od odbrane, jer onaj ko napada prvi dejstvuje na psihologiju protivnika ispoljavanjem jače volje nego što je protivnikova volja« (francuska Ratna služba od 1921).

12. U vezi s izloženim, u opštem sistemu naših vojnih sredstava inžinjerijska odbrana i napad, koji su igrali ogromnu ulogu u imperijalističkom ratu, odlaze kod nas na drugostepeno mesto. Njihova je namena — pomoćna sredstva za operacije manevarskog karaktera.

13. Pri vaspitavanju i obuci komandnog sastava, a takođe u organizaciji čitavog komandnog aparata, treba da težimo obezbeđenju maksimalne gipkosti i prilagodljivosti naših metoda i komandovanja, koje će omogućiti primenu svih dostupnih sredstava i oblika borbe. Sve može biti dobro u svoje vreme i na svom mestu, a veština starešine treba da se ispolji u sposobnosti da od mnoštva raznovrsnih metoda i sredstava izabere najpovoljnije za svaki dati slučaj. Vojna teorija ne može dati nikakvo gotovo šablonsko rešenje; ona može da služi samo kao rukovodeće, usmeravajuće načelo.

14. U vezi sa razvojem vojne tehnike, što je rezultat imperijalističkog rata, naš nasušni zadatak danas je preispitivanje svih naših pravila, programa i udžbenika na osnovu sistematizovanog kolektivnog iskustva Crvene armije i stupanja na scenu novih materijalnih sredstava borbe.

Uporedo s tim, uz težnju da dostignemo što veće tehničko savršenstvo i da se izjednačimo s našim neprijateljima, mi treba da iskoristimo i pripremimo sva druga borbena sredstva protiv nadmoćne neprijateljeve tehnike. Takva sredstva, pored manevra i pokretljivosti, jesu: prvo, široka primena partizanskih dejstava, unapred pripremljenih i obezbeđenih odgovarajućom mirnodopskom organizacijom i, drugo, obučavanje i pripremanje naših jedinica za noćna dejstva u najširim razmerama.

15. Konkretan program vaspitanja i obuke Crvene armije za najbliži period svodi se na sledeće:

1. — Puna i najbrža likvidacija nepismenosti. »Prvog maja moraće svaki crvenoarmejac jasno, razgovetno i sa razumevanjem da pročita tekst svečanog obećanja«.

2. — Pretvaranje svakog crvenoarmejca u svesnog građanina, koji zna svoje mesto u Sovjetskoj Republici i svoje zadatke u odnosu na svet neprijatelja koji nas okružuje.

3. — Postizanje maksimalne vojne kvalifikacije boraca.

4. — Učvršćenje duhovne veze komandnog sastava armije sa njenim masama.

5. — Konačna likvidacija podela komandnog sastava na stručnjake i nestručnjake i stvaranjem jedinstvene porodice starešina vernih proleterskoj državi.

To su postavke, koje proističu iz suštine mog referata i koje, čini mi se, možemo prihvatiti kao rukovodeća načela u radu pri razmatranju naših uputstava, naređenja, direktiva čijim će izučavanjem naša Crvena armija postići to jedinstvo pogleda, to razumevanje situacije, koje će je pretvoriti u moćni, jedinstvenom mišlju i voljom čvrsto povezani aparat.

REGULARNA ARMIJA I MILICIJA

»Teoretski se ne može opovrgnuti da bismo najbolju armiju dobili ako bismo je stvarali na osnovu obavezne obuke radnika i radnih seljaka *u uslovima koji bi bili bliski njihovom svakodnevnom radu.* Opšte ozdravljenje privrede, povećanje produktivnosti i kolektivnosti poljoprivrednog rada stvorilo bi najzdraviju osnovu za armije, čete, bataljone, pukove, brigade, divizije koje bi se podudarale sa fabričkim radionicama, fabrikama, selima, opštinama, srezovima, gubernijama itd. Takva armija, čije bi formiranje išlo ukorak sa privrednim usponom zemlje i uporedo sa pripremom starešinskog kadra, bila bi nepobediva. Mi želimo takvu armiju i kad-tad mi ćemo je dobiti.« (Iz rezolucije VIII kongresa RKP (b) o vojnim pitanjima, »VKP (b) u rezolucijama«, deo 1, str. 346.)

Sadašnje stanje Crvene armije karakteriše usporen tempo života. Ako bi se neko od starih vojnika, koji su s armijom preživeli njenu herojsku borbenu epohu i s njom se rastali posle likvidacije frontova, iznenada opet vratio u njene redove, njega bi, verovatno, do krajnosti začudila slika koju bi video. Ni traga nije ostalo od ranijeg intenzivnog života, burnog do grozničavosti. Bez svojih najboljih i najaktivnijih ljudi, sputan u tehničkom pogledu, ostavljen van neposredne brige i rukovođenja od strane partije, sadašnji vojni aparat jedva životari i jedva zadovoljava tekuće potrebe. Leno i mlitavo se okreću točkovi vojne mašine, a isto tako leno i mlitavo kreće se i savremena vojna misao.

Prosečan starešina, izmučen neprekidnim preformiranjima i reorganizacijama u toku dve godine, preplavljen bujicom organizacijskih uputstava i naređenja, koja se brzo menjaju i uzajamno »dopunjuju, isključuju i zamenjuju«, konačno se zbunio i dospeo je u stanje koje liči na psihički zamor i apatiju. On sanja samo o jednom: kad će se sve ovo svršiti i kad će se uvesti »malo reda«...

Ako se ovome doda uticaj teških materijalnih uslova života na raspoloženje pripadnika armije, sa stalnom brigom oko zadovoljavanja osnovnih potreba svoje jedinice, svoje porodice i samoga sebe i usled toga neiživljena težnja za demobilizacijom, slika armijskog života u poslednje vreme biće dovoljno jasna.

Zato nije čudo što je za znatan deo starešinskog kadra karakterističan stav iščekivanja, pasivnosti i raznih priželjkivanja vezanih za uspomene na slavnu prošlost. Takva raspoloženja, podsvesno povezana sa očekivanjem nekakvih promena koje bi same, bez ikakvog napora sa njihove strane, preokrenule sve nabolje, odražavaju se vanredno štetno na rad. Red i jasnoća, koje svi toliko priželjkuju, neće nastupiti tako brzo, pogotovu ako starešinski sastav ne bude unosio više aktivnosti, stvaralaštva i energije u proučavanje sadašnjeg sistema izgradnje vojske i njegovog prilagođavanja realnim sredstvima države. Treba napustiti maštanje o povratku starih uslova za rad. Težište života je neizbežno prirodno i celishodno prešlo na drugi pravac. I pored sve važnosti odbrane zemlje, država i partija joj sada mogu posvetiti samo drugostepenu pažnju i relativno mala sredstva. Naš zadatak, međutim, i pored veoma ograničenih mogućnosti, ostaje isti: da stvorimo jaku, čvrstu i u isto vreme jevtinu armiju.

Da li je takav zadatak uopšte rešiv u sadašnjoj situaciji?

Ako budemo i dalje zadržali pasivan stav, držeći se starih, utabanih puteva, i čekali kad će nam se dati sredstva da krenemo poznatom stazom, ovaj zadatak, naravno, nije moguće rešiti. Međutim, on mora i biće rešen zato što to zahtevaju interesi nove klase proletera koja je na vlasti i veruje u sebe i pobedu svoje klase. Očevidno, ne ostaje ništa drugo nego da se prenemo iz učmalosti, da se otrgnemo od hipnoze starih navika i shvatanja i postanemo sposobni da pronađemo neke nove puteve. Ovo samooslobađanje od starog nasleđa, napuštanje konzervativnih i rutinskih pogleda u vojnoj izgradnji, biće prvi i najvažniji uslov daljih uspeha. Konzervativna shvatanja naročito se primećuju u stavu mnogih vojnih rukovodilaca, pogotovo onih iz redova starog starešinskog kadra, prema ideji milicijskih formacija.

Često se sreće, ako ne direktno negativan, a ono bar pasivan i ravnodušan odnos starešinskog kadra prema sadašnjem pokušaju delimičnog prevođenja armije na milicijski kolosek. Najčešće to nije rezultat promišljene, detaljne analize uporednih preimućstava i nedostataka jednog ili drugog sistema u konkretnoj istorijskoj situaciji, nego jednostavno posledica beživotnog, apriornog i nesređeno-racionalističkog odnosa prema stvarnosti.

Takav odnos i raspoloženja koja on stvara opasni su i sa njima treba brzo i odlučno raščistiti. To je opšti zadatak svih važnih elemenata u armiji koji su sačuvali sposobnost da svesno shvate zahteve savremenog stanja i prilagode mu realne interese i zahteve armije. Isku-

stvo će biti, naravno, najbolji učitelj i zato svi koji hoće da uzmu aktivnog učešća u stvaranju novih oblika života, moraju se posvetiti što boljem sprovođenju ovog našeg prvog ozbiljnog pokušaja u primeni milicijskih metoda.

U daljem izlaganju izneće se i objasniti neka pitanja u vezi sa prelaskom jednog dela naših kadrovskih divizija na milicijske metode.

I

MILICIJA ILI STALNA ARMIJA

U takvoj apstraktnoj formi postavljale su ovo pitanje sve socijalističke partije II internacionale. U programima ovih partija postavljan je zahtev da se unište stalne armije sa njihovim metodom kasarnske obuke, dugim rokom aktivne službe i oficirskom kastom i da se zamene svenarodnom milicijom. Polazeći od težnje da se buržoaska država demokratizuje do maksimuma, ovaj zahtev imao je isti istorijski značaj kao i ostale parole demokratije: demokratska republika, opšte pravo glasa itd. Realno uzeto, ni u jednoj krupnijoj buržoaskoj državi ova parola nije bila ostvarena, što je potpuno razumljivo, jer buržoazija kao vladajuća klasa nije mogla, ne menjajući svoj klasni lik, da čini tako široke ustupke demokratskim zahtevima. Dakle, ova parola, iako pravilna kao sredstvo političkog prosvećivanja narodnih masa, nije imala praktičnog značaja.

Samo se u Francuskoj, pred sam početak imperijalističkog rata, pojavljuje projekat radikalne reorganizacije sistema francuskih oružanih snaga na milicijskim principima. Tvorac ovog projekta bio je čuveni prvak francuske socijalističke partije Žan Žores, koji je 1911. godine napisao celu knjigu posvećenu idejama milicijske armije, pod nazivom »Nova armija«. Iako je autor veoma leporečivo branio svoje ideje i energično pokušavao da dokaže vladajućim klasama Francuske da se ideje milicijske armije slažu sa njihovim interesima, ipak nije naišao na razumevanje i do praktične provere ovih ideja u borbi nije došlo.

Osnovna principijelna slabost stava Žoresa, kao i svih sledbenika II internacionale, bila je nesposobnost da se pitanje milicije sagleda sa istorijsko-klasnog aspekta. Razmatranje ovog pitanja sa takve tačke gledišta odmah pokazuje da nada da bi imperijalistička buržoazija mogla usvojiti milicijski sistem nije ništa drugo do utopija. S druge strane, sa gledišta interesa radničke klase, ovo pitanje može takođe biti rešeno na razne načine, zavisno od opšte istorijske situacije i karaktera klasne borbe. Kad klasna borba prelazi u otvoren građanski rat, kad se sve mogućne »demokratske« institucije koriste u interesu određenih društvenih grupa, pojam »narodne milicije« može da poprimi i reakcionaran karakter. Kao primer može se izneti zahtev naših esera i menjševika za »narodnu armiju« nasuprot našoj koncepciji klasne radničko-seljačke armije. Kao što je poznato, ovaj zahtev esera je postao osnovna koncepcija za formiranje reakcionarnih belogardejskih armija Kolčaka, Krasnova, Denjikina itd.

Dakle, milicijska armija se, teoretski, ne može posmatrati kao neka specifično demokratska forma oružanih snaga, koja uvek i u svim uslovima odgovara interesima radničke klase. Sa gledišta njenih interesa može se i treba govoriti ne o miliciji uopšte, nego o sovjetskoj miliciji, tj. o vojsci naoružanih radnika i seljaka. Baš tako je formulisala ovo pitanje Ruska komunistička partija na VIII kongresu donoseći odluku o celishodnosti postepenog pretvaranja Crvene armije u radničko-seljačku miliciju. Ovim je bilo rešeno pitanje sa principijelnog, političkog aspekta.

Što se tiče neposredne praktične strane pitanja, tj. ocene o mogućnosti i celishodnosti takvog prelaska na miliciju sa gledišta borbene sposobnosti milicijskih jedinica, VIII kongres je i u tom pogledu zauzeo jasan stav koji se oslanja na upoređenje sa istorijske tačke gledišta preimućstava i nedostataka stalne i milicijske armije. Ovo je jasno izraženo u sledećim kratkim, ali preciznim formulacijama koje je dao jedan od prvaka levog komunističkog krila nemačke socijaldemokratije, pokojni Franc Mering.[104]

»Pitanje — milicija ili stalna vojska — u stvari je pitanje vojne izgradnje, a suština svake vojne organizacije je disciplina. Ako rasuđujemo apstraktno, možemo reći da je disciplina milicije, ukoliko ona proističe iz uslova života i rada, beskrajno jača od discipline stalne vojske koja se nameće obukom i vežbom, i to utoliko više ukoliko je život jači od škole. Jasno je da baš život izgrađuje borca a ne škola. Međutim, za svaki vid milicije pretpostavljaju se određeni uslovi života i rada koji se stvaraju istorijskim razvitkom. Tamo gde takvi uslovi ne postoje, milicija toliko manje vredi od stalne vojske koliko potpuna nepismenost od elementarnog poznavanja azbuke«.
(Franc Mering, »Milicija i stalna vojska«.)

Dakle, ako se vojna obuka pravilno postavi i uz odgovarajuće društveno-političke i ekonomske uslove, milicijska armija može da bude ne samo na istom nivou sa stalnom armijom nego i bolja od nje. Zato su potrebni: prvo, takvi uslovi života koji u samom procesu rada stvaraju osećanja drugarstva i solidarnosti; na toj osnovi je lako stvoriti i razviti vojnu disciplinu, mnogo čvršću i jaču od discipline stalnih armija, stvarane dugim muštranjem; drugo, organizovanje masa agitacijom i propagandom.

»Komunistička agitacija — kaže dalje Franc Mering — »stvara jedinstvo volje, što omogućuje korišćenje hrabrosti i sposobnosti svakog pojedinca i ne samo pojedinačne uspehe nego i plansku borbu i pobedu. Sve to može biti postignuto samo komunističkim vaspitanjem kako u drugim područjima proleterske klasne borbe, tako i u borbi radničke klase protiv militarizma. I ni u kom slučaju ne treba kriti od sebe samog da je disciplina radničke klase već postala element koji učvršćuje sistem stalnih armija.«

U pogledu unutrašnje organizovanosti i vojne obuke, milicijska armija, nesumnjivo, ne sme da bude improvizovana, nabrzinu sklepana i slabo obučena masa, šareno naoružana i pod rukovodstvom slabih starešina. Njena obuka mora biti tako zasnovana da daje kvalifikovanog borca-pojedinca i cele jedinice. Drugim rečima, »milicijska armija treba da bude obučena, naoružana i organizovana po poslednjoj reči vojne nauke« (iz rezolucije VIII kongresa). To bi bili opšti osnovni preduslovi za stvaranje dobre armije na milicijskoj osnovi.

II

POSTOJE LI OVI PREDUSLOVI KOD NAS?

U jednom od svojih pisama Marksu, Fridrih Engels, govoreći o miliciji, uzgred napominje:

»Milicijskom sistemu može se približiti samo društvo organizovano i vaspitano na komunistički način, pa i to ne odmah.«

Oštrica ove misli upravljena je protiv buržoaskih pojmova o miliciji, zastupljenih kod znatnog dela nemačke socijal-demokratije. Prema Engelsu, potrebni preduslovi stvaraju se samo u uslovima diktature proletarijata koja izgrađuje društvo na komunističkim principima. Najvažniji od tih preduslova su porast društvenih i proizvodnih snaga i vezan za njih proces kolektivizacije proizvodnje i rada. Na toj osnovi u procesu rada i u celom životu stvara i razvija disciplina masa, neophodna za vitalnost i stabilnost svakog vojnog sistema.

Već sam ranije naveo citat iz brošure Meringa, u kojoj se kaže da je

»... disciplina radničke klase već postala bitan element koji učvršćuje sistem stalnih armija.«

Tačnost ove postavke potpuno je potvrdilo iskustvo poslednjeg imperijalističkog rata. Svi znaju kako su se hvalili nemački socijal-šovinisti za vreme rata, ističući da su milioni nemačkih socijal-demokrata i sindikalista, koji su se borili pod zastavom kajzera, bili najbolji borbeni element, što su složno potvrđivali i svi vojni autoriteti. Istina, »ovaj najbolji borbeni element« na kraju rata žestoko je obmanuo svoju gospodu i pokazao »otpor i samovolju«, ali to još više ističe ulogu koju su odigrali radnici u toku rata.

Svestan rad na organizovanju i prosvećivanju masa, koji sprovodi proleterska vlast, još više učvršćuju osećanje discipline i stvara bazu za razvijanje drugarske solidarnosti, bliskosti i uzajamne pomoći, koji će milicijsku armiju, stvorenu u takvim uslovima, učiniti nepobedivom.

Naša zemlja je država radnika i seljaka kojom rukovodi proletarijat. Dakle, jedan od uslova o kojem govori Engels postoji. Međutim, mora se priznati da se naša diktatura proletarijata, kao posledica svojevrsnosti opšteg istorijskog kretanja, znatno razlikuje od one kakvu su zamišljali teoretičari-socijalisti iz vremena II internacionale. Oktobarska revolucija, koja je slomila vlast kapitala, nije se oslanjala na ogromni rascvat krupne proizvodnje i na brojčanu i političku nadmoć proletarijata, kao posledicu toga. Ona se oslanjala na savez radničke klase i seljaštva. Samo takav savez, bez obzira na relativno slabo razvijen kapitalizam kod nas i veliku prevagu sitnog seoskog gazdinstva, omogućio je radničkoj klasi da razbije svog klasnog neprijatelja i otpočne sa izgradnjom novih društvenih odnosa u pravcu komunizma.

Iz svega ovoga proizlazi da pri izgradnji oružanih snaga moramo da računamo sa seljačkim, sitnoburžoaskim karakterom zemlje i sa malobrojnošću onog dela stanovništva koji predstavlja najbolji materijal za prelazak na miliciju. To je vanredno ozbiljna okolnost i mi je moramo

uzeti u obzir kako sa specifično vojne tako i sa političke tačke gledišta. Jasno je da bi, ukoliko bi oslabila veza između radničke klase i seljaštva, ukoliko bi popustio njihov politički savez, milicijski sistem mogao postati oružje kontrarevolucije. Ovu okolnost sagledavala je Komunistička partija u punoj meri i zato, iako su spoljni frontovi bili likvidirani krajem 1920. godine, praktički u ovoj oblasti mi do sada ništa nismo učinili.

Međutim, još u aprilu 1920. godine IX kongres RKP zaključio je da je pitanje korenitih promena kod nas u vojsci dobilo pun značaj i odredio niz praktičnih mera za prelazak sa stalne Crvene armije na sistem »izgrađen na terjtorijalnom principu crvene radničko-seljačke milicije«.

I tek sad, posle tri godine naše mirnodopske izgradnje, pitanje milicije opet postaje aktuelno. To se može objasniti tako što se unutrašnja politička situacija oštro okrenula nabolje. Trvenja između radničke klase i seljaštva, koja su u jednom trenutku izbila (Kronštat, ustanak u Tambovu), otklonjena su, zemlja je krenula sa mrtve tačke u izgradnji privrede, a u mnogim oblastima, naročito u poljoprivredi, zabeležili smo nesumnjive uspehe. Politički kurs sovjetske vlade, proistekao iz ideje o neophodnosti učvršćenja i svestrane podrške saveza radnika i seljaka, pruža sve garantije da će se unutrašnje stanje i dalje poboljšavati. To znači da ne postoje politički razlozi koji bi sprečavali prelazak na milicijski kolosek. Naravno, ovaj prelazak mora da bude postepen.

»...i naša milicija, razvijajući se u pravcu pretvaranja u naoružan komunistički narod, mora u ovom periodu da sačuva sve odlike diktature radničke klase«. (Iz rezolucije IX kongresa RKP o prelasku na sistem milicije »VKP(b) kroz rezolucije«, d. I, str. 409.)

Razmotrimo sad pitanje sa čisto vojnog gledišta. Možemo li računati na to da će naša milicija, koja će po sastavu neizbežno biti devet desetina seljačka, steći u kratkom periodu obuke onu čvrstinu i disciplinu koje predstavljaju osnovu svake borbene obuke?

Mislim da je to svakako izvodljivo. Zadatak, bez sumnje, komplikuju naši uslovi, ali niko i ne kaže da to moramo rešiti odmah i potpuno. Sad je reč samo o »delimičnom« prelasku na milicijske forme. A ako se pitanje tako postavi, prvo postoji mogućnost izvesne slobode manevrisanja u kombinovanju proleterskih i seljačkih elemenata u raznim rejonima, drugo, ne treba precenjivati uticaj proleterske ideologije, i, posebno, uloge države i Komunističke partije. Ako budemo pravilno postavili pitanje političkog vaspitanja, dobićemo jedinice koje će potpuno odgovarati zahtevu unutrašnje povezanosti i discipline i biti sposobne za dejstvo u masama.

Najzad, ne treba zanemariti i činjenicu da u seljačkoj sredini, naročito među Velikorusima, ima tradicija i shvatanja, ostalih iz vremena patrijarhalnih odnosa, koja znatno olakšavaju rad na učvršćivanju solidarnosti. Proces kolektivizacije poljoprivrede, podržavajući ove navike, još više poboljšava stanje.

Interesantno je napomenuti da je u staroj ruskoj vojsci ovo osećanje uzajamne veze, koje je bilo odraz rasprostranjene seljačke psihologije, igralo veoma značajnu ulogu u pogledu povećanja njene borbenosti. To su više puta podvlačili svi istaknuti predstavnici vojne misli ne samo kod nas nego i u inostranstvu. Tako, poznati nemačko-pruski

pisac Berngardi, pošto je najpre opisao žalosno unutrašnje stanje u armiji sa njenom surovom batinaškom disciplinom, podmitljivim i pokvarenim rukovodstvom (o ruskoj armiji pisao je za vreme krimskog rata — M. F.), paradnim rutinerstvom, slabim naoružanjem, sramnim mučenjem vojnika i njihovom slepom pokornošću, dodao je:

»Međutim, postoji kod njih shvatanje, kao odraz odnosa razumljivih vojniku, koje igra presudnu ulogu u njegovoj psihi i prihvata se vanredno lako, bez ikakve pobude spolja. To je pojam »naši«. Tako vojnik naziva u užem smislu svoje drugove u puku, a u širem smislu — celokupnu rusku vojsku. On smatra velikom sramotom i beščašćem ostaviti »naše« u trenutku opasnosti i spreman je na najveće žrtve kad su u pitanju njegovi drugovi.«

O tome istom govori i Engels sledećim rečima:

»Ruski vojnik je bezuslovno hrabar. Dok su u taktičkom smislu bitke rešavane udarom velikih, smaknutih pešadijskih masa, on je bio u svome elementu. Celo njegovo životno iskustvo učilo ga je da se čvrsto drži svojih drugova. Polukomunistička opština na selu, drugarska zadruga u gradu, svuda — uzajamno osiguranje. On je video oko sebe takvo društvo koje zahteva stalnu solidarnost i stalno mu podvlači bespomoćnost pojedinaca prepuštenih sopstvenoj inicijativi. Takva psihologija ne napušta Ruse ni u borbi. Vojnici se postrojavaju u guste kolone. Ukoliko je opasnost veća, utoliko vojnici više teže jedan drugome.« (Engels, O pruskom vojnom pitanju, 1865. g.)

Takva mišljenja podvlače činjenicu što osnova discipline stare ruske vojske nije bila disciplina stalne armije, nego milicije, tj. proisticala je iz zajedničkih uslova života i rada onih koji su u nju stupali. Dakle, u smislu unutrašnje povezanosti, u našim milicijskim jedinicama stvari neće stajati rđavo.

Mnogo je teže drugo pitanje — kako spojiti relativnu inertnost i nepokretljivost seljaka sa zahtevima savremene borbe. Zahtevi koji se sada postavljaju pojedinom borcu ogromno su porasli. Sa nedovoljno obrazovanim vojnicima ne mogu se voditi savremena, složena i veoma raznovrsna borbena dejstva. Pomenute psihološke crte našeg seljaka, ostatak ranijih patrijarhalno-rodovskih odnosa, postaju već slabost. Još u eposi pre imperijalističkog rata, kad su zahtevi prema individualnom borcu bili znatno blaži, po mišljenju niza autoriteta ruski vojnik-seljak bio je malo sposoban za borbu u streljačkom stroju. U savremenom boju, uz upotrebu kolosalno razvijene tehnike i pri potrebi da svako ispolji najveću aktivnost i samostalnost, stanje će biti znatno teže. S time se mora računati kao sa neizbežnim zlom. Izlaz treba tražiti u najboljoj predvojničkoj obuci. U svakom slučaju, to se ne može smatrati kao argument protiv milicije, pošto se i u sadašnjoj stalnoj armiji sa skraćenim rokovima aktivne službe sudaramo sa istim teškoćama. Idealnog vojnika za savremeni rat može da da samo krupna industrijska proizvodnja koja izgrađuje kod radnika, uporedo sa društvenom svesti, i sve odlike izrazite individualnosti: snažnu volju, oštroumnost, prisebnost, inicijativnost i tehnička znanja. Nedostatak u takvim vojnicima može se nadoknaditi samo preporodom i daljnim razvojem naše državne industrije, koja uopšte predstavlja bazu diktature proletarijata sovjetskog oblika.

Opšti zaključak iz svega rečenog bio bi taj da u uslovima naše sovjetske države postoje preduslovi za uspešnu primenu metoda milicije,

da će ovi preduslovi postojati sve povoljniji, kako se bude razvijala krupna državna proizvodnja i širila kolektivizacija rada, i da se, prema tome, prelazak od stalne armije ka radničko-seljačkoj miliciji treba da odvija postepeno. Opšta perspektiva kretanja, međutim, potpuno je jasna: *to je pretvaranje armije u naoružan komunistički narod.*

III

MILICIJSKE FORMACIJE I KADROVSKE JEDINICE

Niz naših kadrovskih divizija pretvoren je u milicijske. Na taj način Crvena armija već sad nije regularna u poznatom smislu. Ona je mešovitog karaktera zato što ima stalne i milicijske jedinice. Neposredan povod za takvu reorganizaciju bila je odluka vlade o smanjivanju stalne armije od 850 hiljada na 600 hiljada ljudi. Prevođenjem nekih divizija u stanje milicije težilo se ka sledećem: prvo — sačuvati što veći broj osnovnih združenih jedinica, makar i u vidu malobrojnog starešinskog kadra kao jezgra za buduće razvijanje; drugo — vojna obuka za onaj deo regruta koji neće proći kroz jedinice stalne armije, i treće — provera pogodnosti primene u našim uslovima milicijskih metoda formiranja i obuke.

Uspešan rezultat ovog pokušaja imaće ogroman značaj i za armiju, i za svu zemlju. Sve starešine Crvene armije moraju biti svesne toga da stalna armija od 600 hiljada ljudi ni u kom slučaju ne može da obezbedi odbranu države. Sa tačke gledišta borbene gotovosti, dosadašnje stanje apsolutno je nedopustivo. U poslednje vreme vrlo mnogo govorimo o obuci Crvene armije, nešto se pokušalo i ostvariti, ali je pitanje da li smo mnogo uspeli da postignemo? Gotovo ništa. U stvari, iz redova crvenoarmejaca sadašnje stalne armije nećemo dati zemlji ne samo rezervne niže starešine (komandire odeljenja i vodova), već ni obično obučene crvenoarmejce. Većina naših pukova pruža u tom pogledu žalosnu sliku: samo neznatan deo promenljivog sastava može da se vojnički obučava kako treba, dok se većina u ovom ili onom obliku odvlači za potrebe unutrašnje službe (stražarska služba, dežurstva, razni radovi itd.). I tako, sem u specijalnim komandama i pukovskim nastavnim četama, obuka se gotovo nigde ne izvodi. Hoćemo li moći da promenimo takvo stanje? U izvesnoj meri hoćemo, ali samo u izvesnoj meri. Čak i ako uspemo da ne odvlačimo crvenoarmejce na takve radove kao, na primer, na sečenje drva u šumi, dovoz ogreva, hrane itd., ipak će procenat onih koji opslužuju sam vojni aparat biti veoma veliki. U najboljem slučaju to će biti najmanje polovina promenljivog sastava. U takvim uslovima je očevidno da se ne možemo nadati da ćemo kasarnu pretvoriti u vojno-političku školu koja priprema rezervni podoficirski kadar. Prema tome, naša stalna armija sadašnjeg sastava i uz skraćen rok službe — nije regularna, izvežbana u pravom smislu te reči. Njeno osnovno jezgro — pešadija, isključujući mali deo, predstavljaće slabo pripremljenu, loše obučenu i u vojničkom smislu neobrazovanu masu.

Ove podatke sam naveo zato da bi svi vatreni poklonici sistema regularne armije i protivnici milicijskog sistema, prilikom upoređivanja

jednog i drugog sistema obuke, polazili ne od apstraktnih predstava, nego od živih, realnih podataka iz naše stvarnosti. Ako ovo bude sagledano, uveren sam, da će se mnoge naše starešine koje samo odmahuju rukom kad im se pomene mogućnost dobijanja pozitivnih rezultata u milicijskom sistemu, vrlo duboko zamisliti videći današnje stanje i revidirati svoj stav prema milicijskim jedinicama. Zaista, ako budemo uporedili rad kadrovskih jedinica u njihovom sadašnjem stanju i milicijskih, onakav kakav se predlaže, ako ne sva, a ono većina predubeđenja protiv milicije mora da otpadne.

Pokušajmo razmotriti najvažnije razloge koji obično iznose protivnici milicije.

Kažu da mi nemamo pripremljen komandni kadar za rad u toj oblasti. U tome se očevidno preteruje. Tu nije potrebna nikakva naročita priprema koja bi se znatno razlikovala od prosečnog nivoa znanja i pripremljenosti strojevog kadra. Nastava će se izvoditi isto kao i u kadrovskim jedinicama. Najzad, značajan višak slobodnog vremena koji će ostati na raspolaganju milicijskom komandnom sastavu treba iskoristiti za njegovu bolju pripremu. Ako na čelu divizija i pukova budu samo vredne i samoinicijativne starešine, one će takav zadatak odlično izvršiti i brzo će biti odstranjeni eventualni nedostaci. Osnovna pažnja višeg komandnog kadra mora biti usmerena na pravilnu organizaciju sistematske kontrole i inspekcije rada, koju vrše niže starešine.

Kažu, dalje, da život van kasarne, što će biti neizbežno za sve niže jedinice (vod, četu, bataljon), neće dati mogućnost da se kod crvenoarmejaca razvija radni entuzijazam, disciplina i prilježnost na radu što je uslov za pravilnu i plansku obuku i vaspitanje.

To je donekle tačno. Bilo bi veoma poželjno da crvenoarmejci jedne jedinice žive zajedno za vreme obuke. Delimično bi se, mislim, to moglo sada rešiti povremenim korišćenjem nekih javnih zgrada, na primer škole i dr. Ako uspemo da se obuka odvija u relativno toplije doba godine, moglo bi se ići na razmeštaj u logorima. Jednom rečju, ako se bude tražilo, naći će se mnogo mogućnosti da se oni koji se obučavaju drže na jednom mestu uz odgovarajući režim (obuke i vaspitanja). Naravno ovde je najvažniji — režim. Od prvih koraka u obuci starešinski kadar mora da ubedi crvenoarmejce da stupaju u vojnu službu sa svim posledicama vezanim za određenu disciplinu i da tu neće biti nikakvog popuštanja. Nesumnjivo je da će biti slučajeva kad samo ubeđivanje neće biti dovoljno; tada će se morati pribeći i prinudnim merama, čvrsto i principijelno. Taktičnost crvenog starešine pokazaće mu put kojim treba da ide. Najbolji starešina će biti onaj koji bude izvršio svoj zadatak bez primene represivnih mera.

Sve što je rečeno tiče se samo jedne strane problema. Ali ovde postoji i druga, koja upravo u ovom slučaju primorava da se da preimućstvo milicijskom sistemu nad stalnom armijom. Tu mislim na najkrupniji nedostatak kasarnske obuke — na njenu vezanost za kasarnski krug. Radeći najveći deo vremena u zatvorenoj prostoriji i u kasarnskom krugu, crvenoarmejac se vrlo malo priprema za dejstvo u budućoj borbenoj situaciji. Međutim, glavna pažnja onih koji obučavaju mora biti upravo upravljena na rad na terenu, na raznovrsnom zemljištu i u raznim situacijama. Stalne jedinice imaju takvu mogućnost samo u logorovanju i

manevrima, no i to delimično. Za milicijski sistem to može biti opšte pravilo. Mora se zapamtiti da našeg seljaka treba naročito učiti za samostalna dejstva i u uslovima najbližim borbenim. Kao što je već ranije pomenuto, u tom smislu treba s vojnicima mnogo raditi i takav rad je sasvim mogućan.

Dalje se pirmećuje da milicija ne bi mogla da se za obuku koristi svim tehničkim i naučnim sredstvima kojima raspolažu kadrovske jedinice. Između ostalog, ukazuje se na nemogućnost obuke u tim uslovima sadašnje »mašinizirane« čete.

I ova primedba je samo delimično opravdana. Naravno, rad milicijskih jedinica biće nešto slabiji u ovom smislu, naročito u početku, ali da li baš toliko slabiji, kako to neki misle, di bi primena najvažnijih tehničkih sredstava bila potpuno isključena? To je proizvoljno tvrđenje. Ako više starešine budu prilazile ovom pitanju pažljivo i sa više inicijative, i tu će se stvoriti takvi uslovi obuke koja će se malo razlikovati od kasarnskih. Celo pitanje je u pravilnoj raspodeli vremena i celishodnom načinu korišćenja tehničkih sredstava, učila itd. kojima će raspolagati veće milicijske jedinice.

Veliki nedostatak milicijskih metoda, vide oni dalje u tome što crvenoarmejci neće imati uniforme, i smatraju da će to otežavati rad na učvršćivanju discipline i prilježnijem odnosu na izvršavanju zadatka.

Na to se može odgovoriti da se ozbiljan odnos ne postiže samo spoljnim izgledom, nego uglavnom suštinom metoda obuke, ozbiljnošću u prilaženju i nepokolebljivom doslednošću. Ako se ovome tako priđe i podržava odgovarajućim političkim radom, stvari neće izgledati tako žalosno kako to izgleda mnogim ljubiteljima uniforme. Ne može se sporiti da bi snabdevanje crvenoarmejaca-milicionara, makar delimično uniformom za vreme obuke mnogo olakšalo rad. O tome treba razmisliti. Meni se čini da to nije sasvim nemoguće. Ako postavimo kao zadatak da damo vojniku ne kompletnu, već deo uniforme (šlem, čakšire, rubašku) za celo vreme nastavnog perioda, mislim da bi se sredstva za to mogla naći. Na primer, zašto takozvani »neradni element« ne bi plaćao specijalni porez. Ionako imamo priličan kontingent regruta na raspolaganju pa nemamo nikakve potrebe da ovaj element pozivamo u vojsku u mirno doba. Naprotiv, ja mislim da to nije ni poželjno.

Može se navesti čitav niz primera iz iskustva stečenog u poslednje vreme, koji potvrđuju da u armiju ne treba uvlačiti neradni element. U suštini, prema važećim zakonskim propisima, njih i ne treba pozivati u vojsku, ali stvar je u tome što su po prelasku armije u mirnodopsko stanje ukinute i pozadinske formacije, u koje su oni upućivani u toku rata, i pitanje njihovog korišćenja ostalo je nerešeno, dok se faktički i oni, sa svim ostalim, upućuju u jedinice i tu stvaraju nezadovoljstvo i nezdravu atmosferu.

Po onoj ulozi koju će, po našoj pretpostavci, ubuduće imati svaki crvenoarmejac regularne armije, zapravo postaće i starešina, sadašnje stanje je nedopustivo. Treba onemogućiti stupanje u armiju neradnog elementa i uopšte osloboditi ga vojne obaveze, a mesto toga on treba da plaća specijalni porez. Sredstva koja će stvoriti ovaj porez mogla bi se upotrebiti za makar delimično informisanje naše crvene milicije.

Kao argument protiv milicije navodi se još i kratko vreme za obuku kao i to da se rodovske jedinice (konjica, artiljerija itd.) neće moći brzo formirati.

Prvi argument zasniva se na nesporazumu. Prema planu, obuka u miliciji trajaće ukupno 7 meseci i to: prva godina — tri meseca, druga — dva, treća i četvrta — po jedan mesec. Ako se uzme u obzir da je promenljivi kadar stalnih jedinica podeljen u dve kategorije, od kojih jedna služi godinu i po dana, a druga svega šest meseci, zatim ako se ima u vidu ono što je rečeno o uslovima obuke crvenoarmejaca u kasarnama, upoređivanje u pogledu trajanja rokova kod nas ići će u prilog milicije a ne stalnog dela armije.

Ovome treba dodati i to preimućstvo milicije da će njene starešine imati uvek pun sastav svojih jedinica, dok je u kadrovskim uvek ogroman rashod. Ne treba ni govoriti o tome koliki značaj za pripremu samog starešinskog kadra ima ova okolnost. Ne treba zaboraviti da će u milicijskim jedinicama za vreme obuke sva pažnja biti koncentrisana na to, dok se u stalnoj armiji ona rasplinjava usled iluzije da vremena ima dosta i da će se stići sa obukom. Na taj način, vidimo, u toj oblasti milicija neće biti ništa slabija u poređenju sa regularnom armijom.

Ako uporedimo predviđene rokove za obuku sa ustaljenom praksom postojećih milicijskih armija, na primer u Švajcarskoj, i tu neće biti razloga za pesimizam. Obuka u Švajcarskoj traje: 65 dana za pešadiju, 90 za konjicu, 75 za artiljeriju i 60 dana — za sanitetsko-veterinarske, intendantske i pozadinske jedinice. Smatra se da su ovi rokovi potpuno dovoljni za osnovnu obuku, a poznato nam je da istaknuti inostrani vojni autoriteti, koji su posmatrali švajcarsku armiju na manevrima, imaju o njoj odličan utisak.

I najzad, mi imamo jedinice Vseobuča. Istina, do sada je rad ove organizacije bio dosta slab i nije dao neke veće rezultate, ali to ne znači da to tako treba i da ostane. Nesumnjivo je, da će predviđeno uvlačenje starešinskog kadra milicijskih jedinica u rad Vseobuča u svima rejonima gde su raspoređene odmah poboljšati stanje i povoljno će se odraziti na predvojničku obuku. Ako se ova obuka iole poboljša, opšti nastavni rok u obuci crvenoarmejaca znatno će se povećati. U takvim uslovima strahovanje će potpuno otpasti.

Što se tiče teškoća u kompletiranju i formiranju specijalnih rodovskih jedinica, na najveće teškoće nailazimo danas u dobijanju dosta konja za artiljeriju i konjicu. To je zaista ozbiljan nedostatak koji je posledica strahovitog osiromašenja zemlje u toku rata u odnosu na rezerve u konjima. Izlaz iz te situacije treba tražiti u svrsishodnom teritorijalnom razmeštanju ovih rodova vojske, imajući u vidu odgovarajuće bogatstvo u konjima ovog ili onoga rejona, a zatim i u razumnom korišćenju izvora državnog konjarstva. Moraćemo odmah da za rešavanje ovog problema angažujemo i Gukon[105] i razradimo plan državnog subvencionisanja za poboljšanje seljačkog konjarstva i to pre svega baš u tim rejonima itd. Ove mere će, iako ne odmah, ipak rešiti ovaj problem. U svakom slučaju ne treba zaboraviti da ćemo iste teškoće osetiti i u odnosu na sve divizije drugog i trećeg, a delimično i prvog poziva. Dakle, ni ovaj razlog nema nekog ozbiljnijeg značaja.

Još jedna primedba. Neki ukazuju na ogromna preimućstva jedinica prvog poziva u pogledu brzine mobilizacije.

Tu nesumnjivo postoji preimućstvo, ali sistematskim i planskim radom na poboljšavanju mobilizacijske gotovosti milicijskih formacija ova razlika može da bude ako ne sasvim otklonjena, a ono znatno umanjena.

Protivnici milicije opet zaboravljaju da treba računati sa jedinicama kakve one jesu, a ne kako ih oni zamišljaju, i da su naše regularne divizije u današnjem sastavu i strukturi veoma daleko od ideala u ovom pogledu.

Razmotrili smo niz argumenata protivnika milicijskog sistema. Sabirajući sve, možemo da kažemo da se suština svih ovih argumenata, uzetih u celini, svodi na ubeđenje da u ovom sistemu nije mogućna pravilna organizacija obuke i stvaranje vitalnih i čvrstih organizama, sposobnih da se odupru manjim potresima i da sačuvaju vitalnost i stabilnost. U isto vreme se smatra da sistem stalne vojske sve to garantuje u punoj meri.

U odnosu na našu konkretnu situaciju vidimo da takav stav nije ni izdaleka dokazan i moramo ga odbaciti. Zadatak približavanja milicijskih jedinica, u pogledu njihovih vojničkih kvaliteta našim boljim stalnim jedinicama potpuno je mogućan. Nesumnjivo je da će u sadašnjim uslovima čak i delimično izvršenje ovog zadatka zahtevati gigantske napore i ogroman rad ne samo vojnog aparata nego i civilnih i partijskih organa. Uopšte, sva zemlja treba da shvati da je u sadašnjim uslovima odbrana stvar cele države, a ne samo armije. Samo složnim, usklađenim radom vojnih, civilnih i partijskih organa može se obezbediti kod kontingenta koji se poziva na obuku u miliciji potreban minimum elementarne pismenosti i opšte kulture, fizičke sposobnosti i političke svesti, da bi svako ne samo razumeo nego i osećao da svaki građanin mora da bude i vojnik, a da je svaki vojnik i građanin. Sve ove zadatke treba odmah postaviti na dnevni red i praktički rešiti zajedničkim naporima našeg sovjetskog i partijskog aparata.

IV

OSNOVI DELATNOSTI MILICIJSKIH JEDINICA NEPOSREDNI ZADACI

Pri razradi propisa o osnovama delatnosti milicijskih jedinica treba rešiti sledeća pitanja: 1) opšteg karaktera, strukture i zadataka milicijskih jedinica, 2) njihove dislokacije, 3) popune, 4) načina obuke, 5) načina služboovanja, 6) snabdevanja, 7) mobilizacije, 8) odnosa prema drugim vojnim i civilnim organima i 9) organizovanja političkog rada.

1. KARAKTER, STRUKTURA I ZADACI MILICIJSKIH JEDINICA

Što se tiče opšteg karaktera milicijskih jedinica, nema dvoumljenja: to je vojska prvog poziva koja ide u borbu u isto vreme i podjednako sa stalnim jedinicama. Ovaj stav treba kao crvena nit da se provlači kroz sav sistem njihove organizacije, formiranja i obuke i ostavlja jasan

pečat na njihovoj fizionomiji. Cilj koji želimo da postignemo jeste stvaranje čvrstih, stalnih jedinica, čvrsto zbijenih u organizacionom smislu, vitalnih, dobro izvežbanih, naoružanih i potpuno sposobnih za borbu koje bi mogle od prvog dana rata stupiti u borbu kao i kadrovske.

Ne treba da zatvaramo oči pred onim teškoćama koje će se neizbežno pred nama isprečiti pri izvršavanju ovoga zadatka. A prva teškoća će biti baš oko prihvatanja izloženog pogleda na milicijske formacije kako kod starešinskog sastava Crvene armije tako i kod celog stanovništva. Tu ćemo morati da savladamo konzervatizam uobičajenih misli i pojmova čvrsto uvrežen u glave većine starešinskog kadra u odnosu na sve i svake vrste neregularnih jedinica. Korenita promena psihologije može samo uslediti kao rezultat dugotrajnog i neumornog rada u tom pravcu, a pre svega nizom konkretnih praktičnih mera. Ove mere treba da dovedu do potpunog ostvarenja principa jednakosti u svemu između milicijskih i regularnih jedinica. Štaviše, u početku, dok se ne ustale pravilni pogledi i odnosi, moraćemo donekle pomeriti težište svoje pažnje u pravcu milicijskih jedinica. Imajući u vidu da je njihov zadatak veoma važan i odgovoran trebalo im je obezbediti najbolje uslove za snabdevanje, popunu i obavljanje službe. Tamo je neophodno uputiti najbolji i najkvalifikovaniji starešinski kadar, a i dodeliti im i dobar kadar političkih radnika. Takve mere će biti najbolje sredstvo uticaja na psihologiju celokupnog komandnog sastava Crvene armije i odmah će uzdignuti rad u milicijskim jedinicama na potrebnu visinu. I samo na takav način ćemo izbeći da se one pretvore u »slabe organizacije«, slične današnjem Vseobuču i donekle ČON-u.[99]

Takav karakter milicijskih divizija predodređuje i njihovu unutrašnju strukturu. Ona mora biti potpuno prilagođena tome da se ove divizije u najkraćem roku mogu dovesti u punu borbenu gotovost, koja se ne bi ni po čemu razlikovala od borbene gotovosti kadrovskih divizija. Ne treba da bude nikakvih novih ratnih formacija kako za milicijske divizije u celini, tako ni za njihove delove.

Što se tiče mirnog doba, u svetlosti izloženih zadataka minimalna formacija treba da obuhvata: 1) sve odgovorne komandne i komesarske dužnosti, 2) deo nižeg starešinskog i političkog sastava (političke rukovodioce vodova), 3) potrebno administrativno-snabdevačko ljudstvo i 4) minimalni aparat za tekuće opsluživanje.

Na taj način će se milicijska jedinica razlikovati od regularne samo u tome što će u prvoj promenljivi sastav veći deo vremena provoditi van kasarne i samo povremeno, u određenim periodima, prikupljati se na zajedničko obavljanje vojne dužnosti, a u drugoj će u toku celog perioda službe živeti zajednički u kasarni i logoru. U svemu ostalom ne sme da bude nikakve suštinske razlike. Da se ta razlika ne bi zaista stvorila, rad na političkom i vojničkom vaspitanju svakog čoveka u sastavu milicijskih jedinica, predstavljaće osnovni zadatak starešinskog i političkog kadra tih jedinica.

Ovo vaspitanje treba da ulije svakom milicionaru duboko osećanje da je uvek i u svim prilikama crvenoarmejac koji ima određenu dužnost u svojoj jedinici. Ovaj zadatak vaspitanja može se smatrati rešenim tek kad svaki takav crvenoarmejac zavoli svoju jedinicu, a preko nje i celu Crvenu armiju, kad se bude ponosio time što je njen pripadnik koji se raduje njenim uspesima i žalosti zbog njenih neuspeha.

Važan uslov za postizanje takvih rezultata biće taj da se uspostavi najtešnja veza između svih delova milicijske jedinice sa stanovništvom određenog rejona, ustanovama i preduzećima, kojim šalju svoje članove. Tu bi trebalo koristiti u punoj meri iskustvo »pokroviteljstva«, naročito njegovu idejnu suštinu.

Veliku ulogu moglo bi odigrati podsticanje takmičarskog duha kako u milicijskim jedinicama tako i u takmičenju između milicijskih i regularnih jedinica. Vrlo je važno organizovati razna sportska takmičenja, nagradna gađanja i sl. u koja bi trebalo uvlačiti lokalno stanovništvo. Mnogo bi pomoglo da se ustanove naročiti divizijski, pukovski, bataljonski i četni praznici i da se, po mogućnosti, sva sportska takmičenja povežu sa njima.

U organizacionoj strukturi milicijskih divizija moguće su dve varijante: 1) divizije mešovitog sastava: dva puka milicije i jedan regularni, i 2) sva tri puka milicije, tj. čisto milicijska divizija.

Prvim rešenjem se predviđa formiranje nekoliko regularnih divizija sa jednim milicijskim pukom i dva streljačka. Na taj način i ove divizije će biti u neku ruku mešovitog tipa.

Kojoj od ovih varijanti treba dati prednost?

Ja lično mislim da prednost treba dati mešovitim divizijama. Glavnu ulogu za mene ovde igra činjenica, što se ovde uspostavlja neka vrsta organizacione veze, kao neki živi most koji spaja regularne i milicijske jedinice. Ova veza je veoma važna, prvo zato što uspostavlja neposredan i živ kontakt između obe vrste jedinica, a to olakšava rad u istom pravcu; drugo — što je to jedan od načina učvršćenja pravilnog stava celog starešinskog kadra prema istinskom karakteru milicijskih jedinica, i treće, kao način upoznavanja starešinskog kadra regularnih jedinica sa milicijskim metodama i njihovoj popularizaciji.

Ovi razlozi dobijaju u našim očima naročit značaj ako imamo na umu osnovnu perspektivu naše vojne izgradnje, a to je postepeno pretvaranje stalne armije i naoružan komunistički narod. Ako ovaj prvi pokušaj bude uspešan, očevidno će biti u opštem interesu njegovo dalje razvijanje prevođenjem niza drugih divizija na milicijski kolosek. Formacija jedne regularne divizije ima kadrova potrebnih za gotovo četiri milicijske. Sem toga, ako bi pokušaj uspeo mogli bismo koristiti ovo iskustvo za dalje formiranje divizija, vezujući ih za određenu teritoriju.

Svi shvataju kakav će značaj to imati za razvoj naše armije. Danas bi bilo preuranjeno govoriti o tome, ali bi takvo rešenje predstavljalo ogroman korak na putu jačanja naše vojne moći. Sve zavisi, ponavljam, od uspeha ovog našeg sadašnjeg pokušaja i u tom pravcu moramo usmeriti sve svoje snage.

Jedini donekle ozbiljniji prigovor protiv ideje divizija mešovitog tipa sastoji se u izvesnim teškoćama u mobilizacijskim proračunima zato što ih treba izvoditi za dva tipa puka. No, ove teškoće potiru se navedenim preimućstvima, te se mogu zanemariti.

Druga primedba da se mobilizacijska gotovost dve vrste puka ne slaže takođe se može zanemariti. Ako situacija bude zahtevala, uvek će se regularni puk iz milicijske divizije moći da uključi u stalnu i obratno. Nije bitna ni primedba da komandant divizije u takvom slučaju neće

poznavati svoj novi puk. Sasvim je neverovatno da bi u slučaju rata neki od komandanata divizije ostao na čelu svoje divizije, već je sigurno da će svi oni odmah stati na čelo krupnijih združenih jedinica. U svakom slučaju, sad nam nije nož pod grlom, ceo rad sa milicijskim jedinicama se postavlja kao probni i zato nema razloga da ne isprobamo i ovaj tip mešovitih divizija.

2. DISLOKACIJA

Glavna pitanja koja treba rešiti pri izradi plana dislokacije jedinica divizije jesu: 1) političko pitanje, 2) uslovi transporta i veza (železnice i telegraf), 3) ljudske i materijalne rezerve datog rejona, 4) mogućnost smeštaja, i 5) najmanji broj dopunskih prevoženja.

Prvo pitanje treba da igra glavnu ulogu. Prema izloženom, očevidno je da se uspeh u formiranju milicijskih jedinica može postići samo ako u svakoj jedinici budemo imali dovoljno jako proletersko jezgro. U zavisnosti od lokalnih uslova, učešće proleterskog elementa može da se menja, ali je poželjno da bude najmanje 20—25% od celog sastava jedinice. Prirodno je što to može biti samo u rejonima gde postoje industrijska preduzeća u većoj ili manjoj meri sa mnogobrojnim radničkim kadrom. Treba voditi računa da pukovi i bataljoni, smešteni po takvim rejonima, ne progutaju sve obveznike proleterskog porekla i odgovarajućeg doba starosti.

Zatim u rejonima određenim za smeštaj milicijskih jedinica, treba pažljivo proučavati seosko stanovništvo u pogledu njegovog odnosa prema sovjetskoj vlasti. Samo tamo gde je stanovništvo politički pripremljeno i gde se može očekivati svestan i pažljiv stav prema ideji milicijske vojske, moglo bi se odlučiti za smeštaj milicijskih jedinica.

Drugi momenat — a to su uslovi veze — treba takođe dobro proceniti. Ovde je potrebno proučiti ove uslove kako za rad u mirno, tako i u ratno doba. Veoma je važno omogućiti višem starešinskom kadru češću kontrolu rada nižih jedinica u periodu obuke. To će naročito u prvo vreme biti jedan od najvažnijih uslova uspeha obuke.

S druge strane, dislokacija treba da omogući brzu koncentraciju i prevoz jedinica za slučaj mobilizacije. To znači da treba birati mesta blizu železničkih pruga, sa široko razvijenom i sigurnom mrežom veze i puteva. Razume se da za poboljšanje veze među njima treba koristiti i sredstva veze divizija.

Za dovođenje jedinica u stanje mobilizacijske gotovosti, odlučujuću ulogu ima stanje ljudskih i materijalnih rezervi rejona po kojima će jedinice biti smeštene. To znači da treba birati gusto naseljene rejone, gde bi se moglo naći i dosta konja i kola. Između ostalog treba voditi računa da li će, pošto se popuni promenljivi sastav divizije, ovih sredstava ostati i za popunu divizije sledećeg poziva.

Mogućnost smeštaja jedinice ima ne mali značaj pri rešavanju opšteg zadatka. Prema tome, ovo se ne sme izgubiti iz vida. Uzimajući u obzir da vod može da bude najmanja jedinica koja može živeti u kasarnskim uslovima, treba u tom smislu i rešavati celo ovo pitanje i ne ograničavati se samo na pronalaženje prostorija za velike jedinice.

Najzad, poslednje pitanje — nepoželjna prevoženja — shvatljivo je samo po sebi. Pri sadašnjem našem siromaštvu u rezervama, svako dopunsko prevoženje predstavlja težak teret za ceo vojni budžet i može se odobriti samo u vanrednim slučajevima. Zato treba, po mogućstvu, da se mesta razmeštaja prilagode rejonima koje su ranije zauzimale jedinice divizije.

Načelno, za smeštaj jedinica treba određivati što manje rejone. Pošto se jednom određeno mesto ne može promeniti jer bi to upropastilo sve što je dotle bilo urađeno za potrebe obuke, pre donošenja konačne odluke o smeštaju jedinica treba dobro razmisliti i razmotriti sve argumente »za« i »protiv«. U rešavanje ovog pitanja treba uvek uvlačiti mesne sovjetske i partijske organe.

Štabove svih viših jedinica, počev od bataljona, treba smeštati po gradovima. Jedinice nipošto ne usitnjavati dalje od voda ali i to je već nepoželjno i treba preduzimati sve mere da četa bude najmanja samostalno smeštena jedinica. U svakom slučaju, pri rešavanju ovog pitanja treba sagledati sve lokalne uslove i voditi računa pre svega o tome da se ne ometa obuka odgovarajuće jedinice, kao i o bezbednosti oružja za obuku. Tu ne može biti nekog opšteg šablona i čak i u granicama pojedinih pukova i bataljona mogućne su mnoge kombinacije.

Najmanja jedinica koja je odvojena od puka mora se obavezno popunjavati u mesta smeštaja i iz rejona poluprečnika najviše 3—5 kilometara od toga mesta.

Artiljeriju, konjicu i tehničke jedinice treba odmah smeštati kompaktno.

3. POPUNA

Ne sme da bude nikakve razlike između opšteg postupka popune stalnim kadrom milicijskih i regularnih jedinica. Ako se ovde govori o razlici, nje može biti samo u tom smislu što bi se za milicijske jedinice odabirao najbolji starešinski i politički kadar. U tom pogledu bilo bi poželjno specijalno ocenjivanje onih koji su određeni na komandne dužnosti u milicijskim divizijama.

Što se tiče promenljivog sastava, komandni, politički i administrativni kadar se popunjava iz rezerve do pune ratne formacije, a crvenoarmejci vojnim obveznicima četiri ili pet mlađih godišta. Svi se oni smatraju da su u aktivnoj službi, te moraju biti uneti u poimeničke spiskove jedinica, periodično se okupljati radi obuke, pri čemu će se starija godišta otpuštati u rezervu po dolasku mlađih.

Ako se bude strogo pridržavalo takvog redosleda u vršenju službe, svaki crvenoarmejac imaće osećanje da zaista služi svoj vojni rok, a ne da se igra olovnih vojnika. Ukupan broj promenljivog sastava milicijske divizije mora odgovarati ratnoj formaciji divizije sa malim povećanjem za nepredviđene slučajeve (smrt, onesposobljenje, odseljavanje).

Popuna promenljivog sastava (crvenoarmejaca) vršiće se jedanput godišnje na račun vojnih obveznika rejona određenog za popunu divizije.

Da bi se obezbedila najbrža borbena gotovost milicijskih divizija u tekućoj 1923. god. treba ih popunjavati građanima koji su već služili

vojsku, rođenim 1898, 1899, 1900. i 1901. god. Ako se ne preduzmu ove mere, milicijske divizije mogu biti popunjene do ratne formacije tek posle 4—5 godina.

Sprovođenjem ove mere verovatno ćemo dobiti višak ljudstva navedenih godišta u poređenju sa potrebama divizija. Tada ćemo sprovesti personalno odabiranje. Postavlja se pitanje — koji princip uzeti za osnovu toga izbora?

Neki predlažu da se odabiraju obveznici sa velikim porodicama. Ovim se, očevidno, pokriva toliko štetan stav prema milicijskim jedinicama koje smatraju nečim drugostepenim, o čemu sam već govorio. To je pogrešno mišljenje i odabirati treba baš u suprotnom smislu, tj. u povremeni sastav divizija treba uključivati najbolji i najborbeniji element.

Regrutovanje u vojsku za svaku manju jedinicu (vod, četa) treba sprovoditi po strogo teritorijalnom sistemu, kako bi svaka jedinica uvek dobijala ljude iz istog rejona.

Procenat proleterskog elementa u promenljivom sastavu milicijskih divizija zavisiće od lokalnih uslova i u njegovom određivanju mora da učestvuju izvršni politički komitet i sovjet sindikata.

Lica koja, s obzirom na svoje zanimanje, imaju pravo na odlaganje vojne službe, ne treba pozivati u promenljivi sastav.

Treba obratiti naročitu pažnju na blagovremen i brižljiv popis konja sposobnih za konjicu i artiljeriju. Bilo bi poželjno da se u konjici prethodno svaki pojedini vojni obveznik lično zaduži konjem i periodično poziva na vežbu.

Uz put bih hteo da dodirnem još jedno vanredno važno pitanje. Reč je o potrebi da se ponovo preispitaju sadašnji kriterijumi za izbor kontingenta potrebnog za armiju. Pošto smo skratili rok aktivne službe u stalnoj armiji, a da i ne govorimo o miliciji, od vojnika treba tražiti mnogo više. U armiju, a naročito u specijalne jedinice, treba uzimati samo one koji su zaista sposobni da savladaju određeno gradivo. Ako ozbiljno razmislimo o tome da regularna armija treba da postane masovna vojno-politička škola za pripremu nižeg starešinskog kadra, pravovremeno rešavanje pokrenutog pitanja postaje apsolutno nužno.

U tom pogledu možemo se rukovoditi vrlo interesantnim i poučnim iskustvima nemačke i, naročito, američke armije, stečenim u poslednjem imperijalističkom ratu. Reč je o masovnom eksperimentu psihotehničkog ispitivanja sposobnosti, kojim je bila obuhvaćena cela američka armija. Ovim putem treba i mi da idemo. Mislim da vojska treba da postavi našem institutu rada sledeći praktični zadatak: da do početka idućeg perioda pozivanja regruta razradi prostu i laku shemu psihotehničke kontrole; ta shema bi se pravovremeno praktično proverila u postojećim jedinicama i vojnim školama.

4. OBUKA

Zadaci starešinskog kadra milicijskih divizija jesu: 1) obuka promenljivog komandnog i crvenoarmejskog sastava ovih divizija i 2) predvojnička obuka starijih godišta.

Drugi zadatak se mora izvršavati zajedno sa aparatom Vseobuča koji dejstvuje na teritoriji odakle se popunjavaju divizije i na osnovu strogo usaglašenih programa. Programi i sama zanimanja moraju biti takvi da po završetku predvojničke obuke regrut već zna da rukuje hladnim i vatrenim oružjem, da poznaje osnovne elemente ratne i unutrašnje službe, tehnička sredstva i osobine svoga roda vojske, da bude pismen i politički obrazovan vojnik-građanin.

Na ovo poslednje treba obratiti naročito ozbiljnu pažnju. Već sad u stalnoj armiji likvidacija nepismenosti oduzima mnogo vremena od redovne obuke. U milicijskim jedinicama, tim poslom se uopšte ne može baviti. Radi toga zadatak likvidiranja kako opšte nepismenosti tako i političkog neznanja, mora se obavezno rešiti u periodu predvojničke obuke. U rešavanju ovoga zadatka treba, sem vojnih organa, angažovati i mesne civilne organizacije, a u prvom redu organe Narodnog komesarijata za prosvetu. Opšte okvire rešavanja ovoga pitanja treba postaviti u centar ili na osnovu saglasnosti između vojske i Narodnog komesarijata za prosvetu, ili, pak, donošenjem posebnog zakona.

Obuka promenljivog crvenoarmejskog sastava milicijskih divizija trebalo bi, prema predviđanjima, da bude završena za 7 meseci. Pošto ovaj rok mora neizbežno da bude razbijen na delove, bilo bi najcelishodnije organizovati ga na sledeći način:

1) najmlađe godište, koje u to vreme služi u regularnim jedinicama, obučava se u toku tromesečnih zborova;

2) sledeće godište, koje dolazi posle njega prikuplja se krajem prvog meseca i obučava u toku dvomesečnih zborova;

3) dva poslednja starija godišta prikupljaju se krajem drugog meseca obuke najmlađeg godišta i obučavaju u toku jednomesečnog zbora.

Vreme zborova (godišnje doba, mesto, način dolaska) treba da određuju odgovarajući vojni centri u zavisnosti od klimatskih uslova i sezonskog seljačkog rada. Poželjno je da nastava, ukoliko je to moguće, ne ometa poljoprivredne radove i da počinje pošto se završe.

Obuku u toku zborova vršiće i lica starešinskog, političkog i administrativno-pozadinskog rezervnog kadra. Ona se moraju pozvati ranije kako bi do vremena dolaska promenljivog crvenoarmejskog sastava mogla izvršiti odgovarajuću pripremu u štabovima divizija.

Za vreme zborova, ni rukovodeći ni crvenoarmejski sastav neće gubiti zaposlenje i primaće platu u organizacijama i ustanovama u kojima su u stalnom radnom odnosu. To bi moralo da bude utvrđeno odgovarajućim zakonom.

U vremenu između nastavnih perioda u svim milicijskim divizijama moraju se odvijati redovna zanimanja i usavršavati stalni starešinski sastav, na osnovu određenih programa.

Za vreme opštih zborova treba obraćati naročitu pažnju na sadejstvo rodova vojske. Ne treba zaboraviti da se bez prakse u zajedničkim dejstvima obuka nikako ne može smatrati zadovoljavajućom sa gledišta vođenja savremene borbe.

Obuci na egzercirištu (marševanje, strojeva obuka) treba posvetiti najskromniju pažnju. Težište obuke treba da bude u radu na terenu, na raznovrsnom zemljištu i po mogućnosti ispresecanom.

Za vreme obuke treba obratiti naročitu pažnju na to da se kod vojnika ne probudi pomisao da beskorisno troši svoje vreme. Obuka treba da bude interesantna i da kod vojnika pobuđuje i razvija ljubav prema vojnoj struci i želju za usavršavanjem. Korisno je razvijati takmičenje među jedinicama i na razne načine podsticati jedinice koje postižu najveći uspeh.

Praksa je kod svih armija pokazala da se na zborovima veoma mnogo vremena troši na sam proces prikupljanja. To ostavlja veoma nepovoljan utisak na stanovništvo, diskredituje samu ideju zborova i čini ih veoma nepopularnim. Da bi se to otklonilo, moraće se ceo starešinski sastav milicijskih divizija naročito zalagati i pri organizovanju zborova predvideti sve do detalja, vršiti stalan nadzor u mestima prikupljanja i upućivati tamo sve raspoložive kadrove, kako bi se plan izvršio potpuno i bez zadržavanja. U slučaju potrebe, primenjivati unapred pripremljen sistem disciplinskih kazni. Ipak, težište je u široko postavljenoj i planski sprovedenoj agitaciji.*

5. TOK SLUŽBE

Prvo pitanje koje se tu postavlja je sledeće: kakav je status promenljivog sastava milicijskih jedinica za vreme nastavnog perioda kad su u aktivnoj službi i između zborova — da li su to pripadnici armije ili samo vojni obveznici?

Ovakav ili onakav odgovor na ovo pitanje ima ogroman značaj za ceo poduhvat. Nema nikakve sumnje da, ako se promenljivi sastav, celo vreme dok je na spisku jedinice, smatra pripadnicima armije, time će se stvoriti i važan preduslov da njegova psihologija više odgovara zahtevima koji će se pred njega postavljati. Zato bi, u principu, trebalo tako da bude. Međutim, tu se može naići na druge prepreke. Jasno je da stvar nije u formalnom priznavanju principa i ne u jednom ili drugom nazivu, nego u za to vezanim realnim pravima i obavezama.

Proširiti sve odredbe o pripadnicima armije na promenljiv sastav bilo bi očevidno necelishodno, pošto bi time crvenoarmejac-miliconar bio suviše dugo vezan čitavim nizom obaveza koje bi mu ograničavale građansku slobodu. Morali bismo da nađemo neko srednje rešenje kojim bi se spojila ova dva momenta.

Važnu ulogu igraće pravilna evidencija. Ona se mora voditi u dva pravca: prvo, u samim jedinicama, i to bi bila osnovna evidencija, i drugo, u sreskim (u Ukrajini — okružnim) vojnim komesarijatima.

Lekarski pregled vojnih obveznika promenljivog sastava treba obavljati kao i za stalne jedinice, uz isti kriterijum sposobnosti kao i za crvenoarmejce u doba mira. U nastavnim periodima (zborovima) odsustva se načelno neće odobravati, osim u vanrednim slučajevima, ali se vreme provedeno na odsustvu neće uračunavati u rok službe.

---

* U vezi sa organizacijom obuke mislim da bi bilo umesno pokrenuti pitanje razrade jednostavnijih metoda koji bi imali gotovo mehanički karakter. Takvo normiranje rada, o kome se tako mnogo govori u poslednje vreme u pogledu njegove primene u svim oblastima civilne privredne delatnosti, čini mi se da bi moglo nešto dati i u armiji. Kako bi bilo da pokušamo da izvršimo neke probe uz pomoć Instituta rada u jednoj od naših jedinica? Očigledno, to bi najbolje bilo izvesti u Moskvi, gde se mogu naći najpodesniji uslovi za takav eksperiment.

Što se tiče odeće, ceo promenljivi sastav milicijskih jedinica treba da ima pravo da nosi vojnu uniformu (nabavljenu o svom trošku). Bilo bi veoma dobro kad bi država imala mogućnosti da za vreme obuke, makar delimično, obezbedi uniformu. Neke perspektive mogu se nazreti na onom mestu gde sam izložio da neradni element plaća porez umesto da služi vojsku. Kasnije, jednoobrazno uniformisanje promenljivog sastava za vreme zborova u svakom slučaju treba da bude pozitivno rešeno.

Neodazivanje pozivu na zbor ili probnu i opštu mobilizaciju treba da se tretira kao dezerterstvo i obavezno da se najstrože kažnjava. Bežanje sa nastave treba da se smatra kao napuštanje dužnosti, i starešinski kadar treba od samog početka da zavede strog režim. Samo tako možemo postići ozbiljnost u radu umesto pustog igranja vojnika.

U slučaju preseljavanja iz rejona divizije u periodu početne obuke (prva tri meseca) crvenoarmejac promenljivog sastava milicijskih jedinica mora biti upućen u stalnu vojsku. U kasnijim periodima obuke komandanti jedinica mogu sami odobravati preseljavanje i brisati dotičnog iz evidencije.

Pri promeni mesta boravka obveznik se mora uvesti u evidenciju u novom mestu i prilikom prvog pozivanja regruta biti upućen na doslu-ženje po posebnim propisima.

U pogledu disciplinskih prava starešina milicijskih jedinica treba da imaju ista prava kao i u stalnim jedinicama. U vezi sa neizbežnim postojanjem malih jedinica ovo pravo treba čak i povećati za vreme komandovanja pri obuci po opštinama.

Rok službe u milicijskim divizijama treba da teče od momenta upućivanja u jedinicu, a za godišta 1901—1898. od unošenja u spisak jedinice.

Milicijski promenljivi sastav treba staviti u iste uslove kao i pripadnike armije u pogledu olakšica u vezi sa porodičnim prilikama, i to bar u toku prve dve godine boravka u milicijskim jedinicama.

6. SNABDEVANJE. MOBILIZACIJA. ODNOS PREMA DRUGIM ORGANIMA

Snabdevanje će biti najosetljivije mesto celog sistema. U pogledu ishrane stvar će stajati više ili manje povoljno, pošto će se za vreme zborova u jedinici sav promenljivi sastav nesumnjivo morati hraniti na račun države. Iz ovoga bi se mogla izuzeti eventualno ishrana manjih jedinica za vreme obuke u svojim rejonima, ali bi i tu bilo bolje da se država žrtvuje i da ih hrani. U protivnom, usled potpune nespremnosti stanovništva da prihvati ideju milicije, iskrsle bi teškoće za organizovanje pravilne obuke.

Što se tiče odevanja, stvar će biti znatno teža. Jedan od jakih razloga za prelazak na milicijski tip divizija bili su motivi finansijskog karaktera, tj. želja da se rastereti državni budžet. Odevanje predstavlja u opštem vojnom budžetu krupnu poziciju i zato, ako proglasimo da je neophodno obavezno uniformisanje celokupnog promenljivog sastava, nećemo imati nikakvih ušteda u budžetu u poređenju sa stalnom vojskom. Znatno poboljšanje opšteg karaktera ipak će biti ostvareno u na-

rodnoj privredi, jer će promenljivi sastav moći veći deo vremena provesti na produktivnom radu. Zato izgleda da je možda bolje odlučiti se i na ovaj dopunski trošak. Gore sam izložio mogućnost rešavanja ovog problema putem poreza koji bi plaćao neradni elemenat.

Da bi se obezbedio brži razvoj, sve milicijske divizije treba snabdeti punim mobilizacijskim rezervama artiljerijskog naoružanja, inžinjerijske, i po mogućstvu intendantske opreme.

Za izvođenje nastave treba kod milicijskih jedinica da postoji najnužnija, količina oružja.

Pošto je to novina, svi snabdevački organi trebalo bi da poklone naročitu pažnju potrebama milicijskih jedinica.

U pogledu mobilizacijske gotovosti, osobitu pažnju treba usmeriti na brižljivu razradu mobilizacijskih planova odozgo do dole, s tim što je osnovno da se i u ovom pogledu treba izjednačiti sa stalnim kadrovskim jedinicama.

U pogledu odnosa sa drugim organima treba pre svega regulisati pitanje organizacijske veze aparata Vseobuča koji deluje u rejonu milicijskih divizija, sa njihovim aparatom. Ova veza je bezuslovno potrebna.

Samo objedinjavanjem rukovođenja vojnom obukom u jednim rukama, počev od predvojničke, mogu se postići pozitivni rezultati. U tu svrhu treba potčiniti aparat Vseobuča rukovodstvu odgovarajućih milicijskih divizija, o svim pitanjima obuke.

Jedan od najvažnijih uslova za uspešnu delatnost milicijskih jedinica jeste povezanost sa mesnim sovjetskim i partijskim aparatom, a preko njega i sa celokupnim stanovništvom. Ovu vezu treba uspostavljati u najraznovrsnijim oblicima. Pre svega to može da bude uspostavljanje pokroviteljstva naseljenih mesta nad jedinicama koje se popunjavaju od njihovih stanovnika. Pokroviteljstvo treba proširiti na male jedinice, do četa i vodova zaključno. Radi toga je poželjno da takve jedinice nose i naziv mesta u kojem su stacionirane. Tome treba da doprinese i organizacija zajedničkih klubova, zajedničkih sportskih takmičenja, objedinjavanje partijskih radnika, zajednička periodična štampa itd. Uopšte pred stalnim kadrom milicijskih jedinica u tom pogledu se otvaraju velike mogućnosti koje on treba da potpuno iskoristi. Treba imati u vidu da niže milicijske jedinice (čete i vodovi), koje su u većini slučajeva smeštene po selima, mogu tamo postati veoma važan faktor političke i kulturno-prosvetne delatnosti. Ovo treba da u njihovom zajedničkom radu odigra značajnu ulogu i na to se treba ranije brižljivo pripremiti. Treba težiti da, po mogućstvu, ceo starešinski sastav milicijskih jedinica budu komunisti, a to je naročito važno za niže jedinice gde je potrebno veoma pažljivo prilaziti stanovništvu i biti sposoban za uspostavljanje tesnog kontakta sa njim u svakodnevnom životu. Bilo bi veoma poželjno da u formacije milicijskih divizija budu uključeni politički rukovodioci. Oni bi mogli primiti na sebe sav rad na političkom prosvećivanju, likvidaciji nepismenosti, uspostavljanju veze sa mesnim organima itd. Politički rukovodilac treba stalno da se nalazi u rejonu gde stacionira njegova jedinica i da bude u toku života svojih crvenoarmejaca u njihovom slobodnom vremenu. On treba da bude glavni nosilac brige za razvijanje i učvršćivanje kod svega promenljivog sastava osećanja koja treba da ima građanin-vojnik.

Da bi mogli izvršavati svoje zadatke, starešinski i politički sastav milicijskih divizija mora da zna jezik seoskog stanovništva rejona gde će se formirati njihova jedinica. Samo tako će kadar naših divizija postati ne samo organizator nove oružane snage nego će doprineti i širenju sovjetskog uticaja u zaostalim seoskim masama.

Zbog naročitih uslova u kojima će se odvijati rad u milicijskim jedinicama, moraju se u znatnoj meri promeniti i metode političkog rada u njima. PUR i politička odeljenja milicijskih divizija moraju revidirati svoje sadašnje programe, koji su prilagođeni uslovima kasarnskog života Crvene armije, i prilagoditi ih novim zahtevima. Ceo politički rad mora se odvijati u znatno tešnjem kontaktu sa partijskim aparatom nego što je to slučaj u regularnim jedinicama.

Na kraju nekoliko reči o zadacima partije i sovjetskog aparata. Ranije je više puta pomenuto da se bez njihove žive i energične pomoći zadatak neće moći izvršiti. U partiji, međutim, sada takvog saznanja apsolutno nema. Zato je potrebno preduzeti odlučne mere, pre svega, da bi se samim partijskim radnicima otvorila pravilna perspektiva. Zatim, isti rad moraćemo obaviti sa stanovništvom rejona gde će stacionirati milicijske divizije. Ovaj rad mogao bi se provesti organizovanjem naročite milicijske kampanje. Priprema i sprovođenje takve kampanje predstavlja naš naredni zadatak.

1922. god.

OSNOVNI VOJNI ZADACI DANAŠNJICE

IZVEŠTAJ I ZAVRŠNI GOVOR NA SAVETOVANJU VOJNIH DELEGATA XI KONGRESA RKP(b)

I IZVEŠTAJ

Želim da počnem svoj izveštaj, drugovi, s napomenom da mi je isključivo želja da toliko raspravljam već više da se potrudim da otklonim nesporazume i uzajamna nerazumevanja koji su se pojavili zbog izvesnih nejasnoća, netačnosti i nedorečenih formulacija i tako stvorili utisak da tu postoje neka duboka, principijelna neslaganja. U stvari mnogo šta, što spolja izgleda kao neslaganje, u osnovi je proizašlo iz spornog značenja nekih reči, pojedinih izraza i formulacija.

Da počnemo od termina — »jedinstvena vojna doktrina«. U vezi s njim i oko njega razvila se diskusija, čiji je produžetak ovo naše savetovanje.[106]

Šta sam lično ja podrazumevao pod ovim terminom, kad sam istupio u štampi člankom posvećenim ovom pitanju? Određen broj ideja, koje obuhvataju osnovna pitanja vojnog dela* i doprinose njihovom rešavanju sa gledišta interesa naše proleterske države.

Sva ova pitanja podelio sam na dva dela: politički i tehnički. Da li sam suprotstavio ovaj skup ideja kao neko zasebno učenje, kao naro-

* Pojam »Vojno delo« u sovjetskoj vojnoj terminologiji obuhvata: vojnu nauku i tehniku, organizaciju i formaciju oružanih snaga, pripremu stanovništva i zemlje za rat, ratnu veštinu itd. — Prim. red.

čiti pogled na svet našem opštem marksističkom metodu? Ni govora. Za mene se tu radilo isključivo o neophodnoj potrebi da se izvrši neka vrsta teoretskog bilansa u oblasti vojnog dela, kao jednog od sastavnih delova našeg socijalističkog iskustva, pri čemu ne bih mogao ni da zamislim ovaj postupak drukčije nego ga izvesti na bazi i uz pomoć marksističkog metoda. I kad sam pročitao članak Trockog »Vojna doktrina ili nazovi-vojno doktrinarstvo«, meni se učinilo da je okončan svaki dalji spor s te njegove formalno-logične strane, i to u korist takozvanih »doktrinara«. Doista, na strani 13. svoje brošure Trocki, nabrajajući sve elemente koji, po njegovom mišljenju, treba da posluže razumevanju pojma »vojna doktrina« i koji se potpuno, samo malo drukčije grupisane, podudaraju sa onim što sam i ja govorio, dalje kaže: »Treba li vlada, rukovodeća partija i vojska da imaju o svim ovim pitanjima određene stavove? Nesumnjivo da treba...«, i dalje: »drugim rečima, vojska mora da ima osnovne principe, na kojima se izgrađuje, vaspitava i reorganizuje«.

Ja sam baš to i govorio. Dakle, kao što vidite, nema spora ni sumnje da je »vojna doktrina« potrebna, a ne može ih ni biti. Sad o samom nazivu. Mnogima se ne sviđa reč »doktrina«. Ne kažem da se ona i meni naročito sviđa zato što nekako podseća na nešto skamenjeno, dogmatsko, nepokretno. Ali suština nije u tome. Ja pristajem da se upotrebi ma koja druga reč, koja bi bila adekvatna kompleksu pojmova o kojima je bilo govora. U časopisu »Vojno delo« neko je u šali predložio naziv »tararabumija«, želeći time da podvuče da stvar nije u reči. No, meni se čini, što kako izgleda ni Trocki ne odriče da je reč »doktrina« najpodesnija za dati skup pojmova.

U svom izveštaju Trocki je ukazao na niz članaka koji su u poslednje vreme bili posvećeni pitanju doktrine. Istorijat ovog pitanja se ovim ne iscrpljuje. Kod nas u Rusiji prvi put su počeli govoriti o potrebi nekog jedinstvenog pogleda u oblasti osnovnih načela obuke i vaspitanja vojske tek posle za nas izgubljenog rusko-japanskog rata. U nizu članaka koji su se pojavili u vojnoj štampi onoga doba — »Ruski invalid«,[107] »Razvedčik«[108] itd. — branjena je ideja da je jedan od krupnih razloga neuspeha ruske armije u Mandžuriji bilo nepostojanje jedinstvenih pogleda na karakter i metode vođenja operacija, zajedničkih za ceo komandni kadar. U jednim okruzima jedinice su se vaspitavale na jedan način, u drugim — drukčije, i, na kraju, kad su se našle zajedno na bojištu, nestali su nesporazum i konfuzija. Dalje od ovih razgovora, koji su i trajali kratko vreme, nije se otišlo. Oni gore ocenili su ovu kritiku opasnom, pa je usledila »visočajša« zapovest: »Razgovore prekinuti i učiti pravila«.

Posle imperijalističkog rata, koji je opet razotkrio iste nedostatke u obuci armije, razgovori o »vojnoj doktrini« opet su se razbuktali novom snagom. Počev od 1918. god. na stranicama »Vojnog dela«,[109] a takođe u drugim našim vojnim časopisima, pojavljuje se niz članaka na ovu temu. Iako je tu bilo veoma različitih stavova, ipak je bilo jasno da je došlo krajnje vreme za objedinjavanje i sistematizaciju vojnog iskustva i da su razjašnjenja postala neophodna. U korist neophodnosti da se to izvrši i ja sam istupao. Kako danas stoje stvari?

Ponavljam, u oblasti metodologije pitanje je rešeno i tu ne vidim nikakvog neslaganja.

Što se tiče sadržaja odgovora koji su davani na razna pitanja u odnosu na pojam »vojna doktrina« — tu ima izvesnih neslaganja. U političkom delu doktrine neslaganja se kreću oko pitanja vaspitavanja Crvene armije — da li je treba pripremati za eventualnu ofanzivu ili isključivo za defanzivu.

Moram da kažem da se u tom pogledu bojim negativnih posledica ako prihvatimo stav Trockog. Tu treba razlikovati dva momenta. Jedan od njih je — moment aktuelnosti, aktivnosti, a drugi — moment planskog sistematskog rada na vaspitavanju. Sa gledišta prvog momenta, smatram da bi sada govor o napadačkim ratovima sa naše strane bio najštetnija i najgluplja detinjarija. Ako budemo o tome trubili po novinama, na širokim sastancima i sl. to će biti glupo i štetno za nas, i marksista to ne bi mogao da prihvati. Ali tu postoji i druga strana — planski, sistematski rad. Komunistička partija ga sprovodi među radnicima i seljacima, a naši politički radnici i starešine u svojim jedinicama. Da li su oni dužni ili ne, da kažu da mi možemo u izvesnim okolnostima u određenim uslovima krenuti u ofanzivu i preko granica naše zemlje? Ja odgovaram — da su dužni. Naš starešinski sastav i armija to treba da znaju. U ovom pogledu armija se ne sme vaspitavati u odbrambenom duhu.

Da podsetim na jedan primer iz istorije naše partije. Po završetku neuspele revolucije 1905. god. kod nas se pojavio jak likvidatorski pokret koji je našao odraz u formi borbe za takozvane »skresane parole« naime borba za odricanje od oružanog ustanka, za svakodnevne praktične zadatke itd. itd. Kako su postupili boljševici? Jesu li povuklu svoju parolu? Ne, nisu je povukli. Oni su i dalje ostali na pozicijama oružanog ustanka, ali u tim uslovima to nije bilo aktuelno. Ja samo to i hoću. Ne želim da galamim, da trubim, da larmam nego želim da svaki crvenoarmejac bude u tom smislu prožet proleterskom ideologijom, a naročito jezgro armije — starešinski sastav.

Ako u armiji budemo govorili samo o odbrani, neće biti pravilno. Svoju misao mogu da potkrepim još jednim primerom. Našoj armiji već je poznato revolucionarno odbranaštvo. Vi se sećate kako su posle februarske revolucije naši menjševici i eseri zauzeli baš takvu poziciju i istakli parolu »ne napadati«, ali ako nas napadnu, onda se braniti, i to aktivno. Mi znamo kakvi su bili rezultati takvog stava aktivne odbrane. Bojim se da nam se ne desi isto. Osim ovoga što sam izneo, ne postoje nikakve nesuglasice o drugim pitanjima političkog dela »ratne doktrine«.

Što se tiče metoda propagande moram da izjavim da se potpuno slažem sa formulacijom Revolucionarnog vojnog sovjeta o pitanju vojne propagande. Praktički tu nema nesuglasica sa mnom zato što baš takva formulacija potpuno odgovara cilju o kojem govorim.

Sad prelazim na razmatranje druge strane naših vojnih pogleda — vojnotehničke. U razgovoru sa mnom i u informativnom izveštaju Kongresa Trocki je ukazao na dve greške u stavu koji je zauzet na ukrajinskom savetovanju starešinskog sastava. Jednu od ovih grešaka analizirao je detaljno u današnjem izveštaju, dok je o drugoj rekao malo, očigledno zbog nedostatka vremena.

Prva greška sastoji se u tome što nepravilno formulišemo naše strategijske i taktičke postavke. Pri tome, što se vidi iz njegovog govora

na Kongresu partije, osnova te greške leži u idealizovanju iskustva Crvene armije.

Mislim da Trocki duboko greši. Može li se govoriti da mi, komandiri-komunisti i politički sastav, ideališemo iskustvo Crvene armije? Ako pogledamo svoje savetovanje i sastanke pa i ovaj poslednji sastanak starešinskog sastava Ukrajine, vidimo da se ne možemo optuživati da se baš mnogo klanjamo pred svojom prošlošću. Naprotiv, govorili smo da je kod nas u prošlosti bilo mnogo grešaka, da smo bili slabo pripremljeni i da moramo učiti, učiti i učiti. Ta parola da se mora učiti, danas se čuje u svim jedinicama i to dokazuje da smo svi svesni svojih nedostataka. Meni se čini da Trocki jako preteruje što se tiče nedostataka. Prema njegovim rečima izlazi da mi baš ništa nismo uradili u oblasti vojnog dela, da su i naše operacije gledane s aspekta njihove pravilnosti, bile do kraja vrlo slabe, da, u pogledu ratne veštine nikakvih naročitih uspeha nismo imali, ni pokazali niti ispoljili. Takve izjave smatram pre svega objektivno neistinitim, a psihološki po posledicama štetnim. Ako baš hoćemo da govorimo objektivno, bolje je idealizovati naše staro iskustvo nego ga potcenjivati.

Za vreme govora Vladimira Iljiča na Kongresu, baš u trenutku kad je govorio o uobraženosti komandanta, Trocki mi reče: »Ceo govor Vladimira Iljiča udara po vama«. Isto tako za vreme Larinovog izlaganja, kad je govorio da su sindikalci i komunisti spasli našu privredu i da ih zato treba hvaliti a ne grditi, Trocki mi opet reče: »Evo vašeg stava.« Odgovorio sam mu da smatram da je ova analogija pogrešna. Po mome mišljenju Vladimir Iljič uopšte nije govorio protiv moga stava. Šta je on rekao? Da smo u oblasti privredne izgradnje do sada grešili, da ništa ne znamo i nismo ni svesni čitavog svog neznanja, da odsad naš rad neće kontrolisati razne komisije, nego ko izdrži i pobedi, taj je u pravu. A zar u oblasti vojnog dela nismo imali najžešću i najoštriju proveru, ne preko CKK i drugih komisija, nego na delu, na faktima, proveravani krvlju i gvožđem? Zar nismo izdržali ovo proveravanje? Zar nismo dokazali da u oblasti vojnog dela proletarijat zaista čvrsto stoji na svojim nogama? Tvrdim, bez ikakvog idealisanja, da nas u armiji niko nije vukao za nos. Istina, ponekad su se dešavale takve sitne pojave, ali stvar nije u tome nego u opštem karakteru našeg rada u armiji. I tu nas, uopšte govoreći, to smelo tvrdim, niko nije vukao za nos, jer su Komunistička partija i radnička klasa držale i drže čvrsto u rukama armiju. Zato analogija između naše privredne i vojne delatnosti ovde nije umesna.

U vojnim stvarima učinili smo dosta, i o tome je najbolje i najviše govorio baš sam Trocki, a više puta i drug Lenjin. A ako bismo i u drugim oblastima svog rada, između ostalog i u oblasti privrede, postigli iste uspehe kao na vojnom frontu, mogli bismo nakriviti kapu. Prelazeći na front privrede, pozivali smo se baš na svoje vojne uspehe. Govorili smo — tamo smo pobedili, tri godine smo se tukli sa nizom država i pobedili, zato ćemo se i tu snaći. Zato mislim da ova analogija nije tačna. I to što Trocki naziva idealisanjem, u stvari je sasvim pravilna ocena uloge koju je odigrao proleterski starešinski kadar, pa i Komunistička partija, kao rukovodeći elemenat u našoj Crvenoj armiji.

Sad da pređem na naše principe strategije i taktike. Pre svega nekoliko reči o takozvanoj proleterskoj doktrini. Nisam bio niti sam sad

pristalica ideje da stvaramo posebnu proletersku strategiju i taktiku. Kad je na stranicama pokojnog »Vojnog dela«[110] izašlo nekoliko članaka drugova — komunista u kojima se tvrdilo da smo učinili potpun prevrat u vojnom delu, da smo oborili sve stare principe i stvorili novu strategiju i taktiku — meni je to bilo samo smešno. Nikada nisam bio niti sam na tom stanovištu, i zbog toga su sve primedbe u ovom pogledu promašile. Stvar nije u tome. Istina, uopšteno govoreći, kad je proletarijat uzeo vlast u svoje ruke i organizovao proletersku državu, po mome mišljenju to je neizbežno moralo utisnuti pečat na način vođenja rata. Trocki, izgleda, sumnja u to uopšte. Bar tako mi je napisao na ceduljici, koje smo izmenjali na jučerašnjem savetovanju. Na to mogu da odgovorim sledećim citatom iz članka Fridriha Engelsa »O perspektivama rata između Francuske i Svete alijanse«.[111] Engels kaže:

»Savremena vojna taktika, dakle, pretpostavlja emancipaciju buržoazije i seljaštva i predstavlja vojnički izraz emancipacije. Emancipacija proletarijata takođe će imati svoj vojnički izraz i stvoriće nove metode ratovanja. U tome pogledu moglo bi se čak predvideti kakav će karakter materijalnih uslova ležati u osnovi novog sistema vođenja rata. Međutim, početni pokušaji vođenja rata u revoluciji koja se očekuje razlikovaće se od vojne taktike emancipiranog proletarijata, kao što se samo golo osvajanje političke vlasti od strane savremenog šarenog proletarijata, koji je delimično još i prirepak drugih klasa, razlikuje od stvarne emancipacije proletarijata, koja se sastoji u stvarnom uništenju klasnih razlika.« (Str. 13)

A dalje na strani 14. čitamo:

»... vanredno važna otkrića Napoleona u vojnoj nauci ne mogu biti čudom odstranjena. Nova vojna nauka mora da bude u istoj meri neizbežni produkt novih društvenih odnosa, kao što je vojna nauka stvorena revolucijom i Napoleonom predstavljala posledicu novih uslova stvorenih revolucijom. Ali kao i u slučaju proleterske revolucije u odnosu na industriju reč nije u tome da se unište parne mašine, nego u tome da se poveća njihov broj, tako i u samom sistemu vođenja rata suština nije u smanjenju pokretljivosti i masovnosti armije, nego u još većoj komplikovanosti.«

Ja se potpuno slažem sa Engelsom i zato i mislim da pošto naš proletarijat u vanredno izrazitoj formi ima sve nedostatke o kojima govori Engels, tj. da je slab, dezorganizovan, da deluje u seljačkoj zemlji itd., razume se, ne postoje uslovi za samostalno stvaranje proleterske taktike i strategije zato što ne postoje zato ni osnovi — poboljšana proizvodnja, razvijene proizvodne snage. Zbog toga u principu smatram da će u budućnosti to biti ne samo moguće, nego i neizbežno.[112] U sadašnje vreme, u sadašnjim uslovima o tome ne možemo ni govoriti. Radi toga mi smo, u suštini, ratovali istim metodama i načinima, koji su koristile i buržoaske armije.

Ipak mislim da činjenica što se stvorila nova proleterska država ... ne može a da ne ostavi traga na našoj vojnoj nauci i na metodu vođenja rata. Uzmimo, na primer, organizaciju naše Crvene armije i njenih političkih odeljenja, njihovu ulogu kao posebnog roda vojske, ponekad moćnijeg od puške i topa. Uzmimo, najzad, unutrašnju strukturu armije, nova shvatanja pojma discipline, odnosa između starešinskog kadra i boraca itd. — u svemu tome jasno se odrazio fakat da na čelu Crvene armije stoje proleterski elementi. Što se tiče strategije i taktike, oni su ostali

u osnovi isti i nismo mogli dati ništa principijelno novo. Uzimali smo staro i to ne knjiški, već prosto iz prakse, i učili se od naših stručnjaka i pod njihovim rukovodstvom. Ali, u načinu primene metoda ipak je bilo i ponečeg novog, ne u tom smislu što toga nigde i nikada dotle nije bilo, nego novog u poređenju sa starom ruskom armijom prethodne epohe.

MANEVAR — ODLIKA BUDUĆIH REVOLUCIONARNIH RATOVA

Trocki tvrdi da manevrovanje i pokretljivost koji su se tako očito istakli u našem građanskom ratu, ne mogu da se povežu s tim što su na čelu Crvene armije bili proleterski elementi. Ja mislim da to nije sasvim tako. Da uzmemo staru carsku armiju. Ko je stajao na njenom čelu? Ruska aristokratija? Klasa koja se u ekonomskom smislu raspala — dezorganizovana i zbačena sa svoje klasne pozicije, ona ništa nije mogla da učini. Uzmimo sad nemačko junkerstvo. To je bila klasa sa čvrstim ekonomskim pozicijama, koja je držala vlast u svojim rukama. A sad šta smo mi, šta je naša boljševička partija — partija radničke klase? Mi smo partija klase koja je krenula da zavlada svetom, mi smo, u neku ruku, isti takvi junkeri u svemu što se tiče čvrstine, odlučnosti, doslednosti. Ko može da nam bude dostojan protivnik u našoj političkoj borbi? Svakako ne mekušac Kerenski i njemu slični, nego zakleti crnostotinaši. Oni su bili kadri da udaraju i da biju, tačno onako, kako smo bili kadri i mi.

Šta je to rat? Nastavak politike... Zato možemo da kažemo da se ulazak proleterskih elemenata, crvenih komandira u Crvenu armiju odrazio na karakter vođenja naših operacija i ako se setimo da je između crvenog starešinskog sastava i stručnjaka često dolazilo do neslaganja u toku operacija, bilo je to zato što su crveni komandiri unosili u armiju smelost, inicijativu i odlučnost. Zato mislim da su manevar, odlučnost i prodornost bili rezultat ne samo objektivnih uslova borbe, što niko i ne poriče nego i toga što su na čelu Crvene armije bili elementi prožeti aktivnom ideologijom radničke klase. Još nekoliko reči o manevru. U rezoluciji savetovanja starešinskog sastava u Ukrajini učinjen je pokušaj da se sumira iskustvo rata, da se uopšti iskustvo građanskog i uporedi sa iskustvom imperijalističkog rata. Poređenje je pokazalo da u jednom slučaju ima više manevra i pokretljivosti, a u drugom preteže pozicionost, nepokretnost. I na osnovno praktično pitanje o karakteru mogućnih budućih operacija, naše savetovanje određeno odgovara: preovladaće nesumnjivo elementi manevra i pokretljivosti. Odakle to proističe? Iz samog karaktera naših mogućnih budućih ratova. Oni će po tipu biti bliski našem građanskom ratu. Šta je uslovljavalo pozicijski karakter imperijalističkog rata? To što je sva pozadina predstavljala jedinstvenu celinu i što su se dve zemlje, kao dva zida, kretale jedna protiv druge.[113]

U uslovima izvesne izjednačenosti snaga i velikog broja armija, stvara se izvesna ravnoteža za duži ili kraći period. Može li to tako da bude i danas? Ukoliko se naša društvena prognoza može smatrati pravilnom, utoliko smo dužni da priznamo da takva stabilna linija fronta nije mogućna, jer će svaka strana imati svoje saveznike s one strane fronta, a ova činjenica ne dopušta nepokretnost. Za dokaz mogućnosti

pozicijskih formi, kao dominirajućih, Trocki je naveo Rurski basen i Parisku komunu. Moram da kažem da ovi primeri dokazuju baš suprotno. Ako revolucija u Nemačkoj bude odlučila da brani Rur, neizbežno će propasti — bez hrane će biti brzo prinuđena da kapitulira. Pariska komuna — uopšte nije karakterističan primer za veliki građanski rat. Ovde je posredi držanje jednog grada, doduše velikog, a sve ostalo je u rukama protivnika. Šta nam pokazuje i ovaj primer. Hranu je trebalo odnekud donositi te su od samog početka stvoreni uslovi za propast pariske revolucije, ukoliko se komunari ne bi odlučili da odmah krenu van grada.

Ne shvatam kako je Trocki mogao izgubiti iz vida kritiku Karla Marksa koji je smatrao najvećom greškom pariskih komunara baš to što se nisu odlučili da nastupaju. Smatram da je to sasvim pravilno. Ko smatra da se u građanskom ratu treba ukopavati taj mnogo greši. Naravno, tu se ne sme biti doktrinar. Može se desiti da druga zemlja pritekne u pomoć onoj koja je ustala, i u takvim uslovima odbrana može da bude korisna. Ipak, apsolutizovanje i doktrinarstvo u ovom pogledu su manje pogrešni nego uvek prelaziti u odbranu. Zato mislim da će osnovna karakteristika budućih revolucionarnih ratova biti manevrisanje i pokretljivost, što opet ne isključuje potrebu pripreme za pozicijske metode. Iz ovoga moramo izvući i praktične zaključke. Uzmimo ulogu tvrđava. Jasno je da naše mogućnosti ne dopuštaju razvijanje tvrđavskog sistema, ali ipak i sad, bez obzira na ograničenost sredstava, ponešto izdvajamo za potrebe tvrđavske odbrane.

Pripremio sam referat za Revolucionarni vojni sovjet u kome predlažem da se radovi odbrambenog karaktera svedu na neophodan minimum i da je bolje trošiti sredstva za opravku kasarni. Da je to opšte mišljenje, mogli bismo sami, ne obraćajući se Revolucionarnom vojnom sovjetu, da to rešimo, a sad se moramo obraćati njemu za rešavanje i takvih pitanja.

SVE — ZA NAPAD

Sad o napadu. Trocki je rekao da smo mi, na kraju krajeva, spali na imitiranje francuskih pravila i da je bolje i za nas i za Crvenu armiju ako to što pre izbacimo iz svojih rezolucija i glava. A ja kažem Trockom da će biti bolje ako što pre izbaci iz svoje brošure na 25. strani sva rasuđivanja pozajmljena iz »Journal de Debat« u kojima se veliča odbrana. I sad, kad ovde čitam tako nešto (ne znam ko je podvukao — autor ili izdavač), ozbiljno se plašim da će Crvena armija biti vaspitana na pogrešnim osnovama. Tu se govori sledeće: »*... samo fakat napada još ne obezbeđuje uspeh. On postaje uspešan kad su za njega prikupljena sva moguća sredstva koja prevazilaze sredstva neprijatelja, jer, na kraju krajeva, pobeđuje uvek onaj koji bude jači u momentu ...*« O takvim stvarima smešno je i govoriti, a kamo li ih podvlačiti kurzivom. Kome nije jasno da jači uvek pobeđuje? Ali snaga proizilazi iz celog niza momenata, a jedan od njih je baš momenat napada, momenat preuzimanja inicijative. Uzmimo primer ofanzive na nemačko-francuskom frontu koji navodi Trocki. Prvu ofanzivu slabo poznajem. Što se tiče nemačkih napada u martu, maju i julu,[114] dobro ih poznajem. Veoma mi je žao što nemam pri sebi odličnu knjigu koja nosi naziv »Tri godine u Glavnom štabu

francuske armije«.[115] Iz nje treba pročitati stranu posvećenu tome kako su se osećali francuski štabovi uoči nastupanja. Oni su znali da Nemci pripremaju ofanzivu, ali gde i kad će uslediti udar — nisu znali, pa su ih, i u martu i u maju Nemci iznenadili neočekivanim mestom udara. Nemci su udarili tamo gde ih Francuzi nisu očekivali. Rezultat toga su bili ogromni proboji i uspesi. Što se tiče neuspeha julske ofanzive, on malo šta dokazuje zato što se odigrao uz znatnu materijalnu i brojnu nadmoćnost Francuza i njihovih saveznika.

Zato smatram da pozivanje na ovaj primer ne dokazuje ni najmanje da se princip odbrane može izjednačiti sa principom napada. Ono što predlažem i što je usvojilo naše savetovanje komandanata, svodi se na sledeće: mi se ne odričemo operacija odstupanja, ali odstupanje posmatramo kao deo nastupanja. Po našem mišljenju, ideja odstupanja, apsolutnog i bez veze sa idejom ponovnog prelaska u napad, ne sme da bude prihvaćena. Odstupanje — to je pojam koji se potpuno uklapa u pojam napada. Odstupam 100—200 kilometara zato da bih na izvesnoj liniji i u momentu koji sâm određujem prešao u napad. To treba reći otvoreno i odlučno, pogotovo što se o tome govori gotovo isto ne samo u francuskim nego i u našim pravilima. Mene naročito čudi što Trocki smatra za potrebno da se spori o pitanju koje je utvrđeno i u našem starom pravilu.

Sad prelazim na propisanu mi drugu grešku, koja se sastoji u tome što odvlačimo pažnju starešinskog kadra i cele Crvene armije od konkretnih empiričkih zadataka, što se, umesto da se borimo protiv nepismenosti, protiv neočišćenih čizama, protiv vašiju itd., bavimo opštim pitanjima. Slažemo se sa svim ovim. Treba čistiti čizme, treba se boriti protiv vašljivosti: vašljiv vojnik — to je poluvojnik. Sve je to lepo. No i pored toga smatram da je pogrešno izbacivati takvu parolu u svojstvu glavne, zato što su to pitanja opštedržavnog reda, pitanja koja ne može Crvena armija rešiti svojim sredstvima i u svojim granicama. Zbilja, kako ćeš se boriti protiv vašljivosti kad nema sapuna. Kako ćeš se boriti protiv neočišćenih čizama, kad nema paste za obuću? Crveni starešina tu ne može ništa učiniti i za njega su to nerešiva pitanja. Tu može biti samo jedno rešenje — ako imamo sapuna i ako postoje kupatila, a vojnici su pored svega prljavi i vašljivi, kriv je starešina koji ne preduzima odgovarajuće mere.

Međutim, tražiti nemoguće i isticati takav zahtev kao glavnu parolu — izgleda prosto smešno.

U pravu smo kad pokrećemo pitanje čvrstog budžeta, određenog brojnog stanja armije itd. i postavljamo to pitanje pred celom državom. Samo ako država reši ta pitanja, borba protiv nepismenosti i neočišćenih čizama biće realna, a sve dotle, svaka borba u tom smislu je bespredmetna. To je prva primedba. Druga je — ne treba obraćati pažnju samo na »niži deo« armije. Parola stvaranja dobrog komandira odeljenja — perfektna je i najtačnije odgovara našim shvatanjima. Ako na nižem stepenu budemo imali čvrste kadrove, oni će dobro obaviti svoj posao, čak ako gore i ne budemo imali dobrih komandanata. To je tačno i slažem se s tim. Ali ko će nam stvoriti takvog komandira odeljenja? U tome i jeste stvar, što danas nema ko da ga vaspitava, zato što je našim komandantima, počinjući odozdo od najnižih dužnosti i završivši čak i sa komandantom fronta, i samima potreban veliki rad i učenje. Pa kako onda

prići ovom poslu? Ili možda da to zasad ostavimo na stranu? Ne, to ne može. Otuda naš vapaj da se obrati ozbiljna pažnja školovanju višeg i srednjeg starešinskog sastava i time stvore uslovi za stvaranje dobrih komandira odeljenja i vodova.

DAJEMO SMERNICE ZA CENTRALNU KOMISIJU ZA IZRADU PRAVILA

Eto, to je linija misli koju mi sledimo. U procesu prikupljanja i obrade našeg iskustva iz prošlosti odvija se i rad na stvaranju naše sadašnje vojne doktrine Crvene armije. Smatram svojom velikom zaslugom što se oko ovih pitanja razbuktava tako živa diskusija. Ona će nam dati obrazložene i pravilne formulacije stavova koji će poslužiti kao osnova za organizovanje obuke i vaspitavanje našeg borca. Jednom mi je Trocki rekao: »Vi govorite o preradi pravila, ali ništa ne predlažete. Šta hoćete onda?« Moram da kažem da sebe lično ne smatram sposobnim da iznesem gotova rešenja, nove formule; ja sam samo insistirao na tome da je neophodno pristupiti njihovoj razradi zajedničkim snagama. Između ostalog, u mome se štabu takav rad stalno odvijao. Mi smo potpuno preradili konjička pravila, radimo na izmenama pešadijskih itd. Sastavili smo projekat udžbenika za starešine u avijaciji. Dakle, već i ovaj nepotpun pregled pokazuje da ipak nešto radimo. U čemu je, pak, nedostatak u našem radu? Trocki je govorio da je već davno bila doneta odluka o preradi pravila, no i pored toga ništa se ne preduzima. Ko je kriv za to? Centralna komisija za pravila bila je u centru, ali ona je predstavljala mit i ništa nije radila. Na terenu je posao nekako i odmicao, ali se u centru ništa nije radilo. Zato i nema prerađenih pravila, prilagođenih novim potrebama. Da završim. Naravno, znamo da ne možemo stvoriti ni novu proletersku strategiju, ni proletersku taktiku. Takav zadatak sad i ne postavljamo, ali želimo da se na bazi kolektivne saradnje neprekidno razrađuju iskustva Crvene armije i imperijalističkih armija. Tu ćemo naći mnogo korisnog i novog.

Sad postavljamo osnovne smernice za budući značajan rad u čiju osnovu treba ugraditi kolektivno iskustvo koje prikupljamo na našim savetovanjima u centru i na terenu, u našoj štampi itd. Centralna komisija ima zadatak da za pravila prikupi ovo iskustvo i protka njime naša pravila, uputstva, propise i programe. Eto, to želimo i nadamo se da će se to postići.

II ZAVRŠNA REČ

Drugovi, diskusija, na žalost, nije dala gotovo ništa što bi bilo suprotno mojim stavovima i, zato sam prinuđen da se zadržim samo na nekoliko primedbi koje su mi upućene. Petrovski mi je prebacio da mi je slabost da obavezno izmišljam opšte formule, iako se to protivi duhu marksizma. Naravno, ako se pod pojmom opšte formule podrazumeva ono što pretpostavlja Petrovski, to bi zaista bilo nepravilno. Međutim, ja tako ne postavljam pitanje. Nikako ne želim da stvorim nekakvu skamenjenu dogmu, nego imam u vidu samo potrebu nekih uopštavanja, nekog bilansa. Da li nam je potrebno u praksi takvo uopštavanje? Naravno da

jeste. Ono je potrebno i u privrednoj i vojnoj oblasti. Mi ne možemo bez izvesnih uopštavanja, izvesnih formula koje obuhvataju određenu oblast pitanja i pomažu nam da se orijentišemo u masi pojava. Uopštavanja u vojnim pitanjima su potrebna samo u ovom smislu.

Petrovski kaže da ne može biti nikakvih apstraktnih formula koje bi važile za sva vremena i za sve građanske ratove. To je savršeno tačno. Ali sledi li iz toga da među njima nema ničeg zajedničkog, ničeg tipičnog. Iskustvo građanskog rata pružilo nam je ceo niz činjenica koje treba proučavati da bismo ih sredili u jedan sistem. Skrećem vam naročito pažnju na to da treba da izučavamo iskustvo građanskog rata. Čak i da nam ovaj rat nije ništa dao u pogledu poboljšanja ratne veštine, u smislu progresa vojnih znanja itd., dužni smo da ga najpažljivije izučavamo. Zašto? Pa zato što će biti građanskih ratova takvog tipa i možda će oni predstavljati zaostajanje, a ne progres sa gledišta razvitka vojnog dela. Mi smo dužni da svoje iskustvo stavimo na raspolaganje proleterima drugih zemalja i to će im pomoći da pravilno odrede ratne zadatke. Sad o pitanju stava Petrovskog prema tezama o kojima se diskutovalo na savetovanju starešinskog kádra u Ukrajini. On je učestvovao u diskusiji i nije se slagao sa nekim formulacijama. Protiv njih ipak nije glasao, već je uneo neke dopune i prihvatio ih u celini. Nekoliko reči o suštini njegovih dopuna. Jedna od njih je veoma zanimljiva. U jednoj od formulacija se govori da je osnovni zadatak rata pobeda uništenjem organizovane žive sile neprijatelja. Petrovski je predložio dopunu: »Uništenje ili neutralizacija«. Ja se najodlučnije protivim takvim formulacijama. Predlažući ovu dopunu, drug Petrovski se, između ostalog, pozivao na Trockog izjavljujući da će je on, nesumnjivo, prihvatiti. Meni se čini da je takvo formulisanje pojava najčistijeg menjševizma. To je ono isto likvidatorstvo kojeg se bojim pri zahtevima za odbranaškim postavljanjem političkih i vojnih pitanja.

JOŠ NEŠTO O KORIŠĆENJU METODA BURŽOASKE STRATEGIJE

Hteo bih sada da otklonim nesporazum koji je uneo Muralov. On me, izgleda, nije razumeo. Svoj izveštaj sam počeo time što sam izjavio da pitanje vojne doktrine sa formalno-logičke strane smatram potpuno rešenim. Sve što sam pročitao iz brošure Trockog predstavlja za mene sastavni element toga pojma. Meni je važno da odgovor na ova pitanja pruži rukovodstvo i, ukoliko to bude učinjeno — više nema o čemu da se diskutuje. Nama ostaje samo da diskutujemo o konkretnoj sadržini pojmova, unetih u ove elemente. Što se tiče sadržine, o pitanju političke odbrane ili nastupanje nije rečeno ništa novo. Dalje, hteo bih da odgovorim Trockom i Tuhačevskom, koji se nisu složili sa formulacijom u 6. tački zaključaka ukrajinskog savetovanja. Ovu tačku shvataju tako kao da smo se ranije koristili buržoaskim metodama, a sad ćemo stvarati nove metode proleterske strategije. Tu je, izgleda, kriva nejasna formulacija. Osnovna je misao sledeća: dosad smo se tukli koristeći se u osnovi metodama buržoaske strategije, ali se već u ovoj prošloj borbi odrazio proleterski karakter naše države. Objasnio sam kako to shvatam. U pitanju je drukčija primena metoda. Govorio sam da smo se približili taktici Suvorova i nemačkog junkerstva. U Crvenoj armiji nama je ponekad možda nedostajalo tehničkog znanja, sistematičnosti, uzdržljivosti, ali je bilo od-

lučnosti, smelosti i širine operativne zamisli... Ovu našu osobinu dovodim u vezu sa klasnom pripadnošću proleterskih elemenata koji su stali na čelo Crvene armije.

Sad o uslovima budućih ratova. Na tome se treba duže zadržati. Ne sumnjam da će se budući ratovi po karakteru približavati tipu našeg građanskog rata. A ako bude tako, ni metode pozicionog rata neće se široko primenjivati. Proleterska revolucija se razvija, što znači da više nema netaknute pozadine, a to opet znači da nema ni stabilne linije fronta. Eto zašto ne smatram da će pozicijske metode biti karakteristične u bliskoj budućnosti. Što se, pak, tiče daleke budućnosti, pokazaće ona sama i o tome nećemo sad govoriti.

Moram još jednom da napomenem da osnovna pitanja naše doktrine smatram rešenim. Sad se moramo potruditi da ih prihvati celokupna Crvena armija i njen starešinski kadar. Smatram da ovi opšti stavovi treba da budu provedeni kroz naša pravila, i da ovaj rad treba da se odvija uporedo sa obukom naših podoficira. Dalje smatram da je nepravilno prebacivati nam idealisanje iskustava Crvene armije. Tu nema nikakvog idealisanja, već samo želja da se sumira ovo nesumnjivo dragoceno i važno iskustvo. Ponavljam da je mnogo štetnije stati na gledište da se umanje zasluge komunističkih elemenata unutar armije, onog starešinskog kadra koji je nesumnjivo na svojim plećima časno izneo svu težinu borbe. Smatram da je neophodno pokrenuti pitanje oživljavanja delatnosti komisija za izradu pravila, kako u centru tako i na terenu. Samo tako ćemo uspešno završiti rad.

SEĆANJE NA PEREKOP I ČONGAR

USPOMENE

Danas, kad pišem ove redove, 3. je novembar.

Ovoga dana, pre dve godine, Vrangelova vojska povukla se iza krimskih prevlaka i tako je bio završen prvi deo tragedije poznate pod imenom borbe sa južnoruskom kontrarevolucijom. Misao se nehotice vraća na te nezaboravne dane, koji već postaju istorijska prošlost, a pred očima se jedna za drugom ređaju slike jednog od najdramatičnijih perioda naše borbe.

Armije Južnog fronta sa uspehom su izvršile prvi zadatak, razbile živu silu neprijatelja severno od prevlaka i pred veče 3. novembra izbile na obalu Sivaša od Geničeska do rejona Horli.

Počeo je buran, grozničav rad na pripremi forsiranja Čongarske i Perekopske prevlake i zauzimanja Krima.

Iz mesta gde je bio smešten moj štab (grad Harkov) bilo je nemoguće rukovoditi armijama usled pokidanih telegrafskih veza, koje se nisu mogle opravljati brzinom nadiranja naše vojske. Radi toga sam sa operativnim delom štaba i članovima Revolucionarnog vojnog sovjeta krenuo 3. novembra na front. Nameravao sam da smestim svoj štab u Melitopolj, pa smo odlučili da stignemo tamo što pre.

To nije bio lak zadatak. Beli su pri povlačenju spalili i minirali sve železničke mostove i to se nije moglo tako brzo opraviti i pored svih nastojanja i herojskih napora remontnih odreda. Zbog toga smo već ispred Aleksandrovska morali napustiti voz i dalje krenuti automobilima. Međutim, i ova vrsta transporta nije bila sigurna, pa smo već u rejonu Vasiljevke (južno od Aleksandrovska), gde je bio srušen most preko reke Jančokrak, morali ostaviti automobile i produžiti peške.

Još iz Aleksandrovska naredio sam da nam iz Melitopolja krene ususret lokomotiva sa jednim vagonom i, čim smo prešli reku, zadržali smo se u najbližoj stanici očekujući njen dolazak.

Čekali smo dugo, pošto je cela pruga od Melitopolja bila oštećena, a nedostajalo je i goriva za lokomotivu, pa se morala ložiti čime bilo. Najzad, lokomotiva se ipak pojavila i celo naše društvo se smestilo u vagon koji je bio uzet iz kompozicije tek zaplenjenog oklopnog voza belih.

Sporo se približavamo Melitopolju. Svuda na putu tragovi rušenja i ogromne količine ratnog materijala koji su beli bacili: artiljerijska municija, topovi, lafeti, polomljena kola itd. Jedva jednom, kasno u noć, stižemo u Melitopolj.

Izdali smo potrebna uputstva za organizovanje veze sa armijama, sačekali dolazak naših automobila i krenuli dalje da se lično orijentišemo na mestu i obiđemo štabove armija.

Do železničke stanice Boljšoj Utljug stigli smo vozom, a zatim produžili automobilima. Voz nije mogao dalje zbog srušenog mosta preko reke Boljšoj Utljug.

Kod same stanice videla su se ogromna skladišta gotovo puna brašna, pšenice i ječma. S obe strane mosta — krš od vagona, lokomotiva i razbacanog vojnog materijala i opreme. Kao što su nam rekli, tu su beli minirali i spalili nekoliko kompozicija sa municijom, koje nisu mogli da izvuku usled brzog nadiranja naše konjice (3. konjički korpus).

Pravac kretanja bio je sledeći: stanica Juricino, stanica Juzkuja (štab 3. konjičkog korpusa), Geničesk i stanica Rikovo (štab 4. armije).

Put vodi ravnicom samo mestimično ispresecanom plitkim jarugama, a opšti karakter predela je izrazito stepski. Naselja su relativno retka. Put je u odličnom stanju. Vreme je lepo i već nekoliko dana vlada dosta jak mraz. On je otklonio svako strahovanje od neprohodnosti puteva koje me je obuzelo u početku našeg nastupanja.

Svi seoski putevi, u pravcu sever-jug, puni su tragova tek prohujalih krvavih događaja. U oči pada pre svega ogroman broj mrtvih konja. Sva stepa, naročito blizu puta, bila je bukvalno prekrivena leševima konja. Sećam se da sam pokušao više puta da 2 — 3 minuta brojim konjske leševe, i svaki put brojke su se pele na desetine. Videći ova groblja bliskih drugova naših orača teško je bilo na duši i u svesti je iskrsavalo pitanje — kako će biti kasnije, kako ćemo izlaziti na kraj zbog tako velikih gubitaka konja?

Deo železničke pruge od stanice Boljšoj Utljug sve do stanice Rikovo predstavljao je haos od rušenja. Gotovo po celoj dužini bio je pretrpan ostacima kompozicija koje su beli gurali sa severa, a nisu stigle da umaknu na Krim. Većina je bila uništena miniranjem i artiljerijskom vatrom,

ali je veliki broj ostao čitav. Mnoge kompozicije su još gorele i stalno su se čule eksplozije i pucketanje zapaljene pešadijske municije. Pojas pored pruge, širok 20 — 40 m, bio je pokriven ostacima izgorele municije.

Uveče, 3. novembra, stižemo na stanicu Rikovo.

Stanični koloseci su puni vagona. Stanične zgrade jako su oštećene. Tu se odigrao niz borbi. Operativni deo štaba armije sa komandantom i članovima Revolucionarnog vojnog sovjeta, smešten je u sobu jedne od bolje sačuvanih zgrada.

U štabu mnogo posla. Treba pre svega razmestiti jedinice i snabdeti ih. Zbog slabo naseljenog rejona, gotovo potpunog nedostatka stočne i ljudske hrane, goriva, pa čak mestimično i pijaće vode (ceo Čongarski poluotok i niz rejona pored Sivaša) — to nije bio lak zadatak. Stanje je pogoršavalo neobično hladno vreme — mrazevi do —10⁰, veliki broj ljudi bio je veoma slabo odeven, a ipak je morao da se smesti na otvoreni prostor.

Takva je bila spoljna materijalna situacija, u kojoj se odvijao krajnje naporan rad na pripremi poslednjeg odlučnog nastupanja.

Uporedo s tim štab je morao da hitno reorganizuje jedinice. U nekim divizijama, koje su bile jako oslabljene u poslednjim borbama, ostali su gotovo samo pozadinski delovi. U isto vreme u drugima, koje su bile hitno prebačene na front sa raznih strana, nedostajala je baš pozadina. Zbog toga sam dao uputstva za spajanje takvih jedinica. Sa vojnog gledišta, tako nešto, naročito u jeku operacija, nije poželjno zato što na takav način stvorene nove jedinice nemaju vremena da se sliju u jedinstven organizam, ali u onoj situaciji, a naročito zato što se na ograničenom prostoru skupila masa raznih jedinica, štabova i ustanova, takva mera je bila potpuno prihvatljiva.

I najzad, najenergičnije se pripremao napad na Čongarsku prevlaku.

Radi toga su svake noći naši izviđački odredi pravili ispade na drugu obalu, pri čemu su prelazili Sivaš ili u čamcima ili na primitivnim splavovima. Sa svih strana, uglavnom iz Geničeska, dovlačen je razni materijal za prelaz (građa, čamci itd.) kojeg nije bilo na licu mesta; na obale su postavljane baterije za podršku napada, utvrđivani položaji itd.

Da bi se mogla oceniti sva grandioznost ovih radova, treba podsetiti na to da pre svega jedinice nisu imale nikakvih tehničkih sredstava, a zatim da su ljudi radili po strašnoj hladnoći, slabo odeveni i polubosi, bez ikakve mogućnosti da se ogreju, pa čak i bez tople hrane. Stvar je u tome što su na raspolaganju stajale samo borbene jedinice, dok su pozadinske, tehnička sredstva itd. — jako zaostali usled veoma brzog nastupanja pukova i potpunog nedostatka transportnih sredstava.

Samo vanredno zalaganje i neviđeni herojizam svih u armijama fronta omogućili su da se postigne nemoguće, i to bez ikakvih pritužbi na užasne uslove rada. Svakog crvenoarmejca, starešinu i političkog radnika održavala je samo jedna misao — upasti na Krim pošto-poto jer je tamo kraj svih muka...

U to vreme (1 — 5. novembra) komanda fronta je poklanjala veliku pažnju levom krilu našeg borbenog poretka, na kome su bile jedinice 4. armije (od Geničeska do rejona Voskresenska, približno u sredini dužine Sivaša).

To je proisticalo iz opšteg plana predstojeće operacije.

Kao što je poznato, Krim je vezan s kopnom na tri mesta: 1) Perekopskom prevlakom, širokom oko 8 kilometara, 2) saljkovskim železničkim i čongarskim drumskim mostovima, izgrađenim delom na nasipima od 8 metara širine i oko 5 kilometara dužine, i 3) takozvanom »arabatskom strelicom«, koja počinje kod Geničeska, dugom oko 120 kilometara i širokom od pola do 3 kilometra.

Perekopska i Čongarska prevlaka i južna obala Sivaša između njih bile su prekrivene mrežom već ranije pripremljenih utvrđenih položaja, ojačanih prirodnim i veštačkim preprekama i zaprečavanjem. Izgradnja ovih položaja počela je još u periodu Dobrovoljačke armije Denjikina, dok ih je Vrangel s velikom pažnjom završio i dopunio. U njihovoj izgradnji su učestvovali kako ruski, tako, prema našim obaveštajnim podacima, i francuski vojni inženjeri, koji su se koristili celokupnim iskustvom imperijalističkog rata. Betonski položaji za oruđa, žičane prepreke u više redova, bunkeri na bokovima i rovovi u tesnoj međusobnoj vatrenoj vezi, sve je to stvaralo utvrđen sistem, za koji je izgledalo da može odoleti otvorenom napadu.

Najjače su bili utvrđeni perekopski i čongarski sektor, naročito prvi, gde je bilo više utvrđenih linija, dopunjenih teškom i lakom artiljerijom i mitraljezima.

Na Perekopskoj prevlaci jedinice naše 6. armije su, još pre 30. oktobra, razvijajući uspeh u borbama severno od prevlaka, zauzele iz pokreta dve utvrđene linije i grad Perekop, ali dalje nisu mogle i zaustavile su se ispred treće, najjače utvrđene linije, tzv. turskog nasipa (nasip od zemlje visine nekoliko metara, izgrađen još za vreme Turaka, koji je zatvarao prevlaku na najužem mestu).

Međutim, iza ovog položaja, na odstojanju 15 — 20 km prema jugu, bio je izgrađen još jedan, poznat pod imenom jušunjski položaj.

Na Čongaru smo savladali sva utvrđenja Čongarskog poluotoka i došli do samog srušenog saljkovskog železničkog mosta i spaljenog drumskog čongarskog mosta.

Dakle, pri određivanju pravca glavnog udara trebalo je birati između Čongara i Perekopa. Perekop je nudio više zato što je svojom većom širinom omogućavao bolje manevrovanje i kretanje jedinica i, prirodno, u tom pravcu smo i usmerili odlučujući udar.

Za proboj su bile određene divizije 6. armije. U najbližoj pozadini 6. i delimično 4. armije bile su grupisane konjičke mase 1. i 2. konjičke armije.

No kako su, s druge strane, ovde pred nama bila neprijateljeva jaka utvrđenja, a takođe moglo se s pravom očekivati da će tu biti grupisane njegove najbolje jedinice, komanda fronta je tražila mogućnost da savlada otpor neprijatelja udarom našeg levog krila.

Rešio sam da to učinimo zaobilaženjem čongarskih položaja preko arabatske strelice i prelaskom na poluotok kod ušća reke Salgira, 32 km južno od Geničeska.

Takav bočni manevar izveo je 1732. godine feldmaršal Lasi[116]. Armije Lasija prevarile su krimskog hana koji je bio sa glavninom kod Perekopa; krenule su preko arabatske strelice, prešle na poluotok kod ušća Salgira, zašle u pozadinu hanove vojske i brzo ovladale Krimom.

Naše izvidnice upućene južno od Geničeska — obavestile su da je neprijatelj tu imao samo slabe konjičke snage.

Trebalo je još obezbediti operaciju od Azovskog mora, gde je dejstvovala flotila neprijateljevih manjih ratnih brodova, koja se ponekad približavala Geničesku i otvarala vatru na naše položaje. Ovaj zadatak dao sam našoj Azovskoj flotili koja je stacionirala u Taganrogu.

Komandantu flotile bilo je naređeno da ide u Geničesk. Naređenje je moralo biti izvršeno najkasnije 8. novembra. Na žalost, naša flota se nije pojavila. Ona nije uspela da se probije zbog leda koji je pokrio taganroški zaliv usled iznenadnih mrazeva. Neprijateljska flotila, međutim, nastavila je sa svojim posetama Geničesku i onemogućavala operacije u tom pravcu.

Kad sam lično rekognoscirao celu obalu i uverio se da nema nade za skori dolazak naše flote, a za duže čekanje nije bilo vremena, s velikim žaljenjem morao sam da se odreknem namere da iskoristim arabatsku strelicu za bočni udar. Ako bi naša flota mogla da stigne na vreme, ne bi bilo ni najmanje sumnje da Vrangelova armija ne bi otišla sa Krima. Kako god bilo, nama je ostalo jedino da napadnemo čelo perekopskih i čongarskih položaja.

U vezi s tim, pravac glavnog udara mogla je da bude samo Perekopska prevlaka i tamo smo skoncentrisali svu pažnju.

Na stanici Rikovo dao sam 5. novembra direktivu jedinicama 6. armije (51, 52, 15. i Letonskoj diviziji) da najkasnije 8. novembra pređu preko Sivaša na odseku Vladimirovka — Stroganovka — Mali Kurgan i napadnu perekopske položaje u bok i leđa, napadajući u isto vreme s fronta na turski nasip. Za obezbeđenje operacije i hitnog razvijanja uspeha, komandantu 6. armije bila je pridata 2. konjička armija u sastavu: tri konjičke divizije, jedna brigada i grupa ustanika Mahnoa, jačine oko 2.000 ljudi sa mnogo mitraljeza. 6. novembra lično sam krenuo u rejon 6. armije. Uz put smo obišli štabove 1. i 2. konjičke armije i s njima se neposredno dogovorili o izvršenju operacije.

7. i 8. novembar smo proveli kod 6. armije, a oko 4 časa po podne 8. novembra, otišli smo sa komandantom 6. armije u štab 51. divizije koja je imala zadatak da napadne s čela na Perekopski nasip. Štab je bio u selu Čaplinki. Komandant divizije i ceo njegov štab bili su bodri i pomalo nervozni. Svi su bili svesni da je pokušaj napada apsolutno potreban i u isto vreme znali da će takav pokušaj odneti mnogo žrtava. U vezi s tim, kod rukovodstva divizije moglo se osetiti izvesno kolebanje i neverovanje u uspeh naređenog noćnog napada. Ja sam u prisustvu komandanta armije u najkategoričkijoj formi naredio komandantu divizije da svakako ove noći izvrši napad.

Treba priznati da je zadatak koji je dat jedinicama divizije bio izvanredno težak. Trebalo je bez dovoljno artiljerijske pripreme jurišati na jaka utvrđenja na najužem mestu prevlake i preko potpuno ravnog zemljišta.

Dali smo sva potrebna uputstva i krenuli dalje u pravcu Perekopa. Već se hvatao mrak. Kad smo izašli na obalu Perekopskog zaliva, spustila se magla i smanjila vidljivost na nekoliko koraka. Sa juga i jugoistoka stalno se čula grmljavina topova. Kretali smo se prilično polako i gotovo

sa svakim korakom čuli smo je sve bolje. Uskoro ispred nas i udesno videli su se plamenovi iz topovskih cevi.

Liniju neprijateljskih položaja obeležavali su mlazevi svetlosti reflektora koji su kružili tražeći u mraku naše jedinice u pokretu. Na vatru neprijatelja odgovarale su jakom vatrom i naše baterije postavljene ispred perekopskog položaja.

Stižemo na liniju rasporeda rezervnih pukova 51. divizije. Tu se vrše pripreme za poslednji odlučujući potez. Crvenoarmejci su mirni, samo nešto malo uzbuđeni. Pukovi čekaju naređenje da krenu u pomoć svojim drugovima koji su već na polaznim položajima. Hladno je. Loženje vatre je zabranjeno. Čak je i pušenje dozvoljeno samo uz sve mere predostrožnosti. Promrzli crvenoarmejci poskakuju u mestu želeći da se makar malo ugreju. Jašemo dalje i nailazimo na druge jedinice: to su pukovi Letonske divizije koja sačinjava armijsku rezervu.

Neprijateljska vatra jača i granate počinju da padaju oko puta, duž severne obale Sivaša, kojim jašemo. Napred, levo od nas izbija jak požar. To su neprijateljske granate zapalile kamare slame u nekom zaseoku pored sela Pervo-Konstantinovka.

Bliži cilj nam je bio da stignemo do stanice Vladimirovke u štab 52. divizije. Najzad stižemo. Komandanta divizije nema u štabu. Sa svojim pukovima već je prešao u grad preko Sivaša i vodi borbu u rejonu sela Kara-Dženaj, jugoistočno od perekopskog nasipa. Jedinice divizije prešle su Sivaš još u toku noći 7/8. i energičnim jurišem u zoru zauzele utvrđenja tzv. Litovskog poluotoka. Nastupajući dalje u bok i pozadinu neprijateljevih perekopskih položaja, u rejonu Kara-Dženaja, divizija je naišla na jak otpor neprijatelja, koji je u protivnapad bacio jednu od svojih najboljih divizija — Drozdovsku, ojačanu odredom oklopnih kola. Prema nepotpunim podacima koji su stigli u štab divizije, moglo se zaključiti da su jedinice naše divizije potisnute i da se brane negde na južnoj granici Litovskog poluotoka. Borba od prošle noći ne prestaje. Borci celo vreme nisu jeli i žale se da nemaju vode za piće. Sve komore su ostale na severnoj obali i nema ni govora da bi se dok traje borba mogli ma čim snabdeti.

Jako opadanje nivoa vode u zapadnom delu Sivaša mnogo nam je pomoglo i olakšalo njegovo forsiranje. Zapadni vetar poterao je svu vodu prema istoku i na više mesta su se stvorili gazovi, istina jako blatnjavi, ali ipak preko njih su mogla da prelaze ne samo pešadija i konjica nego mestimično i artiljerija. Beli uopšte nisu predvideli ovu mogućnost, smatrajući da je Sivaš nepremostiv, i na njegovoj obali držali su slabe snage, uglavnom novoformirane jedinice, sa malo borbenog iskustva.

Posle prvih borbi predala nam se cela Kubanska brigada generala Fostikova koja je tek bila stigla iz Feodosije. Upoznali smo se sa situacijom, izdali sva potrebna uputstva i krenuli dalje u štab 15. divizije u selo Stroganovku.

U štab smo stigli tek oko ponoći. Komandant divizije je isto tako bio sa svojim pukovima koji su se već učvrstili na južnoj obali Sivaša i odbili sve žestoke neprijateljeve protivnapade.

Izveštaji koje smo dobijali u toku noći i dana jasno su potvrđivali da smo bili u pravu što smo rešili da napadnemo bez odlaganja, pa čak ne

sačekavši dolazak teške artiljerije. Neprijatelj uopšte nije očekivao naš napad tako brzo pa je, uveren u svoju bezbednost, u trenutku našeg napada pregrupisavao jedinice, zamenjujući iscrpene delove svoje 13. i 34. divizije 2. armijskog korpusa dobrovoljcima, markovcima i kornilovcima iz sastava svog najboljeg 1. armijskog korpusa. U času napada, na jednom delu položaja ostale su stare jedinice, dok su drugi deo posele nove koje čak nisu stigle da upoznaju zemljište.

Borbe na odseku 15. divizije odvijale su se uspešno. Ona je zaplenila nekoliko topova i bez većeg otpora jedinice divizije nadirale su napred. Najveće teškoće, kao što je bio slučaj i kod 52. divizije, bile su odvajanje od daleko zaostale komore i potpuna nestašica vode, ljudske i stočne hrane na toj obali Sivaša.

Najviše pola sata posle našeg dolaska u diviziju, preko telefonske veze, postavljene preko Sivaša, stiglo je obaveštenje sa položaja o ponovnom nadolasku vode koja je počela da plavi gazove. Proverili smo i utvrdili da je to tačno. Zapretila je velika opasnost. Ako voda još malo nadođe, odseći će pukove 15. i 52. divizije. Trebalo je bez oklevanja preduzimati najenergičnije mere da ne bi sve propalo.

Zbog toga sam izdao sledeća naređenja, zahtevajući neodložno izvršenje: 1) da jedinice 51. divizije odmah izvrše snažan napad na perekopski nasip, pod pretnjom najtežih represalija ako bi se odugovlačilo izvršenje naređenja; 2) da se mobiliše celokupno stanovništvo sela Stroganovke, Vladimirovke i dr. za održavanje gazova; 3) da 7. konjička divizija i Ustanička grupa, koje su bile smeštene 11 km od Stroganovke, odmah pojašu konje i pređu Sivaš da bi ojačali 15. i 52. diviziju.

Izdavši takva naređenja, naredili smo da se prati njihovo izvršavanje i odlučili da ostanemo u Stroganovki dok se situacija ne razbistri.

Oko 3 časa po ponoći u Stroganovku je stigla 7. konjička divizija. Izvršili smo smotru i odmah je uputili na položaje. Voda je dotle znatno oštetila gazove, ali prelazak je ipak bio mogućan. Oko 4 časa pojavili su se i mahnovci. Pozvao sam njihovog komandanta Karetnikova i načelnika štaba, čijeg se imena ne sećam, objasnio im situaciju i zahtevao da odmah krenu na drugu obalu. Naši pregovori su se otegli čitav čas.

Mahnovci mi, izgleda, nisu verovali i nikako nisu hteli da idu, bojeći se, možda, neke podvale. Karetnikov i načelnik štaba su nekoliko puta izlazili pa se opet vraćali, kao tobože da se još raspitaju i dobiju podatke. Tek pred zoru oko 5 časova uspeli smo da ih prebacimo na bojište.

U isto vreme dobio sam izveštaj štaba 51. divizije, prenet preko štaba 52-ge, da su jedinice ove prve u 3 časa i 30 min. posle ponoći zauzele na juriš Perekopski nasip i da nastavljaju nastupanje na Armjanski Bazar. Kao da mi je ogroman teret pao s leđa. Istina, to još nije značilo da je zadatak izvršen, jer su se na putu za Krim još isprečili jaki jušunjski položaji na kojima je trebalo da se reši ishod operacije, ali je zauzimanje Perekopa značilo znatno smanjenje opasnosti da će dve divizije biti izgubljene, odvojene vodama Sivaša. Sad smo dobili mogućnost da se s njima suvim putem povežemo i to je potpuno poboljšalo situaciju.

Dao sam direktivu 6. armiji da nastavi energično nastupanje i mirne savesti otišao da se odmorim.

Videći sutradan da se situacija na frontu 6. armije razvija normalno, uputili smo se na stanicu Rikovo u štab 4. armije, da ubrzamo naše nastupanje sa ove strane, kako neprijatelj ne bi mogao da se svim snagama ustremi na perekopski pravac.

U Rikovo smo stigli kasno u noć. Tu sam saznao da je naš pokret na jug od Geničeska preko arabatske strelice, koji je počeo 8. novembra i razvijao se povoljno, suzbilo svojom vatrom nekoliko neprijateljskih brodova. Čelni puk 9. streljačke divizije dospeo je pod žestoku artiljerijsku vatru i bez ikakve mogućnosti da se zakloni na uskoj i potpuno otkrivenoj prevlaci, morao je da se povuče uz velike gubitke.

U rejonu mostova, pukovi 30. divizije hitno su završavali pripreme za noćni juriš. Moral pukova je bio iznad svih očekivanja. Vest o zauzimanju Perekopa, koju sam preneo jedinicama, još više je digla moral i razbuktala želju za takmičenjem.

...Kroz nekoliko časova počeo je čuveni noćni juriš pukova 30. divizije na čongarski položaj neprijatelja. Izjutra 11. novembra, posle krvave borbe, jedinice su već bile na drugoj obali, potisnule neprijatelja i brzo nastupale na Džankoj.

Tako je rešena sudbina Krima, a time i južnoruske kontrarevolucije.

Pobeda, velika pobeda postignuta je na celoj liniji. Ipak nas je ona skupo stala. Krvlju deset hiljada najboljih sinova platili su radnička klasa i seljaštvo ovaj poslednji, smrtonosni udar kontrarevolucije. Pokazalo se da je revolucionarni elan jači od združenih napora prirode, tehnike i smrtonosne vatre.

Sećanje na ovih deset hiljada crvenih heroja, koji su dali živote na prilazima Krima, za radničku i seljačku stvar, mora zauvek da ostane svetlo i živo u svesti svih trudbenika. Ako nam je sad lakše, ako smo sad konačno pobedili ne samo na vojnom nego i na privrednom frontu, ne smemo da zaboravimo da za sve to u znatnoj meri dugujemo herojima Perekopa i Čongara. Njihovoj nezaboravnoj uspomeni posvećujem ove redove i s pijetetom priklanjam glavu.

1923.

CRVENA ARMIJA RANIJE I SADA

Crvena armija proslavlja svoj petogodišnji jubilej. U vezi s tim potrebno joj je da sumira rezultate svoje prošlosti, da razmotri šta je bila, šta je postala, i da sa svim ovim upozna široke radne mase našeg Sovjetskog Saveza.

Takva smotra svojih snaga veoma je zgodna. Zgodna je ne samo po tome, što su takve stvari uopšte uvek korisne radi usklađivanja rada, već i zbog osobenosti savremene međunarodne situacije, koja od nas zahteva naročitu budnost u pogledu spoljne odbrane naše zemlje.

Pet godina za istoriju — nije veliki rok. Ali kako ove pripadaju dobu najgrandioznijih socijalnih pokreta i revolucionarnih bura, to je i tempo života u njima bio sasvim drukčiji, a samim tim, drukčiji su bili i sadržaj, raznovrsnost i dubina za to vreme izvršenog opita. Napose u pogledu vojne izgradnje preživeli smo čitav niz najdubljih promena i preokreta, koji čine da savremena Crvena armija umnogome nije nalik na ono što je ona bila pre 2—3 godine.

Ove promene tiču se i njenog sastava, i organizacije, unutarnjeg života, spoljnih funkcija i borbene delatnosti.

I pored sve raznolikosti ovih promena, ovih prividnih, a ponekad i stvarnih protivurečnosti, haotičnosti i sl., mi smo ipak nepokolebljivo išli napred — putem poboljšavanja. Osnovna linija razvitka bila je uzdizanje od stihije i nereda ka svesnosti i organizovanosti masa i poboljšanju vojnog rukovodstva.

U mnogobrojnim uspomenama naših belih protivnika, posvećenim prvim etapama borbe crvenih i belih, borbenim akcijama crvenih pripisuje se, nasuprot belom taboru, planski rad, stroga promišljenost, rukovođenje usmereno cilju i organizovanost izvršenja. Tim se, uglavnom prema njihovom mišljenju, objašnjava i uspeh oktobarskog prevrata i dalje oružane borbe. U stvari, bilo je daleko od toga, da ne kažemo — sasvim nije bilo tako.

Ova karakteristika je potpuno pravilna u pogledu našeg političkog rukovodstva. Mi smo zaista odlično znali šta hoćemo i kako da idemo k tome. Ali u oblasti čisto vojničke borbe tako nije bilo. Ovde smo bili

prinuđeni da dejstvujemo kao novajlije i učenici. I da je bilo koji beli general zavirio, makar i za vreme krasnovskog pohoda, u Piter, u naše tadašnje vojne centre, i tamo bi, u pogledu organizacije rukovođenja, naišao na sliku, nalik na one koje su oni nacrtali o belom logoru.

U stvari sa naše strane borila se i pobeđivala sama masa, ponesena revolucionarnim entuzijazmom. Konačno se zaista dobijala slika izvesne usklađenosti i organizovanosti. Ali sve ovo postizano je stihijski — ispoljavanjem samoinicijative radničkih i seljačkih masa, koje su uspevale da se istaknu na opasnim mestima kao organizatori i borci, i to gotovo bez ikakvih uputstava i rukovodstva odozgo.

Kod belih nije bilo ničega sličnog.

Ali sve to bilo je nedovoljno čim je neprijatelj sa svoje strane bacio u borbu organizovanu silu. Od toga doba otpočinje formiranje masovne, regularno-organizovane sile. Pri kraju borbe na spoljnim frontovima mi smo imali već potpuno organizovanu i pravilno rukovođenu armiju. Ova armija pokazala se potpuno sposobnom da sjajno reši zadatak vojne odbrane Sovjetske Republike.

Međutim, bacajući pogled unazad, moramo priznati da smo uspehe postigli po veoma skupoj ceni. To se objašnjava, pre svega, nedostacima u snabdevanju, zatim velikim nedostacima u pogledu vojne uvežbanosti ljudstva i komandnog sastava i, na kraju, našom tehničkom zaostalošću. Da bi se to izbeglo u budućim ratnim sudarima, mi, polazeći od iskustva prošlosti, moramo izbaciti na bojište mnogobrojnu, masovnu Crvenu armiju, sa dobro pripremljenim starijim i mlađim komandnim sastavom i sa dovoljnom tehničkom opremljenošću.

Da li Crvena armija u njenom sadašnjem stanju zadovoljava sve ove zahteve? Za sad, na ovo pitanje, prinuđeni smo dati negativan odgovor. Sovjetska javnost mora, pre svega, biti načisto da u svom sadašnjem sastavu, koji broji 600 hiljada, Crvena armija nije stalna regularna vojska u onom smislu, kao što je to bio slučaj, na primer, stare carske vojske. Ona u stvari predstavlja samo kadar, tj. jezgro, oko koga će se morati grupisati milionske radničke i seljačke popune. Ovaj kadar je toliko nedovoljan, da nije u stanju propustiti kroz svoje redove čak ni čitavu masu omladine koja podleže vojnoj obavezi.

Svake godine nekoliko stotina hiljada vojnih obveznika moraće kod nas da ostane bez ikakve vojne obuke, ako ne uspemo da nađemo neke druge puteve za rešenje ovog zadatka. Ti putevi se otkrivaju u prelasku dela naših vojnih sjedinjenja na milicijski sistem i u širokom korišćenju *vseobuča* (opšte obuke). Sve to znači da se već sada, u vremenu mirnodopskog postojanja, težište vojne obuke prenosi u znatnoj meri na čitav naš partijski i sovjetski aparat u celini. Sama Crvena armija ne može ispuniti taj zadatak.

Uopšte, treba usvojiti misao da neće ratovati samo Crvena armija, već čitav narod i stoga on mora biti spremljen za to.

U pogledu snabdevanja armije i njene tehničke opremljenosti potrebno je napomenuti da sve to u celini zavisi od opšteg privrednog položaja Republike. Za sada su naše mogućnosti sasvim male, naročito pri upoređenju sa našim mogućim protivnicima.

Ovo se pitanje postavlja veoma oštro i, uzimajući u obzir situaciju koja nastaje u svetu, nama je, očigledno, neophodno, čak i po cenu nešto

sporijeg opšteprivrednog razvitka, upraviti svoje napore ka što bržem razvitku naše ratne industrije. To će u svakom slučaju biti za državu kud i kamo pogodnije i jeftinije, nego li hitno i, razume se, neblagovremeno preuređivanje čitave industrije za potrebe odbrane u početku ratnih dejstava, usled čega se odmah stvaraju teški materijalni uslovi za sve stanovništvo.

Naročitu pažnju potrebno je posvetiti razvoju kod nas avionske i hemijske industrije, koje mi gotovo nemamo. Rat u vazduhu i hemijski rat u velikoj meri rešavaće sudbinu budućih sudara. Radi sticanja tehničkih navika i masovne obuke letačkog sastava bilo bi vrlo dobro privući našu omladinu konkretnom radu na razvitku sovjetske avijacije. To bi se moglo postići najzgodnije u obliku patronata komsomola ne samo nad morskom, već i nad vazdušnom flotom. Nema sumnje da će proleterska omladina sa svojim entuzijazmom i svojom energijom znati da dâ ogroman podsticaj razvoju avijacije i potpomoći pretvaranju ove od predmeta kojim rukovodi uski krug specijalista u opštenarodnu stvar.

Što se tiče obuke Crvene armije, tu već možemo da se pohvalimo dosta značajnim uspesima. Crveni komandni sastav, gotovo isključivo radničko-seljački po svom socijalnom položaju, koraknuo je daleko napred. Interesovanje za posao je ogromno, i Republika može očekivati i dalje sve novije uspehe. Ali, i ovde postoji ipak dosta veliko »ali«. Ono se odnosi na i sada postojeće teško materijalno stanje komandnog sastava, a naročito takozvanog administrativno-privrednog personala. Bez obzira na izvesno poboljšanje, stanje, pri upoređenju sa građanskim organima, i dalje je akutno, i to se osetno odražava na čitav vojni rad.

Naš zadatak u oblasti osposobljavanja sadašnjeg sastava Crvene armije svodi se na to da svaki borac koji dođe u njene redove može u budućnosti postati starešina desetine. Izvršenje ovog zadatka, sasvim realnog po suštini, ali koji zahteva od komandira i političkih radnika krajnje napregnut rad, može se zamisliti jedino pod uslovom da se ovima stvore uslovi koji će im omogućiti da se potpuno posvete ovom poslu, ne tražeći zaradu na drugoj strani.

A ove uslove zemlja mora po svaku cenu stvoriti.

Radničko-seljački podmladak koji stupa u armiju predstavlja i vanredan borbeni materijal. Nivo političke svesti, žeđ za znanjem i radna sposobnost — ogromni su, pa je sa te strane obezbeđeno osposobljavanje dobrog kadra.

Pri kraju hteo bih odgovoriti na jedno pitanje, kojim mi se više puta obraćao niz drugova: da li mi sa nadom na uspeh možemo da se borimo sa ozbiljnim protivnikom pri sadašnjem stanju zemlje i armije?

Moj odgovor:

Bez ikakve sumnje— možemo, ako nas napadnu. Činjenice koje su uslovljavale našu pobedu u prošlosti radiće i sada u našu korist. U ponečemu mi smo ih čak popunili. Ali borba u takvim uslovima biće veoma teška za zemlju, a pobeda će koštati mnogo žrtava. A otuda i naš zadatak: čvrsto nastaviti naš mirni kurs i sada da bismo ga obezbedili pođimo na niz žrtava, tj. sa strane države stvorimo mogućnost Crvenoj armiji da izvrši svoj dug pred zemljom sa što manje žrtava.

1924.

POZDRAV PUR-u[117]

KA PETOGODIŠNJEM JUBILEJU PUR-a

Opštepoznata je uloga koju je u uspesima Crvene armije odigrao politički rad. U njemu je naša armija dobila novo oružje, koje je u najvećoj meri učvrstilo i povećalo njezinu borbenu moć.

Ko je unosio elemente reda i discipline u redove naših mladih crvenih pukova, stvorenih pod grmljavinom topova? Ko je u časovima neuspeha i poraza podržavao muževnost i hrabrost i ulivao novu energiju u njihove poljuljane redove? Ko je organizovao pozadinu armije, uvodio tamo sovjetsku vlast i izgrađivao sovjetski poredak, obezbeđujući time brzo i uspešno napredovanje naših armija? Ko je svojim postojanim i upornim radom razbijao redove neprijatelja, rastrojavao njegovu pozadinu i time pripremao buduće uspehe?

To su radili politički organi armije, a radili su, mora se priznati, sjajno. Njihove zasluge u prošlosti su neizmerne.

Ove zasluge vezane su u celini ulogom koju su oni igrali u opštem stroju i sistemu našega partijsko-političkog rada.

Kao organi Komunističke partije u armiji, politički organi bili su neposredni prenosioci raspoloženja, energije i entuzijazma, kojima je plamtela Partija, i one uverenosti u pobedu, koju je nosila u sebi radnička klasa.

Neosporni organizator naših pobeda jeste Ruska komunistička partija. Ovaj zadatak bio je mogućan blagodareći izgradnji mreže političkih organa, koji su obuhvatili armiju od vrha do dna i cementirali je u jednu celinu, povezanu jedinstvom raspoloženja i osećanja. Zato čast organizovanja pobede pripada i našim političkim organima. I ovu čast im o petoj godišnjici postojanja najvišeg političkog organa armije — Političke uprave Revolucionarnog vojnog sovjeta Saveza — Crvena armija u punoj meri i odaje.

Može se kazati: tako je bilo ranije, hoće li tako biti i dalje? Hoće li i ubuduće politički rad u armiji sačuvati ono mesto koje je imao u minulom građanskom ratu?

Ja odgovaram kategorički: nesumnjivo, da.

Ma gde se desilo u budućnosti da Savez Sovjetskih Republika vodi bojničku borbu, ta će borba uvek nositi klasni revolucionarni karakter. U ovom ili onom stepenu, u ovim ili onim razmerama, sad više, sad manje, ali ovi sukobi neizbežno će nositi na sebi crte minulog građanskog rata. Zato će i politički rad u celini sačuvati svoje mesto i značaj. On će, kao i ranije, biti nov, izuzetan rod oružja, strašan za svakoga neprijatelja.

Zato treba da politički radnici armije dublje izučavaju iskustvo prošloga rata. Da i dalje poboljšavaju i usavršavaju svoje metode i time uvećavaju borbeno značenje svoga roda oružja, a samim tim i moć čitave Crvene armije. Crvena armija poznaje i ceni ulogu političkog rada i izdvaja mu počasno mesto u svojim redovima.

Crvena armija šalje plameni pozdrav PUR-u i svim njegovim organima i želi da politički rad, kao najvažnije oružje našeg Saveza i dalje jača i cveta.

XIII KONGRES RKP(b) I CRVENA ARMIJA

Na dnevnom redu XIII kongresa nije bilo posebne tačke o Crvenoj armiji. To, naravno, ne znači da se partija ne interesuje za pitanja bezbednosti zemlje. To najbolje potvrđuje barem činjenica da je unutrašnja reforma u vojsci, sprovedena uoči XIII kongresa koja je dotakla niz najvažnijih oblasti vojnog života, izvršena na inicijativu i pod neposrednim nadzorom Centralnog komiteta naše partije. Stvar nije u tome. Sadašnja međunarodna i unutrašnja situacija zahtevaju da u centru pažnje partije budu pitanja ne odbrane zemlje, nego zadaci vezani za unutrašnju, privrednu i političku izgradnju i pitanje unutarpartijskog života.

Ipak, u toku rada Kongresa i u njegovim rezolucijama dotaknut je i naš vojnički život, iako sasvim nepotpuno i tako reći »uz put«. Ova pitanja Kongres je dotakao tri puta: u izveštaju CK, u izveštajima o narednim zadacima partijske izgradnje i u vezi sa pitanjem rada na selu.

Deo rezolucije o izveštaju CK, koji se odnosi na Crvenu armiju, glasi:

»Kongres pozdravlja mere koje je preduzeo Centralni komitet za sprovođenje reforme u vojsci, koja je potpuno sazrela, i za ojačanje vojske partijskim kadrovima.

U vezi sa ulogom teritorijalnih jedinica u odbrani zemlje, Kongres skreće pažnju partiji na potrebu najenergičnijeg rada na učvršćenju komunističkog uticaja u njima. Kongres stavlja u zadatak CK da preduzme niz mera za povećanje broja komunista među crvenoarmejcima i mornarima.

Ključno pitanje rezolucije je pasus o ulozi teritorijalnih jedinica. Kongres skreće pažnju partiji na ogromnu ulogu koju imaju teritorijalne jedinice u odbrani zemlje i ukazuje na potrebu jačanja komunističkog uticaja u njima. Vanredno je važno da ova direktiva uđe u svest svih naših partijskih radnika, naročito onih koji rade na selu, tj. da im uđe u krv.

Cela partija treba dobro da shvati da smo već daleko odmakli iz okvira samo »pokušaja« prelaska na milicijski sistem. Već sad polovina raspoloživih oružanih snaga Saveza ima karakter milicije. Svake godine ćemo ovaj odnos sve više menjati u korist teritorijalnih jedinica; jer njihova uloga zahteva odgovarajuću promenu celog sistema vojne delatnosti (obuka, popuna, organizacija) tako da se one zaista pretvore u stvarno borbene prvorazredne jedinice. Ovaj zadatak je potpuno ostvarljiv, ali samo uz obavezan uslov: uz duboko ubeđenje partije da u teritorijalnoj izgradnji mora učestvovati čitav naš partijski, sovjetski i profesionalni aparat. Funkcioneri civilnih ustanova treba da znaju da vojska ne može sama da stvara teritorijalne jedinice, nego da je to i njihov zadatak, da svi planovi rada u teritorijalnim jedinicama treba obavezno da su deo planova svih civilnih organa i njihovih ispostava na terenu. Pri tom naročitu pažnju treba obratiti na to da težište rada civilnih organa ne treba da bude u periodu zborova (tu će se vojska sama snaći), već baš u vremenu između zborova.

Ako ne budemo sposobni da rešimo problem održavanja i učvršćivanja veze između teritorijalnih kadrova i promenljivog sastava u toku ovog, neizbežno dužeg, prekida između zborova, nikad nećemo imati dobre jedinice, a time ćemo ugroziti ceo sistem vojne odbrane Saveza.

Ali pitanju teritorijalnih jedinica može se, pa i treba, prilaziti ne samo sa čisto vojničkog gledišta, tj. samo najbolje obuke. Milicijski sistem koji se sve više širi, treba, pri pravilnom shvatanju stvari, da posluži partiji i sovjetskoj državi kao novo i veoma moćno sredstvo za čvrsto povezivanje sa seljaštvom i za kulturni uticaj na njega. Već i to malo iskustvo koje je stečeno dosadašnjim radom jasno pokazuje ogromne mogućnosti koje se otvaraju u perspektivi. U rejonima gde su od prvog momenta odnosi između teritorijalnog vojnog aparata i mesnih civilnih i partijskih organizacija postali prisniji i dobili karakter uzajamne pomoći i uzajamnog korišćenja, rad napreduje odlično u svakom pogledu. Na žalost, u većini slučajeva ipak učešće civilnih organa u radu teritorijalnog vojnog aparata ima mehanički karakter i ne prelazi granice razumevanja i, ponekad, »pomoći«.

Suština stvari nije u razumevanju, nego u širokoj sopstvenoj inicijativi, u pronalaženju novih metoda rada na selu, oslanjajući se na teritorijalni vojni kadar, u težnji da se on iskoristi, naravno, bez štete u njegovom direktnom poslu, za jačanje sovjetskog uticaja na selu.

XIII kongres, uzimajući u obzir, s jedne strane, naše vojne zadatke, a sa druge, opšte sovjetske interese, dao je partiji sasvim jasnu direktivu u rezoluciji o radu na selu. Tačka 16 ove rezolucije glasi:

»Povećanjem broja milicijskih jedinica otvaraju se nove mogućnosti za partijski rad na selu i jačanje sovjetskog uticaja. Teritorijalne jedinice koje obuhvataju isključivo siromašne i srednje slojeve na selu mogu i treba da budu jedno od sredstava za njihovo objedinjavanje i prosvećivanje, kao i pomoć za poljoprivredno i kulturno uzdizanje sela. U rejonima gde postoje teritorijalne jedinice treba koristiti njihove kadrove kao i novi vid povezivanja sovjetske države i partije sa seljaštvom. Za to treba obezbediti organizacionu vezu teritorijalnih kadrova sa mesnim organima vlasti i partijskim organizacijama i jačanje teritorijalnih jedinica partijskim snagama.«

Ova rezolucija otvara nove puteve za rad partije na selu, a u isto vreme i nove široke perspektive za učvršćivanje milicijskog sistema, kao baze naše vojne izgradnje. Zadatak je svih članova partije, a pre svega u vojsci, da pomognu da se ona pretvori u živu, praktičnu delatnost.

U referatu o izgradnji partije bilo je govora da se partijski rad u Crvenoj armiji donekle izdvojio iz opštepartijskog. U odgovarajućoj tački rezolucije govori se da »ovo izdvajanje mora da bude likvidirano i zato treba revidirati odgovarajuća uputstva i tačnije odrediti odnose između partijskih komiteta i političkih organa jedinica.«

Rezolucija ima opšti karakter, ističe izvesne negativne pojave, ali ne daje konkretno rešenje pitanja budućih odnosa. Ovaj zadatak će rešavati novi CK i to verovatno uskoro. U svakom slučaju ne sme se ispustiti iz vida oštro centralizovani karakter partijskog rada u Crvenoj armiji i nedopustivost njenog usitnjavanja podelom između partijskih organizacija. Ako su u tom pogledu već nastale negativne pojave, treba ih što pre preseći.

Ovim se iscrpljuju direktive XIII kongresa o vojnim pitanjima. Nema ih mnogo, ali ipak predstavljaju novinu u vojnoj izgradnji. Crvena armija i mornarica slediće ih bez kolebanja.

ZADACI STAREŠINA SA ZAVRŠENOM VOJNOM AKADEMIJOM U ARMIJI

GOVOR NA SVEČANOJ SEDNICI U VOJNOJ AKADEMIJI RKKA POVODOM ZAVRŠETKA ŠKOLOVANJA 4. GENERACIJE, 1. AVGUSTA 1924. GOD.

Vest o događaju današnjeg dana nesumnjivo će radosno odjeknuti širom naše sovjetske zemlje. Ova radost je potpuno opravdana, zato što u vama koji dolazite iz radničko-seljačkih masa dobijamo preko stotinu mladih graditelja armije, što predstavlja jednu od oblasti sovjetske izgradnje. Vama je poznato da je jedna od najvećih teškoća socijalističke izgradnje opšte pomanjkanje obrazovanih ljudi, pripremljenih za tako značajan zadatak koji je istorija postavila pred nas. I samo korak po korak, sa najvećim naporima i sa ogromnim materijalnim žrtvama, uspevamo da nadoknadimo ovaj nedostatak. Mi, predstavnici Crvene armije, možemo s ponosom da kažemo da u poređenju sa drugim oblastima izgradnje ne samo što ne zaostajemo, nego, izgleda, idemo ispred njih. Možemo da kažemo da, izgleda, ni u jednoj drugoj oblasti sovjetske izgradnje rukovođenje nije postavljeno tako solidno i čvrsto kao u Crvenoj armiji. Samo jedan sitan podatak o vašem sastavu prema dužnostima i partijskoj pripadnosti[118] dokazuje da će naša radničko-seljačka država dobiti u vama, svršenim slušaocima 4. klase crvene Vojne akademije, kadar starešina i organizatora, koji je toliko potreban zemlji i armiji. Vi morate biti svesni velike i ozbiljne odgovornosti koja pada na vas. Ne smete zaboraviti da vas je mnogo čime zadužila vaša radničko-seljačka socijalistička republika. Treba dobro da upamtite da školovanje kadra vojnih organizatora, koji su izašli iz radničko-seljačke sredine, organi-

zatora koji su krvno povezani sa celom našom socijalističkom izgradnjom, zahteva ogromne materijalne žrtve. Vi znate da sa osnovnim obrazovanjem narodnih masa imamo ogromne teškoće i da moramo računati s tim da nećemo uspeti da narodnu prosvećenost podignemo na potreban nivo. Smatramo, i mislim da neću pogrešiti ako kažem, da u momentu velike borbe, otvorenog sukoba i priprema za bitku, nije bilo moguće misliti o tome da svu trudbeničku masu dignemo na potreban nivo, već o tome da bude onih koji će voditi ove mnogomilionske mase u borbu. Iz ovoga proizilazi vaš zadatak: imajući ovo u vidu, trudite se da stostruko nadoknadite troškove koje je zemlja imala oko vašeg školovanja. Imajući to na umu, trudite se da budete uvek na radnom mestu usred poslova oko organizovanja stvaralačke aktivnosti, da radite tako da svaki od vas, gde god se nađe, bude pokretač celokupnog rada, izvor novih dostignuća, stalnog kretanja napred.

Mi svi odlično razumemo da taj zadatak nije lak. Vi se morate vratiti u svakodnevni, ne baš mnogo veseo život, u život pun uskogrudosti i rutinerstva, pun sitnih svakodnevnih interesa. I nema sumnje da će to biti najveća prepreka za postizanje ciljeva o kojima sam malopre govorio. Slabić će biti onaj među vama koji padne u očajanje ili stanje apatije. Pravi vođa-revolucionar, vođa-organizator baš tu i polaže ispit, u toj praksi, u ovom svakodnevnom običnom radu. I pretendovati na ulogu pravog crvenog generalštabca, pravog organizatora i vođe Crvene armije može samo onaj od vas koji uspe da savlada te teškoće, koji ne podlegne i sam bude i druge vodio za sobom.

Ovo što je rečeno treba stalno imati u vidu. »Sve se kreće, sve se menja«, — govorio je još stari grčki filozof Heraklit.[119] Situacija se vanredno brzo menja pred našim očima. Nauka kreće stalno napred, pa tako i naša vojna nauka. Ako se sposobnost mišljenja sama ne jača, ako se ne prate sva dostignuća u oblasti vojne izgradnje — ona postaje nemoćna, jalova. Samo onaj koji bude stalno nezadovoljan sobom, koji bude stalno osećao da znanje poneto iz akademije nije dovoljno, koji bude težio da proširi svoj horizont i dopuni svoja teoretska i praktična znanja — samo taj neće zaostati u vojnom delu, taj će ići napred i možda će povesti za sobom desetine i stotine drugih ljudi.

Dalje morate shvatiti da na vas pada veoma velika odgovornost zbog naročitog položaja naše zemlje i naročitog značaja celog našeg rada. Istorijski proces je izbacio SSSR — pre toga RSFSR — na čelo svetskog revolucionarnog pokreta i desilo se to da radnička klasa naše zaostale, nekulturne zemlje prva među proletarijatom svih zemalja uzme vlast u ruke i organizuje novu radničku državu. U vezi s tim naša država, Komunistička partija koja vodi ovu državu i mi sa vama — rukovodioci Crvene armije i njenog Generalštaba — primamo na svoja pleća zadatke koji daleko prelaze uske nacionalne okvire.

Vi ste nesumnjivo svi svesni toga da potpuna stabilizacija unutrašnjeg i spoljnjeg položaja našeg Saveza, potpuno učvršćenje tekovina naše oktobarske revolucije, jačanje osnova socijalističke izgradnje možemo očekivati samo kad rame uz rame sa nama stane proletarijat najvećih zemalja sveta. Sve dok ne bude tako ne možemo se osećati sigurnim. Iz ovoga proističe naš prvi zadatak: budno paziti na sve što se dešava ne

samo u našoj zemlji nego i van nje. Radničko-seljački crveni Generalštab treba naročito pažljivo i ozbiljno da prati sve što se dešava izvan granica naše sovjetske zemlje.

Crveni Generalštab odgovoriće svome zadatku samo ako bude umeo da se uzdigne iznad nacinoalno-državnog gledišta. Mi moramo sebe smatrati potencijalnim jezgrom, potencijalnim centrom crvenog Generalštaba u širem značenju ovog pojma. Pred nama je zadatak da pomognemo proletarijatu onih zemalja koji još nije uspeo da pobedi svog unutrašnjeg klasnog neprijatelja. Vi sad vidite koliko su, gledano sa ovog stanovišta, široki i sveobuhvatni zadaci našeg Generalštaba. Vidite kakav nam se ogroman zahtev postavlja u vezi sa našim međunarodnim položajem. I da bismo se uzdigli na nivo takvih zadataka, moramo zajedno s vama da savladamo rad ogromnog obima i značaja.

Moram ovde otvoreno da kažem da pravi crveni Generalštab još nismo stvorili. Samo to što je on po socijalnom sastavu, po svojim shvatanjima, čvrsto, krvno povezan sa revolucijom, sa stvari radničke klase — još nije dovoljno. Pravi crveni Generalštab treba da raspolaže svim znanjima i veštinom koji su potrebni vojnom rukovodstvu revolucionarnog proleterskog pokreta. Potrebno je da se osposobimo za tačno i konkretno izvršavanje svakog postavljenog zadatka. Da li smo sposobni da to učinimo sami? Ne, nikako. Nismo bili sposobni da to činimo do sada, i ja to objašnjavam ne nedovoljnom željom da to učine oni koji su do sad bili na čelu Crvene armije i rukovodili njenom mišlju, borbom i uspesima, već njihovim nedovoljnim znanjem, uglavnom teoretskim. Zahvaljujući ovoj nedovoljnoj predspremi, još ne možemo reći da nam je jasan dalji put razvitka našeg vojnog rada. Na tome moramo još da radimo, iako je posle likvidacije frontova prošlo već dosta vremena.

To su te praznine i nedostaci koje biste morali popuniti i ispraviti, kako to od vas očekuje Crvena armija, vojno rukovodstvo, cela naša radničko-seljačka republika.

Vaša generacija je prva učila u više-manje pogodnim uslovima. Vaši prethodnici nisu učili u normalnim uslovima. Oni su učili na brzinu, bili su često primoravani da prekinu školovanje,[120] i uopšte su uslovi njihovog školovanja bili daleko od toga da omoguće miran, sabran i pedantan naučni rad. Vi ste imali mnogo više sreće u ovom pogledu i zato se od vas više i očekuje. Zbog toga je i vaša odgovornost veća. U radu ste dužni da dokažete da to nisu iluzorne nade. Država vam je omogućila da se uzdignete, da dopunite teoretska znanja i vi ste dužni da pokažete za šta ste sposobni, da potpuno opravdate poverenje koje vam je ukazano, da opravdate nade polagane u vas.

Moram još da vam napomenem da ćete u radu, sem onoga što sam već izneo, naići na niz prepreka materijalnog karaktera. Moram unapred da vam kažem da u predstojećoj godini još ne možemo računati sa nekim osetnim poboljšanjem materijalnog stanja Crvene armije u celini i, posebno, njenog starešinskog i političkog kadra. Nadali smo se boljem, ali otkad se uvidelo da je nerodica pogodila niz gubernija u našem Sovjetskom Savezu i da to znači težak udar našoj državnoj ekonomici, nade na znatno poboljšanje materijalnog stanja su se dosta umanjile. To pred nas stavlja veoma težak i odgovoran zadatak — naprezanjem volje, ulaganjem celokupne energije i ne samo zadržati se na sa-

danjem nivou, nego učiniti krupan i ozbiljan korak napred. Objektivni uslovi za to nesumnjivo postoje. Što se tiče subjektivnih uslova, mislim da se ne varam ako kažem da u vama radničko-seljačka država ima grupu graditelja koji neće pokleknuti ni pred kakvim teškoćama i lišavanjima i koji će časno ispuniti nade koje se u vas polažu.

Hteo bih da se zadržim još na dva momenta u vašem budućem radu.

Kao što znate, mi smo čvrsto odlučili da pređemo na princip takozvanog jednostarešinstva. Instituciju komesara, koju smo stvorili u revolucionarnoj borbi i koja je bila zaista moćno oružje u rukama proleterske države da bi Crvena armija izvršavala postavljene borbene zadatke — smatrali smo privremenom. Smatrali smo da, kad se stvore uslovi da komandne dužnosti preuzmu ljudi poreklom iz radničko-selajčke sredine i sa njom tesno povezani, koji će biti sposobni ne samo za tehničke nego i političke rukovodioce, ta institucija, koja je ogromno i neocenjivo doprinela, treba da odumre.

Na žalost, ovi uslovi se nisu stvarali tako brzo kako smo želeli. Ima za to mnogo razloga, ali u celini ovaj zadatak stoji pred nama. Njega treba stalno izvršavati u procesu daljeg rada. Zbog toga što se kod nas u poslednje vreme mnogo govorilo o jednostarešinstvu, Revolucionarni vojni sovjet smatra potrebnim da vam kaže da se princip jednostarešinstva priznaje kao osnovni u našoj unutrašnjoj vojnoj politici. Revolucionarni vojni sovjet smatra svojom dužnošću da ga bez kolebanja sprovede u život, ukoliko za to budu postojali uslovi.

Sad zavisi od vas, koji ste dovoljno praktično i teoretski obrazovani i politički uzdignuti, da se ovaj princip sprovodi brže nego do sada. Svojim ličnim držanjem i radom i treba da dokažete da je to moguće u širem obimu. Zato se morate pre svega pridržavati ranije direktive Revolucionarnog vojnog sovjeta koja se, na žalost, ne ostvaruje potpuno. Mislim na uvođenje celog starešinskog sastava, partijaca i vanpartijaca, pored političkih radnika, u naš armijski partijski i opštepartijski rad. Ako pored tehničkih funkcija — komandantskih dužnosti — ne zapostavljate i ovaj zadatak, tako ćete najbolje doprineti sprovođenju jednostarešinstva koje je Revolucionarni vojni sovjet pihvatio i odobrio.

Drugo pitanje na koje sam hteo da vam obratim pažnju je odnos između starešina partijaca i vanpartijaca. Stvar je u tome što se u poslednje vreme, povodom unutrašnje reorganizacije u armiji i znatnih promena izvršenih u starešinskom kadru u centralnim organima i u jedinicama, kod izvesnog dela naših starešina vanpartijaca pojavilo shvatanje da su Revolucionarni vojni sovjet i naša država prihvatili sasvim drugu principijelnu politiku u odnosu na Crvenu armiju, naime, da su napustili saradnju sa stručnjacima vanpartijcima i da će ih svuda zameniti partijcima.

Međutim, onaj koji je iole sposoban da razume liniju koju su sprovodili i sprovode Revolucionarni vojni sovjet i Ruska komunistička partija, može jasno da shvati da to uopšte nije tačno. Na žalost, svi ne mogu u tome da se snađu, ne mogu da to jasno sagledaju. Zato smatram svojom dužnošću da izjavim da je, ako neko tako misli, to apsolutno netačno. Prirodno je što se u našoj državi, u kojoj se Komunistička par-

tija nalazi na pozicijama organizujuće idejne snage, na najodgovornijim položajima nalaze članovi partije. Ali partija nije sekta, nikad to nije bila niti će biti. Ona je aktivna zajednica ljudi koji najjasnije shvataju karakter zadataka radničke klase; koji su spremni da svoj um, svoje sposobnosti žrtvuju za stvar radničke klase, za učvršćenje revolucije, i koji se ne zaustavljaju ni pred kakvim preprekama na putu ka ciljevima radničke klase. Ali ova grupa, pored prava koja proističu iz takvog njenog karaktera, nosi i niz ogromnih obaveza — koje objektivno onemogućuju čak i znatnom delu radničke klase da stupi u redove partije. To nikako ne isključuje potrebu najtešnje saradnje s tim socijalnim grupama koje mogu koristiti u izgradnji socijalizma, i članovi partije ne bi opravdali sebe ako bi ma i za trenutak pomislili da bi zadatak stvaranja prave socijalističke republike, zadatak pravilnog rukovođenja trudbeničkim masama, mogli izvršiti oslanjajući se samo na sopstvene partijske snage. Ako bi neko tako mislio, samim tim prestao bi da bude komunista, jer komunista je pre svega marksista, a kao marksista on shvata da je takvo gledanje sektašenje koje ne odgovara marksističkom shvatanju naših zadataka.

Zadatak je svakog komuniste u redovima naše Crvene armije da oko cele mase vanpartijaca koja je bila, jeste i biće uvek mnogobrojnija od partijaca, stvori takvu atmosferu komunističkog uticaja, da vanpartijci najtešnje povežu svoj rad sa radom i sudbinom Komunističke partije. Tu ne može biti ni govora o nekim pregradama između partijaca i vanpartijaca koji žele pošteno da služe sovjetskoj vlasti. Sad mogu da kažem da naš budući starešinski sastav odozgo do dole ima pravo da nosi naziv crvenog starešinskog sastava radničko-seljačke Crvene armije. Ja ne priznajem nikakve izuzetke od ovog pravila i svako u vojsci, bez obzira na položaj i na to da li je partijac ili vanpartijac, ima puno pravo na poštovanje kako od strane saradnika i potčinjenih, tako i od radničko-seljačkih masa.

Eto, ovih smernica treba da se pridržavaju partijci vaše klase, dok su vanpartijci dužni da podrže takav organizujući uticaj partije stvaranjem atmosfere saradnje, bez obzira na to nisu pod stegom partije, već pod našom crvenom revolucionarnom zastavom, i da objedine pod njom svu Crvenu armiju u jedinstvenu, opštu moćnu silu.

Revolucionarni vojni sovjet računa s tim da će vaša generacija koja je najbolje i u svakom pogledu pripremljena za vojnu službu, opravdati ove naše nade i nade Komunističke partije.

To su te opšte napomene koje sam vam hteo izneti u času kada se opraštate od svoje »alma mater«, pred izlazak na široki put samostalne stvaralačke aktivnosti u redovima Crvene armije.

Imajte na umu još i to da je međunarodna situacija ovih dana takva da nam uvek može nametnuti nove zadatke, šire od naših običnih, svakodnevnih. Ono što se pred našim očima dešava u nizu balkanskih zemalja,[121] obrt koji dobijaju razgovori između najjačih imperijalističkih država Evrope — sve to sasvim jasno ukazuje na mogućnost da Evropa postane arena najjačih potresa. Naravno, nije neizbežno da se sve to dogodi u najbližoj budućnosti, ali jasno je da istorija kreće u tom pravcu. Bilo bi pogrešno i to da se zatvaramo u uske okvire svakodnev-

nog rada, već treba da se uzdižemo iznad njega i ne zaboravimo da će možda uskoro nastupiti momenat kad ćemo sva svoja dostignuća u svakodnevnom radu proveravati na bojištu.

Vi, crveni generalštapci, jezgro naše Crvene armije, morate naročito voditi o tome računa i svu svoju volju i energiju usmeravati na jačanje rada dole, kako bi i pored ograničenih sredstava kojima raspolažemo, Crvena armija ipak čvrsto stala na svoje noge, da izoštrimo svoje oružje i učinimo ga ubojitim. Smatram da je svaki od nas u stanju da izvrši svoj deo zadatka i da potpuno opravda nade Revolucionarnog vojnog sovjeta. Ovim završavam svoj pozdarv vama.

FRONT I POZADINA U BUDUĆEM RATU

Glavni i najvažniji zaključak iz iskustva minulog imperijalističkog rata 1914—1918. god. jeste revizija pitanja o ulozi i značaju pozadine u opštem toku ratnih operacija.

Tvrdnja koja glasi da »će se ishod rata rešavati ne samo neposredno na bojnom polju, nego i na linijama na kojima stoje građanske snage zemlje« postala je sada opštepoznat aksiom. Iskustvo rata pokazalo je da je ostvarenje ciljeva rata, u savremenim uslovima, postalo mnogo složeniji posao nego što je to bilo ranije. Savremene armije raspolažu kolosalnom vitalnošću. Ova vitalnost u celini je povezana s opštim stanjem zemlje. Čak ni potpuna pobeda nad neprijateljskom armijom, postignuta određenog momenta, još ne obezbeđuje konačnu pobedu, ukoliko razbijene jedinice imaju za sobom ekonomski i moralno snažnu pozadinu. Ako ima dosta vremena i prostora, koji omogućuju novu mobilizaciju ljudskih i materijalnih izvora, potrebnih za obnovu bojne sposobnosti armije, ona može lako da ponovo uspostavi front i da povede daljnju borbu s izgledom na uspeh.

S druge strane, teškoće oko obezbeđenja mobilizacione gotovosti armije porasle su u neverovatnim razmerama. Sredstva koja su za to potrebna traže ne stotine miliona, već milijarde rubalja. Takve cifre, razume se, ne može da izdrži nikakav budžet, čak ni najbogatije zemlje.

Konačno, u istom pravcu deluje i brzi napredak savremene ratne tehnike. Ono što se danas smatra za nasavršenije, sutra je već zastarelo i ne obezbeđuje uspeh. Otuda — necelishodnost i direktna opasnost od kolosalnih finansijskih utrošaka na pripremu mobilizacionih rezervi. Težište se prenosi na odgovarajuću organizaciju industrije i uopšte celokupne privrede zemlje.

Iz izloženog proističe neizbežnost proveravanja i samih principa strategije. Kad se sukobe prvoklasni protivnici, odluka se ne može postići jednim udarom. Rat će poprimiti karakter dugotrajne i žestoke borbe koja stavlja na probu sve ekonomske i političke oslonce zaraćenih zemalja. Izražavajući se jezikom strategije, ovo znači prelaz sa strategije munjevitih, odlučnih udaraca na strategiju iscrpljivanja.[122]

Ovaj zaključak, uglavnom pravilan, treba dopuniti popravkom koja proističe iz klasnog karaktera budućih ratova.

Suština ove popravke sastoji se u tome da, pri dubokom zaoštravanju klasnih suprotnosti, moralna izdržljivost zemlje koja ratuje može da se pokaže vrlo slaba i da ne izdrži dejstva prvoga ozbiljnog vojničkog udara. U tom pogledu biće naročito karakterističan položaj zaraćenih zemalja suprotnog tipa klasnog uređenja. Na primer, sukob bilo koje buržoaske zemlje s našim Sovjetskim Savezom. Očigledno je da bi, kao rezultat silnog vojničkog udara s naše strane, mogle da se razvežu ruke stihije klasnog proleterskog pokreta u neprijateljskoj zemlji, moglo bi postati mogućim da radnička klasa osvoji vlast, što bi značilo automatsko prekidanje rata.

Nema sumnje da se ovakvo rezonovanje može primeniti i na nas, ukoliko bi unutrašnji neprijatelji radničko-seljačke države mogli da podignu glavu. Ovim se objašnjava, između ostalog, činjenica da se ostaci stare oružane bele garde (vrangelovci) i ostali još i sada koriste izvesnim pokroviteljstvom vlada buržoaskih zemalja.[123]

Prema tome, iz napred izloženih razmišljanja za nas niukoliko ne proističe potreba da se apsolutno odričemo strategije munjevitih udara (ovu strategiju — da spomenemo — ne odbacuju ni buržoaske države). Naprotiv, ukoliko u zemlji neprijatelja bude jače zaoštravanje klasnih suprotnosti, utoliko ima više šanse i razloga za uspeh i korisnost baš ove strategije. Međutim, uza sve to, nužnost pripremanja za dugotrajni i uporan rat za nas uvek zadržava obaveznu snagu. Ukoliko se radi o sukobu dva različita sveta, ovo znači sukob ne na život, nego na smrt. Radničko-seljačka republika ima mnogo neprijatelja, i zato će borba u svakom slučaju biti dugotrajna.

Zbog toga, u naše dane veza fronta s pozadinom treba da postane mnogo tešnja, neposrednija i odlučujuća. Život i rad fronta u svakom momentu određuju rad i stanje pozadine. U tom smislu se težište vođenja rata premestilo s fronta nazad — u pozadinu.

U tom pravcu deluje i drugi momenat, vezan s razvojem ratne tehnike i usavršavanjem sredstava za uništavanje. Pretvaranje avijacije u odlučujući rod oružja, usavršavanje hemijskih sredstava za rat, eventualno korišćenje infekcioznih mikroba[124] itd. itd. — sve ovo, u stvari, vrši prevrat u pojmovima »front« i »pozadina« u starom smislu ovih reči.

Front u smislu rejona koji je neposredno zahvaćen ratnim dejstvima gubi karakter ranije žive barijere, koja je neprijatelju pregrađivala pristup u »pozadinu«. Ako ne potpuno, ono u svakom slučaju, velikim svojim delom (u zavisnosti, uglavnom, od prostranstva teritorije neke zemlje) pozadina se sada sjedinjuje sa frontom. Otuda proističu novi zadaci i nove metode pripremanja odbrane zemlje i, posebno, nova uloga same pozadine kao direktnog učesnika u samoj borbi. Čim neposredni teret vođenja rata pada na ceo narod, na čitavu zemlju, čim pozadina dobija takav značaj u opštem toku ratnih operacija, prirodno je da na prvo mesto dolazi zadatak njenog svestranog i planskog pripremanja još za vreme mira.

Cilj ovog pripremanja treba da bude, prvo, neprekidno snabdevanje fronta svim onim što je potrebno za vođenje ratnih operacija; drugo, obezbeđenje pozadine svim onim što je potrebno da se njena radna energija i moralna stabilnost održi na potrebnoj visini. Tako se postavlja

ovaj zadatak u svim savremenim državama sveta koje teže da ga praktično reše.

Za nas ovaj problem — problem organizovanja sovjetske države za slučaj rata — ima izuzetno značenje. Ogromnost naše teritorije, relativno retka naseljenost, nedovoljna železnička mreža, slabo razvijena industrija, opšta tehnička zaostalost, itd. — sve ovo stavlja nas, u poređenju sa eventualnim neprijateljem, u vrlo nezgodan položaj u pogledu mobilizacione spremnosti.

Sredstvo za obezbeđenje planskog sprovođenja mobilizacije zemlje trebalo bi da bude naša stajaća armija. Ali, u tom pogledu, niko u našem Savezu ne treba da ima nikakvih iluzija. U želji da olakšamo stanovništvu vojni teret, mi smo došli do krajnjih granica. U 1924. god. mi smo smanjili armiju za još pedeset hiljada ljudi i, na taj način, umesto ranijih 610.000, ostalo nam je svega 560.000 ljudi. A pošto veliki deo ovoga broja otpada na pozadinski aparat, na razne »pomoćne službe«, to delu stvarno borbenih elemenata armije ostaje još manja cifra. Kad stvar tako stoji, jasno je da stajaće armije u pravom smislu ove reči, tj. dovoljno raspoložive oružane snage, spremne da dočekaju neprijateljske udarce, mi i nemamo. Mi imamo samo kadrove, samo kičmu buduće armije, pa i ta nije dovoljno jaka.

Otuda — hitni, akutni i neodložni zadatak: pojačati opšti rad na pripremanju zemlje za odbranu; organizovati zemlju još u vreme mira tako da može brzo, lako i bezbolno preći na ratni kolosek. Put ka ovome jeste u sprovođenju čvrstog kursa na vojnizaciji celokupnog građanskog aparata još u vreme mira. Šta to treba da znači — odmah ćemo videti.

Zadatak pripremanja zemlje za odbranu, u sadašnjim prilikama, ne može nikako da ostane u okviru raspoloživih mogućnosti armije i samog vojnog sektora. Ovaj zadatak treba da postane stvar cele zemlje, celokupnog sovjetskog aparata. Stvar može izgledati — na prvi pogled — neostvariva. To je netačno. Ima tu, zaista, vrlo velikih teškoća, ali baš po karakteru naše državne vlasti mi ćemo ih lakše savladati nego iko drugi.

Evo nekoliko primera koji pokazuju onaj pravac kojim sada treba da se kreće naš rad.

Pripremanje komandnog sastava. Do sada je to ležalo isključivo na vojnom sektoru. Za tu svrhu postoji čitava mreža vojnih i naučnih zavoda svih mogućih tipova, specijalnosti i rangova. Zadovaljava li taj sistem? Teško. Prvo, vrlo skupo nas staje; drugo, spremljenih za ratne potrebe (komandni sastav, rezerve) svejedno nema dovoljno.

Može li se ovaj zadatak rešiti drukčije? Nesumnjivo, može. Živi primer za to je Amerika, u kojoj pripremanje rezervnih oficira potpuno leži na sektoru druga Lunačarskog.[125] O tom, kako je ova stvar postavljena i kakve rezultate daje možemo naći podatke u časopisu »Rat i mir«. gde čitamo:

»Usled svoje demokratičnosti i jeftinoće u Americi je postigao vrlo veliki razvitak način popune oficira organizovane rezerve (trupe drugog poziva, koje u mirno vreme ne postoje. M. F.) iz sastava omladine i učenika viših škola. Sada se u 123 viša školska zavoda Sjedinjenih Država vrši vojna obuka volonter-studenata; oni sačinjavaju »školski korpus rezervnih oficira«, koji dostaže do 60 hiljada ljudi.

Sama vojna priprema na univerzitetima postavljena je tako da ona studentima donosi korist, razonodu, fizičko i sportsko usavršavanje, da izaziva takmičenje i interesovanje. Zatim, svršavanje vojnog kursa smatra se kao naročita zasluga i povlači izvesna preimućstva (nagrade, materijalnu pomoć i dr.). Najzad, proučavanje vojnih nauka postavljeno je uzorno i primamljivo. Raspodela specijalnosti izvršena je saglasno specijalnosti univerziteta ili fakulteta: na primer, studenti tehničkog fakulteta spremaju se za službu u brdskoj artiljeriji, itd. Svaki univerzitet ili koledž deli se na izvestan broj grupa po rodovima vojske ili specijalnostima, zavisno od specijalnosti fakulteta i broja upisanih studenata. Sve grupe zajedno čine »vojni fakultet« školskog zavoda. Na čelu fakulteta nalazi se oficir, profesor vojnih nauka, kome stoji na raspolaganju lektor vojnih nauka, a isto tako i trupni oficiri i podoficiri.

Rektor univerziteta određuje izvestan broj časova sedmično za držanje kursa vojnih nauka i odvaja potreban broj prostorija za smeštanje materijalnog dela (oruđa, traktora, pušaka i dr.) što pripada vojnom fakultetu.«

Uopšte sav rad Komesarijata narodne prosvete treba da bude postavljen tako da se potpuno uzimaju u obzir i zadovoljavaju potrebe odbrane. Potrebna je vojnizacija toga rada na svim stupnjevima i u svim organima.

Možda će se kod izvesnog dela prosvetnih radnika pojaviti strah pred tim »militarizmom«. A to će samo dokazivati da kod njih ima malograđansko-sentimentalnih raspoloženja i potpunog neshvatanja suštine i karaktera zadataka koji stoje pred Republikom radnika i seljaka. Duboka principijelna protivurečnost koja postoji između prirode Sovjetskog Saveza i ostalog buržoasko-kapitalističkog sveta moraće, ranije ili docnije, da dobije izraz otvorenog odlučnog sukoba. Činjenice savremenog međunarodnog života jesu jasan dokaz za to. Ne može se sigurno reći da će se, iz protivsovjetskog bloka,[126] koji sada organizuje Engleska, u najbližoj budućnosti pojaviti nova intervencija. Ali se može i mora potpuno sigurno tvrditi da je takav sukob uopšte neizbežan. Inicijativa napada neće pripasti nama. Ukoliko se stvar tiče nas, mogli bismo spokojno da sačekamo rezultate jedino naših kulturno-ekonomskih uspeha. Pre ili posle, to bi neizbežno dovelo do pobede socijalističkih ideala i u drugim zemljama. Ali, teško da će nam naši neprijatelji dati mogućnost za mirnu socijalističku izgradnju, koja ugrožava samo postojanje kapitalizma. I zato je naš zadatak — spremati se čvrsto, dosledno i neodstupno za tu borbu, pripremati uslove naše pobede.

Najvažniji od tih uslova jeste rad narodnih komesarijata prosvete saveznih republika, postavljen i usmeren na odgovarajući način. Armija treba da dobije kao plod ovoga rada kulturnog, pismenog i politički vaspitanog vojnika-građanina. Kada to bude postignuto, onda će unapred biti rešeno i 9/10 ishoda bilo koga budućeg sukoba. Svaki sadašnji uspeh u ovom pravcu beskrajno će olakšati sav rad u vreme samoga rata. Kao konkretni program za sledeću godinu treba da bude postavljen zadatak likvidiranja nepismenosti regrutskog kontingenta. Do sada se ovaj zadatak morao rešavati u armiji, što je vezano sa ogromnom štetom po ostale zadatke. Narodni komesarijat prosvete može i mora da ga reši do momenta pozivanja.

Drugi najbliži zadatak treba da se sastoji u tome da se u program osnovnih i srednjih škola uvrsti minimalni kurs vojnih znanja i vojnog vaspitanja. Ovo je naročito važno za selo, koje daje glavnu masu oružane snage. Sada ovaj kontingent, usled svoje male kulture, a ponekad i potpune nepismenosti, ne predstavlja naročito dobar borbeni materijal u uslovima savremene borbe. Ove nedostatke treba otkloniti odgovarajućim postavljanjem vaspitnog rada, počev od školske klupe. U tom pogledu uloga naših nastavnika neizmerna je. Sa nešto više napora oni mogu da učine kolosalnu uslugu stvari odbrane zemlje.

Drugi primer — *komora*. Mobiliziranoj armiji ona će biti veoma potrebna. Najčistija je iluzija misliti na spremanje mobilizacijskih rezervi samo na račun vojnog budžeta, jer njegova vrela ne dostižu ni za podmirenje tekućih neodložnih potreba. Pa i sam sistem spremanja takve mobilizacijske rezerve, zbog svoje skupoće, krajnje je nepraktičan. Ali, ako bi naši ekonomski organi — umesto neostvarivog zadatka gomilanja takvih rezervi — postavili sebi za cilj da se izrade i kod seljaštva uvedu u široku upotrebu vozila koja bi, zadovoljavajući potpuno ekonomske potrebe stanovništva, u isto vreme bila pogodna i za vojničke svrhe — potrebe mobilizacije mogle bi se potpuno zadovoljiti. Uvođenje sistema mera za podsticanje i obilna podrška ovog poduhvata od strane armije, nesumnjivo bi obezbedili uspeh stvari.

Još jedan primer. Kod nas počinje da se razvija *proizvodnja traktora*. Kao što je poznato, na budućim bojištima traktor treba da odigra vrlo krupnu ulogu. Uza sve već poznate »tenkove« gusenični traktor ima široku primenu i u drugim područjima vojnog dela. Tako, na primer, u nizu zemalja preduzima se prevođenje artiljerije sa konjske vuče na traktorsku. Misliti na spremanje čitave ove tehnike u mirno vreme — isključivo za potrebe armije — bilo bi prazno zanošenje. Ali postići to da traktori koji služe za mirnodopske svrhe u isto vreme zadovoljavaju i određene minimalne vojne zahteve — stvar je potpuno ostvarljiva i nužna.

Naročito važnu ulogu u toku ratnih dejstava igraju sredstva veze i transporta. U suštini celokupan mobilizacijsko-pripremni rad u ovoj oblasti leži izvan sfere delovanja vojnog sektora. Obezbediti armiju ratnog vremena mobilizacionim rezervama opreme veze i transporta na račun državnog budžeta jeste utopija, i to štetna utopija.

Sve ovo treba da bude pripremljeno u procesu normalnog mirnodopskog rada nadležnih narkomata. Rad već dobija potrebni zamah. Neke rezultate, naročito u pogledu veze, već smo postigli. U čitavom nizu grana proizvodnje mi se već oslobađamo zavisnosti od inostranstva. Potrebno je da još energičnije, još šire napredujemo tim putem. Nužno je da se organizaciono ustali i učvrsti još tešnja veza između navedenih komesarijata i nadležnih odeljenja i uprava vojnog sektora. Ovi poslednji treba da postanu mobilizaciono-instruktorski štabovi u pogledu prvih.

Ovakva »vojnizacija« potpuno je ostvarljiva, ali uz dva obavezna uslova: prvo, da pozadina — a pre svega građanski aparat — jasno upozna svoju ulogu u budućem ratu i potrebu da se na vreme za nju spremi i, drugo, da se uspostavi živa neposredna veza vojnog aparata sa građanskim aparatom. Ova se veza mora učvrstiti organizaciono — putem ulaženja predstavnika armije u odgovarajuće građanske organe i ustanove, analogno specijalnosti prvih.

Naročito važna uloga u tom pogledu pripada našim ekonomima. Oni treba da misle na to da će rat izazvati mobilizaciju »svih ekonomskih izvora zemlje, industrijskih, poljopirvrednih i finansijskih, koje mora organizovati, koordinirati i voditi ona ista strategija koja upravlja i operacijama čisto borbenih snaga.«[127]

Rukovodioci naših trustova i kombinata, direktori naših radionica i fabrika u celokupnom svom mirnodopskom radu treba da polaze od ovih perspektiva. Kod svakog novog posla — ekonomskog, kulturnog i dr. — mora se uvek postaviti pitanje: a u kakvoj će vezi rezultati ovog posla biti sa stvari obezbeđenja odbrane zemlje? Zar nema mogućnosti da se, bez uštrba za mirnodopske potrebe, uradi tako da se ovde obezbede i postignu i izvesni vojni zadaci?

S druge strane, naši vojni ekonomi treba da pregledaju obrasce predmeta za snabdevanje koji su sada usvojeni za armiju u mirno doba, a, naročito, u ratno. Treba težiti za tim da se maksimalno iskoriste obrasci koji se nalaze u širokoj mirnodopskoj upotrebi i, prema tome, čija se masovna proizvodnja već vrši. Ovde se može i treba odstupiti od svih detalja koji nemaju odlučnog značenja za stvar. Mogućnost da se oni masovno dobijaju za vreme rata bez ikakvih dopunskih napora i gubitaka potpuno iskupljuje drugostepene nedostatke.

Razumljivo je da se ne sme tražiti od svih naših ekonoma da budu tako spremni i da toliko poznaju vojnu veštinu da mogu automatski obezbediti ispunjenje ovih zahteva. Pomoć u tom, pre svega, — zadatak je vojnog sektora. Vojni sektor treba pomoću aparata određenih organizacionih formi rada, a i posredstvom raznih društvenih organizacija (Društvo prijatelja vazdušne flote, Dobrohim, VND, itd.) da vrši uticaj na karakter i pravac rada ekonomskih organa.

Konačno, *pitanje o mobilizaciji industrije i uopšte ekonomije zemlje.* Iskustvo imperijalističkog rata dalo je u tom pogledu bogat materijal. Naš građanski rat, sa svoje strane, doprineo je niz najdragocenijih podataka koji proističu iz naročite strukture naše države. Za žaljenje je što je ovo naše iskustvo veoma malo osvetljeno u našoj posleratnoj literaturi. Rad naših organa snabdevanja — Čusosnabarma[128] i Oprodkomarma,[129] uz veliko njihovo istorijsko značenje, ima i ogroman praktični interes.

Dvostruka važnost sistematske, planske i brižljive razrade i pripreme pitanja industrijske mobilizacije jasna je svima. Međutim, treba konstatovati da smo do sada u tom pogledu uradili vrlo malo. Rad treba postaviti tako kako se on postavlja u generalštabovima u pogledu čisto borbenih elemenata rata. Mora se sastaviti isti takav operativni plan proširenja ekonomije zemlje u vreme rata kakav izgrađujemo i za trupe. U tom planu moraju biti tačno uračunate i sve naše potrebe i svi naši izvori. Treba da bude obezbeđeno pravilno i neprekidno snabdevanje i fronta i pozadine. Ovaj posao je neverovatno složen, ali on je nužan i ostvarljiv. Treba primetiti da je ostvarenje ovoga kod nas vanredno olakšano time što glavne grane naše industrije nose državni karakter. U tome je naše ogromno preimućstvo pred buržoaskim zemljama, i bilo bi neoprostivo kad ne bi umeli da iskoristimo ovo preimućstvo onako kako treba.

Radova, posvećenih razradi ove najvažnije teme, kod nas gotovo uopšte i nema. No sa tim ne treba dalje nastavljati. Moramo poželeti da

razrada ovih pitanja zauzme dostojno mesto u našoj vojnoj i građanskoj štampi. Ovo je, u prvom redu, stvar naših snabdevača. Njima bih hteo još jednom i još jednom da napomenem da što pre i što radikalnije raskrstite s ostacima pogleda epohe koja je iščezla u večnost. Zadatak snabdevača nije samo da raspodele jedinicama gotovo: to je stvar vrlo jednostavna, samo kad bi bilo šta da se deli. Težište njihova rada je — u pripremanju. Pripremanje je u rukama građanskih i državnih organa. Preuzeti sve ovo jednostavno i direktno u svoje ruke — to je utopija. Treba, prema tome, nekako drukčije prići stvari, tako da se ne bude samo u toku svega što se »tamo« radi, nego i da se utiče na karakter same proizvodnje, polazeći od potreba odbrane. Pri tome snabdevanje mora imati u vidu ne samo zadovoljavanje tekućih potreba armije, već i u istom tolikom stepenu — njeno obezbeđenje mobilizacionim rezervama. U pogledu pripremanja poslednjih potreba treba dobro shvatiti onu istinu da centar naše pažnje treba da bude prenesen na određeno organizovanje odgovarajućih oblasti industrije. Naši snabdevački organi treba da postave sebi neodstupni zadatak obezbeđenja organske, uzajamne veze sa celokupnim industrijskim svetom zemlje, kao i vezu sa naučno-tehničkim svetom. Ova veza ne treba da bude ograničena samo na centralne organe — ona se mora provesti i sve do dole. Ovde isključivo važna uloga pada u deo našim teritorijalnim jedinicama. One treba, pre svega, ne čekajući na podsticanje odozgo, da se čvrsto povežu s mesnim aparatom, uporno sprovodeći napred označenu liniju.

Svaki produktivni rad može se zamisliti samo ako postoji odgovarajuća organizacija, načini rada, umešnost i metod. Rad takvog ogromnog razmera koji sam gore šematski nabacio zahteva ovo u pojačanoj meri. Mi nismo naročito bogati u dobrim organizatorima. Celokupna praksa našeg rada ima na hiljade svih mogućih nedostataka. Pri tome mnogo toga nije niukoliko rezultat neumešnosti, nego prosto nemarnosti, aljkavosti i odsustva sistematičnosti. Otud naši slabi uspesi u mnogim oblastima, bez obzira na kolosalne mogućnosti. Ostvarenje napred izloženog programa neizmerno je olakšano državnim karakterom osnovnih elemenata naše ekonomije. Bio bi vapijući greh kad mi, raspolažući takvim mogućnostima, ne bismo umeli da stvar odbrane Sovjetskog Saveza postavimo na potrebnu visinu. Glavni uslov je samo da bude dobre volje, kako na strani građanskih radnika, tako i radnika vojnog sektora, a zatim — planski, sistematski, uporni rad.

Samo ako se tako priđe stvari, delo mobilizacije zemlje za potrebe odbrane biće i kod nas organizovano kako valja.

*

Značenje »pozadine«, tj. pripremanja celokupnog ekonomskog i državnog aparata zemlje, postaviće najozbiljnije zadatke pred radnike građanskih ustanova — u smislu vođenja računa o potrebama budućeg rata i prilagođavanja proizvodnje njegovim zahtevima — i pred radnike vojnog sektora u pogledu uspostavljanja najtešnje veze sa odgovarajućim građanskim ustanovama. Ujedno, ova isključivo važna uloga pozadine ni u kom slučaju ne umanjuje, nego naprotiv mnogo puta povećava zadatke i brige stalnih armijskih kadrova.

Problem vaspitanja i obuke milionskih rezervi pri sve većoj složenosti vojne veštine i relativno kratkom roku službe; problem najbolje organizacije trupa uz sadašnje stanje tehnike i naše realne tehničke mogućnosti; zadatak svakodnevnog proveravanja i istrajnog usavršavanja osnova vojne veštine iz perspektive budućeg masovnog rata, konačno, utvrđivanje u Crvenoj armiji stalnog toka jasnog, sistematskog i pouzdanog rada i najsitnijeg šrafića — sve te zadatke ima da reši niko drugi do sama Crvena armija radi toga da bi buduća mobilizacija pružila mogućnost da se uz najmanji gubitak energije izgradi moćna, za rat osposobljena armija.

Eto zašto na stalnom kadru Crvene armije — pre svega, dakako, na komandnom, političkom, administrativno-ekonomskom sastavu — leži naročito velika odgovornost. Svaki sada postojeći delić Crvene armije u slučaju rata ima dosta značajan množilac, koji će, kad se pokrene u dejstvo, mnogo puta uveličati njezine vrednosti, ali i nedostatke. Ovo treba da ima u vidu starešinski sastav Crvene armije pa da radi svesrdno, stvaralački, jer od njegovog rada u vrlo, vrlo velikoj meri zavisi naša pobeda, pobeda međunarodnog proletarijata u našem budućem sukobu s kapitalom.

POTREBNI SU NAM KONJI!

(O PETOGODIŠNJICI I KONJIČKE ARMIJE)

Teško da bi se našao tako zabačeni kutak Sovjetskog Saveza kamo nije dopro glas o podvizima ove najslavnije od slavnih jedinica Crvene armije.

Njeno oružje igralo je odlučnu ulogu u mnogim najvažnijim kampanjama iz vremena građanskog rata. Denjikin, beli Poljaci, Vrangel, Mahno — dosta je samo ovo nekoliko imena pa da se oceni uloga 1. konjičke armije u istoriji naših revolucionarnih ratova. Na žalost, mi još nemamo napisanu iscrpnu istoriju 1. konjičke. To je velika šteta: u našoj armiji nema drugih jedinica koje bi u sebi tako potpuno, tako jasno i duboko odrazile čitav karakter građanskog rata, karakter celokupne Crvene armije — sa njenim prednostima i nedostacima.

Za to nije uzalud ime 1. konjičke tako popularno u najširim radničko-seljačkim redovima.

Istorija 1. konjičke vanredno je interesantna i u čisto vojnom pogledu.

Njene operacije ući će zauvek u istoriju konjice kao sjajne stranice. Ove operacije su predmet proučavanja ne samo kod nas. Njima se posvećuje mnogo pažnje i sa one strane granice. Uloga koju je odigrala konjica, a, posebno, 1. konjička u toku našeg građanskog rata, pokazala je da je još rano sahranjivati ovaj rod oružja kao samostalnu snagu. Niz istaknutih inostranih vojnih autoriteta prekinuli su sa ocenjivanjem konjice kao roda oružja koji izumire. Protivno takvoj oceni, koja je došla do izražaja u uputstvima i ustavima koji su se pojavili neposredno posle imperijalističkog rata mi sve češće slušamo glasove koji zahtevaju da se uspostavi značaj konjice kao samostalne snage na budućim bojištima.

Tako, na primer, nedavno smo u francuskom vojnom dnevniku »La France militaire« od 25. oktobra 1924. god. u jednom članku, posvećenom upravo analizi akcije 1. konjičke u poljskom ratu, čitali:

»Iz navedenog jasno izlazi koliko je ogromnu ulogu odigrala Konjička armija. Međutim, rezultati koje je postigla nisu još sve što je ona mogla uraditi uz izvesne uslove...«

I dalje:

»Nisu bili retki slučajevi borbe hladnim oružjem u konjičkom stroju. Kada su uspevali, oni su davali rezultate, nesrazmerno velike u odnosu na broj snaga uvedenih u boj, što jasno govori o značenju ovog načina akcije protiv demoralisanog ili iznenađenog neprijatelja«.

Što se tiče naše Crvene armije, takva ocena konjice i njezine buduće uloge kod nas je čvrsto i nepokolebljivo ukorenjena. Nema ni najmanje sumnje da će u budućem ratu — dabome ne računajući tu »budućnost« na decenije — u uslovima naših ratišta Crvenoj konjici pripadati počasna i vidna uloga.

Neka se razvija i jača naša Crvena konjica! Neka se tradicije slavne Konjičke armije upiju u telo i krv svih naraštaja!

Dakle, još je rano sahranjivati konjicu. Naprotiv, treba razmisliti i poraditi na njezinom daljem jačanju. A tu je prvo — konj. Na žalost, u tom pogledu kod nas stvar stoji vrlo, vrlo nepovoljno. Do svetskog rata Rusija je bila čuvena po svojim rezervama konja. Sovjetski Savez dobio je u nasledstvo samo bedne ostatke tih bogatstava. Broj ergela smanjio se katastrofalno. A rad u njima je daleko od usavršenosti. Broj punokrvnih grla, koja su se nekad računala na stotine hiljada, sad se svodi na nekoliko stotina. A što je najgore, proces obnavljanja ove grane ekonomije vrši se previše sporo. Ovo se ne sme dalje trpeti. Tempo rada treba ubrzati. Ne treba se zavaravati mislima da ćemo u skoroj budućnosti uspeti da sednemo na »mehaničkog konja«. Bilo bi to prekrasno. »Puž ide, ali kada će stići?« Neće brzo, neće tako brzo traktor istisnuti seljačkog konjića. A tačno toliko je od nas daleko čas kada ćemo u armiji umesto na konja, sesti na traktor, automobil i motocikl. Svaki rat najbližeg perioda zasnivaće se u tom pogledu, uglavnom, na starim, okušanim sredstvima. Zato bi najlepši dar Crvenoj armiji u celini, najbolje proslavljanje godišnjice slavne Konjičke armije bilo prihvatanje i provođenje u život parole: »Potrebni su nam konji«!

ŠESTOGODIŠNJICA VOJNE AKADEMIJE

GOVOR NA SVECANOJ SEDNICI VOJNE AKADEMIJE 7. NOVEMBRA 1924. GOD

MI NISMO KASTA, NEGO DEO SOVJETSKOG ORGANIZMA

Drugovi, naša današnja sednica posvećena je proslavi šeste godišnjice naše Vojne akademije. Ovaj događaj nije poslednji u nizu drugih fakata koji svedoče o osiguranju pobeda Oktobra i o opštem učvršćivanju sovjetske državnosti.

U svim državama koje su utemeljene na socijalnoj nejednakosti i koje razdiru unutrašnje klasne suprotnosti ishod klasne borbe uvek se rešavao i rešava se, na kraju krajeva, oružanom silom. Zato su vladajuće klase svih vremena i naroda uvek posvećivale naročitu pažnju toj sili i, specijalno, vrlo istrajno išle za tim da rukovođenje njome bude u celini i potpuno u njihovim rukama. Pristup u ovu oblast društvene delatnosti, pristup vojnom zvanju, vojnoj veštini bio je narodnim masama zatvoren. Sam vojnički zanat zaogrtao se plaštom neke vrste tajanstvenosti i nepristupačnosti za shvatanje običnih pameti. Sve se ovo, dabome, radilo zato da se od vojne veštine, vojne nauke napravi neka vrsta »tabu«[130] za neprosvećenu »svetinu« i, na taj način, učvrsti gospodstvo eksploatatorskih grupa. Usled takvog postupka faktičko rukovođenje vojnim poslom i monopolom na vojno znanje pripadali su relativno vrlo ograničenoj grupi lica, koja je sačinjavala zatvorenu kastu. Tako je bilo ranije, tako je i sada u svim velikim buržoaskim zemljama.

Većina ovde prisutnih pamti organizaciju koju je predstavljao Generalštab stare carske armije. To je bila usko kastinska grupa, koja je brižljivo odabirana iz sredine plemstva i, blagodareći svojoj diplomi, pretendovala na to da rukovodi celokupnim vojnim poslom.

Oktobarska revolucija, uporedo sa čitavim nizom drugih stvari, nije izgubila iz vida ni ovu stranu našeg državnog života. Celo staro uređenje bilo je potpuno prevrnuto, i na njegovim razvalinama počeo se, korak po korak, podizati temelj novoga, sovjetskog vojnog života. Najkarakterističnija crta te zgrade koju smo sada podigli jeste najuža i najdublja veza rukovodećih vojnih vrhova sa celokupnom masom armije, a kroz nju — i sa celokupnim društvenim sovjetskim organizmom. Ova veza sa masama karakteristična je i za organizovanje rada unutar Vojne akademije — ustanove čija je namena pripremanje crvenog radničko-seljačkog štaba.

NAŠA JE AKADEMIJA — RADNIČKO-SELJAČKA

Uopšte u oblasti vojne izgradnje mi možemo da se pohvalimo ozbiljnim uspesima. Ovo se objašnjava ne, možda, nekim naročitim talentima, kao i zaslugama vojnih radnika, već time što je, u toku revolucije, objektivna situacija isticala u prvi plan vojne zadatke.

Ovim se objašnjava i to što sada radnička klasa i seljaštvo faktično drže u svojim rukama rukovođenje celokupnim vojnim delom u našem Sovjetskom Savezu. Radnička klasa i seljaštvo mogu smatrati sebe — u sadašnjem momentu — potpunim gospodarima i ove ustanove, koja je najviši centar vojnonaučnog života. Po sastavu slušalaca naša Vojna akademija je u punom smislu reči radničko-seljačka: 72% slušalaca pripada radničkoj klasi i seljaštvu, a ostali deo otpada na radnu inteligenciju.

Naši nastavnici predstavljaju cvet onoga što imamo u redovima armije. Ovde je u toku čitavog niza godina, u momentima očajnih građanskih borbi odabirano najbolje, od onoga što je ostalo u nasleđe od starog režima. Sve je to proveravano u vatri građanskog rata, proveravano u dugotrajnom kolektivnom radu i mi sad možemo reći da u sadašnjem svom profesorskom i predavačkom sastavu imamo u punom smislu reči radničko-seljački aparat.

STAREŠINA RKKA TREBA DA BUDE NE SAMO TEHNIČKI NEGO I DRUŠTVENI RADNIK

U oblasti svoga unutrašnjeg života i delatnosti, u svemu što je vezano s nastavnim planovima, metodama predavanja, programima i dr. mi smo poslednjih godina isto tako koraknuli daleko napred. Vojna akademija je potpuno usklađen organizam, koji je čvrsto stao na noge i zaslužuje počasno priznanje cele armije.

Ali, spominjući ove pozitivne činjenice, mi ne možemo reći da smo postigli sve zadatke koje postavljamo u pogledu našeg vojnonaučnog centra.

U čemu ja smatram da taj rad nije završen?

Prvo, u pogledu tehničke pripreme komandnog sastava koji izlazi iz zidova akademije. Mi moramo raditi, i vrlo mnogo raditi, da bismo postigli nivo na kome stoje, u tom pogledu, zapadnoevropske buržoaske akademije.

Ali pripremanje dobrog tehnika, specijaliste vojnog dela — samo je jedna strana zadatka. Nama treba starešina koji će biti ne samo tehnik nego i društveni radnik u najuzvišenijem značenju ove reči.

Situacija vojničkog rada u Sovjetskom Savezu duboko se razlikuje od uslova sa kojima je navikla da ima posla buržoaska vojna misao. Vojnički rad kod nas najuže je isprepleten s radom našega celokupnog građanskog aparata: sovjetima, sindikatima, kooperacijom, Partijom. Za razliku od buržoaskih armija, koje ispovedaju princip »armija je van politike«, mi svu snagu naše Crvene armije, svu njenu moć, gradimo upravo na široko i duboko razvijenom političko-prosvetnom i političko-vaspitnom radu. Dakle, u našoj izgradnji mnoge od buržoaskih metoda su potpuno neprimenljive. Treba samo da se setimo koliko se široko razvila kod nas praksa teritorijalno-milicijske izgradnje, pa da se uverimo koliko se razlikuju naši putevi izgradnje i kako visoke zadatke oni postavljaju starešini radničko-seljačke Crvene armije.

Naš starešina mora imati umešnost da rad vodi tako da masa u njemu vidi ne samo tehničkog rukovodioca nego i vaspitača.

PITANJE JEDNOSTAREŠINSTVA

Starešinski sastav naše armije nije jednorodan. Pre svega, on se deli na partijne i vanpartijne. Jedni i drugi su jednako čvrsto i snažno povezani s našom radničko-seljačkom državnošću. I jedni i drugi imaju pred sobom jednake perspektive u službi, a ipak je njihov položaj unutar armije i flote različit. Nedavno su u rezolucijama poslednjeg plenuma Revolucionarnog vojničkog sovjeta Saveza bile tačno i jasno označene perspektive dalje izgradnje Crvene armije, vezane s ulogom našeg komandnog sastava. Suština označene linije je u odlučnoj rešenosti da se postepeno pređe na ostvarenje principa jednostarešinstva. Ali ovaj princip, u zavisnosti od situacije, ostvarivaće se raznovrsno. U pogledu vanpartijnog starešine on će se svesti na koncentrisanje u njegovim rukama funkcija komandovanja, administrativnih i ekonomskih. A što se tiče funkcija po-

litičkog rukovodstva, one neće biti njegova dužnost već odgovarajućih organa partijskog i političkog rukovodstva. Jednostarešinstvo takve vrste, koje obezbeđuje punu mogućnost na liniji komandovanja i ekonomskoj, ipak je nepotpuno. I tek kada se ova funkcija bude nalazila u rukama jednog lica, mi ćemo imati potpuno i najpoželjnije ostvarenje sistema jednostarešinstva.

Hoće li to kod nas biti nekada u potpunosti — ne možemo da kažemo. Mi možemo i treba samo da kažemo da za viši komandni sastav, za one koji se spremaju za ulogu odgovornih rukovodilaca armije, samo od sebe nastaje zadatak — da se tesno povežu ne samo s našim državnim aparatom nego i s organizacijom koja rukovodi i ovim aparatom i čitavim našim životom, tj. sa našom Komunističkom radničkom partijom.

Verovatno, jednostarešinstvo u krajnjem smislu reči neće biti jako raširena pojava, pošto mi za ostvarenje ovih funkcija političkog i partijskog rukovodstva ističemo i isticaćemo najstrože zahteve. Ovim zahtevima neće moći da udovolji ne samo svaki iz vanpartijnog komandnog sastava nego ni svaki partijac. Eto, zašto će, u narednim godinama naše izgradnje, preovlađivati, verovatno, prvi od navedenih tipova našeg jednostarešinstva.

Ali uza sve to zadatak Vojne akademije, tj. centra koji stvara rukovodeće vrhove armije, treba da se sastoji u pripremanju komandanta i načelnika ne samo u prvom smislu koji sam naveo, nego i u drugom, a ja podvlačim — naročito u drugom. Mi ćemo morati da postavimo rad tako da celokupan sastav koji izlazi iz zidova Vojne akademije predstavlja tip starešine — društvenog radnika najviše kvalifikacije. U čitavoj vojnoj masi, bio on partijac ili vanpartijac, on treba, u svakom slučaju, da se najdublje i najozbiljnije upozna s metodama proučavanja društvenih pojava, a napose izučavanja vojnih stvari koje nam daje marksistička teorija i Lenjinovo učenje, koje dalje razvija Marksovo učenje. Ceo naš program i školski plan za ovu godinu i ubuduće sastavljaće se tako da se olakša rešavanje ovog zadatka, koji ja smatram jednim od glavnih.

MARKSISTIČKA METODA TREBA DA POSTANE RUKOVODEĆA U VOJNOJ NAUCI

U tom pogledu pred nama je gotovo nezapočeti rad. A rad se komplikuje time što mi ne raspolažemo marksistički pripremljenim kompletnim sastavom. Pripremanje toga sastava smatram da je naš naredni zadatak. Hteo bih da izrazim želju da se sledećih godina Vojna akademija u svim oblastima svoga rada pretvori u rasadnik vojnonaučnih znanja i da marksistička metoda postane metoda rukovođenja u svim oblastima vojnonaučnog znanja.

Potrebno je izučavanje, potrebna je duga praksa u primeni te metode, i tu se naši pogledi s nadom obraćaju mladoj generaciji vojnonaučnih radnika, koji se vaspitavaju u krilu Vojne akademije i u našim vojnonaučnim kružocima. Mi moramo staviti u dužnost mladih radnika brigu o tome da se njihovim naporima popuni ova praznina, po mogućnosti, u najkraćem roku.

Naša današnja svečanost, drugovi, pada ujedno sa vrlo ozbiljnim preokretom u međunarodnoj situaciji.

Nad sovjetskim horizontom ponovo počinju da se zgušnjavaju oblaci. Vi pratite štampu i vidite da se u buržoaskim zemljama sve jače i jače počinje ukorenjivati misao da u pogledu Sovjetskog Saveza, možda, treba ponovo revidirati liniju postupanja u smeru vraćanja na stare metode direktnog pritiska. Inicijator ove ideje je država s kojom smo nedavno zaključili specijalni ugovor o prijateljstvu i s kojom smo uredili dosta tesne ekonomske veze. Ja ovde imam u vidu Englesku.

Obrazovana na temelju poslednjih izbora, sadašnja engleska vlada konzervativaca savršeno oštro, određeno i grubo pravolinijski vodi politiku koja je otvoreno neprijateljska interesima Sovjetskog Saveza.

U prvim danima posle preuzimanja vlasti nova vlada raskida ugovor koji je zaključila prethodna vlada. Zatim nam šalje notu povodom poznate istorije s podmetnutim pismom. Dalje, imamo takve fakte kao istup jednog člana kabineta, Čerčila, s predlogom vladi da se potpuno prekinu odnosi sa Sovjetskim Savezom, da se anulira sam akt priznanja i tako dalje.

Zasad je ovo poslednje gledište engleski kabinet u celini odbacio. Ali sama mogućnost postavljanja pitanja ove vrste jeste fakat od najvećeg političkog značaja.

Sada se enegleski ministar spoljnih poslova Čemberlen nalazi u Parizu i sprema se da posle pođe u Rim. Mi imamo prve vesti o karakteru razgovora koje on vodi u Francuskoj, i vidimo, da, između ostalih pitanja koja treba regulisati, ne nalazi se na poslednjem mestu pitanje o postavljanju jedinstvene linije, jedinstvenog fronta politike kapitalističkih zemalja u pogledu Sovjetskog Saveza.

Ako imamo u vidu nadalje onu kampanju laži, onu kampanju izmišljotina, koja se sada besno razvija protiv nas na stranicama celokupne zagranične buržoaske štampe, ako imamo u vidu pokušaj te iste engleske vlade da objedini u blok protiv nas naše najbliže zapadne susede, onda se pred nas i nehotice postavlja pitanje: zar mi ne stojimo sada pred opasnošću da se prekrati naš mirni predah?

Poslednjih godina pod uticajem unutrašnjih i spoljašnjih uspeha u svim krugovima sovjetske zajednice, pa čak i u samoj Crvenoj armiji, jako se ukorenila misao o tome da je ono stanje mira koje smo obezbedili po cenu najvećih žrtava stvar vrlo čvrsta i postojana. Nije suvišno napomenuti da takva pacifistička nastrojenja odgovaraju malo, da ne rečemo oštrije, faktičnom toku događaja. Razvoj unutrašnjih klasnih i nacionalnih suprotnosti neizbežno zaoštrava naše uzajamne odnose sa buržoaskim svetom. Napose, one oštre forme u kojima se izražava borba miliona kolonijalnih robova koji streme ka oslobođenju (Sudan, Egipat, Persija, Indija, Kina) stvaraju naročito napregnut međunarodni položaj. I taj fakat da je inicijator borbe protiv nas Engleska, najveća i najtipičnija porobljivačka država nije slučajna pojava.

U sadašnjoj situaciji kod nas ne sme da bude mesta za pacifističke iluzije.

Konačno, iz ovih fakata o kojima sam govorio ne sme se izvoditi potpuno određen zaključak o tome da se protiv nas sprema oružani napad. Takav zaključak ne bi odgovarao faktičnom stanju stvari. Ali mi moramo da se zamislimo nad tom pojavom i, u svakom slučaju, mi ne možemo da smatramo da smo obezbeđeni od te opasnosti.

Ima dosta podataka o tome da politika aktivizma protiv nas teško da će biti krunisana uspehom. Čitav niz dubokih protivurečnosti razdvaja zemlje buržoaskog sveta. Dosta je samo da se setimo onog kolosalnog političkog uzbuđenja koje je zavladalo u Japanu u vezi s izveštajem o predviđenim manevrima američke flote u Tihom okeanu.

Treba dalje spomenuti i one protivurečnosti koje razdiru najveće zemlje zapadnoevropskog kontinenta — Englesku i Francusku — protivurečnosti koje su u vezi s politikom u Africi, Aziji, i Centralnoj Evropi, pa da se vidi koliko je za svetski kapital težak pokušaj da se buržoaske zemlje okupe u jedinstven front za borbu protivu Sovjetskog Saveza.

Zato se mi ne bojimo tako mnogo mogućnosti organizovanja jedinstvenog nama neprijateljskog fronta u najbližoj budućnosti. Ali može biti pokušaja da nas ko pritisne u ovom ili u onom pravcu, na ovaj ili onaj način i bez organizovanja jedinstvenog fronta. Zato moramo brižljivo da pratimo tok razvoja svetskih događaja i da budemo pripravni i za nas najnepovoljnije kombinacije.

Posebno mi, vojni radnici, moramo potpuno usvojiti parolu naših mladih pionira. Isto tako kao oni, na eventualni poklik: »Budi spreman«, moramo i mi čvrsto i uvereno odgovoriti: »Uvek spremni«. U stvari, ceo naš Sovjetski Savez zajedno sa Crvenom armijom jeste neke vrste pionir. Mi smo prodrli u stari svet kao nova, za njih strašna pojava. Samom činjenicom svoga postojanja mi podrivamo njegove temelje, rušimo njegovu stabilnost i time izazivamo kod njegovih predstavnika osećanje paklene mržnje, bezumnog straha i neiskorenjivog neprijateljstva prema svemu što je sovjetsko.

Eto zašto, ako računamo ne na mesece, već na godine i decenije, moramo doći do zaključka o nemogućnosti trajnog postojanja ova dva sveta, principijelno savršeno različitih jedan od drugoga. Eto zašto je naša svakidašnja briga, naša svakidašnja obaveza da budemo potpuno spremni.

CRVENA ARMIJA JEDINSTVENA, KAO I NAŠA KOMUNISTIČKA PARTIJA

Ratoborna raspoloženja koja se sve više i više pojačavaju u taboru neprijatelja i neprijateljčića izgleda da, u značajnom stepenu, podržavaju neke činjenice koje se odnose na naš unutrašnji život.

Buržoaska i naša belogardejska zagranična štampa posvećuju sada ogromnu pažnju literaturnoj diskusiji koja se razvila na stranicama naše partijske štampe. Za ovu diskusiju vezan je čitav niz zanimljivih nada i očekivanja. Mnogima se već na javi i u snu prisniva blizina sovjetskog »termidora«[131], uljuljkuju se snom o mogućnosti naglog prevrata, naglog sloma politike koju je dosada ostvarila Komunistička partija. Ja sam progovorio o tom zato što su nade i očekivanja te vrste specijalno upereni na našu stranu, na Crvenu armiju. Ispoljavaju se te skrivene nade u tome

da će se Crvena armija pokazati nepouzdanim oruđem u rukama sovjetske vlasti, da ona neće poći za političkim rukovodstvom partije koja rukovodi sovjetskim brodom.

Jasno, svim ovim pričama mi možemo samo da se nasmejemo. Treba da čovek nema pojma ni o mehanizmu našeg sovjetskog aparata, ni o unutrašnjoj mehanici života Crvene armije i mornarice, pa da se preda takvim sanjarijama. Naša snaga i moć je u radu celokupnog radničko-seljačkog kolektiva, kojim rukovodi jedinstveni vođa i organizator — Ruska komunistička radnička partija. Niko i ništa ne može da vodi i izgrađuje i provodi svoju politiku kako u zemlji, tako i u armiji mimo Partije i bez nje. Dok je Partija jaka i jedinstvena, nesalomljiv je i Savez Sovjetskih Republika. A u tom pogledu stvar kod nas postaje iz godine u godinu sve bolja i bolja.

Elementi koji predstavljaju opoziciju svih rangova i vrsta bili su ranije mnogo brojniji, njihovi glasovi razlegali su se mnogo jače. Ako se vratimo za tri godine unazad i setimo vremena »sindikalne diskusije«, videćemo da je slika raštrkanosti i unutrašnje borbe čak i za život našeg rukovodioca Lenjina bila mnogo dublja. Od onda se stanje nepovratno menjalo u smeru sve veće i veće čvrstine, sve jačeg i jačeg jedinstva i monolitnosti u partijskim redovima. Najbolji odgovor na ova meračenja i očekivanja međunarodne belogardejštine jeste ona manifestacija unutrašnje povezanosti, koju sada pokazuje celokupna masa Komunističke partije od šest stotina hiljada. Nema nikakve raštrkanosti, nikakvog kolebanja. Partija je rekla svoju reč, i za budućnost možemo biti savršeno mirni.

Zato je potpuno prirodno da, upirući pogled na Crvenu armiju i mornaricu, i tamo vidimo istu sliku. Crvena armija u punom skladu s opštim učvršćenjem političkog života zemlje predstavlja sliku sve veće unutrašnje povezanosti, sve većeg i većeg jedinstva. Godinu dana unazad stanje je u tom pogledu bilo gore nego sada. Za godinu dana mi smo se mnogo čemu naučili. Političko iskustvo raste.

EKONOMSKO JAČANJE SSSR

Cifre i fakti iz oblasti našeg ekonomskog života uveravaju nas da je i na dalje obezbeđena linija političkog snaženja o kojoj sam sada govorio: bez obzira na onaj dosta duboki potres, koji je našoj ekonomiji zadao slab rod ove godine, mi imamo fakat kolosalnog napretka u svim oblastima ekonomske izgradnje. U svim oblastima ekonomske izgradnje mi smo prekoračili granice koje smo sebi postavili. To se, ponavljam, desilo i pored toga potresa koji je izazvala nerodica. A šta će biti kad letina relativno dobro uspe?

Biće kod nas, nema sumnje, slika takvog porasta, takvog uspeha koji će prevazići sve naše i najoptimističkije predračune i očekivanja.

Sada je svima jasna činjenica da mi, bez ikakve pomoći spolja, stajemo na svoje noge, da se naša ekonomija širi i jača. Eto zašto kod nas dalje ne može biti nikakvih sumnji u pogledu perspektiva našeg razvoja. Mi možemo da ne strahujemo ni od jednog od naših eventualnih neprijatelja. Mi smo uvereni da jedinstveni front koji bi, svakako, bio vrlo

opasan za nas, naši neprijatelji neće uspeti da stvore. Mi znamo da i u masama radnog naroda Zapadne Evrope i Amerike i u licu šestomilionske mase naroda Istoka imamo moćne saveznike.

NA POSAO!

Eto zašto ćemo mi naš sovjetski brod povesti napred isto onako uvereno i postojano kako smo ga vodili i dosad, i zašto ćemo, izgrađujući naše oružane snage, spokojno čekati mogućnost ratnog iskušenja za nas.

Ono će biti odlučno. Učinićemo sve moguće da tu opasnost udaljimo što više od sebe, ali ćemo u isto vreme biti spremni da je dočekamo licem u lice. Ono od nas zahteva jedno: rad, rad i opet rad.

I u Vojnoj akademiji i u redovima Crvene armije treba sada s većom snagom, s većom energijom, nego ikad pre, da odjekne parola: »Svi na posao!«

Praznina u borbenoj obuci ima kod nas dosta. Ima ih i u Vojnoj akademiji koja je, ipak, već sad centar vojnonaučne misli, ustanova na koju su upravljeni pogledi komandnog sastava cele armije.

Nek bi i život i rad u njoj uzavreli dvostrukom silinom!

Ja sam uveren da svi mi koji ovde sedimo, i ceo sastav naše Crvene armije, bez razlike — partijni i nepartijni, u sadašnje vreme predstavljamo jednu tako jedinstvenu drugarsku porodicu, da možemo biti uvereni u uspeh ovog rada.

Da živi naša Vojna akademija, rasadnik vojnonaučnih znanja, osvetljenih učenjem Marksa i Lenjina!

Da živi radničko-seljačka Crvena armija i da živi njen politički vođ — Ruska komunistička partija boljševika!

Crvena armija poznavala je i poznaje samo ovog vođu. S njim i za njim je išla i ide. S njim i uz njega ona će obezbediti pobedu komunizma u celom svetu.

PITANJA VIŠEG VOJNOG OBRAZOVANJA[132]

VIŠE VOJNO OBRAZOVANJE KOD KAPITALISTA I KOD NAS

U svim državama koje su osnovane na društvenoj nejednakosti i razdiru klasne protivrečnosti, ishod klasne borbe, u krajnjoj liniji, uvek se rešavao i rešava oružanom snagom. Zato su vladajuće klase svih vremena i svih naroda vodile posebnu brigu o ovoj sili i, naročito, mnogo pazili na to da rukovodstvo ove sile bude potpuno u njihovim rukama. Pristup ovoj oblasti društvene delatnosti, pristup vojnom znanju i ratnoj veštini bio je zatvoren nižim narodnim slojevima.

To je, s jedne strane, neizbežno proizilazilo iz toga što je ratna veština u svakom slučaju i uvek bila savremena veština, uvek se oslanjala na poslednja dostignuća nauke i tehnike, i postavljala pred svoje specijaliste vrlo velike zahteve. A kako se kultura u klasnom društvu uvek javlja kao monopol vladajuće klase, baš iz ove klase regrutovali su se vojni stručnjaci — komandanti.

S druge strane, baš tu oblast kapitalističke kulture — oblast vojnog znanja — zbog njenog naročitog značaja vladajuća klasa je naročito budno čuvala od infiltracije »tuđih elemenata« — starešina radničkog porekla.

Kao rezultat takvog stava i pošto u buržoaskim državama vladajuće klase predstavljaju neznatnu manjinu stanovništva, stvarno rukovođenje vojnim delom i monopol na vojna znanja otpada na relativno ograničenu grupu ljudi, koji čine zatvorenu kastu. Tako je bilo pre, a tako je i sad u svim većim buržoaskim zemljama.

Svima je poznata, na primer, ona organizacija koju je predstavljao generalni štab stare carske armije. To je bila uska kastinska grupa ljudi koja se pažljivo odabirala iz redova aristokratije i koja je, zahvaljujući diplomi, pretendovala na rukovođenje celokupnim vojnim delom.

Oktobarska revolucija je bez milosti razbila sav stari aparat buržoaske vlasti, a time i vojni aparat. Na njegovim ruševinama, korak po korak, počeo je da se gradi temelj novog sovjetskog vojnog života. Najkarakterističnija osobina te tvorevine koju smo sada podigli, jeste najtešnja i najdublja veza rukovodećeg vrha vojske sa celom masom pripadnika armije, a preko nje i sa čitavim našim opštedruštvenim sovjetskim organizmom. Ova veza naniže karakteristična je i za rad na organizovanju i u samoj Vojnoj akademiji — ustanovi određenoj za pripremu crvenog radničko-seljačkog štaba.

U oblasti vojne izgradnje možemo se pohvaliti ozbiljnim dostignućima. To se ne može objasniti naročitim talentom i zaslugama vojnih rukovodilaca, nego time što je objektivna situacija u toku revolucije isticala u prvi plan vojne zadatke i privlačila na njih pažnju partije, radničke klase i seljaštva.

Zahvaljujući tome, danas radnička klasa i seljaštvo stvarno drže u svojim rukama celokupno rukovođenje vojnim delom u našem Sovjetskom Savezu. Radnička klasa i seljaštvo mogu sebe danas smatrati gospodarom čak i u Vojnoj akademiji — u toj ustanovi koja igra ulogu najvišeg centra vojnonaučne misli. Po sastavu slušalaca naša Vojna akademija je u punom smislu reči radničko-seljačka: 72% slušalaca pripada radničkoj klasi i seljaštvu, dok ostali deo otpada na radnu inteligenciju.

90% slušalaca primljenih 1924. godine članovi su Komunističke partije. To je veoma dobro, naravno u određenom smislu. Dobro je zato što tih 90% novoprimljenih predstavlja najbolji, najenergičniji i najinicijativniji deo našeg radničko-seljačkog elementa Crvene armije. Ali, ipak, ta partijska knjižica koju svi imamo, ni u kom slučaju ne sme da se smatra sredstvom za olakšanje službene karijere. Rukovodstvo Crvene armije, naša vlada i Komunistička partija, koja je rukovodeća u zemlji, nikad nisu na to tako gledali i neće nikad gledati. Naprotiv, partijska knjižica postavlja nove i veoma ozbiljne obaveze, a jedna od njih je da je svaki partijac dužan da u armiji uopšte i u našoj akademiji posebno, idejno utiče na svu vanpartijsku masu svojih drugova i da radi na tome da se stvori jedinstvena složna porodica, u kojoj bi se svaki vanpartijac osećao toplo i ugodno, koja bi mu pružila mogućnost da shvati da se i njemu

otvaraju iste službene i druge perspektive, iste mogućnosti kao i partijcima. I to je jedna od najvažnijih obaveza partijaca, slušalaca naše akademije.

Naš nastavnički kadar sam po sebi predstavlja cvet onoga što imamo u redovima armije. Ovde se u toku celog niza godina u momentima žestokih sukoba građanskog rata, odabiralo najbolje od onoga što nam je ostalo u nasleđe od starog režima. Sve je to proveravano u vatri građanskog rata, u toku dugotrajnog zajedničkog rada i možemo sada da kažemo da naši profesori i nastavnici predstavljaju zaista pravi sovjetski aparat.

To nije mala dobit za republiku Sovjeta. Ipak, naša stremljenja time se još ne ograničavaju. Naš dalji zadatak treba da se sastoji u tome da se čitav današnji nastavnički kadar još dublje, još čvršće poveže sa stvari proletarijata. Sovjetsku, službenu vezu, dužni smo dopuniti ideološkom. Samo tako ćemo dobiti do kraja naš proleterski aparat. Zasad takve duboke organske veze na bazi marksizma i lenjinizma nemamo. Sasvim je shvatljivo što je njeno stvaranje veoma delikatna i osetljiva stvar. Ona treba na kraju da se stvori, kao rezultat zajedničkih napora dve strane: od samih starih profesora koji su se čvrsto opredelili za platformu sovjetske vlasti i mladog pokolenja vojnonaučnih radnika koje se razvija. Za uspeh ovog posla potrebno je da obe strane ulože najvišu taktičnost, trpeljivost i uzajamno razumevanje. Odatle sledi potreba ozbiljne organizacije izučavanja marksizma i lenjinizma u našim višim vojnim školama. Ovo izučavanje zahteva i niz drugih razloga.

MARKSIZAM I LENJINIZAM U VOJNOM OBRAZOVANJU

Klasna pripadnost slušalaca naše vojne škole već sama po sebi dovoljno ubedljivo govori o tome kome služi naš starešinski kadar, naša Crvena armija. Međutim, za najbolje služenje interesima radnika i seljaka nije dovoljna samo pripadnost proletarijatu i seljaštvu, pa je čak nedovoljna i samo bezgranična odanost interesima trudbenika. Sa našeg gledišta, za to je nedovoljno i samo poznavanje tehnike ratne veštine, kako se to zahteva od starešine u buržoaskim armijama.

Situacija u kojoj se odvija rad u vojsci u Sovjetskom Savezu sasvim je drukčija od uslova u kojima se odvija buržoaska vojna misao. Rad u vojsci kod nas je tesno isprepleten sa radom celog našeg civilnog aparata — sovjeta, sindikata, kooperacije, partije. Za razliku od buržoaskih armija koje licemerno proglašuju princip »armija je van politike«, a u stvari uvlače u politiku samo uži krug najreakcionarnijih oficira najvernijih vladajućoj klasi — mi gradimo svu snagu i moć Crvene armije baš na široko i duboko razvijenom političko-prosvetnom i političko-vaspitnom radu. Zbog toga su mnoge buržoaske metode kod nas potpuno neprihvatljive. Pa već i jako razvijena praksa teritorijalno-milicijske izgradnje pokazuje koliko se naši putevi izgradnje razlikuju od buržoaskih, i kakvi se veliki zahtevi postavljaju starešini radničko-seljačke Crvene armije.

Naš starešina mora da ume da postavi svoj rad tako da masa u njemu vidi ne samo tehničkog rukovodioca nego i vaspitača. To je moguće ostvariti samo ako naš starešina bude imao širok politički vidokrug,

ako se bude mogao snalaziti u svem tom složenom i promenljivom preplitanju klasnih i nacionalnih sila koje nam stalno pokazuje živa stvarnost i koje, nesumnjivo, treba da interesuju najšire mase naše radničko-seljačke Crvene armije.

Sem toga, ne sme se izgubiti iz vida ogromna uloga političkog rada u ratu, taj vanredan značaj političkog rada koji je on imao u izvojevanju naše pobede u prošlosti i koji će nesumnjivo imati u postizanju budućih pobeda.

Ukratko rečeno, da bi starešina Crvene armije bio na visini kao starešina sasvim specifične armije socijalističke revolucije, treba do savršenstva da vlada metodama marksizma i lenjinizma. A da bi mu se to omogućilo potrebno je da ceo rad više vojne škole bude prožet duhom marksizma i lenjinizma, da sve vojne discipline dobiju marksističko i lenjinističko tumačenje i da izučavanje lenjinizma bude postavljeno na potrebnu visinu. Ovo izučavanje ima ogroman značaj ne samo u pogledu širenja opšteg obrazovanja slušalaca, ne samo radi sticanja većih znanja kao članova partije, već i u tom smislu što to izučavanje, seminari iz lenjinizma, ima ogroman značaj i sa čisto vojnog gledišta.

Lenjinizam — to je sasvim nov pravac u teoriji klasnog rata. U vojnom delu lenjinovog učenja koji tangira nas, nalazimo u celom nizu njegovih radova stavove, pravila i principe, potpuno analogne našoj vojnoj delatnosti. Strategija i taktika sa puno razloga mogu biti prenesene sa čisto vojnog područja na političko. Ovo učenje Lenjina je srž onih strategijskih i taktičkih stavova kojima se rukovodila naša boljševička partija u borbi protiv kapitalizma. U klasnoj borbi postoje strategija i taktika, kako elementarna tako i opšta, i samo onaj koji usvaja suštinu ove strategije radničke klase može rukovoditi borbom radničke klase za njeno oslobađanje. S druge strane nema sumnje da će se budući ratovi mnogo razlikovati od onih prošle istorijske epohe. Ozbiljni potresi u buržoaskom kapitalističkom svetu — eto, taj faktor će igrati veliku ulogu pri razradi strategijskih planova budućih ratnih poduhvata i taktičkih pravila kojima ćemo se koristiti u budućim borbama i ratnim poduhvatima — kampanjama. Strategija, kao viši stepen uopštavanja ratne veštine, mora da operiše ne samo sa čisto vojnim elementima, kao što je, na primer, brojno stanje armija i sl., nego i sa elementima političkog karaktera. Samo onaj koji sve to poznaje može da pretenduje na ulogu rukovodioca Crvene armije u budućim vojnim sukobima. Dakle, seminari iz lenjinizma, izučavanje njegovih osnova, ne samo što su uslovljeni željom za proširivanjem opšteg obrazovanja, već predstavljaju logičnu i obaveznu dopunu pri izučavanju naše čisto vojne strategije i taktike.

Sadašnjem pokolenju starešina, ovu misao ne treba naročito dokazivati. Stav koji je izneo još pre 100 godina Klauzevic[133], da je »rat — prosto produženje državne politike drugim sredstvima«, očevidno je potvrđen danas, u epohi proleterske revolucije, kad su se politika i strategija tako tesno međusobno isprepletale, da ih može razdvojiti samo složena teoretska analiza. Drug Lenjin daje nam sjajan primer savremene strategijske i taktičke veštine, šire shvaćene. Eto zašto izučavanje lenjinizma, te teorije i prakse marksizma epohe proleterske revolucije treba da igra tako značajnu ulogu u čisto vojnom vaspitavanju.

Već samo to što su slušaoci Vojne akademije radničko-seljačkog porekla predstavlja ogromnu revolucionarnu tekovinu. Međutim, ne treba zaboravljati da su radnička klasa i seljaštvo klase kojima je tek revolucija, i to posle pobede na frontovima, stvorila mogućnost da se približe kulturi i znanju. To ne može a da se ne odrazi na nastavu u akademiji. Ko upozna zahteve koje svojim slušaocima postavljaju francuska, engleska i japanska akademija[134], videće koliko smo zaostali za njima, koliko mnogo još treba da radimo da bismo ih dostigli. U svakom slučaju, moramo računati s tim da naši slušaoci nemaju dovoljno opšteg i stručnog vojnog obrazovanja. Baš zato, na primer, morali smo odustati od samostalne razrade strategijskih tema.

Ipak, bez obzira na to, nastavni planovi Akademije stalno se proširuju na osnovu iskustva svetskog i građanskog rata. Tako, na primer, počev od 1924/25. godine, u ciklusu strategije povećan je obim predavanja iz administrativne nauke*. Ovaj ciklus dopunjen je pitanjima organizacije pozadine. Zašto? Odgovor na ovo pruža celokupno iskustvo poslednjeg svetskog rata 1914 — 1918. god. Bez veoma brižljive organizacije pozadine, zasnovane na preciznim matematičkim proračunima, bez organizovanog pravilnog snabdevanja fronta svim potrebama za vođenje operacija, bez preciznog proračuna transporta za snabdevanje, bez organizovanog evakuacionog kompleksa ne može se ni zamisliti iole pravilno i razumno vođenje zamašnih operacija. Sva ova pitanja dosad su se kod nas proučavala u ciklusu administrativnih nauka, iako po prirodi i uslovima velikog rata moraju biti tesno povezana sa strategijom.

Uopšte govoreći, tendencije koje sve više preovlađuju u oblasti vojnog dela u savremenim uslovima, ukazuju na stalno pomeranje težišta problematike od operativca ka organizatoru. Lično mislim da već sada uspeh operacija, uspeh rata, mnogo više zavisi od pravilne organizacije pozadine i opšte pripreme operacije, nego od pravilnog operativnog rukovođenja operacijama. U svakom slučaju, tri četvrtine svega rešava se u toku priprema, ozbiljno zamišljenih i na osnovu savršeno tačnih podataka. Naravno, ceo taj rad će ostati bez rezultata ako operativno rukovođenje bude slabo, ali se težište ipak sve više prenosi na ovu stranu. Eto zašto ovu novinu — prenošenje pitanja organizacije pozadine u oblast strategije — moramo priznati kao pravilnu, uvedenu na vreme i koja potpuno odgovara sadanjim našim tendencijama u oblasti vojnog dela.

Drugom novinom, u načelu povezanom sa prvom, možemo označiti pojavu nove katedre kod nas — katedre vojne industrije. Za sad smo učinili samo jedan bojažljiv korak u tom pravcu. To nazivam bojažljivim korakom zato što nam je svima očigledna veza vojnog dela, veza uspešnog vođenja operacija sa stanjem privrede zemlje, a pre svega njene industrije. Privredno stanje zemlje, a posebno njene industrije, određuje osnovne momente koji će odigrati odlučujuću ulogu u uspehu operacija. Ono pre svega određuje kvalitet borca: ekonomski razvijena zemlja sa jakom industrijom daće borca koji će biti na visini savremenih zahteva. Drugo, ono određuje tehniku — naše oružje, kao i uslove za manevro-

---

* U oružanim snagama SSSR-a vojna administracija je grana vojne nauke koja razrađuje teoriju izgradnje i organizacije oružanih snaga. — Prim. red.

vanje, jer u ekonomski zaostaloj zemlji sa slabo razvijenom mrežom puteva i železnica armija ima veoma malu mogućnost za manevrovanje.

Vidite, dakle, da su sva naša strategija i taktika najtešnje povezane sa stanjem privrede zemlje i naš je cilj da organizujemo izučavanje ovog elementa naših ratnih operacija kako bi budući rukovodioci armije bili dobro upoznati sa stanjem zemlje sa gledišta korišćenja svih mogućnosti privrede za rat. Takva organizacija proučavanja privrede proističe iz karaktera savremenog rata. Mi smo učinili samo prvi korak u tom pravcu zato što sad govorimo o katedri vojne industrije samo u akademiji, o izučavanju privrede unutar našeg aparata. Mislim da će se ubuduće to morati proširiti. Rad ove katedre treba postaviti tako da postane organizujući idejni centar koji bi, s jedne strane, mogao biti izvor živih impulsa Crvenoj armiji za izučavanje privrede sa gledišta organizacije odbrane, a sa druge — da privlači na ovaj rad i naše civilne privredne organe, naučnoistraživačke organizacije i sl.

U 1924/25. nastavnoj godini izučavanje iskustva našeg građanskog rata postavljeno je šire nego što je to bilo do sada.

Pre nekoliko godina kod nas u vojsci je bilo znatnih neslaganja pri upoređivanju ocena iskustava građanskog i imperijalističkog rata. Deo naših stručnjaka, uglavnom bivših oficira stare armije, bio je sklon potcenjivanju iskustva građanskog rata, smatrajući da u ratnu veštinu nije uneo ništa novo i vredno.

S druge strane, novo pokolenje vojnih rukovodilaca, izašlih iz građanskog rata, sasvim je drukčije gledalo na ovo: oni su skloni da u njemu vide ključ za rešavanje svih problema koji bi se mogli pojaviti u budućnosti.

Ako odbacimo preterivanja kojih ima na obe strane, i sagledamo suštinu neslaganja, istina nesumnjivo neće biti na strani prvih. Veoma je verovatno da je ocena koju daje prva grupa, ceneći građanski rat sa klasičnog gledišta, i pravilna.

Uslovi građanskog rata, posebno njegova ekonomska baza, u celini su bili takvi da ne može biti ni govora o nekoj novoj strategiji i taktici koje ne bi bile poznate staroj vojnoj nauci ili bi se principijelno od njih razlikovale. No, ipak, branioci ovog gledišta dalje su od istine od onih koji precenjuju značaj iskustava građanskog rata, jer suština nije u tome. Prvi greše zato što nepravilno prilaze problemu. U stvari, sve je relativno: neka građanski rat sa »apstraktno-teoretskog« gledišta predstavlja čak i izvesno srozavanje ratne veštine, kako neki tvrde. Ipak, njegovo praktično iskustvo treba pažljivo i potpuno izučavati, zato što su naše metode borbe odgovarale određenim istorijskim uslovima. Ti uslovi će vremenom postati karakteristični za celu epohu proleterske revolucije koja je nastala posle pobede oktobarske revolucije.

Koje su odlike ove epohe? Ona se baš i odlikuje time što momenat klasne borbe dobija ogroman značaj, ogromnu specifičnu težinu. Taj momenat igraće u budućnosti sve veću ulogu. Veliko je pitanje da li ćemo u budućnosti imati ma i jedan primer čisto nacionalnog rata.[135]

Klasna borba u tolikoj meri duboko razdire život savremenih buržoaskih država, da nacionalni rat u pravom smislu danas postaje nemogućan. Svaki budući rat biće klasni. Posebno za nas, za Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika, svaki veliki rat koji budemo prinuđeni da vo-

dimo, biće na ovaj ili onaj način, u većem ili manjem stepenu, vezan za pojavu borbe između klasa, kako u neprijateljskom taboru, tako, možda, i kod nas. U vezi s tim, prvo, gotovo sve »staro« u iskustvu građanskog rata dobija drugi značaj u našim očima i zahteva drukčije prilaženje i metode za rešavanje, i drugo, nešto je od toga zaista novo, na primer — forme organizacije oružanih snaga (politički rad), zahtevi koji se postavljaju taktici i strategiji, a uslovljeni su karakterom i prirodom sovjetske države, itd.

Zato je za nas veoma važno sa praktične i teoretske strane da organizacija izučavanja iskustva građanskog rata bude na visini.

Sad raspolažemo velikom inicijativnom grupom vojnih stručnjaka koja se stalno povećava. Ona poznaje iskustvo građanskog rata, ono joj je blisko i već sada može da ga razrađuje onako kako to zahteva vojno delo. Savremena situacija sve više ističe potrebu takvog rada — svet i dalje vri, svuda niču narodni pokreti, nacionalna i klasna borba se širi i jača, danas-sutra možda ćemo se suočiti sa sasvim konkretnim zahtevima. Zato je ova novina pravovremena. Osim toga, uobličavanje toga iskustva za nas je potpuno ostvarljivo. Čak mislim da smo prilično zakasnili. Ne treba smetnuti s uma da je naše iskustvo potrebno ne samo nama. Za njega su životno zainteresovani odredi proleterske armije koji se spremaju da otpočnu borbu sa klasnim neprijateljem.

FAKULTETI VOJNE AKADEMIJE

U oblasti organizacije imamo ove godine takođe jednu krupnu novinu u vidu posebnog fakulteta za pitanja snabdevanja Armije. Ovo je prva mera na liniji koju sprovodimo u celoj politici vojnog školovanja. Sa gledišta pripreme zemlje za odbranu, sa gledišta stvaranja i razrade svih elemenata za to, počev od borca i starešine pa do materijalnih izvora — stara carska armija vodila je, rekao bih, koristeći ekonomski termin — domaćinstvo zatvoreno u sebe. U sebi samoj ona je imala sve elemente i sva sredstva za rešavanje zadataka pripreme za rat. Armija je stvarala sama za sebe sve ustanove potrebne za školovanje svih vrsta stručnjaka, pa čak i vrhunskih specijalista kao što su inženjeri, tehničari i sl.

Iskustvo imperijalističkog rata, u kome su učestvovale milionske mase, pokazalo je da takav metod pripreme za rat ne zadovoljava. Resursi koje je mogla stvoriti sama armija pokazali su se nedovoljnim. Postalo je očigledno da u odbranu treba uvući svu zemlju, a ne samo onaj deo koji je pozvan da služi u vojsci. Ovo iskustvo imperijalističkog rata potpuno usvajamo. Sad se težište pripreme zemlje za rat mora sve više pomerati tako da obuhvati sav pozadinski civilni aparat. Ako ne uspemo da usadimo ovu misao u glave celog civilnog aparata, rizikujemo da ne budemo na visini zahteva koje će nam postaviti budući veliki rat. Veza fronta sa pozadinom postala je tešnja i već u mirno doba ona mora biti na odgovarajući način učvršćena. Želimo da ubuduće ne samo u školovanju pozadinaca, već i u svim drugim oblastima vojne pripreme postignemo da i školovanje starešinskog kadra i priprema svih ostalih ratnih potreba budu povereni celokupnom sovjetskom aparatu.

Jedan od načina da se ovo postigne biće adaptacija viših škola za obrazovanje crvenih starešina. Želimo da postignemo to da student koji

je završio više školovanje ima i dovoljno solidno vojno znanje. Želimo da militarizujemo zemlju u smislu pripreme svih uslova potrebnih za njen brz i bezbolan prelazak na ratni način života.

Stvaranje fakulteta za pitanja snabdevanja Armije je posledica toga što smo se odrekli da formiramo vojne specijalizovane škole koje bi stvarale uske stručnjake u ovoj oblasti. Želimo da zadržimo u svojim rukama školovanje samo onog relativno malog broja ljudi koji će rukovoditi snabdevanjem, koji neće biti samo stručnjaci za snabdevanje nego imati i šire vojno, strategijsko obrazovanje, širi vidokrug i u administrativnom pogledu. Takve ljude moramo školovati zato što to ne može niko drugi. Što se, pak, tiče tehnike snabdevanja, njegovog proizvodnog aspekta — taj zadatak ne može i ne treba da primi na sebe Crvena armija, već organi Narodnog komesarijata za prosvetu.

Posmatrajući tako ulogu fakulteta za pitanja snabdevanja, ipak ne želimo da njegovim slušaocima ograničavamo mogućnost napredovanja u službi samo po snabdevačkoj liniji. Smatram da je sasvim moguće da drugovi koji završe ovaj fakultet budu sposobni za vršenje komandnih dužnosti. Naravno, to neće biti opšte pravilo, već verovatna i zakonita mogućnost, o čemu moramo voditi računa.

Zatim, uveli smo neke izmene u školovanje kadrova namenjenih drugim zemljama na našem istočnom odeljenju. Dosad smo pripremali kadrove uopšte za rad van zemlje, ne samo za potrebe Crvene armije nego i civilnih organa, na primer, Narodnog komesarijata za spoljne poslove. To uopšte ne odgovara liniji koju sprovodimo. Kadrove za rad van zemlje moramo spremati u širim razmerama u odgovarajućim visokim civilnim školama, dok naše vojne potrebe treba da budu zadovoljene na drugi način. Nama su potrebni kadrovi za rad u inostranstvu, ali to treba da budu pre svega ljudi sa vrhunskom vojnom spremom. Zato smo rešili da na istočni vojni fakultet dolaze drugovi koji su već stekli dovoljno vojnih znanja. Nema potrebe da sad govorimo koliko je ovaj rad važan. O tome jasno govori celokupna međunarodna situacija, sve što se dešava oko nas, događaji u Kini, Persiji, Turskoj i u celom nizu istočnih zemalja.

OD VIŠIH AKADEMSKIH DO KURSEVA ZA USAVRŠAVANJE

Viši akademski ponovni kursevi (VAK) bili su formirani da bi se zadovoljila velika potreba u doškolavanju, davanju odgovarajućih znanja tom starešinskom kadru Crvene armije koji se uzdigao odozdo, iz radničke klase i seljačke mase. Zahvaljujući svojoj energiji, vojničkoj obdarenosti i odanosti revoluciji, ovi su se ljudi uzdigli često na najviši stepen službene hijerarhije i predstavljaju najdragoceniji deo bogatog nasleđa iz epohe građanskog rata. Po svom ogromnom praktičnom iskustvu, po tome što je stvarno nosilac najslavnijih borbenih tradicija, ovaj deo komandnog kadra s pravom treba da bude jezgro rukovodećeg sastava Crvene armije. Međutim, i pored navedenih vrlina, ovaj kadar je imao i veliki nedostatak u vidu nedovoljne teoretske spreme. Trebalo je preduzeti mere da on stekne solidno znanje, da svoja dragocena svojstva dopuni i odgovarajućim teoretskim znanjima i da tako bude još dragoceniji za Crvenu armiju.

Radi toga je Revolucionarni vojni sovjet Saveza formirao 1921. god. više akademske ponovne kurseve. Ova mera je bila kruna velikog rada koji se već dugo odvijao na terenu. Kao primer uzećemo okrug gde sam bio komandant — Ukrajinski vojni okrug. Odmah po završetku rata organizovali smo čitavu mrežu takvih kurseva, namenjenih za doškolavanje srednjeg i višeg komandnog kadra zaključno sa komandantom brigade. Isto se radilo i u drugim okruzima. Viši akademski kursevi krunisali su ceo ovaj rad.

Nije bio lak zadatak koji je pred nas postavilo stvaranje ovih kurseva. Starešinski kadar koji je prošao i sad prolazi kroz ove kurseve veoma je neujednačen u pogledu predspreme. Među njima ima ljudi sa više ili manje solidnim vojnim predznanjem i znatnim opštim obrazovanjem, no ima i takvih drugova — oni, nikako, ne spadaju u najgore — koji nemaju ni vojne niti opšte predspreme. To predstavlja veliku teškoću u radu kurseva, pošto nastavu treba prilagoditi takvim različitim nivoima slušalaca.

I pored tih teškoća može se smatrati da je zadatak rešen povoljno.

Kroz VAK je prošao ceo viši starešinski sastav Crvene armije i ove godine se kursevi završavaju. Rezultati su ogromni. Viši starešinski kadar Crvene armije nesumnjivo je znatno izrastao i njegova znanja su postala mnogo ujednačenija. Bilo bi, naravno, preterano tvrditi da je to idealno školovanje. Za mnoge je VAK bio tek prvi podstrek, samo početak školovanja, koje je posle trebalo dopunjavati individualnim radom. Nema nikakve sumnje da je najveći broj zaostalih drugova to dobro shvatio i po završetku VAK-a upornim individualnim radom i energičnim radom u VNO uzdigao se još više.

Po završetku poslednjeg kursa VAK-a može se smatrati da je doškolavanje osnovnog višeg kadra naše Crvene armije završeno. Država im je dala sve što je mogla i sad je njihova lična stvar briga o daljem učenju.

U pitanju napredovanja komandnog kadra u službi, Revolucionarni vojni sovjet smatra odlučujućim faktorom zasluge u borbi. Preimućstvo će imati oni koji su se uzdigli odozdo, sa velikim borbenim iskustvom i koji su uz to sačuvali zdravlje. To treba dobro da upamte naše mlade starešine koje su završile akademiju. Sama akademska diploma, ne igra naročitu ulogu. U svakom slučaju ne može da se upoređuje sa borbenim zaslugama. Zato prvo mesto u redovima Crvene armije pripada zaslužnom borcu.

S druge strane nikad ne smemo da zaboravimo da ništa ne stoji u mestu, već se sve kreće napred. Starešina koji zaspi na lovorikama, oslanjajući se samo na svoje stare zasluge i zapostavi svoje dalje obrazovanje i usavršavanje — neće dobiti našu podršku.

Iskustvo pokazuje da je odmah posle rata vojno delo krenulo u razvitku strahovito napred. Treba stalno pratiti sve što se radi kod nas i u svetu, treba stalno razvijati i uvećavati svoja znanja. U protivnom, ako ostanemo samo na iskustvu građanskog rata, možemo se u slučaju sudara sa dobro naoružanim neprijateljem naći u tragičnom položaju. Radi toga je potrebno uporno i sistematski raditi na samoobrazovanju — pa se to stavlja u dužnost svim starešinama bez razlike. Ko to ne bude radio, brzo će ispasti iz stroja i tada neka optužuje samog sebe.

Ovo se pitanje tako postavlja ne samo starešinama koje su prošle kroz akademske i druge kurseve, već i onima koji su dobili sistematičnije vojno obrazovanje u višoj akademiji i redovnim školama. Lični rad na uzdizanju vojnog i političkog znanja obavezan je za svakog starešinu u Crvenoj armiji.

Sa svoje strane, Revolucionarni vojni sovjet će pomoći starešinskom sastavu Crvene armije. Pored viših škola za dopunsko školovanje koje smo formirali za svaki rod vojske, nameravamo da organizujemo više kurseve za usavršavanje, kroz koje će proći više starešine koje su završile VAK i Vojnu akademiju. To će biti kratkoročni kursevi pri Vojnoj akademiji, uz korišćenje njenih kadrova. Oni će biti kraći nego što su bili kursevi VAK-a, program sužen i prilagođen uglavnom zadatku da se znanja starešinskog sastava osveže. Većina starešina mora da živi i radi po zabačenim mestima Saveza i takvi kursevi biće veoma korisni kao sredstvo da se ne izgubi veza sa radom u centru Crvene armije, sa izgradnjom na našoj vojnoj misli, sa novinama koje se pojavljuju u drugim armijama. Ovi kursevi, dakle, neće imati karakter škole u pravom smislu, nego samo kurseva za usavršavanje.

Praktično postavljanje pitanja za otvaranje kurseva za usavršavanje označava važnu etapu u razvitku Crvene armije. To što organizujemo takve kurseve koji će, po svoj prilici, početi u jesen 1925. godine, pokazuje da smo od šarenog, improvizovanog i nabrzinu stvorenog starešinskog kadra daleko odmakli u stvaranju jedinstvenog i pravilno iškolovanog kadra, sposobnog da odgovori zahtevima savremenog rata. Ovo je utoliko veće dostignuće što je poboljšanje usko vojne kvalifikacije komandnog kadra postignuto ne odabiranjem bolje školovanih i kulturnijih, ali u društvenom pogledu nama tuđih elemenata, nego jednovremenim poboljšavanjem socijalnog sastava školovanjem naših najboljih radničko-seljačkih starešina koje su imale dug staž građanskog, a u većini slučajeva i imperijalističkog rata. Naš osnovni zadatak — da dobijemo radničko-seljački starešinski kadar koji vlada savremenom vojnom veštinom gotovo je ostvaren, ali ne potpuno. Predstoji nam još mnogo rada da bismo mogli reći da se starešinski kadar Crvene armije, u pogledu tehničke spreme, može meriti sa kadrom svake buržoaske armije. *Toga još nema.* Ali toga mora da bude i uskoro će biti.

1925.

UČITELJI, POMOZITE CRVENOJ ARMIJI

GOVOR NA SVESAVEZNOM KONGRESU UČITELJA, 12. JANUARA 1925.

Stupio sam na ovu govornicu da vas pozdravim u ime radnika i seljaka, koji danas sa puškom u ruci čuvaju sovjetsku zemlju. Vaš kongres, kao i kongresi i konferencije pre njega, privlače najveću pažnju i interesovanje celokupne Crvene armije.

Od vašeg kongresa se mnogo očekuje i u pogledu odbrane naše zemlje.

Rad vašeg kongresa se odvija u času kad zaoštravanje u međunarodnim odnosima opet postaje aktuelno.[136] Mi znamo da je, bez obzira na naše napore, oružani sudar sa neprijateljem koji nas okružuje mogućan.

Crvena armija očekuje da će napredak koji se zapaža u masi naših narodnih učitelja dovesti do velikih i korisnih rezultata.

Odbrambena sposobnost zemlje ne zavisi samo od Crvene armije.

Rat koji su preživeli narodi i koji ćemo doživeti ako do njega dođe, neizbežno će iziskivati da u borbi učestvuju mnogobrojne mase stanovništva. Rat neće voditi pojedini delovi armije nego celi narodi. I sama priprema za takav rat će zahtevati najveće naprezanje svih industrijskih, privrednih i kulturnih snaga zemlje. To znači da armija sama ne može da priprema zemlju za rat, već da to treba da radi ceo narod, bez ikakvih izuzetaka.

S druge strane, ogromna tehnička dostignuća i primena veoma složenih oruđa u borbi obaraju stara shvatanja o »frontu« i »pozadini«. Sad već na graničnoj liniji više nećemo imati takvo stanje koje bi dozvoljavalo miran rad sa uverenjem da pred nama stoje radničko-seljački pukovi. Zahvaljujući upotrebi i širokom razvoju avijacije, sve većoj upotrebi hemijskih borbenih sredstava, linije »ne-fronta« neće biti, pa čak i udaljena mesta od linije fronta mogu da postanu objekti neprijateljskog napada. Sve to iziskuje potrebu da široki slojevi radnog naroda obrate pažnju i ozbiljno se pripremaju za odbranu Republike. A u ovom poslu, u organizovanju odbrane u takvim uslovima, vaša uloga, uloga naših seoskih učitelja i učitelja uopšte — neizmerno je velika.

Svaki od nas treba da ima na umu da je za uspešno vođenje borbe sa tim tehničkim sredstvima kakvim se sad naoružavaju buržoaske armije potrebna u svakom ratu ogromna svest, visoka kultura i da je ona strana koja ne bude umela da sve to pripremi još u mirno doba neizbežno osuđena na neuspeh u ratu. Ovu misao je još 1905. godine veoma ubedljivo izneo drug Lenjin. On je to rekao posle završetka rusko-japanskog rata, koji je za ruski carizam tako neslavno okončan.

Ako je to važilo za ono vreme, u novim uslovima, kad se za proteklih 20 godina ratna tehnika još više usavršila (setimo se samo napretka avijacije i hemije), ovaj zahtev postaje još shvatljiviji i neophodniji.

Pa šta može da očekuje Crvena armija od učitelja u pogledu pripreme odbrane? Od naših učitelja, a pre svega od seoskih, očekujemo da postanu centri vojne propagande jezgro oko kojeg će se grupisati sve snage na selu. Ubeđeni smo da će naši učitelji biti sposobni da objasne stanovništvu situaciju koja će nastati za vreme rata, i da će biti u stanju da u masu stanovništva unesu osnovna vojna znanja.

Dalje, treba računati s tim da je opšti kulturni nivo naroda Sovjetskog Saveza još veoma nizak. Evo vam dva cifarska podatka koji otkrivaju stanje u sadašnjoj Crvenoj armiji, a ona je, kao što znate, malobrojna. Kontingent obveznika ranijih godina, na primer 1902. godine, i pored specijalnog odabiranja, ima 20% nepismenih.

Stanje je još teže ako pogledamo posebno po nacionalnim republikama. Kao što znate, mi vodimo politiku stvaranja nacionalnih jedinica, i šta vidimo kod pojedinih naroda Sovjetskog Saveza? Čak i u relativno kulturnoj sredini, kao kod naroda Gruzije, Jermenije, Azerbejdžana i kod tjurskih naroda, stanje je u tom pogledu veoma žalosno. Već prilikom prvog pozivanja obveznika Gruzije bilo je 50% nepismenih, Jermenije — 85%, a Azerbejdžana — još više.

Sve to ukazuje da bez pomoći i velikog i energičnog zalaganja narodnih učitelja, bez njihovog učešća, nećemo stvoriti jake osnove i tako dati moćno oružje našim crvenim snagama. Eto zašto je vaš zadatak tako odgovoran i ne samo sa gledišta opšte kulturnih dostignuća nego i sa stanovišta pripreme naše narodne odbrane.

Danas smo već oko 50% naših jedinica preveli na sistem takozvanih teritorijalno-milicijskih jedinica. To znači da ćemo našu radničko-seljačku omladinu samo za kraće vreme odvajati od proizvodnog rada.[137] To je već početna faza prelaska na sistem svenarodnog naoružanja koji je pre nekoliko godina prihvatio Kongres partije.[138] Ali vi treba da razumete da prelaz na ovaj sistem, koji je podesan sa vojne tačke gledišta i koristan za zemlju, može da bude ostvaren samo kad za to budu stvoreni odgovarajući uslovi, a najvažniji je — veća kultura stanovništva i političko vaspitanje narodnih masa.

U ovom pogledu Crvena armija računa s tim da će narodni učitelji na širokom frontu pristupiti likvidaciji kulturne i političke zaostalosti stanovništva i da će stvoriti stanje koje će omogućiti vojsci da sama, bez bojazni, priđe stvaranju organizacije koja bi smanjila teret vojne službe celom stanovništvu.

Kad budemo imali omladinu uzdignutu u kulturnom i političkom pogledu, teritorijalni sistem će postati krupan faktor našeg svakodnevnog života.

Želeo bih da vi, drugovi učitelji, izvršite deo ovog opšteg programa već do sledeće regrutacije, tj. do jeseni 1925. godine. Želeo bih da u jesen 1925. godine nijedan novi borac u redovima naših crvenih pukova ne bude nepismen i zaostao u kulturnom i političkom pogledu. To bi bio vaš ogroman doprinos odbrani zemlje.

Ovaj zadatak se potpuno može izvršiti jer je već bio postavljen i izvršen u nizu gubernija. To znači da je potrebno samo da vaš kongres donese odgovarajući zaključak i čvrsto odluči da se ovaj minimalni deo učiteljskog rada mora izvršiti, i on će biti izvršen.

Dalje vojska očekuje od vas da uključite u svoj opšti rad i drugi zadatak — pripremu za dalje smanjivanje roka službe u redovima Crvene armije. Sada smo odredili dvogodišnji rok službe, ali niko se nije zarekao da će ovaj rok ostati zauvek i da se neće i dalje smanjivati. I ako vi zaista učinite korak napred na putu pripreme mladih kontingenata i date nam kulturno i politički uzdignutog regruta, i dalje ćemo smanjivati rok aktivne službe u redovima Crvene armije.

To će imati ogroman značaj za sav radničko-seljački Savez, a u isto vreme biće krupan doprinos učvršćivanju naše vojne moći. Ovo je približno rad koji vam predstoji, i ja vam skrećem pažnju na potrebu da zauzmete centralno mesto u našem opštekulturnom, vojnoobrazovnom i vaspitnom radu.

Mi raspolažemo čitavim nizom organizacija koje privlače i organizuju javno mnenje oko pitanja odbrane. Imamo takve organizacije kao Dobrohim, Društvo prijatelja vazduhoplovstva, vojnonaučna društva, oko kojih nameravamo i dalje da prikupljamo snage trudbeničkih masa. Želeo bih da vaš kongres podstakne učitelje na masovno učešće u ovim društvima. Ako narodni učitelj bude prožet svešću o ogromnom značaju rada ovih organizacija, ako povede za sobom masu seoskog stanovništva i time učvrsti podlogu delatnosti ovih organizacija pre svega na selu, pitanje odbrane Sovjetskog Saveza biće rešeno za 99%. Čak i buržoazija je uvek cenila ulogu učitelja u pitanju odbrane. Sad mi pade na pamet izreka jednog od najvećih nemačkih političara, kneza Bizmarka,[139] o ulozi učitelja, koja je postala poslovica u Nemačkoj. Po završetku francusko-pruskog rata 1870—1871. god., u kome je nemačko oružje odnelo sjajnu pobedu Bizmark je rekao: »Rat su dobili seoski učitelji«.[140] On je nesumnjivo u velikoj meri bio u pravu, jer su se seoski učitelji u Nemačkoj još davno pre rata prihvatili posla na ozbiljnoj pripremi narodnih masa i time znatno doprineli uspehu nemačke vojske.

Nemački učitelji onog doba oduševljavali su se idealima mnogo užim nego što su ciljevi i ideali koji nas pokreću. Sad stupamo na širokom radničko-seljačkom frontu u borbu protiv eksploatacije, protiv socijalne nejednakosti, u borbu za novo socijalističko društvo u kome će se čovek harmonično razvijati. Mi se borimo protiv svakog vida siromaštva i protiv svih patnji. Naše narodne mase, nadahnute ovim ciljevima i idealima zajedno će s vama, narodnim učiteljima, biti u stanju da učine neuporedivo više nego što su postigli učitelji Nemačke, čiji sam vam primer naveo.

Završavajući svoj pozdrav hteo bih da izrazim nadu da ćemo na takav način prići ovome poslu, da će budući istoričari oslobodilačkog pokreta čovečanstva biti u stanju da kažu da je za pobedu u borbi protiv

buržoasko kapitalističkog sveta Savez radničko-seljačkih republika dugovao pre svega požrtvovanom i herojskom radu naših seoskih učitelja.

Crvenim sovjetskim učiteljima, koji su krenuli na širokom frontu na sovjetsku izgradnju — upućujemo naš topli bratski pozdrav i želje za uspeh na poslu buduće izgradnje.

CRVENA ARMIJA IZVRŠAVA PORUKE LENJINA[141]

Iako je dugotrajna i teška bolest druga Lenjina pripremala sve nas na neizbežan tragičan kraj, ipak je njegova smrt bila strašan udar za Crvenu armiju i celu zemlju.

Čitava masa crvenoarmejaca kao da se sledila i ukočila, preživljavajući težak gubitak i kao svoju ličnu nesreću i kao osiromašenje celog trudbeničkog Sovjetskog Saveza. U svesti svakog se postavilo pitanje — kako živeti i raditi bez njega? Ko može da ga zameni? Odgovor je bio samo jedan — zameniti umrlog vođu ne mogu pojedinci. Nema mu ravnih po genijalnosti, po dalekovidosti. Njega može da zameni samo ceo radni kolektiv. Tako je nađen izlaz, ali težak. Januarski dani su još više zbili celu Crvenu armiju oko druga Lenjina, njegove partije kao oko zastave velike borbe, a ta smrt, fizičko uništenje voljenog vođe, još jače je podvukla snagu i dubinu njegovog učenja, koje su prihvatile radničke i seljačke mase i koje ih je povezalo u jedinstvenu radnu i borbenu porodicu.

Crvenoarmejci su sami tražili jačanje ne samo političke, nego i strojeve obuke, govoreći da je tako zahtevao Lenjin. U mnogim jedinicama, na njihovu sopstvenu inicijativu, organizovani su lenjinski kutići, davao se i poslednji groš i sopstvenim novcem kupovane su slike, biste i knjige vođe i učitelja.

Lenjin nije voleo reči — tražio je dela, rad. I osećanje kolektivne odgovornosti najjače se odrazilo u pojačanoj težnji vanpartijaca da uđu u redove Komunističke partije.

Ranija bojazan od povezivanja sa partijom, a prema tome i radnim obavezama, prevagnula je ka osećanju odgovornosti, primanju obaveza. Ova tendencija obuhvatila je ne samo crvenoarmejsku masu, nego i starešinski sastav. Bilo je podneto 5.146 molbi za prijem u partiju i 768 u Komsomol.

Veće okupljanje trudbenika oko PRP kao kolekitvnog vođe, gvozdeno jedinstvo RKP kao čuvara njegovih poruka, porast svesti i odgovornosti u radu svakog lenjinca — tako je bila shvaćena smrt druga Lenjina, kao njegova poslednja poruka.

Često je drug Lenjin ukazivao kako je teško izgrađivati sovjetsku privredu i društvo u zemlji u kojoj je carizam držao narodne mase u neznanju.

Crvena armija, kao najbolja škola za seljaštvo, postavila je sebi prvi zadatak da raskrči put ka nauci, da likvidira nepismenost. Smrt Iljiča još više je podstakla sve da se ovog zadatka prihvate što energičnije.

U kadrovskim jedinicama u toku 1924. godine prosečno se opismenjavalo 22.000 nepismenih i 26.000 polupismenih, a u teritorijalnim jedinicama jednih i drugih preko 8.000.

Ova poslednja brojka pokazuje da su u teritorijalnim jedinicama manje podesni uslovi zbog kratkoće bavljenja u jedinicama. I to postavlja kategoričan zahtev svim partijskim, sovjetskim i sindikalnim organizacijama da posvete ozbiljnu pažnju likvidaciji nepismenosti pripadnika teritorijalnih jedinica u prekidima između perioda obuke.

Seoska škola, predvojnička obuka, likbezi,* kulturno pokroviteljstvo, seoske čitaonice — moraju ujediniti napore za pomoć Crvenoj armiji u ovom pravcu. Izdvajanje potrebnog broja školskih radnika od strane teritorijalnih jedinica predstavlja nasušni naredni zadatak i to će uz podršku celokupne sovjetske javnosti na selu doprineti likvidaciji nepismenosti i izvršenju osnovne poruke Lenjina.

Pored likvidacije nepismenosti glavnu ulogu u razvitku crvenoarmejaca igra politička nastava. Posle smrti Iljiča interesovanje za političku nastavu i prisustvovanje su porasli. Čitane su lekcije iz oblasti agrotehnike, pčelarstva, stočarstva i voćarstva: organizovane diskusije u vezi sa zemljišnim zakonodavstvom, kooperacijom, sovjetskom izgradnjom i dužnostima odsluženog vojnika po povratku u selo.

Svest o odgovornosti crvenoarmejca zahtevala je od njega da se pripremi za rad na selu, kako bi po izlasku iz armije u svom selu nastavio delo Lenjina.

U mnogim jedinicama, na inicijativu samih crvenoarmejaca, počeli su se formirati kružoci o poljoprivrednim pitanjima i za izučavanje sovjetske izgradnje.

1924. godine oživele su kulturne delatnosti u armiji.

1923. godine postojala su 643 kluba za 3.518 kružoka, a 1924. broj klubova porastao je na 762 sa 6.288 kružoka. Broj kružoka, kao što se vidi, porastao je za godinu dana gotovo za 100%.

Sem kružoka »poljoprivrednih« i »sovjetske izgradnje«, razvijaju se politički, kružoci vojnih znanja, vojnonaučni, sportski, opšteg obrazovanja, umetničke propagande i sl.

U rad po kružocima bila su uključena 1924. godine 111.943 lica prema 82.000 — 1923. godine.

Na ovaj način crvenoarmejska masa ostvarila je svoju odgovornost za sopstveno uzdizanje. U celoj armiji održavano je prosečno 19.775 sastanaka mesečno.

1924. godine porastao je i broj lenjinskih kutića, u kojima se odvija svakodnevni lični život crvenoarmejaca.

1. maja 1924. god. bilo ih je 2.917, a do 1. oktobra taj broj je porastao na 3.352.

Crvena kasarna, ispunjavajući zavet Lenjina, bez kolebanja se pretvara u školu komunizma za seljake, u kojoj je sve najbolje i najnaprednije neraskidivo povezano sa armijom i održava vezu sa njom i pošto napusti njene redove.

---

* Škole za opismenjavanje odraslih (ликбез-ликвидация безграмотности). — Prim. red.

U toku leta rad u kružocima slabi, a težište se prenosi na rad u masama. Tu su na prvom mestu dramske priredbe, koncerti, lekcije, ekskurzije i sl.

U toku letnjeg perioda, za mesec dana u 1924. godini u kadrovskim jedinicama je bilo prosečno 9.828 takvih priredbi, a u teritorijalnim 1.313.

Biblioteka postaje najbolji drug crvenoarmejca i ogledalo porasta njegovih kulturnih zahteva. I tu je uticaj Iljiča, smrt voljenog vođe, okrenula crvenoarmejsku masu prema knjizi, u želji da što pre sazna šta je govorio Iljič i šta treba raditi za ostvarenje njegovih poruka.

Broj čitalaca porastao je u svim pukovima prosečno za 50%, a broj pročitanih knjiga još više; od prosečno 450 knjiga na puk u januaru, do nekoliko hiljada u martu.

Ove brojke najbolje karakterišu napredak u Crvenoj armiji u vezi sa januarskim događajem. Ove brojke su živ dokaz koliko duboko preživljavaju crvenoarmejci i koliko je ozbiljna njihova odlučnost da prihvate teret odgovornosti koja pada na pleća trudbenika posle smrti vođe.

Značaj crvenoarmejskih biblioteka još je i veći kad se uzme u obzir da se iz pukovskih biblioteka izdvajaju knjige za selo. U 1924. godini, taj broj je porastao od 1.047 na 1.239, tj. gotovo za 20%.

Da bi se pokazala opšta karakteristika crvenoarmejskih biblioteka navešćemo sledeće podatke: od 4,673.000 knjiga (stanje 1. oktobra 1924. dok je 1. oktobra 1923. bilo 3,956.814) — 25% su knjige opštepolitičkog sadržaja, tj. četvrtina svih knjiga, lepa književnost — 21% i vojna literatura — 19%.

To pokazuje da Crvena armija za razliku od carske i inostranih armija, ne sprema jednostranog, uskogrudog i nesvesnog vojnog stručnjaka nego pre svega kulturnog, politički svesnog građanina — graditelja trudbeničkog Sovjetskog Saveza, koji je u isto vreme svestan borac i branilac novog života, za koji se izborio u oktobru 1917. godine pod rukovodstvom druga Lenjina. Crvena kasarna više nije bauk za seljake, kao što je bila carska, već ih vaspitava i upućuje u svestan život.

CRVENA ARMIJA I SELO

Uporedo sa pripremom kulturnog radnika za selo Crvena armija vrši i drugi veliki kulturni rad na selu, ne čekajući naredno otpuštanje odsluženih vojnika kući.

Delatnost rukovodstva Crvene armije odvija se u mnogim pravcima: pretplata na listove za selo, organizovanje komsomolskih ćelija, odašiljanje partijaca na stalni partijski rad na selu, organizovanje čitaonica, upućivanje školskih radnika, stalno dopisivanje sa opštinskim komitetom, opštinskim izvršnim komitetom i pojedinim crvenoarmejcima, posete seljaka crvenoarmejcima, sistematski odlasci u opštinu i razjašnjavanje stanovništvu dekreta i važnijih uputstava sovjetske vlasti i, najzad, instruktaž seoskih partijskih organizacija i ćelija komsomola.

A ko se bori u selu protiv zloupotreba lokalne vlasti, ko vodi antireligioznu propagandu u porodici, ko organizuje likvidaciju nepismenosti — niko drugi, nego onaj koji je odslužio rok i prošao lenjinsku školu u armiji.

Lepu sliku svakodnevnog života daje izvod iz pisma koje je poslao jedan bivši crvenoarmejac 25. divizije.

»Kod mene sad dolaze mnogi omladinci i ja im čitam novine i knjige. Sa ocem se svaki dan prepirem zbog religije. I on je protiv popova, ali protiv boga — nikako. Ja sad mislim da organizujem kooperativu i lenjinski kutić. Sad opismenjujem ženu. Žena mi umnogome daje za pravo, više nego otac.«

Pisma bivših vojnika-crvenoarmejaca pružaju bogat materijal o životu sela i otkrivaju čitav niz mračnih momenata iz seoskog života. Ova pisma određuju program borbe protiv toga i pozivaju partiju i organe vlasti da se umešaju u ovu borbu.

Prirodno je što svaki koji je odslužio vojni rok ne može zadržati čvrstu samostalnu liniju. Ponekad nedovoljna materijalna obezbeđenost dovodi pojedinca u ekonomsku zavisnost od kulaka koji mu zatvara usta. To, naravno, ne prolazi bez borbe, i tu je potrebna drugarska pomoć i intervencija mesnih vlasti.

NACIONALNO PITANJE U REDOVIMA CRVENE ARMIJE

Crvena armija ne zaboravlja ni ovu poruku Iljiča. Savez Sovjetskih Republika je savez trudbenika raznih nacionalnosti. Crvena armija, koja je odraz takvog saveza, nije nacionalna armija, već isto tako savez samo borbeni savez, u koji svi trudbenici naših sovjetskih republika šalju svoje sinove da uče ratnu veštinu i da, rame uz rame, kao jedinstven zid čuvaju sovjetsku zemlju. Forme kojima pojedine nacionalnosti ostvaruju ovu svoju dužnost različite su.

Neke republike i oblasti formiraju svoje nacionalne jedinice, dok se u drugima, gde je usled mnogih razloga teško obrazovati takve jedinice, politika koju sprovodi armija svodi na kulturno-vaspitni rad među predstavnicima manjina na njihovom jeziku.

U svim slučajevima smisao rada u armiji je učvršćenje veze i bratske solidarnosti između trudbenika raznih nacionalnosti i otklanjanje uzajamnog nepoverenja i neprijateljskih osećanja.

Kulturni i politički razvoj nacionalnih manjina unutar Crvene armije nije samo pitanje unutrašnje monolitnosti Sovjetskog Saveza i armije, nego i živa agitacija među raznim nacionalnostima u kapitalističkim državama, a pre svega u onima koje se graniče sa Sovjetskim Savezom.

S druge strane, naša nacionalna politika uopšte, a posebno u armiji, sve više učvršćuje prijateljske veze sa ugnjetenim narodima Istoka.

Vaspitana u duhu bratstva naroda, Crvena armija će se u budućim sudarima sa kapitalističkim pljačkašima pojaviti kao najbolji drug i branilac ugnjetenih nacionalnosti.

SAVEZ RADNIČKE KLASE I SELJAŠTVA

Ideja učvršćenja ovoga saveza bio je osnovni zavet druga Lenjina, zavet koji čini suštinu lenjinskog, boljševičkog učenja. Crvena armija već svojom organizacijom i sastavom predstavlja živu materijalizaciju ove

ideje. Crvena armija — to je radničko-seljačka armija. Ona je takva u punom značenju ove reči. Radnička klasa i seljaštvo čvrsto drže sve pozicije u vojnoj izgradnji.

Starešinski kadar radničkog i seljačkog porekla predstavlja 90% celokupnog kadra. Kao što je rečeno, seljaštvo dobija političko vaspitanje pod rukovodstvom Komunističke partije. Crvena armija predstavlja najjaču vezu sovjetske države sa seljaštvom. Ova se uloga najbolje vidi u radu teritorijalnih jedinica koje su prva etapa na putu ostvarivanja velike ideje druga Lenjina o stvaranju naoružanog komunističkog naroda.

Na ideji bratstva i nerazrušivosti saveza radnika i seljaka zasnivaju se sva snaga i moć Crvene armije. U duhu ove ideje armija se razvijala i razvijaće se i dalje. Verna zavetima velikog učitelja, Crvena armija je spremna da svakog trenutka svojim bajonetima brani ideju Lenjina, ideju komunizma.

LENJIN I CRVENA ARMIJA

REFERAT NA SVEČANOJ SEDNICI VOJNE AKADEMIJE RKKA, POSVEĆENOJ GODIŠNJICI SMRTI V. I. LENJINA

Drugovi, na današnjem sastanku, mislim, nema potrebe da se zadržavam na dokazivanju pravilnosti postavke da je rat produženje politike. Iskustvo imperijalističkog rata, a još više iskustvo našega građanskog rata, iskustvo proleterske revolucije najočiglednije i najubedljivije dokazuju njenu pravilnost.

Kad mi posmatramo stanje našeg Sovjetskog Saveza i stanje drugih država, vidimo kako se iz dana u dan oblast politike sve više i više preplиće sa oblašću vojne delatnosti. Jedno prelazi u drugo. Strategija u uskovojnom smislu reči jeste deo političke strategije.

Zato je, pri proučavanju pitanja koja nas interesuju kao vojne radnike, nužno da budemo u toku svih problema koji sačinjavaju suštinu revolucionarno-proleterske borbe i — kao zaključak iz toga — moralo se udubiti u čitavu oblast političke delatnosti, kako unutrašnje, tako i međunarodne. Tu, u toj oblasti, mi ćemo naći ključ za mnoga pitanja čisto vojnog karaktera i pronaći sredstva koja će nam pomoći da se snađemo u našoj uskospecijalnoj vojnoj delatnosti.

S tog gledišta nas najviše interesuje strategija i taktika proleterskog pokreta uopšte, tj. metode pomoću kojih se radnička klasa priprema za borbu, otpočinje odlučnu borbu, osvaja vlast i, konačno, posle pobede, bori se da očuva i učvrsti svoju klasnu vladavinu.

Strategija i taktika proleterske borbe jeste, drugovi, ono što mi s punim pravom možemo nazvati *lenjinizmom*.

Lenjinizam je ostvarivanje i razvijanje učenja koje su stvorili Marks i Engels. Ali lenjinizam — jeste svojevrsna primena marksističke teorije; to nije — golo ponavljanje onih postavki koje su razvili Karl Marks i Engels — to je dalje razvijanje tih postavki, njihovo proširivanje i obogaćivanje kao teorije klasne borbe. Lenjinizam je strategija i taktika radničke klase, to je učenje o rukovođenju borbom radničke klase, učenje o tome kako radnička klasa treba da dejstvuje da bi obezbedila svoju pobedu.

Upravo zbog te veze koju sam istakao, veze koja postoji između oblasti vojne delatnosti i oblasti političke delatnosti, veze koja je naročito očigledna u epohi revolucionarne diktature proletarijata koju proživljavamo, nama i jeste važno da se najtemeljnije i najdublje upoznamo sa suštinom lenjinizma — te »strategije« i »taktike« proleterske borbe.

Politička strategija bazira se na uzimanju u obzir osnovnih momenata kretanja masa, na uzimanju u obzir klasnih snaga koje se bore. Ona proučava međusobni odnos svih snaga, proučava njihovu specifičnu težinu i karakter i, konačno, uzimajući u obzir momente vremena i prostora, stvara odgovarajući strateški plan političke borbe.

Da bi se bilo dobar strateg, kako u oblasti čiste politike tako i na vojnom području, nužne su naročite, specifične sposobnosti. Najvažnija je od njih takozvana intuicija,[142] sposobnost da se brzo snađe u čitavoj složenosti okolnih pojava, da se zadrži na najglavnijoj i da se, na osnovu uzimanja u obzir ove glavne, stvori odgovarajući plan borbe i rada.

A upravo tim svojstvom, tom sposobnošću intuicije bio je u najvišem stepenu obdaren naš pokojni vođ drug Lenjin.

Kad uzmeš njegova dela, — a ja sam danas prelistavao knjigu po knjigu sve sveske njegovih dela, zadržavajući se, uglavnom, na člancima koji se u ovome ili onome odnose na Crvenu armiju i vojno delo — kad makar letimično pregledaš njegove govore, članke, pisma i drugo, svaki put te poražava ona kolosalna snaga intuicije, ono duboko pronicanje do dna, u samu suštinu svih pojava, koje je karakteristično za druga Lenjina u toku celokupne njegove revolucionarne delatnosti. Uz najređe izuzetke možemo reći da su se njegove ocene i prognoze budućih događaja odlikovale neverovatnom dubinom i pronicljivošću. Zato proučavanje političke strategije druga Lenjina mora za sve nas da predstavlja najveći interes.

Mi smo zadobili pobedu, mi sada imamo proletersku diktaturu, ali pre nego što smo dobili sovjetsku državu sa diktaturom rada, mi smo proživeli veoma dug period dugotrajnog pripremanja i prethodne borbe.

Mi možemo sa stanovišta političke strategije da podelimo našu revolucionarnu borbu u tri etape: period do 1917. god. do oktobarske revolucije, kada smo nagomilavali revolucionarne snage, formirali kadrove buduće proleterske armije, spremali se za borbu; drugi period — vreme neposredne borbe, oktobarski ustanak, i poslednji period — to je borba za održanje diktature u rukama radničke klase.

U sva tri ova perioda revolucionarne delatnosti ruskog proletarijata na najizrazitiji način osećala se misao druga Lenjina kao rukovodioca, kao stratega — na svakom koraku. I nama i budućem pokoljenju revolucionara drug Lenjin daje sjajne primere strateške i taktičke veštine. Njegovo rukovodstvo predstavlja po svojoj genijalnosti najistaknutiji primer vođenja masa u boj.

Ja ću se sada zadržati na momentu pripremanja naše revolucije.

Da bi se zadobila pobeda, bilo je nužno da se pripreme odgovarajuća sredstva, da se pripremi armija koja će izvršiti juriš na tvrđavu svoga klasnog neprijatelja. Prvi zadatak koji je stajao pred organizatorom budućih pobeda radničke klase sastojao se u tome da se pripreme kadrovi ove revolucionarne proleterske armije.

Drug Lenjin je već u prvim godinama svoje delatnosti, još u samom početku 900-ih godina, potpuno jasno shvatao karakter i forme organizacije ovih kadrova. Već onda je u njegovom umu postojala slika čitavog rada koji je morala da izvrši revolucionarna partija proletarijata, da bi pripremila uslove budućih pobeda. Ovu sliku on je u svim pojedinostima izložio u svojim mnogobrojnim člancima i brošurama te epohe.

Drug Lenjin je već u prvim počecima svoje delatnosti smatrao da mi moramo spremiti armiju prekaljenih boraca, kojoj će biti strani svaka sumnja, strah — armiju koja će biti povezana najsurovijom i najjačom disciplinom. Otuda ogroman značaj koji je on pridavao organizacionom pitanju. Po njegovom shvatanju organizaciono pitanje nikako nije bilo drugostepeno. Po njegovom mišljenju, onaj ko je grešio u oblasti organizacionih problema, taj je poništavao i svoje najpravilnije misli, postavke i poglede u svim drugim oblastima političke delatnosti. Tok njegovih misli o organizacionom pitanju vanredno ilustruje sledeća mala epizoda.

Ovih dana je objavljen zbornik »O Lenjinu i lenjinizmu«, u koji je uvršćen niz sećanja, odlomaka i članaka, posvećenih uspomeni na druga Lenjina. Tu se nalazi člančić iz pera jednog od najistaknutijih bivših vođa menjševizma — Martinova. Nazivam ga bivšim zato što se on od pretprošle godine nalazi u redovima Ruske komunističke partije.

Martinov priča u tom člančiću, koji zauzima svega pola stranice, o svom susretu s drugom Lenjinom 1901. god. u ionstranstvu. Govori o tom kako su ušli u neki restorančić i poveli razgovor o svim temama koje su bile goruće za ondašnjeg ruskog revolucionara-emigranta. Govorili su o zadacima proleterske revolucije i radničke klase, o ciljevima njene borbe, o glavnim momentima koji treba da čine osnov programa Socijaldemokratske radničke partije, o taktici te partije itd.

»I onda« — kaže Martinov — »ja sam s drugom Lenjinom o svim tim tačkama bio solidaran, o svim tačkama sam mislio podjednako. Ali, na kraju razgovora on me zapita«:

— A kako se Vi odnosite prema mom organizacionom planu?

Martinov odgovara:

— Ja smatram da je nepravilan; Vi hoćete da stvorite partiju nalik na neku makedonsku četu. Taj princip ne poznaje ni jedna socijaldemokratska partija Zapada, ne poznaju ga ni ruski socijaldemokrati.

Kao odgovor na to Lenjin je rekao:

— Dakle, u toj tački Vi se sa mnom ne slažete?

— Da.

— E, ako je tako, onda nemam s Vama uopšte više ništa da razgovaram.

»I od tada« — završava Martinov svoj člančić — »naši su se putevi razišli za mnogo godina«.

Poznato vam je da je baš to pitanje dovelo do dubokog rascepa ruskog radničkog pokreta na dva ogranka: ogranak menjševika i ogranak boljševika. Drug Lenjin je isticao organizacione principe koji su morali da stvore istinski borbenu revolucionarnu partiju, koji su imali da izvuku iz redova radničke klase sve ono aktivno, čvrsto i oprobano u revolucionarnoj borbi, što je u njoj bilo, i od toga najboljeg, odabranog dela radničke klase da stvore avangardu proleterskog pokreta. I ovaj zadatak

drugu Lenjinu sjajno je uspeo. U Komunističkoj partiji (boljševika) proletarijat našeg Saveza dobio je prekaljene željezne kadrove revolucionarne armije.

Lenjinska strategija i taktika revolucije u toj epohi proisticale su iz određene ocene »tekućeg momenta«, tj. ondašnje situacije i perspektiva njenog razvoja. Ova ocena je, opet, proisticala iz opšte ocene uloge proletarijata u klasnoj borbi. A kako je ocenjivao tu situaciju drug Lenjin?

Najbliži strateški cilj bio je rušenje samodržavlja i stvaranje demokratske republike. Glavna snaga, koja je imala da obezbedi pobedu bila je radnička klasa. Radnička klasa je trebalo da za sobom povede seljaštvo. Sa stanovišta klasne analize, koju je dao drug Lenjin, neprijatelj je bio samodržavlje koje se oslanjalo na spahijsko plemstvo i imalo u rezervi liberalnu buržoaziju, spremnu da za najmanje ustupke pređe na njegovu stranu.

Otuda je proisticala i taktika proleterske revolucionarne partije. Ona je, po Lenjinovom mišljenju, po njegovoj oceni morala da se sastoji u tome da se ne da mogućnost toj liberalnoj buržoaziji, koja je faktično mogla poslužiti, a kasnije je stvarno i poslužila, kao oslonac samodržavlja, da učvrsti svoj uticaj na sitnoburžoaske mase i naročito na seljaštvo. Ovo je bila taktika borbe radničke klase za hegemoniju nad seljaštvom, nad sitnom buržoazijom.

Vi vidite kako se ovde postavlja taktička linija. Drug Lenjin uzima suštinu svake klase, otkriva njenu fizionomiju i prirodu, određuje kud ona može da ide, može li da se bori za ove ili one ciljeve, pa na osnovu toga, strogo klasnog, proračuna stvara taktiku i strategiju proleterske partije.

Svih onih skoro 20 godina, koliko je prošlo od kraja 90-ih godina do momenta februarske revolucije, u punoj meri je opravdalo pravilnost njegove strateške ocene i pravilnost onih taktičkih zaključaka koji su iz nje proisticali i služili glavnom strateškom cilju. Strateška ocena i starteški plan bili su jednom za uvek dati za ceo taj period našeg revolucionarnog pokreta. Što se tiče taktičkih zaključaka, oni su se, razume se, menjali. Taktika je — deo strategije, njoj podređena i od nje zavisna. Taktika se ne bavi događajima koji obuhvataju velike vremenske periode — ona se bavi promenljivim uslovima date konkretne istorijske situacije i zato taktika može i mora da se menja. I stvarno, vidimo kako se menjala proleterska taktika u toku ovog perioda, dok je osnovna strateška linija ostala nepromenjena.

Tako 1905. god., 9. januara, dolazi do stihijskog masovnog pokreta proletarijata. Kakva je onda bila taktika naše lenjinske partije? Bila je to taktika navale, odlučnog nastupanja na samodržavlje. Mi smo bacili parolu oružanog ustanka i izgrađivali svu svoju propagandu, agitaciju i organizacioni rad, polazeći od pripremanja uslova za njegovu pobedu.

Sukob 1905—1906. god. svršava se pobedom samodržavlja i klasnih grupa koje su išle za njim. Usled toga situacija se menja, počinje period depresije. Menja se i taktika proleterske partije. Čuvajući svu svoju revolucionarnu suštinu, proleterska partija boljševika prelazi na druge načine, druge metode borbe: umesto taktike bojkota I Državne dume,

umesto taktike otvorenog ostvarenja parole oružanog ustanka, drug Lenjin poziva Partiju da učestvuje u radu Državne dume, poziva Partiju da sistematski radi na organizovanju revolucionarnih masa.[143]

Moram vam kazati da ovu promenu taktike nije odmah prihvatila čitava masa ondašnjih boljševičkih kadrova. Mnogi su drugovi smatrali da je ova nova taktika oportunistička, videli su u njoj izdaju osnovne revolucionarne ideje boljševizma. Organizovala se čitava struja pod nazivom »otzovizma«.[144] Na čelu joj je bio ekonomist Bogdanov, koji se sada ne nalazi u redovima naše Partije. Onda je bio u redovima naše Partije i zauzimao dosta vidan položaj. »Otzovisti« su bili za opozivanje naše frakcije iz Državne dume i za produženje taktike bojkota. Kao što je istorija pokazala, drug Lenjin je potpuno bio u pravu.

Dalje. Približuje se momenat imperijalističkog rata. Drug Lenjin, blagodareći svojoj genijalnoj pronicljivosti, odmah se orijentiše u međusobnim odnosima osnovnih socijalnih snaga, daje savršeno pravilnu ocenu nastupajućeg perioda i na osnovu toga određuje odgovarajuću taktičku liniju. I mi opet vidimo kako se sva njegova predviđanja ostvaruju; vidimo da u Rusiji dolazi do februarske revolucije; vidimo kako se, u punoj saglasnosti s njegovom prognozom, povećava zaoštravanje klasnih suprotnosti i priprema se velika oktobarska pobeda.

Ovde, drugovi, opet nije izlišno napomenuti da, posle februarske revolucije, u redovima naše Partije nije odmah, od prvog momenta, došlo do preloma u korist novih ocena, u korist postavljanja novih zadataka. Drug Lenjin prvih dana nije bio kod nas, bio je u inostranstvu, a kad se pojavio u Petrogradu, onda, u prvo vreme, većina rukovodećih boljševičkih krugova nije odmah uspela da prihvati njegovu ocenu i one zaključke koji su iz nje proisticali. Nije odjednom bio prihvaćen prelaz sa strane strateške linije, koja se sadržala u paroli »demokratska revolucija, demokratska diktatura proletarijata i seljaštva«, na parolu »diktatura radničke klase i najsiromašnijeg seljaštva«.

Ovo se objašnjava time što je stav druga Lenjina označavao korenitu preorijentaciju, novu procenu osnovnih pokretačkih snaga i određivanje nove strateške linije. Raniji cilj — rušenje samodržavlja — bio je postignut; proletarijat se pregrupisava radi borbe za diktaturu proletarijata. Februarska revolucija, koja je dala sovjete radničkih, seoskih i vojničkih deputata, pod prevlašću partija »sporazumaša«, menjševika i esera, bila je faktično ostvarenje naše stare parole demokratske revolucije. Revolucionarna proleterska partija morala je ići dalje, jer se glavni zadatak nije sastojao jedino u obaranju samodržavlja, već u uništavanju klasne vladavine buržoazije.

U čemu se sastojala ova Lenjinova nova ocena političkih vrednosti? Ona se sastojala u tome da osim partije proletarijata (boljševika), po Lenjinovom mišljenju, drugih revolucionarnih partija u novoj situaciji već nije bilo, da su menjševici, eseri, i dr. u stvari bili oslonac diktature buržoazije i da je linija proleterske politike, linija proleterske strategije morala da pođe putem izolacije ovih partija od seljaštva.

Zadatak borbe za seljaštvo, ali sad ne više protiv carizma, ne protiv krupne buržoazije, već protiv partija sitne buržoazije, protiv menjševika i esera, isticao se na prvo mesto.

Tom linijom i počela je da se razvija delatnost boljševičke partije. Kasniji događaji sjajno su opravdali ovu ocenu. Oni su doveli do toga da je u početku oktobra Komunistička partija stekla odlučan uticaj u sovjetima radničkih i vojničkih deputata i znatno povećala svoj uticaj u seljačkim masama, čime je i bio postavljen temelj za oktobarsku pobedu.

Vanredno je interesantno pratiti sada ulogu druga Lenjina za vreme ovog najvećeg događaja u našoj revolucionarnoj istoriji, ne samo kao stratega i taktičara-političara, već kao čisto vojnog operativnog rukovodioca.

Drug Lenjin je i ovde ispoljio potpuno izuzetan instinkt i veštinu. I pored toga što on, spasavajući se zatvora, tada nije živeo u Petrogradu, ipak ocena situacije koju je on davao u nizu pisama i poruka CK-u, i njegovi konkretni predlozi zapanjuju svojom pravilnošću u svemu bitnom, zapanjuju dubinom misli druga Lenjina. U svojim uputstvima on ne samo što je određivao opštu liniju taktike koju je trebalo da provodi naš Centralni komitet, nego je on tu opštu liniju i konkretizovao, izražavao u određenim praktičnim planovima.

U tom momentu, kao što vam je poznato, u našim redovima postojalo je neko kolebanje. Nekim je drugovima izgledalo kao da mi isuviše forsiramo događaje, izgledalo je kao da period pripremanja, nagomilavanja i prikupljanja snaga još nije završen. I baš tu stupa na scenu drug Lenjin, izlaze niz postavki koje su nesumnjivo ubedljivo dokazivale neophodnost i neizbežnost hitnog oružanog ustanka. On daje analizu međusobnih odnosa klasnih sila, meri ulogu svake političke partije, meri specifičnu težinu, ulogu i uticaj naše Partije, uzima u obzir ulogu i snagu sovjeta i, na osnovu ove brižljive analize, dolazi do zaključka da je momenat za nastupanje bezuslovno sazreo.

U ovim svojim zaključcima on se, pre svega, oslanja na teoretske postavke koje su nam ostale u nasleđe od Marksa i Engelsa. Drug Lenjin je kao izraziti revolucionar naročito brižljivo izabirao i isticao u učenju Engelsa i Marksa sve ono što je naglašavalo revolucionarnu suštinu marksističke teorije, sve ono što je davalo bilo kakva uputstva u pogledu puteva i metoda za izvršenje odlučnog udara i odgovarajuće pripremanje proleterskih snaga za to.

Polazna tačka drugu Lenjinu bili su ovi Marksovi redovi, posvećeni ustanku:

»Ustanak je veština, isto tako kao i rat, kao ostale vrste veština. On podleže određenim pravilima, čije zaboravljanje vodi propasti partije, koja je kriva što ih se nije pridržavala. Ova pravila — kao logična posledica suštine partije, suštine onih uslova s kojima u takvom slučaju treba računati — tako su jasna i prosta da je kratki opit 1848. godine u dovoljnoj meri upoznao Nemce s njima. Prvo: nikad se ne treba igrati s ustankom ako nema odlučnosti da se ide do kraja (doslovno: treba računati sa svim posledicama te igre). Ustanak je jednačina s veličinama koje su većinom neodređene, čija se vrednost može izmeniti svakog dana. Borbene snage protiv kojih se mora dejstvovati imaju na svojoj strani potpuno preimućstvo organizacije, discipline i tradicionalnog autoriteta« (Marks ima u vidu »najteži« slučaj ustanka: protiv »čvrste« stare vlasti, protiv vojske koja se nije raspala pod uticajem revolucije i kolebanja rukovodstva armije); ako ustanici ne budu mogli da skupe veće snage protiv svog neprijatelja, biće razbijeni i uništeni. Drugo: kad je ustanak već počeo, onda treba dejstvovati s najvećom odlučnošću i prelaziti u nastupanje. Od-

brana je smrt svakog oružanog ustanka; pri odbrani on propada pre no što okuša snage s neprijateljem. Neprijatelja treba iznenaditi još dok su njegove trupe razdvojene, treba svakodnevno postizati nove, makar i male uspehe; treba održavati moralnu prevagu koju ti je dao prvi uspešan pokret ustanika; treba privlačiti k sebi kolebljive elemente, koji uvek idu za jačim i uvek staju na stranu koja je sigurnija; treba prisiliti neprijatelja na povlačenje pre no što uspe da prikupi svoje trupe protiv tebe; jednom reči, dejstvuj po rečima najvećeg od do sad poznatih majstora revolucionarne taktike, Dantona[145]: smelost, smelost i opet smelost«. (Engels, Revolucija i kontrarevolucija u Nemačkoj, str. 118, nem. izd., 1907. god. Citirano po Lenjinu, sv. XXI, str. 280—281).

Navodeći ovaj citat u članku »Hoće li boljševici održati državnu vlast?«, napisanom u septembru 1917. god., Lenjin na sledeći način razvija ove misli:

»Ako revolucionarna partija nema većinu u avangardnim odredima revolucionarnih klasa i u zemlji, ne može biti reči o ustanku. Osim toga za njega je potrebno: 1) narastanje revolucije u opšte nacionalnom razmeru; 2) potpuni moralni i politički krah stare, na primer, »koalicione« vlade; 3) velika kolebanja u taboru neopredeljenih elemenata, tj. onih koji nisu potpuno za vladu, ma da su do juče bili potpuno za nju«. (Lenjin, sv. XXI, str. 282).

Ustanovivši neizbežnost i nužnost neodložnog oružanog ustanka, on dalje ocrtava taktički plan njegovog izvođenja.

Evo nekoliko odlomaka iz drugih njegovih članaka, posvećenih istoj temi.

Još 1906. god. u članku sa naslovom »Pouke iz moskovskog ustanka«, on je pisao:

»Decembar je očigledno potvrdio još jednu duboku, od strane oportunista zaboravljenu postavku Marksa, koji je pisao da je ustanak veština i da je glavno pravilo te veštine — krajnje smelo, neodstupno, odlučno *nastupanje*. Mi nismo dovoljno usvojili ovu istinu. Mi nismo dovoljno učili sebe i mase ovome iskustvu, ovom pravilu nastupanja po svaku cenu. Mi sada treba da najenergičnije nadoknadimo ono što smo propustili. Nije dovoljno grupisanje na političke parole, nužno je i grupisanje za oružani ustanak. Ko je protiv njega, ko se ne sprema za njega — toga treba nemilosrdno izbacivati napolje iz redova pristalica revolucije, baciti ih među njene neprijatelje, izdajice ili kukavice, jer se približava dan kad će nas sila događaja, kad će nas borbena situacija primorati da po ovom znaku razlikujemo neprijatelje i prijatelje« (Lenjin, sv. X, str. 51—52).

I dalje na istom mestu:

»Treba da mislimo na to da se približava velika masovna borba. To će biti oružani ustanak. On mora biti, po mogućnosti, istovremen. Mase moraju znati da idu u oružanu, krvavu, očajničku borbu. Preziranje smrti mora se proširiti u masama i obezbediti pobedu. Nastupanje na neprijatelja mora biti najenergičnije; napad, a ne odbrana, treba da postane parola masa, nemilosrdno uništavanje neprijatelja — postaće njihov zadatak; organizacija borbe postaće pokretna i gipka; kolebljivi elementi vojske biće uvučeni u aktivnu borbu. Partija svesnog proletarijata treba da izvrši svoju dužnost u ovoj velikoj borbi« (Lenjin, sv. X, str. 53).

Ne mogu da se odrečem zadovoljstva da citiram još nekoliko odlomaka iz njegovih dela koji najjasnije karakterišu Lenjinove poglede na pitanja pripremanja i organizovanja ustanka. Uzimajući za polaznu tačku

poglede Marksa i Engelsa, koje sam gore izložio, Vladimir Iljič piše uoči oktobarskog ustanka:

»Marks je sumirao pouke iz svih revolucija o oružanom ustanku rečima, u istoriji najvećeg majstora revolucionarne taktike Dantona: smelost, smelost i opet smelost.«

Primenjeno na Rusiju i oktobar 1917. god., to znači: istovremeno što je moguće iznenadnije i brže nastupanje na Piter, obavezno i spolja i iznutra, i iz radničkih kvartova, i iz Finske, i iz Revala, i iz Kronštata, nastupanje *celokupne* flote, *nagomilavanje gigantske nadmoći* snaga nad 15—20 hiljada (a možda i više) naše »buržoaske garde« (junkera), naših »vandejskih trupa« (deo kozaka), itd.

Kombinovati naše tri glavne snage: flotu, radnike i vojne jedinice tako da svakako budu zauzeti i po ceni ma *kakvih gubitaka* održani: a) telefon, b) telegraf, c) železničke stanice, d) mostovi u prvom redu.

Izdvojiti *najodlučnije* elemente (naše »udarnike« *i radničku mladež*, a isto tako najbolje mornare) u omanje odrede za zauzimanje svih najvažnijih tačaka i *radi učestvovanja* svuda, u svim važnim operacijama, npr.:

— opkoliti i odseći Piter, zauzeti ga kombinovanim napadom flote, radnika i trupa — to je zadatak koji zahteva *veštine i trostruke smelosti;*

— sastaviti odred najboljih radnika s puškama i bombama za nastupanje i opkoljavanje neprijateljskih »centara« (junkerske škole, telegraf, telefon i dr.) s parolom: *izginuti svi, a neprijatelja ne propustiti.*

Nadajmo se da će rukovodioci, ako bude odlučeno da se nastupa, uspešno primeniti velike zavete Dantona i Marksa.

Uspeh i ruske i svetske revolucije zavisi od dva-tri dana borbe«. (Lenjin, sv. XXI, str. 320).

Ovo je citat iz njegovog pisma Centralnom komitetu Komunističke partije pod naslovom: »Saveti iz inostranstva«.

Ovde se govori o glavnoj postavci — strateškoj i taktičkoj — o tom da treba izabrati najosetljiviju tačku u neprijateljskom rasporedu i na tu tačku koncentrisati svoje glavne udarne snage.

Drugovi, u ovom pitanju nije se Centralni komitet razišao s drugom Lenjinom, i rezultat kasnijih događaja sjajno je opravdao sve one postavke, sve one taktičke zaključke koje je davao drug Lenjin.

Mi smo pobedili. Nastupila je epoha diktature proletarijata. Situacija se ponovo radikalno izmenila. Opet se mora izvršiti ponovna strateška procena situacije, moraju se proceniti snage koje učestvuju u igri — kako one na koje mi računamo, tako i one koje mogu istupiti protiv nas. Ovo ponovno procenjivanje vrši drug Lenjin i određuje novu etapu naše političke strategije, etapu koja se svodi na postavljanje novog cilja. Cilj je — proširenje naše revolucije, učvršćenje diktature proletarijata u našoj pobedničkoj zemlji putem toga proširenja, putem njenog širenja na druge zemlje.

Osnovni strateški plan je — pretvaranje naše izolirane revolucije u svetsku revoluciju. Snaga koja treba da izvrši taj preokret jeste proletarijat kapitalističkih zemalja, oslonjen, s jedne strane, na pobedonosni proletarijat Sovjetskog Saveza, s druge — na revolucionarni pokret kolonijalnih i polukolonijalnih naroda.

Naša taktika trebalo je da se sastoji u tome da se iskoristi prestanak rata na nagomilavanje snaga radi učvršćivanja unutrašnje moći Sovjetske Republike, u očekivanju onog momenta kad će razvitak i zaoštravanje revolucionarnog kretanja oslabiti kapitalistički tabor i stvoriti povoljne

uslove za prelaz proleterske armije u odlučnu ofanzivu. Takva je nova faza naše političke strategije, koja je počela posle pobedonosne oktobarske revolucije.

To je — opšta strateška linija. Kako se ostvarivala njena primena u praksi?

Ovde moram naročito zadržati vašu pažnju na periodu koji je vezan s našim izlaskom iz rata i sa zaključenjem mira s Nemačkom. Odstupati vešto, u redu, neuporedivo je teže nego nastupati. Ovde u ovom periodu odstupanja naše proleterske strategije ponovo se manifestovala genijalnost i vidovitost druga Lenjina kao *stratega*. On je s najvećom pronicljivošću uspeo da shvati suštinu događaja i nastojao da uputi proletersku republiku pravilnim putem.

Na žalost, drugovi, vrhovi naše Partije nisu tada još bili tako prožeti osećanjem bezgraničnog poverenja u svog vođu, kao što je to bilo kasnije. Na žalost, mnogi najugledniji, najkrupniji predstavnici Partije istupili su protiv odluka koje je predlagao drug Lenjin.[146] Kažem — na žalost, zato što su događaji još jednom sjajno dokazali pravilnost njegovih pozicija i netačnost, bezvrednost pozicija njegovih protivnika.

Drug Lenjin, dajući opštu ocenu situacije, nastale kao rezultat oktobarske pobede, razume se, polazio je od neophodnosti proširenja baze naše revolucije. On je bio potpuno načisto da će se o definitivnom učvršćenju sovjetske vlasti, o učvršćenju pobede rada u našoj zemlji moći da govori tek onda kad uz nas stane makar nekoliko najvećih zapadnoevropskih država. Ali je Vladimir Iljič video i to da sad nije dozreo momenat za odlučni udar; mi sada moramo da mislimo o prikupljanju snaga, sada je naš zadatak — stvoriti situaciju koja bi nam omogućila da se u odlučujućim momentima sukoba pojavimo svestrano naoružani. Otuda je konkretni zadatak dana: izići iz rata i prihvatiti se pripremanja oružanih snaga, i jačanja naše ekonomike.

Pregovori koji su otpočeli s Nemačkom u Brestu razotkrili su, razume se, licemerstvo nemačkog imperijalizma, razotkrili su njegovu grabežljivu prirodu, njegovu težnju da iskoristi naš položaj i iščupa od nas što više ustupaka. Uslovi mira koji su nam predlagani bili su, neosporno, teški i pljačkaški. Bez obzira na to, drug Lenjin je u samom početku odlučno, bezuslovno i bez ikakvih kolebanja rekao:

»Treba prihvatiti ove uslove, treba ovaj mir potpisati, ovo treba uraditi zato, što će nam se na taj način pružiti mogućnost da odahnemo, da prikupimo snage. Mi to moramo uraditi, to od nas zahtevaju elementarna pravila strategije. Potpisujući mir, mi vršimo strateško povlačenje. To treba uraditi i onda ako bude vezano s gubitkom dela naše teritorije, jer ćemo, izvršivši ovo odstupanje, dobiti mogućnost da prikupimo snage, da bi zatim naneli novi udarac u povoljnijoj situaciji...«

Eto kako je radila strateška misao Lenjinova, i evo odluke koja je otud proistekla.

Na žalost, kao što sam naglasio, drug Lenjin nije mogao odmah sprovesti svoju odluku. Kod nas se našlo mnogo nazovistratega, koji su umesto zaključenja mira isticali ideju revolucionarnog rata. Na ovom sta-

novištu su stajali »levi komunisti«[147]. Lenjin je taj stav u članku »O revolucionarnoj frazi« ovako okarakterisao:

»Ko neće da se uljuljkuje rečima, deklamovanjem, poklicima, taj mora uvideti da je »parola« revolucionarnog rata u februaru 1918. god. najpraznija fraza iza koje nema ničega realnog ni objektivnog. Osećanje, želje, negodovanje, uzbuđenje — to je jedina sadržina ove parole u danom momentu. A parola koja ima samo takvu sadržinu naziva se revolucionarnom frazom!« (Lenjin, sv. XXII, str. 262).

Bila je i druga struja, sa Trockim na čelu, koja je, polazeći u stvari od iste ocene kao i levi komunisti, isticala formulu: »ni mir, ni rat«: Brestovski mir ne potpisivati, ali ni rat ne voditi.

Drug Lenjin je, uz podršku osnovnog jezgra partijskih radnika, napao ove postavke najnemilosrdnijom i najoštrijom kritikom. On je dokazivao da je to stav sitnoburžoaskog inteligenta, koji nema prave revolucionarne izdržljivosti, koji ne ume da manevriše i dejstvuje kako treba, koji se klanja pred frazom, ne uzima u obzir realni odnos snaga i sklon je da veruje u takve stvari koje se u suštini ničim i nikako ne mogu dokazati. Na primer, kako Trocki, tako i levi komunisti isticali su u svojoj argumentaciji, između ostalog, uverenje da Nemci neće nastupati protivu nas zato što i tamo sazreva proleterska revolucija i da radnička klasa to neće dozvoliti. Nekih činjenica koje su ukazivale na tu mogućnost stvarno je i bilo, ali su te činjenice bile suviše precenjivane. Drug Lenjin je tvrdio da se ta pretpostavka ne može dokazati; on je izjavljivao da je nemački imperijalizam još zasad veoma moćan; »ova zver«, kako se on slikovito izražavao, »kadra je da skače vrlo brzo«. Istorija je i ovaj spor rešila u korist druga Lenjina. U referatu na VII kongresu RKP o Brestovskom miru drug Lenjin daje sledeći zaključak o ovom sporu:

»Vi kažete da Nemac ne može nastupati. Iz vaše taktike je proisticalo da se može objaviti da je ratno stanje prestalo. Istorija vam je dala lekciju, ona je oborila tu iluziju. Da nemačka revolucija raste, ali ne onako kako bismo mi hteli, ne onako brzo kako bi prijalo ruskim inteligentima, ne onim tempom kakav je naša istorija izgradila u Oktobru — kad smo mi dolazili u bilo koji grad, proglašavali sovjetsku vlast, i devet desetina radnika prilazilo nam za nekoliko dana. Nemačka revolucija ima nesreću da ne ide tako brzo. A ko prema kome ima da se ravna: mi prema njoj ili ona prema nama? Vi ste želeli da se ona ravna prema vama, a istorija vam je dala lekciju« (Lenjin, sv. XXII, str. 322.).

Na žalost, kako su ovi sporovi u našim redovima trajali prilično vremena, a u Centralnom komitetu se ipak nije dobila većina za neodložno potpisivanje mira, mi smo iza toga imali nemačko nastupanje, izgubili Letoniju, Estoniju, Belorusiju i Ukrajinu, a ujedno i stotine miliona vojne imovine: artiljerije, mitraljeza, municije, svakovrsne opreme, itd., tj. sve one elemente koji su nam bili toliko potrebni za što bržu uspostavu naše vojne moći.

Eto, drugovi, niza momenata našeg proleterskog pokreta, koji potpuno očigledno otkrivaju najviša svojstva druga Lenjina kao rukovodioca proleterske revolucije, kao rukovodioca ne samo u oblasti čiste politike, nego i politike koja prelazi u oružanu borbu, u ustanak, a zatim i u građanski rat. U ovoj oblasti drug Lenjin se pokazao kao najgenijalniji strateg i taktičar.

Ali, drugovi, ova ista njegova svojstva kao vojnog i revolucionarnog radnika pokazala su se ne samo u oblasti strategije i taktike revolucionarne borbe — ona su se izrazito pokazala u svemu ostalom.

Organizacija stoji u tesnoj vezi s taktikom i strategijom. Forme organizacije oružanih snaga stoje u najužoj vezi s taktikom oružane borbe. U tom pogledu, u pitanjima organizacije revolucionarne proleterske armije, Lenjinova pozicija odlikovala se onim svojstvima, onim crtama koje bi trebalo da karakterišu poziciju svakog marksiste revolucionara. On je prilazio rešavanju ovih pitanja uzimajući u obzir to da radnička klasa i revolucionarna partija radničke klase ne treba sebi da vezuju ruke priznanjem bilo koje određene forme borbe i određene forme organizacije. Svemu ovome treba prilaziti s klasnom ocenom, treba sve ceniti sa gledišta interesa proleterskog revolucionarnog pokreta. To je najviši kriterij, i svaka forma taktike i organizacije može po ovom gledištu da izgleda drukčije, u jednoj situaciji — pozitivno, u drugoj — negativno. Ovo je — prvi zahtev koji isključuje svaki dogmatizam i skolastiku.

Druga principijelna postavka — to je istorijski osnov marksizma, to je apsolutni zahtev da ocenjivanju metoda borbe i formi organizacije prilazimo sa gledišta razjašnjavanja njihove saglasnosti sa dotičnom situacijom mesta i vremena. Ono što bi po klasnom proleterskom gledištu bilo celishodno u jedno vreme, za neko drugo vreme postaje nepravilno, necelishodno.

A kakve je forme organizacije — po tom gledištu — određivao drug Lenjin za izgradnju naše oružane snage u uslovima pobedonosne proleterske države?

Njemu je, pre svega, bilo jasno, da treba raskrstiti sa starom carskom armijom, koja se raspala iznutra, koja se od snage što je podržavala novoizgrađeni poredak pretvarala u realnu opasnost za njega. Drug Lenjin je na VII kongresu dao ovakvu karakteristiku te armije:

»To je bolesni deo ruskog državnog organizma koji ne može više da podnosi teškoće ovoga rata. Ukoliko je pre demobilišemo, ukoliko pre ona iščezne između jedinica koje još nisu toliko bolesne, utoliko pre će zemlja uspeti da se spremi za nova teška iskušenja. Eto šta smo mi osećali kad smo jednoglasno, bez i najmanjeg protesta usvajali odluku — nezgodnu sa gledišta spoljnih događaja — da se armija demobiliše. To je bio pravilan korak. Mi smo govorili da je zadržati armiju — lakomislena iluzija. Ukoliko se pre demobiliše armija, utoliko će pre početi ozdravljenje čitavog društvenog organizma u celini«. (Lenjin, sv. XXII, str. 321).

Ova armija je bila zrela za neodložnu likvidaciju. Ovu je odluku, nastojanjem druga Lenjina, Partija i usvojila.

Šta je trebalo izgraditi umesto ove stare carske armije? Da li je trebalo pristupiti izgradnji stajaće armije ili preći na sistem milicije? Kakve su se perspektive dalje izgradnje ocrtavale pred drugom Lenjinom?

Mi imamo iz te epohe čitav niz dokumenata koji potpuno jasno govore o Lenjinovim pogledima na ova pitanja.

Principijelno je drug Lenjin bio za izgradnju radničko-seljačke crvene milicije. Ovo svoje gledište on je više puta naglašavao. On je više puta govorio da nema potrebe da budemo za stajaću armiju, pošto stajaća armija ne samo s političkog nego i s vojničkog gledišta ne predstavlja neku naročitu vrednost. On je smatrao da se sve potrebne garantije, i sa

gledišta odbrane zemlje i sa gledišta eventualnih aktivnih operacija, mogu postići i u sistemu narodne milicije, sveopšteg naoružanja radnika i seljaka, uključujući i žene. U članku »Vojska i revolucija«, koji je napisan još 1905. god., on kaže:

»Iskustvo Zapadne Evrope pokazalo je svu reakcionarnost stajaće vojske. Vojna nauka je dokazala potpuno ostvarljivost narodne milicije, koja može da bude na visini vojnih zadataka i u odbrambenom i u ofanzivnom ratu. Neka licemerna ili sentimentalna buržoazija mašta o razoružanju. Dok na svetu postoje ugnjetavani i eksploatisani, mi moramo nastojati da postignemo ne razoružanje, već sveopšte narodno naoružanje. Samo će ono u potpunosti obezbediti slobodu. Samo će ono potpuno oboriti reakciju. Samo ako se izvrši taj preobražaj, koristiće se slobodom na delu milioni radnog naroda, a ne samo šačica eksploatatora. (Lenjin, sv. VIII, str. 397).

1917. god. piše on o istom pitanju:

»*Zameniti* stare organe za ugnjetavanje, policiju, činovništvo, stajaću vojsku sveopštim naoružanjem naroda, stvarno sveopštom milicijom — to je jedini put koji najviše garantuje zemlji da se neće uspostaviti monarhija i koji pruža mogućnost da se ide planski, tvrdo i odlučno ka socijalizmu, ne ‚uvodeći' ga odozgo, već podižući ogromne mase proletera i poluproletera do iskustva upravljanja državom, do upravljanja *celokupnom* državnom vlašću«. (Lenjin, sv. XX, str. 204).

Pri ovom gledištu on u suštini ostaje i posle pobede radničke klase.

Ali stojeći na njemu, Vladimir Iljič nije nipošto zaboravljao one pretpostavke o kojima sam govorio: on je učio da u sadašnjoj situaciji, koja zahteva da se neodložno stvore za borbu sposobne jedinice, — razume se, to je nemoguće smesta ostvariti — treba ići drugim putem. I eto mi, po njegovom predlogu, stupamo na put formiranja dobrovoljačkih odreda.

Dalje, kad nas je tok unutrašnjih i međunarodnih događaja doveo do neizbežne borbe s unutrašnjom kontrarevolucijom i sa njenim pomagačima u inostranstvu, ispoljila se potreba da se pojača tempo izgradnje naših oružanih snaga. Drug Lenjin istupa sa zahtevom da se proširi vojna delatnost, vojna izgradnja i u proleće 1918. god. baca parolu izgradnje milionske armije.

Uskoro ga pogoršanje naše međunarodne situacije, nagomilavanje kontrarevolucionarnih snaga, pojačavanje kontrarevolucionarnog pritiska, a uporedo s time i približavanje nemačke revolucije nagoni da baci drugu parolu — izgradnje tromilionske armije. To je bilo početkom oktobra 1918. god. Toga momenta je drug Lenjin već polazio od druge pretpostavke; on već nije računao samo na to da stvori snagu, potrebnu za obračunavanje s kontrarevolucijom, nego, vodeći računa o porastu revolucionarnog pokreta u Nemačkoj, polazio je od perspektive da se za radničku klasu približava osvajanje vlasti ne samo u nacionalnom nego i u svetskom razmeru. On je smatrao da je tromilionska armija minimum koji ćemo morati stvoriti za obezbeđenje revolucije.

Zatim, na inicijativu druga Lenjina, na IX kongresu naše Partije primljena je poznata rezolucija o prelazu na milicijsku izgradnju.[148] Tok događaja još do sada nije dao mogućnosti da se taj prelaz ostvari u razmerama koje je Kongres odredio. Mi se krećemo vrlo oprezno, ali ne zato što smo podvrgli principijelnoj proveri pozicije na kojima su stajali Le-

njin i Partija, nego zato što, ostajući verni ne slovima nego duhu lenjinskog učenja, vodimo računa o realnoj situaciji i prema njoj podešavamo i tempo naše vojne izgradnje.

Ovo su pogledi Lenjinovi o tom pitanju.

Sad bih još hteo da se zadržim na nekim momentima, makar manjeg značaja, ali ipak veoma važnim za pitanje naše vojne izgradnje.

Vi znate da smo u poslednje vreme prinuđeni da naročito jako naglašavamo momente discipline. Ovo naglašavanje naročito je izazvano našim delimičnim prelaženjem na miliciono-teritorijalni kolosek. Stvaranje unutrašnje povezanosti jedinica i disciplinovanje istih, koje je najglavniji faktor njihovog borbenog vaspitanja, nailazi u teritorijalnim trupama na velike teškoće. Ovde je neophodno prilaziti duboko promišljeno i odmereno, nužna je specijalna spremnost komandnog i političkog sastava i boračkih masa. I u tom smislu pogledi i način prilaženja druga Lenjina pitanjima discipline zadržavaju za vojsku svu svoju aktuelnu snagu i značaj.

A kako je drug Lenjin prilazio tim pitanjima?

Kao što znate, on je uvek bio pristalica discipline, i najbolji dokaz za to jeste unutrašnja struktura njegovog čeda — naše boljševičke partije. U boljševičkoj partiji disciplina je surovija i stroža od vojne discipline. To je nastalo u velikoj meri pod uticajem druga Lenjina. No, Lenjin i naša Partija zajedno s njim nisu to postigli nikakvim specijalnim muštranjem članova, nekim naročitim treniranjem, već pravilnim postavljanjem samoga pitanja discipline. U čemu se sastoji taj pravilni način?

Najbolji odgovor na ovo daće sam drug Lenjin. Ja ću vam odmah citirati jedno mesto iz njegove brošure: »Dečja bolest ,levičarstva' u komunizmu«, gde on sa iscrpnom teoretskom jasnoćom i dubinom podvrgava analizi pojam discipline.

Postavljeno je pitanje: čime se održava disciplina u revolucionarnoj partiji proletarijata, u čemu se ona ispoljava i čime se pojačava? On odgovara:

»Prvo, svešću proleterske avangarde i njenom odanošću revoluciji, njenom istrajnošću, samopožrtvovanjem, heroizmom. Drugo, njenom umešnošću da se poveže, zbliži, do izvesnog stepena, ako hoćete, slije sa najširom masom trudbenika, u prvom redu proleterskom, *ali takođe i s neproleterskom* masom radnog naroda. Treće, pravilnošću političkog rukovodstva, koje ostvaruje ta avangarda, pravilnošću njegove političke strategije i taktike, pod uslovom da se najšire mase *vlastitim iskustvom* uvere u tu pravilnost. Bez ovih uslova disciplina u revolucionarnoj partiji, stvarno sposobnoj da bude partija napredne klase koja treba da svrgne buržoaziju i preobrazi celokupno društvo, nije ostvarljiva. Bez ovih uslova pokušaji izgradnje discipline neminovno se pretvaraju u praznu priču, u frazu, u kreveljenje«. (Lenjin, sv. XXV, str. 174).

Drugovi, ova analiza pojma »discipline« i njenih pretpostavki data je u odnosu na revolucionarnu partiju. Ali se ona može i mora potpuno i u celini preneti i na Crvenu armiju. Komandni i politički sastav Crvene armije pri usvajanju discipline u svojim redovima uvek mora da ima na umu ova tri uslova, koje navodi Lenjin i koji su jedina zaloga čvrste i svesne discipline.

Prvi je uslov — samopožrtvovanje i istrajnost komandnog i političkog sastava; drugi uslov — održavanje žive, organske veze ovoga ko-

mandnog sastava s crvenoarmejskom masom, i treći — da ta crvenoarmejska masa vidi u praksi, na delu pravilnost našeg rukovođenja. Samo postojanje ova tri uslova daje onu osnovu na kojoj će borbeno vaspitanje armije postići potrebne rezultate i dovesti do stvaranja čvrste, zbijene, svesne, revolucionarne, disciplinovane oružane snage.

Samo idući ovim lenjinskim putem mi ćemo uspeti da postignemo pravu, čvrstu, gvozdenu disciplinu u redovima Crvene armije.

Ovo što je rečeno, razume se, ne isključuje potrebu primenjivanja nekih elemenata onoga što se kod nas zove muštranje. Iskustvo kazuje da ne umeju svi vojni radnici pravilno prilaziti pitanjima discipline; kod nas nije retka pojava da se prema vojničkom držanju, strojevoj disciplini, spoljašnjem izgledu odnosi kao prema nečemu štetnom, nerevolucionarnom i nepotrebnom. To je — apsolutna besmislica. Unutrašnja svesna disciplina mora se bezuvetno ispoljiti i u spoljašnjem redu. Mi moramo ostvariti taj red, i tu se nikako ne mogu izbeći izvesni elementi muštranja i administrativnog pritiska. Reč »muštranje« mnogima izgleda strašna, ali je to u velikom stepenu predrasuda. Sada se često primećuje da kod nas nema potrebne strojeve discipline, a ona bezuslovno mora da bude. Lenjinski postupak nije u tome da se zanemare neophodni spoljašnji elementi discipline, nego u tome da ti spoljašnji elementi ne postanu *osnova* discipline.

Drug Lenjin se dotakao i drugog pitanja koje je sada aktuelno za našu Crvenu armiju, u sadašnjoj etapi naše izgradnje. Mislim na pitanje jednostarešinstva, koje je sada jedno od gorućih pitanja naše izgradnje i oko koga se danas u značajnoj meri okreće život Crvene armije.

Za nas će biti vrlo korisno da se setimo kakav je bio principijelni odnos druga Lenjina prema ovom pitanju. To je neophodno za one koji potpuno nelenjinski, nemarksistički, nesvesno, a ponekad i svesno, ispoljavaju ogromni konzervativizam u tom pogledu. Ja ću vam sada pročitati jedan odlomak iz njegovog govora, koji je održao na Kongresu Sovjeta narodne ekonomije 1920. god. a odnosi se baš na ovo pitanje. Evo ga:

»Ono (ratno iskustvo prošlosti. — M — F —) je prošlo, razvijajući se zakonito, od slučajne, rasplinute kolegijalnosti kroz kolegijalnost izdignutu na sistem organizacije, koja prožima sve ustanove armije, i sada se, kao opšta tendencija, približava jednostarešinstvu kao jedino pravilnom postavljanju rada...« (*Lenjin*, sv. XXV, str. 18).

Dakle, drugovi, vidite da je prelaz na jednostarešinstvo još 1920. god. drug Lenjin ne samo smatrao kao principijelno jedini pravilan način za postavljanje rada unutar Crvene armije nego ga ocenjivao i kao etapu vojne izgradnje, koja je praktično nastupila. Mislim, drugovi, da iz ovoga komandni i politički sastav Crvene armije mora da izvuče zaključak da je potrebna još veća odlučnost i duboka čvrstina u sprovođenju u život, toga, kako se izrazio drug Lenjin, »jedino pravilnog postavljanja vojnog rada«.

Još nekoliko reči, drugovi, o drugom pitanju, o pitanju koje sada, istina, nema tako aktuelnog značaja za Crvenu armiju, ali je ipak u vezi s nekim tekućim pitanjima — o pitanju specijalista.

Pitanje o specijalistima, kako je ranije bilo postavljeno, kako je stajalo u Crvenoj armiji u godinama borbe na našim frontovima, sada,

svakako, kod nas ne postoji. Već davno ga je život rešio. Ali nam je ostalo njegovo nasleđe u drugom obliku, u drugoj formi. Ja imam u vidu pitanje o odnosu između partijaca i nepartijaca u redovima komandnog sastava naše Crvene armije. U suštini to je produženje starog pitanja o specijalistima. Vi znate da se linija izgradnje koju provodi Revolucionarni vojni sovjet sastoji u odlučnom kursu da se u službi potpuno izjednače ove kategorije našeg komandnog sastava. Mi hoćemo da imamo jedan, potpuno ravnopravan komandni sastav, ne deleći ga u službenom odnosu na partijce i nepartijce. Ovaj kurs polazi od uverenosti da su vanpartijske snage našega komandnog kadra u sadašnje vreme bez pogovora i do kraja odane interesima sovjetsko-proleterske države. Mi se moramo naročito pažljivo i predusretljivo odnositi prema onom vrlo malom broju predstavnika kadra starih vojnih specijalista koji su najčvršće povezani s Crvenom armijom i našom stvari. Mora se u punom obimu iskoristiti njihovo iskustvo, znanja i spremnost da služe stvari revolucije. A učiti — mnogo učiti — mi moramo obavezno.

Hoću da još spomenem kakvu je borbu vodio drug Lenjin s onim elementima Komunističke partije koji su bili protiv uzimanja specijalista. Evo jedne od njegovih mnogobrojnih primedaba o ovom pitanju:

»Dosta je svih mogućih praznih razgovora, došlo je vreme da se pređe na praktičan rad, koji može izvesti našu zemlju iz onog kruga u koji je zatvaraju imperijalisti. Na ovom gledištu treba da stoje svi sovjetski, svi kooperativni aparati. Nama je potreban stvaralački rad i samo delo! Ako proletarijat, uzevši vlast u svoje ruke, ne bude umeo da se koristi svojom vlašću, ne bude umeo da u praksi postavi pitanje i da ga u praksi reši, on će izgubiti vrlo mnogo. Vreme je da se napusti predrasuda da samo komunisti, među kojima, bez sumnje, ima vrlo valjanih ljudi, mogu vršiti određeni rad. Vreme je da se napusti ova predrasuda: nama su potrebni radnici od posla i posao, i mi ih moramo sve privući na rad.

Kapitalizam nam je ostavio golemo nasleđe, ostavio nam je svoje najveće specijaliste, kojima moramo neizostavno da se koristimo i to u širokim, masovnim razmerama, upotrebivši ih sve. Da gubimo vreme na pripremanju specijalista od naših komunista mi savršeno nemamo kad, pošto se sada sve sastoji u praktičnom radu, u praktičnim rezultatima.« (Lenjin, sv. XXIII, str. 449—450).

Ova napomena, drugovi, o pogledima na to pitanje druga Lenjina mislim da nije suvišna ni u sadašnjem momentu naše vojne izgradnje. Ovi Lenjinovi pogledi govore o tom da je težnja da se provede sveobuhvatna komunizacija u redovima Crvene armije nepotrebna i štetna utopija. Stvar nije u tome. Suština leži u tome da imamo rukovodstvo Crvene armije, verno idejama sovjetske državnosti, idejama naše revolucije makar pojedini rukovodioci formalno i ne bili u redovima Partije. Drug Lenjin nas podseća, da se izvršenje tog grandioznog zadatka rekonstrukcije sveta na načelima socijalizma, koga smo se mi prihvatili, može zamisliti samo uz živo učestvovanje u tom radu širokih vanpartijskih masa pod rukovodstvom Partije.

U istom pitanju je drug Lenjin hteo da još jednom naglasi značaj naučne spreme, značaj nauke u svim oblastima sovjetskog rada, uključivši i vojno delo. On je u svojim govorima i člancima mnogo puta podvlačio najveću opasnost koja preti Partiji od onoga što je on tačno nazvao komunističkom taštinom. On je govorio da mnogi komunisti koje još nismo uspeli očistiti iz Partije misle da upravljaju zemljom, misle da pripre-

maju komunizam putem dekreta. On im se smejao, ismevao ih i govorio da postupak mora biti sasvim drukčiji. On je neumorno ponavljao da je nužno znanje i znanje i da ćemo samo na taj način stvoriti osnove prave komunističke izgradnje.

Evo nekoliko njegovih primedbi koje jasno osvetljavaju njegove poglede na ovo pitanje: »Tuce naših sovjetskih ustanova vredi manje nego jedna laboratorija koja dobro radi« — govorio je on. Ili: »Bez novih naučnih otkrića mi nećemo izgraditi komunizam« itd.

Ovakvih primedaba mogli bismo da navedemo veoma mnogo.

U vezi s ovim hteo bih da spomenem pažnju koju je drug Lenjin ukazivao predstavnicima nauke. Kako je, na primer, dirljiva njegova briga prema akademiku Pavlovu[149] i nizu drugih lica, za koja je on, bez obzira na veliku preopterećenost, nalazio vremena da se lično interesuje telefonom, da li je sve urađeno prema njegovim uputstvima! Njegovom inicijativom bila je organizovana specijalna komisija za poboljšanje životnih uslova naučnika, koja je igrala važnu ulogu u teškim godinama našega rasula.[150]

Sada ću se zadržati na poslednjem pitanju — pitanju o daljnjim perspektivama proleterskog pokreta.

Ja sam već imao prilike da u početku svoga govora prikažem stanovište druga Lenjina o pitanju daljih perspektiva revolucionarnog pokreta u svetskom razmeru.

Ovu svoju misao je drug Lenjin kasnije više puta potvrđivao. Tako, na primer, 1921. god., posle likvidacije frontova, kada se postavljalo pitanje o prelazu sa ratnog koloseka na kolosek kulturnog i ekonomskog rada, Lenjin je govorio o toj perspektivi ovako:

»Postojanje Sovjetske Republike uporedo sa imperijalističkim državama ne da se ni zamisliti za duže vreme. Na kraju krajeva pobediće ili jedno ili drugo, a dok to ne dođe, neizbežan je niz najužasnijih sukoba između Sovjetske Republike i buržoaskih država«.

Ovo temeljno pitanje njega je osobito interesovalo poslednjih dana i meseci njegovog života. To dokazuje činjenica da se on na njega često vraćao u svojim poslednjim govorima. Ovome pitanju posvećen je i jedan od njegovih poslednjih članaka pod naslovom »Bolje manje, a bolje«. U tom članku on podvrgava analizi situaciju u kojoj se nalazi naš Sovjetski Savez, objašnjava perspektive razvoja međunarodnih odnosa i označuje stratešku i taktičku liniju kojih treba da se držimo. Citat koji ću vam sada navesti dosta je dugačak, ali ako se setite da se ovde radi o poslednjim mislima Iljiča, o njegovom poslednjem uputstvu, upućenom nama, rado ćete ga saslušati. Iljič govori:

»Sistem međunarodnih odnosa sada se razvio tako da su u Evropi države-pobednice porobile jednu državu — Nemačku. Zatim se niz država, i to najstarijih država Zapada, usled pobede, našao u položaju da se tom pobedom može koristiti za niz sitnih ustupaka svojim ugnjetenim klasama — ustupaka koji ipak usporavaju revolucionarni pokret u njima i stvaraju vrstu »socijalnog mira«.

U isto vreme čitav niz zemalja: Istok, Indija, Kina itd. baš usled poslednjeg imperijalističkog rata bio je konačno izbačen iz svoga koloseka. Njihov razvitak konačno se upravlja prema opšteevropskom kapitalističkom merilu.

Kod njih je počelo opšteevropsko previranje. I celom je svetu sada jasno da su one uvučene u takav razvitak koji mora da dovede u krizu celokupan svetski kapitalizam.

Mi stojimo, prema tome, u sadašnjem momentu pred pitanjem da li će nam uspeti da se održimo sa našom sitnom i najsitnijom seljačkom proizvodnjom, pri našoj razorenosti dotle dok zapadnoevropske kapitalističke zemlje ne završe svoj razvitak ka socijalizmu? Ali, one ga neće završiti onako kako smo mi ranije očekivali. One ga neće završiti ravnomernim »sazrevanjem« socijalizma kod njih, nego putem eksploatacije jednih država drugima, putem eksploatacije prve od pobeđenih država za vreme imperijalističkog rata, povezane sa eksploatacijom celog Istoka. A istok, s druge strane, stupio je konačno u revolucionarni pokret baš usled prvog imperijalističkog rata i konačno je uvučen u opšti vrtlog svetskog revolucionarnog kretanja«. (L e n j i n, sv. XXVII, str. 415—416).

To su pitanja koja su ga uzbuđivala poslednjih dana njegovog života. Kakav nam je odgovor on davao na njih?

Vladimir Iljič je već na samrti odredio liniju naše strategije i taktike. Taktička linija koju takvo stanje stvari nameće našoj zemlji, po njegovom mišljenju, treba da se sastoji u sledećem:

»...mi moramo pokazati najveću opreznost u čuvanju naše radničke vlasti, održavanju pod njenim autoritetom i njenim rukovodstvom našeg sitnog i najsitnijeg seljaštva. Na našoj strani je taj plus što već sad čitav svet prelazi na pokret koji treba da rodi svetsku socijalističku revoluciju. Ali je na našoj strani taj minus, što je imperijalistima uspelo da rascepe čitav svet u dva tabora, pri čemu je ovaj rascep otežan time što je Nemačkoj, zemlji zaista istaknutog kulturnog kipitalističkog razvitka, sada u najvećem stepenu teško da se uzdigne. Sve kapitalističke države takozvanog Zapada kljuju je i ne daju joj da se uzdigne. A, s druge strane, čitav Istok, s njegovim stotinama miliona eksploatisanog radnog stanovništva, dovedenog na poslednji stepen ljudske granice, stavljen je u takav položaj da se njegove fizičke i materijalne snage nikako ne mogu uporediti sa fizičkim, materijalnim i vojnim snagama bilo koje mnogo manje zapadnoevropske države.

Možemo li izbeći predstojeći sukob s ovim imperijalističkim državama? Ima li nade da će nam unutrašnje protivrečnosti i sukobi između najrazvijenijih imperijalističkih država Zapada i najrazvijenijih imperijalističkih država Istoka dati da predahnemo i po drugi put, kao što su nam dale prvi put, kad je pohod zapadnoevropske kontrarevolucije, usmeren na podržavanje ruske kontrarevolucije, propao zbog protivurečnosti u taboru kontrarevolucionara Zapada i Istoka, u taboru eksploatatora istočnih i eksploatatora zapadnih, u taboru Japana i Amerike?

Na ovo pitanje, meni se čini, treba odgovoriti tako da ovde rešenje zavisi od veoma mnogo okolnosti, a ishod borbe uopšte i u celini može se predvideti samo na tom osnovu, da, na kraju krajeva, sam kapitalizam obučava i vaspitava za borbu gigantsku većinu stanovništva zemlje.

Ishod borbe, konačno, zavisi od toga što Rusija, Indija, Kina itd. čine gigantsku većinu stanovništva. A baš ova većina stanovništva poslednjih godina i pristupa neobično brzo borbi za svoje oslobođenje, tako da u ovom pogledu ne može biti nikakve sumnje u to kakav će biti konačan ishod svetske borbe. U tom smislu je konačna pobeda socijalizma potpuno i bezuslovno obezbeđena«. (L e n j i n, sv. XXVII, str. 416—417).

Dakle, po Lenjinu, linija naše taktike u ovom najbližem periodu treba da bude odbrambena. Mi moramo da laviramo, da iščekujemo; moramo se baviti sakupljanjem snaga u očekivanju momenta kada će pokret zemalja Istoka i proleterski pokret zemalja Zapada stvoriti novu, za nas povoljnu situaciju. Može li do nastupanja toga momenta opstati

naš Sovjetski Savez? Na ovo pitanje on bez kolebanja odgovara: da, može, pod uslovom da proletarijat vodi pravilnu politiku ne samo u međunarodnoj oblasti već i u unutrašnjim poslovima. Pravilna politika u njegovim očima jeste politika radničko-seljačkog bloka, politika učvršćivanja saveza radničke klase i seljaštva. On kaže da sa klasnog i socijalnog gledišta nema nikakvog osnova da se taj blok smatra neostvariv. Naprotiv, postoje svi uslovi, samo ako se poslu pravilno priđe, ako je pravilna taktika da se on izvrši. Zaključak koji odavde treba da izvedemo sastoji se u tome da mi, dok radimo na učvršćivanju unutrašnjeg stanja, ne zapostavljamo ni pitanje odbrane Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika.

Od Lenjinove smrti prošla je samo godina dana, a njegova predviđanja već počinju da se ostvaruju. Imamo sada čitav niz činjenica koje govore o tome da u odnosima Sovjetskog Saveza sa buržoaskim Zapadom nastupa novi prelom. On se ispoljava u ponovnom pojavljivanju onih planova i agresivnih težnji koje je zapadnoevropski i amerikanski imperijalizam gajio pre nekoliko godina. Mi opet vidimo da se javlja ideja organizovanja antisovjetskog bloka, postoji činjenica da se razvija najbešnja agitacija protiv Kominterne, itd., itd.

O čemu nam sve ovo govori? Govori nam o tome da se približavamo momentu kad se može ispuniti proricanje Lenjina o strašnim krvavim sukobima između radničko-seljačke republike i zapadnog imperijalizma. Naravno, bilo bi besmisleno određivati bilo kakve rokove, ali određeni prelom uglavnom potpuno se jasno vidi i uočljiv je za svakog iole pažljivog posmatrača.

Važno je, između ostalog, da istaknemo da taj prelom nikako nije vezan sa slabljenjem naše moći; naprotiv, on je upravo vezan s njenim povećanjem, njenim porastom — to je sasvim jasno. Posle neuspeha prvog pokušaja da se razbije sovjetska država, zapadnoevropski imperijalizam stvarao je planove računajući na naš unutrašnji raspad, na naše rasulo; dok su se oni uzdali u to, za nas nije bilo naročite opasnosti. Ali to se nije dogodilo. Baš naprotiv, bez obzira na ponovne nerodice i odsustvo bilo kakve pomoći spolja, mi sasvim sigurno stajemo na noge, postajemo sila koja raste i jača iz godine u godinu sve više i više. Upravo ova okolnost čini međunarodnu situaciju nemirnom i nestalnom, jer sama činjenica našeg mirnog jačanja, našeg ekonomskog i kulturnog porasta, prirodno da izaziva najveće perturbacije u svim međunarodnim odnosima, ona predstavlja najveću opasnost i pretnju za postojanje celokupnog kapitalističkog sistema. Otuda i verovatnoća da će zapadnoevropske imperijalističke države ponovo pokušali da izvrše pritisak na nas. Prema tome, fakat našeg porasta sam po sebi je uzrok koji izaziva i pojačava mogućnost ratnog sukoba.

Za nas — vojne radnike — ovaj zaključak mora imati naročito značenje. Kad se sada sećamo života, učenja i dela druga Lenjina, moramo se naročito ozbiljno odnositi prema njegovim poslednjim zavetima. Trudbenici Crvene armije moraju sada, više nego ikad, koncentrisati svoju pažnju na sve nedostatke našeg rada i napregnuti svu svoju energiju da bi se u najkraćem roku postavili čvrsti temelji vojne bezbednosti Republike. Ja mislim, drugovi, nema nikakvog osnova za sumnjanje u to, da ćemo mi, držeći se zaveta druga Lenjina, taj zadatak umeti da izvršimo.[151]

TERITORIJALNA IZGRADNJA I RAD NA SELU

IZVESTAJ NA SAVETOVANJU SEKRETARA ĆELIJA RKP (b) PRI PUR 27. FEBRUARA 1925. GOD.

Drugovi, tema moga izveštaja biće posvećena pitanju milicijsko-teritorijalne izgradnje. U opštem sistemu organizacije oružanih snaga Saveza, milicijsko-teritorijalne jedinice već zauzimaju takvo mesto da svaki pripadnik armije mora da ima tačno i određeno shvatanje o njima. Mi smo svi dužni, a rukovodioci naročito, da u najkraćem roku odredimo jasne puteve razvitka naše teritorijalno-milicijske delatnosti. U ovom smislu je već mnogo šta učinjeno i pitanje znatno raščišćeno, ali ipak, sudeći prema izveštajima koje primam i na osnovu ličnog neposrednog upoznavanja na licu mesta, moram zaključiti da postoje još ogromni nedostaci. Želim sad pred vama da se osvrnem pre svega na opšteprincipijelnu stranu teritorijalno-milicijske izgradnje, a naročito na ono što igra veliku ulogu u opštem sistemu naših oružanih snaga.

Armija je instrument rata. Borbena vrednost armije svake države menja se saobrazno karakteru budućih sudara, njenom sposobnošću da izvršava zadatke koji pred njom budu iskrsavali. I kad se pitamo kako treba da izgleda organizacija oružanih snaga Sovjetskog Saveza, dužni smo da se pre toga upitamo kakav će biti karakter ratnih sudara, mogućnih u budućnosti, u kojima će učestvovati naša Crvena armija.

Karakter ovih sukoba potpuno određuju priroda i karakter naše države, stepen razvitka njenih proizvodnih snaga i njen položaj u odnosu na druge države. Šta imamo u toj oblasti? Imamo državu koja se nalazi u najvećoj, apsolutno nepomirljivoj suprotnosti sa kapitalističkim svetom koji nas okružuje. Postojanje suprotnosti takvog karaktera primorava nas da u svojoj ratnoj problematici računamo da ćemo u slučaju budućih sudara imati protiv sebe ujedinjenu snagu celog imperijalističkog tabora.

Ako zaista smatramo da se sudar između ova dva sveta, koji se uzajamno isključuju, mora završiti pobedom jednog od njih, — nama, vojnicima, mora da bude jasno da se moramo spremati baš za takav sudar. Kada dođe do velikog, ozbiljnog rata između Saveza Sovjetskih Republika i saveza velikih buržoaskih država, to neće biti rat sa ograničenim ciljevima. Cilj takvog rata neće biti ograničeni ciljevi. Cilj rata neće biti da se neprijatelju oduzme ova ili ona teritorija, ovo ili ono parče zemlje. Ako dođe do takvog velikog sudara, to će biti rat na život ili smrt zaraćenih strana. Ovaj karakter budućeg velikog ratnog sukoba Sovjetskog Saveza sa neprijateljskim buržoaskim grupama definiše i karakter celokupnog našeg rada.

I kad postavljamo pitanje organizacije svojih oružanih snaga, moramo uzimati u obzir ove perspektive budućeg ratnog sukoba, moramo polaziti od toga da će to biti sukob ne na život, već na smrt. Zato je potrebno pripremati apsolutno sve snage i sredstva kojima raspolaže Crvena armija, sovjetska država. Iz ovoga se može, pre svega, izvući zaključak o brojnosti snaga koje bismo morali da izvedemo na poprište budućih bitki sa imperijalizmom. Savršeno je jasno da je tu reč o ogromnim, milionskim armijama, a to znači da naša vojna organizacija mora da bude takva da se još u mirno doba moramo uklopiti u takve organizacione

forme, da bismo u času mobilizacije, u momentu početka borbe, mogli da primimo u svoje redove i izvedemo na ratište toliko miliona boraca koliko bude zahtevao budući ratni sukob. To bi bio prvi zaključak o organizaciji oružanih snaga u pogledu njihove brojnosti.

Drugi zaključak na osnovu karaktera budućih ratnih sukoba jeste taj da će biti potrebno naprezanje čitave radničko-seljačke pozadine. To nije neki nov zaključak — on proizlazi već iz iskustva prošlog imperijalističkog rata. Kad je propala strategija brzog rata, kad su propali prvi operativni planovi sračunati na to da se neprijatelju odmah zada uništavajući udarac, kad je strategija obaranja bila zamenjena strategijom iznuravanja — sve su države, a pre svega njihovi vojni aparati, morale pokrenuti pitanje mobilizacije apsolutno svih snaga i sredstava pozadine. I opet isto iskustvo imperijalističkog rata govori da je za ostvarivanje ovog zadatka bilo utrošeno veoma mnogo vremena zbog nespremnosti vojnog i civilnog aparata. O svemu tome moramo voditi računa sada, da se ne bismo našli nespremni u trenutku izbijanja sukoba. Još sad, u doba mira, dužni smo da stvorimo sve uslove za organizovanje pozadine u najširem smislu reči, tj. da obezbedimo mobilizaciju svih snaga i svih izvora zemlje.

Sa ovog gledišta proširujemo pojam mobilizacije. Prema sadašnjem shvatanju, izraz »mobilizacija« nećemo razumeti kao mobilizaciju armije, ličnog sastava, njegovo uniformisanje, transport i sl. Ne, prema tome kako zamišljamo budući veliki rat, taj pojam obuhvata svu radničko-seljačku pozadinu — ona mora da obuhvati svu našu privredu u celini, zatim našu prosvetu itd. Moramo da se naviknemo samo na takvo shvatanje mobilizacije i da priviknemo na to sve građane.

Treći zaključak koji smo primorani da izvedemo iz karaktera budućeg rata — jeste potreba široke vojne propagande u čitavoj masi radničko-seljačke pozadine. Potreba ove propagande određuje se time što u budućem velikom sukobu neće biti ustaljene linije fronta kao u prošlom imperijalističkom ratu. Već pred kraj rata tehnika je kolosalno napredovala i kraj sukoba nije zaustavio njeno napredovanje koje i dalje traje. Moćni razvoj avijacije, hemije i drugih borbenih sredstava dovodi dotle da se neprekidna, nepokretna linija fronta ne može ni zamisliti na iole većoj dubini niti u iole većoj trajnosti. Uvek će biti moguće probiti se u neprijateljevu pozadinu, naneti udar njegovim bazama, pa čak i mestima koja nemaju neposredno vojni značaj.

Takav tehnički karakter budućih ratova iziskuje potrebu pravovremene pripreme za rat ne samo vojnih obveznika već čitavog stanovništva, naročito blizu fronta, jer podela na »pozadinu« i »front« u ranijem smislu mora da otpadne. Eto, drugovi, to su te osobenosti rada u pozadini u vezi sa karakterom budućih ratova.

Zadržaću se na dva oblika ovog rada: u vezi sa organizovanjem oružanih snaga i u vezi sa psihološkom propagandom i pripremom pozadine, u tehničkom smislu, za uslove budućeg rata. Iz onog što sam rekao vidite da pred nama stoji zadatak da pronađemo nove puteve za organizovanje oružanih snaga. To je apsolutno neizbežno zato što je naša kadrovska armija malobrojna. Mi očevidno ne možemo računati na to da bismo sa tako malim kadrom uspeli da stvorimo mnogomilionske armije koje će nam biti potrebne. Eto zašto su naše misli bile stalno zauzete

pronalaženjem novih puteva izgradnje. Te nove puteve smo videli i vidimo u proširivanju prakse milicijske, teritorijalne izgradnje armije.

Osim navedenih okolnosti, na istu stranu nas guraju i drugi momenti. Stvar je u samoj suštini, u samoj prirodi teritorijalno-milicijskih jedinica. Mi, kao nova klasa koja je došla na vlast, morali smo nesumnjivo da imamo drukčije gledište o pitanjima vojne organizacije nego što ga je imala buržoazija. Još davno pre revolucije, pre stvaranja sovjetske vlasti, naša komunistička partija (u ono doba partija socijal-demokrata boljševika) nije videla osnovu organizacije oružanih snaga u stalnoj armiji, nego u miliciji — u sistemu naoružanog naroda. Zbog toga, kad smo izvršili revoluciju, kad je na vlast došla radnička klasa, pri razmatranju pitanja o organizovanju oružanih snaga pojavilo se i pitanje celishodnosti prelaska sa sistema regularne stalne armije na sistem milicije. Odmah posle oktobarskog prevrata bio je donet program stvaranja milicijskih jedinica. Ovaj naš rad je prekinut usled potrebe da se odmah krene u borbu, da se oružjem brane tekovine Oktobra. Morali smo da stvaramo stalne armije na principu regularnosti.

Posle likvidacije frontova i prelaska na mirnu izgradnju, ova pitanja ponovo iskrsavaju pred nas. U njihovom rešavanju morali smo uzimati u obzir svu složenost stanja kod nas, sve momente vojnog i političkog karaktera sa gledišta kako partije radničke klase tako i radničke klase u celini. Ova pitanja treba rešavati sa praktičnih pozicija i uzimajući u obzir sve uslove mesta i vremena.

Poznato nam je da je svaka organizacija u jednim uslovima pozitivna i potrebna, a u drugim može da bude štetna i necelishodna.

Pitanjem milicijske izgradnje bavili su se najistaknutiji marksisti, između ostalih, njima se mnogo bavio pokojni aktivist nemačke socijal-demokratske partije Mering, a i Fridrih Engels. Već u njihovim radovima nalazimo dovoljno jasno izražen marksistički stav prema pitanju milicije. Suština njihovih gledišta o miliciji je u sledećem. Smatrajući da je ona — naoružan narod — organizacioni oblik oružanih snaga koji u krajnjoj liniji najbolje odgovara interesima proleterske klase, oni su analizirali situaciju u kojoj bi milicija, kao sistem organizacije naoružanog naroda, mogla biti oruđe pogodno sa gledišta klasnih interesa proletarijata. U svojoj analizi dolazili su do zaključaka koji su i za nas sačuvali punu vrednost. Suština tih zaključaka je u tome što čvrstu i dobru miliciju uslovljava čitav niz preduslova. Najvažniji među njima je taj da bi već uslovi mirnodopskog rada u privredi razvijali kod civilnog stanovništva osećanje solidarnosti, uzajamne podrške, dakle sva ta osećanja koja su osnovna i u vojnim jedinicama. U postojanje takvih uslova, koji se najlakše ostvaruju u razvijenom industrijskom sistemu, u kolektivnom radu, može se dobiti baza neophodna za stvaranje moćne, disciplinovane, dobro naoružane snage na principu milicije. Ako ovi uslovi ne postoje, sve se menja i neće biti ni čvrste discipline, tog glavnog preduslova vojne moći. I baš sa tog gledišta Engels je tvrdio da dobru milicijsku armiju može da stvori samo komunistički organizovano i vaspitano društvo, pa i ono ne odmah. Mering je potpuno prihvatao ovu formulaciju i isto tako govorio da se prava naoružana milicija može stvarati samo postepeno, uporedo sa porastom i širenjem kolektivnosti privrednog rada i jačanja usled toga klasne monolitnosti i svesti.[152]

Kad pogledamo sad na našu stvarnost, na objektivne uslove života Sovjetskog Saveza, videćemo da deo uslova o kojima su govorili Engels i Mering, postoji i kod nas. Glavni je taj što je vlast u rukama radničke klase, a najvažnija sredstva za proizvodnju u rukama države. Država raspolaže aparatom za politički i kulturni uticaj može da formira javno mišljenje i snažno utiče na psihologiju radnih masa. Na taj način već postoji niz potrebnih preduslova. Ali, s druge strane, treba priznati da u procesu kolektivizacije privrede nismo daleko otišli. U tom pogledu naša poljoprivreda dobija tek embrionalne forme kolektivnog rada. Kod nas u celini vlada individualna proizvodnja koja ne povezuje i ne disciplinuje ljude, a to nam je neophodno za stvaranje čvrstih milicijskih jedinica. Ne može se reći, dakle, da je kod nas sad, u uslovima života Sovjetskog Saveza, objektivno stanje pogodno za stvaranje čvrste, dobro vaspitane i izvežbane milicijske armije. Eto zašto mi — polazeći od oba momenta koja sam pomenuo, tj. s jedne strane, od potrebe prelaska na milicijski sistem kao sredstvo za formiranje milionskih armija, a sa druge, poštujući stavove istaknutih marksista i uzimajući u obzir svojevrsnost naših prilika — nismo mnogo žurili sa prelaskom na milicijski sistem na širokom frontu, iako je u početku, odmah posle oktobarskog prevrata, tako mislila naša partija.

Već smo odbacili plan za neodložno obuhvatanje cele radničko-seljačke pozadine teritorijalnim formiranjem. Krećemo se veoma sporo, postepeno ka stvaranju milicijsko-teritorijalnih jedinica. I pored tolike opreznosti, danas ipak možemo reći da su milicijske jedinice postale osnova organizacije naših oružanih snaga. Naša armija već sad je tri četvrtine milicijska. Svake godine to će se širiti, zato što ne možemo da ostanemo na onom broju jedinica koji imamo — njega treba povećati. Povećanje broja jedinica možemo postići ili povećavanjem kadrovske stalne armije, ili širenjem prakse milicijske izgradnje. Prvi put nam je zatvoren iz finansijsko-budžetskih razloga, a i iz političkih. Znatno povećanje kadrovske stalne armije zahtevalo bi tolike izdatke, da bi to iscrplo naš državni organizam i naše stanovništvo to ne bi moglo da podnese. Ali sem finansijskih razloga, u istom pravcu daluju i politički.

Jedan od uzroka naše snage i moralnog ugleda u očima stotina miliona radnika i seljaka u inostranstvu stvoren je baš time što oni duboko veruju u miroljubivi karakter naše vojne politike. Takva je ona i bila. Mi smo zaista, ne samo na rečima, nego i na delu, sprovodili i sprovodimo politiku mira. Tu nema nikakvog odricanja, nikakve izdaje naših klasnih, revolucionarnih pozicija, shvaćenih sa gledišta interesa ne samo radničke klase Sovjetskog Saveza, nego i međunarodnog proletarijata. Nema izdaje zato što, kad bismo samo mogli da obezbedimo sebi mirnim sredstvima kulturni, privredni i politički razvoj, samim tim faktorom mirne izgradnje oborili bismo buržoaski svet. Ako bismo mogli sva svoja sredstva i snage da usmerimo na razvitak privrede, vanredno brzo bismo se uzdigli do nivoa savremenih buržoaskih zemalja. To bi bila najbolja agitacija i revolucionarna propaganda i jak stimulans za razvitak i produbljivanje klasnog proleterskog pokreta u svim zemljama. Ali takvu mogućnost neće nam pružiti i zato moramo da mislimo na jačanje svoje vojne moći.

Na taj način, ako bismo počeli da povećavamo kadrovsku armiju, dali bismo neprijateljima najjače oružje, sami bismo im pružili mogućnost da plaše svoje sitnoburžoaske, a možda donekle i proleterske mase pretećim sovjetskim imperijalizmom. Mi znamo da i bez toga buržoaska štampa sad tako radi. Iako nemamo nikakvih imperijalističkih tendencija, ipak se kod njih razvija takva agitacija i to vanredno oštra. Eto zašto bi politički bilo potpuno necelishodno pothranjivati takvu agitaciju i širiti strahovanja od našeg imperijalizma. Eto zašto smatram da apsolutno ne smemo da povećavamo kadrovsku armiju. Nama ostaje drugi put — proširivanje prakse milicijske izgradnje. Ovim putem smo išli i ići ćemo i dalje, a to će dovesti dotle da će milicija svake godine sve više postajati osnovni vid revolucionarnih snaga. Mislim da je već došlo vreme da potpuno promenimo svoju psihologiju. Mislim da je došlo vreme da kažemo kako Crvenu armiju ne shvatamo kao kadrovsku, nego kao naoružani narod radnika i seljaka koji su obavezni i spremni da se svakog momenta prihvate oružja i da se bore. Mislim da u to treba da budemo ubeđeni i da u to ubeđujemo radničko-seljačku masu. Ovo je uglavnom naš zadatak, i vojna propaganda o kojoj sam vam govorio treba da ubedi široke radničko-seljačke mase da prihvate takvo shvatanje o Crvenoj armiji.

Prelazeći na pitanje prakse naše milicijske izgradnje, na to kakve forme treba da dobije, kako bismo postigli najpoželjnije rezultate, moramo pre svega da razmotrimo iskustvo koje nam pružaju teritorijalno-milicijske jedinice. Mi najpažljivije proučavamo ovo iskustvo i opšti zaključak je da praksa milicijske izgradnje opravdava sebe. Sve govori za to da ćemo ovim putem doći do stvaranja bezuslovno čvrstih, jakih, politički svesnih i vojnički dobro obučenih jedinica. Isto iskustvo kaže i to da mnogo grešimo, da smo neumešni i da, ako to ne popravimo, milicijske jedinice neće sebe opravdati u budućem ratu.

Glavnim nedostacima u našem radu smatram nedovoljnu sistematičnost i nedovoljno pravilno rejoniranje. U nekim gubernijama rejoniranje je sprovedeno tako da je stvoreno zaista nemoguće stanje za pravilan vojnovaspitni rad. Kad je puk raštrkan u tolikoj meri da ne može da bude okupljen u jednom mestu zato što su pojedini delovi jako udaljeni, tu ne može da bude zbližavanja ljudi niti se može uspostaviti veza, potrebna za stvaranje istinski dobre vojne jedinice. Naša druga greška, osim razvučenosti sistema rejoniranja, jeste u tome što dosad još gotovo nigde nismo uspostavili tešnju vezu sa samim stanovništvom.

Centri naših jedinica mnogo su udaljeni od svog promenljivog sastava. Često smo govorili i govorimo stalno da je potrebno raditi sa kadrom i promenljivim sastavom ne samo u nastavnom periodu, nego uvek. A naše rejoniranje je takvo da je vojni centar, vojni organizam tako udaljen da rad uopšte ne može da bude dobro organizovan. Smatram da je naš zadatak da kadrove približimo promenljivom sastavu. Na koji način? Možda bi najbolje bilo učiniti tako kako nameće potreba uspostavljanja žive veze i stvoriti četne teritorijalne sektore, premeštajući kadar čete u odgovarajuću opštinu ili rejon.

Mislim da ćemo ubuduće morati to da učinimo i da bi se već sad, u zavisnosti od većeg ili manjeg obima teritorije koju obuhvata puk, mogao postaviti ovaj zadatak. U svakom slučaju, ukoliko četni centri

budu bliže svome promenljivom sastavu, utoliko će se povećati mogućnost stalnog uticaja i nadzora nad promenljivim sastavom, a samim tim poboljšati njegovo političko i vojno obrazovanje. Radi toga treba ponovo proučiti ceo sistem dislokacije ali, po mogućstvu, ne unositi drastične promene. Sve dok ovaj sistem ne bude obuhvatio ceo Sovjetski Savez, treba razmišljati o njegovim ispravkama, i ja ih vidim u tome što bi trebalo odmah obavezati svaki puk da u mestu gde postoji četni sektor delegira nekog za rad na tom sektoru. Taj »neko« mora da bude ili politički rukovodilac, koji bi trebalo odmah da ide u rejon svoje čete, ili komandir čete, voda ili neki drugi starešina. Dakle, ukoliko ne bismo mogli da premestimo čitav kadar čete, neko bi morao da bude tamo. Šta ovaj čovek treba da radi i kako treba izabrati mesto? Mesto svakako treba izabrati u saglasnosti sa našom administrativnom, civilnom podelom teritorije. Centar ne bi trebalo izabrati tamo gde nema odgovarajućeg administrativnog i partijskog centra. Za niže jedinice on treba da bude u opštini ili rejonu. Centar naše jedinice treba da se podudara sa administrativnim. U njemu treba da bude stvorena materijalna baza za širok rad koji se pred nama otvara.

Tu treba odrediti zborno mesto, pronaći ili možda izgraditi »dom crvenoarmejca« gde bismo mogli okupljati i pripadnike predvojničke obuke i smeštati ih na kasarnski način ili, ako baš ne tako, a ono da organizujemo zajedničku ishranu te da ona ne bude po stanovima kod kućevlasnika. U takvom domu možemo da stvorimo zaista naše vojno-političko ognjište. Tu bi trebalo prikupljati sve materijale potrebne za političku i vojnu nastavu. Ovamo bi trebalo premestiti centar svih sportskih organizacija datog rejona, nastavu gađanja i uopšte sve što želimo da učinimo u velikim gradovima, mora da bude i u »domovima crvenoarmejaca« na terenu. Zato je potrebno da teritorijalni puk već sad zaduži izvestan broj ljudi koji bi se sistematski, iz dana u dan, bavili ovim problemima. Eto, to je zadatak koji, kako mi se čini, proističe iz problema rejoniranja. Razume se, ako u sistem ne unesemo izvesne korekture materijalnog karaktera, krupnije rezultate ne možemo ni očekivati.

Ja vidim da je takve korekture potrebno uneti u tri pravca: prvo, u odnosu na predvojničku obuku, u smislu pomoći siromašnim seljacima i, najzad, u smislu menjanja stava civilnih organizacija. Ove godine smo u nizu mesta imali teškoća. Istina, sovjetski civilni aparat izlazio nam je u susret i u celini to nije bila mala pomoć, tako da smo pitanje ishrane nekako rešili, ali ipak ne onako kako bi trebalo. Smatram da sistem individualne ishrane treba ukinuti i svuda organizovati ishranu sa kazana. Za to će biti potrebna neka dopunska materijalna pomoć. U nastupajućoj budžetskoj godini zahtevam da se takva pomoć realizuje.

Drugu korekturu materijalnog karaktera vidim u regulisanju pitanja materijalnog položaja starešinskog i političkog sastava teritorijalnih jedinica. Oni moraju da žive »na dve strane«, da mnogo putuju — a to su teški uslovi za rad. Zato i ovde moramo nešto da učinimo. I ova korektura mora da uđe u budžet naredne godine.

I najzad, treća korektura nema materijalni karakter nego psihološki, i tiče se onog preloma u shvatanjima koji bi trebalo da nastupi u civilnim, a pre svega u partijskim organizacijama. Stav Centralnog komiteta Komunističke partije o ovom pitanju potpuno se iskristalisao. Još je XIII

kongres naše partije[153] podvukao ogroman značaj teritorijalne vojske ne samo sa vojnog, nego i sa civilnog i partijskog gledišta u tom smislu da će teritorijalna vojska obuhvatiti seljaštvo, približiti mu se, upoznati njegova raspoloženja i učvrstiti vezu sovjetske države i partije sa seljaštvom — i sad partija još oštrije i određenije nastupa u tom pravcu. Potrebu da se pažnja partijskog i celokupnog civilnog aparata skrene na pitanja jačanja teritorijalnog sistema diktirali su opštepolitički položaj Sovjetskog Saveza i naše unutrašnje stanje. Međunarodni odnosi su sad takvi da nam je dovoljno jasna realnost ratne opasnosti spolja. Niko od nas ne može da tvrdi da će Sovjetski Savez biti napadnut u skoroj budućnosti, ali da takva opasnost postoji, da je postala vidljiva u pokušajima da se organizuje antisovjetski blok u formi besne kampanje protiv komunističke Internacionale — to su činjenice sa kojima nesumnjivo treba da računamo.

Zato sad moramo da posvećujemo više pažnje pitanjima odbrane nego pre. Veću pažnju prema pitanjima teritorijalne vojske zahteva i unutrašnji položaj. Naša unutrašnja sigurnost zavisi potpuno od odnosa između naše dve osnovne klase — radničke klase i seljaštva. Vama je poznato da na osnovu boljeg materijalnog stanja celog Sovjetskog Saveza, na osnovu uspona naše privrede, partija raspolaže sa mnogo više mogućnosti za sprovođenje svoje politike na selu, za pružanje realne pomoći poljoprivredi i da parola »licem ka selu«, koju je proglasila naša partija, neće ostati kao prazna fraza, nego će se realizovati u vidu niza praktičnih, konkretnih mera, koje će poboljšati ekonomski položaj sela. Na taj način nam se otkriva sasvim dobra perspektiva u pogledu jačanja veze između radničke klase i seljaštva, između dve osnovne snage revolucije i Sovjetskog Saveza. To će biti glavni uslov pozitivnih rezultata našeg rada u teritorijalno-milicijskim jedinicama. Ako u oblasti unutrašnje politike ne bismo uspeli da uspostavimo najtešnju vezu između radničke klase i seljaštva, doveli bismo u pitanje ceo sistem organizacije milicijskih teritorijalnih jedinica, zato što sva čvrstina ovog sistema počiva isključivo na snazi i jačini saveza radničke klase sa seljaštvom.

Ponavljam, objektivni uslovi za jačanje ovog saveza danas su povoljni. Ne sumnjamo da će narednih godina ovi uslovi postati još povoljniji, ali ne možemo ipak da zatvaramo oči i pred tim da će se u sadašnje vreme, kad je stanje seljaštva dosta teško, nezadovoljstvo usled neispunjavanja niza njegovih akutnih potreba možda i osetiti.

Rukovodioci naših teritorijalnih jedinica moraće da se brinu o tome da se svi ovi zahtevi i potrebe kanališu, da im se izlazi u susret, da se stvari razjašnjavaju.

U takvoj situaciji — zadaci naše partije u teritorijalno-milicijskim jedinicama su veoma složeni i teški, u svakom slučaju sve do danas. Članovi partije koji rade u teritorijalnim jedinicama moraju odgovarati čitavom nizu takvih zahteva, kakve ne postavljamo ili postavljamo u manjoj meri pred komandni i politički sastav kadrovskih jedinica. Svaki rukovodilac teritorijalne divizije ili puka, partijac ili vanpartijac, a partijac u prvom redu, dužan je da dobro poznaje sve mere koje sovjetska vlast i Komunistička partija preduzimaju u odnosu na selo. On mora dobro da poznaje, shvati i usvoji suštinu politike koju sprovodi naša par-

tija na selu. On mora da zna da se postavi prema stanovništvu sa kojim dolazi u dodir, da to ojača njegov autoritet, autoritet vojnih starešina i naše partije. Zato mora da zna mnogo šta bez čega mogu da budu starešine kadrovskih jedinica. Prema tome, jedan od najvažnijih zadataka u oblasti pravilnog postavljanja nastave u našim teritorijalno-milicijskim jedinicama postaje odgovarajuća priprema, u političkom i partijskom smislu, našeg komandnog i političkog sastava. Naši centralni organi — PUR — i naše organizacije na terenu treba da shvate to kao svoj najvažniji zadatak, naročito između nastavnih perioda. Mislim da starešinski kadar to treba da smatra svojim najvažnijim i suštinskim zadatkom kako u periodima nastave tako i između njih. Ponavljam, ovaj zadatak se ne postavlja samo partijcima nego i vanpartijcima, i u našim teritorijalnim jedinicama ne može biti starešina onaj koji nije u stanju da razjasni seljacima pitanja koja ih interesuju kao građane sovjetske republike. Ovaj zahtev moraju da ispunjavaju i partijci i vanpartijci. Svaki od njih mora da bude uključen u kulturno-politički, vaspitni rad sa svojim promenljivim sastavom, a preko njega sa seljačkom masom. Tako ja zamišljam rad naših kadrova.

Da ovaj rad ne bi dobio apstraktan, teoretski karakter i da bi se mogao odmah povezati sa praktičnim delovanjem, potrebna je tesna organska veza kadrova jedinica sa odgovarajućim sovjetskim i partijskim aparatom. Podvlačim da ova veza mora da bude tesna i organska. Smatram da je neophodno organizaciono povezivanje kadrovskog sastava naših jedinica sa odgovarajućim sovjetskim aparatom. Ako je reč o nižim jedinicama, recimo o četi ili bataljonu, potrebno je da komandir čete, ili neko drugi, bude u sastavu rejonskog ili opštinskog izvršnog komiteta ili odgovarajuće druge organizacije. Ako je reč o našem partijskom kadru, on treba da ulazi u odgovarajuću organizaciju, da bude ne samo povezan sa njom nego baš član te organizacije i da aktivno radi u njoj. Zato bi trebalo izdvojiti nekoliko ljudi koji bi tu vezu održavali i radili na terenu. Mi sami ne možemo tako postaviti rad. To će se rešiti samo ako partijski i sovjetski aparat pokažu želju da nam izađu u susret. Centralni komitet naše partije treba da stvori odgovarajuću psihološku atmosferu u civilnim organizacijama i da ih time pokrene da prihvate sprovođenje ovih apsolutno potrebnih organizacijskih mera.

Samo tako ćemo zaista stvoriti zajedničku osnovu za tesnu saradnju između civilnog i vojnog aparata, i to ne samo u nastavnim periodima, nego i između njih.

Što se tiče rada za vreme nastavnih perioda, pojavio se, kao što se vidi iz iskustva, krupan nedostatak u tome što se suviše velika pažnja poklanja ispunjavanju potreba i zahteva seljaka, a zanemaruju čisto vojni zadaci. Materijali koje sam pregledao dokaz su da je to opšta pojava u svim okruzima. Naravno, seljačka masa ima mnogo raznih potreba i, kad se ona okupi, iznosi ih i zahteva da se one zadovolje. I tu je zadatak nas, vojnih rukovodilaca, da ne dopuštamo krajnosti koje bi ometale vojne planove, pogotovu što su nastavni periodi veoma kratki. I ako budemo trošili suviše vremena na rešavanje pitanja čisto seljačkog karaktera, koji nemaju direktne veze sa potrebama borbenog kontingenta, nikad nećemo stvoriti od seljaka borca, kao što nam je potrebno. Zato moramo stvoriti takav aparat koji će u ovom kratkom vremenu dok traje

nastava potpuno moći da se preda poslu na vojničkom i političkom vaspitavanju.

Naravno, ne treba propuštati mogućnost korišćenja nastavnih perioda za pružanje različite pomoći ljudima iz promenljivog sastava. To treba činiti, i to obavezno, ali tako da ne ide na uštrb vremena određenog za korišćenje u vojne svrhe. Pre ili posle nastavnih perioda, naše vojne partijske organizacije treba da zajedno sa civilnim partijskim organima zadovoljavaju sve ove raznovrsne zahteve. Tu treba dati potpunu prednost vojnoj strani pitanja. Što se tiče rada između nastavnih perioda, treba ga smatrati glavnim poslom. U toku kratkih nastavnih perioda, razume se, nećemo stići da izgradimo borca-crvenoarmejca. To se mora obavezno dopunjavati radom između tih perioda. Ako uspemo da približimo kadar crvenoarmejcima promenljivog sastava, mislim da ćemo i bez ikakvih novčanih izdataka stvoriti široko polje za plodan rad po vojničkoj i političkoj liniji. Nešto u tom pravcu već imamo, pa sad i ja mislim da ćemo, ako sebi postavimo takav zadatak i prionemo da ga sprovodimo u život, mnogo šta promeniti nabolje.

Eto, takav nam rad, po mome mišljenju, predstoji u organizovanju vojnog i političkog vaspitanja teritorijalnog armejca. Neću se zaustavljati na konkretnim zadacima, na konkretnim pitanjima vaspitanja, uključivanja teritorijalnih armejaca u vojnički rad i zadovoljavanja njihovih političkih potreba. To je stvar dugotrajnog rada u komisijama. Važno je obeležiti osnovnu liniju i, po mom mišljenju, ceo smisao ove linije je približavanje našeg kadra promenljivom sastavu teritorijalnih armejaca.

Opšta problematika vaspitavanja i obučavanja teritorijalnih armejaca ista je kao i u kadrovskim jedinicama. Osnovni zadaci su isti. I tamo i ovde želimo da dobijemo crvenoarmejca potpuno orijentisanog na sovjetsko gledište, u vojničkom smislu dobro obučenog i sposobnog da uspešno vlada svojim oržujem. U političkom pogledu, on mora biti psihološki dobro pripremljen da svakog trenutka krene u borbu po naređenju rukovodstva ili prema odluci radničko-seljačke vlade. Ovi zadaci, isti za kadrovske i teritorijalne jedinice, moraju se izvršavati na razne načine, s obzirom na različite uslove rada. Uslovi rada kadrova u teritorijalnim jedinicama nesumnjivo su složeniji i teži od onih u kojima deluje starešinski sastav naših kadrovskih jedinica.

Hteo bih još nešto da kažem o pitanju koje, čini mi se, još nije dovoljno shvaćeno u redovima starešinskog i političkog sastava armije. Mislim na odnos između partijaca i vanpartijaca u redovima naše armije. Mnogi naši drugovi smatraju da će, po meri daljeg usavršavanja Crvene armije i dubljeg i šireg partijskog rada, nastupiti momenat kad će sav naš starešinski kadar predstavljati partijci i da to naročito važi za teritorijalne jedinice, gde je takav kadar naročito potreban. Smatram da je to najveća zabluda koja proističe iz nerazumevanja i neshvatanja politike koju sprovodi naša partija. Svakom članu naše partije treba da bude jasno da je takva perspektiva apsolutno neostvarljiva i da nije ni potrebna. Svakome od vas mora biti jasno da mi kao partija ne možemo dozvoliti toliko širenje svojih redova, da ne možemo postaviti kao zadatak uključivanje u svoje redove celokupnog komandnog sastava naše Crvene armije.

Naša partija mora obavezno da bude sačuvana kao relativno ne tako veliko jezgro, ali jezgro sastavljeno od čvrstih i u revoluciji prekaljenih ljudi, koji beskompromisno stoje na klasnom proleterskom stanovištu i predstavljaju garantiju protiv svakog skretanja. Ovaj zahtev je apsolutno potreban. Ako bismo se ma i malo udaljili od njega, zapretilo bi nam izrođavanje partije, zapretila bi opasnost da se ona pretvori u nešto neodređeno, rasplinuto, nesposobno da izdrži i sprovede određenu liniju boljševičke politike. Zato u veoma neznatnoj meri otvaramo svoje redove za ulazak predstavnika i drugih socijalnih grupa. Međutim, ovo relativno malo, čvrsto revolucionarno jezgro može upravljati tako ogromnom zemljom kao što je Sovjetski Savez, samo ako u upravljanje uvučemo široke mase vanpartijaca, koji su se bezuslovno opredelili za gledišta naše partije, revolucionarnu sovjetsku vlast; a taj zadatak u odnosu na poboljšanje rada na selu sastoji se u tome da se partija čvrsto i sigurno poveže s tim vanpartijcima.

Takav zadatak imamo i u Crvenoj armiji, i ne moramo da pretvaramo u komuniste sav komandni sastav armije. Do toga neće doći nikada. Moramo se truditi da svu masu starešina vanpartijaca i vojnika teritorijalnih jedinica pretvorimo u ljude koji čvrsto stoje na pozicijama partije. Njima treba da bude otvorena široka perspektiva u pogledu svih službenih mogućnosti. Potreban je veoma pažljiv i oprezan stav prema svim mogućnim privilegijama članova partije, a u radu na selu treba stalno isticati da pripadnost partiji ne povlači za sobom nikakve privilegije na zauzimanje viših položaja u sovjetskom aparatu; treba stalno podvlačiti da je svaki vanpartijac koji je potpuno odan sovjetskom i revolucionarnom shvatanju ravnopravan sa svakim partijcem i da se pred njim široko otvaraju sve mogućnosti.

Smatrao sam potrebnim da govorim o tome zato što sam se na putovanju uverio da kod nas još nema punog shvatanja ove istine. Međutim, za nas, vojne rukovodioce, shvatanje ove istine je potrebno zato da bismo na osnovu njenog sprovođenja zaista uspeli da stvorimo čvrste i jake milicijske teritorijalne jedinice.

Sad ću se zadržati na pitanjima u vezi sa pravilnom organizacijom vojne propagande na selu i uopšte među radništvom i seljaštvom Saveza. Već sam govorio o vojnom značaju ove propagande i podvukao da je ona vanredno aktuelna u rejonima Saveza koji bi se mogli naći blizu budućeg fronta. U pitanju je širenje osnovnog poznavanja hemije u obimu potrebnom za pripremu za rat širokih masa stanovništva, jer ako je već rejon ugrožen ratom, apsolutno svi u rejonu treba da raspolažu minimalnim vojničkim znanjima. Zadatak je naše partijske organizacije u vojsci da se pobrine za pravilno postavljanje rada u vojnodruštvenim organizacijama.

Mislim pri tome na vojnonaučna društva, a zatim na ODVF i DOBROHIM. Sve doskoro ta društva su imala obeležje maksimalne zatvorenosti. Istina, ona su postavila zadatak da rade ne samo za sebe, nego i sa obrazovanijim delom stanovništva, ali u stvari, sem retkih izuzetaka, radila su isključivo za sebe. Situacija zahteva od nas da jače razvijemo onaj drugi deo rada vojnonaučnih društava (VNO), no za to je potrebna reorganizacija delatnosti VNO. Jednim od ozbiljnih nedostataka u njihovom radu smatram to što još nisu načisto koja su pitanja suštinski važna

i potrebna. Na primer, negde dole, u četi ili čak i u manjoj jedinici, razrađuju se programi koji nikad neće imati nikakvog praktičnog značaja — pitanja strategije i druga koja treba da reši centralno VNO ili bar VNO višeg ranga. Ali da vidimo kakav je rad u celini i daje li neke rezultate? Mislim da baš tako i treba gledati na ovaj rad, posmatrati ga baš u celini, jer se tako mogu otkriti mogućnosti rada i za sebe i za široke radničko-seljačke mase. To važi i za ostale naše društveno-političke organizacije — ODVF, DOBROHIM itd.

Ovde bih hteo da podvučem potrebu još jačeg međusobnog povezivanja ovih organizacija. Možda još nije došlo vreme da govorimo o organizacionom spajanju svih ovih ćelija, ali o njihovom povezivanju treba govoriti. Stvarno na terenu, isti ljudi rade u svim ovim organizacijama i, zato što ne mogu svuda da stignu, ionako težak rad postaje još teži. Tu treba postaviti pitanje objedinjavanja niza rukovodećih dužnosti, u teritorijalnom smislu sve to koncentrisati na jednom mestu, počev odozdo pa sve do gubernija. Programe rada treba podešavati tako da se može ostvariti bolja veza i saradnja između ovih organizacija.

Najzad, poslednje pitanje koje bih hteo ovde dodirnuti jeste opterećenje komandnog i političkog sastava. Ako tu ne izvršimo dublje promene, zapretiće nam velika opasnost i to zato što će svi ovi naši ogromni i prekrasni programi ostati samo na hartiji, jer ih praktično nećemo moći ostvariti. To će ostati samo formalnost. S druge strane, takvo preopterećenje dovodi do povećanja apatije i nemara starešinskog sastava. Zato smatram našim najvažnijim zadatkom da se prihvatimo daljeg izučavanja tog problema i da izradimo takve programe koji će odgovarati životu. To naročito važi za partijski sastav i tu, ponavljam, treba prilaziti zadatku na praktičan način. Biće bolje da smanjimo programe nego da budu veliki i bez ikakve nade da će se nastava prema njima sprovoditi.

Eto, to su pitanja koja sam hteo da pokrenem u vezi sa organizacijom propagande u radničko-seljačkoj pozadini. Iz svega rečenog izvlačim zaključak. Možemo se osnovano nadati da će se milicijsko-teritorijalni sistem učvrstiti. Duboko smo ubeđeni da ćemo, ako otklonimo nedostatke o kojima sam govorio, uspeti da organizujemo rad kako treba, a inicijativu u ovom smislu treba da uzmu na sebe u prvom redu partijske organizacije Crvene armije. Odgovarajuće parole date su iz centra, a biće ih još. Mi ćemo učiniti prelom u stavu armijskih partijskih organizacija, a vi treba da ga iskoristite, da ga organizaciono učvrstite, da izgradite takvu praktičnu liniju koja bi vas dovela u središte političkog rada i omogućila da idete i dalje i da uključite ceo aparat u rad. Ovaj zadatak militarizacije čitave pozadine diktira nam, kako sam već napomenuo, naš međunarodni položaj. Već sam rekao da ne možemo da kažemo da nam preti neposredna opasnost, ali ponavljam da opasnost realno postoji. Sasvim je jasno da će se u momentu kad budemo prinuđeni da pozovemo pod oružje milione radnika i seljaka, naš zadatak, naša obaveza pred partijom, radničkom klasom i svetskom revolucijom biti u tome da budu stvoreni svi uslovi za brzu mobilizaciju i punu pobedu radničke klase i seljaštva. Pozivam vas, drugovi partijci, da ovu obavezu izvršimo.

NAREDNA PITANJA VOJNOG DELA

GOVOR NA GARNIZONSKOM SAVETOVANJU U TIFLISU 15. APRILA 1925.

Drugovi komandanti, komandiri i politički radnici! Vi dobro znate da u godinama posle završetka građanskog rata sovjetska država nije mogla da posvećuje mnogo pažnje pitanjima odbrane. Sve naše sile i pažnja bile su usmerene privrednom preporodu zemlje i podizanju njenog nuklearnog nivca. Da je sovjetska država raspolagala sa više materijalnih sredstava, u toku ovih godina bilo bi posvećeno, razume se, znatno više pažnje i Crvenoj armiji i mornarici ali, na žalost, država je imala malo ovih sredstava, nju su razorili imperijalistički i građanski rat i ona je morala u neverovatno teškim uslovima da podiže privredu, tj. da stvara bazu na koju se oslanja sve ostalo, pa i vojna snaga države. Eto zašto Crvena armija i njen komandni i politički kadar nisu baš lako živeli i radili poslednjih godina. Sve dosad nismo stvorili takve uslove ni komandnom ni političkom kadru, ni crvenoarmejcima borcima koji bi im omogućili da se sva njihova energija i sposobnosti potpuno usmere ka neprekidnom, stalnom i upornom vojnom radu.

Istina, poslednjih godina smo u materijalnom pogledu učinili znatan korak napred. Uspeli smo da poboljšamo materijalno stanje starešinskog kadra približno za 30—40%. Unekoliko smo popravili i materijalni položaj crvenoarmejca: sad ga bolje odevamo i hranimo, nešto veću pažnju poklanjamo njegovom smeštaju u kasarnama, ali, ponavljam, sve je to još daleko od onog što bi trebalo učiniti.

Neophodno je pri tome istaći da smo postigli u tom pogledu poboljšanje ekonomisanjem u čitavom nizu drugih oblasti naše vojne delatnosti. Da bismo stvorili sredstva potrebna za povišenje plata, porast standarda Crvene armije, morali smo još više da smanjimo njen brojni sastav. Poznato vam je da smo prošle godine smanjili Crvenu armiju sa 610 hiljada na 562 hiljade ljudi, tj. za 50.000 ljudi, dok je, sa gledišta veličine naše teritorije i našeg međunarodnog položaja, armija čak i od 600 hiljada ljudi mala. Morali smo da idemo na smanjenje armije zato što drugih mogućnosti za porast njenog standarda Revolucionarni vojni sovjet — vezan normama vojnog budžeta — nije imao. I ove godine vlada nije mogla, zbog nerodice i drugih nepokrivenih, a neodložnih potreba u vezi s njom, da doda značajniju sumu našem budžetu.

Osim toga, prošle godine morali smo da se odlučimo i za druge, još manje poželjne mere. U proleće prošle godine morali smo da pozovemo u armiju manji broj regruta tako da smo faktički imali armiju manju od 600 hiljada ljudi (približno za 100 hiljada). Razume se, ovo je bila apsolutno nepoželjna mera sa gledišta odbrane zemlje i izvođenja normalne obuke. Ova nekompletnost jedinica onemogućava našu nastavu ali, ponavlja, pre pola godine situacija je bila toliko teška da Revolucionarni vojni sovjet nije imao nikakvih drugih mogućnosti za poboljšanje života crvenoarmejaca komandnog i političkog kadra. Da smo primili u vojsku ceo kontingent regruta, ne bismo mogli da odenemo armiju.

Ako uzmete sve ovo u obzir, razumećete zašto smo prošle godine toliko insistirali na smanjenju svih aparata, ustanova i pozadinskih orga-

nizacija. Zahvaljujući tim smanjivanjima uspeli smo da stvorimo izvesne uštede u vojnom budžetu i tim sredstvima da poboljšamo život crvenoarmejaca i komandnog i političkog sastava.

Kao svoj prvi zadatak u sprovođenju budžeta za narednu godinu Revolucionarni vojni sovjet postavio je dalje uzdizanje materijalnog nivoa Crvene armije. Smatram da ćemo uspeti da poboljšamo standard komandnog i političkog sastava približno za još 20—25%. Ovi zadaci stoje pred nama i već se sprovode i u oblasti standarda crvenoarmejaca. Smatram da ćemo već iduće budžetske goodine potpuno otkloniti nedostatke koji još postoje u obmundirovnoj opremi. Još nam nedostaju mnoge sitnice — peškiri, maramice, čaršavi i naročito ćebad. Na celu armiju imamo samo 60% potrebnog broja ćebadi, a 40% crvenoarmejaca ili uopšte nema ćebe, ili se ono što ima ne može nazvati ćebetom. Ovi nedostaci nepovoljno se odražavaju na život crvenoarmejaca. Nadam se da ćemo ih u narednoj budžetskoj godini otkloniti i da će Crvena armija u tom pogledu biti potpuno snabdevena.

Mislim da ćemo iduće godine učiniti nešto u pogledu kasarni, mada ne onoliko koliko bismo želeli. Stvoriti crvenu kasarnu, kako je zamišljamo, još ne možemo. Za to bi trebalo mnogo sredstava, jer gotovo sve kasarne, nasleđene od stare armije, ne zadovoljavaju naše potrebe. Crvenu kasarnu zamišljamo kao ustanovu ne samo za vojnu obuku crvenoarmejaca, već i za njihovo vaspitanvanje u političkom i kulturnom smislu. Želimo da crvenoarmejac rado ide u kasarnu i da nema osećanje da je otrgnut od života u svojoj kući, da uči i vraća se kući dovoljno pripremljen za građanske dužnosti. Takvu kasarnu još nemamo. Sad činimo samo prvi korak u tom pravcu a dogodine, nadam se, učinićemo i drugi.

Sledeće pitanje na koje treba naročito uporno koncentrisati pažnju komandnog i političkog kadra — to je borbena obuka u armiji. U poređenju sa prošlom godinom krenuli smo znatno napred, ali upoređujući to sa onim što nam treba, nismo daleko odmakli. U pogledu obuke zaostajemo čak i za starom carskom vojskom. Zaostajemo i za kapitalističkim zemljama, i to ne samo vodećim kao što su, na primer, Francuska i Engleska, nego čak i za našim neposrednim susedima. Najgore stojimo sa obukom u gađanju. Rukovodeći kadar trebalo bi da prednjači u streljaštvu i služi kao primer svojoj jedinica. Možemo, pa čak smo i dužni da budemo bolji strelci od verovatnih neprijatelja.

Starešine obično navode kao opravdanje nedostatak učila, pomoćnih sprava i dr. Ove godine smo gotovo potpuno uspeli da otklonimo ove nedostatke. Manje je učinjeno u ovom pogledu u nacionalnim jedinicama ali, u celini, stanje sad nije takvo da bismo se mogli požaliti. Dakle, sad sve zavisi od toga kakav će stav zauzeti prema ovom zadatku naši vojni i politički rukovodioci. Ponavljam, zahtevam da u redovima Crvene armije ne bude nijednog komandira i političkog radnika koji ne bi mogao da bude primer dobrog strelca crvenoarmejcu.

Na ovo skrećem naročitu pažnju političkim radnicima. Oni treba da vladaju dobro ne samo svojim specijalnim oružjem — političkim. U glavnoj borbenoj tradiciji Crvene armije politički radnici uvek su se nalazili u prvim redovima. U najtežim trenucima su zajedno sa komandi-

rima bili ispred crvenoarmejaca, u prvom streljačkom stroju. Tako će biti i ubuduće. Zato naši politički radnici moraju dobro da poznaju tehniku svoje jedinice, a pre svega — pušku i mitraljez, kako bi ih crvenoarmejci još više poštovali i cenili njihov autoritet. To se u jednakoj meri odnosi, razume se, i na komandni sastav.

Sledećim važnim momentom u našoj vojnoj delatnosti smatram dalje napore na podizanju tehničke pripremljenosti komandnog sastava. Ako uporedimo naš komandni sastav sa onim iz drugih armija, moraćemo da konstatujemo da znatno zaostajemo u ovom pogledu. Istina, poslednjih godina mnogo je učinjeno i u tom smislu. U trenutku likvidacije frontova naš gotovo sav komandni kadar patio je od nedostatka opšteg i političkog obrazovanja. Zahvaljujući kursevima za doškolovanje, školama za usavršavanje i širokoj mreži vojnih škola, uspeli smo da u velikoj meri ublažimo ovaj nedostatak. Ipak, i sad oko 10% starešinskog kadra nema specijalno vojno obrazovanje. To je veliki procenat, a ako uzmemo u obzir veoma povećanu složenost ratne tehnike i njen brzi razvoj, još bolje ćemo razumeti značaj ovog zadatka.

Razume se, niko od nas ne treba da zaboravlja iskustvo građanskog rata. U periodu građanskog rata bili smo i u tehničkom i u pogledu izvežbanosti znatno slabiji od neprijatelja. Ipak smo ih razbili, i to zato što smo imali niz drugih preimućstava, a glavno je bilo — tesna, organska veza starešina koje su izašle iz radničko-seljačke sredine, sa masom crvenoarmejaca. Ova veza postoji i jača i sada.

Naš starešinski kadar je 80% poreklom iz radničke i seljačke sredine. U tom pogledu naša armija ne može da se poredi ni sa jednom buržoaskom. Eto zato, u času teškog ispita, ako do njega dođe, verujem da se naša Crvena armija, pod rukovodstvom svog starešinskog kadra, iako nedovoljno spremnog u tehničkom pogledu, ipak neće pokazati slabijom, već jačom od svake buržoaske armije.

No, ponavljam, ne smemo se zadovoljavati time. Moramo težiti daljem usavršavanju, kako bismo u slučaju potrebe novi rat završili sa manje žrtava i gubitaka, »sa malo krvi«, kao što je govorio jedan od najvećih vojskovođa stare Rusije — Suvorov.

Dalje, drugovi, moram se zadržati na problemu discipline. Sad obavljamo dosta tešku kampanju za uspostavljanje potpunog unutrašnjeg reda u armiji i učvršćivanje discipline.

Više puta sam čuo primedbe nižeg starešinskog kadra, a ponekad i iz redova crvenoarmejaca, da sada postavljamo suviše velike zahteve u odnosu na disciplinu, da obraćamo pažnju na ono što se ranije smatralo beznačajnim — drugim rečima da »preterujemo« u ovom pitanju. Neki drugovi su skloni da vide u tome pojavu nepotrebnog drila, sitničarenja, cepidlačenja itd. To apsolutno nije pravilna ocena. Kod nas nema ničega što bi ličilo na stari carski dril i toga neće ni biti sve dok postoje radničko-seljačka država i Crvena armija. Mi zahtevamo čvrst revolucionarni red, tražimo da svaki vojni i politički rukovodilac i svaki crvenoarmejac u svome ličnom životu, u radu pa čak i u svojoj spoljašnjosti nosi pečat duboke, čvrste, svesne revolucionarne discipline. Eto zašto tražimo da se naši zahtevi ispunjavaju ne samo u obuci, nego i u odnosu na spoljašnost jer je ona odraz unutrašnje sadržine. Možemo li da kažemo

da smo takav čvrst unutrašnji red postigli? Na žalost, ne. U radu ćemo naći ne malo nereda, aljkavosti, raspojasanosti i zločinačke nebrige. Ove negativne pojave mogu se videti ne samo u Crvenoj armiji. Njih ima svuda u Sovjetskom Savezu. U tom pogledu smo još daleko za mnogim narodima zapadne Evrope. U mnogo čemu moramo još da se sredimo, da naučimo, da se organizaciono prilagodimo, jer samo pri dobroj, pravilnoj organizaciji rada, racionalno postavljenoj vojnoj obuci, sređenom životu, podrazumevajući tu porodični, moći ćemo da krenemo napred kulturu, da razvijamo privredu i vojnu obuku. Ovo sređivanje treba početi odozgo, od starešina. Ne treba ispuštati iz vida da je prvi uslov discipline službeni autoritet starešine-komandira. Od njega se zahteva da mnogo zna, da se priprema ne samo kad dođe u školu, nego i van nje. Najmanja zaostalost i nepažljiv odnos prema razvoju vojnog dela brzo će dovesti do opšte zaostalosti i gubitka službenog autoriteta. A bez takvog autoriteta jedinica se ne može vaspitavati i disciplina će se zaista izroditi u nakazni spoljašnji dril. Imamo još mnogo nedostataka. Sređenost jedinica, njihova organizovanost, disciplina — sve je to još slabo. Ono što vidim kod nas, opšta je pojava u celoj Crvenoj armiji. Ono, pak, što sam danas video na smotri, prisiljava me da vam iznesem niz primedbi.

Vaši crvenoarmejci — i Gruzijanci, i Rusi, i Azerbejdžanci — odličan su borbeni element. Većina zadivljuje svojom visokom političkom svešću i opštom razvijenošću (to se naročito odnosi na Gruzijance). Od takvog ljudskog materijala može se napraviti šta hoćeš. U našem sadašnjem uređenju, kad je vlast u rukama radničke klase i seljaštva, naš vojnik će biti nepobediv, samo ga treba na odgovarajući način naučiti, vaspitati i pripremiti. A što se tiče vaspitavanja, to treba pre svega zahtevati od vas, drugovi starešine. Meni je veoma pala u oči nedovoljna disciplina samog komandnog kadra. Disciplina u stroju uopšte se ne shvata ili se shvata veoma slabo. Starešine se na svakom koraku ponašaju nemarno i ležerno. Gotovo se ne primećuje pažljiv i ozbiljan odnos prema radu. U stroju — pokreti i muvanje, a to u istoj meri važi i za starešine. E, ako je takva disciplina u stroju, sigurno nije bolja ni na drugom mestu. Savremeno vojno delo, koje karakteriše široka primena tehnike, krajnje je složeno. Sem znanja i svesti, ono zahteva da svaki borac bude vešt, okretan, snalažljiv i pribran. Izvršavanje pravilske komande — »ležerno« i »polako« — siguran je put u poraz. Eto zašto svaki koji izjednačuje ove zahteve borbenog vaspitavanja sa težnjom da se uvede bezdušni dril stare carske armije, ili se uopšte ne razume u vojne stvari, ili je neprijatelj i izdajnik koji svesno slabi borbenu snagu Crvene armije.

U Crvenoj armiji mora da bude reda i discipline, i mi smo dužni da to postignemo. Sva naša pravila koja su, srećom, počela već da se donose, moraju se bez pogovora izvršavati. U ovom pogledu sad zaista zahtevamo više nego pre. Na mnogo šta nismo ranije obraćali pažnju. Prelazili smo preko toga zato što je objektivna situacija bila veoma teška. Teško je bilo ispunjavati sve zahteve discipline u jedinicama. Sad, kad su se prilike izmenile i kad su uslovi za rad poboljšani, moramo da radimo na daljem učvršćivanju armije. Sad je moguće i potrebno da Crvena armija svojim spoljnim izgledom i unutrašnjom čvrstinom govori svakom radniku i seljaku Saveza da je spremna svakog

momenta da krene u borbu sa neprijateljem i da se nada da će se časno držati. I neprijatelji i prijatelji moraju da osete na prvi pogled bačen na našeg crvenoarmejca i starešinu da je to čvrsta i organizovana, monolitna snaga, koja svakim postupkom, rečju i delom govori o postojanju čvrste revolucionarne volje i duboke unutrašnje prekaljenosti. Eto, drugovi, to nam još nedostaje u velikoj meri.

Treba da kažem i to da red obično zahtevaju vojni rukovodioci i, ukoliko ga nema, primenjuju kaznene mere. Politički radnici zauzimaju poseban stav, kao da ih se to ne tiče, pa čak kao da im je dužnost da brane crvenoarmejce od ugnjetavanja komandira.

Ja znam, drugovi, da to nije opšta pojava. Mislim da ona nije karakteristična za većinu naših političkih radnika, ali se to ipak dešava i primećeno je u svim okruzima. Za Crvenu armiju ne može biti ništa štetnije, nedopustljivije od takvih međusobnih odnosa.

Naš politički radnik, kao predstavnik Komunističke partije, dužan je da bude uvek nosilac ideje reda i discipline, koji su najviše svojstveni baš Komunističkoj partiji. Baš politički radnik mora da najviše i najsigurnije doprinosi učvršćivanju discipline, unutrašnjeg i spoljnjeg reda.

Politički radnik uopšte nema monopol na zaštitu prava i interesa crvenoarmejaca. To je dužnost celog starešinskog kadra Crvene armije. Komandiru koji se ne brine za crvenoarmejca nema mesta u redovima Crvene armije.

U ovom pogledu ne pravimo nikakvu razliku između komandnog i političkog sastava — i jedan i drugi potpuno odgovaraju za moralno-političko stanje svojih jedinica.

Hteo bih dalje, drugovi, da govorim o jednom pitanju koje je poslednjih godina zauzelo vidno mesto u životu Crvene armije. Pitanje je o prelasku na jednostarešinstvo.

U načelu sad je sve jasno. Sve je rešeno, razjašnjeno i nema nikakvih nesporazuma oko ovog pitanja. Na ovo pitanje se vraćam ne zato što bih hteo još nešto principijelno da objasnim, nego što bih želeo još jednom da iznesem razvojnu liniju koja se kod nas sprovodi i tempo kojim ćemo je sprovoditi.

Posle donošenja principijelnih i savršeno jasnih odluka, primećujete izvesnu sporost u njihovoj praktičnoj realizaciji. Ova sporost se objašnjava pre svega našom željom da pripremimo uslove za celishodno korišćenje isprobanog kadra komesara. Hteli smo da potpuno sačuvamo ovaj deo Crvene armije, nosioca najboljih borbenih i političkih tradicija i oslonac moralne stabilnosti Crvene armije. Izlaz je u mogućnosti preorijentisanja komesarskog sastava i njegovog prilagođavanja novim uslovima, novim zahtevima. Oni koji žele da ostanu u armiji mogu kroz dopunsko školovanje da popune tehničko znanje, a oni koji bi želeli da se specijalizuju za rad u administraciji ili privredi, da dobiju vremena za prilagođavanje.

Eto zašto se s tim nismo mnogo žurili. Sad stvaramo mogućnost da se na svim kursevima i u svim školama, uključujući i više akademske kurseve, prima na školovanje deo političkog sastava armije. Svim komesarima koji žele da postanu vojne starešine pruža se široka mogućnost za školovanje kako bi se koristile svojim političkim znanjem i iskustvom i na vojnim dužnostima.

Sad bih hteo da se zadržim na pitanju koje vas neposredno ne tangira, ali ima veliki značaj za život i čvrstinu čitave Crvene armije. Reč je o obezbeđivanju Crvene armije tehnikom, o stanju naše vojne industrije.

Revolucionarni vojni sovjet smatra da je u daljoj izgradnji Crvene armije neophodno da se jednovremeno sa poboljšanjem njene snabdevenosti i borbene pripreme posveti naročita pažnja našoj vojnoj industriji. Već u ovoj budžetskoj godini želimo da na svaki način oživimo delatnost vojnih fabrika. Želimo da obnovimo fabrike koje su postojale ranije i koje smo nasledili iz starih, carskih vremena. Ove fabrike već rade, imaju potreban tehnički personal i primenjuju nove naučne metode. Poznato vam je da armija već sad dobija znatno veću količinu pušaka i mitraljeza nego ranijih godina i da se jedinice mnogo manje žale na kvalitet u poređenju sa stanjem koje je vladalo sve doskora. Obraćamo pažnju ne samo na kvalitet nego i na pojeftinjenje proizvodnje. Ove godine puške i mitraljezi su za 30% jeftiniji nego 1923/24. godine. Iduće godine očekujemo još veće uspehe u ovoj oblasti.

Sem toga, već nešto smo postigli u pogledu onih borbenih sredstava koje armija pre nije imala i čiju proizvodnju treba osvajati iznova. Mislim na puškomitraljeze i automate. Primerci, razrađeni kao prototip, pokazali su se dobro u tehničkom pogledu.

Napreduje se i u oblasti avijacije i hemije.

U proizvodnji aviona potpuno smo se osamostalili od inostranstva. Tehnika, dakle, i u ovoj oblasti kreće napred. Da bismo naročito podstakli ovu proizvodnju, sproveli smo administrativnu reformu, izdvojili fabrike aviona iz vojne industrije i stvorili naročiti avijacijski trust, koji je već organizovan i pristupa radu.

Što se tiče hemije, tu nam pruža veliku pomoć »Društvo prijatelja hemijske odbrane«, formirano pre godinu dana. Uz složnu pomoć kako vlade tako i svih državnih i sovjetskih ustanova, znatno smo krenuli napred u ovom poslu. Uspeh u ovoj oblasti zavisiće od mogućnosti brzog stvaranja bazične hemijske industrije.

Uspeh vojne industrije uveliko zavisi od proizvodnje takozvanih obojenih metala. Na ovu proizvodnju, koja obuhvata bakar, olovo, cink, kalaj, itd. treba obratiti najveću pažnju, jer bez njih nema čvrste odbrane. Treba napomenuti da ni u carsko doba ova proizvodnja nije bila na visini. Sve dosad stanje naše privrede nije dozvoljavalo da se za proizvodnju obojenih metala izdvajaju veća sredstva. Sad se situacija izmenila u vezi sa opštim usponom privrede i u tekućoj budžetskoj godini obraćena je veća pažnja obojenim metalima. Vlada je već odobrila neka sredstva za povećavanje proizvodnje ovih metala. Mnoge rudnike smo ponovo pustili u rad i nameravamo da otvaramo nova nalazišta. Treba reći da imamo dosta sirovina i da je potrebno samo organizovati proizvodnju pa ćemo stvoriti uslove koji će potpuno obezbediti našu odbrambenu sposobnost.

Vidite, dakle, da je, što se tiče tehničke opremljenosti armije, stanje dosta teško, da će se ono uskoro znatno poboljšati. Mogućnosti za to postoje, inicijativa se ispoljava i tu je garantija da ćemo naporima celog aparata, uz pomoć društva, rešiti i problem tehničke opreme naše armije.

Jedna primedba povodom uloge različitih tehničkih sredstava.

Po mome mišljenju, odlučujuću ulogu u bliskoj budućnosti neće igrati avijacija i hemija, iako je njihova uloga ogromna, nego isti oni rodovi oružanih snaga koji su i do sada preovladavali.

To ne znači da možemo potisnuti avijaciju i hemiju u drugi plan. Ne, moramo svim snagama razvijati ova borbena sredstva, ali pri tom ne treba da zapostavimo ni pešadiju ni artiljeriju, ni da zaboravimo upotrebu sabalja, bajoneta i kopalja, niti da se odučimo od borbe kundakom...

Naravno, budući rat će se znatno razlikovati čak i od imperijalističkog. Već krajem tog rata hemija i avijacija odigrali su veliku ulogu i njihov značaj će se i dalje povećavati. Ali, o pobedi će odlučivati onaj rod vojske koji smo oduvek smatrali i smatramo i dalje osnovnim — pešadija. Jako je promenjena i organizacija same pešadije. Danas komandant puka nije prosto pešadijski starešina u starom značenju reči. On je komandant čitavog niza jedinica raznih rodova. Zato se više ne možemo zadovoljavati sadašnjim nivoom vojnog obrazovanja, nego moramo dublje i šire razbijati opšti i tehnički vidokrug komandnog i političkog kadra.

Nekoliko reči o vezi vojne delatnosti sa opštegrađanskom.

Prvi veliki rat koji bude morao da izdrži Sovjetski Savez zahtevaće naprezanje svih snaga, svih sredstava koja imamo. On će zahtevati da dignemo na oružje sve narode Saveza, da Savez pretvorimo u oružani logor. To proizlazi već iz toga što smo opkoljeni neprijateljem i što ne možemo da smatramo nijednu granicu potpuno bezbednom. Neprijateljski udar može uslediti sa svake strane.

Iz ovoga sledi zaključak da priprema za odbranu nije samo stvar vojnog rukovodstva, samo naša stvar, već i stvar civilnog aparata: sovjetskog, sindikalnog i partijskog.

Tu treba da nam priteknu u pomoć i vojnonaučna društva, čiji je zadatak da uliju u glave civilnog stanovništva pravilnu predstavu o karakteru budućeg rata.

Zahvaljujući avijaciji i hemiji, pozadinski rejoni će biti uvek izloženi neprijateljskom udaru. Sve to menja predstavu o nepokretnoj liniji fronta i uobičajene poglede na odnose između borbenog fronta i pozadine. Čak ni duboka pozadina ne može se smatrati pošteđenom od neprijateljskog napada. Zato se pripreme moraju sprovoditi svuda.

Uvođenje teritorijalne vojske širom zemlje takođe zahteva vezu između vojnih i civilnih faktora.

Teritorijalni sistem može sebe potpuno opravdati samo ako se u njegovo sprovođenje uključe i civilni faktori. A za nedostatak ove veze, krivi smo donekle i mi zbog toga što civile nismo dovoljno obavestili o karakteru ovog rada. Treba koristiti svaku priliku za razjašnjavanje suštine našeg teritorijalnog sistema. Treba razviti odgovarajuću propagandu, a naši ljudi sami treba da traže vezu sa sovjetskim i partijskim aparatom. U mnogim gubernijama i oblastima Saveza teritorijalne jedinice su postigle veliki uspeh. Nedavno sam obišao voronješku guberniju koja je ove godine postradala od suše i gde su uslovi za rad bili veoma teški. Bilo mi je drago što sam mogao da konstatujem da je naša teritorijalna divizija tesno povezana sa sovjetskim aparatom, da ga pomaže

i dobija pomoć od njega. Ona pomaže i seljacima i seljaci je mnogo poštuju. Naše teritorijalne jedinice na taj način ne istupaju samo kao vojska, nego i kao snažno sredstvo za sprovođenje sovjetskog uticaja na stanovništvo sela. Mi smo dužni da uđemo u selo preko vojnika promenljivog sastava, dužni smo da vršimo vojnopropagandni rad, da stvorimo vojna kulturna ognjišta, kao što radimo po gradovima. Jednom rečju, dužni smo da uključujemo seosko stanovništvo u rad na vojnoj i kulturnoj izgradnji.

Iskustvo govori da teritorijalne jedinice mogu da budu pripremljene nimalo slabije od kadrovskih, ako se pravilno radi. Najvažnije je vešto i pravilno prilaženje problemu, a to se vidi pre svega u pravilnom odabiranju i obuci podoficira promenljivog sastava koji bi bili najtešnje povezani sa crvenoarmejcima. Vi ste imali divizijsku školu. Sad je naređeno da svaki teritorijalni puk ima svoju pukovsku školu. Treba veoma pažljivo odabirati kandidate za podoficire između crvenoarmejaca promenljivog sastava, obraćajući pažnju kako na njihove vojničke, tako i na političke kvalitete. Treba uzimati najpismenije, najbistrije i najsposobnije, ali u isto vreme i najsigurnije u socijalno-političkom smislu, jer naša armija je klasna i ovaj princip ne smemo da krnjimo. Za dve godine, školovanjem se može izgraditi dobar podoficir koji bi postao predstavnik sovjetske državnosti na selu. Preko takvih ljudi selo se može osvojiti u sovjetskom smislu, pošto se u njemu prepliću civilni i vojni interesi. Zadatak je komandnog i političkog kadra da se organski povežu sa civilnim organizacijama i da složno rade težeći pozitivnim rezultatima. Ako ne bude tako, biće kriv samo komandni sastav koji nije uspeo da pravilno priđe poslu.

Još nekoliko reči o vojnonaučnim društvima.

Delatnost ovih društava odigrala je krupnu ulogu u životu Crvene armije. Ubuduće njihova uloga treba da bude još veća. Ukoliko komandni i politički kadar pravilno organizuju rad, stvore odgovaarjuće vreme i za sopstveno uzdizanje, vojnonaučna društva će igrati sve veću ulogu u životu Crvene armije, i ja želim još jednom da podvučem potrebu da komandno-politički kadar posvećuje dužnu pažnju, da se taj rad ne postavi formalno i činovnički, već na osnovu ispoljavanja široke i duboke samoinicijative. Danas u vojnonaučnom radu ima još mnogo formalizma i činovničkog shvatanja. Najviše se treba bojati birokratizacije ovog posla. To će biti prvi znak da u datoj jedinici nema pravog života među komandnim i političkim kadrom, jer pravi život se vidi u svim granama vojne delatnosti.

U vezi s tim moram da se dotaknem pitanja opterećivanja starešinskog kadra.

U ovom pogledu stanje u armiji je veoma teško. U anketama koje smo proveli stoji da radni dan našeg starešine traje prosečno 12 časova, a ponegde 13 pa i 14. Ako bi za nas važio zakon o radnim odnosima, odgovarali bismo zbog takvog odnosa prema starešinama. Opravdati takvo stanje može se samo time što je i sav viši starešinski kadar, sve do vrha, isto tako, preopterećen poslom i što i mi sa vama delimo ovu gorku sudbinu. U isto vreme to nas goni da nešto učinimo kako bismo olakšali ovo stanje. Tu se nešto može uraditi i ja mislim da ćemo to moći učiniti. Mnogo šta u tom preopterećenju može se objasniti time što ne

umemo da organizujemo rad. Trošimo suviše vremena oko poslova koje bismo mogli završiti znatno brže i lakše. Treba postaviti kao zadatak da sve što se može izvršiti neposrednim naređenjem komandanta, treba tako i svršavati. S druge strane, treba u saglasnosti sa drugim organizacijama pokušati da se radni dan rasporedi tako da naš starešina dobije bar nešto slobodnog vremena. To nije tako lako, jer zavisimo i od sovjetskog aparata u kojem ima očigledno aljkavosti i nereda. Treba da naučimo da ekonomišemo vremenom da bismo sebi olakšali, s obzirom na to da ne možemo smanjiti svoje zahteve. Često će čak iskrsavati i dopunski zahtevi. Potrebno je, dakle, revidirati ceo sistem rada. Trebalo bi i tu primeniti princip naučne organizacije rada. Treba početi time da svaki planirani rad bude raspoređen po kalendarskim danima. O planskom radu bilo bi, naravno, teško govoriti ako i centar ne bi prišao tome kako treba. Mnogo je smetnji bilo na ovom putu, ali sad se već sve popravlja. Na taj način ćemo moći makar delimično, savladati tu teškoću.

Nekoliko reči o ratnoj mornarici. To je veoma težak zadatak. Ratna mornarica je veoma skupo oružje. Da bi se izgradio moderan veći ratni brod potrebno je oko 100 miliona rubalja. Mi ne možemo, naravno, računati na državni budžet. Sa operativne tačke gledišta, mišljenja sam da je flota neophodna i na Crnom i na Baltičkom moru. Neophodna zato što će njeno postojanje učvrstiti položaj naše suvozemne vojske. Eto zbog čega Revolucionarni vojni sovjet smatra neophodnim, da bez obzira na teško materijalno stanje, ne zapostavlja ovo pitanje i da se, prema mogućnosti, radi na pretvaranju naše flote u jaku borbenu organizaciju. Takav se zadatak postavlja i mi pokušavamo da ga u granicama mogućnosit, ostvarimo. Naš realan program je dovođenje u red ostataka stare carske flote — ti brodovi su još sposobni za borbu, ali njihova opravka zahtevaće ne mala sredstva. Ako bi nam vratili flotu iz Bizerte,[154] naš položaj bi se znatno poboljšao, ali da li ćemo je dobiti i kada, to je još pitanje. Zatim, srazmerno zastarevanju brodova sadašnje flote, treba ih zamenjivati novim. Sad, kad se naša industrija poboljšava, kad se osposobljavaju naša brodogradilišta, imaćemo za to tehničkih mogućnosti. Na taj način bismo mogli stvoriti ne veliku, ali za borbu sposobnu flotu, koja bi mogla da posluži kao oslonac suvozemnoj vojsci. Mnogo je već učinjeno u pogledu ličnog sastava flote i ona već sada ima borbenu snagu koja može pružiti znatnu pomoć suvozemnoj vojsci.

Na završetku izlaganja hteo bih da vam ukažem na teškoće koje proističu iz sadašnjeg položaja Sovjetskog Saveza. Zasad nema nekih naročito nepovoljnih pojava na međunarodnom planu. Sovjetska diplomatija je imala ove godine niz uspeha i, sem SAD, nema sada nijedne veće države koja ne bi priznavala Savez. U ovom smislu naš međunarodni položaj je učvršćen. Ipak, uporedo s tim, u međunarodnim odnosima ima i takvih pojava da moramo obratiti najveću pažnju odbrani i hitno sređivati Crvenu armiju. Ove pojave su posledica jačanja naše privrede, što se vidi naročito dobro u poslednje vreme. Iako nam je već druga godina uzastopno nerodna, što se veoma loše odrazilo na razvitak privrede, ipak postižemo velike uspehe. Ove godine je naša industrija snažno krenula napred i to ne samo laka, već i teška. Naš budžet raste. Sad je ne samo nama, nego je i u inostranstvu svima jasno da sovjetska država jača, da rešava privredna pitanja i da dalje učvršćenje Saveza

izaziva velike komplikacije u kapitalističkom svetu. Tako je činjenica jačanja naše privrede uslovila jačanje našeg uticaja u međunarodnim odnosima i čitav niz uspeha naše diplomatije. Kasnije to može da dovede do komplikacija jer svetski kapitalizam može da zapadne u situaciju da mu ne ostaje ništa drugo nego da pokuša da nas uguši oružjem. Nije nimalo slučajna kampanja za stvaranje antisovjetskog bloka koju je sprovodila, a i sad sprovodi, engleska konzervativna vlada. Sva zapadnoevropska štampa bruji o revolucionarnom pokretu u istočnim zemljama. Buržoaski svet, i pored izvesne stabilnosti u oblasti svoje ekonomike, podrhtava iz temelja. Ako budemo jačali (a u to ne sumnjamo), ako bude jačala naša politička i vojna snaga, to će još više podrivati osnove buržoaskog sveta. Eto zbog toga, iako neposredne opasnosti nema, ne smemo da zaboravimo da sve dok postoji naša radničko-seljačka država, a uporedo s nama buržoasko-kapitalistički sistem, zasnovan na eksploataciji, saglasnosti i čvrstog i trajnog mira među nama ne može da bude. Eto zašto smo dužni da svesrdno prionemo na posao da po mogućstvu u što kraćem roku pretvorimo Crvenu armiju u snažnu, stvarno nepobedivu oružanu silu.

Ovim završavam, drugovi, svoj izveštaj i tvrdim još jednom da, bez obzira na sve naše nedostatke i propuste o kojima govorimo otvoreno i koje Crvena armija otkriva zato da bi ih savladala, ni najmanje ne sumnjam u to da je naša armija, zahvaljujući svojoj unutrašnjoj čvrstini, zahvaljujući najtešnjoj vezi odozgo do dole, zahvaljujući svom entuzijazmu i heroizmu, već sad jača od svake buržoaske armije. Duboko verujem da u dane kad se bude polagao ratni ispit, naše jedinice pod rukovodstvom svog narodnog starešinskog sastava, neće okrnjiti slavu crvenih zastava, nego će ih okititi novim lovorikama.

CRVENA ARMIJA I ODBRANA SOVJETSKOG SAVEZA

IZVEŠTAJ NA III KONGRESU SOVJETA SSSR 19. MAJA 1925. GOD.

Drugovi, prošlo je četiri godine od kad je kongres Sovjeta, kao najviši organ sovjetske zemlje (u ono doba još Ruske Sovjetske Federativne Socijalističke Republike a ne savezni) saslušao poslednji izveštaj o Crvenoj armiji. Za ovo vreme u njenom životu, organizaciji, metodama obučavanja i materijalnim uslovima života došlo je do niza značajnih promena. Dovoljno je da podsetim na to da smo u ovom periodu od 5,5 miliona, kolika je bila armija epohe građanskog rata, prešli na mirnodopsku kadrovsku armiju od 562 000 ljudi. Moram da kažem da ovo smanjenje nije izvedeno odjednom, već u više etapa. Sa čisto vojnog gledišta, toliko smanjenje bilo je za nas veoma nepovoljno, jer je Crvena armija time izgubila stabilnost i sigurnost, toliko potrebne za planski i sistematski rad. Zahvaljujući tome, sve do prošle 1924. god. Crvena armija je živela u teškoj atmosferi reorganizacija, unutrašnjih pregrupisavanja, fluktuacije kadrova i nesigurnosti njihovog položaja u službi. Dodajte tome nepostojanje čvrstih zakonskih propisa kojima se regulišu mnogi važni momenti vojničkog života, kao i krajnju oskudnost našeg vojnog budžeta, što nam nije dopuštalo da zadovoljimo makar najpreče potrebe

Crvene armije — pa ćete razumeti svu težinu života i rada Crvene armije u ono vreme. Nije se moglo ni govoriti o nekom iole planskom i sistematskom radu. Tek počev od prošle, 1924. god. smatramo da su u osnovi prestale ova nesigurnost i neizvesnost i da smo prišli čvrstoj organizaciji. Posle poslednjeg, smatramo da dalje smanjivanje Crvene armije nije moguće i da je veoma opasno.

Lično smatram da je to nedopustivo i sa vojnotehničkog i sa političkog gledišta. Bojim se čak i da smo preterali u smanjivanju armije. s obzirom na međunarodnu situaciju. Čuli ste izveštaj šefa naše vlade, čuli ste pregled osnovnih faktora našeg međunarodnog života, njihovu karakteristiku i zaključak koji je izvukla naša vlada. Ovaj zaključak se svodi na to da odbrani danas moramo poklanjati mnogo više pažnje nego što smo to činili u poslednje vreme. Takav zaključak potpuno prihvatam.

Zaista, objektivna analiza savremene međunarodne situacije uopšte, i međunarodnog položaja našeg Saveza posebno, nameće potrebu da veoma ozbiljno pratimo pojave koje se poslednjih meseci dešavaju u međunarodnom životu. Neću se detaljno zadržavati na poznatim činjenicama u vezi sa konferencijom pribaltičkih zemalja u Helsinkiju, konferencijom generalštabova tih zemalja u Rigi,[155] konferencijama Male Antante[156] u Bukureštu itd., a takođe ni na besnim napadima buržoaske štampe na Sovjetski Savez i Kominternu. Hoću samo da podvučem da takvih pojava ima sve više. Evo, imam pregled nekih takvih pojava koje su izbile samo u toku poslednja tri dana. Na osnovu tih činjenica shvatićete kakvim se forsiranim tempom razvija kampanja protiv nas, kako se grozničavo naoružavaju sve zemlje i koliko je ozbiljna opomena koju nam je uputio šef naše vlade u vezi sa spoljnom opasnošću.

Šta se iz toga vidi? Vidimo, na primer, da je u Rumuniji ovih dana javljeno o povećavanju armije za 25%, pozivanjem 13 godišta iz rezerve. Vidimo, dalje, da je u isto vreme Rumunija kupila u Poljskoj 40.000 ruskih pušaka i 42 miliona metaka i da vodi pregovore sa Amerikom o kupovini još 20 miliona metaka.

Interesantno je, između ostalog, to što Rumunija kupuje municiju i puške ruskog tipa. Ne misle li rumunski komandanti i vlada da postignu jednotipsko naoružanje svoje armije i da ga ubuduće dopunjuju na naš račun? Mislim, drugovi, da će se pre desiti suprotno. Pre će ove kupovine rumunske armije postati dopunski arsenal za snabdevanje Crvene armije. Poljska je ovih dana naručila u brodogradilištu Šantje de Laluar tri razarača i šest podmornica. Litvanija je naručila dva razarača i tri podmornice.

Čak se i mala Estonija ubrzano naoružava i dobija od Velike Britanije, prema vestima u štampi, u tu svrhu kredit od 10 miliona rubalja. Dalje, vi ste, drugovi, ovih dana čitali u novinama da estonska vlada kao da namerava da ustupi Velikoj Britaniji otoke Ezelj i Dago.[157] Ne znam koliko je ova vest istinita. U svakom slučaju to liči na istinu. Ako se to ostvari, ako se engleska zastava zaista utvrdi na otocima Ezelj i Dago, to znači da bi se engleski drednoti mogli za 24 časa pojaviti pred zidinama Kronštata ili Lenjingrada, a vazdušna flota bi za sat i po letela iznad fabrika Lenjingrada. Shvatate da nam to ne može biti svejedno. Zato, ne želeći da se mešamo u unutrašnje poslove Estonije, ipak moramo da izjavimo da ćemo takve poteze smatrati direktnim izazivanjem naše

radničko-seljačke države. Povodom toga hteo bih da dam prijateljski savet Estoniji i drugim malim državama na našim granicama — da ne mogu osigurati svoju privredu i blagostanje, a u krajnjoj liniji i nezavisnost na takav način, putem naoružavanja, koje iscrpljuje poslednje mogućnosti njihovih naroda, pretnjama i izazivanjima Sovjetskog Saveza. Ova pitanja niko ne može da reši mimo i protiv ruskog i drugih naroda Sovjetskog Saveza. U krajnjoj liniji, pitanje njihove bezbednosti zavisiće od toga hoće li umeti ili neće da regulišu svoje odnose sa svojim istočnim susedom, sa moćnim višemilionskim Savezom Sovjetskih Socijalističkih Republika. Mi smo, sa svoje strane, spremni da učinimo sve da olakšamo stvaranje poštenih i iskrenih susedskih odnosa. Na njima je da to prihvate.

Kako opravdavaju naši susedi ovo naoružavanje. Pozivaju se na jačanje naoružanja Sovjetskog Saveza i na pretnje od strane »crvenog imperijalizma«.

Zaista, ako pogledamo buržoasku štampu, makar i za kratak period, bilo vojnu ili civilnu, videćemo da je puna napisa u kojima se ističe naše ubrzano naoružavanje. Što god započnemo u vojnom pogledu, svaku našu meru, svaki naš korak oni tumače kao pripremu za rat i ratnu pretnju našim susedima.

Evo preda mnom leže izvodi, uzeti za poslednja dva meseca iz niza inostranih novina. U jednom od njih stoji:

»Stalno usavršavanje organizacije Crvene armije, političke izjave i govori vođa Sovjetske Rusije, namera da šire boljševizam oružjem po celoj Evropi, prisiljavaju nas da stalno mislimo na boljševički napad« (članak generala Rosetija u »Univerzalu« od 3. aprila 1925. god.).

Evo drugog izvoda:

»U pitanju o defanzivnom ili ofanzivnom ratu vođe polažu sve nade u svetsku revoluciju, i kako se može primetiti, nameravaju da nastave ratne pripreme za razbuktavanje takve revolucije« (»The journal of the Royal Service Institution«).[158]

Evo još jednog:

»Rusija nastavlja sa naoružavanjem. Osnovni zadatak Crvene armije je da pregazi za nju mrsku Poljsku koja ne dâ da boljševički talas poplavi Zapad«. (»La France Militaire«).[159]

Povodom ovog poslednjeg izvoda dužan sam da stavim nekoliko primedbi. Bilo bi licemerno s naše strane tvrditi da radnici i seljaci Sovjetskog Saveza odobravaju režim koji su uspostavili poljski panovi i rumunski boljari u svojim državama, a naročito režim koji primenjuju prema našoj braći Velikorusima, Ukrajincima, Belorusima i Moldavcima. Čuli ste da su ovih dana bivši engleski premijer Lojd Džordž i sadašnji francuski premijer gospodin Penleve izrazili žaljenje ukrajinskom deputatu Vasinčiku,[160] koga je poljski sud osudio na zatvor. Ako već gospoda Penleve i Lojd Džordž smatraju za potrebno da to učine, ko onda može zabraniti radnicima i seljacima Saveza da kažu ugnjetenoj braći: »Mi čujemo o vašoj nesreći i o vašim patnjama, mi smo svom dušom s vama i upućujemo vam topao bratski pozdrav!«

Ovo pitanje neobično mnogo interesuje radničke i seljačke mase Sovjetskog Saveza, kako to vidimo iz rada našeg kongresa, a naročito iz rada ukrajinskog i beloruskog. Neću da krijem da, ako bi došlo do ratnog sukoba, ova borba za oslobođenje naše braće — ugnjetene od strane poljskih panova i rumunskih boljara, postala bi, naravno, najpopularnija parola za Crvenu armiju i celu našu zemlju. I pored svega toga, drugovi, najodlučnije izjavljujem: mi ne želimo rat i ne spremamo se da napadnemo ni Poljsku niti Rumuniju, nasuprot tvrđenju u iznetom izvodu iz štampe.

Ako bi to zavisilo samo od nas, rado bismo ostavili istoriji da rešava sva sporna pitanja, a između ostalog i pitanja nacionalnih manjina u Poljskoj i Rumuniji. Duboko smo ubeđeni u svoju pobedu u borbi između sistema sovjetskih državnosti i socijalizma, s jedne, i buržoaske parlamentarnosti, s druge strane. Zato bismo se rado odrekli argumentacija snagom oružja, što smo i dokazali nizom političkih istupanja. Tako je bilo u Hagu, u Đenovi i, najzad, u Moskvi, gde je naš predlog za razoružanje odbacila baš Poljska. Dakle, primedbe u štampi trebalo bi da budu uperene na drugu stranu.

Nama je veoma žao što nismo u stanju da dokažemo svojim susedima iskrenost naše privrženosti miru. Ne možemo da ih ubedimo zato što se svaki naš korak, svako istupanje tumači u suprotnom, neprijateljskom smislu. Da navedem primer. Sećate se da smo u proleće pozvali u aktivnu službu samo deo kontingenta, a ostalo odložili za jesen. Svima je jasno da smo u toku leta imali armiju za 100 hiljada ljudi manju nego što je po formaciji. Bez obzira na to, u engleskom listu »Morning post«[161] u isto vreme se pojavio napis pod tendencioznim naslovom: »Moskovski militarizam«. Treba da samo neko od naših drugova naglasi potrebu poklanjanja veće pažnje problemu odbrane Saveza, i u inostranoj štampi se odmah pojavljuje niz članaka o pripremama SSSR za rat. Ako ne mogu da nađu kod nas ratne tendencije, pišu da je taj mirni ton specijalno uzet radi toga da se prikriju ratne namere, itd., do beskonačnosti. U takvoj situaciji, naravno, ne možemo da ubedimo inostrane države u miroljubivost svojih namera.

Međutim, postoji dovoljno siguran put ka istini. To je izučavanje fakata i brojki.

Na osnovu naših i inostranih statistika, raspolažemo podacima o jačini oružanih snaga pojedinih država. Poređenje ovih brojki sa podacima o jačini oružanih snaga Saveza jeste očevidan dokaz gde treba tražiti militarizam.

Da se zadržimo na ovim brojkama i činjenicama.

Sećate se da je 1914. godine, pred početak imperijalističkog rata, buržoaska štampa zemalja Antante podgrevala patriotizam svog stanovništva i uveravala ga da će teret militarizma nestati čim se uništi nemački imperijalizam.

A šta u stvari vidimo?

1913. godine, u momentu najveće moći predratnog militarizma, u najvećim zemljama u svetu bilo je pod oružjem 5,759.000 ljudi. 1925. godine pod oružjem je 5,232.000 ljudi, ne računajući oružane snage niza novih država (na primer Iraka, Sirije, Arabije, Severnog Maroka itd.) i

najmanje milion vojnika pod oružjem na raspolaganju odvojenih kineskih provincija, koje ne priznaju centralnu pekinšku vladu.

Ako uzmemo u obzir da je u cifru 5,759.000 ulazilo, prvo 1,129.000 vojnika pobeđenih država u imperijalističkom ratu (Nemačka, Austro-Ugarska i Bugarska) koje sad imaju 198 hiljada vojnika, tj. za 931 hiljadu manje, i drugo, 1,350.000 vojnika stare carske Rusije, umesto kojih Sovjetski Savez ima sad 562.000 ljudi, vidi se da su države pobednice i neutralne zemlje, bojeći se rastućih novih protivurečnosti, povećale svoje armije za 1,192.000 ljudi.

Pregled vojnih budžeta glavnih država u istom periodu daje istu sliku. Vojni budžeti glavnih zemalja iznosili su 1912. godine 4.744 miliona rubalja (zajedno sa Rusijom). Troškovi istih zemalja u 1924/25. godini iznose 5.300 miliona rubalja, tj. povećani su za 556 miliona rubalja.

Ako se uzme u obzir i znatno smanjenje vojnih budžeta Nemačke i Saveza Sovjetskih Republika, porast rashoda ostalih država iznosi 1.442 miliona rubalja. Dovoljna su ova dva podatka da bi se pokazalo kako lažno zvuče reči buržoaskih pacifista o smanjivanju tereta militarizma u buržoaskim zemljama posle razbijanja Nemačke.

Da izdvojimo izdatke za ratnu mornaricu. 1913. godine, budžet mornarice sedam glavnih pomorskih država iznosio je 100,500.000 funti sterlinga, a 1925. godine iznosi 230,600.000 funti. Razlika je dosta ubedljiva. U isto vreme je budžet mornarice SSSR smanjen na 3,400.000 f. st. prema 26 miliona f. st. mornaričkog budžeta carske Rusije 1913. godine.

Tome potpuno odgovaraju i programi izgradnje ratnih brodova najvećih buržoaskih država. Bez obzira na sporazum prihvaćen 1922. godine u Vašingtonu[162], koji je ograničavao pomorsko naoružavanje, u stvari se ratna brodogradnja razvija grozničavo, s tom razlikom što se umesto zabranjenih velikih ratnih brodova ubrzano grade brodovi manje tonaže (krstarice, razarači, podmornice itd.), a izgrađuje se i pomorska avijacija. O razmerama vojne brodogradnje može se dobiti predstava na osnovu sledećih podataka: ove godine pet najjačih pomorskih država (Engleska, SAD, Francuska, Japan i Italija) gradi 87 raznih ratnih brodova, a doneta je odluka o izgradnji još 181 broda, što čini ukupno — 268. Što se nas tiče, na žalost, nismo izgradili nijedan novi ratni brod niti ga gradimo već samo opravljamo ono što imamo.

To isto potvrđuju i podaci o avijaciji. U ovom momentu mogu dati sledeće podatke o snazi ratnog vazduhoplovstva glavnih država: Francuska — 6.114 aviona, Engleska — 3.460, Italija — 1.700, SAD — 3.800, Poljska — 498, Rumunija — 257.

Kolika je naša Crvena vazdušna flota — prećutaću ali ću reći samo da se, na žalost, malo razlikuje od vazdušnih snaga naših najbližih zapadnih suseda.

Jačina kopnenog dela Crvene armije, bez mornarice, iznosi 529.000 ljudi. To je za 183.000 manje nego u Francuskoj i za 17.000 ljudi manje nego kod naših najbližih zapadnih suseda (Poljske, Rumunije i pribaltičkih zemalja) uzetih zajedno.

Još nekoliko podataka o »porastu crvenog imperijalizma«. Na svakih 10.000 stanovnika otpada: u SSSR — 41 vojnik, u Rumuniji i u Poljskoj — oko 100, u Francuskoj bez kolonija — 200 itd., tj. u državama zapadne Evrope — oko 3 do 5 puta više nego kod nas. Prema površini, na 1.000

km^2: kod nas — 27 vojnika, u Rumuniji — 560, u Poljskoj — 700, tj. 25 puta više nego kod nas.[163]

Najzad, teret za održavanje armije na jednog stanovnika kod nas je manji od 3 rublje. U baltičkim zemljama dostiže 7 rubalja, u Poljskoj — gotovo 11, a u Francuskoj — i do 14 rubalja.

Brojke koje sam izneo vanredno ubedljivo dokazuju da nema ni govora o nekom »crvenom imperijalizmu«. Mi, apsolutno i relativno, trošimo za vojsku manje nego velike buržoaske države, dok u relativnom smislu čak mnogo manje od najmanjih buržoaskih zemalja. Tako stoji stvar sa našim »crvenim sovjetskim imperijalizmom«.

Rezimirajući sve što sam rekao, dužan sam da skrenem pažnju na značaj toga, na to da smo dužni da pratimo šta se dešava van granica Sovjetskog Saveza, kao i da bezuslovno moramo posvetiti veću pažnju pitanju odbrane zemlje nego što smo to dosad činili. Ne treba zaboraviti da je jedna od najsigurnijih garantija mira ne samo naša miroljubiva politika, nego i snažna, moćna Crvena armija. Što naša crvenoarmejska pesnica bude jača, radnici i seljaci Saveza biće sigurniji da njihov miran rad neće niko poremetiti i utoliko će biti manje onih koji će želeti da se petljaju u naše unutrašnje stvari.

Zato, u interesu mira i obezbeđivanja mirnog rada naših radnika i seljaka, smatram svojom dužnošću da se obratim vama, kao vrhovnom organu, s molbom da date direktivu sovjetskoj vladi za iduću godinu da poveća sredstva za odbranu kako bismo ojačali Crvenu armiju i tako osigurali našu mirnu kulturnu izgradnju.

Vi ste u pravu da zapitate — pa kakvo je današnje stanje Crvene armije? U kojoj meri ona može danas da garantuje mir i bezbednost naše države?

Pre no što odgovorim na ovo pitanje, smatram za potrebno da u nekoliko reči iznesem karakteristike samog sistema odbrane SSSR i osnove ustrojstva naše vojske.

Sistem odbrane svake zemlje mora da se oslanja na tačnu i jasnu predstavu o karakteru mogućnih ratnih sukoba. Karakter sukoba cenimo na osnovu tri glavna momenta: 1) sa gledišta njegove društveno-klasne suštine; 2) sa gledišta broja i jačine neprijatelja i 3) sa gledišta tehničkih sredstava koja mogu i treba da budu korišćena u budućim ratovima. Prvi momenat — društveno-klasna suština sukoba — određuje se karakterom naše države. Mi smo država radnika i seljaka. Kod nas gospodari rad. To znači da nećemo ratovati ni sa jednom državom gde isto tako gospodari rad. Nećemo da ratujemo sa narodima, nećemo da vodimo nacionalne ratove. Možemo da vodimo samo klasni rat protiv neprijatelja radnih masa. Ako bi došlo, na primer, do rata sa Rumunijom ili Poljskom, vodićemo rat ne zato da posegnemo za dobrima rumunskog ili poljskog naroda ili da ih lišimo nezavisnosti, nego da zaštitimo interese trudbenika Saveza od napada vladajuće manjine tih naroda. U našoj unutrašnjoj vojnoj politici to bi značilo da ćemo svoju armiju izgrađivati na klasnoj osnovi. To znači da je Crvena armija kao što stoji u njenom imenu, radničko-seljačka, armija trudbenika. Onim socijalnim grupama čiji su interesi suprotni interesima trudbenika, ne možemo da poverimo prava i dužnosti da oružjem brane našu radničko-seljačku otadžbinu. Da je to pravilno, kao očigledan dokaz služi činjenica da van granica

sovjetske zemlje postoji mnogobrojna buržoasko-posednička emigracija koja ima preko milion i po ljudi i gotovo celom svojom masom predstavlja za sve naše neprijatelje oruđe borbe protiv nas. Jedna od odredbi zakona koji smo nedavno podneli saveznoj vladi na potvrdu glasi da pravo da brani socijalističku otadžbinu oružjem može biti povereno samo trudbenicima.[164]

Sa drugog gledišta — broja i jačine eventualnih neprijatelja — odgovor treba opet tražiti u karakteru naše države. Do sad smo jedina u svetu država radnika i seljaka. Sa svih strana nas okružuje neprijateljska ili poluneprijateljska buržoaska stihija. Gotovo na svim tačkama ogromne državne granice možemo očekivati udar. Takva izolacija zahteva da pitanje odbrane naše države postavimo na poseban način. Treba da imamo armiju koja bi mogla da čuva granice sovjetske zemlje u slučaju ozbiljnog sukoba na svim pravcima i na svim sektorima. U praksi to bi značilo takav sistem odbrane kojim bi se celokupnoj masi trudbenika, sposobnih da nose oružje, obezbedilo da iziđe na bojište. Naš sistem odbrane treba da bude tako organizovan da se omogući obuka čitave mnogomilionske mase radnika i seljaka.

Što se tiče trećeg momenta — tehničkih izvora za borbu — tu treba voditi računa o iskustvu prošlog imperijalističkog rata. Ovo iskustvo je potvrda da nikakve rezerve naoružanja i opreme, pripremljene u mirno doba i smeštene po skladištima, nisu dovoljne za vođenje operacija. Sve će se to utrošiti još u toku prvih meseci, dok rat može da bude i dugotrajan. Zato nam je potrebno da tako izgrađujemo privredu, tako usmerimo kako industriju tako i poljoprivredu, da se još u mirno doba vodi računa o ratnim potrebama. Svako naše preduzeće ili njihovi savezi i trustovi, moraju tako organizovati svoju proizvodnju i voditi takvu privrednu politiku, da u slučaju rata mogu brzo da se preorijentišu na opsluživanje buduće višemilionske ratne armije. Eto, to su zaključci analize karaktera mogućnog rata. Ovi zaključci treba da odrede pravac naše vojne politike. Polazeći od toga, gradimo organizaciju oružanih snaga Saveza.

Ustrojstvo naše vojske se zasniva na principu kombinovanja stalne kadrovske armije sa milicijom. Izgradnja milicije — to je novo pitanje i njemu treba oprezno prilaziti. Vi možete da upitate: zar ne postoji nikakva druga mogućnost izgradnje naših oružanih snaga, koristeći se starim, oprobanim metodima organizovanja kadrovske armije, a ne milicije. Takva mogućnost postoji, ali ne možemo da se njome koristimo. To bi bila stalna armija, po veličini jednaka bivšoj carskoj ili onakva kakvu ima većina buržoaskih država. Za nas je to faktički nemoguće. Mi ne možemo da imamo tako veliku stalnu, kadrovsku armiju, da bi kroz nju mogla proći sva radničko-seljačka omladina koja pristiže svake godine.

Evo proračuna koji će vam pokazati da drugog načina za obučavanje ı pripremu cele mase novog naraštaja radnika i seljaka, sem proširivanja milicijskih sistema, nemamo. Svake godine za regrutaciju pristiže 1,200.000 mladih ljudi. Kao fizički nesposobne za službu u vojsci treba odbaciti približno 300.000—350.000 ljudi, a iskustvo starijih i novih regrutacija potvrđuje ovu brojku. Ostaje 900.000 ili 850.000 ljudi koje treba obučavati. Međutim, kadrovska armija danas ima 562.000 ljudi. Bez starešinskog i političkog kadra i sl., njen promenljivi sastav, pod

uslovom dvogodišnjeg roka, toliki je da se godišnje može primiti u armiju samo 270.000 ljudi, uključujući tu Crvenu armiju, Crvenu mornaricu, stražarske, granične i slične jedinice. Znači da nismo u stanju da obučavamo oko pola miliona omladinaca, te bi nam za to bila potrebna ne armija od 562.000, već najmanje od 1,700.000 ljudi, tj. ista takva kao što je imao car 1914. pred početak imperijalističkog rata. Eto zašto ovim putem ne možemo da idemo ni iz političkih, ni iz finansijskih razloga. Izlaz vidimo u dopunjavanju kadrovske armije milicijskim sistemom. Koristeći se teritorijalno-milicijskim jedinicama, povećaćemo kontingente koji će proći kroz redove naše armije. Sem toga, u obzir uzimamo i to da ovaj sistem dozvoljava služenje kadrovskog roka bez otkidanja od privrede za duži rok, što je veoma korisno za stanovništvo, i najzad i to da ovaj sistem garantuje u dovoljnoj meri i obuku. Eto zašto smo u pogledu strukture oružanih snaga zauzeli stanovište — stalna armija i milicijske jedinice. Drugog izlaza u datim uslovima nemamo, a on ne može ni postojati.

Kakvo iskustvo imamo sa ovim teritorijalno-milicijskim sistemom, za nas novim i nigde neispitanim i zato interesantnim ne samo za nas, već i za sve naše susede? Još nisam u stanju da dam tačan i iscrpan odgovor na ovo pitanje, zato što još nismo završili posao. Ipak, u osnovnom mogu jasno da kažem da ovaj sistem opravdava sam sebe. Navešću ocenu našeg iskustva koju je dao Revolucionarni vojni sovjet Saveza na savetovanju sa komandantima i revolucionarnim vojnim sovjetima okruga.

»Završena je faza ispitivanja organizacije teritorijalnih jedinica. Crvena armija je stupila u period planske izgradnje i učvršćivanja teritorijalne vojske. U toku perioda ispitivanja teritorijalnih jedinica i obuke, van armije imamo krupna dostignuća: s jedne strane, teritorijalni sistem u celini je prihvaćen u radničko-seljačkim masama, a sa druge, stekli smo uverenje da će teritorijalni sistem, u kombinaciji sa postojećim kadrovskim jedinicama ,bezuslovno biti u stanju da garantuje stvaranje borbeno sposobnih jedinica i osigurati odbrambenu sposobnost Saveza«.[165]

Drugovi, ovu rezoluciju smo doneli pre pola godine. Otada podaci kojima raspolažemo ne daju nikakvog povoda za preispitivanje ove ocene. Nasuprot, oni još više potvrđuju ispravnost tih zaključaka. Istina, i sada u radu teritorijalnih jedinica još imamo mnogo teškoća i čitav niz slabosti. Ove slabosti često se veoma štetno odražavaju u radu, ali u suštini nisu nesavladive. Ove prepreke možemo odstraniti. Eto zašto vojno rukovodstvo nastavlja teritorijalnu izgradnju potpuno uvereno u pravilnost puta.

Suštinski deo usvojenog sistema oružanih snaga je vanarmijska obuka.

Ako uspemo da kako treba organizujemo vanarmijsku obuku, to će biti naše najveće dostignuće, to će potpuno učvrstiti teritorijalno-milicijski sistem.

Kakvo je stanje u tom pogledu? Nije loše. Svake godine je sve bolje. Već sad, ove godine, završavamo vanarmijsku obuku godišta 1903—1904. — oko 842.000 ljudi, a to je gotovo ceo kontingent koji moramo obučiti. To je krupan napredak u poređenju sa prošlom godinom, kada smo imali znatno manji broj.

Što se tiče uspeha obuke, stvar stoji dosta dobro. Evo podataka iz izveštaja naših okruga, koji o tome daju sledeću sliku.

»Rezultate obuke treba priznati kao sasvim zadovoljavajuće. U prvoj grupi od 22.000 ljudi rezultati su: 16,17% dobro, 71,7% — zadovoljavajuće i 12,13% — slabo«.

To su podaci iz Lenjingradskog okruga.

»Stanje vanarmijske obuke znatno je poboljšano. Rezultati zadovoljavajući: 65—70% — zadovoljava i oko 30% slabih (Ukrajinski vojni okrug).

Slične podatke imamo i iz ostalih okruga. Dakle vanarmijska obuka se znatno poboljšala. Ipak tu ima i ozbiljnih nedostataka.

Prvi nedostatak je nedovoljan broj nastavnih punktova. Na celoj ogromnoj teritoriji Saveza imamo samo 4.500 nastavnih punktova. Ovaj broj treba bar dvaput povećati, zato što u mnogim rejonima ljudi moraju da idu u nastavne punktove i po 100 km. To, naravno, stvara mnoge teškoće i komplikacije. Trebalo bi da stvorimo takvo stanje da jedan nastavni punkt obuhvati teritoriju poluprečnika od najviše 25 km.

Drugi veliki nedostatak vanarmijske obuke su teškoće sa ishranom. Do sada se posebna sredstva za pokriće troškova ishrane nisu predviđala ni u državnom niti u mesnom budžetu. Vanarmijci su se morali hraniti za svoj račun. Samo siromašni seljaci su dobijali nešto pomoći od mesnih organizacija. Ova pomoć nije svuda jednaka. Negde je bila veća, drugde manja i na toj osnovi došlo je do jako šarolikih prilika koje su stvorile tešku situaciju za obuku. Smatram da, stvarno, u idućoj godini to moramo da izmenimo. Pitanje ishrane vanarmejaca treba regulisati i to jednoobrazno. Molim Kongres da u tom smislu da odgovarajuća uputstva saveznoj vladi.

U vezi sa razvitkom i učvršćivanjem teritorijalnog sistema i šire pripreme stanovništva za rat, iskrsla je potreba da najviši starešina objedini funkcije mesnih vojnoadministrativnih uprava.

Prema postojećoj organizaciji pokrajinski vojnoadministrativni aparat sastojao se od gubernijskih (oblasnih i dr.) i sreskih (okružnih) vojnih komesarijata koji su bili organi za evidenciju i mobilizaciju i rukovodili vanarmijskom obukom.

Praksa je pokazala da odvajanje ovog od rada samih jedinica stvara čitav niz teškoća. Da bi se to odstranilo, donet je zakon prema kome je čitava teritorija Saveza SSR, umesto gubernijskih vojnih komesarijata, podeljena na teritorijalne okruge (korpusne, divizijske ili gubernijske). Načelnik uprave odgovarajućeg teritorijalnog okruga, koji je potčinjen najvišem komandantu operativnih jedinica, vrši istovremeno dužnost načelnika vojnog odeljenja odgovarajućeg izvršnog komiteta.

Osnovni organi za evidenciju i mobilizaciju ostaju i u novom sistemu sreski (okružni) vojni komesarijati.

Već sam napomenuo da sve donedavno nismo imali zakonom utvrđen način obavljanja službe. Tek sad smo izradili zakonski predlog koji razmatraju organi savezne vlade. Suština propisa koje smo nazvali »Osnovnim zakonom o vojnoj službi« sastoji se u tome što se za aktivnu službu u Crvenoj armiji određuje rok od 5 godina. To ne znači da u armiji treba stvarno služiti 5 godina. Ne, stvarno se služi dve, dok se

3 godine crvenoarmejac smatra na odsustvu. Toga smo se prihvatili da bismo postigli punu saglasnost rokova službe u milicijskim i kadrovskim jedinicama. U milicijskim se obveznici pozivaju na periodičnu obuku u toku 5 godina. Da bismo u oba slučaja rok izjednačili, kažemo da je rok aktivne službe 5 godina.

Pre stupanja u aktivnu službu, celokupno stanovništvo prolazi kroz vanarmijsku obuku. Ona je obavezna i traje 2 godine, a nastava je svake godine po jedan mesec. Po završetku aktivne službe svi obveznici se prevode u rezervu, u kojoj ostaju do 40 godina starosti. Na taj način ukupni rok kod nas traje 21 godinu — od 19 do uključno 40 godina starosti.

Upoređujući ovaj rok sa onim u carsko doba, vidimo da je znatno kraći. U osnovnim rodovima: pešadiji, konjici i artiljeriji — u carsko doba se služilo 3 godine, kod nas — dve. U mornarici je bio 5 godina — kod nas 4. U stručnim rodovima rok je bio 4 godine, kod nas tri. Zapitaćete se — da li je moguće dalje skraćivanje rokova službe. U sadašnjem momentu, pri sadašnjem kulturnom nivou našeg stanovništva, pri sadašnjem stanju vanarmijske obuke — bilo bi veoma opasno još veće skraćivanje roka službe. Treba da stvarno kadar koji bi mogao da posluži kao čvrst skelet buduće ratne armije. Za sad to nije moguće ostvariti u kraćim rokovima. Ali, ako proces našeg kulturnog uspona bude krenuo bržim tempom i ako se bude poboljšala vanarmijska obuka, a činjenice govore tome u prilog, svakako ćemo pokrenuti ovo pitanje. Narodni komesarijati za prosvetu dužni su da pomognu Crvenoj armiji i narodu. Od rezultata njihovog zalaganja, rada i napora zavisiće dalje skraćivanje rokova aktivne službe.

Sad, drugovi, hoću da vas upoznam kako živi, kako se hrani i odeva Crvena armija u granicama budžetskih sredstava, koja su nam data i pri sadašnjom brojnom stanju.

Moram da naglasim da je u oblasti snabdevanja ove godine nastupilo znatno poboljšanje. Danas, kad obilazite jedinice, ne možete više da čujete pritužbe na hranu, dok je još prošle godine, a da i ne govorim o ranijim, to bila uobičajena svakodnevna pojava. Sad kod nas pitanje ishrane ne stoji loše. Istina, ako uporedimo postojeće sledovanje hrane sa onim što je poželjno, ne možemo da budemo zadovoljni. Naši sanitetski organi smatraju da se sledovanje hrane crvenoarmejaca mora bezuslovno povećati. To potvrđuje i poređenje našeg sledovanja sa onim u buržoaskim armijama. Evo nekoliko podataka koji će poslužiti za ilustraciju u tom pogledu.

Dnevno sledovanje crvenoarmejca ima 3.012 kalorija. U rumunskoj armiji je nešto manje — 2.714. U poljskoj armiji 2.797, takođe manje nego kod nas, ali je već u italijanskoj armiji 3.330, a u Americi — 3.658 kalorija. Smatram neophodnim da vas zamolim da date direktivna uputstva saveznoj vladi da u izvesnoj meri poveća sledovanje crvenoarmejaca u toku iduće godine.

I u drugoj oblasti snabdevanja, u odevanju, takođe ima poboljšanja. U osnovnim predmetima snabdevenost crvenoarmejaca odećom je 100%, ali još ima nedostataka. U pitanju su razne sitnice — džepne maramice, peškiri itd. koje, bez obzira na svu njihovu beznačajnost imaju za crvenoarmejce ogromnu važnost. S druge strane, što je posebno važno, kod nas vlada velika nestašica posteljnih stvari. Time se pred vama još ne mo-

žemo pohvaliti. Posteljnih stvari imamo manje od 50%. Tek iduće godine na jesen, mislim da ćemo i to urediti i postići stoprocentnu snabdevenost crvenoarmejaca u tom pogledu.

Što se tiče kasarni, i tu sam primoran da iznesem krupne nedostatke. Naše su kasarne zastarele. Sagrađene su u većini slučajeva pre mnogo desetina godina i danas uopšte ne odgovaraju elementarnim zahtevima koje postavljamo u pogledu smeštaja crvenoarmejca. Većina kasarni se nije opravljala iole ozbiljnije u toku građanskog rata i u posleratnom vremenu. Sredstva koja dobijamo za ove svrhe pokrivaju jedva 15% potreba i, naravno, do sad nismo bili u stanju da pozitivno rešimo pitanje kasarni. Smatram da u narednom budžetu ovo pitanje treba rešiti radikalnije.

Ne zadovoljavaju ni plate u armiji. Plata crvenoarmejca je bolja ne samo u odnosu na staru carsku armiju, nego i u poređenju sa većinom buržoaskih. Kod starešinskog kadra stanje je mnogo gore. Crvenoarmejac dobija od prošle godine 1 rublju i 20 kopejki. Pre je bilo 35 kopejki. U carskoj armiji vojnik je imao 50 kopejki. Kao što vidite, kod nas je plata povećana više od dva puta. U drugim armijama vojnička plata je slična. U Francuskoj, na primer, vojnik dobija 60 kopejki. Izlazi, dakle, da naš borac crvenoarmejac dobija više nego vojnik svake buržoaske armije, sem engleske, gde je vojnik najamnik i zato dobija visoku platu.

Međutim, ako uzmemo podatke o platama starešinskog kadra, stanje je sasvim suprotno. Evo ih.

Komandir voda: u Sovjetskom Savezu dobija 42 r., u Francuskoj — 57, u Nemačkoj — 62, u Poljskoj — 76, u Engleskoj — 212 r.

Komandir čete: u Sovjetskom Savezu — 53 r., u Nemačkoj — 84, u Francuskoj — 110, u Poljskoj — 116, u Engleskoj — 343 r.

Komandant bataljona: kod nas — 61 r., u Nemačkoj — 114, u Poljskoj — 150, u Francuskoj — 152, u Engleskoj — 488.

Komandant puka: kod nas — 85 r., u Nemačkoj — 163, u Poljskoj — 204, u Francuskoj — 211, u Engleskoj — 614 r.

Komandant divizije: kod nas — 100 r., u Nemačkoj — 280, u Francuskoj — 321, u Poljskoj — 323, u Engleskoj — 1.020.

Drugovi, ove brojke vam potvrđuju da je položaj našeg starešinskog kadra gori nego u armiji ma koje buržoaske zemlje. U celini, plate starešinskog kadra dostižu jedva 30% plata u staroj carskoj armiji. Ako uzmemo u obzir da se položaj radničke klase i drugih kategorija trudbenika znatno poboljšao, a u čitavom nizu oblasti rada čak smo postigli predratne norme ili ih i prebacili, plate pripadnika armije daleko zaostaju. Stoga smatram da je neophodno u narednoj budžetskoj godini povisiti plate starešinskog kadra. Ovo je važan zahtev i verujem da će Kongres to prihvatiti.

Da bi se sagledao stvarni položaj našeg starešinskog kadra, treba uzeti u obzir i niz drugih negativnih elemenata u njegovom životu. Pre svega — pitanje stanova. Jedva 30% naših starešina ima koliko-toliko pristojan stan, dok je 70% smešteno veoma loše. U mnogo mesta u jednoj sobi živi starešina sa nekoliko članova porodice. Dalje, drugovi, ne treba zaboravljati da naše starešine često moraju da žive na dve strane. To se odnosi na starešine teritorijalnih jedinica. Oni moraju da stanuju i rade i u svojoj kadrovskoj jedinici, tamo gde je dislocirana, a i u rejonu gde

se nalazi promenljivi sastav. Tamo odlaze na dva, tri i više meseci, a za to dobijaju vrlo malo u vidu plate za rad van jedinice. Malo je nagrađen i starešinski sastav u rezervi koji radi u vanarmijskoj obuci: za jedan čas na nastavi — 5 kopejki, ukoliko je to službenik ili seljak, i 9 kopejki, ukoliko je nezaposlen. Uz tako ništavne plate teško je mnogo zahtevati od starešinskog kadra, da bi se borbena sposobnost jedinica podigla na potrebnu visinu.

Najzad, poslednje pitanje su — penzije. Smatram da je bezuslovno potrebno da Kongres Sovjeta ukaže saveznoj vladi na potrebu hitnog i pozitivnog rešavanja ovog pitanja. Pripadnik armije treba da bude siguran da će biti dovoljno zbrinut kad napusti redove Crvene armije. Vi znate koliko je danas bolno pitanje starešina, heroja građanskog rata, koji su posle demobilizacije napustili naše redove. Mnogi od njih su materijalno neobezbeđeni, zato što to pitanje još nije regulisano. Pitanje penzija starešinskog kadra mora da bude rešeno pošto-poto i ja se nadam da će to biti, na osnovi vaše direktive, već u narednoj budžetskoj godini.

Prelazeći na zdravstveno stanje u Crvenoj armiji moram da kažem da ova strana života Crvene armije zadovoljava. Nema nikakvih epidemija, a procenat bolovanja kod nas nije veći od bolovanja u staroj carskoj armiji. Na to ukazuju, na primer, podaci o broju oslobođenih od službe zbog stanja zdravlja: 1923. godine bilo ih je 20%, a 1924 — 4%. Odsustvovanja zbog bolesti ne premašuju 1%. U odnosu na pegavi i trbušni tifus, stanje je kod nas mnogo povoljnije nego u staroj carskoj armiji. U celini, stanje u ovom pogledu nije loše. Istina, ima i nedostataka. To se odnosi na stanje vojnih bolnica, u kojima je potrebno mnogo uraditi da bi dobile pristojan izgled i to smatramo kao svoj zadatak u idućoj godini.

Sad bih nekoliko reči posvetio jednom od najvažnijih momenata naše vojne izgradnje. Imam u vidu nacionalno pitanje u Crvenoj armiji.

U izgradnji armije, isto kao i u celoj našoj sovjetskoj izgradnji, dužni smo da se pridržavamo i pridržavamo se principa naše nacionalne politike. Izgrađujemo armiju tako da se nijedna nacionalnost Saveza ne oseća potcenjenom ili uvređenom. S druge strane, dužni smo da postupamo tako da nam armija predstavlja jedinstvenu i čvrstu celinu čiji su svi delovi sposobni za borbu, i koja bi bila čvrsta garantija bezbednosti Saveza. Polazeći od ovih postavki, mi i radimo u armiji. Formiramo samostalne nacionalne jedinice od pripadnika onih nacionalnosti koje su mnogobrojnije i imaju više iskustva u vojnoj službi. Sada imamo čitav niz takvih nacionalnih jedinica, i one obuhvataju 10% ukupnog brojnog stanja armije. Kao što vidite, to nije mala brojka. U odnosu na malobrojne nacionalnosti, od kojih se teško mogu formirati nacionalne jedinice, ograničavamo se zadovoljavanjem njihovih kulturnih i nacionalnih potreba u okviru mešovitih jedinica, pri čemu nastojimo da ih grupišemo tako da pripadnici jedne nacionalnosti sačinjavaju određenu vojnu jedinicu, na primer, četu ili bataljon.

Iskustvo pokazuje da smo izabrali pravilan put i da on doprinosi da se prevaziđu nacionalne suprotnosti i neprijateljski odnosi, da pri tome ne bude ugrožena unutrašnja celina i snaga Crvene armije. U kolikoj meri nacionalno pitanje predstavlja krupan problem u izgradnji Crvene armije, mogu ilustrovati brojke nacionalnog sastava poslednjeg poziva 1922. god. Osnovno jezgro, kao i uopšte jezgro cele

Crvene armije, su Velikorusi — 64%, Ukrajinci — 22%, Belorusi — 4% i ostali — 10%. Približno isti odnos je i u celoj Crvenoj armiji. Iz ovoga vidite koliko je važno pravilno postaviti i rešiti nacionalno pitanje u našoj vojnoj izgradnji.

Našim vrlo velikim uspehom mogu se smatrati mere koje sprovodimo prema ostalim narodima Istoka, narodima bivšeg carskog Turkestana, Transkavkaza i Sibira. Prema ovim narodima nastupamo sporije. Izradili smo petogodišnji plan stvaranja nacionalnih jedinica, koje na kraju treba da budu jake, politički čvrste i u tehničkom pogledu uvežbane. Ove nacionalne jedinice postaće u isto vreme i baza sovjetskog uticaja uopšte na stanovništvo ovih republika.

Molio bih drugove deputate, predstavnike srednje Azije, Sibira i Kavkaza, da naročito posvete pažnju rada na uzdizanju borbene sposobnosti ovih jedinica na takvu visinu kakva je i kod jedinica drugih nacionalnosti. To nije jednostavan zadatak. Oni nemaju nikakvog ratnog iskustva i tu treba mnogo da rade ne samo vojnici već i čitav civilni aparat, kako bi se ovaj zadatak rešio povoljno.

Sad prelazim na odgovor na pitanje koje sam postavio u početku izveštaja: u kojoj je meri Crvena armija, ovakva kakva je, sposobna da obezbedi sigurnost zemlje.

Borbenu sposobnost armije određuju tri osnovna momenta: prvo, obučenost ličnog, starešinskog i crvenoarmejskog sastava; drugo, ono što u vojnoj terminologiji nazivamo moralno-političkim stanjem, i treće — tehnika.

Kako stoji stvar sa obučenošću ličnog sastava?

U odnosu na starešinski kadar naše radničko-seljačke armije, u toku poslednje dve godine zabeležili smo niz krupnih dostignuća. 1922. godine, 56.6% starešinskog kadra imalo je vojno obrazovanje (iako kod nekih veoma slabo) a 43,4% bilo je bez ikakvog vojnog obrazovanja.

Sa gledišta zahteva koje savremeni rat postavlja starešinskom kadru, nismo se mogli pomiriti sa takvim stanjem. Forsirano smo radili na uklanjanju ovog nedostatka. Stvorili smo čitavu mrežu vojnih škola raznih tipova i rangova i postigli relativno značajan uspeh. Već 1925. godine imamo sledeće stanje: 90,5% sa vojnim obrazovanjem, a bez njega — 9,5%.

Toliko smo krenuli napred za ovo vreme. Nadamo se da će u toku ove godine i tih 9,5% dobiti obrazovanje i da će sav starešinski sastav, uz očuvanje celog radničko-seljačkog jezgra, o čemu ću docnije govoriti, imati vojno obrazovanje.

Prema tome, sa starešinskim sastavom kadrovskih jedinica stvar ne stoji loše. U ratnoj armiji, pak, koju će stvoriti naoružan radni narod, ovaj starešinski kadar predstavljaće samo manji deo njenog kadra. Drugi, znatno veći deo, predstavljaće rezervni starešinski kadar. Taj rezervni deo starešinskog kadra danas je sasvim zaostao u vojnom pogledu. Zahvaljujući uskim okvirima budžeta nijednom ih posle rata nismo pozivali na vežbe. Za ovo vreme oni ništa nisu naučili, dok je Crvena armija u istom vremenskom periodu pretrpela duboke promene. Na primer, preorijentisali smo se na novu taktiku — taktiku grupne borbe; imamo nova, prerađena pravila. Ništa od toga nije poznato rezervnom starešinskom kadru. To je veoma negativan momenat koji će

se, nesumnjivo, jako štetno odraziti na borbenu sposobnost naše buduće mobilisane armije. Naš je zadatak da po svaku cenu i što pre otklonimo ovu slabost u pripremi rezervnog starešinskog kadra. Prvi korak činimo već ove godine. Kasnije ćemo to sasvim ispraviti. U vezi sa napred iznetim može se pojaviti sumnja da naš starešinski kadar, sa ovakvim stanjem vojnog obrazovanja, neće časno moći da obavlja svoje komandne dužnosti. Takva sumnja je opravdana, ali sam duboko ubeđen da će naš komandni kadar, kad ga povučemo sa fabričke mašine i rada, biti u stanju da na bojnom polju, čak i bez specijalnog vojnog obrazovanja, vodi u bitke radničko-seljačke pukove, i to ne lošije nego što to rade sinovi buržoazije i zemljoposednika u kapitalističkim zemljama.

Sa podoficirskim kadrom, koji stvaramo od crvenoarmejaca stvari ne stoje sasvim dobro. Prilikom poslednjeg smanjivanja armije demobilisali smo sva starija godišta podoficirskog kadra, i prošle, pa čak i ove godine, gotovo da i nismo imali podoficira u jedinicama. To je stvorilo veoma velike teškoće u obuci. Tek u poslednje vreme delimično rešavamo ovo pitanje slanjem podoficira iz pukovskih škola. Iduće godine ovaj problem će biti likvidiran i nadam se da ćemo konačno otkloniti ovaj nedostatak.

Drugovi delegati, naročito vam skrećem pažnju na položaj takozvanih pukovskih škola ili, kako bismo ih sada hteli da nazivamo, škola nižeg starešinskog sastava. One imaju naročit značaj u teritorijalnom sistemu. Veliku pažnju im posvećujemo i želeli bismo da skrenemo na njih i vašu pažnju. Hoćemo da u pukovskim školama spremamo ne samo dobre podoficire nego i dobre sovjetske radnike. Nije stvar samo nas vojnika nego i svih vas koji radite u civilnim ustanovama, da u toku dvogodišnje vanarmijske nastave proučite svakog omladinca, da odaberete najbolje za pukovske škole i da ih pratite pažljivo celo vreme njihovog vojnog školovanja. Duboko sam ubeđen da se pitanje koje nas zabrinjava u sovjetskoj izgradnji sela, pitanje stvaranja kadra poštenih, dobrih i kulturnih radnika, može tako povoljno rešiti i zato je naročito potrebna vaša pažnja prema obuci u pukovskim školama za podoficire.

Što se tiče crvenoarmejaca i njihovih uspeha, imamo sasvim zadovoljavajuće stanje.

U pogledu borbenosti naš crvenoarmejac predstavlja odličan materijal i te njegove osobine su svima poznate. Naš vojnik je veoma izdržljiv, uporan, podnosi svaka lišavanja, lako se podvrgava disciplini i sa te strane nema prigovora Crvenoj armiji.

U poslednje vreme postižemo sasvim dobre rezultate u obuci. U početku izveštaja govorio sam o tome da ranijih godina, posle likvidacije frontova, obuka nije mogla biti uspešna zbog niza razloga. Sad je sve to potpuno ili bar delimično sređeno i sad izvodimo obuku kako treba, planski i sistematski. Naročito brzim koracima krenuli smo u oblasti streljaštva, u kojoj je čak i starešinski sastav poslednjih godina bio nešto zaostao. Sad uklanjamo ovaj nedostatak i obuka starešinskog i crvenoarmejskog sastava odvija se uspešno. Dakle, sa gledišta borbene obuke ličnog sastava Crvene armije stanje je kod nas zadovoljavajuće. No, ne možemo se na tome zaustaviti, već ćemo ići dalje u usavršavanju obuke crvenoarmejskog i starešinskog sastava. Tražimo od starešina ne samo da rade u jedinicama, već da se bave i ličnim obrazovanjem, širimo mrežu

vojnonaučnih kružoka i društava. Obavljamo ogroman rad i starešinski sastav, bez obzira na svoje teško materijalno stanje, pokazuje najveću želju, energiju i spremnost za rad. Imajući u vidu rad starešinskog sastava moram da kažem da radnici i seljaci Saveza ne treba ni najmanje da sumnjaju u to da će Crvena armija pod njihovim rukovodstvom prebroditi sve teškoće. Pomozite mu samo još malo u materijalnom pogledu.

Moralno-političko stanje je drugi momenat koji određuje borbenu sposobnost armije. Ono zavisi od socijalnog sastava armije, a naročito od njenog starešinskog sastava. Šta predstavlja Crvena armija u tom pogledu? Socijalni sastav Crvene armije je sledeći: seljaka — 84,7%, radnika — 11% i ostalih — 4,3%. Starešinski kadar ima sledeću socijalnu strukturu: seljaka — 57%, radnika — 19,3% i ostalih — 23,7%.

Poslednje godište naših vojnih škola ima sledeću socijalnu strukturu: radnika — 33%, seljaka — 52% i ostalih — 15%, a sad se nalazi na školovanju: radnika — 44%, seljaka — 49% i ostalih — 7%.

Ove brojke pokazuju da su ne samo Crvena armija u celini nego i njen starešinski sastav krvno vezani za radničku klasu i seljaštvo. Postigli smo to da je celo rukovodstvo Crvene armije, do vrha, proletersko i seljačko.

Dakle, vojni sektor je u celini u rukama trudbenika i to najbolje dokazuje da je Crvena armija čvrst oslonac revolucije, čvrst oslonac interesa rada. Klasna struktura Crvene armije uslovljava da ona oseća i shvata isto kao i klasa koje predstavlja, tj. kao radnička klasa i seljaštvo. Suprotno od kapitalističkih država, ne izgrađujemo njenu moć i spremnost da se bori za interese sovjetske države njenim odvajanjem od političkog života zemlje i opštegrađanskih interesa, već razvijajući kod svakog crvenoarmejca svest i osećanje da nije samo vojnik nego i građanin Sovjetske Republike. Zato crvenoarmejci prate sve događaje u unutrašnjem životu i međunarodnim zbivanjima i o svemu imaju sopstveno mišljenje.

Prirodno je što pod takvim uslovima sve što se dešava u pozadini ima odraza i u Crvenoj armiji. Poznato vam je da smo u poslednje vreme otkrili niz negativnih pojava u radu na selu, teško stanje u koje su seljaci dovedeni porezima, njihove žalbe na slab kvalitet ljudi u lokalnom sovjetskom aparatu i mnogo drugih stvari. Sasvim je razumljivo što su ove žalbe dopirale i u redove Crvene armije i što se sve to osetilo i u našim redovima. Politiku koju sad sprovodi naša vlada, parolu koja je sad istaknuta — licem ka selu — potpuno je prihvatila cela Crvena armija. I radnički i seljački deo Crvene armije vide da je to pravilna politika koja jača sovjetsku državu i savez radničke klase i seljaštva. Ovu ideju — ideju saveza radničke klase i seljaštva — odlično shvataju crvenoarmejci. U to ih je ubedilo staro, a i iskustvo poslednjih dana. Oni poznaju život u inostranstvu i iskustvo bugarskih radnika i seljaka. Eto zašto sistematski i nedvosmisleno ostvaruju ideju veze radničke klase i seljaštva. Eto zašto svi oni odobravaju politiku prema selu, videći u tome zalogu za dalje jačanje naše vojne moći. U moralnom pogledu armija je potpuno zdrava, a brojke koje pokazuju kretanje kriminala u armiji potvrđuju da se njeno moralno zdravlje poboljšava. Najteži prestup u redovima Crvene armije je dezerterstvo. Još prošle godine imali smo

prilično dezertera — 5%. 1923. godine bilo ih je 7,5%, a sad ih ima svega 0,1%. I to je tako i pored čvrste, revolucionarne, gvozdene discipline u Crvenoj armiji.

U poslednje vreme zaoštravamo disciplinu, ali ne vraćanjem tradicijama stare, carske vojske sa njenim drilom i bezdušnim formalizmom i birokratizmom, nego usađivanjem u svest crvenoarmejaca potrebe da se svi zahtevi, osnovani na pravilima službe, moraju izvršavati bez pogovora. U poslednje vreme postavljamo strože zahteve u vršenju službe. To se odnosi na svu armiju, a pre svega na starešine. Ranije smo morali na mnoge pojave gledati kroz prste zbog teškog položaja kako crvenoarmejaca tako i starešina. I, tu nema šta da se krije — disciplina je bila slaba. Sad vodimo borbu protiv svake aljkavosti, raspuštenosti, nebrige i nesavesnog odnosa prema službi. Ponavljam, i u tome imamo svesrdnu podršku i razumevanje ogromne većine, ne samo starešinskog kadra, nego i celokupnog boračkog sastava, koji isto tako želi red i čvrstinu i rado prihvata sve zahteve u vezi sa vršenjem službene dužnosti.

Karakteristika socijalno-političke fizionomije naše Crvene armije, koju sam izneo, dozvoljava nam da krenemo širokim frontom u sprovođenju u armiji principa jednostarešinstva. Poznato vam je da smo za vreme građanskog rata, kad nismo imali starešinski kadar proizišao iz redova radničke klase i seljaštva, u širokim razmerama koristili pomoć stručnjaka, tj. oficirskog kadra vaspitanog u redovima stare, carske armije. Ali, pošto mu nismo mogli pokloniti poverenje u političkom pogledu, stvorili smo instituciju komesara koja je igrala, da tako kažem, ulogu očiju radničko-seljačke države. U poslednje vreme fizionomija armije, kao što vidite, potpuno se izmenila. U svojim redovima imamo starešinski sastav u kojem su i članovi partije i vanpartijci. I jedni i drugi su prožeti dubokom odanošću stvari revolucije i radničko-seljačkoj vlasti. Eto, zato ne pravimo razliku među njima i svima podjednako poklanjamo poverenje. To nam je omogućilo da se odlučimo za likvidaciju instituta komesara i da pređemo na princip jednostarešinstva.

Jednostarešinstvo se danas u armiji ostvaruje na dva načina. Starešina partijac, to je tip rukovodioca koji objedinjuje sve funkcije u svojim rukama, od komandnih i administrativnih do partijskih i političko-vaspitnih. Drugi slučaj je kad je starešina vanpartijac i usled toga ne može da rukovodi partijskom organizacijom u armiji, ali odgovara za kulturno-prosvetno vaspitavanje crvenoarmejaca i ima svu vlast komandanta u pitanjima komandovanja, uprave i snabdevanja. Tim putem idemo i duboko smo ubeđeni da ćemo u licu starešina, kako partijaca tako i vanpartijaca, imati čvrst i siguran oslonac radničko-seljačke države.

Želim da se još malo zadržim na jednom momentu našeg rada u vojsci, na značaju ovog rada u kulturnom pogledu. S ponosom mogu da kažem da u tom pogledu sa Crvenom armijom ne može da se meri nijedna armija drugih država. Naša crvena kasarna, naša Crvena armija nije samo vojna, nego i škola koja daje crvenoarmejca-građanina, kulturnog radnika. Evo nekoliko brojki koje pokazuju kakav ogroman rad obavlja Crvena armija u ovom pogledu u svojim kadrovskim i teritorijalnim jedinicama.

U Crvenoj armiji imamo široku mrežu takozvanih lenjinskih kutića, gde crvenoarmejci provode svoje slobodno vreme i rade na samo-

uzdizanju. Takvih kutića imamo 4.500. Rad klubova, kružoka i biblioteka ima masovan karakter u Crvenoj armiji. Svake godine se povećava broj pročitanih knjiga. 1923. godine bilo je izuzeto 6,438.484 knjiga, a 1924 — 10,051.804. Veliku borbu vodimo protiv nepismenosti. Na žalost, u Crvenu armiju još dolazi znatan procenat nepismenih. On se kreće prosečno oko 20% i tu nepismenost likvidiramo u toku aktivne službe u armiji. 1924. godine opismenili smo potpuno nepismenih 33.421, tj. 9%; polupismenih — 38.717, tj. 11,6%; ukupno — 71.138 ljudi. U 1925. godini likvidiraćemo nepismenost; učimo 28.947 potpuno nepismenih i 44.257 polupismenih, ukupno 73.204 čoveka. Naročito moram da vam skrenem pažnju na kulturni rad koji sprovode teritorijalne jedinice. Vanarmijska obuka i rad samih teritorijalnih jedinica obuhvataju ne samo obveznike nego i celokupno muško stanovništvo sela. Evo jednog podatka koji će poslužiti za ilustraciju ovog rada. U vologodskoj i čerepoveckoj guberniji 28% članova vojnih kružoka su obveznici promenljivog sastava, dok sve ostalo čine seljaci. U pskovskoj guberniji, troicki srez, od 4.220 polaznika vojnih kružoka 670 su obveznici, a ostalo seljaci. Približno ista slika je i u drugim teritorijalnim divizijama.

Komandni i politički sastav naših jedinica stiče kod seljaka sve veći ugled i priznanje. Evo mišljenja seljaka voronješke gubernije o našim starešinama: »To je zaista naša armija. Ranije nisi mogao ni da priđeš komandiru-oficiru, a sad je on naš prvi drug i savetnik.« Kad naše starešine odlaze iz sela po završetku nastavnog perioda, dobijamo desetine i stotine molbi nižih sovjetskih organizacija i seljaka da ih ostavimo tamo na civilnom radu. To govori da je Crvena armija zaista čedo radničke klase i seljaštva i da predstavlja veliku kulturnu silu na selu. Ona će i dalje tako raditi i duboko smo uvereni da će nam to stvoriti ono jedinstvo, ono uzajamno razumevanje između Crvene armije i trudbenika, između pozadine i crvenog fronta, koje je najbolja i najsigurnija zaloga za naše buduće pobede.

Što se tiče trećeg momenta od kojeg zavisi borbena sposobnost armije, momenta tehnike, moram da kažem da stvari stoje mnogo gore nego i u jednoj drugoj oblasti našeg rada. Celokupna oprema naše armije u znatnoj meri je pohabana, a delom je prosto nema. Tako je u osnovnim rodovima, a još je gore u specijalnim, tehničkim jedinicama. Ako u ovom pogledu budemo uporedili našu armiju sa armijama buržoaskih zemalja, utvrdićemo da zaostajemo za njima. Uzdizanje tehnike Crvene armije na potrebnu visinu naš je osnovni i najvažniji zadatak. Vojna tehnika je najtešnje povezana sa opštim tehničkim razvojem zemlje i na njega se oslanja. Nismo mogli ni sanjati o nekim ozbiljnim dostignućima u vojnoj oblasti sve dok je naša industrija bila zaostala. Vidljivi porast industrije i opšte poboljšanje tehnike predstavljaju solidnu bazu za oporavak i naše ratne tehnike. Smatramo da su perspektive u ovom pogledu dosta povoljne. U svakom slučaju, radili smo u granicama svojih tehničkih mogućnosti i u nizu oblasti vojnog dela postigli smo pozitivne rezultate.

Vazduhoplovstvo će biti najvažniji tehnički vid u budućim ratovima. U oblasti izgradnje vazdušne flote možemo vam se pohvaliti nizom ne tako malih uspeha. Nemamo, naravno, takvu Crvenu vazdušnu flotu kakvu želimo i kakvu ćemo stvoriti. Ipak imamo njeno zdravo i čvrsto

jezgro. Imamo lični sastav vazdušne flote, taj najdragoceniji i najvažniji deo njene snage koji se sa tako mnogo teškoća stvara, i on nas potpuno zadovoljava.

Imamo čitavu mrežu vazduhoplovnih škola iz kojih izlaze letači i pomoćno osoblje. U sadašnjim uslovima i na sadašnjem nivou razvoja vazdušne flote, oni potpuno zadovoljavaju. Nadamo se da ćemo biti zadovoljni vazduhoplovnim kadrom i kad se bude realizovao širi program izgradnje aviona. Već danas se ne ograničavamo na granice sovjetske zemlje. Naše vazduhoplovstvo počinje da stupa na svetsku pozornicu. Verovatno ste čitali u novinama o letu u Avganistan koji su naši letači izvršili prošle godine.[166] Oni su savladali ogromna rastojanja, preleteli preko ogromnih snežnih planina Hindukuš i tačno u određeno vreme stigli na aerodrom prestonice Avganistana — Kabula. Verovatno znate i za drugi slučaj koji potvrđuje visok kvalitet naših letača. To je let u Iran aviona koje je u našim fabrikama poručila persijska vlada.

Tu smo konkurisali francuskim pilotima. I u Francuskoj su bili poručeni avioni koje su u Iran dovodili francuski piloti, a rezultat ovog takmičenja bio je u našu korist. Francuski piloti nisu stigli na vreme, dok su se svi naši avioni sa pilotima pojavili tačno na mestu, gde ih je očekivala cela vlada Irana. Ovo potvrđuje naše velike uspehe u oblasti avijacije. U nedelju su mnogi od nas bili na Hodinskom polju i posmatrali jednu našu eskadrilu lovaca. Videli ste njenu uvežbanost i tehničku i taktičku spremu i ja sam ubeđen da je vaš zaključak bio u korist naše vazdušne flote. Vidite da u okviru naših materijalnih mogućnosti već imamo u vazduhu dovoljno velik i jak oslonac. I dalje ćemo ići tim putem i jačati snagu ratnog vazduhoplovstva, a time i odbranu Saveza.

Drugi vid oružanih snaga, koji ima izrazito tehnički karakter, jeste naša ratna mornarica.

Teška je i tragična sudbina naše ratne mornarice. U glavnoj bazi smo odsečeni od iole krupnijih morskih prostora. Glavnina Baltičke flote sad se nalazi pod samim zidinama Kronštata i ne raspolaže vodenim prostorom koji bi mogao poslužiti za pravilnu obuku. No i pored toga naša flota postiže velike uspehe. To je veoma mala flota. Sada ne raspolažemo sredstvima da je povećamo toliko da odgovara dužini naših obala i interesima naše pomorske odbrane. Ali se ipak nadamo da će nam poboljšanje naše ekonomike i učvršćivanje finansija stvoriti i tu mogućnost. Zasad se zadovoljavamo programom obnove ratne flote u onim razmerama u kojima smo je dobili od stare carske Rusije. Opravljamo brodove koji su u kvaru. Posvetili smo se obuci ličnog sastava. U svemu tome već imamo uspeha. Naša ratna mornarica, kako Crnomorska tako i Baltička, u pogledu kvaliteta osoblja, uvežbanosti posada i taktičke pripreme starešinskog kadra već sad ništa ne zaostaje za starom, carskom. Drago mi je što mogu da kažem da smo, po oceni naših starih pomoraca koji su služili u carskoj mornarici, u pogledu obuke čak je i prestigli. Ove godine, umesto da, kao obično 15. maja iziđe na vežbe na moru, naša je mornarica isplovila 15. aprila. Možemo biti duboko uvereni da će ratna mornarica predstavljati dobru dopunu kopnenim snagama Crvene armije i crvenom vazduhoplovstvu.

Čitali ste ovih dana u novinama da je izlazak na more naše baltičke eskadre izgleda zabrinuo priobalne države.[167] Čitali ste dalje da se, u

želji da se umanji utisak koji je ostavila aktivnost sovjetske ratne mornarice, planira poseta engleske flote baltičkim lukama — Revalu, Helsinkiju i dr. Žao mi je što to moram da kažem, ali, iskreno govoreći, za englesku flotu bi bilo bolje da za svoje šetnje izabere neka udaljenija mesta.

Neću da budem neljubazan prema engleskim mornarima i engleskoj vladi. Naprotiv, izjavljujem da smo spremni da dočekamo englesku flotu kao gosta u svim našim lukama, uključujući i Lenjingrad. Ne želimo da kopiramo engleskog ministra unutrašnjih poslova, mister Hiksa, koji se boji da će britansko carstvo eksplodirati ako u Englesku dođe nekoliko moskovskih komunista. Duboko smo ubeđeni da ne samo nekolicina oficira kraljevske mornarice, nego ni nekoliko hiljada neće poremetiti stabilnost naših državnih temelja. Međutim, zadržavajući stav najveće ljubaznosti prema svima koji se odnose lojalno prema nama, u isto vreme ćemo reći svojim crvenim baltičkim mornarima: »Drugovi, pobrinite se da svaki koji poželi da ponovi šetnju ispod zidina Kronštata, slično onoj iz 1919. godine, koju je učinila engleska flota, bude što toplije dočekan.«

Sad bih hteo da se sa nekoliko reči zadržim na stanju naše vojne industrije koja predstavlja bazu naše celokupne tehničke moći. Stanje vojne industrije bilo je sve donedavno vanredno teško. Ono je bilo takvo zbog mnogih razloga. Prvo, vojna industrija je radila preko svih normi za vreme imperijalističkog rata, a zatim i za vreme građanskog rata. Vojni zavodi su radili svih 24 časa dnevno i svih 30 dana u mesecu bez predaha. To je istrošilo opremu, iscrplo i iznurilo radnike i inženjere tih zavoda. S druge strane, u toku građanskog i imperijalističkog rata bili smo prinuđeni da više puta selimo ove zavode iz jednog mesta u drugo. Vi pamtite takve evakuacije koje su upropašćavale našu industriju. Mnogo opreme je propalo za vreme takvih evakuacija, mnogo je pogrešno upućivano u drugo mesto i ležalo tamo gde se uopšte nije mogla odvijati ratna proizvodnja. Eto zašto je stanje vojne industrije bilo tako loše sve do poslednjih dana.

Počev od pretprošle godine, vojska i vlada počele su da poklanjaju dužnu pažnju ovoj važnoj grani proizvodnje. Sad se i u ovoj grani možemo pohvaliti izvesnim uspesima. Jača je disciplina radnika u našim vojnim fabrikama, prekinuto je sa aljkavošću, poboljšava se kvalitet proizvodnje, raste produktivnost rada itd. Evo nekoliko manjih cifarskih podataka koji će vam prikazati sadašnje stanje vojne industrije. Stepen korišćenja radnog vremena u kalendarskim danima od 60% u 1921. god. popeo se na 80% u 1923/24; pred rat je iznosio 75%. Procenat nedolaska radnika na rad pao je na 7,2% prema 10% predratnih. Za izradu jedne puške u 1923/24. godini trebalo je 44 časa, u prvom kvartalu 1924/25. — 36 časova, a pre rata — 40 časova.

Kao što vidite, tu su nam norme već bolje od predratnih. Za izradu hiljade metaka od tri linije (stara mera za kalibar 7,62 mm — prim. prev.) troši se 34 časa, 1923. god. trošeno je 38,8 časova, a pred rat su bila potrebna 32 časa. Tu još malo zaostajemo. Kvalitet se poboljšava. Najslabija proizvodnja bila je 1920/21. kad smo u redovima Crvene armije

često slušali žalbe na kvalitet proizvodnje vojne industrije. Od tog doba stanje se znatno promenilo i sad su žalbe vrlo retke.

Škarta je sve manje. Srednji procenat škarta u proizvodnji pušaka je 1923. god. bio 12,5%, dok 1924. pada na 9,7%. U proizvodnji metaka pada od 9,5 na 5,9 pa i do 3,7%.

Snižavaju se i troškovi proizvodnje. Prema fabričkim cenama puška je stajala: 1924. god. u Tulskoj fabrici — 72 r., 1924/25 — 60 r., u Iževskoj fabrici — 51 r. i 44 r. Pada u oči razlika između fabrike u Tuli i Iževske. Tula je uvek bila naša crvena kovačnica. Skrećem pažnju drugovima iz Tule, drugovima radnicima i službenicima, da njihova fabrika treba da se sredi. Istina, prema poslednjim podacima Glavne uprave vojne industrije, fabrika u Tuli već se znatno popravila. Ipak cene pušaka i drugog oružja još su previsoke, dok Crvena armija zahteva ne samo dobru, nego i jeftinu proizvodnju jer to će omogućiti da zemlja manje troši na njeno snabdevanje svim potrebama. Želim da istaknem zasluge mnogih naših tehničara i inženjera koji rade na usavršavanju borbenih sredstava Crvene armije. Pomenuću barem imena Tokarjova, Fedorova, Koljesnikova, Degtjarjova, a da i ne govorim o mnogim drugima koji svojim tihim, neprimetnim radom pomažu učvršćivanju naše vojne moći.

I u drugoj važnoj grani naše industrije, u avionskoj, postižemo isto tako znatne uspehe. Smatramo da smo u oblasti izrade aviona prestali da budemo zavisni od inostranstva. Još do 1925. god. kupili smo ukupno u inostranstvu za 3 godine preko 700 aviona. Ove godine nismo kupili nijedan i nadam se da ćemo iduće godine biti potpuno snabdeveni avionima iz naših fabrika.

Nešto slabije stoji sa izradom motora. To je veoma komplikovana proizvodnja koja se ne može brzo osvojiti. Treba da imamo razvijene metalurgiju i mašinogradnju da bi industrija motora mogla biti na potrebnoj visini. Ipak nešto smo i tu postigli. Sad imamo sopstveni sovjetski motor koji su izradili naši konstruktori i na ispitivanjima je pokazao sasvim zadovoljavajuće rezultate. Sad organizujemo masovnu proizvodnju ovog motora. Već imamo znatno razvijenu produkciju motora za obuku u letenju, koja se poboljšava i kvantitativno i kvalitativno te smatramo da i u pogledu izvršenja i ovog zadatka situacija nije beznadežna. Naprotiv, potpuno smo ubeđeni da ćemo i ovaj zadatak izvršiti. U to nas ubeđuje velika aktivnost naših naučnoistraživačkih i konstruktorskih organizacija. Imamo takvu instituciju kao što je Centralni aerohidrodinamični institut pri VSNH pod rukovodstvom profesora Čapligina, koji je dao niz veoma korisnih pronalazaka. Dajući visoku ocenu njihovog rada koji doprinosi učvršćivanju odbrane Saveza, zahvaljujem trudbenicima Instituta u ime Crvene armije. Uopšte uzev, u oblasti naučnoistraživačkog rada kod nas stanje nije rđavo. U izgradnji aviona radi niz istaknutih inženjera-konstruktora, među kojima bih posebno pomenuo Kostkina i Grigorovića, koji su nam dali nove tipove aviona. I u drugim oblastima imamo mnogo pronalazača, ponekad zaista genijalnih. Naše stvaralačke snage su zaista ogromne, oseća se da stvaralačka energija pulsira u svim porama naše privrede, našeg života. Naša nesreća nije u tome što ne možemo da pronađemo put za neko usavršavanje ili što ne poznajemo neku tajnu u proizvodnji, već u tome što ne možemo sve da realizujemo

zbog stanja u industriji i finansijama. Kad se poboljša i razvije naša privreda, u oblasti istraživanja i novih pronalazaka ne samo što nećemo zaostajati za inostranstvom, nego ćemo ga i prestići. Već raspolažemo nizom pronalazaka od ogromnog značaja, čija će realizacija ojačati moć Crvene armije u mnogo većoj meri nego danas. Zato smatram da je u pogledu tehnike stanje kod nas daleko od nepovoljnog.

Poslednja grana industrije koja za vojsku ima ne manji značaj od avionske je hemijska. Za razliku od drugih vrsta vojne industrije, npr. fabrika municije i oružja, hemijska industrija ne samo što služi za jačanje odbrane zemlje, već je to u isto vreme i poluga koja snažno podiže opšti kulturni nivo zemlje. Za razvitak hemijske industrije nije zainteresovana samo Crvena armija, nego i industrija, a pre svega i više od svih poljoprivreda. Sa vama, drugovi seljaci, Crvena armija će na ovom pitanju zaključiti najtešnji savez. Ono što je vama potrebno za njive u vidu azotnih i fosfatnih đubriva, potrebno je i nama. Azotna kiselina je osnova cele hemijske industrije. Bez nje Crvena armija ne može da ratuje, jer je to osnovna sirovina za sve eksplozive. Ali, ona je istovremeno i najbolje đubrivo za njive. Izračunato je da dodatak od 1 puda (16,38 kg) azota povećava rod žitarica za 256 kg, a krompira i sl. za 1.600 kg. Prema tome, razvijanje hemijske industrije unaprediće poljoprivredu i u isto vreme stvoriti čvrstu bazu za odbranu zemlje u ratu.

To važi i za fosfor i niz drugih elemenata, potrebnih za izradu otrovnih gasova, kao npr. sumpora, arsena itd. koji su istovremeno veoma potrebni i poljoprivredi za borbu protiv raznih štetočina. Treba da obavežemo narodne komesare za poljoprivredu svih republika i rukovodioce oglednih poljoprivrednih stanica da razviju široku propagandu za primenu ovih đubriva u poljoprivredi. I u oblasti hemije kod nas isto tako radi niz istaknutih naučnika. Dovoljno je pomenuti ime profesora Ipatjeva, poznatog u celom svetu, profesora Zeljinskog, pronalazača poznate gasmaske, i mnogih drugih. Rad ovih hemičara predstavlja dragocen prilog kulturi naše zemlje i učvršćivanju naše snage. Koristim se prilikom da odam priznanje našim hemičarima za velike zasluge, počev od profesora pa do skromnih laboranata, koji složnim radom, zajedno sa radnim narodom, podižu našu kulturu i jačaju našu vojnu snagu.

Niz društvenih organizacija objedinjuje radne napore naših naučnih i fizičkih radnika. Mislim na Društvo prijatelja vazdušne flote, Dobrohim i na Vojnonaučno društvo. Ova društva ulažu ogromne napore na širenju znanja među stanovništvom, pomažući da se učvrsti odbrana zemlje i podižući kulturni nivo. Koristim se prilikom da u ime Crvene armije pozdravim sa ovog mesta milione trudbenika u ovim društvima i da im poželim uspehe u daljem radu.

Da završim. Posle izveštaja u kojem sam se trudio da otvoreno iznesem i pozitivne i negativne strane našeg rada, možete da se zapitate — pa ipak, ako Crvena armija sad bude primorana da stupi u borbu, hoće li moći da odbrani Sovjetski Savez ili ne? Drugovi, mislim da neću pogrešiti ako kažem: ako nekome padne na um da bajonetom isproba čvrstinu sovjetskog doma, Crvena armija će dokazati da je sad znatno teže rušiti ovaj dom nego dograđivati ga na sovjetski način.

ODLUKA III KONGRESA SOVJETA SAVEZA SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA NA OSNOVU IZVEŠTAJA DRUGA FRUNZEA »O CRVENOJ ARMIJI«

1. — Težnja ka miru i stvaranju prijateljskih odnosa sa svim državama bio je i ostaje osnovni princip međunarodne politike Sovjetskog Saveza. Neoborivi dokaz takve miroljubive politike je ono smanjenje kojim se podvrgla Crvena armija dovedena u današnje doba sa 5,5 miliona na 500 hiljada ljudi.

Uzimajući u obzir teritoriju i naseljenost Sovjetskog Saveza i upoređujući u tom pogledu Crvenu armiju sa armijama drugih država, izlazi da Sovjetski Savez danas ima relativno jednu od najmanjih armija u svetu. Dok mi na svakih 10.000 stanovnika držimo 41 vojnika, Rumunija i Poljska imaju po 100, a Francuska (bez kolonijalne armije) 200. U odnosu na teritoriju — na 1.000 km^2 mi držimo 27 vojnika, Rumunija 560, Poljska 700. Najzad, dok na održavanje armije po stanovniku u Sovjetskom Savezu otpada 3 r., u baltičkim državama to dostiže 7 r., u Poljskoj — 11 r., u Francuskoj — 13 r. i 70 k.

U isto vreme III svesavezni kongres smatra za potrebno da izjavi trudbenicima Sovjetskog Saveza i celog sveta da, bez obzira na napore radničko-seljačke vlade i već zaključene ugovore i sporazume sa čitavim nizom država, Sovjetski Savez ipak nema garantiju da svetski kapitalizam neće pokušati da poremeti miran rad radnika i seljaka. Na predloge za razoružanje, koje je Sovjetska vlada podnosila više puta, buržoazija je u svim zemljama odgovorila džinovskim povećanjem naoružanja. Jačanje ratne mornarice i vazduhoplovstva Velike Britanije, Francuske i Amerike, sveopšte povećanje vojnih rashoda, zaoštravanje i produbljivanje nacionalnih suprotnosti itd. — sve to svedoči da međunarodnom miru ponovo preti opasnost od buržoazije.

S druge strane, žestoka kampanja u celokupnoj buržoaskoj štampi protiv Saveza SSR, klevetanje povodom ustanka radnika u Estoniji, revolucionarnog pokreta u Bugarskoj i na Balkanu, lažno okrivljavanje sovjetske vlade za njeno tobožnje učešće u miniranju katedrale u Sofiji, propovedanje ideje opšteg moralnog i finansijskog bojkotovanja Saveza itd. — sve su to dokazi planske političke kampanje koju sprovode buržoaske vlade da bi pridobile javno mnenje svojih zemalja i psihološki ga pripremile ako bi se organizovala nova intervencija protiv Saveza SSR.

Najzad, i takve činjenice kao savetovanje u Helsinkiju vlada nekih zemalja koje se graniče sa nama, o stvaranju jedinstvenog fronta protiv Saveza SSR, riško savetovanje generalštabova istih država, savetovanje Male antante u Bukureštu, nepostojanje normalnih odnosa sa Rumunijom koja je prisvojila i nasilno zadržava Besarabiju, vojni savez između Poljske i Rumunije i pojačano naoružavanje ovih država — ne mogu se u svetlosti navedenih fakata posmatrati drukčije nego kao pokušaji praktičnog ostvarenja ideje antisovjetskog bloka i kao priprema za napad na nas.

Smatrajući i dalje da je najvažniji zadatak radničko-seljačke vlade stvaranje dobrih uzajamnih odnosa sa svim zemljama i obezbeđivanje mirnog razvitka Sovjetskog Saveza — Kongres obavezuje Centralni iz-

vršni komitet i Sovjet narodnih komesara da uporedo s tim preduzmu potrebne mere za dalje učvršćivanje borbene sposobnosti Crvene armije, kao najefikasnijeg sredstva za očuvanje mira.

2. — Iskustvo prošlog svetskog imperijalističkog i našeg građanskog rata sasvim je očevidno pokazalo da se savremeni rat ne vodi samo oružanim snagama, nego da ga vodi cela zemlja uz naprezanje svih proizvodnih snaga države. U takvim uslovima priprema zemlje za odbranu zahteva ne samo pripremu (vaspitanje) širokih slojeva stanovništva u vojnom pogledu, već i takav razvoj industrije i poljoprivrede, koji bi, bez narušavanja normalnog razvoja proizvodnih snaga, stvarali uporedo s tim i nužnu bazu za potrebe odbrane.

Priznajući da su mere Narkomvoenmora u tom pravcu preduzete blagovremeno, Svesavezni kongres stavlja u dužnost vladi Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika da sprovede sve potrebne mere za jačanje odbrambene sposobnosti zemlje i to: a) odgovarajućim proširivanjem vojne industrije i takvom organizacijom ostale državne industrije, koja bi još u mirno doba u sebi zadržavala osnovu za ratne potrebe; b) usavršavanjem ratne tehnike i potpunim snabdevanjem Crvene armije tehnikom; c) odgovarajućim poboljšavanjem i pripremom komunikacije — železničkih pruga, drumova i auto-puteva; d) razvijanjem svih vrsta veze; e) jačanjem konjarstva da bi se, pored poljoprivrede, zadovoljile i potrebe Crvene armije, a naročito njene konjice; f) poklanjanjem naročite pažnje vojnoj obuci celokupnog stanovništva i uključivanjem širokih radničko-seljačkih masa, a naročito omladine, u izučavanje vojnog dela; g) jačanjem fizičkog vaspitanja stanovništva; h) širenjem u masi stanovništva osnovnih vojnih pojmova i u prvom redu — osnova streljaštva.

Ostvarenje iznetih mera ne može da bude izvedeno naprezanjem samo vojnih ustanova, i zato Kongres obavezuje da u tome učestvuju svi narkomati, savezni i republički, a pre svega — Svesavezni sovjet narodne privrede, Narodni komesarijat prosvete, Narodni komesarijat putnog saobraćaja i NKZ, uz angažovanje društvenih organizacija koje moraju da odigraju ozbiljnu ulogu na delu jačanja odbrambene sposobnosti Saveza.

3. — Svesavezni kongres odobrava mere koje je Revolucionarni vojni sovjet Saveza SSR sproveo pri prelasku Crvene armije u mirnodopsko stanje, smatra da njena mirnodopska organizacija doprinosi poboljšanju njenih kvaliteta i izražava zadovoljstvo dostignućima u oblasti njene borbene pripreme i materijalnog snabdevanja.

Ovo što je izvršeno, međutim, predstavlja samo prvu etapu mirne izgradnje Crvene armije i Kongres stavlja u dužnost Centralnom izvršnom komitetu i Sovjetu narodnih komesara da preduzmu dalje mere za učvršćivanje borbene sposobnosti Crvene armije i crvene ratne mornarice, naročito razvijanjem njihove tehnike, i poboljšavanjem materijalnog stanja i životnih uslova.

4. — Kongres odobrava rad Revolucionarnog vojnog sovjeta Saveza SSR u oblasti nacionalne izgradnje Crvene armije i stavlja u dužnost Centralnom izvršnom komitetu i Sovjetu narodnih komesara da obezbede izvršenje određenog programa formiranja nacionalnih jedinica, koji odgovara interesima svih naroda Saveza SSR u odbrani njihove zajedničke

socijalističke otadžbine. Kongres sa naročitim zadovoljstvom konstatuje stvaranje nacionalnih jedinica na Istoku, kao faktora nacionalnog i kulturnog uspona ranije ugnjetenih naroda i uspostavljanja mira među nacijama. U isto vreme Kongres skreće pažnju centralnim izvrnšim komitetima i sovjetima narodnih komesara saveznih i autonomnih republika, da izgradnja nacionalnih vojski može biti osigurana samo njihovim širokim i aktivnim učešćem u stvaranju baze neophodne za tu svrhu kako u pogledu stvaranja čvrstih starešinskih i političkih kadrova tako i u smislu pripreme stanovništva da prihvata obavezu za aktivno služenje u vojsci. Zato se program stvaranja nacionalnih jedinica mora sprovoditi veoma postepeno, da novoformirane jedinice po borbenoj vrednosti ne bi zaostajale za postojećim jedinicama radničko-seljačke Crvene armije.

5. — Kongres konstatuje da je teritorijalni sistem dobio principijelno priznanje u radničko-seljačkim masama i da se, olakšavajući teškoće stanovništva i državnog budžeta u izdržavanju oružanih snaga, pojavljuje u isto vreme i kao najbolji način veze između radnika i seljaka. U isto vreme Kongres potvrđuje da je stvaranje čvrstih i revolucionarnim i borbenim duhom zadojenih i dobro obučenih teritorijalnih jedinica moguće samo uz stalnu i tesnu saradnju i pomoć vojsci od strane državnog aparata i svih društvenih i sindikalnih organizacija. Podvlačeći ogroman značaj teritorijalnih jedinica u sistemu odbrane zemlje, koje već danas predstavljaju više od 50% u opštem sistemu oružanih snaga, III svesavezni kongres Sovjeta nalaže Centralnom izvršnom komitetu, Sovjetu narodnih komesara Saveza SSR i centralnim izvršnim komitetima saveznih republika, da u najkraćem roku sprovedu sledeće, apsolutno potrebne mere: a) odgovarajućim zakonskim propisima učvrstiti postojeće komisije za saradnju i posvetiti naročitu pažnju njihovom radu, b) pozvati sve mesne sovjetske organe na svestranu saradnju sa vojnim ustanovama u sprovođenju kratkih nastavnih zborova, koji predstavljaju osnovu borbene obuke u milicijsko-teritorijalniom sistemu; c) pomagati vojnim ustanovama u organizovanju rada između zborova smatrajući ovaj rad najneophodnijim uslovom za obezbeđivanje borbene sposobnosti teritorijalnih jedinica i pridavati mu karakter obaveze. Između ostalog, postaviti kao obavezan zadatak likvidaciju nepismenosti među crvenoarmejcima teritorijalnih jedinica i obveznicima i razvijanje vojničkih kutića u seoskim čitaonicama, klubovima i svim prosvetnim ustanovama; d) organizovati državno kreditiranje obveznicima promenljivog sastava konjičkih i artiljerijskih jedinica za olakšanje kupovine konja pogodnih za vojsku; u istom smislu revidirati poreski sistem i dati im olakšice; e) smatrajući vanarmijsku obuku najvažnijim vidom vojne obuke trudbenika, obavezati odgovarajućom odlukom vlade mesne izvršne komitete da obezbeđuju smeštaj i opsluživanje nastavnih punktova, kao i kolektivnu ishranu polaznika na račun mesnog ili državnog budžeta; f) do početka narednog pozivanja obveznika usvojiti zakonski predlog Narkomvoenmora o obaveznoj vojnoj službi, kako bi se time učvrstili stvoreni sistem služenja vojske i određena prava i dužnosti svakog građanina u pogledu vojne obaveze.

6. — Da bi se obezbedila redovna obuka u radničko-seljačkoj Crvenoj armiji, Kongres smatra da je apsolutno potrebno dalje poboljšavanje njenih materijalno-životnih uslova. Briga i pažnja vlade i trudbeničkih

masa prema Crvenoj armiji moraju biti takve da svaki pripadnik armije može potpuno da založi svoje snage za velike ciljeve oslobađanja trudbenika.

Kongres Sovjeta Saveza obavezuje Centralni izvršni komitet i Sovjet narodnih komesara Saveza i saveznih republika da u narednoj 1925/26. budžetskoj godini sprovedu sledeće praktične mere: a) povećati sredstva za poboljšavanje materijalnog — životnog stanja radničko-seljačke Crvene armije (RKKA), a naročito njenog starešinskog kadra; b) poboljšati u kvalitativnom i kvantitativnom smislu sve vidove snabdevanja RKKA; c) povećati sredstva mesnih i državnog budžeta za poboljšavanje smeštaja RKKA u kasarnama opravkom zgrada i opreme starih kasarni i izgradnjom novih; d) obratiti naročitu pažnju rešavanju stambenog pitanja komandnog, administrativnog i političkog kadra RKKA, uvesti odgovarajući doprinos za stambeno-komunalne svrhe i blokirati stanove u mestima smeštaja jedinica za potrebe starešinskog kadra RKKA, e) u svim civilnim ustanovama, preduzećima i zavodima blokirati niz radnih mesta za zapošljavanje isključivo demobilisanih iz redova Crvene armije i mornarice; f) izjednačiti pravo na zaposlenje demobilisanih iz armije i mornarice sa članovima sindikalnih saveza; g) ubrzati rad oko obezbeđenja pomoći invalidima imperijalističkog, a naročito građanskog rata; h) ozakoniti Uredbu o penzionom osiguranju starešinskog sastava RKKA i formirati na raspolaganju Narkomvoenmora fond za njenu realizaciju; i) ostvariti kodeks povlastica za crvenoarmejce, ne dirajući u prava njihovih porodica.

7. — Kongres podvlači znatna dostignuća u izgradnji radničkoseljačke crvene mornarice i nalaže sprovođenje mera za dalje jačanje pomorskih snaga radi punog obezbeđivanja pomorskih granica Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika.

8. —- Kongres konstatuje da jačanje uloge avijacije i porast njenih snaga u svim zemljama zahtevaju da se planskom učvršćivanju crvene vazdušne flote posveti izuzetna pažnja.

Priznajući uspehe, postignute u tom pravcu, Kongres obavezuje vladu da u najkraćem vremenu razmotri planove razvoja vojnog vazduhoplovstva i da u isto vreme preduzme mere za jačanje domaće avionske industrije, uključujući i industriju motora, do razmera koji su potrebni za razvoj kako civilnog, tako i vojnog vazduhoplovstva.

9. — Kongres pozdravlja trudbenike u organizacijama Društva prijatelja vazduhoplovstva, Vojnonaučnog društva i Dobrohima.

Avijacija i hemija, najjače poluge kulturnog procvata čovečanstva, u rukama imperijalističke buržoazije postale su čudovišna sredstva za rušenje i sejanje smrti. U takvim uslovima ODVF i Dobrohim, koji smatraju pomoć crvenom vazduhoplovstvu i razvoju avijacijske i hemijske industrije svojim neposrednim zadacima, jesu pokazatelji visoke svesti trudbeničkih masa i njihove spremnosti da brane Sovjetski Savez. Kongres nalaže vladi i svim organima vlasti Sovjetskog Saveza da ukazuju punu podršku Društvu prijatelja vazduhoplovstva, Dobrohimu i Vojnonaučnom društvu u njihovom radu i poziva na to sve trudbenike u zemlji.

CRVENA ARMIJA I JEDNOSTAREŠINSTVO

U centru pažnje celokupnog komandnog i političkog sastava armije i flote treba da se nalaze dva osnovna pitanja unutrašnjeg života Crvene armije: pitanje jednostarešinstva i discipline. Razjašnjavanju i praktičnom rešavanju zadataka u vezi sa ova dva pitanja čitav rukovodeći kadar armije mora da posveti izuzetnu pažnju. Pitanja su najtešnje povezana jedno s drugim. Ako budemo nepravilno prišli rešavanju prvog tj. jednostarešinstva, i ako tu pogrešimo, to će se najštetnije odraziti i na disciplinu. Zato jednostarešinstvu treba prilaziti sa jasnim i perspektivnim shvatanjem. S druge strane, moramo od svih komandanata i političkih radnika zahtevati najenergičniji i složen rad na sprovođenju u život novih načela izgradnje.

Prvo koje treba razjasniti je pitanje mesta i uloge političkih organa.

U životu Crvene armije, u ratu i miru, od njenog stvaranja pa do danas, politički organi su igrali istaknutu ulogu. Postojanje ovih organa bitno razlikuje Crvenu armiju od armija svih buržoaskih zemalja. I to nije nimalo slučajno — to potpuno proističe iz celokupne politike naše partije i karaktera čitave sovjetske državnosti.

Karakter naše države određuje postojanje saveza radnika i seljaka. Sva naša unutrašnja i spoljna politika je određena odnosom između ove dve osnovne klase. Ovi odnosi se zasnivaju na rukovodećoj ulozi radničke klase koja vodi za sobom seljaštvo u izgradnji novog socijalističkog društva. U vojnoj politici moramo se potpuno pridržavati istih principa. Naša se armija naziva radničko-seljačkom i sam taj naziv ukazuje na njen klasni karakter. Isto kao i u celom sovjetskom sistemu, i u vojsci radnička klasa vodi seljaštvo, rukovodi njime. Ovo rukovođenje ostvaruju pre svega armijski politički organi Komunističke partije. Njihov osnovni zadatak je da u nedrima Crvene armije obezbeđuju rukovodeću političku ulogu radničke klase, njene avangarde — Komunističke partije.

U vezi sa ubrzanim prelaskom na jednostarešinstvo kod nekih drugova, naročito kod političkih radnika, pojavljuje se strahovanje da će takav prelazak umanjiti ulogu političkih organa.

Da li je to baš tako?

Nije ni u kom slučaju. *Plenum Revolucionarnog vojnog sovjeta, pretresajući pitanje jednostarešinstva, podvukao je još jednom istaknutu ulogu koju u vojnoj izgradnji moraju da igraju politički organi Crvene armije.* U svetskoj revoluciji koja se razvija, nijedan budući rat Sovjetskog Saveza sa nekom buržoaskom državom neće biti nacionalan. To će neizbežno biti klasni sukob sa svima posledicama koje iz toga proističu, tj. pre svega postojanje saveznika u neprijateljskom taboru i neprijatelja u svojem. U takvim uslovima delatnost političkih organa će imati ogroman i u većini slučajeva odlučujući značaj. U borbi s armijama neprijatelja, u rukama dobrog komandovanja, dopunsko moćno oružje će predstavljati sredstva za borbu politorgana (u prvom redu agitacija i propaganda). To znači, i unutrašnjepolitički i čisto vojni razlozi jasno govore o neophodnosti daljeg učvršćivanja položaja i uloge politorgana u opštoj organizacionoj šemi Crvene armije i mornarice.

Pa zašto se onda ovo pitanje povezuje sa pitanjem jednostarešinstva.

To se objašnjava time što je politički rad u armiji danas organizaciono povezan sa institucijom komesara. Pošto se sad odlučno ide ka likvidaciji ustanove komesara i prelaženju ka jednostarešinstvu prirodno je i razumljivo strahovanje za sudbinu političkog rada. Zato smo bili dužni da razjasnimo da li je ta veza tako neraskidiva i da li je moguće dalje proširivanje i produbljivanje delatnosti političkih organa i bez veze sa ustanovom komesara.

U principu priznajemo, i uvek smo priznavali, celishodnost prelaska na jednostarešinstvo na svim stupnjevima organizacije Crvene armije i mornarice, ali, kao i u drugim pitanjima u našem životu, kao marksisti ne možemo da mu prilazimo apstraktno. Svaki princip, svaki stav treba procenjivati sa gledišta prihvatljivosti u datoj situaciji. Tako treba postupiti i u pogledu principa jednostarešinstva. Da li je bilo moguće i pravilno primeniti taj princip prvih godina izgradnje Crvene armije, za vreme građanskog rata?

Na ovo pitanje ne može biti dva odgovora. Bili smo dužni da stvorimo instituciju komesara kad nismo imali klasno pouzdan rukovodeći kadar u armiji i kad smo uvlačili u izgradnju Crvene armije ljude često neprijateljski raspoložene prema sovjetskoj vlasti. To nam je bilo dobro poznato, pa ipak smo tako radili; međutim, uz takve ljude smo postavljali komesare koji su bili naše proleterske oči. Na taj način, sa istorijskog gledišta, komesar se pojavio kao sovjetski kontrolor.

U daljem radu pokazala se nužnost da se funkcije komesara prošire. Građanski rat se odvijao u takvim okolnostima da je starešinski sastav morao ne samo komandovati, nego se u velikoj meri baviti i organizacionom delatnošću. Da bi teška borba bila uspešna, trebalo je bolje i dublje poznavati celokupnu situaciju, trebalo je upuštati se u sve oblasti sovjetskog i partijskog rada. To stari komandni kadar nije mogao. Većina nije shvatila, iz potpuno razumljivih razloga duh, zadatke i metode našeg rada. Sve ovo je veoma brzo pretvorilo naš komesarski sastav od kontrolora u administratore i organizatore Crvene armije. Komesari su obavili ogroman posao u tom pogledu. Bez preterivanja može se reći da je taj rad predodredio rezultat građanskog rata.

Takva je bila situacija u kojoj je jedino pravilno rešenje bilo privremeno odricanje od principa jednostarešinstva.

Sad se postavlja pitanje: da li je i danas ista situacija? Zar nisu uslovi o kojima se gore govorilo izmenjeni nabolje i postali pogodniji za ostvarivanje ovog principa?

Trezvena analiza ukazuje na to da su se uslovi promenili u svakom pogledu i to znatno.

Prvo, nesumnjivo se poboljšao naš politički položaj, učvršćena je diktatura radničke klase, učvršćen je položaj rukovodeće partije. Zatim, mnogo se promenila i sama Crvena armija, a pre svega njen komandni kadar, i to suštinski. Unutrašnja zbijenost Crvene armije daje joj mnogo homogeniji karakter nego prvih godina revolucije. Sada je Crvena armija zaista radničko-seljačka u punom smislu te reči, i po klasnom sastavu i u pogledu političke zrelosti. Radnička klasa i partija su doista obezbedile sebi veoma jake pozicije u čitavoj vojsci.

Eto, sve to omogućuje prelazak na širokom frontu na jednostarešinstvo. Istina, ne treba ni sad zaboravljati da je opšta situacija za naš rad i dalje veoma složena. Promenjena je struktura Crvene armije, već je polovina naših divizija postala teritorijalna i rad u njima zahteva najtešnju vezu sa sovjetskim, sindikalnim i partijskim organizacijama. Starešina Crvene armije radi u mnogo složenijim uslovima nego oficir stare carske ili bilo koje buržoaske armije. Zato i prelazak na jednostarešinstvo ne treba da se ostvaruje nasumce, već razumno i postepeno, vodeći računa o opštim prilikama i svim osobenostima datog momenta.

Na koji način treba ovaj prelazak ostvarivati?

U delatnosti našeg komesarskog aparata oštro su obeležene dve linije: s jedne strane — komesarska u užem smislu (funkcija kontrole i delimično administrativne i pozadinske), a sa druge strane — linija političkog rada (funkcije partijskog i političkog rukovođenja). Što se tiče političkog rada, već sam ukazao na značaj koji smo pridavali i uvek ćemo pridavati političkom vaspitavanju Crvene armije. Pitanje jednostarešinstva se ne odnosi na instituciju političkih radnika, nego na instituciju komesara. Opravdano je pitanje da li je potrebno u promenjenom radu u Crvenoj armiji i dalje zadržavati instituciju komesara, onakvu kakva je sad? Može se direktno reći — nije potrebno. Sad u rukama komandanta može i treba da bude koncentrisano rukovođenje po komandnoj, administrativnoj i snabdevačkoj liniji, funkcije političkog vaspitavanja ostaju i dalje potpuno u rukama političkog aparata.

Da li princip jednostarešinstva obuhvata samo starešine-partijce?

Ovo pitanje dodiruje opšti problem odnosa između partijskog i vanpartijskog komandnog kadra. Kod nas još postoji mišljenje da ako je starešina vanpartijac, uz njega obavezno treba da bude komesar, a ako je partijac, u krajnjem slučaju može se proći i bez toga. Rešavajući ovo pitanje, stvarno rešavamo vanredno krupan politički problem. Mi apsolutno ne možemo, a nije nam ni potrebno, da računamo s tim da će ceo starešinski kadar armije i mornarice biti članovi partije. Bilo bi pogrešno da Komunistička partija, kao avangarda, kao najbolji i najrevolucionarniji deo radničke klase, smatra za potrebno da uključi u svoje redove najšire slojeve stanovništva. Svima je poznato da partija deluje baš suprotno. Ona se trudi da očisti svoje redove od svih neopredeljenih i nepouzdanih elemenata. Ona ni najmanje ne teži da partijci zauzimaju sve mogućne dužnosti.

Za starešine — vanpartijce u redovima Crvene armije uvek je bilo mesta, ima ga i sad i biće ga uvek. Jednostarešinstvo nikako ne znači sveopšte komuniziranje komandnog sastava Crvene armije.

Da, težimo jačanju komunističkog uticaja u Crvenoj armiji, ali ćemo istovremeno u aktivan rad na vojnoj izgradnji uvlačiti i starešine vanpartijce koji imaju lojalan stav prema sovjetskoj vlasti, a u praktičnom radu su dokazali svoju odanost revoluciji. Sad, naravno, zahtevamo ne onu lojalnost koja nas je zadovoljavala prvih godina revolucije; sad nam je potrebno da vanpartijci-starešine rade 100%, sad nam je potrebna ista disciplinovanost, energičnost, ljubav prema poslu i aktivnost koju zahtevamo i od starešina partijaca. Ako to postoji, nije nam potreban dokaz u vidu partijske knjižice. Štaviše, takvim starešinama-vanpartijcima nije

potrebno ni pridavati komesare u starom smislu reči. Takav starešina treba da ima u rukama celokupno rukovođenje u komandnom, administrativnom i snabdevačkom pogledu. Sad, kad smo prilikom poslednjeg smanjivanja Crvene armije odabrali najbolje starešine, došlo je vreme za praktično sprovođenje mera za prelazak na jednostarešinstvo. Starešine-vanpartijci moraju da shvate odluku Plenuma o ovom pitanju kao izraz potpunog poverenja prema njima od strane sovjetske vlade i Komunističke partije.

U vezi sa specifičnošću našeg vojnog aparata i rada u vojsci, jednostarešinstvo će se ostvariti kod nas na tri načina. Imaćemo tri tipa jednostarešinstva.

1. Komandant, starešina, ne samo u komandnom i administrativno-snabdevačkom pogledu nego i u političkom rukovođenju i vaspitavanju.

Zasad ovaj tip starešine ne može da bude kod nas mnogo rasprostranjen. Naši zahtevi su prema takvom starešini vrlo visoki i složeni. Daleko od toga da svaki, čak i partijac, može pretendovati da mu se povere funkcije partijskog rukovodioca. Tu su potrebne naročite osobine i sposobnosti koje neće imati svaki starešina, iako je u svakom drugom pogledu veoma sposoban komandant.

2. Komandant, nosalic jednostarešinstva u komandnom, administrativnom i snabdevačkom pogledu.

To će biti najrašireniji tip jednostarešinstva u armiji. Takve starešine uskoro će postati svi komandanti Crvene armije, partijci i vanpartijci. Prelazak na ovaj tip može se u formalnom pogledu nešto usporiti. Faktički ovaj prelazak bi trebalo već sada ostvarivati. Komesari bi trebalo tako da postave svoj rad, da formalni prelazak na nove oblike bude samo »stavljanje štambilja« na već stvorene nove forme. U ovom pogledu politički sastav cele armije snosi veliku odgovornost. Od njegove umešnosti u prilaženju ovom poslu, nesumnjivo vrlo delikatnom zavisiće u velikoj meri bezbolan prelazak na nov sistem rukovođenja. Partija i revolucionarni vojni sovjet ne sumnjaju u to da će politički aparat armije sjajno izvršiti ovaj zadatak.

3. Treći tip jednostarešinstva pojaviće se u administrativnim organima (štabovima, upravama i sl.). Tu nisu potrebni posebni organi za politički rad kao u jedinicama. Zato će se ovde političko i partijsko obrazovanje odvijati u partijskim ćelijama, pod kontrolom i rukovodstvom najbližeg političkog organa. Prelazak po vremenu na jednostarešinstvo u ustanovama ovog tipa možemo najbrže sprovesti.

U vezi sa prelaskom na jednostarešinstvo, naročitu pažnju moraćemo da poklonimo povezivanju rada starešina drugog tipa sa partijskim i političkim rukovodstvom. Tu postoji opasnost da se pojavi nesklad. Moramo izbeći ovu opasnost. Iskustvo i praksa pokazaće šta tu treba učiniti.

Drugo suštinsko pitanje koje treba razjasniti jeste pitanje tempa prelaska na jednostarešinstvo.

Gore je već rečeno da ovaj prelazak treba obaviti »u razumnom roku, postepeno i uzimajući u obzir sve specifičnosti momenta«. Glavne »specifičnosti« o kojima treba strogo voditi računa su: 1) karakter roda

vojske; 2) karakter združenih jedinica ili ustanova; 3) unutrašnje stanje jedinice, i 4) korišćenje oslobođenog komesarskog kadra.

U vezi sa prvom tačkom treba reći da kod nas postoje i takve oblasti rada gde specifičnost situacije utiče na to da neka naročita žurba sa prelaskom na jednostarešinstvo ne bi bila celishodna. Tako stoje stvari, na primer, u mornarici i nacionalnim jedinicama. U oba slučaja, a naročito u nacionalnim jedinicama, još traje period intenzivne organizacione aktivnosti i tu partija treba neposredno i maksimalno da bude angažovana. To se i sprovodi preko institucije komesara. Kasnije, kad se i tu stanje sredi, kad se potpuno iskristališu putevi, metode i norme rada i postane jasan karakter rukovodstva po komandnoj liniji, pitanje jednostarešinstva postaviće se i ovde.

U vezi sa drugom tačkom postavlja se pitanje — da li data ustanova ili združena jedinica ima karakter ustanove ili zavoda bez nekog značajnog kontingenta crvenoarmejaca, ili, pak, predstavlja vojnu jedinicu u punom smislu te reči. U prvom slučaju (štabovi, uprave, skladišta, radionice i sl.) može se najlakše preći na jednostarešinstvo, jer tu pitanja partijskog i političkog vaspitanja igraju najmanju ulogu. Zato ćemo u ovim slučajevima u najskorije vreme preduzeti odgovarajuće korake. U drugom slučaju stvar je teža; i tu ćemo morati da vodimo računa o unutrašnjem stanju same jedinice. Moraćemo tačno da odmerimo i odredimo kad i u kojoj formi može biti ostvaren ovaj prelazak. To će pre svega zavisiti od toga da li je starešina sposoban da primi odgovornosti jednostarešinstva.

Najzad, poslednje pitanje je korišćenje komesarskog kadra koji će ostati slobodan.

Više puta sam podvlačio ogromnu ulogu komesarskog sastava u izgradnji Crvene armije. To se objašnjava pre svega ličnim kvalitetima sastava vojnih komesara. To su, prvo, političke vođe i rukovodioci svojih jedinica, ljudi koji su bili personifikacija ideja i zahteva partije i to prenosili u mase armije. To su, dalje, u ogromnoj većini sposobni organizatori i administratori sa ogromnim praktičnim iskustvom. Najzad, to su često ljudi sa velikim talentom komandanta, koji iz nekih razloga nisu uspeli da se razviju u tom pravcu. Iz ovoga sledi da Crvena armija ne bi smela ni u kom slučaju da učini nešto što bi izazvalo makar i delimičan odlazak iz njenih redova ovog najdragocenijeg i najkorisnijeg elementa našeg ličnog sastava. Revolucionarni vojni sovjet to odlično shvata i zato smatra da problem oslobođenog kadra komesara, koji se ne bi zadovoljili funkcijama političkih, partijskih i prosvetnih rukovodilaca, predstavlja najvažniji zadatak dana.

Oni se, prvo, mogu iskoristiti na samostalnim administrativnim i snabdevačkim dužnostima. Oni koji bi hteli da postanu komandanti imaće mogućnost da završe odgovarajuće škole. PUR i UVUZ sad se bave praktičnom razradom ovog pitanja. U materijalnom pogledu, sve dok ne dobiju novu dužnost, njima ostaje stari položaj.

Uzimajući sve ovo u obzir, verovatno ćemo moći da pređemo na jednostarešinstvo, uglavnom tek iduće godine. Ponavljam još jednom da uspeh i bezbolnost celog ovog rada zavise potpuno od umešnosti i sposobnosti komandnog i komesarskog sastava na licu mesta da rešavanju ovog problema priđu oprezno i sa razumevanjem.

NEKOLIKO REČI O DISCIPLINI

Sve češće se čuju glasovi u poslednje vreme o slabljenju discipline u jedinicama. Kao dokaz se navode slučajevi nemarnosti u odevanju, i to ne samo kod boraca, nego i kod komandnog i političkog sastava; neizvršavanje naređenja ili njihovo izvršavanje bez volje i posle ponovljenog naređenja; diskusija povodom izdatih naređenja i sl.

Evo nekoliko primera iz izveštaja komandanta Privolškog vojnog okruga koji su bili izneti na plenumu Revolucionarnog vojnog sovjeta.

Za vreme vežbi u Privolškom okrugu, četa jednog puka mnogo se razvukla na putu kojim je maršovala, iako je komandir nastojao da održi propisan marševski poredak. Komandir čete je oštro i grubo podviknuo. Kad su to čuli komunisti promenljivog sastava, sazvali su kao neki sastanak ćelije i izrekli ukor komandiru koji je član RKP(b). To su bili službenici civilnih organizacija koji nisu poznavali suštinu armijske discipline. Istina, i komandir bi trebalo da bolje vlada sobom, ali i postupak drugova je, naravno, potpuno nedopustiv i ukazuje na to da uopšte ne shvataju zahteve discipline u Crvenoj armiji.

Na divizijskom sastanku u 34. diviziji ozbiljno se razmatrao slučaj jednog komandira čete koji je, radi uvežbavanja, primorao celu četu da ostane čitav sat sa gasmaskama na licu. Na sastanku je komandir bio optužen da je pronašao novu kaznenu meru.

Još jedan primer. Za vreme vežbe, inžinjerijska četa je gradila most i njen komandir je naredio jednom crvenoarmejcu da zagazi u vodu. Crvenoarmejac nije hteo da izvrši naređenje i tek pošto ga je vojni komesar ubedio, naređenje je izvršeno.

Takvih primera ima mnogo. Karakteristično je što se to sve odnosi isključivo na teritorijalne jedinice. To nije slučajnost. U kadrovskim jedinicama to može da bude samo redak slučaj, pošto u njima postoje mnogo bolji uslovi za vaspitavanje promenljivog sastava.

To nam ipak ne daje ni najmanje prava da ravnodušno prelazimo preko takvih pojava. Naprotiv, sad, kad je naša armija tri četvrtine milicijska, ovi slučajevi dobijaju u našim očima naročit značaj. Baš tu se daje kritička ocena, proveravaju u praksi vitalnost i revolucionarna celishodnost puteva izgradnje koje smo usvojili. Ako bi se pokazalo da se u životu i radu teritorijalnih jedinica pojavljuju slučajevi koji nagrizaju unutrašnju disciplinu i njihovu čvrstinu i ako borba protiv toga bude objektivno osuđena na neuspeh, bićemo očigledno prinuđeni da ponovo i u svoj širini razmotrimo pitanje osnovnih puteva izgradnje. Međutim, sudeći na osnovu raspoloživih podataka, tako stvari ne stoje, a to je i nemoguće. Ne postoje nikakve nesavladive prepreke koje bi sprečavale da se teritorijalne jedinice pretvore u potpuno disciplinovane i borbene organizme. To je već dokazano iskustvom dvogodišnjeg rata. Ipak, nedostataka ima mnogo; uslovi za rad u ovim jedinicama su teži i zato ove slučajeve treba posmatrati veoma pažljivo i ozbiljno, otkrivati ih i energično iskorenjivati.

Pitanje je samo — kako to učiniti?

Kako treba komandni i politički sastav da prilazi pitanjima disciplinskog vaspitavanja crvenoarmejaca?

Pre svega komandanti i politički rukovodioci ne treba da zaboravljaju izreku: »Doktore, izleči se najpre sam«. — Najgori uticaj na potčinjene imaju i najsitnije pojave nediscipline kod rukovodilaca. Međutim, to nije retka pojava. Nijedan slučaj nediscipline kod vojnih ili političkih rukovodilaca ne bi smeo da ostane bez žestoke reakcije i da prođe bez kazne. Samo tako može se sprovesti disciplina odozgo do dole.

Dalje, izgleda da mnogi vojni i politički rukovodioci ne shvataju pravilno osnove vojničke discipline. Navedeni primeri to dovoljno jasno potvrđuju. Mi smo protiv drila kao metode mehaničkog potčinjavanja vojnika volji pretpostavljenog. To je metod kapitalističkih armija, gde se disciplina zasniva na klasnoj potčinjenosti vojnika, gotovo isključivo poreklom radnika ili seljaka, oficirima aristokratskog i buržoaskog porekla. U Crvenoj armiji komandni i komesarski sastav su radnici i seljaci. Disciplina pripadnika Crvene armije se ne zasniva na klasnoj potčinjenosti, nego na potrebi pravilne podele rada, pravilnog rukovođenja i pravilne podele odgovornosti. Njena suština je — potčinjavanje zakonima radničko-seljačke vlade, strogo pridržavanje pravila vojne službe i bezuslovno izvršavanje naređenja komandanata i komesara. Iz ovoga sledi da je neizvršavanje naređenja starešine najveći prestup. Kod svakog crvenoarmejca treba da bude izgrađena svest o potrebi besprekornog, brzog i tačnog izvršavanja svih službenih naređenja. U ovom pogledu ne može biti nikakvog popuštanja od strane komandnog i političkog sastava.

Na žalost, mnogobrojni slučajevi govore da mnoge starešine ili iz želje da se »dodvore« potčinjenima, da steknu jeftinu popularnost ili pak zbog nedostatka građanske hrabrosti, postupaju obratno. Poznati su i gori slučajevi, kad vojni i politički rukovodioci vuku na razne strane, a politički radnici ne podržavaju službeni autoritet starešine. Takve pojave više rukovodstvo treba nemilice da seče.

Zahtevajući bezuslovno potčinjavanje, svaki starešina mora da bude do kraja svestan da revolucionarna disciplina Crvene armije ne može da bude mehanička. Naš crvenoarmejac nije bivši carski vojnik koji je izgubio dostojanstvo usled šikaniranja i zastrašivanja i postao obična mašina u rukama starešina. Nama nije potreban takav vojnik. Naš crvenoarmejac je punopravni građanin Republike. On odlično razume da je revolucionarna disciplina teška samo onome ko ne shvata njene ciljeve i značaj. On može potpuno da shvati smisao i duh vojnih propisa i naređenja. To znači, potrebno je da sva naređenja budu u skladu sa zakonskim propisima, i drugo, da u slučaju potrebe mora da budu objašnjene nužnost i smisao naređenja.

Da uzmemo kao primer slučaj sa gasmaskama. Očevidno je da starešina nije organizovao uvežbavanje tako da četa shvati njegov zahtev. To znači da sam starešina ne shvata suštinu discipline niti ume da je sprovede.

Treba, zatim, voditi računa o tome da je naš crvenoarmejac veoma osetljiv kad se koristi za neslužbene poslove. Pojave tzv. »oficirašenja«, posilništva itd. nisu retke kod nas. Jasno je da zahtev za izvršavanje neslužbenih poslova nateruje potčinjenog da narušava disciplinu, a to razbija i njegovu jedinicu. Protiv takvih pojava smo se borili i borićemo se i dalje bez milosti.

Iz svega rečenog proizlazi da korene izvesnog popuštanja discipline, koje se primećuje, treba tražiti pre svega u neumešnim postupcima komandnog i političkog sastava. To je veoma važno pitanje. Ovom pitanju treba da se posveti najozbiljnija pažnja na svakoj stepenici naše vojne hijerarhije. Treba da povedemo odlučnu borbu protiv svih pojava aljkavosti, nereda i nediscipline. Ne sme da ostane nekažnjen nijedan slučaj neizvršenja službenog naređenja, pa ma ko bio u pitanju. U isto vreme moraju se povećati zahtevi prema starešinskom kadru. Sad mu stvaramo drukčije uslove za rad. Proširuje se njegovo službeno pravo i u njegovim se rukama koncentriše rukovođenje celokupnim životom jedinice. Proširenje prava zahteva i proširivanje odgovornosti. Odsad će starešina odgovarati za obuku jedinice i njenu snabdevenost, deleći odgovornost sa političkim rukovodiocem za njeno moralno-političko stanje.

Zapaženi nedostaci zasad su pojedinačna pojava i mi ćemo ih lako otkloniti, samo da se složno prihvatimo tog posla. Revolucionarni vojni sovjet očekuje od celokupnog komandnog i političkog sastava armije i mornarice takav složan rad na učvršćivanju discipline i jačanju radničko-seljačke armije i mornarice.

PORUKA ČASOPISU »RAT I REVOLUCIJA«[168]

Časopis treba da okupi sve naučnoistraživačke snage za rešavanje pitanja odbrane Sovjetskog Saveza i pripreme armije za rat. *On mora da bude organ rukovođenja teoretskom vojnonaučnom delatnošću, kako u armiji tako i van nje.* Ovo zahteva vezu sa civilnom naukom, sa njenim istraživačkim institutima, sa industrijskim preduzećima i organizacijama radi naučnog povezivanja naše ekonomike i politike sa vojnom tehnikom, strategijom i taktikom. *On treba da širi poglede koji se izgrađuju na osnovu primene marksističkog metoda izučavanja pojava rata.* Ovo izučavanje, oslobođeno površnosti i spoljnjeg »marksističkog izgleda«, mora da bude primer ozbiljnog, zaista naučnog prilaženja problemima i temelj proleterske nauke o ratu.

Kod nas nisu srećno prolazili debeli časopisi koji su pretendovali da budu centralni organi Crvene armije. Ne može se opovrgnuti činjenica *da ni jedan od njih nije uspeo da postane središte vojnonaučne misli,* žarište idejno-stvaralačkih dostignuća armije i stvarno rukovodeći organ. Živa, organska veza sa periferijom nije bila uspostavljena i to je bio glavni razlog njihovog slabog uticaja i značaja u opštearmijskom životu.

To nije slučajno. To je bio odraz određene etape vojnokulturnog razvoja naše armije. Mlada, nedovoljno teoretski uzdignuta i relativno niskog opštekulturnog nivoa, Crvena armija ranijih godina nije mogla da stvori i podrži takav časopis. *Mlade* naučne snage koje su rodile revolucija i građanski rat, još su bile u procesu sazrevanja. *Stariji* su znatno zaostajali od života i često nisu bili u stanju da odgovore njegovim zahtevima.

Da li se sad nešto izmenilo?

Crvena armija, nesumnjivo, brzo ide napred. Nove mladice se burno razvijaju. Šire se slojevi koji su sposobni da stvore teoretsku bazu časo-

pisu. Tako je danas postala realna zamisao stvaranja ozbiljnog organa vojne misli — časopisa koji bi zaista postao centralni organ armije i mornarice. Pokušaj takve realizacije je časopis »Rat i revolucija«.

Samo na ovaj način naša mlada vojnonaučna misao može da reši svoje zadatke koji su u isto vreme i zadaci Sovjetskog Saveza i njegovog komunističkog mozga — lenjinske partije. Pred našim vojnonaučnim društvom pruža se težak, ali širok put ka stvaralačkom radu.

POTREBNA NAM JE TEHNIKA!

Sedam godina postoji Radničko-seljačka crvena armija.

Sa gledišta običnih merila ovaj rok nije veliki. Ali ako njemu priđemo ne sa merilom broja meseci, dana i nedelja, nego sa procenom zamaha dubine, širine i značaja preživelih događaja, on će izrasti u ogromne razmere.

Budući izazvana u život moćnom voljom nove klase koja je stala na vlast — Crvena armija, ova prva u svetu klasna armija — uspela je za ovih sedam godina da završi ogroman krug razvitka. Izniknuvši na ruševinama stare carske armije, iz pojedinih raštrkanih odreda radnika i seljaka, ona se razvija, ona prima u se kako staro borbeno iskustvo pređašnje armije, tako i novo revolucionarno iskustvo pobedničkih radnih masa i brzo se pretvara u grozni, nesavladljivi oslonac revolucije.

Već sama činjenica stvaranja Crvene armije, njene herojske borbe i slavnih pobeda, dovoljna je da dokaže sposobnost radničke klase za izgradnju novog života.

Oružano nadiranje domaće i međunarodne reakcije je slomljeno. Pobede Crvene armije otvaraju Savezu Radničko-selajčkih Republika mogućnost da se lati posla oko mirne socijalističke izgradnje. Otpočinje nova epoha, epoha rada u miru.

Ali ova epoha je nestabilna. Sovjetski Savez primoran je da živi i radi opkoljen sa svih strana zidinama ljutih neprijatelja. Ne možemo dalje ostati bez oružane zaštite; vrata sovjetske kuće moraju biti čuvana sa najvećom budnošću da se svakog trenutka pruži otpor neprijatelju.

Epoha izgradnje u miru otpočela je još za vreme života preminulog vođe revolucije — druga Lenjina. Od njega potiče parola: »Skratimo brojčano, da bismo poboljšali kvalitet«, parola čijim je ostvarivanjem zauzeta Crvena armija do današnjih dana. Od pet i jedne polovine miliona Crvena armija se spustila sada do brojke od 562.000 ljudi. Značaj ove činjenice biće shvatljiviji ako se setimo da je car u mirno doba držao tri puta više vojnika i da Poljska i Rumunija zajedno uzete, sa teritorijom koja je 20 puta manja i po broju stanovništva više od tri i po puta manjim, drže pod oružjem isto toliko vojnika kao i mi. Ali, uprkos takvom smanjivanju, možemo smelo da kažemo da se vojna moć Saveza nije umanjila. Baš obrnuto, u vojnom pogledu mi smo sada mnogo puta jači nego što smo bili 1920. godine, u momentu našeg najvećeg vojnog pregnuća.

Vojna organizacija je sređena; kadrovi mirnodopskog stanja mogu sa lakoćom da prime milione novih boraca; rad oko borbene obuke ličnog

sastava napreduje sa ogromnim uspesima; unutarnja povezanost, revolucionarna svesnost i disciplina jačaju; kvalitet armije neuporedivo je porastao. Radne mase Saveza imaju u Crvenoj armiji i Mornarici silu koja predstavlja pouzdan oslonac protiv spoljašnjih opasnosti. Pa ipak Crvena armija još niizdaleka nije ono što bi ona mogla i što mora da postane.

Naš je zadatak — da imamo armiju čije bi postojanje definitivno oduzelo želju našim daljim i bližim susedima da kuju intrige i spremaju nove napade na jedinu u svetu Republiku radnika i seljaka, armiju koja bi mogla da se suprotstavi čak i ujedinjenom kapitalističkom svetu.

Stvaranje takve armije nije fantazija, nije pusto maštanje. Opirući se na bratski savez radničke klase i seljaštva, na njihov heroizam, samopožrtvovanost i revolucionarnu istrajnost, opirući se na našu brojnost i neobuhvatnu teritoriju, mi možemo potpuno da pretvorimo našu Republiku u nepristupačnu tvrđavu, nesalomljivi oslonac svetske revolucije.

Put ovome vodi preko uvlačenja čitave sovjetske radničkoseljačke pozadine u delo pripremanja odbrane zemlje. Kao organizaciona forma za ovu svrhu javlja se sistem teritorijalno-milicijske izgradnje, koja sada predstavlja osnovicu oružane moći Saveza. Naši prvi opiti u potpunosti su se opravdali. Široke mase trudbenika, i u prvom redu seljaštvo, shvatile su čitavu povoljnost, udobnost i celishodnost ovog sistema. Te opite treba učvrstiti i proširiti. Treba postići da teritorijalni pukovi u svakom pogledu postanu sila koja po kvalitetu ne bi ustupala kadrovskim jedinicama. To može biti izvršeno i to će biti izvršeno zajedničkim naporima Partije, sovjeta, sindikata i Crvene armije do sledeće, osme godišnjice Crvene armije.

Ali brojčanost, disciplina, vrlina i vojna obučenost sami po sebi još nisu dovoljni. Mi moramo da imamo armiju, naoružanu prema poslednjoj reči savremene tehnike, armiju koja će u tom pogledu stajati na istom nivou, ako ne više, sa armijom bilo koje buržoaske države.

Treba imati na umu da ćemo u budućim ratnim iskušenjima imati protiv sebe silu neuporedivo ozbiljniju nego što su to bili neprijatelji iz epohe građanskog rata. Tehnika Kolčaka, Denjikina, Vrangela, tehnika belih Poljaka — samo je bleda senka toga što će u budućnosti protiv nas pokrenuti naši neprijatelji. Ovoj sili moramo da suprotstavimo sopstvenu moć.

»Tehniku!« — To je parola kojom se Crvena armija na dan sedme godišnjice svog postojanja obraća otadžbinskoj industriji, radnicima, inženjerima, tehničarima, hemičarima i naučnicima Sovjetskog Saveza.

Neobezbeđenost savremenom borbenom tehnikom — to je najslabije mesto naše odbrane. Naša vojna industrija još ni izdaleka nije stala na noge. Njeni proizvodi su skupi. Po osnovnim predmetima proizvodnje ona je dva puta skuplja od predratne. Ovi proizvodi ne ispunjavaju mnoge želje u pogledu kvaliteta. Poboljšanja u toj oblasti već postoje; u poslednje vreme mi smo znatno krenuli napred. To znači da smo u stanju da imamo takođe i dalje uspehe.

Vojna industrija ne zadovoljava zahteve armije u nizu najvažnijih oruža borbe: motora, gasa, tenkova, automobila i mnogih drugih sredstava otadžbinske proizvodnje. Crvena armija još nema ni u dovoljnoj količini ni odgovarajućeg kvaliteta. Zadatak organizacije ove proizvodnje — to je najvažniji i najpreči deo programa poboljšanja odbrane u tekućoj godini.

Opšti uspon industrije, poboljšavanje državnog budžeta, oživljavanje naučne misli otkrivaju punu mogućnost za to. Mi moramo da postanemo nezavisni od inostranstva ne samo u masovno-industrijskoj delatnosti, nego i u konstruktorsko-pronalazačkom radu.

Samo ovo će nam pružiti mogućnost da tehničkoj moći neprijatelja suprotstavimo ne samo živu silu i revolucionarni entuzijazam crvenih boraca već i sopstvenu tehniku. Samo ovim putem izvojevaćemo pobedu sa »malo krvi«, sa najmanje žrtava. Samo ovim putem daće Crvena armija Savezu Radničko-seljačkih Republika onu moć o koju će se razbiti besomučni valovi mora buržoaske zlobe, neprijateljstva i mržnje kojim nas okružuju.

Da živi sovjetska tehnika!

NAREDBA REVOLUCIONARNOG VOJNOG SOVJETA SSSR

5. februar 1925. god. Moskva

Voljom radničko-seljačke vlade izraženom u odluci Prezidijuma Centralnog izvršnog komiteta Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika od 26. januara 1925. god. primio sam dužnost narodnog komesara za vojne i mornaričke poslove i predsednika Revolucionarnog vojnog sovjeta SSS Republika.

Odgovornost za odbranu Saveza Sovjetskih Republika u sadašnjem istorijskom momentu postavlja pred rukovodstvo Crvene armije i mornarice vanredne zadatke.

Odbranu sovjetske armije moramo osiguravati posle nečuveno teškog gubitka, kao što je gubitak druga Lenjina, najvećeg vođe svih trudbenika i istinskog inspiratora naše Crvene armije. Utoliko odlučnije i nepokolebljivije mora sad Crvena armija da sprovodi u život velike poruke koje je on ispisao celim svojim životom na crvenim zastavama borbe i pobede ugnjetenog čovečanstva nad vekovnim izrabljivačima.

Nerazrušiv savez radnika i seljaka i njegovo jačanje i širenje moraju da budu temelj odbrambene moći Saveza. Samo zahvaljujući takvom Savezu, Crvena armija i mornarica, uz podršku radnika i trudbenika drugih zemalja, mogle su da razbiju kontrarevolucionarne horde ruskih belogardejaca i inostranih kapitalista. Samo daljim razvijanjem i jačanjem ovog saveza može se i ubuduće obezbediti odbrana Republike Sovjeta.

Crvena armija i mornarica uvek su bile očit primer krvne povezanosti radnika i seljaka: — ugroženi od strane jačeg i tehnički bolje opremljenog neprijatelja, radnici i seljaci su se uverili da su njihovi interesi istovetni i da samo borbom rame uz rame mogu da ostvare svoje klasne interese. Prelazak na milicijski sistem, koji smo sad preduzeli, zahteva da još više i upornije jačamo bratski savez radnika i seljaka.

Ruska Komunistička partija (boljševika), zajedno sa komunističkim partijama drugih zemalja, jedina je partija koja vodi žestoku borbu protiv međunarodnog kapitala, a za pobedu trudbenika, za konačnu pobedu

socijalizma. Ona je — isturena avangarda proletarijata i radnog seljaštva. Veliki ciljevi i zadaci, postavljeni pred Crvenu armiju i mornaricu, potpuno se poklapaju sa zadacima i ciljevima Komunističke partije. I još više, njih su odredili neprekidna borba i rad partije. Duboka, nepokolebljiva odanost partiji, njenim idealima, disciplini i istrajnosti, to je obavezan uslov da Crvena armija i mornarica budu čvrste i sposobne za borbu.

Sovjeti su organi vlasti radnika i seljaka u Savezu Republika. Preko njih trudbenici organizuju svoju privredu na novim osnovama, brane rad i zemlju od unutrašnjih i spoljnih neprijatelja, organizuju Crvenu armiju i mornaricu, vaspitavaju, uče i prosvećuju trudbenike. Nigde na svetu nema takve vlasti. Sovjeti — to je nada radnika i seljaka celog sveta i, u isto vreme, objekat neizrecive mržnje svih ugnjetača. Ceo život Crvene armije i mornarice mora biti ispunjen spremnošću da do kraja brane sovjetsku vlast i pomažu je u svakodnevnom radu. Savez Republika danas obraća naročitu pažnju učvršćivanju Sovjeta i poboljšavanju rada sovjetskog aparata u opštinama, na selu, na periferiji uopšte. Crvena armija i mornarica, u većini sastavljene od seljaka, moraju uvek biti spremne da brane sovjetsku vlast od spoljnih i unutrašnjih neprijatelja, od spahija i kapitalista.

Možemo sa sigurnošću gledati u budućnost. Naša slavna borbena prošlost garantuje nam tu sigurnost. Svojom herojskom borbom protiv unutrašnje i inostrane kontrarevolucije Crvena armija je izvršila svoju dužnost. Revolucionarni elan radnika i seljaka izbacio je van granica Sovjetskog Saveza sve koji su posezali za tekovinama Oktobra, iako smo u vojnom pogledu bili u ono doba neuporedivo slabiji od neprijatelja. Godine mirnodopske izgradnje učvrstile su vojnu moć radničko-seljačke Republike. Crvena armija se brojno smanjila, ali je postala bolja. Nepodudaranje interesa pojedinih kapitalističkih država, njihova potreba za održavanjem ekonomskih veza sa nama i naš sopstveni uspon — doveli su do niza priznanja Sovjetskog Saveza. Samo neke države i dalje su ostale uporne u svojoj mržnji prema Republici radnika i seljaka i nalaze se otvoreno na neprijateljskim pozicijama.

Sovjetski Savez je za mir, do kraja i neopozivo. Osnovni zadatak naše spoljne politike je spasavanje trudbenika od krvave ratne pustoši i otklanjanje mogućnosti svakog rata. Republika Sovjeta uvek je ulagala, ulaže i ulagaće sve napore za uspostavljanje mirne saradnje između zemalja i naroda. Crvena armija i mornarica nisu stvorene za to da cede profite za međunarodne kapitaliste. Njihovi prvi saveznici su narodi kolonija i polukolonija, gde međunarodni imperijalizam drsko gazi ekonomsku, političku, nacionalnu i duhovnu samostalnost stotina miliona trudbenika.

No očuvanje mira ne zavisi samo od nas. Ne treba zaboravljati da dok su radnici i seljaci Sovjetskog Saveza, težeći za uspostavljanjem sveopšteg mira, usmeravali svu svoju pažnju, volju i rad na uspostavljanje razrušene privrede, na olakšavanje i poboljšavanje uslova života trudbenika — međunarodni kapital usmeravaju svoje napore na jačanje naoružanja i pronalaženje novih borbenih sredstava.

Već i sama naša uspešna mirna izgradnja postala je izvor novih opasnosti za jedinu u svetu radničko-seljačku republiku. U poslednje

vreme ova se opasnost ogleda u pokušajima da se stvore grupacije velikih i malih država, neprijateljski raspoloženih prema nama, sa namerom da u pogodnom momentu uguše oslonac trudbenika — Sovjetsku Republiku, a time i pokret proletarijata svojih zemalja i od imperijalizma ugnjetenih kolonijalnih naroda, koji se bude za nov život. Opasnosti koje prete mirnom radu naroda Sovjetskog Saveza nisu se smanjile, nego su se i povećale.

Ako nam padne u deo da još jednom branimo oružjem sovjetsku zemlju, naći ćemo se pred jakim i moćnim neprijateljem. To nas obavezuje da budemo na visini vojnog znanja i da budemo spremni. Samo budna pažnja, napregnut rad i svestrano učenje uzdignuće Crvenu armiju i mornaricu na nivo koji borba zahteva. Samo takav rad omogućiće nam da na pitanje postavljeno određenog momenta: »Da li ste spremni?« — odgovorimo pribrano i uvereno: »Uvek smo spremni!«

Crvena armija i mornarica, verni čuvari Sovjetskog Saveza, oslonac trudbenika u njihovom novom svetlom životu, vođene kormilarom revolucije — Komunističkom partijom koja nosi zastavu lenjinizma — zbiće svoje redove i postaće nesavladiva prepreka za ceo buržoaski svet.

Da živi Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika!

Da žive Crvena armija i crvena mornarica!

Predsednik Revolucionarnog vojnog
sovjeta SSSR — *Mihajlo Frunze*

VIŠE PAŽNJE NAŠOJ CRVENOJ ARMIJI

GOVOR ODRŽAN 24. FEBRUARA 1925. GOD. NA SVEČANOM ZASEDANJU PROŠIRENOG PLENUMA LENJINGRADSKOG GUBISPOLKOMA, POSVEĆENOG SEDMOJ GODIŠNJICI POSTOJANJA CRVENE ARMIJE

Drugovi, dozvolite mi da svoj govor počnem pozdravom upućenim proletarijatu Lenjingrada, svim njegovim trudbenicima i trupama lenjingradskog i kronštatskog garnizona.

Istorija Lenjingrada najtešnje je povezana sa istorijom čitave naše revolucije. Svaka ulica, svaki kamen njegovih pločnika — svedoci su veličanstvenih događaja i mogu mnogo da ispričaju našim budućim pokoljenjima. Od prvih trenutaka oktobarskog prevrata, koji je rešio sudbinu carizma i kapitalizma, postojala je i konačno se učvrstila u toku čitavog građanskog rata i nastavlja da i dalje postoji čvrsta povezanost Lenjingrada sa nama, tj. sa našom radničko-seljačkom Crvenom armijom.

Iz lenjingradskih fabrika i zavoda išle su — raznoseći u sve krajeve Sovjetskog Saveza ideje Lenjina, ideje revolucije, — hiljade i stotine hiljada proletera koji su organizovali sovjetsku vlast. Oni su ulili duh bodrosti i energije u naše radničko-seljačke pukove, pripremajući se zajedno sa njima za neposredno hvatanje u koštac sa neprijateljem, koji je došao pred zidine grada.[169] (Imam u vidu one tragične dane, kada se ar-

mija Judenića nalazila pred vratima grada, kada se pripremala da stupi na, za radnike i seljake, svete ulice Lenjingrada i da istaknu zastavu kontrarevolucije).

To se nije dogodilo zato što crveni pukovi nisu pustili neprijatelja ka zidinama ovog za revoluciju svetog grada; ali čak i da se to dogodilo, niko od nas ne može posumnjati da bi neprijateljska armija ovde našla svoju propast. Zalog za to bila je ona energija, ona muškost, koju je ispoljavao lenjingradski proletarijat, onaj rad koji je manifestovao u izgrađivanju tranšeja, rovova, barikada od bodljikave žice na svim ulicama, u pretvaranju našeg grada u snažnu, nepristupačnu tvrđavu.

Sve ove uspomene vezuju Lenjingrad, njegove radnike, najčvršćim vezama sa našom oružanom radničko-seljačkom snagom. Odavde smo mi i crpli bodrost i energiju, a nadamo se da će tako biti i u budućnosti. Nadamo se da će i u budućim sudarima, ukoliko takvih bude, Lenjingrad sa njegovim proleterskim stanovništvom stojati kao nesavladljiva tvrđava na krajnjem krilu naših trupa.

Želim Lenjingradu da i dalje razvija svoju industriju, povećavajući kadrove svoje radničke klase, i da i dalje bude čvrst i moćan oslonac kako u političkom, tako i u čisto vojnom pogledu.

Vašem gradu, čeličnom gradu Lenjina, živom, plamenom srcu revolucije, osloncu i nadi naših oktobarskih zaveta — slava i naš bratski pozdrav od Crvene armije!

Današnje naše zasedanje posvećeno je sedmoj godišnjici Crvene armije. Pre sedam godina voljom radničko-seljačke vlade udaren je temelj stvaranja oružane sile radničko-seljačke države na pravilnim, regularnim načelima. Ovo rešenje nije bilo rezultat imperijalističkih tendencija, koje bi mogla ispoljiti naša nova, radničko-seljačka vlast. Ne, to je bila neophodnost da se pruži otpor unutrašnjem i spoljašnjem neprijatelju, koji se okomio na tekovine proleterske revolucije. Ovaj zadatak — zadatak otpora — Crvena armija je ispunila. Radnici i seljaci izvojevali su mogućnost da mogu pristupiti mirnom radu, mirnoj socijalističkoj izgradnji. Već tri godine i više, pod zaštitom crvenih bajoneta, dala se mogućnost Savezu Radničko-seljačkih Republika da se bavi mirnim radom.

I bez obzira na izvršeni prelaz na mirnodopsku izgradnju mi nismo uništili Crvenu armiju. Doduše, brojno smo je veoma smanjili, ali, i pored toga, mi kao i ranije posvećujemo znatan deo naše pažnje i naših sredstava odbrani zemlje i jačanju armije. To je sasvim prirodno, drukčije nije moglo ni biti, i, svakako, ne zbog toga što mi imamo ma kakve osvajačke ciljeve ili se spremamo da nekog napadnemo, već zato što smo mi, kao i ranije, opkoljeni obručem neprijateljskih država, izgrađenih na sasvim drukčijim socijalnim načelima, država koje u nama gledaju svog klasnog neprijatelja, koje osećaju da sam fakat našeg postojanja predstavlja najveću opasnost za njih i za njihovo blagostanje.

Srazmerno našem jačanju, porastu naše privrede, našeg kulturnog razvitka, povećanju našeg unutarnjeg i međunarodnog značaja — ne smanjuju se razmere opasnosti koje nas spolja okružuju. Obrnuto, one se povećavaju, rastu. I to je opet sasvim razumljivo; razumljivo je stoga, što je u prvim danima posle likvidacije spoljnih frontova buržoazija zapadnoevropskih i drugih zemalja verovala u mogućnost rušenja sovjetske države drugim sredstvima i putevima, sem vojnih. Ona je računala

da mi nećemo moći da savladamo zadatke privredne izgradnje posle onih potresa, koje su nam naneli imperijalistički i građanski rat. Ona je na tome stvarala svoje račune; otuda je proisticala njena politika da nas blokira i zadavi ekonomskim i političkim sredstvima, odričući se neposrednog vojnog ugušivanja.

Ovi računi, kao što je svima savršeno jasno i očigledno, danas propadaju. Čak i naši zakleti neprijatelji, oni koji su imali skramu na očima i koji su bili skloni da preuveličavaju svemoguće poteškoće i komplikacije sa kojima se srećemo na putevima naše sovjetske izgradnje, prinuđeni su sada da se priklone pred snagom činjenica, pred logikom događaja. Oni su sada prinuđeni da priznaju da se sovjetska država, uprkos njihovih nada i želja, razvija, učvršćuje i pojačava svoju ekonomsku, a zajedno sa njom i političku i vojnu moć.

Ukoliko buržoazija svuda dođe do tih zaključaka, ukoliko ona shvati da nas ne može ugušiti mirnim putem, utoliko će nam zapretiti opasnost da se naši klasni neprijatelji vrate na put ranije borbe, da se vrate ranijim metodama otvorenog oružanog napada na nas. Tome potpuno objektivno vodi logika klasnih protivurečnosti, jer mi i oni predstavljamo takve vrste državnih zajednica koje su izgrađene na osnovama što se međusobno isključuju. I Vladimir Iljič nam je često govorio i ukazivao na to da o dugom istovremenom postojanju naše sovjetske države, u kojoj gospodari rad, i sistema buržoaskih država, u kojima caruje kapital, ne može biti ni govora; može biti reči jedino o nekom većem ili manjem roku ovog istovremenog postojanja. To je zavet koji nam je ostavio još drug Lenjin.

I mi vidimo kako se danas, posle četiri godine našeg mirnog rada, ovaj zavet u izvesnoj meri već počinje da ostvaruje na osnovi našeg privrednog i političkog jačanja, počinje da se pojačava prema sovjetskoj vlasti neprijateljska agitacija. Mi vidimo besomučnu, pomamnu kampanju koju je razvila sva buržoaska štampa protiv Kominterne, kampanju koja je stvorena isključivo zato da bi potkopala sovjetsku državu. Na kraju, vidimo i direktne pokušaje organizovanja antisovjetskog bloka, stvaranja novog objedinjenja država nalik na onaj blok, koji je u svoje vreme bio organizovao engleski ministar lord Čerčil.

Ipak ovi pokušaji ne prete nam danas neposrednom oružanom opasnošću. U tom pogledu stvar svetskog kapitalizma još niizdaleka ne stoji povoljno — isuviše su velike unutarnje nesuglasice i protivurečnosti koje mu onemogućuju da stvori jedinstven neprijateljski logor, odnosno da ujedini sve snage protiv nas. Ali ne smemo se uljuljkivati faktorom neuspeha ovih pokušaja u danom trenutku. Moramo imati u vidu tok objektivnog razvitka: sama situacija mora u daljem neizbežno dovesti do ponavljanja ovih pokušaja u ovoj ili onoj formi, budući da činjenica našeg snaženja, činjenica učvršćenja privrednog i političkog stanja približava predvečerje pogibije, predvečerje rušenja buržoaskog sveta, jer zahvaljujući samom faktu svoga postojanja, mi već predstavljamo moćan izvor propagande protiv buržoaskog sveta. Buržoazija, kojoj je bilo lako da obmanjuje radničku klasu svojih zemalja pre 2—3—4 godine, kada je ona mogla da navede, eto, tobož, do čega dovodi diktatura proletarijata, do razaranja privrede — danas to ne može da kaže.

Danas se situacija izmenila. Uprkos tome što smo mi stvarali bez ikakve pomoći, radili pod uslovima dve nerodne godine, preživljavali i druge poteškoće, ipak smo stali na noge i nastavljamo da učvršćujemo svoj položaj.

Drugovi, sa svim onim što sam rekao nije u protivurečnosti i činjenica da mi sada imamo ogromne uspehe u oblasti naše međunarodne politike, da su nas priznale gotovo sve veće buržoaske zemlje. Tek nedavno zaključili smo ugovor s Japanom. Sada, izuzev SAD, nema ni jedne krupne buržoaske države koja bi uporno zadržala svoj stav nepriznavanja, ignorisanja SSSR. Neće biti preuveličavanja, ako kažem da će u skoroj budućnosti i SAD morati da promeni svoj stav. To je neizbežno, na to goni čitava logika međunarodnih odnosa. To je i prirodno i razumljivo, jer je nemoguće nas ne priznavati, tim pre što sa svakim danom mi postajemo sve moćniji i moćniji činilac u međunarodnim odnosima — i suviše mnogo težimo na terazijama međunarodne politike. Ne računati sa nama, ignorisati nas — već je nemoguće.

Sve dotle dok ne postoji mogućnost da se sa nama obračunaju, da nas uguše na ovaj ili onaj način, sve dotle, i pored sve mržnje prema nama, vladajući krugovi buržoaskih zemalja prisiljeni su da računaju sa nama, da nas formalno i zvanično priznaju.

Sve to skupa dovodi do zaključaka da danas, na dan praznovanja sedme godišnjice Crvene armije, kada se naša misao odvaja od svakodnevnog tekućeg rada, koji nas u potpunosti obuzima, moramo ne samo da se osvrnemo na put koji smo prošli već moramo pokušati da pogledamo u budućnost. Danas moramo reći da se izlaz iz naše sadašnje situacije, kako unutarnje, tako i spoljne, sastoji u tome da se pitanju odbrane Saveza Radničko-Seljačkih Republika mora posvećivati mnogo više pažnje, nego što je to činjeno ranije. Niko ne može poricati tu činjenicu da je u toku ovih godina, kada smo prešli na mirnodopski kolosek, naša pažnja bila u potpunosti obuzeta samo pitanjima privredne i kulturne izgradnje. Sada je sazreo momenat kada opet moramo upraviti deo naše pažnje i na pitanja odbrane. To je, drugovi, prvi zaključak koji smo prinuđeni da izvučemo pri analiziranju našeg sadašnjeg položaja.

U čemu treba da se izrazi ova pažnja? Odgovor na ovo, drugovi, dobićemo, ako se upoznamo sa pitanjem odbrane sovjetske države danas. Vi ste u pravu da me zapitate a šta u ovom momentu predstavlja Radničko-seljačka crvena armija, u čemu se sastoje njeni glavni nedostaci, u čemu treba da se izrazi pomoć sovjetske države, radnika i seljaka, svih naših organizacija, partijskih i sindikalnih itd., o pitanju odbrane zemlje? Stoga ću vam sada u opštim crtama izneti karakteristiku stanja naše Crvene armije.

Moć Crvene armije, tako isto kao i vojna moć bilo koje armije, bilo koje države, sastoji se iz tri momenta: 1) duhovnog momenta — raspoloženja oružane snage, 2) momenta organizacionog i 3) momenta tehničkog.

A kako pak kod nas stoji stvar u pogledu svega toga? I, pre svega, na prvom mestu — u pogledu duha, u pogledu raspoloženja Crvene armije? Imam smelosti da tvrdim da, bez obzira na sve ono što smo bili primorani da preživimo, stanje Crvene armije ne samo da nam ne uliva nikakvu bojazan već, obrnuto, može se smelo reći da je naša Crvena armija u tom pogledu armija koja nadmašuje vojsku bilo koje buržoaske

države. U pogledu političkog raspoloženja, u pogledu spremnosti da ide u borbu, nigde u svetu nema danas takve armije, kakvom sada raspolaže sovjetska država. Moć svake armije, podrazumevajući i našu, zasniva se na dva momenta: prvo, na političkom raspoloženju i, drugo, na momentima koji su vezani sa uvežbanošću, sa borbenom obukom.

O pitanju prvog — u pogledu političkog raspoloženja — mogu reći da se ono u celini određuje socijalno-klasnim sastavom naše Crvene armije. U toku ovih godina mirnog postojanja obavili smo veliki posao i u sadašnjem trenutku radničko-seljački organizam u punom smislu te reči. Neću da vam govorim o tome da je ova armija po čitavom svom promenljivom sastavu bezuslovno radničko-seljačka armija.

Ako uzmemo osnovu armije, njen komandni i politički sastav, onda ćemo uvideti da ovde, u ovom slučaju, imamo stanje sa kojim možemo biti potpuno zadovoljni. U stvari, u toku ovih godina naš mirni rad u pogledu odabiranja našeg komandnog sastava sa određenim socijalnim poreklom znatno je napredovao. Još u toku prvih godina građanskog rata bili smo prinuđeni da radi organizovanja armije isključimo specijaliste, koji su branili interese nama neprijateljskih socijalnih grupa. U sadašnjem momentu ova se okolnost najradikalnije izmenila, izmenila se odozdo pa do samog vrha, uključujući najodgovornije položaje unutar naše Crvene armije. U komandnom sastavu sada imamo $33^1/_2\%$ partijaca; nepartijski komandni sastav gotovo sav potiče iz radničko-seljačke sredine. Ukoliko idemo naviše, ukoliko dolazimo na viši stepen vojne hijerarhije, utoliko je veći procenat partijaca.

Ali, drugovi, ovaj deo nepartijaca, koji tu imamo, jeste onaj što je prošao kroz oganj građanskog rata, koji se zajedno sa nama prekalio u borbi; za mnoge nepartijce koji se sada nalaze u redovima naše Crvene armije mogu reći da bi dobro bilo kada bismo mi imali poviše takvih partijaca kao što su ovi nepartijci. Time je, po mom shvatanju, rečeno sve.

Na taj način, drugovi, naš sadašnji komandni sastav jeste onaj koji potpuno i u celini stoji na proleterskom stanovištu i na ovaj komandni sastav radničko-seljačka država ima pravo da u potpunosti računa. Sada naš radničko-seljački elemenat počinje prodirati čak i u takve oblasti koje su, reklo bi se, zadugo trebalo da budu monopol onih koji su još ranije, u pređašnjim uslovima, bili pripremljeni da zauzmu ova mesta. Mislim da predavanje u našim srednjim i višim školama i našim akademijama. I ovde smo postigli kolosalne uspehe, i ovde mi svake godine izdvajamo sve više i više predstavnika iz radničko-seljačkih redova.

U oblasti vojne ideologije radnička klasa drži danas u Crvenoj armiji rukovodeće pozicije. Može se bez naročitog preterivanja reći da smo u oblasti vojne izgradnje veoma daleko koraknuli napred, dalje nego li u drugim oblastima našeg sovjetskog stvaranja. To se nipošto ne može tumačiti nekim izuzetnim talentima vojnih trudbenika — to se sasvim da razumeti i objasniti, ako se podsetimo da su u prvim godinama naše revolucionarne delatnosti i Komunistička partija i čitava sovjetska država posvećivali vojnom delu, silom okolnosti, isključivu pažnju. Ovamo su bile upućene naše najbolje organizatorske snage, ovde su dejstvovale desetine hiljada najboljih predstavnika radničke klase. Stoga je i razumljivo zašto je naš rad u armiji koraknuo relativno više, nego u drugim oblastima.

Crvena armija u pogledu političko-moralnog stanja predstavlja veran odraz, tačan otisak naše radničko-seljačke zemlje, i ukoliko se u čitavoj zemlji oseća jačanje materijalnog stanja trudbeničkih masa, ukoliko osećamo jačanje duha aktivnosti i inicijative, utoliko se to odražava i na Crvenoj armiji. Crvena armija, koja se sastoji, uglavnom, od predstavnika naše dve osnovne klase: radnika i seljaka, predstavlja najbolji izraz saveza radničke klase sa seljaštvom. Prema Crvenoj armiji možemo suditi koliko ova osnovna parola čitave naše sovjetske delatnosti, taj osnov čitavog našeg sovjetskog rada, nalazi pravilno i potpuno ostvarenje, Crvena armija jeste najbolji dokaz za to da nema nikakvih razloga koji bi mogli komplikovati, omesti, sprečiti jačanje veze radničke klase sa seljaštvom.

Tako stoji stvar u pogledu političko-moralnog stanja armije.

Drugi momenat, koji određuje čvrsti vojnički duh Crvene armije, jeste stepen njene bojeve uvežbanosti, jer, čak i pri dobrom političkom raspoloženju, spremnosti da se ide u borbu i žrtvuje svoj život, možemo se pokazati nesposobnim da postignemo pobedu, ako kod nas bude rđava uvežbanost. Pored dobrog političkog raspoloženja, zahteva se znanje, zahteva se bojeva uvežbanost.

A kako stoji stvar u tom pogledu? Sasvim iskreno mogu reći da pre godinu dana u toj oblasti kod nas nije bilo sve tako povoljno, pre godinu dana naši radničko-seljački pukovi mogli su da posvete veoma malo pažnje stvari svoje naobrazbe, stvari bojevog vaspitanja. To se ne objašnjava time što komandni i politički sastav nije hteo da se zauzima na svom poslu, već veoma teškim objektivnim uslovima života i rada Crvene armije. U leto prošle godine mi smo još i pogoršali situaciju nekim našim merama unutrašnjeg karaktera. Imam u vidu to da smo se u proleće prošle godine morali odreći poziva 100.000 ljudi usled čega su naše jedinice ostale nepotpune.

Razumljivo je da se u takvim uslovima borbena obuka nije mogla dobro da razvija. Vi ćete upitati: a zašto smo preduzimali takvu meru? Odgovor je, da bi nas pri drugim uslovima očekivala ako ne katastrofa, onda vrlo težak položaj. Mi ne bismo mogli da svežemo kraj s krajem, jer nismo imali materijalnih izvora, nismo imali dovoljno zaliha za odeću i snabdevanje, da bismo mogli držati pod oružjem armiju koja je bila predviđena odgovarajućim vladinim dekretom.

I jedino to što smo za pola godine imali stvarno smanjenu armiju, dalo nam je mogućnosti da iziđemo iz tog položaja.

Na našu sreću, nije bilo nikakvih spoljnih komplikacija.

Naše predviđanje bilo je pravilno. S jeseni prošle godine došli smo u novu situaciju. Popunili smo naše pukove, stvorili smo, prvi put za sve vreme postojanja Crvene armije, materijalne uslove koji omogućuju komandnom i političkom sastavu da ne misli stalno o parčetu hleba, već da svu svoju energiju posveti stvari vaspitanja crvenoarmejaca. I crvenoarmejcima smo stvorili uslove koji im omogućuju da se posvete obuci onako, kako to zahtevaju interesi naše državnosti. Ne bih rekao da će krediti koje nam daje država u ovoj budžetskoj godini biti dovoljni da stavimo našu armiju i mornaricu u takav položaj, pa da nam ne ostane ništa o čemu bismo ubuduće mislili. Nama je neophodno da još mnogo uradimo, a i materijalni položaj komandnog sastava još nije tako dobar,

da bismo se mogli zadovoljiti poboljšanjima koja smo sproveli u ovoj godini. I u pogledu kasarnskih uslova stanje nije zadovoljavajuće. Još sve nije učinjeno ni u pogledu materijalnog snabdevanja. Pa i pored svega toga, postigli smo ogroman napredak, i ovo, drugovi, omogućuje Crvenoj armiji da se posveti stvari obuke, da ispuni svoj neposredni zadatak, i da udari temelje onog čvrstog vojnog duha, koji nam je neophodan radi uspeha u budućoj borbi.

Eto, drugovi, to je zaključak koji je potrebno izvući u pogledu političkog raspoloženja i moralne nepokolebljivosti Crvene armije. Ovaj zaključak dovodi nas do saznanja da je Crvena armija snažna; da se radnička klasa i seljaštvo mogu na nju osloniti.

Drugovi, naši neprijatelji preko granice, u svojim zadnjim pokušajima za stvaranje antisovjetskog bloka, računali su u znatnoj meri na izvesne unutrašnje teškoće koje su postojale u našim redovima. Sudeći prema njihovoj štampi, znamo da su oni vrlo velike nade polagali na neizbežnost unutrašnjeg raspada, unutrašnje krize Crvene armije, povezujući to sa personalnim izmenama koje su kod nas izvršene. Telegrami koji su objavljeni u najrasprostranjenijim buržoaskim listovima u inostranstvu, kao i u našoj belogardejskoj zagraničnoj štampi, svi bez izuzetka donosili su izveštaje kako je u ovom ili onom gradu otpočela otvorena oružana borba, da se Crvena armija podelila u dva tabora, da se borbe vode po ulicama Lenjingrada, Moskve, Odese itd.

Ako je verovati ovim izveštajima, onda bismo svi mi morali da se nalazimo pred potpunom propašću sovjetske vladavine. Razume se, mi se možemo samo nasmejati takvim izveštajima. Možemo reći našim neprijateljima da su njihova predviđanja i njihove nade — nade lica koja se kao davljenici hvataju za slamku. Oni ne shvataju to da se unutarnja moć čitave naše države, isto tako kao i moć Crvene armije, nije nikad izgrađivala na pojedinim ličnostima. Oni ne razumeju da je naša snaga — u zajedničkom, kolektivnom, stvaralačkom radu.

Naša je snaga u tome što je kod nas radnička klasa na vlasti, a zajedno sa radničkom klasom korača mnogomilionska masa seljaštva. Oni ne razumeju to da su i februarska i oktobarska revolucija duboko zatalasale naše narodne mase, podigle ih, probudile svest, a to i jeste zalog tome da je naša revolucija nepobediva. I ma šta preduzimale pojedine ličnosti, pojedini predstavnici, delo koje nam je ostavio drug Lenjin, započeto lenjingradskim proletarijatom, mi ćemo dovesti do punog i pobedonosnog kraja.

A kako stoji stvar sa drugim elementom koji određuje borbenu moć Crvene armije, tj. organizacionim momentom? U ovom pogledu, drugovi, u toku poslednje godine postigli smo krupne uspehe. Istina, ovi su uspesi po neophodnosti ograničeni. Kao što znate, naša armija, uključujući i mornaricu, ima u svom sastavu 560 hiljada ljudi. Ali ako se setite da je car držao pod oružjem 1,5 milion ljudi, onda će vam biti jasna razlika koja je kod nas nastala u stvari odbrane sovjetske države. Mora vam biti jasno da smo postali slabiji nego li za vreme carizma. To je — ona glavna činjenica, koja uslovljava čitav sistem organizacionih mera. Pri takvom nedovoljnom kadru mi smo, razume se, morali da iznalazimo one načine, one puteve, koji bi nam omogućili da i u mirno vreme imamo takvu armiju, koja bi koliko-toliko obezbeđivala našu mobilizaciju. Mi smo na-

stojali da izgradimo armiju tako da bi ona bila u mogućnosti da primi u svoje redove sve popune boraca koje ćemo morati da upotrebimo u momentu sudara.

Drugovi, da li su pravilni putevi po kojima smo išli? Protekla 1924. godina u ovom pogledu još ne daje potpuno pouzdan zaključak, ali neću pogrešiti, ako kažem da ga je ona faktički već unapred odredila. Mi još nismo imali proveru na praksi, ali činjenice koje već imamo i koje nam daje stečeno iskustvo govore da su putevi naše izgradnje bili pravilni. Ovi putevi sastoje se u tome što smo uporedo sa regularnim jedinicama stvorili i jedinice milicijskog tipa, prešli na takozvani teritorijalno-milicijski sistem.

Veći deo naših divizija, prvenstveno pešadijskih, formiramo sada na tome teritorijalno-milicijskom osnovu. Kod mnogih od nas, vojnih trudbenika, kada smo pristupili opitu teritorijalno-milicijske izgradnje, pojavila se bojazan koliko će ovaj opit imati opravdanja i ukoliko će jedinice, formirane ovim putem, biti sposobne za rešavanje vojnih zadataka. Ponavljam, potrebnu proveru mi još nemamo, i konačno je nećemo imati do momenta pravog borbenog sudara, ali samo iskustvo izvršenih radova kazuje nam to da nam ovaj put omogućuje da imamo po svojoj bojevoj i političkoj pripremi dobre jedinice.

Ovaj opit govori nam o tome da će nam, pri pravilnom prilaženju ovom poslu, ako mu se posveti pažnja ne samo od strane vojske kao takve već i od strane našeg partijskog i sovjetskog aparata — ovaj put vojne izgradnje omogućiti da u potpunosti obezbedimo naše mobilizacijsko razvijanje i u isto vreme neće predstavljati nikakvu opasnost u pogledu drugih odnosa. Mogu vam i to reći da smo, ako bi se desilo da pred sobom imamo ratnu opasnost u najskorijoj budućnosti, čak i pri sadašnjem brojno slabom kadru armije, sposobni da za prilično kratak vremenski razmak uključimo u svoje redove nove milione boraca, sposobni da izbacimo na bojno polje toliki broj jedinica, koji bude zahtevala bojeva situacija. Prema tome, sa organizacionog gledišta rad koji smo obavili veoma je učvrstio i poboljšao naš položaj u pogledu samog kadra i jedinica koje postoje u mirno vreme.

Za proteklo vreme bili smo prinuđeni da izvršimo veliki posao unutrašnjeg preloma. Taj rad je bio nužan, kako iz razloga finansijskih i operativnih, tako i zbog uzimanja u obzir osobenosti načina borbe kojima ćemo morati da pribegavamo docnije, uzimanja u obzir novih tehničkih mogućnosti, kojima ćemo raspolagati. Ovaj posao već smo obavili. On je već obavljen u svima osnovnim rodovima naše vojske, i uglavnom može se smatrati završenim.

Razume se da ćemo docnije, verovatno, morati da unosimo još neke ispravke i dopune. U pogledu služenja vojnog roka isto tako izvršili smo čitav niz mera, koje unose jasnost i određenost u ovu vecma važnu oblast vojnog života. Nije još sve završeno i regulisano. Sada već imamo određene, ustaljene forme u pogledu svoje organizacije, u pogledu svog unutarnjeg uređenja, u pogledu načina odsluženja vojnog roka, i zadatak će se u daljem svesti samo na to da se još više poboljša stanje.

Sada prelazim na treći momenat, koji određuje našu vojnu moć — tehnički momenat. Ovde vam moram reći sasvim otvoreno da je stanje gore nego li u dvema pomenutim oblastima našeg vojnog posla. Tu moram

reći da smo konačno mnogo slabiji od naših eventualnih buržoaskih protivnika. To je i potpuno shvatljivo, pri rasulu koje je postojalo, i pri našoj industrijskoj zaostalosti. Razume se da se mi ne možemo nadati da će naša armija imati na raspolaganju tehniku koja je neophodna za buduće sudare, tehniku koja će nas staviti na isti nivo sa vojskama buržoaskih zemalja. Međutim, drugovi, i u toj oblasti, zahvaljujući opštem usponu našeg privrednog stanja, zahvaljujući porastu naše industrije, počinju da se otkrivaju druge, kolosalno velike i utešne perspektive.

Do nedavno smo se osećali još dosta slabim na polju artiljerijskog snabdevanja, na polju usavršavanja oruđa za borbu, u pogledu hemijske borbe i u pogledu vazduhoplovstva, ali u poslednje vreme, u toku poslednjih godina, svakog meseca mi vidimo kako se situacija menja. Opšte ozdravljenje privrednog sistema sovjetske države predstavlja čvrstu bazu, čvrst osnov za to da bi se mogao dati snažan podsticaj za razvijanje i usavršavanje i naše vojne tehnike. To je treći činilac, koji određuje našu vojnu moć.

Ovogodišnji zadatak, zadatak našeg daljeg rada sastoji se u tome da ovaj treći momenat naše vojne moći na svaki način i svestrano poguram napred. Ove zadatke danas razume i svesna je njihovog značaja Komunistička partija, koja se nalazi na kormilu našeg sovjetskog broda, njih je svesna i čitava masa radničke klase, naši naučnici i tehničari, naši hemičari i inženjeri. Kao svoj udarnički zadatak moramo postaviti svestrano razvijanje opšte tehnike i, napose, vojne tehnike. Sada smo veoma mnogo zaostali, ali postoji mogućnost da stignemo naše buduće protivnike, jer uslovi za to postoje.

Tempo industrijskog razvitka neobično je veliki. Činjenice govore o tome da sve planove koje izrađuju naši državni organi za planiranje, za regulisanje, pretiče život, jer oni nisu u mogućnosti da uračunaju u potpunosti energiju, rezerve snage koje su se nagomilale u radničkoj klasi i seljaštvu. Nema sumnje da ćemo mi naći puteve, iznaći mogućnosti koje će pomoći stvar sovjetske tehnike, koje će je moćnim zamahom gurnuti napred.

Iz rečenog dobijaju se sledeći zaključci: već i sada, pri stupnju tehnike na kome se nalazimo, smelo možemo ići u borbu sa vojskama zemalja koje nas okružavaju. U odnosu prema tim vojskama mi čvrsto stojimo na nogama; stoga nas ni najmanje ne uznemiruje mogućnost vojnog napada sa te strane. Ali, ako bi se radilo o sudaru sa vojskama velikih kapitalističkih zemalja, kao što je Francuska, ili saveza država, onda možemo reći da mi nismo pripremljeni za takav sukob. To je zadatak našeg daljeg rada.

Potrebno je da još jedanput pogledamo na suštinu naših međunarodnih odnosa i da porazmislimo o karakteru budućeg velikog rata, koji može biti nametnut našem Sovjetskom Savezu. Govorim baš o »velikom ratu«, jer ma koji manji sukob sa bilo kojom pojedinom državom unapred odbacujem. Imam u vidu perspektivu, o kojoj sam govorio u početku, perspektivu sve bližeg, potpuno neizbežnog sudara između nas, kao predstavnika proleterskog sveta, i buržoaskih država — predstavnika sveta koji izumire. Eto za momenat sudara, gde će se sukobiti dva suprotna sveta, i koji se može završiti samo potpunom pobedom jednog i uništenjem drugog; za takav sudar mi se moramo pripremati. To može

biti perspektiva sasvim daleka. U svakom slučaju, što se nas tiče, mi nipošto nećemo sebi postaviti zadatak da ubrzamo momenat takvog sudara. Nama je to nekorisno i nepotrebno, jer svaka godina mirnog rada radi za nas; nije nam potrebno zato što smo mi — nosioci nove budućnosti; nije potrebno zato što čak i sam naš mirni rad sobom potkopava temelje buržoaskog sveta.

Već sada vidimo da na osnovu našeg mirnog rada raste klasna borba unutar svih buržoaskih zemalja. Strah od sve većeg pokreta pooštrava osećanje zlobe i mržnje svetske buržoazije prema sovjetskoj državi. Ali, drugovi, kada stvar tako stoji, kada su budući veliki sudari, na koje nas prisiljavaju buržoaske zemlje, neizbežni, kada se objektivni tok razvitka događaja mora završiti pobedom jedne ili druge strane — onda se otuda nameće i zaključak da za slučaj takvog sudara mi moramo biti potpuno potkovani.

Ako tako postavimo pitanje, onda, razume se, svaki radnik, svaki seljak treba da razume da naša Crvena armija, kao takva, neće biti u stanju da u punom smislu reči izađe na kraj sa zadatkom odbrane Saveza. Ovaj zadatak zahteva zajednički, sistematski, unapred pripremljen rad čitavog našeg sovjetskog i partijskog aparata. Mi nismo u mogućnosti — ni iz finansijskih ni iz svakakvih drugih razloga — da postignemo to da izbacimo na bojno polje mnogomilionsku armiju, sposobnu da jednim udarom reši sudbinu sukoba.

Osobenost naše sovjetske države je u tome što imamo državnu industriju i što kod nas ne postoji privatna svojina. Ove osobenosti otkrivaju nam u pogledu poboljšanja odbrane najveće perspektive. Možemo reći da ni jedna buržoaska država nema takvih mogućnosti. Tamo u proizvodnji caruje privatna svojina; tamo je sve rascepkano, razbacano, i u slučaju vođenja velikog rata nužno je prikupljanje ovih razbacanih delića privredno-ekonomskog aparata. Treba ih spojiti, sjediniti, organizovati. Kako je pokazalo iskustvo prošlog imperijalističkog rata, to je veoma složen posao, na njega su utrošene čitave godine pre nego što su zaraćene države organizovale čvrstu pozadinu takve vrste.

Kod nas, drugovi, na našu sreću, sav taj rad obavlja se u uslovima našeg mirnodopskog postojanja, sav taj rad obezbeđen je samim karakterom naše vladavine, naše ekonomike, i potrebno je ovu objektivnu situaciju samo upotpuniti izvesnim naporima, koji imaju u vidu interese odbrane. Potrebno je ovaj rad sprovesti tako da bi, stvarajući plan ma koje oblasti naše privrede, stvarajući ma koje naše privredno preduzeće, sprovodeći i ostvarujući ma koju kulturnu meru, naši sovjetski i partijski trudbenici uvek sebi postavljali pitanje: a šta bi ovde trebalo učiniti da bi se, ostvarujući mirnodopske zadatke, moglo pomoći i stvari jačanja naše odbrane. Ako uzmemo bilo koju oblast našeg mirnodopskog rada, uvek možemo naići na takvu vrstu sticaja uslova, koji nam omogućuju da ispunimo i ovaj i onaj zadatak.

Eto to je ono što se postavlja pred nas u pitanju jačanja odbrane sovjetske države. Hteo bih, kao predstavnik Crvene armije, na dan njene sedme godišnjice, da poželim da naše izjave o neophodnosti jačanja odbrane ne budu podešene isključivo za današnji dan, već da se one pretvore u život, u naš dalji svakodnevni praktični rad. Ako uradimo bar jednu desetinu od onoga što se danas, verovatno, u svima našim grado-

vima govori na svečanim zasedanjima, posvećenim godišnjici Crvene armije, onda vas mogu uveriti da će stvar odbrane Sovjetskog Saveza biti postavljen na najjači, najčvršći kolosek.

Mi smo sada u situaciji koja nam dozvoljava da se možemo stvarno suprotstaviti čitavom buržoaskom svetu u celini. Imamo ogromno veliku teritoriju, mnogobrojno stanovništvo, imamo sve razloge za to da smatramo da će savez radničke klase i seljaštva i dalje biti sve čvršći. Polazeći od svih tih razloga, mi nemamo nikakvih osnova da se bojimo bilo koje neprijateljske sile. Čak kada bi protiv nas pošla ne jedna, već čitav niz država, čak i kada bi im pošlo za rukom da zaborave protivurečnosti, koje ih podvajaju, i kada bi im uspelo da stvore zaista jedinstven antisovjetski blok i da nas napadnu, čak i tada, drugovi, imamo veoma mnogo izgleda na to, da takav sudar neće biti rešen u njihovu korist.

Pre svega, mi se oslanjamo na našu unutarnju moć, a drugo, drugovi, mi imamo moćne saveznike i u inostranstvu, saveznike u licu radničke klase svake imperijalističke zemlje. Imamo saveznike — u licu stotina miliona porobljenih kolonijalnih naroda. Drug Lenjin u svom poslednjem članku »Bolje manje, a bolje« označio nam je program naše unutrašnje i međunarodne politike. U oblasti unutrašnje politike on nam je i još jednom ukazao na nužnost pojeftinjavanja našeg sovjetskog aparata, na nužnost jačanja saveza radničke klase i seljaštva, a u oblasti međunarodne politike pozivao nas je da se pripremimo na neizbežne buduće sudare, da se održimo do momenta kada će se unutarnje protivurečnosti, koje razdiru buržoasko-kapitalistički svet, zaoštriti i kada će nam pristići pomoć u licu ugnjetenih kolonijalnih naroda.

Eto to je ono što nam je zaveštao Lenjin. Ovi njegovi zaveti potpuno i u celini potvrđuju se svima onim činjenicama koje su se dogodile u našem unutrašnjem i međunarodnom životu posle njegove smrti. Svi mi obavezni smo da ispunimo njegov zavet. Ako ga mi ispunimo, ako mi svestrano budemo sprovodili politiku mira i u isto vreme posvetimo potrebnu pažnju pitanjima jačanja naše odbrane, onda nam neće biti strašni nikakvi budući sudari. Mi ne sumnjamo da će nam uspeti da pretvorimo naš Sovjetski Savez u tvrđavu o čije će se zidine razbiti svi napori buržoaskog sveta. A ako dođe odlučujući momenat, uvereni smo da će pobeda biti na strani crvenih, krvlju trudbenika zalivenih zastava.

Što se tiče Crvene armije, ona će uložiti svu svoju energiju, sve svoje snage, svu svoju moć, da bi opravdala poverenje radničko-seljačke države i učvrstila tekovine Oktobra.

PAŽNJA VAZDUHOPLOVSTVU!

GOVOR NA SVEČANOM ZASEDANJU, POSVEĆENOM DVOGODIŠNJICI DRUSTVA PRIJATELJA VAZDUHOPLOVSTVA, 5. APRILA 1925. GOD.

Jedan od najvažnijih zaključaka iz imperijalističkog rata 1914—1918. jeste sveopšte ubeđenje da će vazduhoplovstvu u budućim svetskim sukobima pripasti, ako ne odlučujuća, a ono, u svakom slučaju, bitna uloga. Kod svih istaknutih vojnih autoriteta čitavog sveta nalazi vazduhoplovstvo

danas najvatrenije zaštitnike i pristalice. Mnogi od ovih autoriteta dolaze čak do tvrđenja da će u budućim ratovima vazduhoplovstvo igrati ne samo bitnu ulogu nego da će postati, u stvari, osnovni, najglavniji rod oružja, i da će na taj način vazduhoplovstvo na budućim ratištima rešavati ishod ovih sukoba.

Drugovi, ja lično moram da kažem da i pored svih svojih simpatija prema vazduhoplovstvu, kao jednom od najvažnijih rodova oružja, ipak mislim da su slična tvrđenja bezuvetno preterana, i meni izgleda da kod ovog preterivanja igraju veliku ulogu klasni motivi. Ovi motivi mogu biti lako uočeni u sveopštoj tendenciji koja dolazi do izražaja u svim buržoaskim zemljama, u tendenciji da se daje prednost tehnici. U svim krupnim buržoaskim zemljama mi vidimo kako čovek počinje da ustupa mesto mašini; to nije prosta slučajnost, to je odraz društvenih odnosa koji postoje u buržoaskom svetu.

Vladajuće buržoaske grupe, iz posve razumljivih razloga, ne mogu na radnike i seljake, koji predstavljaju osnovnu masu oružanih snaga, da gledaju kao na pouzdano političko oruđe. Ovo zaoštravanje klasne borbe koje svuda postoji, bez sumnje, sve jače i jače dovodi do toga da će ovaj oslonac oružane snage svake buržoaske države iz godine u godinu biti sve manje i manje pouzdan. To je ono čime, naravno, uporedo i sa drugim razlozima čisto tehničke prirode treba protumačiti sklonost koja se ispoljava u svim buržoaskim zemljama, u armijama svih buržoaskih zemalja, da se daje prednost tehnici pred živom silom.

Ali, drugovi, treba ipak reći da će čak i kod najskromnije procene buduće uloge vazduhoplovstva njegov značaj biti ipak odlučujući, njegov značaj biće, u stvari, ogroman. Mi možemo sa punom uverenošću priznati da će svaka država koja ne bude raspolagala moćnim, dobro organizovanim, obučenim i spremnim vazduhoplovstvom neizbežno biti osuđena na poraz. Ovo mišljenje steklo je sada sveopšte priznanje i stoga možemo da vidimo kako u toku poslednjih godina buržoaske zemlje naprečac jedna ispred druge nastoje da razviju avijacijsku tehniku, da prošire i učvrste svoje vazdušne snage.

U tom pogledu stvorena je nama, našem Sovjetskom Savezu, ogromna opasnost. To smo mi već davno uvideli. Toga smo mi već davno svesni. Čim se završio naš građanski rat, kod nas su odmah počeli da se čuju glasovi o neophodnosti širokog razvitka naših vazdušnih snaga. Pre dve godine širom sovjetske zemlje odjeknula je parola: »Izgrađuj sovjetsko vazduhoplovstvo!«, i mi vidimo da je ova parola dočekana odzivom najvećeg razumevanja od strane miliona trudbenika Sovjetskog Saveza. Te brojke i te činjenice koje vam je maločas saopštio načelnik našeg vojnog vazduhoplovstva i zamenik predsednika Društva prijatelja vazduhoplovstva[170] drug Baranov govore o tome da smo u tom pravcu već postigli dosta znatne uspehe.

Iz ovih podataka vi vidite da u svim oblastima delatnosti koju je razvilo Društvo prijatelja vazduhoplovstva već postoje znatna postignuća. Mogu da nadopunim obaveštenja i podatke koje je dao drug Baranov još celim nizom naknadnih podataka. On je, na primer, zaboravio da spomene to da smo u toku poslednje godine već počeli da izlazimo van granica naše sovjetske zemlje — on je zaboravio da spomene naše uspehe u državama Istoka koje idu sa nama.

Ove činjenice svedoče o tome da naš rad, a napose i rad Društva prijatelja vazduhoplovstva, već ima velike rezultate. Ovi rezultati već se ispoljavaju dovoljno snažno u uspesima naše avijacijske industrije. U pogledu izgradnje aviona mogu da saopštim da smo se danas potpuno oslobodili zavisnosti od inostranstva; 1922. godine kupovali smo u inostranstvu 90% naših aviona, 1923. god. — oko 50%, a 1925. god. — sva naša potreba u avionima već se u potpunosti zadovoljava isključivo od strane naše otadžbinske avijacijske industrije.

To je krupan uspeh, drugovi, ali njegov značaj ipak ne treba preceniti, ne treba zato jer je u opštem delu razvitka vazduhoplovstva zadatak organizovanja izgradnje aviona — najlakša stvar. Ako je već razrađena određena konstrukcija, onda nije teško izgraditi avion. Avion se može izgraditi u ma kojoj većoj stolarskoj radionici, dopunivši takvu radionicu odgovarajućom instalacijom.

Stvar stoji kud i kamo složenije i teže sa izgradnjom motora. Ali i u tome pravcu mi imamo uspeha. Mi smo konstruisali svoj, sovjetski motor. Taj motor izdržao je ispitivanje, a sada mi već organizujemo njegovo masovno proizvođenje.

Ova tekovina već je nešto mnogo bitnije, kud i kamo ozbiljnije, jer iz tih podataka koje ću vam sada dati videćete da u pogledu motora, koji predstavljaju osnovicu vazduhoplovstva, mi još uvek veoma jako zavisimo od inostranog tržišta. Prošle godine proizvodili smo u našim domaćim zavodima motore samo u obimu 9% i to motore koji nas u potpunosti ne zadovoljavaju. Sve ostalo mi smo kupovali u inostranstvu. Ove godine mi i ovde imamo izvesne uspehe, doduše ne u izvršavanju prošlih narudžbina, već u porastu broja narudžbina na račun proizvodnje u toku buduće godine.

Prošle godine mi smo našim zavodima predavali 20% od ukupne sume naših porudžbina, ove godine, za novu proizvodnu godinu, mi dajemo svojim zavodima već 30%. Kako vidite, izvesne rezultate, iako još dovoljno skromne, imamo i u ovoj oblasti. To moramo smatrati samo kao početni uspeh. Značaj tog uspeha, ponavljam, ne treba preceniti, jer će pred nama u toku daljeg razvoja još stajati ogromne teškoće, koje se mogu preodoleti samo putem naprezanja svih naših snaga, kako državnih, tako i društveno organizovanih.

Osnovica širokog razvitka izgradnje motora jeste razvitak metalurgijske industrije. U tom pogledu kod nas stvar do sada ne stoji sasvim zadovoljavajuće. Tek u poslednje vreme zapažemo u ovoj oblasti naše privrede određen napredak, i to jak napredak ka boljem. Ovaj napredak dolazi do izražaja sve jače i jače sa svakim narednim mesecom i to već ostvaruje čvrstu i jaku bazu za pravo, dobro fundirano, dobro organizovano sovjetsko izgrađivanje motora.

Ovde, pred Društvom prijatelja vazduhoplovstva, postavlja se neobično zahvalan, mada i veoma složen zadatak — zadatak da u delo izgradnje motora uključe tehničke snage kojima raspolaže naš Sovjetski Savez. U tom pravcu Društvo prijatelja vazduhoplovstva već je mnogo učinilo u toku prethodnog vremena, ali to što je učinjeno predstavlja još mali deo onoga što još treba učiniti. Treba imati na umu da će u slučaju mobilizacije, rata, u slučaju vojnih dejstava naše potrebe kako u avionima, tako i u motorima biti ogromne. A da bi se one mogle uzeti u

obzir treba polaziti ne od onih potreba koje naše Crveno vazduhoplovstvo traži u sadašnjem momentu, već treba polaziti od zahteva koji će nastati u ratno vreme. Iz iskustva prošlog rata vi znate koliko su čudovišno velike ove potrebe.

Prema tome, zadatak organizovanja izgradnje motora mora biti proračunat u veoma širokim razmerama, na široko obuhvatanje. Mi već imamo organizovan trust koji sebi postavlja određene ciljeve razvitka avijacijske otadžbinske industrije. Ali, u granicama ovog trusta teško da će nam poći za rukom da u potpunosti i u celini rešimo problem izgradnje motora onako kao što on treba da bude postavljen i rešen. Nema sumnje da se ovo može uraditi jedino oslanjajući se na čitavu našu tešku industriju, a ovde će naši tehničari, naši inženjeri, naši organizatori morati da idu putevima kojima se ide na Zapadu, a naročito u Americi — ići putem uređivanja proizvodnje ne u potpunosti na jednom mestu, u jednom preduzeću, već putem raspodele, dekoncentracije proizvodnje na pojedina preduzeća, na pojedine zavode. Preduzeće koje već daje kompletnu mašinu treba da se bavi samo montažom pojedinih delova, izrađenih u različitim mestima. Tako i mi treba da postavimo stvar i da tako prilazimo pitanju organizacije izgradnje motora u razmerama koje su za nas potrebne.

Sem ovog rada — potpomaganje izgradnje aviona i motora — Društvo prijatelja vazduhoplovstva vršilo je takođe i druge zadatke: zadatak kulturnog uticanja na naše stanovništvo, zadatak likvidacije neobaveštenosti o pitanjima avijacije i zadatak pripremanja elemenata na koje bi moglo naše vazduhoplovstvo, kako vojno, tako i građansko, da se osloni pa da široko razvije svoja crvena krila. Svako od vas razume i zna da je vazduhoplovstvo vanredno komplikovano i čisto tehničko delo. Ovde se pitanje ne ograničava samo avionima i motorima. Ovde mi imamo pred sobom ceo niz drugih tehničkih elemenata. Dobro izrađeni, dobro opremljeni avioni, a naročito vojni avioni, poseduju ceo niz tehničkih instalacija: tamo je radio-veza, tamo su aparati za fotografisanje, aparati za upravljanje, najposle aparati koji služe u specijalne borbene svrhe. Sve ovo pridaje vazduhoplovstvu čisto tehnički karakter, i sve ovo zahteva od posluge ogromnu tehničku i kulturnu spremnost.

U slučaju vojnih komplikacija biće naša potreba u obučenim i spremnim pilotima i pomoćnom osoblju, koje sprema avion za dejstva i njega poslužuje veoma velika; razume se samo svojim snagama i sredstvima vazduhoplovstvo neće biti u stanju da savlada ovu zadaću i u tom pogledu postavljaju se pred Društvo prijatelja vazduhoplovstva, kod njegovog kulturnog rada među stanovništvom, zadaci od ogromnog značaja. Treba postići mogućnost da se razvije širok rad oko unošenja u svest radničkih masa bar najosnovnijih elemenata avijacijske kulture. To je naročito važno za naša industrijska preduzeća, za naše krupne mehaničke zavode. Na taj način mogu biti spremljeni široki kadrovi radnika na koje će moći da se osloni naše vazduhoplovstvo da bi rešilo svoje — i građanske i vojne zadatke.

Sem rada oko likvidacije avijacijske neobaveštenosti, pred Društvo prijatelja vazduhoplovstva se postavljaju i drugi zadaci. Ja imam u vidu ovde rad nad širokim razvitkom avijacijskog sporta među gradskim i seoskim stanovništvom. Iz navedenih podataka vidi se da je u tom smislu

ponešto već urađeno. Postoje stotine sportskih kružoka. Stvoren je veliki broj avijacijskih kutaka. Ali sve ovo još je izvanredno malo u poređenju sa zadacima koji predstoje. Ovaj rad oko pojačavanja sportske delatnosti i veze sa vazduhoplovstvom treba još mnogo puta više proširiti i u isto vreme treba ga produbiti.

Prve naše priredbe u oblasti avijacijskog sporta služe kao zaloga i daju nam uverenost u to da ćemo u toku daljih godina i ovde postići ogromne rezultate — setite se onih uspeha koje su već pokazala naša jedriličarska takmičenja u Feodosiji prošle i pretprošle godine.[171] Mada kod nas odsustvuje bilo kakvo iskustvo u toj oblasti, mi smo odmah počeli da se približavamo svetskim rekordima kako u pogledu visine, tako i trajanja letova. Ja sam uveren da će ispitivanja u toku ove i narednih godina dati još moćniji podstrek ovoj stvari, da će privući još šire mase naše radničko-seljačke omladine u vazduhoplovni sport i time u još većoj meri obezbediti mnogobrojne kadrove ljubitelja avijacijskog dela, a prema tome obezbediti i našu potrebu za buduće vojne funkcionere. To su opšti zadaci koji, po mom mišljenju, stoje sada pred Društvom prijatelja vazduhoplovstva. Njihovo nabrajanje ja bih hteo da nadopunim još jednom primedbom o samom karakteru rada našeg društva.

Prošli period delatnosti društva imao je pretežno propagando-agitacioni karakter — tada je trebalo tek pokrenuti mase, i to pokrenuti na najprimitivniji način. Rad se sprovodio u širinu, i on je dao svoje rezultate. Zahvaljujući tom radu, sada je već stvorena atmosfera sveopšte pažnje, simpatija i aktivne podrške delu izgradnje vazduhoplovstva. U tom pogledu rešeni su osnovni zadaci koji su bili postavljeni našem društvu. Ali ovaj rad ne može se smatrati kao nešto čvrsto, on još ima početni karakter; njega treba produbiti, stvar treba postaviti tako da bi svi oni milioni članova, o kojima su nam danas govorili, postali doista aktivni, pravi članovi Društva prijatelja vazduhoplovstva. Sada se u ogromnoj većini slučajeva njihovo sudelovanje u radu Društva ograničava plaćanjem članskih uloga i, možda, ponekad posetom ovog ili onog predavanja, koje priređuje neki putujući ili mesni govornik.

To je nama malo. Delatnost takve vrste nas ni u najmanjoj meri ne može zadovoljiti i takav rad ne može se smatrati čvrstim radom. Društvo je dužno da pošto-poto produbi svoj rad, da ga postavi tako da svaki član uz neposredan praktični rad učestvuje u stvaralaštvu. Ako je prvi period bio period agitacije i propagande, onda nastupajući period u životu unutar Društva mora da postane period stvaralaštva, stvaralačkog rada, živog, neposrednog, aktivnog rada svih njegovih članova. Samo takvo prilaženje pitanju obezbediće nam dalje uspehe Društva; ovo prilaženje obezbediće nam izvršavanje svih zadataka koje postavlja sebi naše društvo.

Kada smo osnovali Društvo prijatelja vazduhoplovstva, mi smo računali sa međunarodnom situacijom. Vi se sećate, između ostalog, da je naročito jak podstrek za razvitak Društva prijatelja vazduhoplovstva bio ultimatum koji nam je bio postavljen od strane engleske vlade. Vi znate da sada u našem vazduhoplovstvu, kao rezultat toga ultimatuma, postoji eskadrila koja nosi taj naziv.[172]

Drugovi, meni izgleda da međunarodna situacija u kojoj sada živi Sovjetski Savez mora sve nas da prisili, a u tom broju naše Društvo pri-

jatelja vazduhoplovstva, da nastavimo rad nipošto sa manjim naporom, nipošto sa manjom energijom, nego li je to bilo pre dve godine. U stvari, saopštenja koja nam dolaze iz buržoaskih zemalja susednih sa nama i udaljenih od nas govore o tome da se Sovjetski Savez nalazi pred stalnom spoljnom opasnošću. Dovoljno je da uzmemo makar samo najnovije vesti da bi svakome od nas bila jasna i shvatljiva slika toga da Sovjetski Savez nastavlja da živi pod pretnjom takve opasnosti. Uzmite, recimo, samo vest o poslednjem savetovanju predstavnika generalnih štabova naših najbližih suseda koje se odigralo u prestonici Letonije — Rigi. Ovu činjenicu mora svaki od vas da proceni kako treba.

Naravno, iz toga nipošto ne treba izvoditi zaključak da će u najbliže vreme Sovjetski Savez stati pred činjenicu otvorenog oružanog napada; ja sam od ove misli daleko, ja mislim da nam takva opasnost u najbliže vreme ne preti; ona nam ne preti možda ne zato što bi vladajući buržoaski krugovi imali prema nama naročite simpatije, a prosto zato što oni nisu sada u stanju da organizuju napad protiv nas. Položaj unutar svake buržoaske zemlje toliko je nesiguran i toliko nestabilan, kod budžetskih vlada toliko odsustvuje uverenost u svoj položaj, da je teško očekivati u najbliže vreme organizaciju otvorenog napada na nas. Međutim, u isto vreme ne mogu se ove činjenice ni potcenjivati. Treba se setiti male činjenice iz epohe koja je prethodila imperijalističkom ratu da bismo mogli da shvatimo koliko ova savetovanja predstavnika generalnih štabova mogu da dovedu do ozbiljnih posledica. Hoću da napomenem istoriju vojne saradnje između Engleske i Francuske uoči imperijalističkog rata. Nikakav formalni savez između Engleske i Francuske nije postojao, ali štabovi su počeli zajedničku kolegijalnu saradnju. I evo, kada je Nemačka objavila rat Francuskoj i kada se u engleskom parlamentu pretresala situacija, ustaje ministar spoljnih poslova lord Grej i izjavljuje: »Vaša je volja da rešite pitanje: ratovati ili ne ratovati protiv Nemačke. Ali, u stvari, mi smo se već angažovali, naš generalni štab je sa francuskim štabom već izvršio rad, odgovarajući plan već je izrađen i mi ne možemo više ići natrag«.

To isto može da usledi iz tih savetovanja koja se sada odigravaju nedaleko od naših sovjetskih granica; isto tako bi jednog lepog dana iz ovih razgovora moglo da usledi organizovano zajedničko istupanje protiv Sovjetskog Saveza. Na ovu opasnost mi moramo biti spremni. Bilo bi glupo, bilo bi za nas neoprostivo, bila bi to izdaja interesa naše revolucije, interesa naše radničke klase i seljaštva Sovjetskog Saveza ako bismo prešli preko ovih činjenica i ne bismo iz njih izvukli odgovarajuće zaključke.

Vi se sećate i druge činjenice iz oblasti međunarodnih odnosa — činjenice ubistva dvaju komunista, Večorkoviča i Banginskog,[173] na samoj sovjetskoj granici u momentu kada je na osnovu ugovora naše vlade sa vladom Poljske Republike, trebalo da stupe na sovjetsku zemlju. Ja ne mislim da je ovo ubistvo organizovano od strane poljske vlade. Nema sumnje da bi poljska vlada, ako bi to htela da uradi, našla podesniji put i stvorila u tu svrhu udobniju situaciju. Ali činjenica ostaje činjenica. Ubistvo je izvršeno od strane predstavnika, agenta zvanične poljske državne vlasti, iako neznatnog predstavnika. Utvrđenom činjenicom ostaje i to da ovaj ubica, fizičko lice koje je izvršilo zločin, nikada

ga ne bi izvršio da nije osećao iza svojih leđa podršku nekih moćnih zvaničnih krugova. To je, bez svake sumnje, i niko neće moći ovo da osporava.

O čemu svedoče ove činjenice? One govore o tome da stanje stvari kod naših najbližih suseda, u Poljskoj Republici, nikako nije takvo da bi nam dozvolilo da vojnom delu posvetimo drugorazrednu pažnju.

Mi znamo da se tamo na stranicama buržoaske štampe razvija najbesomučnija agitacija protiv nas. Mi znamo da se na ovoj bazi može stvoriti situacija koja će još više da zaoštri konflikt svakojake vrste. Evo zašto pažnja delu odbrane zemlje i našem vazduhoplovstvu, kao jednom od glavnih elemenata ove odbrane, ne samo da ne sme oslabiti već se mora još više proširiti i produbiti.

Na taj način zadatak našeg unutrašnjeg poretka sastoji se u proširivanju i razvijanju naše otadžbinske sovjetske kulture, u razvijanju naše tehnike, a zadatak međunarodnog karaktera sastoji se u neophodnosti učvršćivanja odbrane Sovjetskog Saveza. Sve ovo svodi se na to da Društvo prijatelja vazduhoplovstva sa još većom energijom i još većim ulaganjem sila nastavi sa ostvarivanjem svojih zadataka. I mi možemo danas, na dan druge godišnjice postojanja i delatnosti Društva prijatelja vazduhoplovstva, da mu želimo dalje uspehe u radu; možemo da mu želimo dalji procvat, i zajedno sa njim, sa tim društvom, mi možemo i moramo da se obratimo radničkoj klasi i seljaštvu Sovjetskog Saveza snažnim pozivom:

Drugovi, budite na oprezu!

Drugovi, radite na učvršćivanju vojne moći radničko-seljačke države!

Drugovi, izgrađujte i učvršćujte sovjetska crvena krila, jedno od najvažnijih sredstava obezbeđenja odbrambene sposobnosti našeg Saveza!

PITANJA IZGRADNJE CRVENE KONJICE

GOVOR NA OTVARANJU SAVETOVANJA KONJIČKIH STAREŠINA RKKA 7. APRILA 1925. GOD.

Drugovi, dozvolite mi, pre svega, da pozdravim vaš sastanak i da mu poželim uspeh u radu, koji mu predstoji. Uprkos tome da mi već pet godina živimo i radimo u relativno mirnim uslovima, ne možemo se svi skupa pohvaliti da smo rešili sva pitanja naše vojne izgradnje. Ovo se odnosi na sve rodove oružja i, posebno, na vas — crvene konjanike. Ovo se, razume se, ne objašnjava samo nedostacima u našem radu, našom nedovoljnom obukom, mada i ova okolnost, verovatno, igra izvesnu ulogu. Ali ono što je presudno, razume se, nije u tome. O tome nam dosta jasno govori ta činjenica, da u svima drugim, inostranim vojskama, u vojskama buržoaskih država, isto tako još ne postoji potpuna tačnost, jasnost i određenost o pitanju vojne izgradnje.

Uzmimo, ako hoćete, vaš rod oružja. Tu mi gotovo u svima krupnim buržoaskim državama uočavamo sliku kretanja pipajući pokušaje da se nađu nove organizacione forme, nove taktičke metode, a do sada još nema

ništa dovršeno. U čemu je tu osnovni uzrok, koji stvara takvo stanje? Ja ga vidim u onom dubokom preokretu, koji je u svima oblastima vojnog dela nastao kao posledica iskustva iz imperijalističkog rata. Imperijalistički rat preokrenuo je tumbe mnoge ranije strategijske i taktičke postavke, mnogo toga se pokazalo u sasvim novom svetlu, a ova okolnost igra glavnu ulogu u tome što sada vojna misao u svakoj zemlji traži pipajući puteve po kojima bi trebalo da se kreće vojna izgradnja.

Vaš sastanak trebalo bi da razmotri i reši čitavi sklop pitanja, povezanih sa izgradnjom Crvene konjice i sa njenom bojevom obukom. Moramo priznati da u tom pogledu kod nas ima mnogo šta nedovoljno jasno, moramo priznati da čitav niz pitanja nije još dobio odgovarajuće rešenje, i ja mislim da, verovatno, čak ni ovaj vaš sastanak neće moći da nam da konačne rezultate našeg konjičkog iskustva. Ipak mi se čini da ono dosta dugo iskustvo mirnodopskog rada, koji smo već obavili, onaj uspeh teoretske obuke, koji je isto tako postigla naša Crvena armija zajedno sa Crvenom konjicom u toku protekle godine, daje nam pravo da pretpostavljamo da ćemo, kao rezultat našeg savetovanja, postići nešto određeno, nešto što će nam omogućiti da ubuduće vodimo naš rad bez pitanja. A sada, pre nego što pređete na rad, hteo bih da učinim nekoliko primedaba u pogledu pitanja koje smatram za najvažnija u izgradnji Crvene armije, napose — Crvene konjice.

Najkrupnije i najozbiljnije pitanje, na kome će morati da se zadrži vaša pažnja — jeste organizaciono pitanje. Moraćete da, u okviru onog opšteg perspektivnog plana, koji je odobrio poslednji plenum RVS SSSR, izradite detaljniju sliku njegovog ostvarenja, da predvidite konkretne forme organizacije konjice. Ovde ćete se najpre sudariti sa pitanjem o oblicima naših konjičkih združenih jedinica. Prema onoj prethodnoj razmeni misli koja je kod nas postojala zapaža se dosta ozbiljan prelom, zapaža se prekid sa starim, tradicionalnim pogledima na organizacione forme konjice. Ukazuje se dovoljno korenita reorganizacija, i vi ćete morati da veoma brižljivo i temeljno promislite i proučite sve ono, što je sa time vezano. Čini mi se, da uprkos svih prigovora, i napomena, koje mogu iskrsnuti i iskrsavaju, verovatno, za mnoge od vas — u vezi sa ovim zadatkom, — ipak je u glavnom pravilan onaj put, koji se iskiva.

Koji su to, po mom shvatanju, razlozi koji nas primoravaju da sada postavimo ovo pitanje? Ove razloge moramo povezivati sa pitanjem o borbenim zadacima koji će se postaviti pred našu Crvenu konjicu u momentu mobilizacije. Moramo imati dovoljno vremena za to da bismo se mogli pripremiti za vođenje rata. Naša dislokacija, naše prostranstvo, slabost saobraćajnih puteva i čitav niz drugih uzroka primoravaju nas da izvučemo taj zaključak, da će nam biti potrebno dosta vremena da bismo se pripremili za rat. Karakter naših dejstava u ovom razdoblju može biti različit. On može biti odbramben, a i ofanzivan. To je pitanje budućnosti, pitanje situacije i zavisi od toga kako odlučimo da koristimo armiju za obezbeđenje mobilizacije i koncentracije. U svakom slučaju, jasno je da će Crvenoj konjici pripasti izvanredno odgovorna uloga u obezbeđenju našeg izvršenja mobilizacije i samog sprovođenja mobilizacije.

Ako sa tog stanovišta pogledamo na sadašnje stanje naše Crvene konjice, onda moramo reći da se takvo stanje apsolutno ne može trpeti.

Organizacija koja kod nas postoji jeste, po mom mišljenju, u velikoj meri nasleđe prošlog građanskog rata. A šta je bilo karakteristično za građanski rat? To da smo mi našu organizaciju pešadije i konjice izgrađivali u toku same borbe. Nismo imali vremena da pre samog građanskog rata stvaramo i proučavamo organizaciju. Oružali smo se i u isto vreme bavili formiranjem. U budućem ratu, koji ćemo morati da vodimo, naročito u prvim njegovim etapama, biće potrebno da polazimo od drugih pretpostavki. Konjica u našim rukama mora biti takvo oružje za vođenje rata, koje će sa uspehom dejstvovati odmah čim rat bude objavljen. Eto zbog čega se ne možemo ograničiti na postojanje samih štabova, već, po mogućstvu, imati toliko boraca koliko će odgovarati potrebama ratnog doba. To je prva postavka.

Druga postavka sastoji se u zahtevima koje uslovi savremene borbe nameću našoj konjici. Konjica mora voditi borbu i u konjičkom i u pešačkom stroju. Iz iskustva našeg građanskog rata, kao i iz iskustva imperijalističkog rata, sasvim jasno proističu takve perspektive za Crvenu konjicu. I mada smo svi mi ubeđeni da će budući rat imati manevarski karakter, ipak to nipošto ne isključuje nužnost i neizbežnost stabilizacije fronta u čitavom nizu mesta i rejona u toku dužeg ili kraćeg vremenskog razmaka, tj. stvaranja jako utvrđenih sektora. Neophodno je to imati u vidu prilikom obuke Crvene konjice radi toga da se ona ne bi pokazala nesposobnom da odgovori svojoj borbenoj nameni.

Uostalom, naša uputstva i najnoviji konjički ustav polaze baš od ovoga.

Međutim, organizacija konjice koja sada postoji, ako sa njom stupimo u borbu, sasvim ne odgovara zahtevima vremena. Jer, kakav rat može voditi, na primer, konjički puk u sastavu od tri eskadrona oružjem koje sada postoji? Ako uz to iz sastava jedinice izdvojimo konjovoce, desiće se da ne možemo sastaviti pešadijsku jedinicu, sposobnu za borbu. Sadašnja pukovska organizacija nije prisposobljena za vođenje borbe u pešačkom poretku. Odatle se nužno nameće zadatak stvaranja takvog puka, takve osnovne taktičke jedinice, koja bi mogla udovoljiti svim zahtevima savremene borbe. Kako se to može stvoriti? Samo putem povećanja broja boraca, proširenja eskadrona, povećanja puka u pogledu broja eskadrona. Samo tim putem dobićemo taktičku jedinicu koja će odgovarati ovom zadatku.

I na kraju — treća postavka. U uslovima onakvog budućeg rata, kakav se on ocrtava u našim mislima, u našoj uobrazilji, za to da bi se konjica mogla osećati snažnijom i jačom, za to da bi ona stekla slobodu manevra, potrebno je da ona ima na raspolaganju stalno pridodate joj jedinice koje bi mogle da od neprijatelja štite njena slaba mesta, odnosno da pojačavaju stvarni otpor konjice. U inostranim državama, u Engleskoj i Francuskoj, ovo žele da postignu pridavanjem konjici veoma snažnih tehničkih jedinica. Jedinice se tamo kreću oklopnim automobilima, na gusenicama, kreću autobusima, na tenkovima i jedinice takve vrste stvaraju oslonac za konjicu. Uslovi naše tehnike nisu takvi da bismo se mogli nadati da na taj način rešimo postavljeni zadatak. Mi posvećujemo sada veoma veliku pažnju našoj vojnoj industriji i opštedržavnoj industriji. Mi računamo sa tim da će nam ova pojačana pažnja doneti neophodne rezultate.

Ali, jedinice koje mi sada pridajemo našoj Crvenoj konjici mi ne zamišljamo za sada kao neku snažnu, moćnu organizaciju koja bi se kretala automobilima sa gusenicama, već kolima po tipu naših znamenitih »tačanki«. Takvi zadaci za nas su razrešivi i ostvarljivi. Evo to je treći momenat koji određuje karakter vojne organizacije koju mi treba sa vama da pretresemo. Ponavljam, ovde ćete imati o mnogo čemu da razmislite. Vaša stvar je da rasmotrite i da, na kraju krajeva, predložite rešenje koje, na osnovu svog iskustva, smatrate celishodnim i sa kojim ćemo mi najozbiljnije da računamo. Rešavajući ovaj zadatak, moraćete, drugovi, da vodite računa o ograničavanjima koja vam se određuju i to voditi računa o broju obroka kojima mi raspolažemo i količinom finansijskih sredstava koja nam stoje na raspolaganju.

Smatram da će se situacija, u tom pogledu, kod nas unekoliko poboljšati u daljem toku. Mislim da će nam na račun svakojakih kombinacija, svakojakog pregrupisavanja, na račun nekih naših jedinica, na primer, stražarskih trupa, jer mi do sada obezbeđujemo građanske ustanove, slagališta i zavode, poći za rukom da oslobodimo izvestan broj ljudi za strojeve jedinice. Treba reći za čitavu našu Crvenu armiju da ona dosta košta zemlju. Vama će to izgledati čudnovato, jer vi znate koliko je, u stvari, još oskudno stanje Crvene armije, njenog političkog i starešinskog sastava. Uprkos tome, činjenica ostaje činjenica. Naša armija nije baš tako jeftina armija. To se može protumačiti u znatnoj meri time da sama struktura naše armije čini je skupom. Najveći rashod našeg vojnog budžeta pada na platu. Ova se velikim svojim delom sastoji od plata starešinskog i političkog sastava. Moramo reći da naša armija, iako je dva i po puta manja od carske armije, u pogledu strešinskog sastava nije manja. To je razumljivo i, pre svega, povezano sa tim da kod nas gotovo po čitavoj liniji postoji podvostručavanje. Usled specifičnog karaktera naše armije, mi imamo politički aparat, imamo komesarski sastav, što veoma povećava opšti broj starešinskog sastava. U svakom slučaju, treba reći da će ovaj karakter u osnovnom biti kod nas sačuvan i ubuduće. Mi ne možemo da se odreknemo toga da i ubuduće produbljujemo i proširujemo naš politički rad. Mi smatramo politički rad isto takvim rodom oružja, kao našu artiljeriju, konjicu i pešadiju. U toku građanskog rata taj rod oružja biće, možda, ponekad, odsudniji nego li svako oružje druge vrste. Evo zašto mi u osnovi i nadalje čuvamo ovaj karakter. Možda će nam uspeti da ponešto uštedimo kod prelaza na jednostarešinstvo, ali uglavnom će organizacija ostati ista i naša armija neće biti jeftinija armija. U vezi sa tim moramo oprezno, veoma oprezno da prilazimo svim naknadnim, nepredviđenim rashodima i organizaciono pitanje moraćete da pretresate sa toga gledišta. Trebaće brižljivo razmotriti postojeću vojnu organizaciju, treba rasmotriti svakog pojedinog trudbenika da li ne bi mogli putem nekog pregrupisavanja, putem odbacivanja svega onoga što nije krajnje neophodno, da postignemo neke uštede.

Među drugim pitanjima, koja smatram izvanredno važnim u našoj izgradnji postoji pitanje teritorijalnih formacija. Za vas, kao crvene konjanike, ovo pitanje zasada nije od velikog značaja, pošto su u oblasti teritorijalne izgradnje konjičke jedinice imale još veoma malo iskustvo. Međutim, drugovi, vi po svoj prilici znate da taj plan naše vojne izgradnje, koji smo predvideli, uključuje razvijanje niza konjičkih teritorijalnih je-

dinica. Ja bih hteo da vaš kongres, i pored toga što teritorijalne formacije zauzimaju u delu izgradnje Crvene konjice još veoma neznatno mesto, posveti ovom pitanju dovoljno veliku pažnju, da ga pretrese, naročito sa političkog gledišta i da predvidi niz praktičnih mera koje bi obezbedile rešenje pitanja teritorijalno-milicijske izgradnje Crvene konjice.

NAŠA VOJNA IZGRADNJA I ZADACI VOJNONAUČNOG DRUŠTVA

REFERAT NA I SVESAVEZNOJ KONFERENCIJI VOJNO-NAUČNOG DRUŠTVA SSSR, 22. MAJA 1925. GOD.

Drugovi, pitanja delatnosti Vojnonaučnog društva bila su podvrgnuta iscrpnoj i svestranoj diskusiji, kako na stranicama naše vojne štampe, tako i na nizu okružnih i mesnih konferencija i skupština.[174] Tokom ove diskusije mnoga pitanja koja su nam ranije izgledala nejasna, neodređena i protivurečna, sada su potpunije i jasnije osvetljena. S druge strane, po nizu pitanja po kojima su kod vojnih trudbenika postojala različita gledišta uspeli smo sada, isto tako, zahvaljujući baš ovoj diskusiji, da postignemo potpunije međusobno razumevanje i jedinstvo misli. Time se pred nama otkrivaju široke mogućnosti za živu praktičnu delatnost.

Koje su to mogućnosti? Kojim potrebama, kojim zahtevima treba da odgovara delatnost VND? Od kakvog su značaja ove potrebe, i, prema tome, od kakvog je značaja i potrebe i sam rad VND? Drugim rečima, kakvu ulogu, koje mesto u sistemu naše odbrane mora imati naše Društvo?

Ako pokušamo da dobijemo odgovor na ovo pitanje na osnovu ranijeg iskustva u radu VND, uverićemo se da je u praksi već određen pravac ovog rada, i to baš onako kako to zahtevaju interesi naše odbrane.

Pri stvaranju prvih vojnonaučnih društava, ili tačnije kružoka, mi smo hteli da udovoljimo dvema osnovnim gorućim potrebama Crvene armije: prvo, da se obradi iskustvo tek proteklog građanskog i imperijalističkog rata koji mu je prethodio; drugo, da olakšamo rad oko pripremanja i podizanja na veći nivo vojno obrazovanje našeg komandnog sastava.

To su zadaci čija je neophodnost bila razumljiva i jasna svima i svakome i koji su zahtevali da se odmah i neodložno reše. U tim pravcima je i počela da radi naša vojnonaučna misao.

Vi se sećate da su u razvijanju te svoje delatnosti naša vojnonaučna društva u prvo vreme naišla na dosta prepreka. Ove su se prepreke, pre svega, sastojale u teškim objektivnim uslovima rada u trupi, nesređenom stanju Crvene armije, nerešenosti niza osnovnih pitanja njene organizacije, života i dr. Sa druge strane, delatnost vojnonaučnih društava zastala je usled velikih razmimoilaženja po mnogim glavnim pitanjima naše vojne izgradnje, kao i samog karaktera delatnosti Društva. Ova razlika u mišljenjima naročito se zaoštrila, između ostaloga, zbog toga što je bila tesno povezana sa socijalnim grupisanjima u našem komandnom sastavu i na taj način dobila podršku u korist određenih grupnih interesa.

Deo komandnog sastava koji smo dobili u nasledstvo od stare carske vojske bio je sklon da potcenjuje iskustvo građanskog rata, da ide po liniji pogleda formiranih još u nedrima stare carske vojske i — radi potkrepljenja ovih pogleda — ispoljavao je težnju da se, uglavnom, oslanja na iskustvo imperijalističkog i drugih ratova nacionalnog karaktera.

Sa druge strane, drugi deo naših vojnih trudbenika koji se vaspitao i odnegovao u krilu same Crvene armije, socijalno i politički povezan sa radničkom klasom i seljaštvom, išao je drugim putevima. Nasuprot prvoj grupi on je bio sklon da precenjuje iskustvo građanskog rata, isticao na prvo mesto neophodnost izučavanja baš njegovog iskustva, kao i problema povezanih sa tim iskustvom.

Sada, osvrćući se unazad, možemo reći da je u konačnom rezultatu objektivna istina bila na strani druge, a ne prve grupe. I pored svih svojih zanošenja, grešaka i zabluda, katkada prilično ozbiljnih, ova je grupa uglavnom prihvatila bezuslovno pravilnu liniju, koja u većoj meri odgovara interesima zemlje, interesima našeg vojnog izgrađivanja. Sada je to svima jasno, i treba čak zažaliti što taj naučni rad, koji je bio počeo da se razvija odmah posle likvidiranja građanskih frontova, svojevremeno nije dobio dovoljno pun i širok zamah. Tako smo, na primer, nesumnjivo iz istih uzroka, zadocnili i sa obradom čitavog niza pitanja, povezanih sa teorijom građanskog rata. Obrada ovih pitanja nikako nema samo teoretski interes, već i neposredno praktično značenje, kako za naš Sovjetski Savez, tako i za revolucionarno-proleterski pokret uopšte.

Mi smo videli i iz iskustva nemačkih događaja 1923. god. i niza drugih događaja, izj 1924. god.[175] kako su oskudevali naši drugovi u inostranstvu u teoretskim i praktičnim poukama našeg iskustva. I razvitak revolucionarne klasne borbe u međunarodnom razmeru, i karakter budućih sudara, koji nas očekuju — sve to pridaje naročiti interes izučavanju ovog iskustva i diktira nužnost da se što pre pristupi njegovoj obradi.

Druga težnja vojnonaučne delatnosti, koja je išla po liniji podizanja nivoa vojnog obrazovanja komandnog sastava, bila je isto tako goruća i neodložna. Do 1921. god. ogromna većina našeg komandnog sastava nije imala nikakve vojnoteoretske pripreme. Procenat onih koji nisu imali vojne naobrazbe bio je vanredno veliki. On je iznosio skoro tri četvrtine čitavog našeg komandnog sastava. Iz tih razloga ova grana delatnosti vojnonaučnog društva morala je naići i naišla je na najveći odziv u redovima našeg komandnog sastava.

Ovaj pokret, iako je išao čisto praktičnim putem, ne polazeći od nekog unapred određenog i razrađenog sistema o karakteru naše odbrane, ipak se u najbitnijim tačkama podudarao sa zahtevima ove poslednje. Sada, pošto smo posle likvidiranja građanskog rata u toku petogodišnjeg vremenskog razmaka dobili mogućnost da sredimo izvesne rezultate našeg praktičnog rada i unekoliko obradimo i preciziramo naše shvatanje karaktera i zadataka vojne izgradnje, vidimo da je ova podudarnost potpuno na svome mestu. U stvari, na čemu se izgrađuje sistem odbrane našeg Saveza?

On se izgrađuje na tri osnovna momenta: prvo, na jasnoj i tačnoj predstavi o karakteru budućeg rata; drugo, na pravilnom i tačnom pro-

računu snaga i sredstava kojima će raspolagati naši mogući neprijatelji; treće, na istom takvom proračunu naših vlastitih mogućnosti.

Kakav je karakter budućeg rata?

Posao koji su obavila naša VND i uopšte naša vojna naučna misao već sada daje dovoljno podataka da bi se i na ovo pitanje dao zadovoljavajući iscrpan odgovor. Prvi elemenat koji određuje karakter budućeg rata, rata koji će biti prinuđen da vodi SSSR, sastoji se u njegovoj posebnoj socijalno-klasnoj prirodi. Onaj rat, koji ćemo mi voditi, neće biti nacionalni. On će biti revolucionarno-klasni.[176] To znači da se naša armija neće tući radi interesa nacije, kao celine, neće se tući za to da nešto osvoji ili posegne na dostojanstvo kojeg bilo drugog naroda, već zato da bi obezbedila tekovine naše revolucije od pokušaja unutarnjih i spoljnih klasnih neprijatelja proletarijata. Ovaj se momenat odražava na čitavom našem izgrađivanju. I baš on određuje klasni radničko-seljački karakter naše armije. On prožima čitav sistem naše organizacije, nalazi svoj odraz u metodama obuke i vaspitanja armije i u čitavom nizu drugih praktičnih zaključaka.

Drugim momentom, karakterističnim za budući rat, smatram njegov sveobuhvatni odlučni karakter. To neće biti sudar zbog sitnica, čije će se rešenje brzo postići. Ne, biće to rat dvaju različitih društveno-političkih i ekonomskih sistema, koji se međusobno isključuju. Otkuda to proističe? Iz same klasne prirode naše države.

Naša je država organizovana i politički i ekonomski na savršeno drukčijim načelima nego buržoaski svet koji nas okružuje. U osnovi naše ekonomske i političke organizacije i organizacije buržoaskih država nalazi se duboka, nepomirljiva protivurečnost, i čim se ova protivurečnost počne rešavati vojnim metodama, dovešće do oštrog, dubokog i, najverovatnije, trajnijeg sudara. Poslednji je momenat vezan s time što, prvo, mi, naš Savez, predstavljamo dovoljno ozbiljnu veličinu, kako sa gledišta brojnosti stanovništva, tako i sa stanovišta ekonomskih mogućnosti a, s druge strane, mi ćemo protivu sebe imati sav ili znatan deo buržoasko-kapitalističkog sveta, koji opet sa svoje strane može protivu nas baciti ogromne snage. Eto zbog čega, kada već stvar dođe do ozbiljnog sudara, malo ima izgleda da se on može završiti u kratkom vremenu nanošenjem uništavajućeg udara.

Treći momenat, koji odlučno utiče na karakter budućeg rata, jeste tehnički momenat.

Iskustvo imperijalističkog rata pokazalo je kakvu će ogromnu ulogu igrati tehnika na budućim bojištima. Sa razvojem avijacije, hemije, radiofonije, i sl. otkrivaju se — u tom pogledu — najšire perspektive. U ovom momentu teško nam je čak i zamisliti čime će vojske buržoaskih zemalja, koje su najviše napredovale u tehničkom razvitku, izići na ratište. Naoružanje kojim će one raspolagati sigurno će se u velikoj meri razlikovati od onog koje smo videli u toku imperijalističkog rata. Budući rat biće u velikoj meri, ako ne i sasvim, rat mašina. Ovaj fakat postavlja nam ponovo čitav niz zahteva.

Najzad, četvrti momenat, koji će, po mom mišljenju, karakterisati budući rat, jeste momenat masovnosti. Smatram da će, čim se bude radilo o rešavanju ozbiljnog konflikta, da budu bačene na scenu sve snage kojima raspolažu zaraćene strane. U svakom slučaju mi ne smemo budući

sudar zamisliti tako da ćemo ga moći da rešimo manjim oružanim snagama, a da se ne upotrebe široke mase stanovništva i ne angažuju sve mogućnosti kojim država raspolaže. Govorim »u svakom slučaju mi«, jer pretpostavljam da sam fakat zaoštravanja unutrašnje klasne borbe može primorati buržoaske vojske da pođu ne putem naoružanja čitave mase stanovništva, već putem igranja na tehniku. Znake toga mi već i sada možemo zapaziti. Ali, čak i pri takvim uslovima, oni će zajedno upotrebiti snage sa kojim ćemo se moći da borimo jedino izvodeći na scenu naoružanu masu.

Eto, drugovi, četiri glavna momenta koji nas, po mom mišljenju, primoravaju da pristupimo određenim zaključcima u pogledu karaktera budućeg rata, koji ćemo morati voditi.

U kakav pak odnos prema ovom karakteru rata treba da postavimo rad našeg VND? Kakve praktične zaključke moramo izvesti odavde u pogledu njegovih ciljeva, zadataka i karaktera njegove delatnosti?

Ako se zaustavimo na prvom momentu, na momentu klasno-revolucionarnog karaktera budućeg rata, lako ćemo uvideti da on ističe čitav niz praktičnih zadataka za delatnost našeg društva.

Jedna od mera koje treba da obezbedi uspeh Crvene armije u budućem sudaru sastoji se u radu oko odgovarajućeg političkog vaspitanja našeg stanovništva. Ovaj rad, njegov karakter, pravac i sadržina određeni su baš ovim revolucionarno-klasnim karakterom budućeg rata. Naše VND mora sprovesti svoj rad tako da i najširim i najzaostalijim slojevima našeg stanovništva bude jasno da mi vodimo odbrambeni, zakoniti i pravični rat, da će se taj rat voditi za najnasušnije interese naših radnih ljudi, odnosno da se on ne vodi radi nekih naših osvajanja, već radi zaštite naših tekovina i radi obezbeđenja našeg mirnog rada. Rad propagande i unutar armije i izvan nje — rad na političkom vaspitanju, jačanju naše pozadine u psihološkom pogledu — moraće da se razvija polazeći baš od ovakve ocene karaktera budućeg rata. Na tome se mora zasnivati i naučnoistraživački rad VND.

Ako uzmemo drugi momenat, momenat njegovog rešavajućeg karaktera, onda opet moramo i odavde izvesti niz praktičnih zaključaka za naše Društvo. Prvi i najvažniji od njih sastoji se u sprovođenju velikog rada na tumačenju nužnosti blagovremenog pripremanja i organizovanja pozadine. Biće nam potrebno da što dublje usadimo u svest čitavog stanovništva našeg Saveza predstavu o tome da savremene ratove ne vodi samo armija, već sva zemlja u celini, da iziskuje naprezanje svih narodnih snaga i sredstava, da će rat biti rat do istrage, rat ne na život, već na smrt, i da za njega treba svestrana brižljivost priprema još u mirno doba. Potrebno je da kod nas svako dobro promisli, i da svako bude sasvim svestan fakta — da se SSSR i dalje nalazi u položaju opsađene tvrđave. Moraćemo objašnjavati, ne samo objašnjavati, već praktičnim radom našeg Društva i učvrstiti — ove zaključke. Moraćemo da pratimo rad odgovarajućih privrednih, kulturno-prosvetnih, sportskih i svih ostalih organizacija, uzimajući najživlje, organsko učešće u njihovom radu, ubrizgavajući njihovim rukovodiocima pravilno shvatanje karaktera budućeg rata i zahteva koji otuda proističu u pogledu rada tih organizacija.

Uporedo sa tim treba provoditi rad i na vaspitanju, na jačanju onih osećanja, onih raspoloženja, koja će sobom određivati čvrstinu naše pozadine.

Današnji Predsednik Nemačke Republike, feldmaršal Hindenburg, u razgovoru o eventualnom ishodu imperijalističkog rata negde je rekao da će »u ratu pobediti onaj ko bude imao jače nerve«; to je pravilna ocena i tačna misao. Ali jačina nerava određuje se jačinom pozadine uopšte i na prvom mestu — stabilnošću njene ekonomike. I zbog toga moraćemo svoj rad postaviti tako da naša buduća pozadina, kako u oblasti ekonomike, tako i moralne čvrstine bude obezbeđena od svih slučajnih potresa i bura.

Sa trećim momentom — momentom tehničkim isto tako vezan je čitav niz praktičnih zadataka u pogledu našeg Vojnonaučnog društva.

Prvi od tih zadataka jeste rad na jačanju tehničke moći naše armije. Vama je svima poznato da je to naše najosetljivije mesto, i naš je zadatak tako postaviti i sprovesti rad, da ovaj naš nedostatak u toku idućih godina bude ako ne sasvim odstranjen, onda svestrano umanjen. Kako to da postignemo? Prvo, odgovarajućom propagandom. Svuda i na svakom mestu u radu naših vojnonaučnih društava treba da osvetljavamo ulogu i značaj tehnike, tehničkih usavršavanja, da na to pitanje skrećemo pažnju svih ustanova, svih organizacija i čitave mase radnog stanovništva Saveza.

S druge strane, dužni smo da učestvujemo u praktičnom radu na razvijanju i usavršavanju naše tehnike. Kod nas sada postoji čitav niz naučnoistraživačkih organizacija i kružoka. Gotovo u svim trustovima, a takođe i kod niza pojedinih fabrika i zavoda postoje konstruktorske naučno-tehničke i razne druge ćelije, koje se bave obradom pitanja date proizvodnje. Ali svaka proizvodnja, a naročito one od njih, koje su najtešnje povezane sa vojnom oblasti, kao, na primer, hemija, avijacija, itd. mogle bi, težeći da ostvare mirnodopske ciljeve, istovremeno imati u vidu i ciljeve odbrane. Na svima nama leži zadatak da damo takav pravac radu naših privrednih organizacija. Praktično to će se morati postići na taj način što će naša vojnonaučna društva organizovati kružoke u odgovarajućim preduzećima i grupama preduzeća, što će se baviti i interesovati pitanjima mirnodopske privredne delatnosti, razmatrajući ih sa stanovišta odbrane.

Ovaj rad ima ogroman značaj. Ja vam skrećem pažnju na njega zbog toga što mi je iz prakse poznato kako stradaju interesi odbrane, ako se toj strani rada ne posveti dovoljna pažnja. Poznato mi je iz razgovora sa čitavim nizom naših naučnika, istraživača-tehničara, hemičara i dr. da oni, ne poznavajući zahteve armije, često ne rade u onom pravcu u kome bi trebalo i morao da se odvija njihov rad. Eto taj zadatak — uvesti ih u krug naših potreba, naših zahteva, reći im da baš u uslovima datog konkretnog preduzeća date proizvodnje mogu da nam budu od koristi — taj zadatak leži na radnicima vojnonaučnih društava, naših vojnonaučnih kružoka.

To bi bila jedna strana delatnosti koju ćemo morati razviti u vezi sa pitanjem o značaju tehnike na budućim ratištima.

Ali uporedo sa tim moramo imati u vidu da će tehnika na budućim ratištima imati ne samo neposredan značaj u pogledu nanošenja ove ili one materijalne štete već i posredan, sporedan u pogledu moralnog uticanja. Često ovaj poslednji daleko prevazilazi granice nanošenja neposredne materijalne štete. Često se uspeh ne određuje time što se iz nepri-

jateljskih redova fizički izbacuje deo borbenih vojnih snaga, već time što ovaj fakat deluje porazno na psihologiju svih preostalih delova, smanjujući kod njih sposobnost za otpor. Vrlo je verovatno da ćemo se pri sudaru sa nizom neprijatelja nalaziti u tehnički manje povoljnim uslovima.[177] S tim moramo računati i svojim radom, kako u armiji, tako i među stanovništvom, blagovremeno stvoriti pravilno razumevanje stvarne uloge i stvarnog značaja tehnike. Moraćemo kazati da presudna uloga ipak ne pripada tehnici, jer se iza tehnike uvek nalazi živi čovek, bez kojeg je tehnika mrtva.

Strana koja bude imala ljudski sastav, pripremljen u svakom pogledu, sastav koji ima pravilno shvatanje uloge tehnike, njenog istinskog značaja i snage, nikada neće biti pregažena tehničkom nadmoćnošću neprijatelja. I mada će biti tehnički slabije naoružana, ona će ipak biti sposobna da se tuče, jer na kraju krajeva odlučujuću reč opet ima čovek. Po mom uverenju u oblasti ocenjivanja materijalne tehnike mnogi isuviše preteruju. Razume se, potcenjivati ulogu tehnike sasvim je opasno, ali dozvoliti da vas ona hipnotiše — isto tako ne treba. Koliko tehnika sama po sebi još nije presudno sredstvo — o tome najbolje govore događaji koji se sada, pred našim očima, odvijaju u Severnom Maroku. Tamo imamo sudar dveju snaga, od kojih na jednoj strani sva tehnička preimućstva pa čak i brojnu nadmoćnost, a na drugoj poznavanje terena, veliku izdržljivost, veliku odlučnost i, što je glavno, čvrsti moral, sposobnost i spremnost za podnošenje najvećih lišavanja i herojskih žrtvovanja. I baš tu vidimo da u tim uslovima prevaga nije uvek na tehnički nadmoćnijoj strani.

Razume se, iz samog ovog fakta ne smeju se izvoditi nikakvi odlučujući zaključci. Treba shvatiti da su uslovi rata u Maroku izuzetni po svojoj svojevrsnosti i da se to iskustvo nikako ne može uopštavati i primenjivati na druge zemlje. Ali to treba spomenuti zato da bismo svi mi imali pravilne perspektive, pravilnu predstavu o stvarnoj ulozi tehnike.

Moraćemo ubuduće nastojati da naše tehničke nedostatke popunimo i time, što će svaki crvenoarmejac i, po mogućnosti, čitavo stanovništvo biti upoznato sa svim tehničkim sredstvima koja će se, bar prema podacima sadašnjice, primenjivati od strane neprijatelja. Ako mi ovo što bolje izvršimo, ako svako bude video i znao šta može biti upotrebljeno protiv njega, i u praksi se upozna sa načinom primene tih tehničkih sredstava, time će se mnogo postići u pogledu bojevog vaspitanja i borbenog čeličenja ličnog sastava naše Crvene armije. Evo zadatka koji se po mom mišljenju, postavlja Vojnonaučnom društvu u vezi sa namenom i ulogom tehnike u budućem ratu.

I na kraju, u vezi sa poslednjim momentom, momentom masovnosti armija koje će biti upotrebljene na poprištima budućih sudara za naše Društvo opet se otvara ogromno polje rada.

Ovde ćemo, na prvom mestu, morati da i u tom pogledu usadimo u svest našeg stanovništva, u svest trudbenika građanskog aparata pravilnu predstavu o ratu. Moramo ih ubediti da duboko greše svi oni koji misle da briga o odbrani zemlje i pripremanje te odbrane ne pada u nadležnost samo vojnog sektora, a da se to drugih sektora ništa ne tiče. Moramo svakom dokazati da je naša mirnodopska Crvena armija samo kadar, samo slabi kostur one buduće Crvene armije, koju ćemo upotrebiti u

ratno doba, a koju sačinjava sav radni narod našeg Saveza; u toku rata sačinjavaće armiju koja će biti prava Crvena armija — sav naoružani sovjetski narod. Ponavljam, svi ni izdaleka nemaju takvo shvatanje, a naš je zadatak — usaditi ga duboko u svest i pamet trudbenika građanskog aparata.

U vezi sa ovim pitanjem odmah se nameće i pitanje o karakteru našeg vojnog izgrađivanja. Kod nas se još i sada, istina, dosta retko čuje razgovor o tome kako bi za nas bilo bolje ograničiti se na manju, ali dobro naoružanu i dobro pripremljenu kadrovsku armiju, da bi takva armija sa gledišta izvršenja ratnih zadataka bila bolje oruđe nego armija koju mi izgrađujemo, a koja predstavlja spajanje dvaju principa: stalne kadrovske i milicijske armije.

Rasuđivanja takve vrste dokazuju potpuno neznanje i vojničku nepismenost autora. Kada nam ne bi pretila spoljna opasnost, kada bi nam trebalo da izgrađujemo našu armiju samo polazeći od interesa borbe sa eventualnom unutarnjom kontrarevolucijom, onda bi, konačno, takvi predlozi imali smisla. No, ako pogledamo na naš međunarodni položaj, uvidećemo odmah da nam je neophodna moćna armija, koja će biti sposobna da obezbedi Sovjetski Savez od moguće intervencije. A takva može da bude samo armija koja, u krajnjoj liniji, obuhvata čitavo radno i za borbu sposobno stanovništvo našeg Saveza. Tok svetske istorije postavlja nam pitanje samo tako. U svom referatu koji sam držao na Kongresu sovjeta morao sam da nabrojim sve momente koji nas primoravaju da idemo baš ovim putem našeg izgrađivanja. Morao sam se zadržati i na karakteristici našeg međunarodnog položaja i na sadržini našeg vojnog rada sa stanovišta vojno-tehničkog izgrađivanja.

Nastojao sam da dokažem da se u pogledu nas međunarodna situacija razvija tako da moramo biti spremni za ozbiljan sudar i da, radi toga, moramo pripremiti ne samo naš kadrovski sastav već i sve grupe građana, koje će se, kad se objavi mobilizacija, morati da uliju u sastav Crvene armije. I ovo svoje dokazivanje zasnivao sam na čitavom nizu upadljivih i nesumnjivih fakata. Svi vi čitate novine i vidite da nam svaki novi dan donosi sve nove i nove dokaze o tome da ova spoljna opasnost potpuno realno stoji pred nama. Poznato vam je da se tempo naoružanja u inostranim državama ne smanjuje, već, naprotiv, proširuje i produbljuje. Protivurečnosti između pojedinih zemalja rastu, sve više i više preti opasnost od novih ratova.

Upravo ovih dana na stranicama centralnog organa engleske Radničke partije pojavilo se saopštenje o tome kako se priprema nov napad protivu Sovjetske Rusije. U vezi s tim članovi Radničke partije na sednici Donjeg doma interpelisali su englesku vladu, a odgovor koji je vlada dala bio je veoma uvijen i neodređen. Bio je takav da njime čak ni predstavnici engleske Radničke partije nisu bili potpuno zadovoljni. Oni veruju da se priprema zajednički demarš buržoaskih država, na osnovu postavljenog nam ultimativnog zahteva o prekidu sa Kominternom i proterivanju ove iz Moskve, i da se to sprovodi po inicijativi engleske vlade. Ne znam da li su ta obaveštenja tačna, ali kad čak i engleska Radnička partija, koja se ne odlikuje ni naročitom revolucionarnošću, ni simpatijama prema komunizmu, misli tako, onda mi tim pre treba da budemo na oprezu i da računamo sa najgorim mogućnostima.

Eto, drugovi, zbog čega mi moramo nemilosrdno razbijati ove iluzije, ovo dečije naklapanje o tome da se u sadašnjoj svetskoj situaciji možemo zadovoljiti i sa manjom, kadrovskom armijom. Ova kadrovska armija neće biti u stanju da odgovori svim zadacima odbrane Sovjetskog Saveza na ogromnoj dužini naših granica. Nama je potrebno da imamo tako brojnu armiju, koja će moći da ispuni zadatke odbrane, a na osnovu stalne armije to bi značilo imati armiju brojno mnogo puta veću nego što je sada imamo. Eto zašto put kojim idemo jeste jedino pravilan, put koji u potpunosti odgovara interesima naše odbrane i eto zašto treba prekinuti sa svima razgovorima te vrste. Linija našeg rada određena je. Perspektive su jasne. Predstoji nam čitav niz teškoća, ali mi se nadamo, da ćemo ih savladati, a zadatak Vojnonaučnog društva sastojaće se u tome da potpomaže proučavanje onoga što nam pruža praktično iskustvo, uočava postojeće nedostatke, obrađuje ih i da pronalazi one puteve — organizacione, vaspitne i sve ostale — koji će nam pomoći da ove nedostatke otklonimo i time učvrstimo sistem naše vojne izgradnje.

Tako, drugovi, meni izgledaju zadaci našeg Vojnonaučnog društva u vezi sa karakterom budućeg rata i karakterom sistema odbrane koji mi, polazeći od takve predstave o ratu, sada sprovodimo.

Ako posmatramo drugu delatnost VND, rad unutar Crvene armije, meni se čini da nam tu treba samo nastaviti onim putem kojim smo pošli od prvih dana postojanja vojnonaučnih društava. On je i danas pravilan. Istina, tebalo bi učiniti izvesne izmene. Mislim, u prvom redu, na izmene u načinu prilaženja obradi vojnoteoretskih pitanja. Po mom mišljenju sadašnji način bi trebalo u znatnoj meri da se izmeni u odnosu prema onome što je bilo u 1921—1922. god. Tada mi, prelazeći na nov način vojnog života, na nov način vojnog izgrađivanja, još nismo imali pred sobom nikakvih rezultata niti zaključaka koji bi sumirali naša ranija ratna iskustva. Zato smo bili prinuđeni da postavljamo pitanja u svoj njihovoj principijelnoj širini i celini. To je davalo našem radu i rasuđivanju veoma apstraktan teoretski smer. Mi smo pokušali da podvrgnemo reviziji pitanja i strategije i taktike naše armije, osnove njene organizacije, vaspitanja, obuke i dr.

Sada nam taj rad, koji je već obavljen, ono iskustvo kojim raspolažemo, omogućuje da ovaj rad postavimo umnogome drukčije. Mi smo uglavnom završili sa svima osnovnim momentima vojne izgradnje. Mi smo već odredili opšte principe, osnovne smernice. I još više, baš sada dovršavamo štampanje većine naših ustava, koji će uobičajiti rad armije u potpuno završene i određene forme. Dakle, ovde će trebati samo da se nastavi kabinetski rad na daljoj sistematizaciji našeg iskustva i sakupljanju u jednu celinu naših predstava o karakteru budućih operacija, o metodama rešavanja raznovrsnih organizacionih pitanja i dr. — takav rad će nužno imati kabinetsko-individualni karakter i teško da će moći obuhvatiti sve redove našeg vojnonaučnog društva.

Ali naučnoistraživački karakter rada i sada mora ostati. On će samo unekoliko da izmeni svoj pravac. Umesto da se bavi apstraktno-teoretskim pitanjima, potrebno je sada težište preneti na izučavanje neposredno — praktičnog svakodnevnog tekućeg života. Postavlja li se pitanje o organizaciji, o taktici, o vaspitanju i sl., svaki kružok određene vojničke združene jedinice, pre svega, mora ga tretirati s obzirom na mogućnost

njegove primene na zadatke baš te vojničke združene jedinice. Tako, na primer: ako se raspravljaju pitanja o nastupanju ili odbrani, ove, pre svega, treba proučiti u okviru svoje jedinice, treba obraditi kako da se organizuje, kako da se obezbede, kako da se izvedu u ovoj ili onoj situaciji. Eto to je ono što treba da usvoji Vojnonaučno društvo u svom masovnom naučnoistraživačkom radu.

Na toj strani rada zadržavam vam naročito pažnju, jer u tome vidim glavni nedostatak u pripremi našeg komandnog sastava. Raspolažem čitavim nizom činjenica koje to potvrđuju. Niz radova Vojne akademije, ratne vežbe koje su se vršile u divizijama, korpusima itd. pokazuju da se obično opšti plan operacija postavlja pravilno, pojedinačni zadaci, koji proističu iz plana, takođe, a što se tiče organizovanja operacija, povezivanja njenih posebnih elemenata, obezbeđenja — sa stanovišta organizovanja pozadine, snabdevanja, veze — sadejstva pojedinih rodova oružja, tu se već uočavaju veliki nedostaci. Na primer, iz izveštaja upravnika Vojne akademije poznato mi je da su poslednji radovi naše Vojne akademije u pogledu pravilnosti postavljanja opštih zadataka i njihovih rešenja ne samo zadovoljavajući već i dobri; konačno 80% od njih potpuno zadovoljavaju. Ali ako ovaj rad posmatramo sa drugog gledišta, onog o kome sam govorio, tj. sa gledišta ostvarenja zamisli, onda to zadovoljavanje pada na 40%, pa i niže. Takav je slučaj i u čitavoj armiji.

A šta to dokazuje? To dokazuje da u pogledu opšte orijentacije, širine političkog i vojnog vidokruga naš komandni sastav može da se smatra dovoljno pripremljenim. U tom pogledu, mislim, on za čitavu glavu nadmašuje komandni sastav stare carske vojske, koji se, kao što je poznato, odlikovao svojim neobično uskim vidokrugom ne samo u oblasti političkoj već i u specijalno vojnoj.

Ako bismo u tom pogledu uporedili naš komandni sastav sa savremenim vojskama buržoaskih zemalja, smatram da i ovde on ne samo da neće nikome ustupiti, već će se pokazati iznad komandnog sastava bilo koje buržoaske vojske. No, ako bismo izvršili upoređenje i u drugom pogledu, u pogledu tehničke pripreme našeg komandnog sastava, u pogledu umešnosti povezivanja svih momenata, skopčanih sa izvođenjem operacija, prinuđen sam da kažem da će se naš komandni sastav masovno pokazati na nižem nivou.

Evo toga zaključka, koji je za mene potpuno nesumnjiv, a to je — veliki nedostatak u pripremi našeg komandnog sastava. I ovde je zadatak našeg VND da svoj rad unutar Crvene armije postavi tako kako bismo ovaj nedostatak u što kraćem vremenu otklonili. Sada stojimo pred periodom letnje obuke trupa, u kome ćemo u praksi primenjivati sve ono što smo u toku zime usvojili, i na tu stranu rada — preko vas — skrećem pažnju čitavom komandnom sastavu naše armije.

Pomanje opštih razmišljanja — poviše rada na detaljima i tehnici sprovođenja operacija!

Unekoliko isti zadatak postavljam i u pogledu rada VND naše akademije. Toj strani posla mora se posvetiti dvostruka pažnja u svim višim vojnim, a takođe i školama za osnovno obrazovanje oficira. Praktički ja sam u tom pogledu već izdao uputstvo Vojnoj akademiji da se ciklus predavanja strategije skrati u korist ciklusa taktike. Nama je potrebno da Vojna akademija odmah da Crvenoj armiji takve rukovodioce, koji će nam

omogućiti da savladamo taktičku nemoć i istovremeno potpomoći čitavom komandnom sastavu Crvene armije da se u tom, po nas tako osetljivom pitanju, što bolje potkuje.

Slabo, sasvim slabo stoji kod nas pitanje metodike obuke i vaspitanja. Umnogome nastavljamo raditi po starinski, dok je život daleko izmakao napred. Obradom ovih pitanja naše će društvo učiniti veliku uslugu Crvenoj armiji.

Na taj način rad oko podizanja nivoa vojne naobrazbe našeg komandnog sastava ostaje i dalje isto tako ozbiljan i važan kao što je bio u godinama neposredno iza građanskog rata.

Na Kongresu sam dao obaveštenje o tome da čak i sada, u petoj godini posle likvidiranja građanskog rata, u redovima Crvene armije imamo 9,5% komandnog sastava koji nema nikakve vojno-školske spreme. Razume se, to nije tako mnogo pri upoređenju sa onim što je bilo, ali, ipak — deseti deo komandnog sastava prilično predstavlja. Znači, rad VND unutar Crvene armije — usmeren na podizanje nivoa vojne naobrazbe komandnog sastava — mora igrati veliku ulogu i mora zauzimati istaknuto mesto u našoj vojnonaučnoj delatnosti.

Drugovi, nekoliko reči i o momentu koji za prvo vreme, možda, neće imati široke primene u praksi našeg izgrađivanja, ali će je u budućnosti, bezuslovno, morati da dobije. Mislim na praktičnu primenu psihotehnike u našem radu.

Pri dvogodišnjem roku službe u kadru i pri našem teritorijalnom sistemu, gde su rokovi službe u vojsci još skraćeniji, momenat pravilnog postupka pri raspoređivanju pozvanih kontingenata po raznim rodovima oružja za nas je u mnogim slučajevima gotovo presudan.

Jer ako mi budemo slali u mornaricu, u specijalne tehničke trupe, u avijaciju kontingente koji po svojoj fizičkoj strukturi, po svojoj psihi nisu pogodni za službu u tim rodovima oružja, samim tim u velikoj meri oslabićemo njihovu borbenu moć.

Eto zbog čega ovo pitanje treba da dobije odgovarajuće mesto u programu rada naših VND.

Poznato vam je da se u zemlji koja je najdalje napredovala u kapitalističkom razvitku — Americi — ovaj momenat u toku rata veoma široko uzimao u obzir. Američko Ministarstvo vojske široko je postavilo u svojoj vojsci opit primene psihotehničkih metoda pri odabiranju ličnog sastava za armiju i njegovom raspoređivanju po rodovima oružja.

Želeo bih da naša vojnonaučna društva, u svakom slučaju, ne ispuste iz vida i ovo pitanje.

Mi imamo veliki period dopozivske pripreme, pa ako bismo za to vreme uspeli koordinirati naša posmatranja o fizičkim sposobnostima, o pripremanju dopozivaca sa naučnim metodama psihotehničkog ispitivanja, samim tim bismo olakšali i pitanje snabdevanja pojedinih rodova oružja odgovarajućim kontingentom. Ovo je naročito važno za avijaciju, gde je za svakog letača potrebno savršeno čulo vida, sluh i čitav niz drugih svojstava, koja se kod svakog ne mogu naći. Eto zašto ovom pitanju naša VND moraju posvetiti ozbiljnu pažnju.

Poslednji momenat — jeste momenat veze naših VND sa ostalim društvenim organizacijama.

Imamo ih dve: Društvo prijatelja vazdušne flote i Dobrohim. Ovih dana ova društva spajaju se u jedno. Odgovarajuće rešenje za to već je doneto, a u toku ovih dana ovo će se spajanje i oformiti.

U toku prethodne diskusije o zadacima VND i njegovoj organizaciji, pored ostaloga, dodirnut je i ovaj momenat — momenat organizacione i poslovne veze sa Dobrohimom i DPVF. Zasada je, razume se, rano da se postavlja pitanje izrade ma kakvih određenih, konkretnih formi ove veze, ali, čini mi se, iz samog karaktera opštih zadataka vojnonaučnog pokreta savršeno jasno proističe potreba uspostavljanja takve veze. Može ta povezanost i ne biti organizaciona, mogu ova društva i dalje postojati odvojeno, ali uslovi za zajednički rad moraju se obavezno ostvariti.

Vojnonaučno društvo mora biti u odnosu prema Dobrohimu i DPVF ustanova koja daje glavne, rukovodeće ideje — ustanova koja će idejno uticati na sav karakter i na sve pravce delatnosti ovih organizacija. Ono mora, tako reći, da daje trebovanja vojnog sektora; mora davati uputstva o tome u kom pravcu treba raditi, kakve, na primer, zahteve mi postavljamo u pogledu izgradnje aviona, motora ili u ovoj ili kojoj drugoj grani hemijske industrije. Sličnu vezu naša VND moraju uspostaviti i sa drugim društvima, na primer »Prijatelji radija« i sl.

I u oblasti radiofonije isto tako odvija se ogroman proces tehničkog razvoja, koji može imati odlučan uticaj na tok budućih operacija.

U vezi sa usavršavanjima radiofonije, svakako ste čuli izveštaje o različitim pronalascima. Čuli ste i o zracima pomoću kojih se može zaustaviti rad aeroplanskih motora. Zasada je teško reći da li je to fantazija, teoretsko rešenje ili nešto već ostvareno u praksi. Ali, jedva da je nešto u praksi ostvareno. Ipak sam to napomenuo da bi ste znali da se u svima granama tehnike, na svima poljima industrijske delatnosti sada događa tako ogroman, dubok, grandiozan rad, čiji će rezultati moći da najsnažnije utiču na tok budućih ratova. Eto zašto je neophodno da se uspostavi najtešnja veza sa svima društvima koja rade na ovom ili kom drugom polju privredne delatnosti. Samo takvo shvatanje posla omogućiće VND da zauzme mesto koje mu po pravu i pripada — mesto idejnog rukovodioca rada društvenih organizacija, koje imaju ili mogu imati ovu ili onu vezu sa pitanjima odbrane. Ono se ne mora ograničiti u svome radu na pitanja isključivo usko vojnih interesa. Ne, ono mora, vodeći računa o karakteru budućeg rata i imajući u vidu karakter sistema naše odbrane, da razvija široki rad i van redova Crvene armije. Mislim da će nam to pomoći ne samo da uspostavimo najtešnju vezu između Crvene armije i pozadine sa čitavim građanskim aparatom već i da u najvećem stepenu ubrzamo proces likvidiranja naše tehničke zaostalosti.

Ako mi ove zadatke ispunimo, ako ovaj ogroman, kolosalan rad — koji se otkriva pred našim Vojnonaučnim društvom — budemo umeli da postavimo koliko-toliko pravilno, onda će VND zauzeti mesto koje mu i odgovara u sistemu naše odbrane. Ono će tada znati da odgovori na sve one goruće i neodložne zahteve, čije se rešenje ne može ni zamisliti ako se na tom poslu ne okupe najširi krugovi ne samo vojnih trudbenika već i čitavog našeg radnog stanovništva. Ovim ću da završim svoj referat i da izrazim svoje duboko uverenje da će posle današnje konferencije naše VND definitivno stati na noge. Usvajanjem predloga koje je predvidela

komisija za saziv kongresa i za koje smatram da su u osnovi pravilni i da isto tako odgovaraju željama nadležnih mesta, postavićemo čvrstu osnovu, solidan temelj za naš rad u budućnosti.

Od svega srca želim vama i svima saradnicima našeg jedinstvenog svesaveznog VND uspeh u ovom teškom, ali zahvalnom i interesantnom radu, koji jača moć naše odbrane.

VOJNA INDUSTRIJA — TEMELJ NAŠE ODBRAMBENE SPOSOBNOSTI

GOVOR NA VII KONFERENCIJI UPRAVNIKA FABRIKA GLAVNE UPRAVE RATNE INDUSTRIJE 25. MAJA 1925. GOD.

Pre svega, dozvolite mi da vam izručim pozdrav Crvene armije i Crvene mornarice. Smatram da i vi, zajedno sa nama, sačinjavate jedinstvenu vojnu porodicu. I mada se vi i ne nalazite neposredno u redovima Crvene armije i Crvene mornarice, ipak uspešno jačanje njihove moći zavisi više od vas nego li od nas.

Poznato vam je, drugovi, da sada pred vas postavljamo u punom opsegu pitanje o neophodnosti promene tempa našeg rada, o neophodnosti što bržeg savlađivanja svih onih prepreka koje stoje na našem putu; moramo u najkraće vreme stvoriti takve uslove, koji će zaista obezbediti jačanje moći našeg Sovjetskog Saveza. Malo je i potrebno da se pred vama zadržavam na momentima koji nas primoravaju na tako oštro postavljanje pitanja. Pozvaću se samo na mnogobrojne referate koji su podneti na različitim kongresima sovjetskih organizacija i, napose, na poslednjem našem Saveznom kongresu sovjeta, a koji pružaju iscrpnu ocenu našeg međunarodnog položaja i čitave međunarodne situacije uopšte.

Iz te ocene mi izvlačimo određene praktične zaključke, kako za trudbenike Crvene armije i Crvene mornarice uopšte, tako i za trudbenike ratne industrije. Ovi zaključci svode se na to da i mi i vi moramo sada u punoj meri da napregnemo sve naše snage na polju vojne delatnosti, kako bismo rad na odbrani Saveza krenuli napred mnogo brže nego što je tekao do sada. Moramo predvideti eventualne promene u međunarodnoj politici u za nas povoljnijem pravcu nego što je to do sada bilo.

Tu stabilnost, to stanje relativne ekonomske stabilnosti koje sada karakteriše svetski kapitalizam, kapital će, nesumnjivo, iskoristiti za političko jačanje svoje pozicije. Kojim će se pravcima kretati rad na jačanju ove pozicije kapitala? Pre svega — u pravcu pritiska na radničku klasu u svojoj vlastitoj zemlji. Mi smo već videli činjenice koje utvrđuju ovo gledište, a znamo i vidimo sada da se čak i u takvim zemljama, kao Danskoj i Norveškoj i drugim, koje su se uvek odlikovale uravnoteženošću, svojim spoljnim građanskim mirom — i tamo se razvija žestoka klasna borba. I ovde već zapažamo nastupanje kapitala u najbespoštednijim i najopasnijim formama po interes radničke klase. Ovaj pritisak, nema sumnje, razvijaće se i dalje.

Drugi pravac borbe kapitala — to je pravac njegovog odnosa, njegove politike prema kolonijalnim i polukolonijalnim narodima; već sada imamo niz fakata nastupanja kapitala koji nas primoravaju da očekujemo i još veće pojačavanje ovog pritiska. Vi znate o događajima u Severnom Maroku, znate da tamo počinje teška borba između stanovništva španske zone Maroka — koje je sebi tek nedavno izvojevalo slobodu — i francuske okupacione armije. Ti fakti svedoče da kapital, osetivši pod sobom izvesnu stabilnost tla, u kolinijalnom pitanju prelazi u nastupanje.

Treći pravac nastupanja — to je pritisak na Sovjetski Savez. Sasvim je jasno da kapital ne može da obezbedi ili ojača svoje klasne interese i pozicije u prva dva pravca sve dotle dok postoji Sovjetski Savez, jer u samom faktu njegovog postojanja internacionalni proletarijat i narodi kolonija i polukolonija crpu podršku za odbranu svojih klasnih i nacionalnih interesa. Zato položaj relativne stabilnosti mi moramo posmatrati kao sve jače narastanje potencijalne opasnosti za Sovjetski Savez. Neću vam nabrajati i druge fakte, koji još ubedljivije svedoče o tome da ova bojazan nije bez osnove, da se ona na delu već jasno potvrđuje nizom poduhvata za ostvarenje antisovjetskog bloka, pobesnelom antisovjetskom propagandom koja se razvija u inostranoj štampi, moralnim i ostalim bojkotom Sovjetskog Saveza, itd. Za nas je vanredno jasno jedno da se ovog ili onog momenta iznad sovjetskog horizonta mogu sakupiti oblaci, i mi se možemo naći u takvom položaju da za nas, možda, neće biti drugog izlaza, već da pružimo otpor nadiranju kapitala, otpor otvorenom, neoružanom rukom.

Eto u takvim prilikama naša pažnja, prirodno, i usredsređuje se na jačanje odbrane Saveza. Mi u redovima Crvene armije i Crvene mornarice veoma oštro postavljamo zadatak na podizanju naše borbene sposobnosti. Uz onu pažnju koja se sada poklanja pitanjima odbrane, i uz podršku koju naša vlada ukazuje vojnom sektoru, mi smatramo da ćemo u čitavom nizu oblasti vojnog rada uspeti da pomaknemo stanje s mrtve tačke i da ga relativno brzo krenemo napred. Ako uzmem i procenjujem sve oblasti našeg vojnog rada u pogledu oblasti koje su neposredno vezane sa mojom delatnošću kao predsednika Revolucionarnog vojnog sovjeta našeg Saveza, onda mogu da izrazim puno uverenje da će prelom u njima, koji je tako neophodan zemlji, biti ostvaren. Postoji za to odgovarajuće raspoloženje, postoji neophodni polet, želja za radom, postoji energija, ali će biti potrebno po nešto i preduzeti, ispraviti, unekoliko poboljšati materijalno stanje naše Crvene armije, njen život, unekoliko podučiti komandni sastav, a situacija za energičan i intenzivan rad kod nas u svakom slučaju postoji.

Ali kada prilazimo ovoj oblasti vojne delatnosti, koja je povezana sa vašim radom i tiče se najvažnijeg elementa naše odbrane — tehničkog, tu smo svi mi, a unekoliko i ja, prinuđeni zastati sasvim nemoćno ili polunemoćno. Potrebno je naglasiti da u momentu tehničke zaostalosti naše vojske uviđam najveću opasnost za naš međunarodni položaj i za uspešnost naše odbrane. Kad sada upoređujem stanje našeg naoružanja sa naoružanjem buržoaskih vojski, tek onda uviđam koliko smo daleko iza njih zaostali. Uzmimo samo jedan primer, našu artiljeriju: dok je u pogledu veličine dometa poljska artiljerija svih buržoaskih vojski uspela da dovoljno napreduje, uspela da za jedan i po put poveća daljinu svog ga-

đanja (čak i više — francuska artiljerija mesto 8 vrsta u toku 1914—1918. god. tuče sada na 13 vrsta) — mi se u tom pogledu i dalje nalazimo gde smo i pre bili. Zahvaljujući nizu tehničkih usavršavanja u artiljeriji drugih zemalja, proširuje se tučeno polje — kod nas je i dalje po starom. Doduše, ima nade da ćemo i mi u pogledu veličine dometa imati izvesne uspehe, ali oni još niizdaleka neće biti onakvi kakvi su postignuti u drugim zemljama.

Evo samo jednog primera, koji sam pokazuje u kojoj je meri ozbiljno i teško naše stanje u pogledu tehničke opreme naše armije. Mogao bih navesti desetine i drugih primera koji dokazuju da smo u svim oblastima tehnike zaostali iza vojski najkrupnijih buržoaskih zemalja. Mi se još možemo upoređivati sa vojskama naših najbližih zapadnih suseda, ali ovde, zahvaljujući pomoći svetskog kapitala, tehnika napreduje, dovoljno brzo korača, te može doći momenat da se i ovde osetimo u tom istom nelagodnom položaju, u kome se nalazimo u odnosu prema vojskama velikih zemalja. Tako otprilike stoji stvar sa našom tehnikom.[178]

Sasvim je razumljivo da u takvom stanju ne možemo ostati. I ja, kao vojni rukovodilac, postavljam kao osnovni zadatak poboljšanje, usavršavanje naše ratne tehnike. U tom pogledu moramo ovde dati takav podsticaj da armija oseti, da u pogledu tehnike naoružanja ona neće biti stavljena, bar, u znatno gore uslove nego vojske naših eventualnih protivnika. Potrebno je imati u vidu fakat da se značaj tehnike ni u kom slučaju ne može određivati samo razmerom materijalnih gubitaka koje izaziva tehnika pomoću oruđa za uništavanje. Nisu gubici u ljudstvu ti koji određuju značaj otrovnih gasova i aeroplana. On se mora procenjivati putem uračunavanja — uz materijalni gubitak — onog ogromnog psihičkog gubitka, koji nastaje primenom novih, nama nepoznatih sredstava. Obim tog psihičkog gubitka ne da se obračunati i u izvesnim uslovima on umnogome može prevazilaziti materijalnu štetu, koju prouzrokuju ova sredstva za uništavanje. Eto zašto mi moramo postaviti armiju u takve uslove, da ona bude upoznata sa svima novim sredstvima za uništavanje. Ukoliko ih ona ne može imati u punoj meri, ona ih mora poznavati, mora biti vaspitana u svojim raspoloženjima i osećanjima sa težnjom da od toga ne bude panike, da se time ne smanjuje borbena sposobnost Crvene armije. Stoga tehnička pitanja dobijaju značaj koji prelazi daleko iza granica neposrednih rezultata, izazvanih primenjivanjem ove tehnike. Ponavljam: za sada, iz tih razloga, Revolucionarni vojni sovjet Saveza smatra kao jedan od najhitnijih zadataka rad na daljem usavršavanju naše ratne tehnike.

Pri sprovođenju ovog rada prinuđeni smo da računamo sa čitavim nizom velikih smetnji koje stoje na našem putu. I mi niukoliko ne zatvaramo oči pred tim teškoćama koje se nalaze i pred vama i pred nama. Savršeno nam je poznato da, pre svega, moramo računati sa nedovoljnošću sredstava koje nam država za tu svrhu može odobriti. Eto zašto pitanja tehničkog usavršavanja moramo postaviti na realnu osnovu i ne zanositi se sanjarenjima i fantazijama. Donekle Crvena armija i ne mašta o tome da se odmah ravna sa buržoaskim zemljama ili da ih prestigne, ona samo želi da sada postigne bar izvesne uspehe, koji bi ojačali naš položaj u tehničkom pogledu. Mi znamo da izvori kojima raspolaže ratna industrija u pogledu sredstava i dr. nisu tako veliki da bismo mogli

postavljati zahteve brzog i radikalnog uspeha. Ne možemo postavljati zahteve za radikalne izmene naše tehnike, preoružavanje armije, jer bi to postavilo takve kolosalne zahteve našem budžetu, koje on nije u stanju da ispuni. Eto zbog čega u radu na tehničkim usavršavanjima moramo polaziti od onoga što sada imamo.

Time hoću da kažem da vi u naučnoistraživačkom, pronalazačkom radu treba, pre svega, da računate sa sredstvima koja su tu, sa realnim mogućnostima sadašnjeg momenta, sa teškoćama oko preoružavanja armije i da polazite od modela kojima raspolažemo, dodajući im usavršavanja i promene, koje su, možda, unekoliko zastarele, ali koje će učiniti oruđe pogodnim za savremenu borbu. Taj pravac rada moraćemo primenjivati u pogledu svih vrsta naoružanja. Ali nezavisno od toga u našem naučnoistraživačkom konstruktivnom radu neophodno je ipak stvoriti i uslove koji će nam obezbediti prelaz i na nove, usavršene modele, — uslove koji omogućuju takav prelaz kada budemo postigli druge povoljnije uslove — u pogledu finansiranja, materijalne opreme i sl. Jednom reči, treba nastojati i na tome da istraživačka delatnost ne izostaje iz buržoaskih zemalja.

Mogućnosti za to kod nas ima. Dosadašnji rad najbolja nam je garantija da u tom delu istraživačkog rada ne treba da imamo nekih naročitih strahovanja i da možemo računati na prilično ozbiljne i velike uspehe. Hteo bih da vi u svojim fabrikama, u svim preduzećima u ovom momentu — momentu tehničkog usavršavanja naših sredstava za borbu — posvetite naročitu pažnju, kako na polju usavršavanja već postojećeg oružja, tako i na polju pronalaženja novih tipova, novih modela naoružanja.

Kada mi postavljamo pitanje o preoružavanju Crvene armije, makar to bilo i delimično, mi se na prvom mestu oslanjamo na naše materijalne izvore, na naše finansijske mogućnosti. Ali, da li ratna industrija može računati na to da će u najbližoj budžetskoj godini, kao i u narednim godinama, materijalne mogućnosti biti bolje nego što su do sada bile? Po mom mišljenju — može. U kojim razmerama — ne može se reći, ali je nesumnjivo da ćemo mi preduzeti sve mere kako bi te mogućnosti bile proširene. Moramo isto tako preduzeti mere da se ove mogućnosti prošire ne samo putem povećanja budžetskih kredita već i putem unutarnjih ušteda. Ali moram reći da ne možemo ni u kom slučaju računati na stvaranje ratne industrije koja bi nas zadovoljavala i u mirno i ratno doba, čak i pri povećanju budžetskih kredita.

Ovo predupređenje, svakako, nije utešno. Ali je nesumnjivo da je odgovarajućom organizacijom proizvodnje, odgovarajućim načinom pristupanja radu moguće postići niz poboljšanja i vi ste obavezni da ovo učinite, jer, ponavljam, da jedini put, put finansiranja od strane države, ne može nikada kod nas biti takav da zadovolji sve naše potrebe.

Hteo bih dalje da podvučem i drugu stranu stvari, koja nas interesuje, koja interesuje sve koji će morati sa oružjem u ruci da brane interese našeg Saveza. Mislim na kvalitet produkata, koje izrađuju naše vojne fabrike. Poznato mi je da se kod nas sada stanje u tom pogledu osetno poboljšalo. Sećam se 1920—1921, kada su u Crvenoj armiji postajale sveopšte žalbe na kvalitet proizvoda, izrađenih u našim vojnim zavodima, kada su puške, revolveri i meci, pristigli u jedinice, bili svi od reda malo

pogodni za borbu. Ove puške u toku 1919—1921. god. imale su kod nas vrlo slabu reputaciju. U toku poslednjih godina — moram to sa zadovoljstvom istaći — vojni zavodi su znatno koraknuli napred; kvalitet produkcije se poboljšava, no ipak nam predstoji da u budućnosti učinimo u toj oblasti još mnogo i mnogo — produkcija naših zavoda i sada izaziva veliko nezadovoljstvo.

Evo jednog manjeg primera, koji, iako sitan, može unekoliko ilustrovati postojeće stanje. U ovom džepu imam tri metka za nagan. Nedavno sam imao priliku da pucam; ispalio sam 21 metak, ali su tri od njih bili neispravni; dva su zatajila, treći se potpuno rasprsnuo. Ovi su meci bili izrađeni 1919—1922. god., poneki od njih nisu bili markirani — nije bilo jasno da li su iz 1923, ili iz 1924. god. Sam taj fakat pokazuje da u pogledu kvaliteta kod nas čak i u ovoj godini još nije sve u redu. Uzeću za primer revolver. Svaki naš crvenoarmejac, svaki naš starešina — pa i ja zajedno sa njima — traže revolver stare izrade. Događalo mi se da budem u vrlo ozbiljnoj borbenoj situaciji, kada jedino revolver, koji ne otkazuje, može da spase. Poučen gorkim iskustvom, uvek sam smatrao nagan mnogo pogodnijim oružjem i pretpostavljao ga brauningu i ostalom automatskom oružju. Pa i pored toga, u kvalitet nagana, proizvedenog za vreme rata, nismo imali mnogo poverenja, i svaki starešina pretpostavljao je one koji su izrađeni pre 1914. god.

To je samo jedan mali detalj, ali on vam prikazuje raspoloženje u armiji. Možda se docnije produkcija osetno promenila, ali će trebati još mnogo vremena i masa fakata da bi se promenilo određeno raspoloženje, koje je nastalo o ovom pitanju. Ova atmosfera nepoverenja, ova psihološka atmosfera ima ogroman značaj za osećanje sigurnosti borca. Kada ti dobro poznaješ oružje i imaš puno poverenje u njega — možeš bolje i sigurnije komandovati, naređivati i dejstvovati. U ovoj oblasti kod nas još postoje nedostaci, te na kvalitet produkata — izrađenih u ratnoj industriji — vi, njeni trudbenici, treba da obratite najozbiljniju pažnju.

Još jedna od velikih pretenzija, koju ima vojna uprava u pogledu ratne industrije, to su — žalbe naših organa za snabdevanje na nedostatke u proizvodnji ratne industrije. Ratna industrija još nije uspela da izvrši svoje zadatke u ovoj oblasti. Istina, te žalbe ne odnose se na sve predmete koji se izrađuju u zavodima, ali ipak za jedan deo njih one su sasvim umesne i opravdane. Sa podbacivanjem u izradi mora se potpuno prekinuti. Narudžbine koje se daju moraju se potpuno i u punom obimu izvršavati. Nadam se da mogu računati na to da ćemo sada, kada osećamo određeni prelom, i ovaj nedostatak u toku iduće godine savladati.

Zahtevajući ovo od vas ja, drugovi, vrlo dobro poznajem vaš položaj. Po svojoj delatnosti i po svojim obavezama moram poznavati stanje naših vojnih zavoda, moram znati mogućnosti. Čuo sam čitav niz izveštaja, pročitao mnogo različitog materijala, koji karakteriše stanje ratne industrije, i znam kakve ste sve teškoće morali savladati pre nego što ste postigli prve uspešne rezultate, koje je konstatovao Revolucionarni vojni savet Saveza i koje konstatujete i vi. Poznato mi je u kakvom se teškom položaju nalaze uređaji naših zavoda, znam da su oni rasklimatani, znam, da mnogo što-šta nije organizovano kako bi trebalo, i ne zbog toga što nisu preduzimane mere, već zato što je rad otežavala objektivna situacija.

Sve mi je to sasvim poznato, te baš zato i ne mogu postavljati takve zahteve koji bi bili neosnovani, koji ne bi odgovarali našim sadašnjim mogućnostima. Ali ono o čemu govorim sasvim odgovara našim mogućnostima, odnosno potpuno je ostvarljivo. Samo ako vi, trudbenici ratne industrije, budete umeli da shvatite važnost zadataka koji stoje pred vama, ako budete umeli da razumete sa kakvom se nadom obraća na vas naša Crvena armija, i ako budete umeli da ovu veru prenesete radnicima ratne industrije, onda mi smatramo da ćemo — i pored svih teških objektivnih uslova i slabosti kako materijalnih, tako i finansijskih izvora — ipak moći da postignemo značajne rezultate.

Rekli su mi da vas sada uznemiruje pitanje organizacije, pitanje o stanju čitavog kompleksa preduzeća koja potpadaju pod Glavnu upravu vojne industrije. Čuo sam da postoji čitav niz varijanata koje predviđaju novu organizacionu strukturu. Teško mi je govoriti o toj temi pošto sam malo upoznat sa pitanjima zavodske delatnosti, malo sam upoznat uopšte sa strukturom i službom organa koji upravljaju našom privredom. I stoga nisam u mogućnosti uzeti na sebe odgovornost da iznosim bilo kakva osnovna i određena mišljenja o tom pitanju. Ali hteo bih naglasiti jedno: sada smo svi mi dužni da stvaramo uslove koji će obezbediti neodložan, zaista aktivan i praktičan rad. Za sada nam je potrebno da u što manjoj meri trošimo energiju na pitanjima organizacije, pitanjima pregrupisavanja, preseljavanja i sl. Moramo stvoriti situaciju koja će nam psihološki i stvarno obezbediti ispoljavanje maksimalne energije u neposrednoj praktičnoj delatnosti.

Ovo navodim iz iskustva naše Crvene armije. Silom čitavog niza objektivnih uzroka Crvena armija je preživljavala i čitav niz raznovrsnih reorganizacija sve do prošle 1924. godine. Do tog vremena u Crvenoj armiji nije bilo nikakve stabilnosti. Ova nestabilnost dolazila je, s jedne strane, od opštih, objektivnih uslova — odsustva čvrste valute itd.; s druge strane, ona je najviše dolazila od postepenog tempa smanjivanja brojnog sastava Crvene armije. Takvo stanje bilo je diktirano potrebom prilagođavanja međunarodnoj situaciji. Bili smo svi prinuđeni da gledamo da li možemo smanjiti armiju za ovu ili onu stotinu crvenoarmejaca. A takvo stanje bilo je ogroman minus.

Tek sada mi stvaramo uslove koji obezbeđuju praktičnu delatnost. I sada u armiji u organizacionom pogledu nije sve na svom mestu; u čitavom nizu oblasti bilo bi potrebno da se izvrši ozbiljno pregrupisavanje, ozbiljno pretresanje, ali mi smo pre prinuđeni da se mirimo sa ovim defektima, da trpimo organizacione nedostatke, nego li da se odlučimo na novi, bilo koliki radikalni prelom. Treba dati mogućnost da se i dalje radi u poznatim, iako možda nesavršenim, organizacionim formama. Izgleda mi da se to potpuno može primeniti i na vas, na vojnu industriju. Možda bi, a verovatno, čak i trebalo bi da bude određena druga, nova organizaciona struktura, koja bi pružala više pogodnosti za praktičan rad, ali mi smatramo da najpre treba obezbediti i omogućiti obavljanje neposrednog posla, čak i pri donekle nesavršenoj organizaciji. Za sam posao možda će biti bolje, nego ako bismo trošili našu energiju na reorganizaciju.

Eto zbog čega smatram da se pitanje reorganizacije, koje se kod nas pokreće — ukoliko ta reorganizacija može da stvori vrlo krupne

izmene i da izazove stanje psihološke nesigurnosti u sutrašnjici — mora postavljati sa udvostručenom obazrivošću. Bolje je nekoliko pričekati, dobro porazmisliti i poraditi na tome kako da se stvori novi, savršeniji sistem, a zatim prelaziti na ovaj novi sistem, kada se obezbedi postojanje za to povoljnih uslova. Ali to je krupan posao. Upravo, ja ne mogu da o ovom pitanju dajem svoje mišljenje, pošto o njemu sebe smatram nekompetentnim.

Dve reči o uzajamnim odnosima vojne industrije i armije uopšte. U proteklom vremenu ovi odnosi bili su takvi da se moglo poželeti mnogo bolje. Postojao je niz nenormalnosti koje su se rđavo odražavale na rad vojne uprave, Crvene armije i Uprave vojne industrije. Sa zadovoljstvom mogu saopštiti da smo u poslednje vreme uspeli da stvorimo međusobne odnose, ako ne sasvim normalne, a ono u svakom slučaju zadovoljavajuće, koji omogućuju Crvenoj armiji i ratnoj industriji da svoj posao, opšti posao, obavljaju skladno i složno.

Hteo bih da se ti uzajamni odnosi, koji su se uspostavili, ne samo sačuvaju već i da se, u onome u čemu treba da budu bolji — isprave, dopune i poboljšaju. Raspoloženje koje sada postoji kod vojnih trudbenika i kod vas olakšaće ovaj zadatak, potpomoći će stvaranje neophodne atmosfere drugarstva i saradnje, sa kojima će naši uspesi biti još značajniji. Pitanje koje nas je osobito interesovalo, pitanje o finansiranju, sada je definitivno rešeno. Sada smo mi u odnosu prema vojnoj industriji u položaju poručilaca. I sada je na nama da se postaramo o tome da vam ova nova finansijska situacija ne stvara težak položaj.

Na vama je da se postarate da ovi novi uslovi finansiranja ne ometaju normalnu delatnost zavoda. Ako budete umeli da priđete tome, uveren sam da se ovaj novi način finansiranja, obezbeđujući sve zahteve i interese Crvene armije, neće negativno odraziti na interese vojne industrije, već će biti nov podstrek, nov stimul da se privredna delatnost zavoda razvija normalno, da se razvija energičnijim tempom nego što je to dosad bilo. Eto, drugovi, kruga pitanja kojima sam se hteo vama obratiti.

Dozvolite još jedanput da vam izručim najtopliji bratski pozdrav Crvene armije i mornarice. Dozvolite da računam sa tim da će Crvena armija i Crvena mornarica u vama imati uvek pomoć koja je tako neophodna, pomoć koju će pružiti svi trudbenici vojne industrije: njeni rukovodioci — administracija, tehnički rukovodioci, tehničari, inženjeri i sav kadar radnika naših vojnoindustrijskih preduzeća.

Dozvolite da izrazim nadu i uverenje da će, bez obzira na teške uslove našeg i vašeg rada, Crvena armija dobiti tehniku koja joj je nužna i moći uspešno da reši sve zadatke koje joj nalaže međunarodni položaj.

ZADACI CRVENOARMEJSKE ŠTAMPE

POVODOM HILJADITOG BROJA LISTA »CRVENA ZVEZDA« POLITIČKE UPRAVE LENJINGRADSKOG VOJNOG OKRUGA

Jedan od najvažnijih uslova moći Crvene armije sastoji se u svesnom odnosu njenog ličnog sastava prema vojnom delu. Na ispunjavanju ovog zadatka radi unutar armije čitava mreža kulturno-prosvetnih i voj-

novaspitačkih organizacija i ustanova. Njihov opšti cilj sastoji se u tome da nam dadu umešnog borca, koji bi u isto vreme bio i svestan građanin svoje zemlje. Kao moćno sredstvo spremanja i vaspitavanja takvog borca služi naša vojna štampa. Ona je već davno postala sastavni deo života i rada crvene kasarne. Sa porastom njenog značaja rastu takođe i njene obaveze i odgovornosti. Dobar crvenoarmejski list mora umešno da odražava život kasarne, njen rad, uspehe toga rada, njegove nedostatke i puteve njihovog ispravljanja. Ona mora da pomaže proširivanje vidokruga borca, produbljavanje njegovih znanja i učvršćivanje njegovog borbenog duha. Treba borcu jasno i jednostavno tumačiti naše opšte vojne i političke zadatke, propagirati pitanja vojne obuke, postavljati i olakšavati rešenje pitanja unutrašnjeg života kasarne i široko popularizovati naše ustavne zahteve. Postaviti pred svest svojih čitalaca jasnu sliku odlične vojničke časti i uzornog, disciplinovanog, svesnog crvenoarmejca, produbiti u njemu težnju ka postignuću ovog uzora — *evo to je odgovorni zadatak crvenoarmejskog lista.*

Taj svoj rad dužna je naša štampa da vrši sa čitavom crvenoarmejskom masom i putem nje. Široki kadrovi vojnih dopisnika, udruženih oko redakcije i *rukovođenih od strane redakcije*, moraju postati najbolji elementi svesnog crvenoarmejskog aktiva, aktivni saradnici na učvršćavanju Radničko-seljačke crvene armije.

Taj rad mora biti ostvarivan sa punom svešću i vodeći računa o toj činjenici da je Crvena armija organizam koji živi i dejstvuje na osnovu tvrdih zakonskih odredbi koje je donela država. To zahteva od vojne štampe naročitu opreznost i brižljivost kod postavljanja i pretresanja osnovnih pitanja kojima se reguliše naš vojni život.

Uporedo s tim, treba svako da pamti i da zahteva od drugih čuvanje ratne tajne. U tom pogledu bilo je kod nas i još postoji mnogo propusta. Naši crvenoarmejski listovi, služeći crvenoarmejcu — kadrovcu, ne smeju da ispuštaju iz vida takođe i teritorijalnog armejca — regruta i uopšte radničku i seljačku masu. Učvršćivanje teritorijalnog sistema naše izgradnje najtešnje je povezano sa pažnjom koju će mu posvetiti naša vojna štampa i zavisi, između ostalog, od toga koliko će umešno ona da razvije svoj rad.

Hiljaditi broj crvenoarmejskog lista Političke uprave Lenjingradskog vojnog okruga »Crvene zvezde« svedoči o velikom radu koji je list izvršio. Želim mu dalje uspehe.

KADROVSKA ARMIJA I MILICIJA

Armija je oruđe rata. Rat je u savremenom klasnom društvu poslednje i radikalno sredstvo za rešavanje sporova među vladajućim klasama raznih država (međunarodni ratovi) ili među klasama koje se bore unutar država (građanski ratovi). U vezi s tim svaka država, ako svesno rešava problem organizacije svojih oružanih snaga, mora prethodno da ima određeni odgovor na sledeća pitanja: 1) kakva joj je armija potrebna i u kakve svrhe (koje određuju njen međunarodni i unutrašnji položaj) i 2) kako treba izgrađivati armiju, s obzirom na postavljene ciljeve i na prirodu i karakter same države.

Razume se, karakter oružanih snaga ne zavisi samo od društveno-političke fizionomije države. Njega strogo uslovljavaju opšti ekonomski i kulturni nivo zemlje, njeno nacionalno bogatstvo, mobilizacijske i budžetske mogućnosti. Karakter armije određuje i opšte stanje vojnog dela, pre svega u zemljama verovatnih neprijatelja. Ali ipak, vojna politika nesumnjivo u najvećoj meri zavisi od opšte politike, i u jednoj istoj zemlji, uz isti kulturni i privredni nivo, vlade različne po svojoj klasnoj suštini izgrađivaće armiju na razne načine. To se u najvećoj meri odnosi na pitanja organizacije u najširem smislu. Prirodno je što je prevrat, kojim je od carske Rusije stvoren sadašnji Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika, morao da nađe odraz i u oblasti vojnog dela. Za pravilnu ocenu stanja potrebno je, pored toga, uzimati u obzir da su i ranije pomenuti faktori u izgradnji oružanih snaga (budžetske mogućnosti i opšti pokret u oblasti vojne izgradnje kao iskustvo svetskog rata) stvarali pogodne uslove za radikalnu promenu vojne politike naše države.

I zaista, taj sistem organizacije oružanih snaga koji sada sprovodimo, duboko se razlikuje od vojne organizacije predrevolucionarne Rusije. U osnovi carske vojne organizacije bio je princip stalne kadrovske armije sa dugim rokom službe; mi prelazimo na sve širem frontu na sistem milicije sa skraćenim rokovima i obukom van kasarni. U carskoj armiji se veoma strogo sprovodio princip eksteritorijalnosti u popuni jedinica: mi sve više prelazimo na teritorijalni sistem popune. Car je držao u mirno doba pod oružjem najveću armiju u svetu, mi se zadovoljavamo relativno sasvim malom kadrovskom vojskom, itd.

Psiha ljudi, njihova svest, obično zaostaje za živom stvarnosti. Takva zaostalost se opaža i u oblasti naše vojne misli. Bez obzira na dubinu revolucionarnog prevrata i potpuno novu ocenu svih vrednosti u svim oblastima života, a između ostalog, i u oblasti ideologije, nasleđe u vidu ukorenjenih shvatanja i misli još se jako oseća. Kod nas vojnika to se naročito jasno ispoljilo u nepoverljivom i u početku gotovo opštem negativnom stavu prema ideji milicije, što je bilo naročito karakteristično za starešinski kadar pre 2—3 godine, pri prvim pokušajima milicijske izgradnje.

Poznato je da je život najbolji učitelj. Iskustvo rada poslednje dve godine pruža dosta podataka koji pomažu u razbijanju mnogih ranijih predrasuda. No, na žalost, još ne možemo da tvrdimo da je ceo rukovodeći sastav armije potpuno prihvatio osnove naše sovjetske vojne izgradnje, a da i ne govorimo o »civilima«.

Ozbiljne novine u vojsci, koje igraju odlučujuću ulogu u sudbini države, moraju se, razume se, sprovoditi veoma oprezno. Ovde je potpuno na mestu poslovica — »sedam puta meri — jedanput seci«. Eto zašto u ostvarivanju prelaska na nov sistem vojne organizacije idemo napred prilično sporo i stalno se osvrćemo nazad i proveravamo podatke dobijene iskustvom. No, i ovim usporenim tempom daleko smo odmakli. Već i sad je kod nas u vojsci u pogledu organizacije potpun prevrat. Osnovu sadašnjih oružanih snaga Saveza ne čine kadrovske, nego teritorijalno-milicijske jedinice. Daljim razvitkom, učvršćivanjem i poboljšavanjem ovih jedinica, meriće se uspeh celog našeg poduhvata. Međutim, mnogi, a često i veoma odgovorni drugovi, to još ne shvataju potpuno. Rad u teritorijalnim jedinicama često se još smatra kao pokušaj, tj. nešto neod-

ređeno, nejasno u vojnom pogledu. Neki još zastupaju mišljenje da suština ovog poduhvata nije u samim milicijskim jedinicama, nego u nečem drugom; da naše regularne jedinice razmeštene po periferiji predstavljaju osnovnu borbenu snagu Crvene armije.

Velika opasnost za odbranu zemlje krije se u takvom kolebanju misli i stavova. Svi treba čvrsto da prihvate stav da smo u milicijskoj izgradnji već prešli granice eksperimentisanja. Osnova vojne snage Saveza je u milicijskoj izgradnji. Zato rad u milicijskim jedinicama, praćenje njihovog života i delatnosti, sistematska borba za uklanjanje svih nedostataka, postaju za nas pitanje života ili smrti. Eto zato se moramo stalno vraćati na ova pitanja, fiksirati pažnju društva na njih i time stvarati uslove za uspeh celokupnog rada.

Bez obzira na mesto koje sad milicija zauzima u sistemu naših oružanih snaga, još i sada, doduše manje nego ranije, može se opaziti neverovanje u principijelnu pravilnost ovog puta u izgradnji armije. Kaže se da bi regularna, kadrovska armija, makar i mala, bila za nas bolja i pouzdanija od svih naših milicijiskih jedinica.

Pitanje je veoma ozbiljno a zaslužuje najpažljivije razmatranje. Ako je ova sumnja opravdana, dužni smo da odmah odustanemo od svih pokušaja i da se vratimo na stare metode, koje su isprobali carizam i gotovo sve buržoaske države.

Srećom, stvar stoji sasvim drukčije. Principijelno, naš metod je predodređen celim tokom i logikom revolucionarne borbe. Na njega je ukazano ne samo u starom programu naše partije, nego i u odlukama niza kongresa partije u epohi posle Oktobra (vidi rezolucije VIII i IX kongresa).

Naravno, ne moraju ni rezolucije kongresa da budu za nas apsolutna dogma. Kao marksisti i lenjinisti odlično razumemo da i u vojnim pitanjima, kao i u svemu ostalom, moramo da uzmemo u obzir dva osnovna momenta:

1) da ne treba sebi da vežemo ruke priznavanjem samo neke određene forme borbe ili organizacije; tome treba prilaziti sa klasnih, proleterskih pozicija to mora da bude najviši, odlučujući kriterij, primena takvog principa isključuje svaki dogmatizam i skolastiku;

2) da moramo posmatrati sve društvene pojave u razvoju, sa gledišta njihove društvene dinamike.

Ali baš takav stav prožima i odluke VIII i IX kongresa. Ove rezolucije postavljaju određene perspektive naše vojne izgradnje, dajući im jasnu i strogo marksističku ocenu i formulaciju, a pored toga određuju i konkretne uslove u kojima se moraju realizovati.

Ove odluke nikad nisu bile povučene, ali mnogi su ih, izgleda, potpuno zaboravili i zato neće biti suvišno ako na njih podsetimo.

Evo nekoliko izvoda iz rezolucija VIII kongresa RKP(b) o vojnom pitanju.

»VI. Može se smatrati da je teoretski dokazano da bismo najbolju armiju dobili na principu obaveznog obučavanja radnika i radnih seljaka u *uslovima koji su bliski njihovom svakodnevnom radu.* Opšte jačanje privrede, povećanje kolektivnosti i proizvodnosti poljoprivrednog rada, stvaralo bi najzdraviju osnovu za armiju čije bi se čete, bataljoni, pukovi, brigade i divizije poklapali sa fabrikama, zavodima, selima, opštinama, srezovima, gubernijama itd. Takva

armija, čije bi stvaranje išlo ukorak sa privrednim usponom zemlje i uporedo sa uzdizanjem komandnog kadra, postala bi nepobediva u celom svetu. Mi se približavamo takvoj armiji i kat-tad ćemo je imati« (RKP(b) u rezolucijama njenih kongresa i konferencija (1898—1924), GIZ, Moskva, 1924, str. 185—6.

Podvukavši zatim ulogu sveopšte vojne obuke u pripremi boraca za regularne jedinice Crvene armije, u rezoluciji se dalje kaže:

»X. No, zadatak sveopšte vojne obuke ni u kom slučaju ne može da se ograniči samo na pomoćnu ulogu. Sveopšta obuka u nizu etapa usklađenih sa neodložnim radom na formiranju regularnih jedinica, dovešće nas do stvaranja zaista milicijske armije« (str. 186).

»XI. U tom cilju je neophodno da sveopšta obuka ne bude ograničena samo na individualnu, nego da pređe i na formiranje najpre makar najmanjih jedinica, po mogućstvu bez odvajanja radnika i seljaka od normalnih uslova rada. Sveopšta obuka mora da prelazi na formiranje pojedinih vodova, četa, kasnije bataljona i pukova, sa daljom perspektivom formiranja čitavih divizija od mesnih radnika i seljaka, sa mesnim komandnim sastavom, sa mesnim rezervama naoružanja i uopšte cele opreme« (str. 186).

I najzad:

»XIII. Klasna milicijska armija koju želimo da stvorimo ne znači, kao što je jasno iz svega rečenog, improvizovanu, tj. na brzinu stvorenu i slabo obučenu armiju, šareno naoružanu i predvođenu napola obrazovanim starešinskim sastavom. Naprotiv, sveopšta obuka treba da se izvodi tako da, povezana sa manevrima, raznim vežbama i vojnim svečanostima, može da da viši tip kvalifikovanog borca i jedinice. Milicijska armija treba da bude obučena, naoružana i organizovana po poslednjoj reči vojne nauke« (str. 187).

Ova perspektiva bila je data 1919. god., tj. na vrhuncu građanskog rata. Ona nije mogla imati drugog praktičnog značaja, sem kao uputstvo za rad jedinica Vseobuča, pošto su sva sredstva i sve snage bili usmereni na jačanje operativne vojske i čitava pozadinska organizacija bila je potpuno zaokupljena ovim radom. Međutim, to nimalo ne umanjuje njen opšti, principijelni teoretski značaj.

Bliski završetak građanskog rata i povoljne promene u međunarodnom položaju Sovjetske Rusije početkom 1920. godine istakli su pitanje korenitih promena u našem vojnom delu. IX kongres RKP(b) u martu—aprilu 1920. nastavio je rad prethodnog Kongresa i još tačnije i određenije obeležio dalji put vojne izgradnje. On je prihvatio specijalnu rezoluciju »O prelasku na milicijski sistem« u kojoj su iscrpno, jasno i određeno izneti osnovna linija razvoja i uslovi potrebni za ostvarivanje ove linije. Evo najvažnijih tačaka ove rezolucije.

»3. Sadašnjem prelaznom periodu, koji može i duže da potraje, treba da odgovara takva organizacija oružanih snaga, u kojoj trudbenici dobijaju potrebnu vojnu obuku uz najmanje odvajanje od proizvodnog rada. To može da bude samo sistem teritorijalne crvene radničko-seljačke milicije.

4. Suština sovjetskog milicijskog sistema je u maksimalnom približavanju armije proizvodnom procesu tako da živa ljudska snaga određenih privrednih rejona bude u isto vreme i živa ljudska snaga određenih vojnih jedinica.

5. U teritorijalnom pogledu milicijske jedinice (pukovi, brigade, divizije) moraju biti tako raspoređene da njihovi rejoni obuhvataju pojedine fabrike sa okolnom poljoprivrednom periferijom, što bi predstavljalo osnovu milicijskih jedinica.

6. U organizacijskom pogledu radničko-seljačka milicija treba da se oslanja na kadar, dobar u vojnom, tehničkom i političkom smislu, koji bi bio u stanju, pošto poznaje dobro radnike i seljake koje obučava, da ih svakog momenta prikupi, stavi pod svoju komandu i oružje i povede u borbu« (str. 218).

Ceo naš rad posle donošenja ovih rezolucija odvijao se potpuno u njihovom duhu s tom razlikom što je tempo našeg stvarnog razvoja bio znatno sporiji no što su to zamišljali autori rezolucija oba kongresa. Ova sporost je posledica dva osnovna principa naše politike, o kojima se napred govorilo: — mi se ne priklanjamo kao pred dogmom ni pred kojom formom organizacije, između ostalog ni pred milicijom, i ocenjujemo sve sa pozicija istorijskog metoda.

U radu smo se koristili uputstvima istog IX kongresa, a to su: prvo, potreba postepenog prelaska na milicijski sistem »u saglasnosti sa vojnim i međunarodno-diplomatskim položajem Sovjetske Republike, uz obavezan uslov da njena odbrambena sposobnost bude u svakom momentu na potrebnoj visini«, i drugo, potreba »da se u celoj organizaciji sačuvaju sve crte diktature proletarijata«.

Na taj način, u principijelnom smislu pitanje je potpuno jasno. Komunistička partija smatrala je i smatra da će

»takva armija, tj. narod, dobro izvežban i naoružan, organizovan na socijalistički način, biti armija snažnija od svih poznatih u svetu. Ona će ne samo biti oruđe za odbranu socijalističke zajednice od mogućnih napada imperijalističkih država koje još postoje, nego će omogućiti pružanje odlučujuće podrške proletarijatu tih država u njegovoj borbi protiv imperijalizma« (iz rezolucije VIII kongresa, str. 189).

Ne može se osporavati principijelna opravdanost prelaska na milicijski sistem, nego se jedino može diskutovati o tempu prelaska. Naime, sad mogu biti umesna pitanja: da li je bolje dogledno vreme ostati kod kadrovskog sistema, kao osnovnog, a milicijske jedinice dopuštati kao izuzetak? Da li razmah kojim smo pošli u razvoju milicijskog sistema pruža garantije vojnog i političkog karaktera za bezbednost Saveza?

Pre no što odgovorimo na ova pitanja, potrebno je napomenuti da je sadašnja naša vojna organizacija ne samo po obimu, nego i po nekim odlikama još daleko od onog razvijenog milicijskog sistema o kome se govori u iznetim rezolucijama.

Za razliku od milicijskih armija čistog tipa (na primer švajcarske)[179] naše milicijske jedinice imaju dosta jak mirnodopski kadar. Npr. kadar teritorijalne divizije predstavlja 16% njene ratne formacije. Ako uzmemo naše tzv. kadrovske divizije, videćemo da je tamo odnos veći za 10—12% (mirnodopska formacija predstavlja približno 25% ratne). To znači da kadrovska divizija za vreme mobilizacije treba da uključi u svoj sastav oko 3/4 novog kontingenta, pozvanog iz rezerve. Ako uzmemo u obzir, prvo, da će teritorijalna divizija imati promenljiv sastav koji se obučavao u njenom okviru u toku 5—8 meseci,[180] poznaje komandni kadar divizije i organski je povezan sa njenim jedinicama, i drugo, da u kadrovskim divizijama stvarno vreme obuke, ako se izuzme vreme vezano za samoopsluživanje, traje samo nešto više od godine dana, jasno je da bi, ako i bude neke razlike u izvežbanosti između jednih i drugih, ona bila neznatna.

Naravno, bilo bi sasvim drukčije ako bi naše kadrovske divizije bile stvarno takve, tj. ako bi njihova mirnodopska formacija imala 50—80% ratne. To je slučaj sa jedinicama francuske armije koje ulaze u sastav tzv. armije za zaštitu, raspoređene na granicama. Takva divizija, uz dvogodišnji rok službe, nesumnjivo je znatno jača od teritorijalne. Mi zasad toga nemamo. Pa čak i da stvorimo takvu združenu formaciju, bićemo prinuđeni da to uradimo na račun rasformiranja drugih jedinica ili još većeg smanjenja njihovih mirnodopskih kadrova, a to znači dalje širenje milicijskog sistema. Mi idemo ovim drugim putem. Na datoj etapi razvoja organizacije oružanih snaga, glavni zadatak nije usporavanje razvoja teritorijalnog milicijskog sistema, nego, u granicama koje nam postavlja budžet u pogledu opšteg broja kadrova radničko-seljačke Crvene armije, njeno jačanje i paralelno stvaranje minimalno potrebnog broja kadrovskih divizija, čiji bi mirnodopski sastav bio 50—60% ratne formacije. Takve divizije možemo stvarati, očevidno, samo na račun prevođenja drugih na milicijski sistem.

Možemo li da prođemo bez toga i da ostanemo samo kod kadrovskih divizija ojačanog sastava?

Sadašnje brojno stanje Crvene armije ovu mogućnost apsolutno isključuje. To se vidi iz sledećeg.

Savremena kadrovska vojska ima zadatak da, prvo, obezbeđuje mobilizaciju zemlje u času objave rata, drugo, da je tako velika da bi mogla provesti kroz svoje redove sve kontingente regruta, i treće, da ima toliki broj združenih jedinica, koliki je potreban za razvijanje ratnih jedinica prema operacijskom planu.

Od 1,200.000 mladića, koliko se poziva na regrutaciju svake godine kod nas, oko 800.000 do 900.000 su potpuno sposobni za vojsku i tu se odmah vidi da ih ne možemo obučavati u našim jedinicama. Pri dvogodišnjem roku za to bi nam bila potrebna mirnodopska armija od gotovo 2 miliona ljudi. Pri jednogodišnjem roku to bi se smanjilo gotovo duplo, ali bi prelaz na jednogodišnji rok po celoj liniji značio ništa drugo no sveopšti i potpun milicijski sitem, jer između 8 meseci službe u teritorijalnim jedinicama i 12 meseci razlike gotovo i nema. U našim uslovima takav prelaz bi bio preuranjen i opasan. No, ako bismo se čak i odlučili na to, niti imamo niti mislimo da stvaramo milionsku stalnu vojsku.

Sa sadašnjom armijom (ispod 600.000) ni ovaj, ni treći od pomenutih zadataka (obezbeđenje potrebnog broja združenih jedinica) ne mogu da budu rešeni, i za nas je to neprihvatljiv put. Savršeno je jasno da će prvi veliki rat koji nam predstoji zahtevati od nas naprezanje svih snaga i sredstava. Za taj rat neće biti dovoljne samo kadrovske divizije. Moraćemo da pozovemo pod oružje milione vojnih obveznika da bismo mogli braniti najvažnije sektore naše granice. Ove milione treba, pre svega, na vreme obučiti, a zatim treba da imamo takvu organizaciju koja bi ih lako i bezbolno, bez štetnih improvizacija, uključila u svoj sastav.

U našim uslovima, uzimajući u obzir našu brojnost, takva organizacija može biti samo široko razvijen milicijski sistem, kao dopuna manje kadrovske armije za zaštitu.*

---

* Армия прикрытия — deo oružanih snaga namenjen za zaštitu od iznenadnog napada i obezbeđenje mobilizacije, koncentracije i strategijskog razvoja glavnih snaga.

Sem armije za zaštitu granica moramo držati u regularnom stanju još niz drugih jedinica. Još zadugo moramo da se odreknemo pokušaja da izgrađujemo po milicijskom sistemu specijalne, tehničke vidove i rodove (ratnu mornaricu i vazduhoplovstvo, jedinice veze, železničke i transportne jedinice i sl.), kao i veći deo konjice. Slaba industrijalizacija zemlje ne obezbeđuje tehnički kadar specijalnih jedinica, a za izgradnju stručnjaka od seljaka treba mnogo vremena.

Dakle, za dogledno vreme, granice razvijanja milicijskog sistema sasvim se jasno ocrtavaju. U ovim granicama ne samo što možemo, nego i moramo na sve mogućne načine razvijati i jačati praksu milicijske izgradnje, jer na drugi način ne možemo obezbediti otadžbinu

Idući ovim putem nikako ne možemo zatvarati oči pred velikim teškoćama koje nas čekaju. Pozitivno ostvarenje milicijskog sistema, makar i u pomenutim užim okvirima, nailazi na niz najvećih prepreka. Prva i najvažnija je opšta zaostalost i nekulturnost naše zemlje.

Ogromnu većinu naših regruta sačinjavaju seljaci. Njihov znatan deo (oko 20%) dolazi u armiju nepismen. To znači da je služba u armiji za njih ne samo vojna nego i osnovna škola. Obučavanje takvog kontingenta u svemu što zahteva savremeni rat — nije laka stvar. Savršeno je jasno da je za teritorijalne jedinice, sa njihovim kratkim rokom od 8 meseci, koji se uz to razbija na manje godišnje periode, to još teže. Stvoriti potpuno obučenog, uvežbanog i vaspitanog borca od njih veoma je teško, ali nije nemoguće. Široko razvijanje sporta, naročito streljaštva, znalačka organizacija predvojničke obuke, osnovno školovanje, pravilno prilagođeno potrebama odbrane itd. — sve će to iz godine u godinu stvarati sve bolju situaciju. Potrebno bi bilo još ove godine specijalnim zakonom obezbediti da u vojsku dolaze pismeni mladići. Školski okrug treba obavezati da evidentira nepismene omladince i organizuje njihovo obučavanje. Ovaj rad bi trebalo završiti do početka predvojničke obuke odgovarajućeg godišta. Od drugih mera koje su važne za promenljivi sastav teritorijalnih jedinica, da usvoji vojnička znanja, treba naročito istaći rad između nastavnih perioda.

Postoji velika opasnost da će za 11 meseci, koliki je razmak između nastavnih perioda i kad živi van jedinice u običnom svakodnevnom životu, vojnik zaboraviti sve što je naučio pa čak i da će se »razvojničiti«. Samo ona jedinica koja bude svesna toga i bude preduzimala odgovarajuće protivmere može da postigne pozitivne rezultate. Sudeći na osnovu izveštaja sa terena, gotovo svi su svesni važnosti ovog zadatka i pitanjima organizacije rada u razmacima između nastavnih perioda posvećuju naročitu pažnju na divizijskim konferencijama u toku zime, kao i uopšte na raznim savetovanjima u okviru teritorijalnih jedinica. Stečeno iskustvo govori da se pozitivni rezultati mogu postići.

Osnovne tačke rada u razmacima između nastavnih perioda u većini slučajeva su bile predviđene: 1) osnovna politička i tehnička znanja, 2) ponavljanje i utvrđivanje naučenog i 3) izoštravanje osećanja pripadnosti jedinici.

Neke divizije su se u ovim periodima prihvatile širih zadataka »stvaranja politički svesnog i vojnički kompletnog borca Crvene armije

od pripadnika teritorijalne jedinice«, tj. krajnjeg zadatka svake vojne obuke, svodeći time kratke nastavne periode samo na proveru i učvršćivanje tako stečenih znanja.

U vezi sa takvim različitim shvatanjima, i praktični rad između nastavnih perioda u raznim divizijama odvijao se različito.

U nekim divizijama su težili da se vojnik ne dira u ovim periodima i ceo rad sa njim obavljali su preko pismene veze, koristeći se »domovima seljaka«, seoskim čitaonicama itd., a rad su neposredno obavljale tzv. komisije za vezu.

U drugim, naprotiv, široko se razvila praksa kratkih zborova kako radi provere stečenih, tako i radi dobijanja novih znanja, pri čemu su preko mesnih vlasti određivani obavezni časovi svake nedelje.

I jedno i drugo su krajnosti koje proističu iz pogrešnog shvatanja suštine rada između nastavnih perioda.

Iako rad između nastavnih zborova ima veliki značaj, ipak se ne može smatrati *osnovnim vidom borbene obuke jedinica,* nego samo jednim od osnovnih uslova za stvaranje borbeno sposobne teritorijalne jedinice. Težište treba da bude na tromesečnim periodima obuke i kratkotrajnim godišnjim vežbama.

Da ne bi propao nijedan dan u toku ovog vremena, potrebna je dobro pripremljena organizacija. Treba svim sredstvima postignuti, prvo, da se svi javljaju na zanimanja u isto vreme, i drugo, da zanimanja obavezno počinju još prvog dana.

U radu između nastavnih zborova najvažnije je da se rukovodeći kadar približi promenljivom sastavu i da njegov rad bude usklađen sa mesnim civilnim organima.

Ovo približavanje mora da bude najrealnije izvedeno rejoniranjem do četnih sektora i stvaranjem aktivnih četnih centara. Centri četnih sektora moraju se podudarati sa punktovima predvojničke obuke, a kasnije treba da postanu središte celokupnog vojnoprosvetnog i organizacionog rada na selu. U perspektivi, u toku narednih nekoliko godina treba da bude stvorena široka mreža nastavnih punktova koji bi mogli primiti svu masu ljudi za obuku, a radili bi po jedinstvenom planu. Takva ustanova treba da postane u neku ruku seoski »dom Crvene armije«, u kome bi se koncentrisale sve organizacije koje imaju veze sa odbranom (sportska društva, kružoci Avioahima, radio-amatera itd.).

Nije potrebno da ceo starešinski kadar čete boravi u četnom centru. Dovoljno je ako tamo bude stalno prisutan makar jedan starešina koji bi pripremao i rukovodio radom vojnih kružoka, sportskih organizacija i sl. Ceo kadar dolazi periodično da izvodi vanarmijsku obuku, četne vežbe i dvonedeljnu obuku van jedinica promenljivog sastava druge godine službe.

Što se tiče usklađenosti rada kadra sa radom civilnih organa, pred nama stoji zadatak da zakonski oformimo odgovornost tih organa za rad u teritorijalnim jedinicama. Sledeća etapa milicijske izgradnje biće baš takvo uvlačenje celokupnog sovjetskog aparata u rad teritorijalnih jedinica. U krajnjoj liniji svaka civilna administrativna jedinica (opština, rejon, srez, okrug, gubernija) moraće da snosi odgovornost zajedno sa svojim vlastima za stanje i obuku jedinice. Moraće se razviti zdravo takmičenje između pukovskih okruga. U Revolucionarnom vojnom sovjetu sad se razrađuje sistem za podsticanje takvog rada.

To je, uglavnom, način da se prebrode osnovne teškoće u našem milicijskom sistemu — nepismenost i nekulturnost stanovništva. Razvoj raznovrsne društvene delatnosti na selu stvaraće kasnije sve pogodniju atmosferu za učvršćivanje celog sistema, dok same teritorijalne jedinice treba i mogu da postanu najsigurnije poluge sovjetskog društva i kulture.

Treba priznati da je jedan od krupnih nedostataka teritorijalno-milicijskog sistema ravnomerna raspodela jedinica po celoj teritoriji Saveza. Kod eksteritorijalnog sistema popune kadrovske armije, najveći deo združenih jedinica obično se razmešta blizu onih delova granica gde je najverovatnije da će ih neprijatelj povrediti. To olakšava dovođenje jedinica i koncentraciju na pojedinim operacijskim pravcima. S obzirom na ogromno prostranstvo naše teritorije, to je veoma važna stvar. Sa gledišta prelaska u mobilno stanje, teritorijalne jedinice ne ustupaju kadrovskim, ali što se tiče njihovog prebacivanja u rejone prikupljanja, tu ćemo naići na niz teškoća usled nedovoljno razvijene naše železničke mreže. Nasušni interesi odbrane zahtevaju da se železnička mreža obavezno proširi. Uopšte uzev, savremeni rat se i ne može voditi bez dobro razvijene železničke mreže. Treba samo da se setimo žalosnog primera našeg nastupanja na Varšavu 1920. god., kad su jedinice Crvene armije ostale bez municije i popune zbog slabe propusne moći železnica i samim tim bile osuđene na poraz.

Postoje i druge teškoće u našem milicijskom sistemu, ali ni one nemaju karakter nesavladivih prepreka i mogu biti savladane složnim i energičnim radom vojnih i civilnih ustanova. Tu treba uvrstiti, na primer, nerešeno pitanje ishrane polaznika vanarmijske obuke, niske plate starešinskog i političkog sastava, nedostajanje konja, greške pri rejoniranju itd. Mnoga od ovih pitanja rešena su u opštem smislu u poznatoj rezoluciji III kongresa Sovjeta o Crvenoj armiji.[181] Na osnovu direktiva Kongresa, iduće godine će se stanje u mnogo čemu nesumnjivo poboljšati.

Jedno od najsloženijih pitanja u oblasti obuke teritorijalnih jedinica je stvaranje nižeg starešinskog sastava (podoficira — prim. prev.). Ovaj sastav je nosilac discipline i čvrstine jedinice i njene borbene obuke. Niži starešinski sastav stalno je među crvenoarmejcima i samo preko njega se sprovodi uticaj odozgo u vaspitavanju jedinice. Usvajanjem grupne taktike u borbi i jačanjem značaja u taktičkom pogledu manjih jedinica, još više se ističu značaj i uloga nižih starešina. Pažljivo odabiranje kandidata za dužnosti nižih starešina, njihova obuka u skladu sa savremenim zahtevima, jačanje rezervnog kadra nižih starešina u kvalitativnom i kvantitativnom pogledu — sve to dobija vanredan značaj u vojnoj izgradnji.

Niži starešinski kadar se školuje u pukovskim školama. Ta naša institucija je veoma mlada. Ove škole postoje svega godinu dana. Za to kratko vreme, razume se, još nismo mogli dobiti potvrdu opravdanosti svih očekivanja u vezi s njihovim osnivanjem. Tek će jesenas iz ovih škola izaći prvo godište. To će biti početak solidnog učvršćivanja naše vojne organizacije, a naročito milicijskog sistema.

U milicijskim jedinicama vojna obuka se zasniva na prethodnoj tromesečnoj regrutskoj obuci, a zatim na vežbama u toku jednog meseca godišnje, a uspeh obuke može biti obezbeđen samo pod uslovom da se

starešinski i promenljivi sastav poznaju. To naročito važi za niži starešinski sastav koji igra ulogu veze između kadrova i promenljivog sastava.

I rad između nastavnih zborova, o čijem je značaju napred rečeno, isto tako treba da se oslanja na niži starešinski kadar, naročito u pogledu učvršćivanja vojničkih navika. Iz ovoga sledi potreba školovanja nižeg starešinskog sastava u svojim teritorijalnim pukovskim školama.

Prema postojećem sistemu, u pukovske škole teritorijalnih jedinica slušaoci su dolazili po principu eksteritorijalnosti. Kao što se vidi iz izveštaja inspekcionih obilazaka i izveštaja okruga, u pogledu kvaliteta ljudi koji su upućivani na školovanje, rezultati takvog sistema popune nisu sasvim zadovoljavajući. To je i razumljivo s obzirom na teškoće odabiranja pri eksteritorijalnom sistemu. U pešadiju ne dolaze najbolji ljudi. Stvarnu garantiju mogao bi da pruži samo izbor između regruta svog teritorijalnopukovskog okruga, koji bi vršilo rukovodstvo toga puka. Takav izbor između ljudi koji su bili detaljno proučavani u toku dve godine rada s njima dao bi nesumnjivo najbolje rezultate. Zato, i sa gledišta školovanja najboljeg nižeg starešinskog sastava i sa gledišta najvećeg učvršćenja milicijskog sistema, ubuduće treba napustiti eksteritorijalni princip pri popuni pukovskih škola.

Mišljenje da slušaoci pukovskih škola, pošto se nalaze blizu svog rodnog mesta, neće morati učiti, ne može se smatrati ozbiljnim. Pažljivo odabiranje najboljih u svakom pogledu još za vreme vanarmijske obuke i svest slušalaca da će po završetku škole postati ne samo starešine u svojoj jedinici nego i ljudi osposobljeni za rad u civilu, garantovaće ozbiljan odnos prema školi.

U vezi s tim proširujemo program pukovskih škola. One treba da nam daju borca ne samo spremnog u vojničkom pogledu, nego i obrazovanog sovjetskog radnika za selo. Baš na ovom elementu treba da se izgrađuje perspektiva pravog sovjetskog rada na selu. U ovoj stvari je krvno zainteresovan i civilni aparat i radi toga, ako tako postavimo problem, i određeni srez ili gubernija će biti prinuđeni da učestvuju u obezbeđivanju rada ovih škola. Preko takvih škola ostvarićemo pravu vezu sa civilnim i partijskim aparatom.

Neki će se možda pozivati na opasnosti društveno-političkog karaktera. I ova primedba nije umesna. Četiri stotine slušalaca, koliko je potrebno za sve četiri škole jedne divizije, lako mogu biti odabrani između nekoliko desetina hiljada obveznika divizijskog okruga, koji obuhvata ponekad i po dve gubernije.

No i u ovom pitanju, iako je u principu potpuno jasno, pošli smo opreznijim pravcem. Naredne godine ćemo pokušati da na takav način popunjavamo škole u nizu divizija i, kad sagledamo rezultate, krenućemo sigurno napred.

U rezoluciji IX kongresa postoji, između ostalog, i direktno uputstvo u vezi sa ovim pitanjem. U jednoj tački se direktno govori da kurseve za starešinski kadar treba popunjavati po teritorijalnom sistemu. Evo te tačke.

»U cilju obnavljanja kadrova, kursevi za komandni sastav moraju biti raspoređeni u skladu sa privrednomilicijskim okruzima, a na kurseve treba da polaze najbolji predstavnici mesnih radnika i seljaka (str. 218, p. 10).

Videli smo da je, sa gledišta garantija vojnog karaktera, teritorijalno-milicijski sistem, i pored svih nedostataka, najbolje rešenje u našim uslovima. On dozvoljava obuku najvećeg broja vojnih obveznika uz minimalno angažovanje mirnodopskih kadrova i razvijanje maksimalnog broja ratnih jedinica. Pošto ne možemo da držimo veliku armiju, on predstavlja za nas jedino sredstvo za maksimalnu bezbednost zemlje. Naravno, ako bismo mogli birati između kadrovske armije od 1,5 do 2 miliona i sadašnje milicije, sa vojnog gledišta sve bi govorilo za prvo rešenje. Ali takvog izbora nemamo, dok sistem milicije kombinovan sa kadrovskim jedinicama bezuslovno obezbeđuje odbranu Saveza.

Ostaje drugo pitanje — o garantijama političkog karaktera.

Ne stvaramo li formiranjem teritorijalnih jedinica fizičku silu koja će se okrenuti protiv sovjetske vlasti ili će prosto ostati pasivna u teškom trenutku?

Na ovo pitanje ne možemo odgovoriti ubedljivim podacima na osnovu iskustava, pošto rata još nije bilo (ako ne računamo pokušaj ustanka u Gruziji prošle godine,[182] kad su se gruzijanske teritorijalne jedinice odlično držale). Međutim, treba imati u vidu da se takvo pitanje može postaviti i za kadrovske divizije, što samo njihovi kadrovi bez mobilizacije rezervi ne mogu da izvrše zadatak.

U suštini, tako postavljeno pitanje ne može da izdrži nikakvu kritiku.

Mi smo radničko-seljačka država, u kojoj rukovodeću ulogu imaju radnici. Celokupnu moć države, podrazumevajući i vojnu, održavaju savez i uzajamna podrška ovih klasa. Rascep našeg saveza značio bi i rascep sovjetskog sistema. Upravljati državom, a pogotovu voditi rat bez seljaka i protiv seljaka, radnička klasa neće moći. I tu ne pomaže nikakav sistem, nikakve organizacijske zavrzlame. To je jasno kao dan svakome i u Komunističkoj partiji i u najširim masama radničke klase i seljaštva svih nacija Saveza. Na ovom se zasniva i iz ovog proističe celokupna naša sovjetska politika. Državu gradimo na poverenju masa, na jačanju veze između osnovnih snaga zemlje — radnika i seljaka. Nedavno su i komunistička partija i ceo aparat vlasti pokazali, provođenjem u delo parole »licem ka selu«, koji su putevi razvoja naše državne izgradnje. Idući ovim putevima ne treba da se bojimo rascepa u trudbeničkom logoru, niti da seljaštvo neće ispuniti svoj dug prema radničko-seljačkoj otadžbini. U odsudnom času milicijski radničko-seljački pukovi neće biti gori od kadrovskih. Potrebna je samo vernost porukama Iljiča.

Sa gledišta poznavanja stanja i provere ispravnosti rada celog našeg sovjetskog aparata, milicijske jedinice predstavljaju nezamenljivo sredstvo. One otvaraju najširu mogućnost za upoznavanje raspoloženja, misli i shvatanja sela, njegovog stava prema sadašnjici.

U isto vreme one su najbolji način za organizovan sovjetski uticaj na seljaštvo, najsigurniji i najpravilniji put za razvijanje sovjetskog društva na selu. Za ovaj rad potrebno je još veće uključivanje u milicijski rad mesnog sovjetskog i partijskog aparata i uspostavljanje odgovornosti sovjetskih i partijskih organa za stanje, disciplinu i obuku u teritorijalnim jedinicama. Neka svaki srez odgovara za svoj puk. Neka udruženim snagama celog sreskog aparata uzdigne puk na nivo zahteva savremenog rata i učini ga dikom i ponosom seljaka i radnika sreza i cele zemlje.

To je sasvim ostvarljiv zadatak. Mala Estonija sa svega 1 milion stanovnika ima armiju od 20.000 ljudi. Zar naši okruzi i srezovi sa 500.000—600.000 stanovnika ne mogu da stvore i obuče jedan puk? Pa to je glupo. Treba ih samo uključiti u ovaj posao; treba im pokazati da izgradnja oružanih snaga Saveza može da napreduje samo sa njima i preko njih. Stvaranje takvih odnosa ne može se odlagati.

Tako izgleda politička strana pitanja, posmatrana teoretski. A šta o tome stoji u podacima dosadašnjem iskustvu, pre svega — kako se samo stanovništvo odnosi prema milicijskom sistemu?

Svi podaci kojima raspolažemo potvrđuju pozitivan stav seljaštva prema službi u teritorijalnim jedinicama. To je i razumljivo, jer seljak je realist i odlično shvata razliku između dvogodišnjeg neprekidnog bavljenja u kasarni i osmomesečne službe u teritorijalnoj jedinici koja se, uz to, raspoređuje na punih pet godina. To najbolje dokazuje činjenica da u centralni vojni aparat dosad nije stigla nijedna molba za oslobađanje od službe u promenljivom sastavu, dok stalno stižu molbe za prevođenje iz kadrovskih jedinica u teritorijalne.

Drugo, ono što karakteriše odnos stanovništva prema teritorijalnim jedinicama je odazivanje pozivu na vežbe. U celini na vežbe se javlja 100%. U tom pogledu selo nadmašuje grad. Ono što je izneto o zakašnjavanju na vežbe, gotovo potpuno važi za gradsko stanovništvo. Odnos prema službi je sasvim zadovoljavajući. Gunđanje se čuje isključivo kod starijih godišta koja su već ranije služila u Crvenoj armiji, a neka čak i u carskoj armiji (podoficiri) i sad su uključena u teritorijalne jedinice. Obveznici 1923. i 1924. godine, koji od početka služe u teritorijalnim jedinicama, nikad se ne žale; naprotiv, kod njih, po pravilu, uvek vladaju dobro raspoloženje i disciplina.

Celokupna Crvena armija, pogotovu teritorijalne jedinice, najtešnje je povezana sa stanovništvom. Sve što interesuje radnika i seljaka u istoj meri interesuje i crvenoarmejca. Nasuprot buržoaskim armijama, naš crvenoarmejac je u punom smislu građanin svoje zemlje koji aktivno učestvuje u celom njenom političkom životu. Za izgradnju naše vojne sile ne odvaja ga od ovog života, nego obratno — produbljujemo i proširujemo njegove veze s njim.

Nije čudo što se u takvim uslovima svako kolebanje i promena raspoloženja u zemlji odmah osete i po raspoloženju u armiji. U njoj su se osetila i prošlogodišnja previranja našeg sela koja smo krstili kao »seljačka raspoloženja«. Tako je bilo i u milicijskim i kadrovskim jedinicama. Teritorijalno-milicijske jedinice mnogo su pomogle da ove pojave najpre uočimo i otkrijemo njihove uzroke, a zatim da ih odgovarajućim objašnjenjima i praktičnim merama pravilno kanališemo.

Evo izvoda iz materijala Tuljskog gubernijskog komiteta iz kojeg se jasno vidi pozitivan uticaj teritorijalnih vojnih vežbi na raspoloženje crvenoarmejaca promenljivog sastava.

»Hoću da kažem nekoliko reči o našoj teritorijalnoj diviziji. Bio sam tamo za vreme vežbi u septembru. Crvenoarmejci su bili vrlo neraspoloženi. Posle mesec dana upornog rada, partijska organizacija je korenito promenila njihovo raspoloženje. Kao rezultat može se reći da je crvenoarmejac u selu najbolji agitator za sovjetsku vlast.«

Treba pomenuti da su u tuljskoj guberniji »seljačka raspoloženja« izbila naročito snažno. U ostalim gubernijama bilo je primećeno dobro raspoloženje. U materijalima gubernijskih komiteta svuda su istaknuta dostignuća u pogledu bolje obavljenih teritorijalnih vežbi u 1924. god. u poređenju sa prethodnom godinom. Evo primera takvih ocena.

»Upoređujući rezultate ovogodišnjih teritorijalnih vežbi sa prošlogodišnjim, potrebno je istaknuti da je njihov uspeh nesumnjivo veći. Aktivnost crvenoarmejske mase u obuci bila je dosta velika. Rezultati: 15% dobrih i 60% dovoljnih. Može se smatrati da je pozvano godište teritorijalnih armejaca u vojnom pogledu pripremljeno za odbranu zemlje« (Njižegorodski gubernijski komitet).

»O stanju N-te teritorijalne divizije u izveštaju je bila istaknuta veća sistematičnost u radu, bolja veza sa civilnim partijskim organizacijama, veća organizovanost teritorijalnih vežbi« (Samarski gubernijski komitet).

»Prema nastavi i političkom radu odnos teritorijalnih armejaca bio je savestan i svestran. Za vreme obuke mogla se osetiti želja da se što više nauči i što bolje zapamti. Najveće interesovanje terarmejci su pokazivali za grupnu taktiku, gađanje, hemiju i političku nastavu« (Voronješki gubernijski komitet).

Sve to znači da je i političko stanje u teritorijalnim jedinicama potpuno zadovoljavajuće, kao što potvrđuju i podaci iz iskustva. Linija partije i sovjetske vlasti prema selu osigurava čvrstu bazu za jačanje takvih raspoloženja.

Brižljiva analiza podataka iz iskustva omogućila je Revolucionarnom vojnom sovjetu Saveza da još prošle godine izvuče sledeći zaključak o pitanju ocene stanja teritorijalnih jedinica:

»Iskustva teritorijalnih jedinica i vanarmijske obuke omogućila su nam velika dostignuća: s jedne strane, u tom smislu što je teritorijalni sistem u celini prihvaćen u radničko-seljačkim masama, a sa druge, što postoje svi razlozi koji nas ubeđuju u to da će teritorijalni sistem zajedno sa postojećim kadrovskim jedinicama bezuslovno garantovati stvaranje borbeno sposobnih jedinica i bezbednost Saveza.«

Sadašnji rezultati ne samo što ne opovrgavaju ovaj zaključak, nego, naprotiv, još više potvrđuju njegovu pravilnost.

U daljem radu moramo da idemo još više u dubinu, da se oslanjamo na čvrstu bazu kao što su jaka, organska veza sa partijom i civilnim organizacijama i njihova neposredna odgovornost za rezultate rada.

Na ovaj način mogu se savladati sve teškoće i stvarno izgraditi najjača armija u svetu, koja će biti ne samo pouzdano oruđe za odbranu socijalističke otadžbine od neprijatelja, nego i odlučujući faktor u borbi trudbenika drugih zemalja protiv imperijalizma.

ODBRANA ZEMLJE I KOMSOMOL

GOVOR NA KONFERENCIJI RLKSM 17. JUNA 1925.

Dragi drugovi, dozvolite mi da, u ime Crvene armije, crvene mornarice i vazduhoplovstva prenosim bratski pozdrav vašoj konferenciji, a preko vas i milionskoj masi radnika i seljaka organizovanih u Komunističkom savezu omladine.

Od prvih svojih dana, Komunistički savez omladine bio je najtešnje idejno i organizaciono povezan sa Crvenom armijom. U teškim godinama građanskog rata ova veza bila je posvećena i učvršćena krvlju desetina i stotina hiljada mladih radnika i seljaka, koji su oružjem učvršćivali pobedu komunističke revolucije.

Posle prelaska zemlje na mirnu izgradnju, ova se veza nije izgubila, nego je dobila drukčiji oblik. Komsomol se i dalje interesovao za probleme naše vojne izgradnje i uzimao je učešća u njoj prema svojim mogućnostima. Komsomol nije radio samo na kulturnom i političkom uzdizanju radničko-seljačke omladine koja se posle toga ulivala u redove Crvene armije, crvene mornarice i crvenog vazduhoplovstva, nego se prihvatio celog niza još časnijih zadataka. Primio se starateljstva nad našom mornaricom, a pojedine organizacije Komsomola postale su staratelji mnogih jedinica Crvene armije. Ceo taj rad se osetio u opštem toku naše vojne izgradnje. Van sumnje je da smo, zahvaljujući toj energiji koju su članovi vašeg Saveza žrtvovali vojsci u raznim mestima našeg Saveza i u raznim prilikama, uspeli da savladamo mnoge teškoće.

Dužan sam da istaknem naročito plodan rad Komsomola na polju vojne izgradnje i to u mornarici. Vrlo je tragično bilo stanje mornarice našeg Saveza. Dok smo na kopnu i u najtežim godinama raspolagali sa dovoljno teritorije da bismo mogli razvijati oružane snage, popunjavati ih, uzdizati, vaspitavati i obučavati, u mornarici je bilo drukčije. Dugo smo bili sasvim odsečeni od mora. Posle toga bili smo saterani na takva mala vodna prostranstva da smo našu mornaricu mogli u njima razvijati i podizati kako treba samo uz najveće teškoće. Sem toga, specifičnosti rada mornarice još više su otežavale stanje i našu delatnost. No i pored svih ovih teškoća mogu sa zadovoljstvom da konstatujem da smo većinu prepreka savladali i da sad naša mornarica predstavlja čvrstu naoružanu pesnicu koja može uspešno da brani Sovjetski Savez.

I za sve to, ponavljam, u znatnoj meri dugujemo vama, onim desetinama hiljada članova Saveza koje ste poslali u mornaricu i koji su uspeli da izvrše prelom u moralnom i materijalnom smislu. Od vašeg daljeg rada očekujemo još više, polažemo u njega još veće nade.

Sadašnja međunarodna situacija je takva da pažnja sovjetske javnosti mora opet da bude skrenuta na pitanje odbrane. Čuli ste specijalan detaljan referat o ovom pitanju i zato se neću zadržavati na svim momentima karaketrističnim za sadašnju međunarodnu situaciju. Ograničiću se samo da ukažem na onaj zaključak koji smo dužni da s vama izvučemo iz analize te situacije. Taj bi zaključak pre svega bio da naša međunarodna politika treba sada da bude naročito oprezna, osetljiva i gipka i da bi njen cilj trebalo da bude čuvanje Sovjetskog Saveza od opasnosti rata.

Moramo uložiti sve svoje snage u to da obezbedimo mirnu izgradnju. Međutim, u sprovođenju ove politike ne treba da gubimo iz vida da njen uspeh ne zavisi samo od nas, nego i od naših protivnika. A to znači da ne smemo sebe uljuljkivati nadama da će takva politika u svim uslovima stvarno obezbediti mir. Čitav niz faktora ukazuje na to da se, i protiv naše volje i želje, možemo suočiti sa opasnošću oružanog napada. Iz ovoga sledi drugi zadatak: učiniti sa vojne tačke gledišta sve što je moguće da možemo uspešno braniti zemlju. Jake oružane snage radničko-

-seljačke države neće biti samo sredstva za pružanje otpora u slučaju napada, nego i najbolja garantija da do takvog napada ne dođe. Ako naši neprijatelji budu znali da raspolažemo moćnom armijom, manje će hteti da isprobaju čvrstinu naše tvrđave snagom svojih bajoneta.

Zato sam i govorio da pitanja odbrane moraju opet da dođu u centar pažnje sovjetske javnosti. Od vas očekujemo da, kao jedna od najjačih organizacija u zemlji, date najozbiljniju ocenu takvog zaključka. Potrebno je da pažljivo proučavate ceo program praktičnih mera vezanih za njega i usmerenih još većem jačanju naše vojne moći.

Što se tiče stanja Crvene armije u sadašnjem momentu, mogu da sa zadovoljstvom istaknem niz veoma značajnih dostignuća u poslednje vreme. Taj pipav, sitan, svakodnevni rad u vojsci, koji podržavaju i u kojem učestvuju svi trudbenici, daje rezultate. Postepeno, korak po korak, savlađujemo teškoće. Naši se pukovi sve više usavršavaju i približavaju stanju u kojem će udovoljiti zahtevima savremene ratne veštine. Ipak, drugovi, treba priznati da nam još o čitavom nizu pitanja predstoji ogroman rad. Potrebno je da još mnogo učinimo da bismo bili sigurni da ćemo rešiti svaki zadatak vojnog karaktera koji bi se pojavio pred nama. Vojska i CK naše partije računaju na pomoć i direktno učešće vašeg Saveza u radu na daljem jačanju naše vojne moći.

U čemu može da se izrazi pomoć Saveza u vojnoj izgradnji? Kakav mu je glavni zadatak u vojnom pogledu? To je pre svega zadatak da armija i mornarica dobiju primernog borca u licu svakog člana Saveza, da dobiju takvog crvenoarmejca, mornara i vazduhoplovca koji bi, po disciplinovanosti i kulturnoj i političkoj uzdignutosti, mogao služiti za primer svima ostalim borcima iz vanpartijske mase.

To je osnovni i najvažniji zahtev koji vam postavljaju Crvena armija i crvena mornarica.

Osvrnuvši se na sadašnje stanje moram da kažem da, pored onih dostignuća koja sam pomenuo, pored ogromnog pozitivnog uticaja koji je Komsomol imao na naše uspehe, postoji i niz neželjenih pojava.

Moram da kažem da Komsomol još nije dao idealnog mornara i crvenoarmejca, kako sam to izneo. Čak, moram da kažem da u pogledu discipline članovi Komsomola ne idu uvek ispred redova vanpartijaca.

Evo nekoliko podataka iz prakse koji će vam pokazati sadašnje stvarno stanje. U decembru 1924. u Baltičkoj floti 61,1% izrečenih disciplinskih kazni otpalo je na komsomolce, iako u Crvenoj floti ima samo 30% komsomolaca. Vidite da je broj disciplinskih kazni izrečenih komsomolcima veći nego kod drugih.

U Kaspijskoj floti na Komsomol otpada 44% izrečenih disciplinskih kazni. U kopnenoj vojsci stanje je nešto bolje, ali je daleko od idealnog. Tako, na primer, u jednoj našoj pešadijskoj diviziji Ukrajinskog vojnog okruga, u vremenu od januara do marta 1925. kažnjeno je 32,9% komsomolaca, u Severokavkaskom vojnom okrugu 31%. Slično je i u drugim okruzima.

Kao što vidite, brojke nisu male: one govore da u pogledu discipline članovi Komsomola u Crvenoj armiji uveliko ne udovoljavaju zahtevima koje im postavlja partija, Komsomol u celini i rukovodstvo Crvene armije.

Istine radi moram da kažem da su u pitanju sitne greške. Težih slučajeva narušavanja discipline, na sreću, ima veoma malo. To je pozitivna činjenica.

U celini smo nesumnjivo učinili krupan korak u pogledu unutrašnjeg jačanja naših jedinica, ali sitna narušavanja discipline su veoma česta, i to takođe treba imati u vidu.

Zašto je to tako? Uglavnom iz dva razloga. Prvi je nagao prelazak od opštegrađanskog života u vojnički.

Vojna organizacija je specifična i od svojih članova traži naročitu oštrinu, tačnost u izvršavanju zadataka, istrajnost, okretnost itd. I eto, ove osobine, izgleda, komsomolci u maloj meri stiču u svojoj civilnoj organizaciji, manje nego što zahtevaju uslovi rada u armiji. Ovaj nesklad između karaktera rada Komsomola u civilnim organizacijama i vojnoj i jeste prvi razlog narušavanja discipline.

Drugi momenat je u vezi sa opštom linijom našeg vojnog delovanja. Tek ove, 1924. godine uspeli smo da stvarno stvorimo u Crvenoj armiji stanje koje nam omogućuje postavljanje punih zahteva na liniji vršenja službene dužnosti. 1922—1923. godine stanje u armiji i mornarici bilo je toliko teško u materijalnom i službenom pogledu, pa i u svemu ostalom, da treba reći istinu i priznati da smo u mnogim slučajevima narušavanja discipline i propisa gledali kroz prste, a to je, razume se, stvaralo nered i aljkavost.

Tek smo odskora počeli uvoditi čvrst unutrašnji revolucionarni red u jedinice i zahtevati odlučno i nepokolebljivo izvršavanje svih pravila i propisa. Prirodno je što pripadnici armije, koji su navikli na raniju labavost i nered, nisu mogli odjednom da se prilagode tim zahtevima. Trebalo je vremena da bi se naviklo na novo stanje i da se prihvate novi uslovi službe i rada.

Sada, sredinom 1925. godine, primećujemo da se upadljivo smanjuje broj slučajeva narušavanja discipline, a svakog meseca stanje se sve više poboljšava.

Dakle, vidite da tu nema ničeg strašnog. Međutim, potrebno je obratiti na to pažnju, i to ozbiljnu.

Zaključak koji treba da donese rukovodeći kolektiv Komsomola i ceo Savez sastoji se u tome da rad u građanskim organizacijama bude više posvećen pitanjima kulturno-političkog vaspitavanja komsomolaca pred njihov odlazak u Crvenu armiju i crvenu mornaricu. Oni treba da budu na vreme upoznati sa zahtevima koje postavlja služba u vojsci i da se pripreme za nove dužnosti. Isti rad treba da se nastavi i u redovima Crvene armije. Naše armijske organizacije Komsomola, naše komsomolske pomoćne grupe, moraju pod rukovodstvom političkih organa da čine sve kako bismo najzad ostvarili ideal i u komsomolcu imali takvog crvenoarmejca, takvog mornara, koji bi u svakom pogledu mogao da bude primer vanpartijskoj crvenoarmejskoj masi boraca.

I u pogledu političkog vaspitanja našeg komsomolskog podmlatka, koji sad služi u Crvenoj armiji i crvenoj mornarici, stanje je isto tako daleko od idealnog. Čak i za komsomolce koji su članovi Saveza od 1923. treba priznati da se u većini slučajeva malo razlikuju od obične crvenoarmejske mase. Zato se pred Komsomol postavlja u punom obimu i zadatak političkog vaspitavanja članova Saveza koji odlaze u Crvenu armiju.

Vi, drugovi, morate da budete svesni toga da će uloga Komsomola u ovom pogledu svake godine biti sve veća i odgovornija. Stvarno je uloga sprovodnika našeg sovjetskog i partijskog uticaja u Crvenoj armiji dosad gotovo isključivo pripadala vojnoj partijskoj organizaciji. Ali postepenim prelaskom na mirnodopske uslove, skraćivanjem vojnog roka itd., redovi armijskih partijskih organizacija sve se više proređuju i težište sve više prelazi na komandni i politički aparat.

U partijskim organizacijama u jedinicama sve je manje članova iz redova boraca, a sve više iz redova komandnog, političkog i administrativno-snabdevačkog sastava. To je sasvim prirodno i neizbežno zato što naš statut ne omogućuje stupanje u partiju ogromnoj većini boračkog sastava zbog kratkog trajanja vojnog roka. I baš to ističe u prvi plan ulogu Komsomola. Njegov značaj će sve više rasti. Umesto partije on postaje organizacija za masovno sprovođenje našeg uticaja među crvenoarmejskim masama. U sadašnjem trenutku u redovima Crvene armije ima preko 12% komsomolaca. Od 560 hiljada ljudi celokupnog sastava Crvene armije i crvene mornarice imamo preko 70.000 komsomolaca. Ova brojka dosta ubedljivo pokazuje kakvo mesto zauzima Komsomol u vojnoj izgradnji. Kasnije će se ona samo povećavati usled porasta Komsomola i daljeg skraćivanja vojnog roka. To će uslovljavati sve veću ulogu Komsomola koji masovno sprovodi naš uticaj. Zato rad Komsomola u redovima Crvene armije i van nje mora da polazi od takve ocene njegovog značaja, uloge i odgovornosti Saveza u vezi s tim. Eto zašto pitanjima kulturnog uzdizanja, političkog vaspitavanja, boljševizacije radničko-seljačke omladine pristigle za službu u armiji — mora biti posvećena izuzetna pažnja. To je prvi deo zadatka Komsomola u odnosu prema kadrovskoj Crvenoj armiji.

Drugi je u vezi sa radom u našim teritorijalno-milicijskim jedinicama.

Sistem naše odbrane sve se više oslanja ne na kadrovske, nego baš na teritorijalno-milicijske jedinice. Ceo sastav armije svih rodova već je za 50% izgrađen na teritorijalno-milicijskom principu, a ako se uzme samo pešadija, kao osnovni rod, tu imamo i svih 75% teritorijalno-milicijskih jedinica. Iz ovoga se vidi koliko važno mesto u opštem sistemu odbrane našeg Sovjetskog Saveza zauzimaju ove jedinice. Ovaj milicijski sistem oslanja se pre svega na pravilno postavljenu vanarmijsku obuku.

Vanarmijska obuka, koja traje dve godine, treba da nam priprema promenljivi sastav kadrovskih i milicijskih jedinica koji bi odgovarao maksimalnim zahtevima kako u čisto vojnom, tako i u političkom i opštekulturnom pogledu. Dosad nam je svaka godina donosila sve nova poboljšanja, ali do idealnog stanja još je veoma daleko. I zato je Komunistički savez omladine dužan da posveti više pažnje radu u milicijskim jedinicama. Na žalost, u nizu gubernija komsomolske organizacije nisu potpuno shvatile ovaj zadatak. To se vidi iz toga što su u nizu rejona komsomolske organizacije ostajale po strani za vreme vanarmijske obuke. Stvar treba postaviti tako da u svakom punktu vanarmijske obuke Komsomol rukovodi, organizuje i vaspitava. Toga u mnogim slučajevima ne samo što nije bilo, nego Komsomol kao da uopšte nije postojao. Dalje tako ne sme da bude.

Komsomol treba da unese u svoj plan rada kao najvažniji zadatak najaktivnije učešće u organizovanju, pripremi i sprovođenju kako vanarmijske tako i obuke teritorijalnih jedinica. Komsomol mora da uzme na sebe inicijativu za stvaranje u svim delovima Saveza mreže vojničkih kutića, vojničkih i sportskih kružoka — propagandnih centara, u kojima će se stvarati zaista dobra i u svakom pogledu zadovoljavajuća crvenoarmejska oružana sila.

Ponavljam, ovaj zadatak praktički u celom nizu rejona ne samo što nije rešen, nego nije ni postavljen. Nadam se da će vaša konferencija dati odgovarajuća uputstva u ovom pogledu. A time će i rezolucije VI kongresa Komsomola[183], u celini dobre i sasvim pravilne, imati najzad i konkretnu i praktičnu primenu.

Pored vaspitnog i propagandnog rada, hteo bih da vam skrenem pažnju i na ulogu Komsomola u pogledu vojničke obuke radničko-seljačke omladine. Kratki nastavni periodi koji su uvedeni po teritorijalnim jedinicama ne dozvoljavaju da se postigne sve što je potrebno u vojničkom pogledu. Pomoć treba tražiti u pravilnom radu pre stupanja u teritorijalno-milicijske jedinice i u razmacima između nastavnih perioda. Skrećem pažnju svim komsomolskim organizacijama na potrebu širokog razvijanja i učvršćivanja sportske aktivnosti, a naročito streljaštva.

Nama je potrebno da radničko-seljačka omladina još pre stupanja u redove Crvene armije dobro poznaje pušku, da dobro rukuje njome i dobro gađa. Interesovanje za to postoji i ja želim da kod svih nastavnih punktova, kod svih tih kutića gde god postoji komsomolska organizacija, stvarate streljačke kružoke i unapređujete streljaštvo. Sa svoje strane Armija će u svemu izaći u susret i mi ćemo zajedničkim složnim radom postići da nam svi pripadnici radničko-seljačke omladine budu dobri strelci, a time će se rešiti veliki problem u oblasti borbene gotovosti Crvene armije.

Sledeći zadatak Saveza omladine sastoji se u podržavanju opšte linije koju sad sprovodimo u oblasti odbrane. Stvar se svodi na to da treba još sad, u mirno doba, po mogućstvu ostvariti sve zahteve koji proističu iz karaktera budućeg rata.

Budući rat će biti za Savez odlučujući ispit zbog značaja interesa koji će biti bačeni na kantar. Mi ne možemo računati da će rat koji ćemo morati voditi biti lak, i da će moći da se završi bez velikih napora, bez velikih žrtava. Takva mogućnost gotovo je isključena. Radi toga naš se zadatak sastoji u tome da pravovremeno pripremimo sva sredstva koja će nam obezbediti pobedu u tom sudaru.

Ova sredstva sastoje se pre svega u masovnoj oružanoj sili, u mogućnosti da se na buduću bitačnu prostoriju izvedu milioni dobro obučenih i pripremljenih boraca. Zatim, ovi milioni treba da imaju sva potrebna materijalna i tehnička sredstva. Treće, treba da budu odeveni i obuveni, i četvrto, potrebno je da sva pozadina, sva zemlja bude organizovana i pripremljena za opsluživanje ove milionske mase boraca.

U savremenom ratu sva ova pitanja organizacije i pripreme pozadine dobijaju naročit značaj. Polazeći od tako zamišljenog karaktera budućeg rata delujemo tako da se još sad, u mirno doba, u našim civilnim organizacijama koje imaju ma kakvu vezu sa vojskom, rad odvija s obzirom ne samo na tekuće potrebe privrede, nego i na potrebe odbrane. Da

uzmemo, na primer, naše škole i fakultete. Oni mogu i dužni su da nam daju dopunski komandni i politički kadar. U našoj armiji od 560.000 ljudi ne možemo da stvorimo dovoljno starešinskog kadra za rat. To se može ostvariti samo uz učešće na odgovarajući način organizovanog celokupnog civilnog školskog aparata. I u ovom smislu želeo bih da Komsomol, zajedno s nama, uzme na sebe inicijativu za vojniziranje pozadine, za vojniziranje celokupne mreže naših škola. Zato je potrebno, pre svega, vojniziranje samog Komsomola. Vojniziranje cele zemlje, počev od Komsomola, postaje jedan od najvažnijih zadataka koji nam postavljaju međunarodna situacija i zahtevi odbrane zemlje.

Eto, to su te praktične želje koje sam hteo da prenesem u ime Crvene armije, mornarice i vazduhoplovstva. I još samo jedno. Želeo bih da pri pozivu kontingenta rođenih 1903. god. u redove Crvene armije i crvene mornarice, dobijamo što više odgovornih radnika Komsomola.

Molio bih da i sam CK Komsomola, među čijim članovima ima obveznika koji će sad ići u vojsku, uputi ove kao crvenoarmejce-borce. To će biti veoma važno za podizanje prestiža Komsomola i poboljšanje rada Komsomola u armiji.

Eto, to su želje čije će nam ostvarenje, ubeđen sam, pomoći da učinimo dalji krupan korak u jačanju borbene moći Saveza. Sve je to u granicama vaših mogućnosti. Ne sumnjam da ćete ih prihvatiti i ostvariti i tako obezbediti da u odsudnom času izvedemo na bojište moćnu silu, o koju će se razbiti svi napori neprijatelja. Verujem da će Komsomol, shvatajući svu svoju odgovornost, pomoći Crvenoj armiji i njenom rukovodstvu da izvrše svoju obavezu pred revolucijom, pred našom zemljom i pred trudbenicima celog sveta.

POTREBNA NAM JE MOĆNA BALTIČKA FLOTA

Savez Sovjetskih Republika je prvenstveno kopnena država. Stoga osnov njene oružane moći mora biti i jeste suvozemna Crvena armija. Ali ona sama nije dovoljna. Mi, prvo, imamo po svojoj dužini dosta veliku morsku granicu, koja se uspešno i celishodno može braniti samo ako postoji pomorska oružana snaga.

Drugo, što ima naročiti značaj, *na samoj liniji morske granice imamo Lenjingrad.*

Lenjingrad — grad revolucije i njeno živo proletersko srce. Lenjingrad — središte naše nauke i tehnike, najvažniji centar naše industrije sa desetinama zavoda i fabrika i stotinama hiljada radnika.

Izgubiti ga, makar i privremeno, bio bi najjači udar za radničko-seljačku Republiku, udar za njenu ekonomiju, za njena mora, i na kraju, za njenu odbranu. Moramo doneti odluku: *grad Lenjingrad nikada ni pod kojim uslovima i niko ne sme zauzeti, makar i za najkraće vreme.*

A ko može i mora izvršiti ovaj počasni zadatak u pogledu odbrane Lenjingrada?

Crvena sovjetska baltička flota! Jedino ona, oslanjajući se na tehničku moć i revolucionarni entuzijazam crvene prestonice Severa, biće u stanju da ga reši najodlučnije, tačno i ekonomično.

Zato mi izgrađujemo i izgradićemo snažnu Baltičku flotu. Njeno jezgro kod nas već postoji. Naša borbena eskadra — nije rđav početak. Republika će se postarati da ovaj početak bude ovenčan još boljim završetkom.

»Bolje manje, a bolje« — govorio je naš pokojni Iljič. Imajući to u vidu, nećemo trčati za brojem. Treba prvo potpuno dovesti u red ono što imamo. Treba se prihvatiti pripreme, sređivanja, obuke i znanja. Moramo postići da brodovi postojeće flote predstavljaju ne niz posebnih, međusobno organski nepovezanih jedinica, već jednu živu jedinstvenu celinu, koja će dejstvovati kao potpuna, sređena i dobro podešena mašina u rukama svoga komandanta — flotovođe.

A da li smo već postigli ovu sposobnost? Ni izdaleka. *Krenimo, dakle, složno na rad svi, kao jedan čovek, od borca do komandanta, nastojmo da postignemo ovu obučenost.* Time će biti učinjen prvi i najvažniji korak ka stvaranju moćne Crvene mornarice. A dalje će kod nas ići kao podmazano.

NAPOMENE

1 *Bubnov Andrej Sergejevič* rodio se u ivanovo-voznesenskoj guberniji.

U revolucionarnom pokretu učestvovao je od 1900. godine. Godine 1903. stupio je u Socijaldemokratsku partiju i prišao boljševicima. U leto 1905. postao je član Ivanovo-voznesenskog komiteta partije. U oktobru iste godine bio je uhapšen zajedno sa M. V. Frunzeom i radnikom, drugom Volkovim. Kao delegat ivanovo-voznesenske organizacije bio je na kongresima naše partije u Stokholmu (1906) i Londonu (1907). Godine 1907. radio je u Moskvi kao član MK. Sledeće godine je opet uhapšen, a po izlasku iz zatvora, 1909. godine, radio je kao predstavnik CK partije.

Godine 1910. je kooptiran u sastav boljševičkog centra u Rusiji. Iste godine je uhapšen i zatvoren u tvrđavu. Po izlasku sa robije 1911. godine radio je u Njižnjem Novgorodu i Sormovu. Na portijskoj konferenciji 1912. godine izabran je za kandidata za člana CK. 1912—1913. godine radio je u Petrogradu u redakcijskom kolegijumu »Pravde« i u drumskoj frakciji. Posle hapšenja je proteran u Harkov. Na početku prvog svetskog rata opet je uhapšen, a zatim proteran u Poltavu. Odavde je drug Bubnov prešao u Samaru, gde je u oktobru 1916. godine uhapšen i proteran u turuhanski kraj (Sibir). U svemu, drug Bubnov je hapšen 13 puta i u zatvorima je proveo preko četiri godine.

Za vreme februarske revolucije drug Bubnov se vratio u Moskvu, ušao u sastav Oblasnog biroa centralne industrijske oblasti, a na VI partijskom kongresu izabran za člana CK. Od avgusta 1917. godine radio je u Petrogradu, u sastavu Izvršnog komiteta Petrogradskog sovjeta, u redakciji »Vojničke pravde«. U oktobarskom prevratu drug Bubnov je bio u Petrogradskom vojnorevolucionarnom komitetu. Na sednici CK od 10. oktobra izabran je za člana Politbiroa i uzet u vonjorevolucionarni centar za rukovođenje oružanim ustankom.

Novembra 1917. godine drug Bubnov je upućen na jug i učestvovao je u borbama s Kaledinim, zatim je radio u Ukrajini kao član vlade, a posle likvidacije vlade u Ustaničkom komitetu. Bio je član CK KP(b) i Sveukrajinskog vojnorevolucionarnog komiteta i rukovodio formiranjem partizanskih odreda.

Posle zbacivanja Petljure drug Bubnov je ušao u ukrajinsku vladu. Na VIII kongresu partije drug Bubnov je izabran za kandidata za člana CK RKP(b).

U toku 1919. godine drug Bubnov je najpre član Revolucionarnog vojnog sovjeta Ukrajinskog fronta, a zatim Revolucionarnog vojnog sovjeta 14. armije. U isto vreme aktivno je učestvovao u partijskom radu kao član niza partijskih komiteta. Odlikovan je ordenom Crvene zastave za rukovođenje likvidacijom kronštatske pobune.

1921—1922. godine drug Bubnov je bio član Revolucionarnog vojnog sovjeta severnokavkaskog vojnog okruga i 1. konjičke armije. 1922—1923. godine rukovodi Agitpropom CK RKP(b). Početkom 1924. godine Bubnov je postavljen za načelnika političke uprave radničko-seljačke Crvene armije i za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta SSSR, kao i za člana Orgbiroa CK VKP(b). 1929. godine postavljen je na dužnost narodnog komesara za prosvetu RSFSR.

2 *Unšliht Josif Stanislavovič* rodio se 1879. godine u varoši Mlavi u Poljskoj. Profesionalni revolucionar, komunist. U Socijaldemokratsku partiju stupio je 1900. godine.

Zbog revolucionarne delatnosti više puta je hapšen i tri puta prognan u Sibir. Bio je veoma popularan među radnicima u Varšavi, Lođu i drugim gradovima Poljske.

Početkom prvog svetskog rata, 1914. godine, drug Unšliht se evakuisao u Moskvu, a 1916. godine moskovski sud ga je osudio na progonstvo u selo Tuturu, u irkutskoj guberniji.

Nekoliko nedelja pre februarske revolucije, drug Unšliht beži iz Tuture i u Irkutsku se povezuje sa mesnim boljševicima. Posle svrgavanja samodržavlja radi u Irkutskom izvršnom i partijskom komitetu.

U aprilu 1917. godine prelazi u Petrograd, gde ga biraju za člana Petrogradskog sovjeta. U julu, privremena vlada hapsi druga Unšlihta i baca ga u zatvor. Po izlasku iz zatvora uzima učešće u pripremama oružanog ustanka. U danima oktobarskih događaja drug Unšliht je bio član Petrogradskog vojnorevolucionarnog komiteta. Početkom 1918. godine organizuje odbranu sektora Pskov od nemačkih intervenata. Kasnije postaje član kolegija Narodnog komesarijata unutrašnjih poslova.

Krajem 1918. godine drug Unšliht se upućuje u Minsk, tek oslobođen od nemačkih intervenata. Tu ga biraju za člana CK Komunističke partije Litve i Belorusije i on postaje narodni komesar za poslove narodne odbrane Litvansko-Beloruske Sovjetske Republike.

27 aprila 1919. godine drug Unšliht je bio postavljen za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta 16. armije, a u decembru za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta Zapadnog fronta.

Aprila 1921. godine drug Unšliht je postavljen za zamenika predsednika VČK (OGPU). Na ovoj dužnosti bio je do jeseni 1923. godine, posle čega je postavljen za člana Revolucionarnog vojnog saveta SSSR i načelnika snabdevanja RKKA. Zajedno sa M. V. Frunzeom sprovodi mere u vezi sa vojnom reformom. Januara 1925. godine, kad je M. V. Frunze postao narodni komesar vojske i mornarice i predsednik Revolucionarnog vojnog sovjeta SSSR, drug Unšliht je postavljen za prvog zamenika narodnog komesara vojske i mornarice i predsednika Revolucionarnog vojnog sovjeta. Na ovoj dužnosti je ostao do juna 1930. godine.

3 Članak »Rusija i Daleki istok« Frunze je napisao u svojstvu predsednika Ivanovo-voznesenskog gubernijskog izvršnog odbora i partijskog komiteta da bi više zainteresovao trudbenike za odbranu zemlje i izgradnju Crvene armije. U to vreme su imperijalisti Antante prešli na otvorenu vojnu intervenciju radi svrgavanja vlasti sovjeta. Tako su se 9. marta 1918. god. u Murmansku iskrcale anglo-francuske a zatim i američke jedinice, a 4. aprila iskrcale su se u Vladivostoku japanske snage i sledećeg dana i engleske jedinice. Njima su se prisajedinile i američke jedinice.

CK Partije i sovjetska vlada, na čelu sa Lenjinom, pridali su veliki značaj događajima na Dalekom istoku.

U telegramu Vladivostočkom sovjetu 7. aprila 1918. god. pisalo je: »Situaciju smatramo veoma ozbiljnom i najkategoričnije upozoravamo drugove na to. Ne gajite iluzije: Japanci će sigurno preći u napad. To je neizbežno. Pomoći će im svi saveznici, bez izuzetka. Zbog toga treba otpočeti sa pripremama bez i najmanjeg oklevanja — pripremati se ozbiljno, svim silama«. Lenjinova upozorenja postala su borbeni program rada boljševika Dalekog istoka.

4 Japan je 16. marta 1918. god. sazvao u Pekingu savetovanje na kome su učestvovali: predstavnik ruskih kapitalista Putilov, bivši ministar Privremene vlade Gučkov, belogardejski generali i admirali — Kolčak, Semjonov, Horvat i dr. Na savetovanju se razrađivao konkretan plan osvajanja i podele sovjetskog Dalekog istoka i Sibira.

5 Zapovešću Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike br. 4 od 11. septembra postavljen je zadatak da se likvidiraju sve ranije formirane jedinice, kako na frontu, tako i u unutrašnjim okruzima, mnogobrojne i raznolike po sastavu, zatim ustanove i odredi i da se po novom planu formira 47 pešadijskih i četiri konjičke divizije, kao i jedna konjička brigada.

Od ovih divizija bilo je predviđeno za formiranje: na severnom frontu dve streljačke divizije (18. i 19), na istočnom jedanaest divizija (20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31), na kaspijsko-kavkaskom pet divizija (32, 33, 34, 35, 36), na južnom dvanaest divizija (12, 13, 14, 15, 16, 23, 37, 38, 39, 40, 41, 42), u Zapadnoj armiji tri divizije (17, Litvanska, Zapadna), u unutrašnjim okruzima jedanaest divizija (od 1. do 11) i još tri divizije (1. i 2. letonska i Ukrajinska). Od jedanaest divizija formiranih u unutrašnjim okruzima na teritoriji Jaroslavskog vojnog okruga formirane su 1. i 7. streljačka divizija.

6 Misli se na rod vojske — pešadija, artiljerija, konjica itd.

7 Na raport M. V. Frunzea stigao je sledeći odgovor:

»Okružnom vojnom komesaru drugu Frunzeu«

Po vašem raportu br. 3795 dajem objašnjenje — potčinjenost Sveruskom glavnom štabu treba shvatiti tako kako iznosite Vi. Odgovarajuće izmene biće unete u zapovest br. 175. Član Revolucionarnog vojnog sovjeta (potpis)«.

8 Dokument koji se čuva u arhivi nema datuma.

9 4. armija je ulazila u sastav istočnog fronta i dejstvovala na desnom krilu. Armija nije imala više od 17.000 boraca. U njen sastav ulazile su Nikolajevska divizija (kasnije 22. streljačka), Samostalni odred (kasnije Aleksandrovsko-gajska brigada) i jedinice 25. streljačke divizije koje su dodeljene iz 1. armije.

Kada je M. V. Frunze primio dužnost komandanta 4. armije, operativna situacija na frontu armije bila je povoljna. Do tog vremena armija je izvela niz uspešnih bojeva i 24. oktobra u sadejstvu sa jedinicama 1. armije oslobodila je od belogardejaca varoš Uraljsk.

Posle oslobađanja Uraljska trupe armije su se nalazile: samostalni odred odvojen od ostalih jedinica armije poseo je rejon Aleksandrov-Gaj (250 km jugozapadno od Uraljska); Nikolajevska divizija zonu Serebrin (15 km južno od Uraljska), Ilecki Gorodov. U rezervi armije u Uraljsku nalazila se 1. brigada 25. streljačke divizije.

Širina zone armije dostizala je oko 350 km. Štab armije se nalazio u Samari (Kujbišev). Protiv 4. armije dejstvovala je samostalna Uraljska armija koja se sastojala pretežno iz kontrarevolucionarnog belog kozaštva i imala oko 11.000 boraca od, kojih je više od polovine bilo na konjima. Posle poraza kod Uraljska beli kozaci su se povukli i utvrdili južno od Uraljska u rejonu Ščakovo, Žbiščensk.

10 Napad austro-nemačkih imperijalista u februaru 1918. godine doveo je do okupacije znatnog dela teritorije naše otadžbine. Okupirani su sav Pribaltik, Belorusija i Ukrajina. Interventi su se žestoko obračunali sa revolucionarnim radnicima i seljacima ovih rejona. Hiljade boraca-revolucionara pobijene su. Bila je restaurirana vlast zemljoposednika i kapitalista.

Krajem 1918. godine Nemačka je pretrpela poraz u imperijalističkom ratu. Kao što je predvideo V. I. Lenjin, snažan porast revolucionarnog pokreta u Nemačkoj doveo

je do svrgavanja vlade cara Viljema II. Sovjetska vlada je dobila mogućnost da anulira pljačkaški ugovor o miru zaključen u Brestu i da počne čišćenje teritorije naše otadžbine. Crvena armija je prešla u napad i u proleće 1919. godine postigla je znatne uspehe. Oslobođeni su veći delovi Estonije, gotovo cela Letonija i Litvanija, Belorusija i Ukrajina. Tamo je ponovo uspostavljana sovjetska vlast.

Ipak sovjetska vlast nije dugo ostala u Estoniji, Letoniji i Litvaniji. U proleće 1919. godine imperijalisti Antante su sa svih strana navalili na mladu Republiku Sovjeta, koristeći za to kako oružane snage malih zemalja uz granicu Sovjetske Rusije, tako i Nemačke, koju su pobedili. Njima je ponovo pošlo za rukom da osvoje pribaltičke zemlje i organizuju tamo buržoasku vladu. Pribaltičke zemlje opet su bile otrgnute od Sovjetske Republike. Do 1940. godine radnici i seljaci pribaltičkih zemalja stenjali su pod vlašću kapitalista i zemljoposednika, dok su se teritorije Estonije, Letonije i Litvanije pripremale kao mostobran za napad na Sovjetski Savez.

Godine 1940. narodi Estonije, Letonije i Litvanije zbacili su jaram eksploatacije i zanavek ušli u složenu porodicu sovjetskih naroda.

11 Turkestanska armija stvorena je od boraca Turkestanskog odreda, koji se u januaru 1919. godine probio iz Turkestana i spojio sa 1. armijom. Odred nije imao više od 9.000 boraca. Istog meseca je učestvovao zajedno sa 1. armijom u borbama za oslobođenje Orenburga. 22. januara 1919. grad je oslobođen od belih. U sastav odreda ušla je Orenburška (kasnije 31) streljačka divizija od osam pukova i jedne konjičke brigade (kasnije preformirane u 3. konjičku diviziju).

12 Kontrarevolucionarni kulačko-eserovski elementi isprovocirali su u decembru 1918. godine pobunu u jednom od pukova Nikolajevske divizije. Pobunjenici su ubili komandanta i komesara puka. Žrtve pobune bili su i neki odgovorni politički radnici, među njima i član RVS 4. armije drug Lindov.

13 Početkom marta 1919. godine M. V. Frunze je sproveo napadnu operaciju svim snagama posle koje su jedinice 4. armije do 10. marta zauzele rejon Slomihinska i istaknuti for Skvorkin.

14 Zapovešću Revolucionarnog vojnog sovjeta istočnog fronta br. 313 od 5. marta 1919. godine od 4. i Turkestanske armije stvorena je Južna grupa pod komandom M. V. Frunzea. Ovoj grupi je dat sledeći zadatak: po završetku uraljske operacije da počne ofanzivu na Turkestan. Međutim, događaji na centralnom delu istočnog fronta, u vezi sa uspešnim napadom kolčakovske vojske u pravcu Ufe, primorali su komandu Istočnog fronta da privremeno odloži pohod na Turkestan.

15 Salva Elijava — predstavnik Sovjeta narodnih komesara za pitanja Turkestana, Zinovjev — komandant Turkestanske armije, Kafijev — član Revolucionarnog vojnog sovjeta Turkestanske armije.

16 22. marta 1919. godine Sovjet narodnih komesara Mađarske Sovjetske Republike obavestio je V. I. Lenjina preko čopelske radio-stanice da je 21. marta mađarski proletarijat pobedio i uspostavio diktaturu proletarijata. Istog dana je Lenjin radio-depešom vladi Mađarske Sovjetske Republike uputio iskreni pozdrav mađarskom proletarijatu.

17 Internacionalni puk ulazio je u sastav Aleksandrovsko-gajske streljačke brigade (Algajske grupe). Puk je bio popunjen od austrougarskih i nemačkih zarobljenika iz prvog svetskog rata. Ovi zarobljenici koji su radili u gradovima duž Volge — Samari, Simbirsku itd. izrazili su želju da dobrovoljno stupe u Crvenu armiju. U martu 1919. godine većina ovih crvenoarmejaca se izjasnila za odlazak na Zapadni front da bi neposredno učestvovala u revolucionarnom pokretu u Austriji, Nemačkoj i drugim zemljama. Puk je bio rasformiran, a njegovo ljudstvo korišćeno za popunu internacionalnih jedinica.

18 Prvih dana aprila 1919. godine naše jedinice na istočnom frontu zapale su u veoma težak položaj. Armije Kolčaka, koje su prešle u nastupanje početkom marta, postigle su znatan uspeh. One su uspele da potisnu našu 2. i 3. armiju i stignu na prilaze Kazanu. U centru istočnog fronta neprijatelju je pošlo za rukom da probije front naše 5. armije i da se približi Volgi. Svojim probojem, neprijatelj je faktički razdvojio naš istočni front na dva dela sa međuprostorom preko 150 km. Stvorile su se dve grupe armija: jedna severno od reke Kame sa 2. i 3. armijom, i druga južno od reke sastava: 4, 1, Turkestanska i 5. armija. Zato je 9. aprila Revolucionarni vojni sovjet istočnog fronta predložio Vrhovnom komandantu i predsedniku Sovjeta odbrane V. I. Lenjinu da se u sastavu istočnog fronta obrazuju dve operativne grupe — Severna, sastava: 2. i 3. armija na čelu sa komandantom 2. armije Šorinom, i Južna, sastava: 4, 1, Turkestanska i 5. armija na čelu sa komandantom 4. armije M. V. Frunzeom.

Revolucionarni vojni sovjet Republike odobrio je 10 aprila predlog Revolucionarnog vojnog sovjeta istočnog fronta. M. V. Frunze je postavljen za komandanta Južne grupe armija istočnog fronta, takozvane grupe velikog sastava u koju su, sem 4. i Turkestanske armije, ušle i 1. i 5. armija. Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta Južne grupe postavljen je V. V. Kujbišev. Južna grupa je dobila glavni zadatak fronta — pripremiti i izvesti protivnapad da bi se razbila glavnina armije Kolčaka.

19 Jedinice Sverüske specijalne (sa vanrednim ovlašćenjem — prim. prev.) komisije.

20 jedinice Vseobuča organizovane odlukom VCIK od 22. aprila 1918. godine.

Prema ovoj odluci, vojna obuka bila je obavezna za građane Ruske Sovjetske Federativne Republike sledećeg uzrasta: »1) školskog, čiju najnižu granicu određuje Narodni komesarijat za prosvetu; 2) pripremnog — od 16 do 18 godina i 3) obvezničkog — od 18 do 40 godina«.

Obuka građana pripremnog i obvezničkog uzrasta stavljena je na dužnost Narodnom komesarijatu za vojne poslove. Obuka je bila obavezna za radnike u preduzećima.
U godinama građanskog rata Vseobuč je odigrao ogromnu ulogu u pripremi obučenih rezervi za Crvenu armiju.

21 Odredi komisija za prikupljanje hrane.

22 Zapovešću br. 22 precizirana je operativna zamisao M. V. Frunzea. U razgovoru preko direktne telegrafske veze, komandant 2. divizije drug Čapajev je izvestio 19. aprila, M. V. Frunzea da su jedinice divizije uhvatile belogardejskog kurira, kod koga su nađene dve operativne zapovesti. Iz njih se videlo da se između 3. uraljskog korpusa belih, koji je dejstvovao na buguruslanskom pravcu, i 6. korpusa na sterlitamaskom pravcu stvorio veliki međuprostor i veza između ovih korpusa je izgubljena. M. V. Frunze je to iskoristio za počesno razbijanje neprijatelja usmeravajući udar na spoj između 3. i 6. korpusa.

23 U razgovoru sa M. V. Frunzeom 11. aprila 1919. komandant 1. armije je molio da mu Frunze dozvoli da napusti Orenburg. Frunze je zabranio napuštanje Orenburga i zahtevao da se brani po svaku cenu, zadržavajući i štab armije u gradu. Komandant 1. armije se žalio na takvu odluku M. V. Frunzea i to je bio razlog što je Frunze objašnjavao komandantu istočnog fronta suštinu pitanja.

24 Izveštaj M. V. Frunzea komandantu istočnog fronta bio je uslovljen sledećim: 8. maja 1919. smenjen je sa dužnosti komandant istočnog fronta S. S. Kamenjev i na njegovo mesto je došao Samojlo, koji je dotle bio komandant 6. samostalne armije. Po prijemu dužnosti Samojlo je izdao direktivu o izuzimanju 5. armije iz sastava Južne grupe. Time su u jeku svog protivnapada na glavnom pravcu jedinice Južne grupe znatno oslabljene. Uz to je 5. armija od 10. do 20. maja dobila pet direktiva kojima su se menjali pravci njenog udara. Takvi postupci komandanta fronta ne samo što su dezorganizovali 5. armiju, nego su pretili da će upropastiti operativni plan M. V. Frunzea za okruživanje i uništenje korpusa generala Kapela u rejonu Belebeja. Komandant fronta Samojlo uopšte se nije slagao sa mišljenjem ranijeg komandanta i članova Revolucionarnog vojnog sovjeta fronta o celishodnosti stvaranja Južne grupe armija istočnog fronta i činio je sve da je likvidira. Samo upornost M. V. Frunzea, kao i podrška koju su mu pružili članovi Revolucionarnog vojnog sovjeta fronta omogućile su mu da sačuva Južnu grupu. Frunze je postigao da se iz 5. armije, koja je prešla pod neposrednu komandu komandanta fronta, izdvoje 24, 31. i 2. streljačka divizija i uključe u Turkestansku armiju. To je omogućilo ne samo da se sa uspehom završi razbijanje neprijatelja u rejonu Belebeja, nego i sprovede operacija kod Ufe.

25 Ovaj projekat, kao i telegram komandantu armije br. 01621 od 15. maja, dopunjuju zapovest od 15. maja 1919. kojom se 4. armiji postavlja zadatak da oslobodi Uraljsku oblast.

26 Turkestanska armija sastava: 31, 25, 24. i 2. streljačka i 3. konjička divizija nanela je od 11. do 18. maja značajan poraz kapelevcima u rejonu Belebeja.
Tako su 16. maja izjutra u rejonu st. Talbi — Bulak jedinice 31. streljačke divizije razbile belogardejski odred pukovnika Mandrika. Na severnom sektoru armije, konjička brigada je 15. maja uveče stigla u rejon Durasovke (20 km zapadno od Belebeja) i razbila izviđačke jedinice 50. orskog puka kapelevaca. 25. pešadijska divizija razbila je u rejonu Bajmurzina neprijateljev Ufski husarski puk. Neprijatelj je počeo povlačenje ka Ufi.

27 Kolčakovska komanda, želeći da onemogući našu protivofanzivu u pravcu Ufe protiv glavnine Kolčaka — njegove Zapadne armije, otpočela je žestok napad na 4. armiju koja je dejstvovala na uraljskom pravcu, kao i na desno krilo i centar 1. armije koja je dejstvovala na orenburškom pravcu. Ovim manevrom beli su hteli da nas prinude da prebacimo deo snaga od pravca ka Ufi na orenburški i uraljski pravac i da tako zaustave naše napredovanje ka Ufi. Neprijatelj je nameravao da u kratkom roku zauzme Orenburg, da se spoji sa Uraljskom belokozačkom armijom i razvije odlučna dejstva u pozadini naše glavnine koja je i vršila protivofanzivu. Protiv naše Orenburške grupe neprijatelj je bacio 4. armijski korpus generala Bakiča iz sastava Južne armijske grupe generala Belova, i Orenburšku kozačku armiju atamana Dutova, sastava 1. i 2. kozački korpus. Na Orenburg je trebalo da se nastupa koncentrično: 4. korpus sa severoistoka, 1. orenburški kozački korpus sa juga i 2. korpus sa istoka.
Krajem aprila su počele žestoke borbe čiji je rezultat bio taj da su naše jedinice razbile na reci Salmiš 4. korpus generala Bakiča i nanele težak poraz 1. i 2. orenburškom kozačkom korpusu.
Čvrsta i hrabra posada garnizona u gradu Uraljsku odbila je sve juriše neprijatelja i nije mu dozvolila da zauzme grad.
Pošto je neprijatelj prolio mnogo krvi kod Orenburga, M. V. Frunze je naredio jedinicama 1. armije da pređu na aktivna dejstva i razbiju neprijatelja.

28 19. maja 1919. Revolucionarni vojni sovjet istočnog fronta postavio je zadatak Južnoj grupi: »Nastavljajući gonjenje neprijatelja zauzeti rejon Ufe«. M. V. Frunze, primivši obaveštenje o povlačenju glavnine neprijatelja preko reke Bele i o njegovoj nameri da delom snaga pruži otpor na utvrđenim položajima u rejonu Čišme, zapovešću br. 011 postavio je zadatak Turkestanskoj armiji da 28. maja pređe u opšti napad kako se neprijatelj ne bi utvrdio zapadno od r. Bele. 30. maja ovaj zadatak je izvršen.

29 7. juna 1919. M. V. Frunze je stigao u Krasni Jar u štab 25. streljačke divizije i lično rukovodio prelaskom preko r. Bele noću 7/8. juna. Najpre su prebačeni 220. ivanovo-voznesenski i 207. pugačovski puk. Neprijatelj je bio krajnje iznenađen

njihovim prelaskom, ali se pribrao i prešao u protivnapad da naše jedinice natera u reku. U početku je uspeo da potisne naš 220. streljački puk. M. V. Frunze je lično učestvovao u odbijanju neprijateljskih protivnapada. Pri tom je kontuzovan, ali nije napustio borbu. 9. juna borbe su završene sa uspehom i Ufa je oslobođena. Za umešno komandovanje i ličnu hrabrost M. V. Frunze je odlikovan prvim Ordenom Crvene zastave.

30 19. juna 1919. posle završetka operacija kod Ufe, Turkestanska armija je rasformirana. U sastavu Južne grupe ostale su 4. i 1. armija koje su dejstvovale na uraljskom i orenburškom pravcu. Zadatak razvijanja napada u Sibir bio je postavljen 5, 2. i 3. armiji. Kasnije je i komanda 2. armije prebačena na Južni front, gde je ušla u sastav štaba Operativne grupe sa 10. i 9. armijom.

U toku borbi od 28. aprila do 15. juna 1919. jedinice Južne grupe pod komandom M. V. Frunzea razbile su glavninu Kolčakovih snaga i, napredujući do 300 km, oslobodile veliku teritoriju. Zarobljeno je 12.000 vojnika i 220 oficira, a zaplenjeno mnogo oružja. Neprijatelj je izgubio ukupno oko 25.000 ljudi.

31 U odgovoru na telegram M. V. Frunzea od 16. juna 1919. god. V. I. Lenjin je poslao sledeći telegram:

»Molim da prenesete uraljskim drugovima moj topli pozdrav, herojima pedesetodnevne odbrane opsednutog Uraljska. Molim da ne gubite prisustvo duha; izdržite još nekoliko nedelja. Herojski podvig odbrane Uraljska biće krunisan uspehom.

Predsednik Sovjeta naradnih komesara
LENJIN«.

32 Skljanski Efroim Markovič, rođen je 1892. god. u gradu Vinici. Završio je kijevsku gimnaziju i studije na univerzitetu u Kijevu. U partiju boljševika stupio je 1913. god. i radio u kijevskoj ilegalnoj organizaciji.

Za vreme prvog svetskog rata drug Skljanski je bio član frontovske organizacije boljševika. Na 2. kongresu armijskih deputata 1917. godine izabran je za predsednika komiteta 5. armije.

Skljanski je bio član II kongresa Sovjeta za vreme oktobarskih dana u Petrogradu i uzimao aktivnog učešća u svrgavanju Privremene vlade.

Posle svrgavanja Privremene vlade drug Skljanski je postavljen za člana kolegijuma Narodnog komesarijata za vojne poslove. Po prelasku vlade u Moskvu i otvaranja frontova građanskog rata, drug Skljanski je u ulozi člana kolegijuma Narodnog komesarijata za vojne poslove uzimao aktivnog učešća u snabdevanju Crvene armije.

Kad je u septembru 1918. obrazovan Revolucionarni vojni sovjet Republike, Skljanski E. M je postavljen za zamenika narodnog komesara za vojne i mornaričke poslove i predsednika Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike.

33 Telegram M. F. Frunzea br. 1819 bio je odgovor na sledeći telegram V. I. Lenjina od 1. jula 1919. godine br. 490s:

»Nizanje uspeha neprijatelja u rejonu Nikolajevske mnogo zabrinjava. Tačno obavestite da li obraćate dovoljno pažnje ovom rejonu? Kakve tu snage koncentrišete i zašto ne ubrzate koncentraciju? Obaveštavajte hitno o svim merama koje preduzmete.

LENJIN«.

34 Krajem avgusta i početkom septembra 1919. jedinice 1. armije su postigle krupne pobede. 29. avgusta je 1. brigada 20. streljačke divizije zauzela grad Orsk i zarobila 5. orenburšku diviziju belih. Istočno od Orska našim jedinicama se predao 26. belokozački puk, a zapadno — 3000 belokozačkih dobrovoljaca. 2. septembra su jedinice 3. konjičke divizije zauzele grad Aktjubinsk sa mnogo zarobljenika i materijala. Istočno od Aktjubinska se predala brigada belokozaka zajedno sa komandantom. Bela vojska počela je da se raspada.

Na kazalinskom pravcu neprijatelj je očajnički pokušavao da spreči spajanje naših jedinica koje su dejstvovale iz Turkestana sa jedinicama 1. armije, i svi su ti pokušaji propali. 6. septembra, Kazalinskoj grupi su se predali 42. troicki puk i železnički bataljon belih. 7. septembra se pobunio belokozački puk, pobio svoje oficire i prešao na stranu turkestanskih crvenih jedinica. Izvršavajući zapovest M. V. Frunzea, kazalinska grupa se silovito kretala radi spajanja sa jedinicama 1. armije. Na stanici Mugodžarska susrele su se 13. septembra jedinice 1. armije sa jedinicama Turkestana. O tome M. V. Frunze izveštava V. I. Lenjina 14. septembra 1919.

35 Pošto su ostaci kolčakovske vojske prešli na taktiku iznenadnih prepada na naše štabove i odvojene jedinice, M. V. Frunze preduzima niz taktičkih i organizacionih mera. On je zahtevao od jedinica da utvrđuju naseljena mesta koja zauzimaju (telegram komandantima 1, 4. i 11. armije br. 3437), da stvaraju specijalne odrede (naredba 3432), upotrebljavaju ručne bombe protiv neprijateljske konjice dao zadatak samarskom gubernijskom vojnom komesaru da čuva pozadinu fronta (direktiva br. 3605 od 9. oktobra), izdao specijalne instrukcije za partizanska dejstva. Sve je to bilo usmereno na to da se parališu dejstva neprijatelja.

36 Posle oslobađanja grada Uraljska 11. jula 1919. god. 25. streljačka divizija, ojačana sa dve pridate streljačke brigade, nastavila je gonjenje belokozačke armije generala Tolstoja koja je odstupala. Savlađujući ogromne teškoće nastupanja preko spaljene stepe (vrućina, nestašica hrane i vode), jedinice divizije su ubrzo zauzele Lbiščensk i Saharnu, ali je dubljim ulaženjem u uraljske stepe položaj 25. streljačke divizije postajao sve teži. Ona se stotine kilometara udaljila od Uraljska i osećala veliku nestašicu municije, hrane i popune. Divizija je bila prinuđena da nastupa na veoma širokom frontu, što joj nije dozvoljavalo da ima neprekidan front. Zato je nastupala u tri grupe, dok su održavanje veze među njima i organizovanje sadejstva

bili skopčani sa vanrednim teškoćama. Zbog neprekidnih i dugotrajnih borbi komanda divizije morala je uvesti sve rezerve. Štab divizije, koji se nalazio u Lbiščansku, imao je na raspolaganju samo divizijsku školu (600 ljudi) i avioodred. U takvoj situaciji neprijateljskoj konjici nije bilo teško da se probija kroz borbeni poredak divizije i napada pozadinu i štab. Komandant armije general Tolstoj odlučio je da to iskoristi. U septembru je uputio na Lbiščensk jedinice 2. konjičkog korpusa generala Skladkova, koje su se dolinom reke Kušum privukle gradu. Uveče 4. septembra 1919. Čapajev se sa novim komesarom divizije Baturinom vratio u štab divizije posle obilaska fronta. Na frontu je bilo zatišje.

U noći 4/5. septembra belokozaci su savladali slabe jedinice za obezbeđenje, upali u Lbiščensk sa nekoliko strana i otvorili vatru. Oficiri štaba i slušaoci divizijske škole prihvatili su neravnu borbu sa nadmoćnim neprijateljem. Čapajev je sa svojim kurirom Isajevim potrčao na saborni trg, gde je bilo zborno mesto za uzbunu. Tu se već borila grupa slušalaca. Čapajev je preuzeo komandu nad njima i stupio u žestoku borbu sa belokozacima. Pored njih se tukla još jedna grupa slušalaca i saradnika političkog odeljenja divizije na čelu sa komesarom divizije drugom Baturinom.

Čapajevci su se borili kao lavovi, ali snage su bile nejednake. Belokozaci su počeli da opkoljavaju saborni trg. Izjutra 5. septembra oni su počeli artiljerijskom vatrom da tuku položaje šačice naših boraca. U borbi je pao komesar divizije drug Baturin, komesar štaba Krajnjukov, komandant divizijske škole Čekov i njegov sin. U borbama na bajonet poginuo je načelnik političkog odeljenja divizije Suvorov, teško je ranjen načelnik štaba Novikov, a u ruku je ranjen i V. I. Čapajev. Preostali živi čapajevci počeli su da se probijaju ka reci Uralu da je preplivaju. Štapski kuriri poneli su Čapajeva koji je jako krvario. Kurir Isajev štitio je vatrom povlačenje. Čapajev je počeo da pliva ali nasred reke ga je pogodilo još jedno zrno belokozaka i mutni talasi Urala sahranili su legendarnog narodnog heroja.

Tako je u borbi protiv kontrarevolucije, za našu socijalističku otadžbinu, poginuo jedan od najtalentovanijih komandanata Crvene armije V. I. Čapajev.

37 Posle razbijanja neprijatelja u rejonu Orsk — Aktjubinsk, M. V. Frunze je prešao na likvidiranje uraljskog belokozaštva. Direktiva br. 03552 i zapovest br. 150 označavaju početak odlučujuće operacije 4. armije za likvidiranje kontrarevolucionarnih snaga u rejonu Uraljska i Gurjeva i čišćenje kaspijskih stepa od belih.

Za rešavanje tog zadatka Frunze ojačava 4. armiju 1. brigadom 49. divizije i upućuje je u bok neprijatelju koji se grupiše između reka Barbastau i Utva, na spoju 1. i 4. armije. Na isto mesto je upućena i baškirska brigada koja je dejstvovala na desnom krilu 24. streljačke divizije, dok je ova nastupala na Orsk sa severa. Polazni položaj za obe brigade bio je rejon Berezovski, Ak-Bulakski, Mirgorodski (južno od Ileckog Gorodoka).

Neprijatelj je trebalo da bude razbijen koncentričnim napadom iz rejona južno od Ileckog Gorodoka i Uraljska. 4. armija je dobila zadatak da zauzme Džambejtinsku stavku. 1. armiji je naređeno da zauzme utvrđenje Uiljsko i prebaci deo snaga u Taškent.

38 11. armija, koja je bila u sastavu turkestanskog fronta, dejstvovala je u rejonu donje Volge i u operativnom pogledu sadejstvovala jedinicama jugoistočnog fronta. Njeni zadaci nisu bili povezani sa dejstvima turkestanskog fronta. U vezi s tim, M. V. Frunze je 6. oktobra postavio pitanje Vrhovnom komandantu o što skorijem uključivanju ove armije u sastav jugoistočnog fronta. 14. oktobra ova armija je uključena u sastav tog fronta.

39 Ulazak Crvene armije u Turkestan radosno je dočekalo radno stanovništvo. Ipak, kod zaostalog, decenijama ugnjetavanog stanovništva Turkestana još nije bilo iživljeno osećanje nepoverenja prema svemu što je rusko, usađeno u svest naroda na istoku Rusije imperijalističkom politikom carskog samodržavlja. Jedinice Crvene armije koje su došle u Turkestan morale su imati vanredno pažljiv stav prema stanovništvu, da bi kod njega učvrstile poverenje prema sovjetskoj vlasti, prema ruskoj radničkoj klasi i Crvenoj armiji, koje je već bilo stvoreno posle velike oktobarske socijalističke revolucije nizom dekreta sovjetske vlade o nacionalnom pitanju. Zapovešću br. 197 M. V. Frunze još jednom na to skreće pažnju starešinskom kadru i borcima turkestanskog fronta.

Borci i starešine koji su došli u Turkestan časno su izvršili ovaj zadatak.

40 Septembra i oktobra je neprijateljska konjica izvršila niz proboja u pozadinu 4. armije i nanela udare štabovima. Preduzetim energičnim merama M. V. Frunzea ovi proboji su likvidirani. Krajem oktobra je stanje na frontu 4. armije bilo konsolidovano, što je omogućilo početak odlučne operacije za likvidaciju uraljskog belokozaštva.

41 Dokument je bez datuma.

42 2. novembra 1919. u telegramu M. V. Frunzeu, Lenjin je ukazao na to da se »borba protiv uraljskih kozaka odužila, ne vidim da se preduzimaju mere za što skoriju likvidaciju ovog fronta, iako sam zahtevao od Vas da tome posvetite svu pažnju. Saopštavam Vam da neprijatelj jača koristeći predah koji ste mu pružili, težeći da sve okonča samo primirjem. Javite odmah šta ste preduzeli za razbijanje neprijatelja. Lenjin«.

43 Jedinice vojnizirane bezbednosti.

44 Za vreme boravka u Moskvi, M. V. Frunze je istakao pitanje statusa uraljskog kozaštva i dobio specijalno odobrenje od Sovjeta narodnih komesara, izneto u ovoj zapovesti. Ovaj dokument potvrđuje veliku brigu sovjetske vlade, na čelu sa Lenjinom, za sudbinu naroda.

Međutim, pod uticajem kontrarevolucionarne agitacije, rešenje Sovjeta narodnih komesara moglo je biti protumačeno kao popuštanje belokozacima od strane sovjetske vlasti. Da se ne bi stvorio takav utisak, M. V. Frunze je zatražio od komandanta 4. armije da brzo pređe u napad. Poziv uraljskom kozaštvu, potkrepljen vidljivom demonstracijom snage sovjetske vlasti nastupanjem 4. armije, odigrao je izvanredno važnu ulogu u razbijanju uraljske belogardejštine. Ovaj proglas bio je jako raširen među uraljskim kozacima i radne mase kozaštva, prevarene od atamana, uverile su se u iskrene težnje sovjetske vlade prema njima i počele su da prekidaju veze sa kontrarevolucijom i prelaze pod zastave Crvene armije.

45 Decembra 1917. godine na teritoriji Kazahstana formirana je buržoasko-nacionalistička vlada Alaš-Orde. Ona je proglasila autonomiju Kazahstana, stvorila lokalne organe vlasti i oružane snage. Alaš-ordinci su uhvatili vezu sa interventima i Kolčakom koji su ih pomagali i koristili u borbi protiv sovjetske vlasti. Poraz Kolčaka i napredovanje Crvene armije ka Turkestanu primorali su alaš-ordince da ponude komandi Crvene armije pregovore za mir. Oni su pri tome pokušavali da ih vode kao ravni sa ravnim, ali je M. V. Frunze odbacio takav pokušaj i zahtevao potpunu kapitulaciju, što su oni morali da prihvate. U januaru 1920. vlada alaš-ordinaca upućena je u kirgijski Revolucionarni komitet u Orenburg, konjičke jedinice potčinjene su Crvenoj armiji, a družine razoružane i rasformirane.

46 Kizil-Kurga — rejon kirgiskih stepa jugoistočno od Džambejtinske stavke.

47 U vezi sa odašiljanjem dela snaga u Turkestan, 1. armija je krajem decembra bila faktički podeljena na dva dela. Jedan je dejstvovao u Turkestanu (pod komandom druga Zinovjeva), drugi — u rejonu Orenburga i Uraljska. Ovaj deo je bio određen za odlazak na druge frontove i za garnizone novoformiranih utvrđenih rejona. Zato je M. V. Frunze privremeno postavio komandanta druge grupe za komandanta 1. armije, a Zinovjeva za komandanta 1. turkestanske armije.

48 1. armije.

49 Stakor Ileckog — štab Ileckog belokozačkog korpusa.

50 M. V. Frunze je više puta tražio da se iz centra upute stručnjaci i privrednici za organizovanje rada na izvorima nafte. U ovoj depeši opet podseća V. I. Lenjina na to.

51 VSNH — Viši privredni savet.

52 Načelnik uprave za nova formiranja.

53 Načelnik sanitetske uprave.

54 Načelnik automobilske uprave turkestanskog fronta.

55 24. decembra Sovjet radničko-seljačke odbrane odlučio je da se gradi železnička pruga Aleksandrov-Gaj — Emba i da se rekonstruiše sa uskog koloseka na široki pruga Krasni Kut do Aleksandrov Gaja.

56 Početkom 1920. god. predsednik Baškirskog revolucionarnog komiteta Jumagulov, koji je bio predstavnik sitnoburžoaskih nacionalističkih elemenata, pohapsio je komuniste koji su mu se usprotivili na nacionalnom pitanju. Po naređenju V. I. Lenjina, M. V. Frunze je uputio specijalnu komisiju u pratnji odreda vojske i primorao avanturiste koji su se zaleteli da oslobode komuniste. Istovremeno je uputio proglas baškirskom narodu.

57 Tekst proglasa »semirečenskom kozaštvu i tarančinskom narodu« uputio je 2. marta 1920. načelnik štaba turkestanskog fronta komandantu 3. turkestanske divizije radi masovnog širenja među stanovništvom i u jedinicama neprijatelja. Istovremeno je V. V. Kujbišev, u ime Revolucionarnog vojnog sovjeta turkestanskog fronta, naredio Semirečenskom oblasnom izvršnom komitetu da prevede ovaj proglas na kirgiski, dunganski i tarančinski jezik. M. V. Frunze je pridavao veliki značaj što većem širenju ovog proglasa među stanovništvom.

58 Po dolasku u Taškent 22. februara 1920. M V. Frunze je krenuo 9. marta u Ašhabad, želeći da se lično upozna sa stanjem jedinica u zakaspijskoj oblasti, od kojih se formirala 1. turkestanska divizija. U to vreme je došao telegram od V. I. Lenjina u kojem je pitao M. V. Frunzea o stanju u zakaspijskoj oblasti i mogućnostima da se otuda dobije nafta. Odgovarajući na telegram, M. V. Frunze u telegramima od 24. i 25. marta detaljno obaveštava Lenjina o stanju u Turkestanu i mogućnostima izvoženja nafte.

59 Nepravilno mobilisanim M. V. Frunze smatra one koje su mobilisale mesne vlasti. Među njima je bilo mnogo starijih ljudi koje u drugim mestima nisu pozivali u vojsku. Oni nisu hteli da služe i njihovo nezadovoljstvo negativno se odražavalo na moral jedinica.

60 »Internacionalisti« — bivši zarobljenici iz I svetskog rata, koji su se naselili u Turkestanu. Posle oktobarske revolucije mnogi su dobrovoljno stupili u jedinice revolucionarne vojske, želeći da učestvuju u borbi protiv kontrarevolucije na zapadnom frontu. Njihovo zadržavanje u Turkestanu bilo je uzrok izvesnog nezadovoljstva među njima.

61 U Turkestanu, koji je bio duže vreme odsečen od centra Sovjetske Republike, pojedini sovjetski i partijski rukovodioci činili su greške u sprovođenju nacionalne politike partije. To je bio uzrok nezadovoljstva stanovništva, što su neprijatelji sovjetske vlasti pokušali da koriste u svoje svrhe. Po dolasku u Turkestan, M. V. Frunze je preduzeo niz hitnih mera da se stanje poboljša.

62 To su rejoni na granici Irana i Avganistana, gde su imperijalisti i njihovi agenti bili naročito aktivni.

63 Zahtev M. V. Frunzea za formiranje ratne flote na reci Amu—Darja bio je potpuno celishodan. Naša vojska, koja se borila protiv belokozaka u rejonu Hive, naišla je na neprijateljski stav pristalica diktatora Hive Džunaid-hana sa čijim je odredima imala niz oružanih sukoba. Hivu, kao i Buharu, huškali su protiv sovjetskog Turkestana engleski imperijalisti sa težnjom da se učvrste u ovom rejonu. Štićenik imperijalista Antante, admiral Kolčak, stalno je gurao Hivu i Buharu u oružani sukob sa Sovjetskom Rusijom. Kasnije, trudbenici Hive svrgnuli su Džunaid-hana.

Borba koju su trudbenici Bahare započeli protiv buharskog emira zahtevala je od M. V. Frunzea da preduzme ozbiljne mere vojnog karaktera. Ratna flotila na Amu-Darji u ovim uslovima bila je potrebna i zbog toga što je buharska obalska straža ometala našu plovidbu ovom rekom.

64 Basmaštvo je lokalni antisovjetski banditizam na nacionalnoj bazi, koji su u srednjoj Aziji organizovali i podržavali engleski imperijalisti radi svrgavanja sovjetske vlasti. Lokalni kontrarevolucionarni elementi (feudalna aristokratija, mule (kler), baji (zemljoposednici) koji su stajali na čelu basmaštva, bili su tesno povezani kako sa engleskim interventima tako i sa ruskim belogardejcima.

Greške u nacionalnom pitanju koje su počinili pojedini partijski i sovjetski rukovodioci u sprovođenju naše politike, gurali su u basmaštvo i neke slojeve radnog stanovništva. M. V. Frunze, V. V. Kujbišev, Š. Elijava, po dolasku u Turkestan energično su se prihvatili ispravljanju ovih grešaka. Kad su greške odstranjene i rad partijskih i sovjetskih organa sređen, basmaštvo je samim tim izgubilo podršku radnih masa i uglavnom likvidirano. Usamljene bande basmača, oslanjajući se na podršku spolja, uspele su da se održe sve do 1930. godine.

65 U telegramu V. I. Lenjina od 24. ili 25. maja 1920. (tačan datum nije ustanovljen) M. V. Frunzeu, postavljen je zahtev da se najhitnije formiraju dva marš-rutna voza sa naftom i da se pošalju u Moskvu. V. I. Lenjin je sem toga zahtevao od Frunzea obaveštenje o stanju stvari u vezi sa naftom uopšte.

66 Za vreme boravka u Turkestanu, M. V. Frunze je, sem rukovođenja ratnim operacijama za razbijanje kontrarevolucije, poklanjao i vanredno veliku pažnju izvršavanju zadataka partije i vlade u vezi sa izvoženjem iz Turkestana nafte, pamuka i drugih sirovina, toliko potrebnih industriji. Dok su imperijalisti Antante držali blokadu Sovjetske Republike, Turkestan je u tom pogledu imao vrlo veliki značaj.

M. V. Frunze je uspeo da turkestanske železnice počini komandantu fronta i da ih dovede u red, i to mu je pomoglo u brzom izvršavanju zadataka.

67 Pre razbijanja uraljskih belokozaka, odred generala Tolstoja dejstvovao je uz istočnu obalu Kaspijskog jezera u rejonu Gurjeva i utvrđenja Aleksandrovskog. M. V. Frunze je zahtevao da se ovaj odred po svaku cenu razbije i spreči da pobegne preko granice. 1. armija nije izvršila ovaj zadatak zbog slabe organizacije izviđanja.

68 Pod uticajem agitacije kulaka i iz razloga o kojima M. V. Frunze obaveštava V. I. Lenjina, jedan bataljon 27. streljačkog puka se pobunio i povukao za sobom još neke jedinice. Pobuna je bila brzo ugušena pod ličnim rukovodstvom M. V. Frunzea.

69 Komandant Semipalatinske grupe jedinica.

70 M. V. Frunze je pažljivo pripremao buharsku operaciju. Trebalo je uništiti žarište kontrarevolucije u ovom rejonu. Pripreme su obuhvatale mere kako operativnog tako i političkog karaktera. Komanda turkestanskog fronta saznala je još početkom 1920. god. da se buharski emir, koga su nahuškali engleski imperijalisti, priprema za napad na Sovjetski Turkestan. To je potvrđivala delimična mobilizacija u Buhari, kao i pristizanje velike količine oružja iz inostranstva za emira. U Buharu su stigli engleski vojni instruktori i stvoren je vojni štab koji ranije nije postojao.

Sve to, kao i opšta situacija u Turkestanu, bilo je razlog što je M. V. Frunze preduzeo na vreme potrebne odbrambene mere. Železnička pruga Nova Buhara—Karši—Kerki bila je rusko vlasništvo i zato je Crvena armija držala svoje garnizone na stanicama. To je pomoglo kasnije u buharskoj operaciji.

Pripremajući operaciju za likvidiranje buharskog emirata, Frunze je pridavao veliki značaj revolucionarnim snagama koje su delovale unutar same Buhare. Zato je pojačao politički rad među muslimanima u Buhari. Zajedno sa drugom Kujbiševim Frunze je davao uputstva buharskim komunistima za širenje rada na učvršćivanju partijskih organizacija i prikupljanju revolucionarnih snaga pod rukovodstvom komunista za borbu protiv buharske kontrarevolucije. Pri tome je savetovao da unutrašnje revolucionarne snage, pošto otpočnu borbu i stvore svoje organe vlasti, treba da traže pomoć od Crvene armije koja će im sigurno biti pružena.

Do početka odlučujućih borbi odnos snaga je bio sledeći: emir buharski je imao preko 16 hiljada regularne vojske, 27 hiljada neregularne, oko 55 topova i 12 mitraljeza Regularna armija bila je gotovo sva koncentrisana u prestonici emirata — Staroj Buhari i njegovoj okolini. Feudalna neregularna vojska (begova) bila je razmeštena po raznim mestima. Najjači odredi nalazili su se u rejonima Hatirči, Kermine i Ziaetdin, Kitab i Šahrizabs. Odred u rejonu Kitab i Šahrizabs štitio je puteve preko prevoja Tahta—Karača prema Samarkandu.

Komanda turkestanskog fronta mogla je suprotstaviti ovim snagama jedva 10 hiljada bajoneta i sablji, oko 40 topova, nekoliko oklopnih kola, oklopnih vozova i aviona. Operacija je otpočela 28. avgusta. Kaganska grupa, koja je obuhvatala glavne snage Crvene armije, nanosila je glavni udar prestonici buharskog emira u pravcu Karšinske kapije. Pomoćni udar je bio upravljen na Karakuljsku kapiju. Već prvog dana operacije borbe su postale ogorčene. Neprijatelj je pružao žestok otpor najpre

na utvrđenim položajima na prilazima gradu, a zatim na gradskim zidinama. Naše jedinice su sporo napredovale. Borbe su otežavale i nepovoljne meteorološke prilike. Ipak, naše jedinice su uspele 30. avgusta da se primaknu gradskim zidinama i počele pripreme za juriš kroz Karšinsku i Samarkandsku kapiju, rušeći ih artiljerijskom vatrom i praveći breše u zidinama.

Na drugim sektorima naše su jedinice, izvršavajući zapovest M. V. Frunzea, uspešno napredovale. Kata-kurganska grupa zauzela je Hatirči i Ziaetdin. Samarkandska grupa zauzela je Karim, Kitab i gonila vojsku šahrisjapskog bega prema jugoistoku. U isto vreme je buharska revolucionarna vojska, uz pomoć Crvene Armije, razbila snage emira u Čardžuju, Kara—Kule i zauzela na više mesta prelaze preko Amu—Darje.

Usled snažnog otpora neprijatelja na glavnom pravcu, M. V. Frunze pregrupisava jedinice i daje im dopunske zadatke. Obnavljajući napad 1. septembra naše jedinice na juriš zauzimaju Staru Buharu. Emir sa svitom i pratnjom još 31. avgusta beži iz grada u pravcu avganistanske granice.

Buharska operacija završena je likvidiranjem ostataka emirove vojske u raznim mestima i oslobađanjem trudbenika Buhare od despotije, čime su obezbeđeni uslovi za njihovo stupanje u bratsku porodicu sovjetskih naroda.

71 Pre stvaranja južnog fronta, protiv Vrangela je dejstvovala 13. armija, koja je bila u sastavu jugozapadnog fronta. Pošto se neprijatelj na tom sektoru aktivizirao i napredovao u rejonu Aleksandrovska (Zaporožje) i u pravcu Donbasa, ovaj sektor fronta je dobio važan strategijski značaj. Zato je odlukom Politbiroa CK RKP(b) krimski pravac jugozapadnog fronta pretvoren u samostalni front. Revolucionarni vojni sovjet Republike je na bazi odluke Politbiroa svojom zapovešću od 21. septembra formirao južni front od: 6, 13. i 2. konjičke armije. Kasnije, iz zapadnog fronta je uključena 1. konjička armija, a od popuna je formirana nova 4. armija.

72 Nezvaničan naziv jedinica koje su dejstvovale u rejonu Juzovke.

73 Opunomoćenik sa vanrednim ovlašćenjem za snabdevanje armije.

74 1—2. oktobra je 9. streljačka divizija odbijala žestoke napade nadmoćnih snaga neprijatelja u rejonu Volnovaha. Divizija je prikovala znatne snage neprijatelja i pretila njegovom boku.

75 Povlačenje neprijatelja ispred Juzovske i Taganroške grupe bilo je posledica smelog dejstva 9. konjičke divizije koja je 3. oktobra, posle žestokih borbi sa oklopnim vozovima i pešadijom neprijatelja, zauzela stanicu Rozovku, srušila železnički most, zaplenila kompoziciju sa ratnim materijalom i zarobila štab 1. donske divizije belih.

76 Obaveštajni podaci govorili su o tome da neprijatelj grupiše znatne snage u rejonu Aleksandrovska (Zaporožje) i gradi pontonski most kod ostrva Hortica. M. V. Frunze budno je pratio aktivnost neprijatelja i preduzimao odgovarajuće mere za odbranu ovog rejona.

77 Levandovski — komandant Taganroške grupe kavkaskog fronta, koja je bila potčinjena M. V. Frunzeu u operativnom pogledu.

78 Kao odgovor na depešu M. V. Frunzea br. 17/4 od 15. oktobra, kojom je obaveštavao o prelomu na južnom frontu u korist sovjetskih trupa, V. I. Lenjin je u telegramu od 16. oktobra javljao: »Po prijemu oduševljenih telegrama od Guseva i Vas, bojim se preteranog optimizma. Ne zaboravite da na Krim treba pošto-poto upasti na leđima neprijatelja. Pripremite se solidnije, proverite da li su razmotrene sve mogućnosti prelaska gazom za zauzimanje Krima.

Lenjin«.

U telegramu od 18. oktobra M. V. Frunze odgovara Lenjinu na postavljena pitanja.

79 Vrhovna komanda nije dovoljno energično uticala na koncentrisanje snaga i sredstava na južnom frontu, određenih za razbijanje Vrangela. M. V. Frunze je bio prinuđen da se više puta obraća Vrhovnom komandantu i da ga moli za ubrzavanje koncentracije i što skoriji dolazak 1. konjičke armije i 30. streljačke divizije. O tome on piše i V. I. Lenjinu.

80 Rejd. 5. konjičke divizije u pozadinu belih ostvaren je u periodu odlučnih bojeva na desnoj obali Dnjepra i odigrao je krupnu ulogu u uspešnom završetku tih bojeva. Vrangel je bio prinuđen da angažuje znatne snage koje je odvojio sa juzovskog pravca.

81 Direktivom br. 0190/s, 580/op bilo je određeno da se Ustanička armija Mahnoa najkasnije 24. oktobra probije u pozadinu neprijatelja u pravcu Orehova i dalje u pozadinu melitopoljskih neprijateljskih položaja. U trenutku našeg odlučnog napada Ustanička armija trebalo je da zauzme krimske prevlake i upadne na Krim.

82 Po prijemu telegrama od M. V. Frunzea br. 001/pš od 26. oktobra 1920. u kome se govorilo o izdavanju konačne zapovesti za prelazak čitavog južnog fronta u opšti napad, kao i o tome da Frunze nije siguran da će se prevlaka zauzeti iz pokreta, V. I. Lenjin odgovara 28. novembra:

»Ljuti me Vaš optimistički ton, kada Vi sami javljate da imate samo jednu šansu od sto za uspešno izvršavanje najvažnijeg i već davno postavljenog zadatka. Ako je situacija tako očajno slaba, molim da se razmotre najhitnije mere za dovlačenje teške artiljerije, izgradnju prilaznih puteva, za upućivanje inžinjerije itd.« Telegram br. 45 od 30. oktobra bio je odgovor M. V. Frunzea na gornji telegram V. I. Lenjina.

83 Konjička grupa druga Kaširina koju su sačinjavale 5. i 9. konjička divizija, bila je u sastavu 13. armije od 17. oktobra do 4. novembra 1920. god. 4. novembra je dobila naziv 3. konjički korpus i u njen sastav je ušla i 7. konjička divizija. 5. novembra je 3. konjički korpus ušao u sastav 4. armije.

84 Nameravajući da iskoristi Arabatsku prevlaku za nanošenje glavnog udara neprijatelju koji je zaseo na Krimu, radi izbijanja u pozadinu Vrangelove vojske koja je branila perekopske i čongarske utvrđene položaje, M. V. Frunze je naredio Azovskoj flotili da pređe iz Taganroga u Geničesk, da patrolira duž Arabatske prevlake i ne dozvoli neprijateljskoj floti da otvara vatru na nju. Flotila nije mogla da izvrši ovaj zadatak i Frunze je morao da napusti ovu varijantu plana i preduzme glavni napad u perekopskom pravcu. Udar je bio nanet preko Sivaša glavninom 6. armije uz istovremen napad na utvrđene položaje na Perekopskoj prevlaci.

85 Komandant pomorskih snaga fronta izvestio je telegramom od 5. novembra komandanta južnog fronta: »Izveštavam da, pored svih napora u toku tri dana, Azovska flotila nije uspela zbog leda da napusti Taganrog. Hladnoća 12 stepeni. Led kompaktan. U određeno vreme za operaciju flotila fizički ne može da stigne . . .«

86 Načelnik veze južnog fronta.

87 Pod nazivom »Reorganizacija radničko-seljačke Crvene armije« M. V. Frunze i S. I. Gusev izdali su 1921. god. teze koje su predložili X kongresu RKP(b) kao projekt rezolucije o vojnom pitanju. (X kongres RKP(b). Zapisnici, Partizdat, 1933, dokument br 29./1921. g. Teze su bile štampane u brošuri S. I. Guseva pod istim nazivom. U ovoj knjizi štampan je deo teza koje je napisao M. V. Frunze.

88 Nemački Veliki generalštab — centralna vojna uprava, koja se bavila pripremama zemlje i armije za rat i vojnonaučnim radom. Za vreme rata iz ove uprave izdvajali su se kadrovi za formiranje nemačke Vrhovne komande i armijskih štabova. Uporedo sa Velikim generalštabom u Nemačkoj je postojao generalštab vojske u koji su ulazili oficiri generalštaba koji su služili u združenim i operativnim jedinicama. Veliki generalštab, tesno vezan sa militarističkim krugovima krupnih junkera (veleposednika) i kapitalista, imao je ogroman uticaj na celokupnu spoljašnju i unutrašnju politiku Nemačke. Posle poraza u prvom svetskom ratu, po Versaljskom ugovoru Nemačkoj je oficijelno bilo zabranjeno da ima Veliki generalštab. Sa dolaskom na vlast Hitlera uspostavljen je Veliki generalštab.

89 Govoreći o tome da su prve borbe nemačke vojske potvrdile pravilnost postavki nemačke doktrine, Frunze je imao u vidu usaglašenost nemačke vojne doktrine sa agresivnom politikom koju je sprovodila Nemačka, o čemu je Frunze pisao na prethodnoj stranici. Usaglašenost nemačke osvajačke politike i vojne doktrine pomogla je nemačkim imperijalistima da najpotpunije mobilišu snage za vođenje rata. Ipak, nemačka doktrina je imala bitne slabosti: precenjivala je svoje snage i potcenjivala moralne i ekonomske mogućnosti protivnika, pridavala prvostepeni značaj dobro razrađenim kabinetskim planovima vođenja rata i precenjivala značaj faktora iznenađenja. Ove suštinske slabosti nemačke vojne doktrine dovele su do poraza Nemačke u prvom i drugom svetskom ratu.

90 Francusko-nemački konflikt zbog Maroka izazvan je borbom za kolonije. U 1940. god. sporazumom između Engleske i Francuske ovoj drugoj ostavljena je sloboda »mirne penetracije« u Maroku. Ipak, pokušaj praktičnog ostvarenja ovog naišao je na oštro protivljenje sa strane Nemačke, koja je težila proširenju svojih kolonijalnih poseda u Africi i koja je demonstrativno, u vezi sa englesko-francuskim sporazumom, priznala nezavisnost marokanskog sultana. Na Algesiraskoj konferenciji 1906. god. Nemačka je pod zajedničkim pritiskom Engleske i Francuske ipak morala priznati Francuskoj pravo na prioritetni politički uticaj u Maroku. Konflikt se ponovo zaoštrio 1907. god. u vezi sa antievropskim neredima u Kazablanci. Ovog puta Francuska je bila prinuđena da učini izvesne ustupke. Postigla je priznanje svojih političkih interesa u Maroku, ali pod uslovom očuvanja tamošnjih ekonomskih interesa Nemačke. Novom snagom konflikt je planuo 1911. god., kada su Francuzi zauzeli Fašodu (maj 1911. god.), a nemačka vlada je, videći u tome kršenje principa »mirne penetracije«, poslala prema obalama Maroka svoje ratne brodove. Posle teške diplomatske krize ponovo je postignut kompromisni sporazum: Francuska je dobila ponovo priznanje svoga prioritetnog političkog položaja u Maroku ali je, na ime kompenzacije, od svojih poseda u Kongu ustupila Nemačkoj teritoriju, koja je približno iznosila 250 hiljada km² sa oko 800 hiljada stanovnika. Zaoštravanje marokanskih protivurečnosti odigralo je krupnu ulogu u pogledu ubrzavanja početka svetskog imperijalističkog rata 1914—1918. god.

91 Tiren (1611—1675), maršal Francuske — jedan od najvećih francuskih vojskovođa u drugoj polovini tridesetogodišnjeg rata 1618—1648. godine u Nemačkoj i kasnijim ratovima, u kojima je odneo nekoliko značajnih pobeda.

92 Frunzeovo mišljenje je pravilno u odnosu na mnoge više rukovodioce carske vojske koji su se priklanjali inostranim vojnim autoritetima i kopirali ih, a u mnogo slučajeva prosto bili špijuni inostranih država. Do toga je došlo zbog zavisnosti ruskog carizma od inostranog kapitala i podmitljivosti carskog državnog aparata u koji je spadao i vojni aparat.

Napredni deo komandnog sastava ruske vojske, vaspitan u duhu vojnog nasleđa Petra I, Rumjanceva, Suvorova i Kutuzova, nastojao je da borbene zadatke rešava napadnim dejstvima, uz široku primenu manevra; kad je bilo celishodno, nije odbacivao ni pozicione metode borbe, a priznavao je i odlučujuću ulogu čoveka u borbi.

93 Komunistička partija Sovjetskog Saveza rigorozno sprovodi u život lenjinski princip o mogućnosti mirne koegzistencije zemalja sa različitim društvenim sistemima. Polazeći od ovog principa, sovjetska vlada sistematski proširuje ekonomske i kulturne veze sa svim zemljama, ne mešajući se u njihove unutrašnje stvari.

94 »Ključevi od svetih mesta« — jedna od parola koje su prikrivale težnju carizma i ruskih kapitalista o osvajanju Carigrada i Bosforskog i Dardanelskog moreuza, kroz

koje su vodili putevi iz Rusije u Palestinu. Carigrad i Palestina — hrišćanska »sveta mesta« — pripadali su grčkoj (vizantijskoj) pravoslavnoj imperiji, koju su Turci osvojili u XV veku.

95 Ideja revanša ponikla je u Francuskoj posle njenog poraza u francusko-pruskom ratu 1870—1971. god. i osvajanja dve velike francuske provincije — Elzasa i Lorene. Ideju revanša veštački je podgrevala francuska buržoazija radi pripremanja naroda za novi rat sa Nemačkom. Posle poraza Nemačke u prvom svetskom ratu 1914—1918. godine Elzas i Lorena vraćeni su Francuskoj.

96 Pobede kod Sadove i Sedana izvojevala je pruska vojska u ratovima za nacionalno ujedinjenje Nemačke.

Sadova — selo blizu grada Gradec Kraljevski u Čehoslovačkoj. Tu je 3. jula 1866. god. došlo do odlučujuće bitke između Austrije i Pruske, u kojoj je austrijska vojska pretrpela težak poraz.

Sedan — grad u severoistočnoj Francuskoj, kod koga je pruska vojska krajem avgusta 1870. god. okružila i zarobila francusku vojsku od 100.000 ljudi, što je odlučilo ishod francusko-pruskog rata 1870—1871. god. Razbijanje Francuza kod Sedana predstavljalo je prelomni moment u ratu Francuske i Pruske. Ciljevi nacionalnog ujedinjenja, kojima je težila Pruska, bili su u osnovi postignuti. Rat koji je Pruska nastavila poprimio je od tog momenta osvajački karakter i doveo do otimanja Elzasa i Lorene od Francuske.

Frazu »slava za pobedu kod Sadove i Sedana pripada nemačkom školskom učitelju« izrekao je Bizmark — prvi kancelar posle navedenih ratova ujedinjene Nemačke.

97 Iznoseći misao da ćemo u tehničkom pogledu biti slabiji od naših protivnika, Frunze je polazio od pretpostavke da će do ratnog sukoba doći u najbližoj budućnosti. Povod za ovakvu pretpostavku bila je tadašnja međunarodna situacija. U Poljskoj, Finskoj i Rumuniji obavljane su ratne pripreme, Engleska je vodila pregovore s Ludendorfom, zapaženo je oživljavanje delatnosti petljurovaca, terorista — savinkovaca itd.

Frunzeova strahovanja su se u izvesnoj meri opravdala. Japanski intervencionisti aktivirali su svoja dejstva protiv sovjetskih snaga na Dalekom istoku. Finski belogardejci otpočeli su avanturu u Kareliji. Bande petljurovca Tjutjunika povredile su 27. oktobra 1921. god., uz podršku imperijalističkih krugova zapadnih država, granicu Ukrajine.

Sovjetska armija pružila je odlučan otpor svim tim pokušajima međunarodnog imperijalizma.

98 Tvrđave — jako utvrđene, strategijski važne tačke, opremljene raznovrsnim odbrambenim postrojenjima stalnog tipa (tvrđavske zidine, forovi, rovovi itd.). Iskustvo prvog svetskog rata je pokazalo da zbog savremenih tehničkih borbenih sredstava tvrđave ne mogu izdržati dužu opsadu. Zbog toga su se posle prvog svetskog rata, kako je i pretpostavljao Frunze, namesto tvrđava počeli graditi utvrđeni rejoni, na strategijski važnim pojasevima zemljišta. Utvrđeni rejoni opremaju se raznovrsnim odbrambenim postrojenjima stalnog tipa, protivtenkovskim i protivpešadijskim preprekama i raznim inžinjerijskim preprekama. Postrojenja utvrđenih rejona dopunjavaju se objektima poljskog tipa.

99 Jedinice (odredi) specijalne namene (ČON)* počele su se stvarati 1919. god. u gradovima i većim industrijskim centrima za borbu protiv kontrarevolucije. Do avgusta 1921. ovim jedinicama su rukovodili gubernijski i gradski komiteti RKP(b). Kasnije je ove jedinice objedinio načelnik jedinica specijalne namene, koji se potčinjavao PVS-Republike. Posle likvidacije žarišta antisovjetskih ustanika i banditizma prestala je potreba za ovim jedinicama i one su rasformirane.

100 Frunze ovde podvlači da ideologija radničke klase, otelovljena u programu Komunističke partije, predstavlja osnovu sovjetske vojne nauke. Ovo njegovo tvrđenje bilo je u celini usmereno protiv trockista i vojnih stručnjaka iz redova bivših carskih oficira koji su se borili protiv razvitka sovjetske vojne nauke. Oni su pokušavali da našoj armiji, kao osnovu njenih pogleda, nametnu reakcionarna gledišta buržoaskih ideologa.

Žestina ideološke borbe Partije protiv trockista vidi se iz ovog Frunzeovog referata, kao i iz referata na savetovanju vojnih delegata XI kongresa RKP(b).

101 Pobeda u građanskom ratu »postignuta je na osnovu novih principa strategije, operativne veštine i taktike, koji su označavali rađanje nove, sovjetske ratne veštine«. Ona je sastavni deo sovjetske vojne nauke, koja »osim pitanja ratne veštine obuhvata pitanja ekonomskih i moralnih mogućnosti zemlje« (N. A. Bulganin. Trideset godina sovjetskih oružanih snaga, Državno političko izdanje, 1948. god., str. 6 i 12).

102 »Tri godine u glavnom francuskom kvartiru« ili tačnije »Tri godine u Vrhovnom štabu francuske vojske« je naziv knjige francuskog vojnog novinara Žana de Pjerfa. Autor je neposredno pratio život francuskog štaba u prvom svetskom ratu. Mesto koje navodi Frunze nalazi se u II tomu knjige, str. 158—159.

103 Govoreći o nemačkom nastupanju 21. marta i 28. maja, M. V. Frunze je imao u vidu poslednje nemačke napadne operacije 1918. god. na zapadnom frontu u toku prvog svetskog rata, kada je Nemačka, koristeći se povlačenjem Rusije iz rata, pokušavala da razbije engleske i francuske armije pre dolaska Amerikanaca, koji su tek stupili u rat.

Nemačko nastupanje 21. marta 1918. god. bilo je neočekivano za anglo-francusko rukovodstvo. Glavni udar Nemaca usledio je pravcem koji je vodio na komunikacije

---

* Skraćenica od „части особого назначения".

engleske i francuske vojske u rejonu Amijena i na obalu (Kale i Bulonj). Posle dvonedeljnih bitaka Nemci su postigli taktički uspeh, ali nisu mogli da ga prošire i u operativni uspeh.

27. maja Nemci su počeli nastupanje između Pinona i Remsa. Pošlo im je za rukom da probiju engleske i francuske položaje, ali nisu imali snage da taj proboj iskoriste.

Nemačko nastupanje 15. jula u rejonu Remsa takođe je bilo bezuspešno. Saveznička komanda, koja je bila obaveštena o planu napada, brzo je likvidirala ovu avanturu. 18. jula Francuzi su izvršili protivudar i istrgli inicijativu iz ruku Nemaca.

Pošto Nemci nisu uspeli da razbiju Engleze i Francuze pre dolaska Amerikanaca, oni su samim tim konačno izgubili rat.

104 Mering Franc (1846—1919), jedan od vođa levog krila nemačke Socijaldemokratske partije, istoričar i publicist. Rođen je u buržoaskoj porodici. Po završetku univerziteta bavio se publicistikom u buržoasko-demokratskim časopisima. Stupivši u redove socijaldemokratije, Mering je postao jedan od redaktora levičarskog nedeljnog časopisa »Noje cajt« i glavni urednik lista »Lajpciger folkscajtung«.

Početkom XX veka, kad su se u nemačkoj Socijaldemokratskoj partiji stvorile tri struje (revizionisti, centrumaši i levičari), Mering je prišao levom krilu, koje je bilo nosilac revolucionarnih težnji radničke klase Nemačke. Za vreme prvog svetskog rata i posle kraha II internacionale Mering je ostao veran principima proleterskog internacionalizma. Zajedno sa Rozom Luksemburg on je 1915. god. počeo da izdaje marksistički časopis »Internacionala«, koji je razotkrio oportunističku taktiku vođa socijaldemokratije, istupao protiv politike »građanskog mira« sa buržoazijom i protiv učešća socijalista u ratu. Napisao je niz radova iz istorije, filozofije, svetske literature, istorije ratova i ratne veštine. U teoretskim i političkim pitanjima činio je greške polumenjševičkog karaktera. Mering je bio jedan od rukovodilaca grupe »Spartak«, koja se organizovala oko časopisa »Internacionala«. 1918. god. zajedno sa grupom »Spartak«, Mering je ušao u Komunističku partiju Nemačke.

105 GUKON — Državna uprava konjarstva.

106 Diskusija o »jedinstvenoj vojnoj doktrini« otvorena je člankom M. V. Frunzea »Jedinstvena vojna doktrina Crvene armije«. Suština novih stavova M. V. Frunzea, kako je on kasnije sam objasnio u »Govoru o lepoj književnosti«, svodila se na potrebu ponovnog proučavanja svih pitanja vojne nauke i veštine sa pozicija proletarijata i postavljanje osnova proleterskog učenja o ratu. Stavovi branilaca »jedinstvene vojne doktrine« (među njima su bili K. J. Vorošilov i S. I. Gusev) bili su duboko progresivni. Pokretalo se pitanje o potrebi proučavanja i uopštavanja iskustava tek završenog imperijalističkog i građanskog rata sa marksističko-lenjinističkih pozicija o ratu i armiji.

Diskusiju su prihvatili i najbolji vojni rukovodioci, nezadovoljni vojnom izgradnjom, kojom je rukovodio Trocki, za vreme prelaska zemlje sa ratnog stanja na mirnodopsko. Izrazitu sliku stanja vojnog aparata onog vremena dao je M. V. Frunze u članku »Regularna armija i milicija«.

Trocki je istupio oštrom kritikom teorije »jedinstvene vojne doktrine«. On je ratovodstvo svodio na običan zanat, odricao primenljivost marksističkog dijalektičkog metoda na izučavanje pitanja vođenja ratova i razvijanje novih postavki ratne veštine, potcenjivao iskustva oružane borbe Crvene armije u građanskom ratu itd.

Diskusija o pitanjima »jedinstvene vojne doktrine« otvorena je na inicijativu M. V. Frunzea i K. J. Vorošilova na savetovanju vojnih delegata XI kongresa RKP(b) aprila 1922. Kao referent na ovom savetovanju istupio je Trocki, kao koreferent — M. V. Frunze. Materijal štampan u ovoj knjizi pod naslovom »Osnovni vojni zadaci momenta« je koreferat i završna reč M. V. Frunzea.

107 »Ruski invalid«, zvanični organ Ministarstva vojske. Izlazio je u periodu 1914—1917. god. u Petrogradu.

108 »Razvedčik«, vojni i književni časopis, koji je izlazio u periodu 1888—1917. god. u Petrogradu u privatnom izdanju Berezovskog.

109 »Vojno delo«, vojnonaučni i književni časopis. Izlazio je od juna 1918. do kraja 1920. god. u Moskvi. Redakcija časopisa bila je faktički centar koji je objedinjavao vojne specijaliste neprijateljski raspoložene prema sovjetskoj vlasti, bivše oficire Generalštaba carske armije. Protiv neprijateljskih ideja koje je redakcija iznosila na stranicama časopisa, istupali su u nizu članaka slušaoci Vojne akademije (danas akademija »M. V. Frunze«).

110 Vidi napomenu 109.

111 Sveti savez (Sveta alijansa), reakcionarni savez Austrije, Pruske i Rusije, zaključen u Parizu 26. septembra 1815. posle raspada Napoleonovog carstva; trajao je do 1833. god. Uskoro posle stvaranja Svetom savezu se priključila Francuska, kao i niz drugih evropskih zemalja. Cilj Svetog saveza je bio — čuvanje nepovredivosti granica koje su bile uspostavljene na Bečkom kongresu 1814—1815. god. i vođenje borbe protiv revolucionarnog i nacionalno-oslobodilačkog pokreta. Bio je organizator oružane intervencije za gušenje revolucije u Italiji (1820—1821) i Španiji (1820—1823). U nizu aktivnosti Svetog saveza uzimala je učešća i Engleska. Protivrečnosti između evropskih država i revolucije 1930. god. u Francuskoj i Belgiji izazvale su raspad Svetog saveza.

112 U ovom slučaju M. V. Frunze podvlači marksistički stav da od razvitka materijalnih uslova života društva zavisi i progres ratne veštine. Građanski rat je pokazao da je sovjetsko uređenje stvorilo nove forme organizacije vojske i nov način ratovanja. Međutim, u ono doba razvitak sovjetske ratne veštine bio je ograničen skučenim mogućnostima naše ekonomije.

Misao M. V. Frunzea da će sovjetska ratna veština postići stvarni napredak izgradnjom socijalizma i u ratovima koje će naša država biti prinuđena tada da vodi dobila je punu potvrdu u toku velikog otadžbinskog rata Sovjetskog Saveza protiv nemačkih fašističkih porobljivača. U ovom ratu pokazalo se u svoj veličini preimućstvo sovjetske ratne veštine nad buržoaskom i principijelna razlika među njima.

113 M. V. Frunze je imao u vidu da su šovinistička raspoloženja, koja je podsticala imperijalistička buržoazija u oba zaraćena tabora, služila za podršku pozadine frontu. Takva podrška, međutim, bila je samo privremena pojava. Revolucionarno istupanje Rusije iz prvog svetskog rata 1914—1918. god. probudilo je kod vojnika obe zaraćene strane želju za mirom. Novembra 1918. god. u Nemačkoj je izbila revolucija. Viljem i njegova vlada bili su zbačeni. Brzo su rasla antiratna raspoloženja i u armijama Antante, naročito u Francuskoj.

114 O martovskom i majskom nastupanju vidi napomenu 103.

115 Vidi napomenu 102.

116 Za vreme rusko-turskog rata 1736—39. god. feldmaršal Lasi komandovao je jednom ruskom armijom. Lasijeva armija je 1737. god. forsirala Sivaš i preko Arabatske prevlake zašla u pozadinu vojske krimskog hana. Pogrešno je odštampano da je to bilo 1732. godine.

117 PUR — Politička uprava Radničko-seljačke crvene armije je organ centralnog aparata Narodnog komesarijata vojske i mornarice (sada Ministarstvo odbrane). PUR je imao zadatak da rukovodi partijskim, političkim i političko-prosvetnim radom u oružanim snagama. Stvoren je 18. aprila 1919. god. po odluci VIII kongresa Partije.

118 U četvrtoj klasi akademije bilo je: komandanata korpusa i viših — 1,5%, komandanata divizija i njima ravnih — 20%, komandanata pukova — 35%, dužnosti niže od komandanta puka — 22,5%; članova Partije 84,7%, kandidata 6,8%, vanpartijaca — 8,5%. Partijski staž: u Partiji pre oktobra 1917 — 12,3%, od oktobra 1917 — 14,2%, od 1918 — 25,5%, od 1919 — 23,8%, posle 1919 — 9,6%.

119 Heraklit iz Efesa (530—470. pre n. e.) čuveni starogrčki filozof-materijalist, jedan od istaknutih predstavnika antičke dijalektike. U radovima marksista-lenjinista filozofija Heraklita dobila je iscrpnu naučnu karakteristiku.

120 Govoreći o nenormalnim uslovima učenja prvih klasa Akademije, M. V. Frunze je imao u vidu slučajeve otkomandovanja pojedinih slušalaca i čitavih kurseva na frontove građanskog rata i za ugušivanje kontrorevolucionarnih ustanaka. Za aktivno učestvovanje slušalaca u borbi sa neprijateljima sovjetske vlasti, Vojna akademija je 9. novembra 1922. odlikovana Ordenom crvene zastave. Četvrta klasa je prva završila potpun kurs obuke u mirnodopskim uslovima.

121 M. V. Frunze je imao u vidu pokušaje reakcionara Cankova (u to vreme predsednik bugarske vlade) da organizuje blok balkanskih zemalja za borbu protiv »komunističke opasnosti« i pregovore između zemalja Antante na Londonskoj konferenciji (jul—avgust 1924) u periodu razmatranja Devisovog plana. Pregovori su vođeni o političkim pitanjima kojima se, pored ekonomskih mera Devisovog plana, predviđalo pretvaranje SSSR u agrarni privesak Zapadne Evrope. U vezi s tim predviđalo se forsiranje razvitka teške i vojne industrije Nemačke, uz široko učešće inostranog kapitala, pretežno američkog.

112 U osnovi pojma »strategija iznuravanja«, koji upotrebljava Frunze, nalazi se misao da savremeni rat između snažnih protivnika ne može biti završen jednom bitkom, za kratko vreme. Savremeni ratovi — podvlačio je Frunze — pretvaraju se u dugotrajnu borbu, koja zahteva svestrano naprezanje snaga naroda i države. Pobeda može biti postignuta samo aktivnim borbenim dejstvima u kojima veliku ulogu igra manevar. U toku dejstva treba da bude uništena protivnička vojska i slomljeni ekonomski i moralni osnovi njegovog otpora.

Ovaj Frunzeov pojam nema ničega zajedničkog sa veštačkom Delbrikovom »strategijom zamaranja«. Delbrik je pod njom podrazumevao dejstva vojskovođa kojima se putem manevrisanja osvaja protivnikova teritorija, bez uništavanja njegove žive sile i borbene tehnike. Delbrik je smatrao da ova izmišljena »strategija«, koja se tobož primenjivala u prošlim ratovima, ne odgovara uslovima rata 1914—1918. god. On je opravdavao avanturističku teoriju »munjevitog rata« kojom je rukovodio nemački Generalštab u prvom svetskom ratu.

123 Posle poraza Vrangela sa Krima se evakuisalo (tačnije: pobeglo) oko 100.000 belogardejaca, od toga najmanje 50.000 iz borbenih jedinica. Prema sporazumu, zaključenom u novembru 1920. god. između Vrangela i vrhovnog komesara Francuske de Martela i komandanta francuske eskadre u Crnom moru admirala Limenila, svi evakuisani belogardejci potpali su pod zaštitu Francuske. Čitava evakuisana armija Vrangela (oko 45.000 vojnika) bila je 1921. god. formirana u 3 korpusa — 1. armijski, Donski i Kubanski. U maju iste godine ostaci Vrangelove armije počeli su se raseljavati po balkanskim zemljama, a deo je poslat i u francuske kolonije.

U momentu objavljivanja ovog Frunzeovog članka grupe Vrangelovaca su u nizu zemalja igrale krupnu ulogu, pomažući buržoaskim vladama (u svojstvu vojno-policijske sile) da guše radnički pokret. Tako je bugarska vlada pomoću vrangelovaca ugušila narodni ustanak 1923. god.

124 Pitanje mogućnosti korišćenja infektivnih mikroba u ratne svrhe otvoreno je postavljeno u brošuri francuskog vojnog lekara: Louis Georges »L'armee bacteriologique«, izdatoj u Parizu 1922 godine. Ova brošura je privukla Frunzeovu pažnju,

te je on bio prinuđen da upozori vojne krugove na mogućnost korišćenja infektivnih mikroba kao borbenog sredstva. Oskudna obaveštenja o tom novom borbenom sredstvu nisu omogućavala da se tačnije predvidi njihova uloga u budućim ratovima, ali su govorila da će zaraćene zemlje morati ozbiljno da vode računa o bakteriološkom oružju.

125 Pod »sektorom druga Lunačarskog« Frunze je imao u vidu Narodni komesarijat prosvete.

126 Ima se u vidu antisovjetski blok koji je organizovala Engleska 1924. god. Posle dolaska na vlast konzervativaca i poništavanja sporazuma sa Sovjetskim Savezom, koji je bila potpisala Makdonaldova vlada, zaoštrili su se odnosi između SSSR i Engleske. Sovjetska vlada je objavila spremnost da obnovi pregovore o sporazumu sa Engleskom, ali se engleska vlada time nije koristila. Štaviše, engleska vlada je upotrebila sav svoj uticaj u Evropi da bi ometala ekonomsko približavanje Sovjetskog Saveza sa bilo kojom zapadnoevropskom zemljom.

127 Frunze je pod znacima navoda naveo citat iz brošure P. Karatigina »Opšte osnove mobilizacije industrije za potrebe rata« u izdanju »Vojnog glasnika«. P. Karatigin je u vreme razbijanja Vrangela bio načelnik Operativnog odeljenja štaba Južnog fronta i načelnik Operativnog štaba Fronta.

128 Čusosnabarm — izvanredni opunomoćenik Sovjeta rada i odbrane za snabdevanje Crvene armije — bio je određen dekretom VCIK od 8. jula 1919. god. Zadaci Čusosnabarma bili su: objedinjavanje čitavog posla oko snabdevanja Crvene armije (izuzev njenog snabdevanja hranom), podizanje produkcije zavoda koji rade za odbranu i brza i pravilna raspodela predmeta snabdevanja, kako u pozadini, tako i na frontu. Čusosnabarm je na svakom frontu imao svoje predstavnike preko kojih je rukovodio radom snabdevačkih organa.
Funkcija Čusosnabarma ukinuta je 16. avgusta 1921. god.

129 Oprodkomarmi — mesni organi Glavne uprave za snabdevanje Crvene armije hranom (Glavsnabprodarm), uspostavljanje pri Narodnom komesarijatu za ishranu 10. avgusta 1919. god. Oprodkomarmi su radili nezavisno od vojnih vlasti. Snabdevanje armije i mornarice hranom preneseno je 4. januara 1922. neposredno na vojne organe.

130 »Tabu« — religiozna zabrana kod prvobitnih ljudi stavljena na neki čin, predmet ili reč. Potreda »tabu« tobože bi povlačila neminovnu kaznu od strane natprirodnih sila.

131 Termidor — naziv meseca u francuskom kalendaru, uvedenom za vreme buržoaske revolucije 1798. U Francuskoj je 9. termiroda (27. jula 1794. god.) izvršen kontrarevolucionarni prevrat kojim je svrgnuta Robespjerova jakobinska vlada. U zemlji je uspostavljena diktatura krupne buržoazije, koja je otpočela žestoki beli teror. Sve veća razularenost buržoazije dovela je do postavljanja Napoleona za konzula, a kasnije i do restauracije monarhije. Reč »termidor« postala je sinonim za ozračavanje kontrarevolucionarnog preokreta.
Frunze je istupao protiv gnusnih pokušaja neprijatelja Partije i sovjetske vlasti da upoređuju razvoj naše revolucije sa tokom francuske buržoaske revolucije, pokušaja da se CK Partije i sovjetska vlada okrive da njihova politika vodi termidorijanskom izrođavanju.

132 Članak »Pitanja višeg vojnog obrazovanja« napisao je M. V. Frunze za zbornik »Na novim putevima«, koji je izašao 1925. godine u redakciji »Vojnog vesnika«. Osnovu članka sačinjavaju dva njegova govora, od 1. oktobra 1924. na početku nastavne godine u Vojnoj akademiji i 15. novembra 1924. na otvaranju kurseva za usavršavanje pri Vojnoj akademiji. U članku je niz principijelnih pitanja dobio konačnu redakciju i izložen je sistematskije. Zato je u knjizi dat ovaj članak umesto navedenih govora.

133 Klauzevic Karl (1780—1831), pruski general, vojni teoretičar i vojni ideolog junkersko-buržoaske Pruske s početka XIX v. Za vreme otadžbinskog rata 1812. god. bio je u službi u ruskoj armiji. U periodu 1818—1830. bio je načelnik Berlinske vojne akademije. Klauzevic je napisao mnogo vojnoistorijskih radova, u kojima je visoko ocenio ratnu veštinu Napoleona I i izvrtao istorijske fakte u odnosu na rusku armiju i njenog komandanta M. I. Kutuzova. U svome glavnom delu »O ratu« (u ruskom prevodu izašlo je 1932—1933) Klauzevic, u težnji da opravda porobljivačku politiku pruskih militarista, nije uspeo da otkrije zakone rata. Iznoseći shvatanja o vezi politike i rata, Klauzevic je objašnjavao suštinu politike odvojeno od klasne borbe i svodio sadržinu politike samo na spoljne odnose između država.
Teoretske radove Klauzevica o ratu, bez obzira na njihove nedostatke, cenili su osnivači marksizma. K. Marks i F. Engels gobro su poznavali njegova dela. »Sad čitam, između ostalog, Klauzevica »O ratu«, — pisao je Engels Marksu 1868. godine — čudnovato filozofiranje, ali u suštini vrlo dobro.« V. I. Lenjin smatrao je Klauzevica »jednim od velikih pisaca o pitanjima vojne istorije, čije su ideje nadahnute Hegelovim«. V. I. Lenjin se pozivao na Klauzevica početkom 1918. godine, kad je vodio polemiku sa »levim komunistima« koji su se protivili zaključivanju mira u Brestu.

134 U francuskoj akademiji kurs je trajao dve godine. U akademiju su se primali oficiri od 28. do 38. godine starosti, sa srednjim vojnim i opštim obrazovanjem, besprekornom karakteristikom, jednogodišnjim stažom u jedinici i dvogodišnjim na službi u štabu armije ili armijskog korpusa. Nastavni program — opšta taktika, taktika rodova, vojna istorija, opšta geografija i strani jezici. Metod nastave pretežno lekcijski.
Engleska generalštabna akademija imala je dvogodišnji rok obuke. Uslovi za prijem — trogodišnji staž u jedinici, besprekorna karakteristika, srednje vojno i opšte obrazovanje. Program sličan francuskom.

Japanska akademija imala je četvorogodišnji rok obuke, uključujući i obavezni staž od jedne godine na dužnosti komandira čete. Ona je spremala kadrove za generalštab. U akademiju su se primali oficiri u činu poručnika, kapetana i majora. Nastavni program sličan francuskom.

135 M. V. Frunze je imao u vidu savremene ratove koje vode imperijalističke države u interesu uskih krugova magnata finansijskog kapitala. To su ratovi sa porobljivačkim ciljevima i ne podudaraju se sa interesima nacije u celini. M. V. Frunze je, međutim, smatrao da će u sadašnje doba nacionalne ratove voditi narodi u kolonijama i zavisnim zemljama za oslobađanje od ugnjetavanja inostranih imperijalista. On je veoma pažljivo pratio nacionalno-oslobodilački rat naroda Maroka i napisao je o tome specijalnu studiju.

136 M. V. Frunze je imao u vidu antisovjetsku kampanju koju je počela da vodi konzervativna vlada, došla na vlast 1923. godine.

137 Zakonom »O obaveznoj vojnoj službi«, koji je CIK Saveza SSR odobrio 1924. god. ustanovljeni su rokovi službe za crvenoaremejce. Crvenoarmejac teritorijalne jedinice služio je aktivni rok od pet godina. U toku prve godine službe prolazio je kroz tromesečnu obuku u svojoj jedinici, a ostalih devet meseci radio je u privredi kao i pre dolaska u vojsku. U toku sledeće četiri godine pozivao se u svoju jedinicu na periodične vežbe: u pešadiju i artiljeriju — ukupno najviše pet meseci, a u toku godine — najviše dva meseca; u konjicu — ukupno najviše osam meseci, a u toku jedne godine — najviše dva meseca; u specijalne jedinice — ukupno najviše šest meseci, a u toku jedne godine — najviše dva meseca. Sve ostalo vreme crvenoarmejac je smatran na odsustvu. Sem toga, sve kategorije pripadnika teritorijalnih jedinica mogle su biti pozivane u periodima između redovnih vežbi u jedinicama na kraće vežbe najviše nedelju dana godišnje i to u mestu stanovanja. U slučaju mobilizacije komandant jedinice sam je pozivao svoje ljude.

138 Tu se govori o odlukama IX kongresa RKP (b) koje je 1920. godine usvojio rezoluciju »O prelasku na milicijski sistem«.

139 Bizmark je bio istaknuti političar u junkerskoj Nemačkoj. Ideolog i organizator ujedinjenja Nemačke na čelu sa Pruskom. Prvi kancelar nemačkog carstva i sve do 90-ih godina prošlog stoleća njen faktički upravljač.

140 Nemački publicisti i političari u svakoj prilici su podvlačili da sjajan uspeh Nemaca u francusko-pruskom ratu 1870—1871. treba objašnjavati ne prosto ratnom srećom i nadarenošću vojskovođa, već prednošću nemačkog naroda u kulturnom smislu, usled toga što su njegove široke mase bile dobro obučene u odlično organizovanim školama. Odatle potiče Bizmarkova izreka: »Francusku je pobedio nemački učitelj«.

141 Članak »Crvena armija izvršava poruke Lenjina« napisao je M. V. Frunze prilikom godišnjice smrti V. I. Lenjina.

142 Frunze upotrebljava reč »intuicija« u smislu dubokog naučnog predviđanja, u smislu sposobnosti rukovodioca ili vojskovođe da shvati zakonitosti događaja i brzo donosi smelu odluku koja obezbeđuje uspeh.

143 Gosudarstvena duma — predstavničko telo u Rusiji, koje je ustanovila carska vlada u toku buržoasko-demokratske revolucije 1905—1907. god.

Razmah revolucije u leto 1905. god. prinudio je carsku vladu da pribegne politici laviranja, radi razjedinjavanja revolucionarnih snaga. 6. avgusta objavljen je manifest o sazivu savetodavne Gosudarstvene dume. Radnici i ogromna većina seljaka ponovnog proučavanja svih pitanja vojne nauke i veštine sa pozicija proletarijata i bili su lišeni prava učešća u izborima. Boljševici su u uslovima revolucionarnog poleta bojkotovali buljiginsku Dumu (tako nazvanu prema autoru projekta — ministru Buljiginu). Opšti politički štrajk u oktobru 1905. god. onemogućio je rad ove Dume. S namerom da odvoji seljake od revolucije (oni su u to vreme verovali u mogućnost dobijanja zemlje pomoću Dume), car je 17. oktobra 1905. god. izdao manifest u kome je obećao da će sazvati zakonodavnu, a ne kao ranije savetodavnu Dumu i da će u izborima učestvovati sve klase stanovništva. Međutim, izborni zakon od 11. decembra 1905. god. obezbeđivao je u Dumi ogromnu nadmoć grupica spahija i kapitalista nad milionima radnika i seljaka. Da bi razotkrili da je narod prevaren, boljševici su sproveli taktiku bojkota I gosudarstvene dume, ali zbog opadanja revolucionarnog poleta nisu uspeli da onemoguće njen saziv (27. aprila 1906). Izbori, koji su protekli u uslovima vladinog terora, dali su stranci kadeta oko trećinu mesta (179 mandata), a 94 mandata dobili su seljački deputati. Predstavnici seljaka odlučno su zahtevali likvidaciju spahijskog vlasništva nad zemljom, zbog čega je 8. jula 1906. Duma raspuštena. Boljševici su zbog izmenjene situacije i slabljenja revolucije revidirali svoj stav o bojkotu Dume, da bi u interesu revolucije iskoristili legalne mogućnosti dumske tribine.

144 Otzovizam — oportunistička sitnoburžoaska struja, ponikla u redovima boljševika 1908. god. Otzovisti (Bogdanov i dr.), su zahtevali opoziv socijaldemokratske frakcije iz Gosudarstvene dume i prekid rada u sindikatima i drugim legalnim organizacijama. Otzovisti su ometali koncentraciju snaga za novi razmah revolucije i time nanosili veliku štetu radničkom pokretu.

Podvrsta otozovista bili su ultimatisti. Oni su predlagali da socijaldemokratska frakcija prethodno uputi ultimatum Gosudarstvenoj dumi, pa u slučaju da se on ne prihvati, da frakcija bude opozvana iz Dume. Na predlog Lenjina na savetovanju proširene redakcije boljševičkog lista »Proleter« 1909. osuđeni su otzovizam i ultimatizam, kao struje koje nemaju ničeg zajedničkog sa boljševizmom.

145 Danton Žorž Žak (1759—1794) — istaknuti rukovodilac francuske buržoaske revolucije krajem XVIII veka. Posle osnivanja republike 1792. god. ispoljio je ogromnu energiju i odvažnost u organizovanju odbrane Francuske od intervencionista. »Da bi se pobedio neprijatelj, potrebni su smelost, smelost i još jednom smelost« — govorio je Danton. Lenjin je ponavljao ove Dantonove reči, koga su Marks i Engles nazvali najvećim majstorom revolucionarne taktike. Kasnije, produbljivanjem revolucije i zaoštravanjem klasnih protivurečnosti, Danton je, izražavajući interese nove buržoazije, pozivao na pomirenje žirondista i jakobinaca. Danton i njegovi jednomišljenici pretvorili su se u kontrarevolucionarnu partiju. Na osnovu presude revolucionarnog tribunala, Danton i neke njegove pristalice pogubljene su 5. aprila 1794. godine.

146 Frunze u ovom slučaju govori o izdajničkoj politici trockista i »levih komunista« u vreme zaključivanja Brestskog mira. Oni su želeli da prekinu pregovore o miru, isprovociraju nemački napad, izlože udaru još neočvrslu sovjetsku vlast i likvidiraju je. Ovi izdajnici su maskirali svoj zločinački rad frazama o »revolucionarnom ratu« pri čemu su govorili čak i o mogućnosti gubitka sovjetske vlasti, jer bi tobože u slučaju zaključenja mira ona postala formalna. Lenjin je ove izjave nazvao »neobičnim i čudovišnim«. Uprkos svim spletkama agenata međunarodnog imperijalizma, CK Partije na čelu s Lenjinom postigao je zaključenje mira, neophodnog Sovjetskoj Republici.

147 »Levi komunisti« — frakcionaška grupa u Partiji, obrazovana 1918. god. u vezi sa zaključenjem Brestskog mira. Do organizacionog oformljenja »levih komunista« u frakciju došlo je sredinom februara 1918. god., posle odluke CK Partije o prihvatanju nemačkih uslova za mir. »Levi komunisti«, pod rukovodstvom Buharina, Radeka, Pjatakova i dr. istupali su za momentalnu objavu »revolucionarnog« rata tj. zastupali su politiku uvlačenja Sovjetske Republike, koja još nije imala armiju, u rat s Nemačkom. Na VII kongresu Partije »levi« su istakli Buharina kao koreferenta o pitanju rata i mira, suprotstavljajući ga referentu — V. I. Lenjinu. Frakcionaška delatnost »levih komunista« naročito se proširila posle potpisivanja Brestskog mira.

Lenjin je otvoreno polemisao sa »levim komunistima« (referat »Naredni zadaci sovjetske vlasti«, brošura »O levoj detinjariji i malograđanštini«). U toku borbe V. I. Lenjina s »levim komunistima« obični članovi Partije i široke mase radnika ubedili su se u pravilnost lenjinske taktike o iskorišćenju predaha za ekonomsku izgradnju, pa su se odvojili od »levih«. Većina »levih komunista« uvidela je svoje greške i krajem 1918. god. prekinula frakcionašku delatnost. Ipak, recidivi ideologije »levih komunista« ponovo su se javljali kasnije u raznim problemima unutrašnje politike.

148 Radi se o rezoluciji IX kongresa Partije »O prelazu na milicijski sistem«.

149 Pavlov Ivan Petrovič (1849—1936) — akademik, veliki ruski naučnik-fiziolog, osnivač materijalističkog učenja o višoj nervnoj delatnosti životinja i ljudi. Studirao je na Petersburškom univerzitetu i Medicinsko-hirurškoj akademiji. Po završetku akademije (1879) radio je kod istaknutog kliničara-terapeuta S. P. Botkina. Od 1890. god. Pavlov je bio profesor Vojnomedicinske akademije a istovremeno je rukovodio fiziološkom laboratorijom Instituta za eksperimentalnu medicinu. Stvaralačka delatnost Pavlova dostigla je najveći procvat posle velike oktobarske socijalističke revolucije. Komunistička partija i sovjetska vlada neprestano su pružale Pavlovu moralnu i materijalnu pomoć u naučnom radu. 1921. god. izdat je dekret sa potpisom Lenjina o stvaranju povoljnih uslova Pavlovu za naučni rad. Po Pavlovljevim planovima izgrađena je biološka stanica u selu Koltuši (sada selo Pavlovo kod Lenjingrada), koje je on kasnije nazvao »prestonica uslovnih refleksa«. Naučni značaj Pavlovljevog rada je toliko veliki, da se istorija fiziologije deli na dopavlovsku i pavlovsku etapu.

150 Centralna komisija za poboljšanje životnih uslova naučnika obrazovana je, po ličnom upustvu V. I. Lenjina, dekretom Sovjeta narodnih komesara od 10. novembra 1921. god. Obrazovanje komisije motivisalo se potrebom obezbeđenja naučnicima mogućnosti za miran i planski naučni rad. U okvir rada komisije ušla je medicinska i pomoć u hrani, poboljšanje stambenih uslova, zaštita prava naučnika itd. Komisija je 1930. god. reorganizovana u Komisiju za saradnju sa naučnicima.

151 Duboka uverenost M. V. Frunzea da ćemo, uz pravilnu politiku, uspeti da položimo čvrste temelje odbrambenoj sposobnosti zemlje potpuno se potvrdila. Gigantski rad koji je obavio naš narod pod rukovodstvom Komunističke partije na industrijalizaciji zemlje i kolektivizaciji poljoprivrede, izgradnja socijalizma u našoj zemlji — bili su osnova odbrambene sposobnosti naše otadžbine. To je Sovjetskom Savezu obezbedilo pobedu u velikom otadžbinskom ratu.

152 M. V. Frunze misli na delo F. Meringa »Milicija i stalna vojska«.

153 M. V. Frunze ima u vidu direktive XIII kongresa RKP (b) u čijoj rezoluciji, na osnovu referata M. I. Kalinjina o radu na selu, stoji: »Proširivanje milicijskog sistema otvara nove puteve za rad Partije i za učvršćivanje sovjetskog uticaja na selu. Teritorijalne jedinice, u koje ulaze isključivo siromašni i srednji slojevi seljaštva, mogu i moraju da postanu polazna tačka za objedinjavanje i prosvećivanje naroda i pružanje pomoći za privredno i kulturno uzdizanje sela. U rejonima gde postoje teritorijalne jedinice njihove kadrove treba koristiti kao novu formu povezivanja sovjetske države i Partije sa seljaštvom. Radi toga se mora obezbediti organizaciona veza između njih i mesnih organa vlasti i partijskih organizacija uporedo sa jačanjem teritorijalnih jedinica partijskim snagama«. Odlukama XIII kongresa Partije posvetio je M. V. Frunze u svoje vreme članak »XIII kongres i Crvena armija«.

154 Prilikom evakuacije ostataka belogardejaca sa Krima Vrangel je 1920. godine odveo u Carigrad (Istambul) 133 broda Crnomorske flote i trgovačke mornarice, koji su bili rusko vlasništvo. Ove brodove Vrangel je predao Francuskoj kao zalogu za

izdržavanje ostataka belogardejske armije koju je Francuska primila pod svoje okrilje. Osnovni deo ratnih brodova sposobnih za borbu (1 bojni brod, 2 krstarice, 6 razarača, 4 podmornice) Francuzi su preveli u svoju ratnu luku Bizertu na Sredozemnom moru. Kad je Francuska priznala sovjetsku vladu (1924), između nje i SSSR vođeni su pregovori o vraćanju ruske flote SSSR-u. U vezi s tim M. V. Frunze je i govorio o mogućnostima povećavanja naše mornarice brodovima koji bi se vratili iz Bizerte. Međutim, pregovori sa Francuskom o vraćanju ratnih brodova nisu doveli ni do kakvih rezultata.

155 Riška konferencija generalštabova pribaltičkih zemalja održana je krajem marta — početkom aprila 1925. godine. Na konferenciji su bili zastupljeni generalštabovi Poljske, Litvanije i Estonije. Kao posmatrači prisustvovali su predstavnici Finske i Rumunije. Konferencija je imala zadatak da razradi poljsko-baltičku vojnu konvenciju. Na njoj je postignuta saglasnost o jedinstvenom mobilizacijskom i operativnom planu o poljskoj, rumunskoj, litvanskoj i estonskoj armiji, o jedinstvenom sistemu naoružanja ovih armija i o uzajamnoj pomoći za slučaj unutrašnjih ustanaka.

156 Mala antanta je politički savez Čehoslovačke, Rumunije i Jugoslavije 1920—1938. god., stvoren za održavanje i učvršćivanje odnosa snaga koji se stvorio u Podunavskom basenu i na Balkanu posle prvog svetskog rata. Kao jedna od osnovnih karika versajskog sistema odnosa u Evropi i u tesnoj vezi sa Francuskom, Mala antanta je gotovo do kraja svoga postojanja imala antisovjetski karakter.

157 Početkom 1925 godine vođeni su pregovori između engleske i estonske vlade o davanju Engleskoj u zakup otoka Ezelj i Dago u Baltičkom moru, na kojima je nameravala da uspostavi pomorske baze. U noti estonskoj vladi, sovjetska vlada je protestovala protiv takvih pregovora. Pregovori su prekinuti bez rezultata.

158 »The journal of the Royal Service Institution« — engleski vojni časopis.

159 »La France Militaire« — organ francuskog generalštaba.

160 Vasinčik-Ukrajinac, komunist, poslanik poljskog sejma; osuđen od strane poljskog suda na godinu dana tamnice zbog istupanja u sejmu protestom protiv represalija vlasti poljskih panova prema Ukrajincima.

161 »Morning post«, jedan od najreakcionarnijih listova u Engleskoj, organ Konzervativne partije, veoma neprijateljski raspoložen prema SSSR-u.

162 Vašingtonska konferencija za ograničavanje pomorskog naoružanja i pitanja Tihog okeana i Dalekog istoka, koju pominje M. V. Frunze, održana je u Vašingtonu od 12. novembra 1921. do 6. februara 1922. uz učešće SAD, Engleske, Francuske, Japana, Italije, Kine, Belgije, Holandije i Portugalije.

Inicijativu za sazivanje konferencije dali su vladajući krugovi SAD. Oni su tražili od Engleske da se odrekne prevlasti na moru, likvidaciju englesko-japanskog saveza, obustavu monopola Japana da kontroliše Kinu i stvaranje uslova američkom kapitalu da porobi Kinu pod parolom »otvorenih vrata i jednakih mogućnosti«.

Ignorišući Sovjetsku Rusiju kao veliku državu na Tihom okeanu, organizatori je nisu pozvali na Vašingtonsku konferenciju, usled čega je sovjetska vlada uložila protest i obavestila da neće priznati odluke konferencije. Jedan od najvažnijih rezultata Vašingtonske konferencije bilo je potpisivanje 13. decembra 1921. »Ugovora četiri države« (SAD, Engleske, Fracuske i Japana) kojim se predviđa uzajamna garantija nepovredivosti ostrvskih poseda ovih država na Tihom okeanu i likvidacija englesko-japanskog saveza zaključenog 1902. Rastavljajući na taj način Englesku i Japan, SAD su znatno učvrstile svoje pozicije u borbi protiv Japana za prevlast nad zemljama Dalekog istoka. 6. februara 1922. potpisan je »Ugovor pet država« kojim se definiše odnos između tonaža ratne mornarice SAD, Engleske, Japana, Francuske i Italije u proporciji 5 : 5 : 3 : 1,75 : 1,75.

Na taj način SAD su prinudile Englesku da pristane na jednakost snaga američke i engleske ratne flote. SAD, Engleska i Japan su se obavezali da neće stvarati nove pomorske baze niti utvrđivati niz otoka u Tihom okeanu. Istog dana svi učesnici Vašingtonske konferencije potpisali su takozvani »Ugovor devet država«, u kome se proglašavalo formalno odricanje od stvaranja uticajnih sfera u Kini i priznavanje principa »otvorenih vrata«. To su tražile SAD, računajući da će svojom ekonomskom snagom održati prevlast nad ostalim imperijalističkim konkurentima na kineskom tržištu, a kasnije uspostaviti svoj monopolistički položaj u Kini. U celini »Ugovor devet država« bio je dogovor imperijalista za pljačkanje Kine.

Vašingtonski ugovori zajedno sa versajskim i drugim mirovnim iz 1919—1920. god. bili su osnovni elementi posleratnog režima mira — versajsko-vašingtonskog sistema. Bez razrešavanja dubokih protivrečnosti između imperijalističkih država, Vašingtonska konferencija bila je pokušaj da se ipak regulišu krupna pitanja Tihog okeana i Dalekog istoka koja zadiru u životne interese Sovjetske Rusije, mimo i protiv nje, ne osvrćući se na proteste sovjetske vlade. Sve je to izazvalo krajnju nestabilnost i nesigurnost vašingtonskog sistema. Vršeći užurbane pripreme za drugi svetski rat, Japan je 1934. godine prekršio ugovor pet država, i on je uskoro prestao da dejstvuje.

Japanska agresija na Kinu (zauzimanje Mandžurije 1931, upad u severnu i centralnu Kinu 1937) značila je faktički raskid vašingtonskog sporazuma — »Ugovora devet država«.

163 Veličine vojnih budžeta u odnosu na jednog stanovnika u 1925. god. bila je: u SSSR — 2 r 97 k., u Rumuniji — 5 r. 30 k., u Litvaniji — 5 r. 72 k., u Estoniji — 6 r. 90 k., u Finskoj 7 r. 55 k., u Poljskoj — 11 r, u Francuskoj — 13 r. 70 k.

164 M. V. Frunze je imao u vidu projekt zakona o obaveznoj vojnoj službi koji je Centralni izvršni komitet SSSR potvrdio 18. septembra 1925.

165 M. V. Frunze citira rezoluciju novembarskog (1924) proširenog plenuma Revolucionarnog vojnog sovjeta SSSR.

166 Sovjetski piloti preleteli su iz Taškenta u Kabul u oktobru 1924. Naši piloti isporučili su Kabulu avione koje je kupila avganistanska vlada u SSSR-u. Preletanje je obavljeno pod teškim uslovima. Trebalo je preleteti planinski masiv Hindukuš i ogromne peščane pustinje. Dolazak naših aviona u Avganistan ostavio je veliki utisak u ovoj zemlji. Posade aviona su odlikovane Ordenom crvene zastave, dok ih je avganistanski emir odlikovao Ordenom Avganistana.

167 M. V. Frunze ima u vidu vežbu Baltičke flote od 20. do 27. juna 1925. kojoj je i sam prisustvovao.

168 »Rat i revolucija«, centralni mesečni vojni časopis, organ Narodnog komesarijata za vojne i mornaričke poslove. Počeo je da izlazi od januara 1925. umesto časopasa »Vojna misao i revolucija«. U stvaranju ovog časopisa M. V. Frunze je uzimao najaktivnijeg učešća, bio na čelu redakcije i odredio njegov program. M. V. Frunze je tesno povezao časopis sa Vojnonaučnim društvom, kome je stavio u dužnost da pretvori časopis u rukovodeći teoretski organ vojnonaučne misli armije i mornarice. Od 1926. časopis »Rat i revolucija« postao je organ Društva sadejstva odbrani (OSO). U redakcijski kolegijum časopisa ušli su: K. J. Vorošilov, A. S. Bubnov, I. S. Unšliht, S. S. Kamenjev. Časopis je prestao da izlazi 1. januara 1936.

169 Frunze ima u vidu borbu na prilazima Petrogradu 1919. god. Neuspesi belogardejskih armija na istočnom i južnom frontu u proleće 1919. god. prinudili su belogardejce i njihove pokrovitelje — engleske imperijaliste — da potraže izlaz iz teške situacije. Oni su videli izlaz u stvaranju novog fronta. Obratili su pažnju na Pribaltik, zbog njegove blizine Petrogradu. Engleska je otpočela pojačano da snabdeva Ruski belogardejski korpus, koji se nalazio u Estoniji. Taj korpus je bio izdvojen iz sastava Estonske armije i koncentrisan kod Narve. Komanda korpusa je dala izjavu o priznavanju vlasti »vrhovnog rukovodioca« Kolčaka. Za komandanta ponovo formiranog Severozapadnog fronta Kolčak je odredio Judeniča.

Belogardejske jedinice pod komandom generala Rodzjanka nanele su 13. maja 1919. udar po jedinicama 7. armije, zauzele gradove Jamburg i Gdov i brzo nadirale ka Gatčini. Borbu protiv belogardejskih jedinica komplikovala je kontrarevolucionarna zavera, kojom su bili obuhvaćeni neki garnizoni (na stranu neprijatelja prešli su garnizoni fora Krasna Gorka i neke jedinice). Ipak, osnovne snage armije i flote ostale su verne sovjetskoj vlasti. Radnici Petrograda ustali su u zaštitu svog grada i mobilisali u armiju sve radnike od 18 do 40 godina. Početkom juna belogardejski napad je zaustavljen. U julu su sovjetske snage i same prešle u napad i odbacile Rodzjankove jedinice u rejon između Čudskog jezera i reke Pljusa.

Belogardejci su u oktobru 1919. god. preduzeli, pod komandom Judeniča, drugi napad na Petrograd. Napad je počeo 4. oktobra, a 20. oktobra neprijatelj je dopro do predgrađa Petrograda. Žestoke borbe vodile su se u rejonu Ligova, Pavlovska i Detskog sela. U pomoć 7. armiji stigla su pojačanja iz Moskve i iz Severnog fronta. U Petrogradu je objavljena mobilizacija 22 godišta (od 1879. do 1901. god.). U preduzećima su stvarani radnički odredi, a u gradu su izrađivana utvrđenja. Mobilišući sve snage, sovjetske jedinice su zaustavile napad Judeničevih jedinica, nanele im težak poraz i odbacile iza granice.

170 Društvo prijatelja vazduhoplovstva — dobrovoljna masovna organizacija radnih ljudi.

171 Jedriličarstvo se u SSSR počelo snažno razvijati 1923. god. Te godine je u Feodosiji (Krim) održano prvo jedriličarsko takmičenje. Povećavao se broj jedriličarskih kružoka: 1923. god. bilo ih je 16, 1924. god. — 70, a 1925. — 400.

172 »Kerzonov ultimatum« — nota britanske vlade, koju je sastavio ministar inostranih poslova Engleske Kerzon, uručena sovjetskoj vladi 8. maja 1923. god. U antisovjetskim provokacijama toga doba »Kerzonovom ultimatumu« pripadalo je vidno mesto. Njegova suština bila je sledeća.

Engleska vlada je zahtevala opoziv sovjetskih opunomoćenih predstavnika iz Irana i Avganistana zbog tobožnjeg narušavanja anglo-sovjetskog trgovinskog sporazuma od 1921. god, prema kome se Sovjetska Rusija obavezala da se udruži od antibritanske propagande u Aziji. »Kerzonovim ultimatumom« zahtevala se novčana odšteta zbog represalija sovjetskih vlasti prema engleskim špijunima Devisonu i Stenu Gardingu 1920. god., oslobađanje engleskih minolovaca koje su zadržale sovjetske vlasti zbog povrede zona teritorijalnih voda pored obala Murmanska, kao i odustajanje od zone teritorijalnih voda od 12 milja i prelaz na zonu od 3 milje. Na kraju, u »Kerzonovom ultimatumu« se zahtevalo da sovjetska vlada povuče dve note Narodnog komesarijata inostranih poslova od 31. marta i 4. aprila 1923. god., u kojima se pružao otpor engleskim pokušajima mešanja u unutrašnje stvari SSSR pod izgovorom borbe protiv tzv. religioznih progona u vezi s osudom od strane sovjetskog suda špijuna, katoličkog popa, Butkoviča.

»Kerzonov ultimatum« postavljao je desetodnevni rok za ispunjavanje svih navedenih zahteva, uz pretnju prekidom anglo-sovjetskog trgovinskog sporazuma od 1921. god. i demonstracije oružanim snagama. Engleska je pokušavala da radi izolacije SSSR uspostavi kontakt sa Francuskom, Nemačkom i drugim zemljama. Međutim, zbog zaoštravanja francusko-nemačkih i anglo-francuskih protivurečnosti oko okupacije Rura, ovi pokušaji su bili bezuspešni.

»Kerzonov ultimatum« je izazvao uzbuđenje među radnim ljudima SSSR, koji su potpuno podržali sovjetsku vladu. Od sredstava koje su prikupili radnici formirano je nekoliko avijacijskih eskadrila, od kojih je prva dobila naziv »Ultimatum«.

Na »Kerzonov ultimatum« odgovoreno je i masovnim demonstracijama u svim zemljama, pa i u Engleskoj, koje su izvođene pod parolom »Dalje ruke od Sovjetske Rusije«. Demonstracije su prinudile vlade drugih zemalja da se uzdrže od podrške Kerzovoj avanturi. Kerzon je morao dva puta da menja rok ultimatuma i na kraju je pošao na kompromis, po kome je sovjetska vlada potpuno odbranila svoje gledište o važnijim, a popustila u nevažnim pitanjima.

173 Večorkovič i Braginski — oficiri poljske vojske i komunisti. Poljska buržoaska vlada ih je osudila na dugogodišnju robiju, na osnovu isfabrikovanih optužbi za špijunažu. Prema sporazumu sovjetske i poljske vlade, oni su razmenjeni za poljskog obaveštajca popa Usasa, ali su na putu ka sovjetskoj granici ubijeni 30. marta 1925. god.

174 Frunze je imao u vidu diskusiju na savetovanju, u kojoj se naročito vatreno raspravljalo o organizacionim pitanjima. Svi sporovi su definitivno rešeni na I kongresu Vojnonaučnog društva.

175 u januaru 1923. god. francusko-belgijske snage su okupirale Rur i Rajnsku oblast, pod izgovorom uspostavljanja garancija za izvršenje reparacije od strane Nemačke. To je poremetilo privredni život Nemačke, veoma smanjilo proizvodnju, povećalo nezaposlenost i skupoću i ozbiljno pogoršalo životne uslove radnika. Velika finansijska kriza dovela je do inflacije, koju su nemački kapitalisti iskoristili za pljačkanje naroda i dobijanje ogromnih profita.

Po čitavoj Nemačkoj razvio se masovni štrajkački pokret i demonstracije gladnih. U mnogo gradova i sela radnici su organizovali oružane odrede. Pokret radnika povukao je za sobom sitnu buržoaziju i seljake. Vlada je, po uputstvima i uz podršku okupatora, uvela opsadno stanje i preduzela niz drugih vanrednih mera radi likvidacije otpočele revolucije. Radnici su počeli napuštata Socijaldemokratsku partiju, čiji su predstavnici bili u vladi, i prelaziti na stranu komunista. Pitanje oružanog ustanka radničke klase i osvajanje vlasti došlo je na dnevni red.

Na čelu revolucionarnih snaga bio je proletarijat Rura, Saksonije, Tiringije i Hamburga. U Saksoniji i Tiringiji obrazovane su socijaldemokratske vlade u koje su ušli i izdajnici marksizma — nemački trockisti, koje su predvodili Brandler i Talhajmer. Umesto da idu na naoružavanje proletarijata i razoružavanje buržoazije, brandlerovci su svojom delatnošću dezorganizovali radnike, sprečavali njihovu oružanu borbu i svodili čitavu stvar na parlamentarne reforme. »Radničke vlade« Saksonije i Tiringije, u koje su ulazili brandlerovci, nisu ništa učinile za naoružavanje radnika niti su šta preduzimale protiv kontrarevolucionarne buržoazije. Radnici su jedino u Hamburgu, pod rukovodstvom E. Telmana, vodili neravnopravnu oružanu borbu na barikadama. Njihova borba se jasno isticala u opštem toku događaja.

Kapitulantska politika brandlerovaca i njihova saradnja sa socijaldemokratskim liderima dovele su do poraza nemačke radničke klase u revolucionarnim borbama 1923. godine.

176 U ovom slučaju Frunze je isticao da će narodi Sovjetskog Saveza u budućem ratu braniti svoju socijalističku otadžbinu, svoju slobodu i nezavisnost.

177 Ove Frunzeove reči odnose se na period prelaska na mirni rad za obnovu narodne privrede i one su, u odnosu na taj period, bile pravilne. Na osnovu revolucionarnih preobražaja, ostvarenih u godinama socijalističke izgradnje, naša zemlja je stvorila sve neophodne uslove za vođenje rata sa jakim protivnikom. Sovjetske oružane snage dobile su od industrije prvoklasnu borbenu tehniku, koja po kvalitetu nije zaostajala za najboljim vrstama zapadnoevropskog naoružanja.

178 Moćna socijalistička industrija i socijalistička kolektivna poljoprivreda, stvorene u godinama predratnih petoletki, omogućile su Komunističkoj partiji i sovjetskoj vladi proizvodnju nove vojne tehnike i neophodnog naoružanja. Već 1939. god. Vorošilov je u govoru na XVIII kongresu partije dao izjavu o nadmoći našeg streljačkog korpusa nad korpusima francuske i nemačke vojske u pogledu vatrene moći. U velikom otadžbinskom ratu naša država ne samo da je podmirivala tekuće potrebe fronta već je i nagomiljavala potrebne snage i sredstva za konačnu pobedu.

179 Sve dosada oružane snage Švajcarske organizovane su po milicijskom sistemu. Stalna armija nije postojala. Vojska se prikupljala samo na kratke vežbe ili po mobilizaciji. Za obezbeđivanje obuke i mobilizacije postojao je stalni oficirski kadar. Na osnovu Zakona o vojnoj službi od 1907. god. svi stanovnici od 20. do 48. godine starosti (oficiri do 52. godine) smatrali su se vojnim obveznicima.

Teritorija Švajcarske bila je podeljena na osam teritorijalnih divizijskih okruga, sa po dva do četiri kantona u svakom. U granicama svakog okruga bile su jedinice landvera (ljudstvo od 33. do 41. godine starosti) i jedinice landšturma (od 41. do 48. godine starosti) i po jedna divizija prvog poziva (ljudstvo od 20. do 32. godine starosti). Svake godine lica koja su napunila odgovarajuće godine starosti prevođena su u sledeću kategoriju.

Borac se pripremao na sledeći način: 1) fizičko vaspitanje omladine, 2) vojna (predvojnička) obuka od 16. do 19. godine starosti, uglavnom obuka u gađanju, 3) »regrutska škola« i 4) vežbe.

Fizičko vaspitanje omladine spovođeno je u narodnim školama pod rukovodstvom Ministarstva prosvete, vojna obuka — pod rukovodstvom i po planovima Ministarstva vojske. Obuka u gađanju sprovođena je u streljačkim savezima; ovima je rukovodio oficir za streljaštvo, koga je određivao komandant teritorijalnog okruga.

Vojni obveznici prvog poziva prve godine službe završavali su »regrutsku školu« (od 60 do 90 dana, prema rodu vojske), a posle nje — svake godine vežbe za ponavljanje.

Prelaskom u landver pripadnici armije su jednom u četiri godine dolazili na vežbe za ponavljanje.

U landveru i aktivnoj vojsci pešak se obučavao ukupno 214. dana.

Posle prvog svetskog rata Švajcarska je sprovela niz mera u pravcu usavršavanja vojnog sistema pa je, između ostalog, stvoren određen kadar jedinica. Njihovim razvijanjem pred početak širokih operacija u drugom svetskom ratu u Evropi Švajcarska je imala armiju koja je, sa landverom i landšturmom, cenjena na 500—600 hiljada ljudi (12—15% stanovništva).

Borbena sposobnost Švajcarske armije nije proverena u borbi.

180 Zakon »O obaveznoj vojnoj službi« 1924. god. predviđao je za crvenoarmejce teritorijalnih jedinica obuku u toku pet godina: prve godine — 3 meseca, a ostale četiri godine — 5 do 8 meseci (zavisno od roda vojske), ali ne više od 2 meseca godišnje. Ostalo vreme vojni obveznik je bio na odsustvu i mogao se pozivati na zborove, ali najviše nedelju dana godišnje.

181 Odluka III svesaveznog kongresa Sovjeta, zasnovana na referatu M. V. Frunzea »Crvena armija i odbrana Sovjetskog Saveza«, pročitanom na Kongresu. (Kongresi Sovjeta SSSR u odlukama i rezolucijama, Moskva, 1939, str. 81.)

182 Kontrarevolucionarne pobune u Gruziji 28. avgusta 1924. godine organizovali su ostaci razbijenih buržoasko-nacionalističkih partija i emigrantske menjševičke »vlade« N. Žordanija prema uputstvima i uz finansijsku pomoć imperijalističkih država i vođa II internacionale. Pobune su likvidirane već drugog dana uz aktivnu pomoć gruzijskih radnika i radnog seljaštva.

183 Rezolucije o vojnim pitanjima, donete na VI kongresu Komsomola na osnovu direktiva M. V. Frunzea prema referatima »O radu Komsomola u Crvenoj armiji« i »O daljim zadacima Komsomola u njegovom staranju o Crvenoj armiji«.

VOJNA BIBLIOTEKA

— Inostrani pisci —

I knjiga: **Klauzevic, O RATU,** rasprodato
II knjiga: **Žomini, PREGLED RATNE VEŠTINE,** rasprodato
III knjiga: **Erl, TVORCI MODERNE STRATEGIJE,** rasprodato
IV knjiga: **Engels, IZABRANA VOJNA DELA,** (I sveska) strana 551, cena 4 din.
V knjiga: **Šlifen, KANA,** strana 380, cena 2 din.
VI knjiga: **Mering, OGLEDI IZ ISTORIJE RATNE VEŠTINE,** strana 384, 4,2 din.
VII knjiga: **Engels, IZABRANA VOJNA DELA,** (II sveska) strana 683, cena 12 din.
VIII knjiga: **Žofr, RATNI MEMOARI,** rasprodato
IX i X knjiga: **Mao Ce Tung, IZABRANA DELA,** (I knjiga) strana 572, cena 12 din.
XI knjiga: **Mahman, POMORSKA STRATEGIJA,** strana 312, cena 7 din.
XII knjiga: **Lenjin, VOJNA DELA,** strana 511, cena 10 din.
XIII knjiga: **Mosor, OPERATIKA,** strana 488, cena 11 din.
XIV knjiga: **Šapošnjikov, MOZAK VOJSKE,** strana 341, cena 11 din.
XV knjiga: **Frunze, IZABRANA DELA,** strana 589, cena 23 din.

FRUNZE

IZABRANA DELA

Redigovali prema originalu
Pukovnik Vladimir Timčenko,
pukovnik u penziji Jovan Hadži Damjanović

*

Lektor
Nemanja Sjeran

*

Tehnički urednik
Andro Strugar

*

Korektori
Gordana Rosi,
Nada Vesić

*

Štampanje završeno maja 1967.

*

Tiraž 3.000

Cena 23 din.

Štampa Vojno štamparsko preduzeće, Beograd, Mije Kovačevića 5